

త్నంబున మూలాధారాధిస్థితపవనసంఘ
క్షణంబు నంజేసి యభివ్యక్తంబై పరావా
క్ష్మనంబడు-అబ్రహ్మంబే వాభివ్యంతం
బావాయువు చేత నభివ్యజ్య మానందైన
మనంబుతోడఁ గూడి సామాన్య స్వంద
ప్రకాశ రూపిణియుఁ గార్యచింత తత్వా
త్మికయు ఏశ్వరాధి దేవతయు నై పశ్యంతి
వాక్ష్మనంబడు-అబ్రహ్మంబా వాయువు
చేత హృదయ పర్యంతం బభివ్యజ్యమానం
బై నిశ్చయాత్మక బుద్ధి యుక్తంబై విశేష
స్వందరూపయు నాదబిందు మయయు
హిరణ్యగర్భాధి దేవతయునై మధ్యమా
వాక్ష్మనంబడు-అబ్రహ్మం బాస్యపర్యం
తంబావాయువుచేత కంఠాది స్థానంబుల
యందభివ్యజ్య మానంబై “అ” కారాది
“క్ష” కారాంత ఎర్ణమాలా రూపంబై
నిశ్చయాత్మయై శ్రోత్రగ్రహణయోగ్యంబై
వైఖరీ వాక్ష్మనంబడు. -

అని చెప్పి,

యీ చతుర్విధ సూక్ష్మమాల
మాతృకా స్వరూప విట్టి
దేవీ ఏక నమస్కారంబు ”

అని వాగ్దేవి నుపాసించు చున్నాఁడు.

లోక వ్యవహార యోగ్యమగు వైఖరీ వాక్ష్మ
భాష - మనలో దేవభాష - మానుషభాష - యను
భాషా ద్వైవిధ్యము ప్రాచీన కాలము నుండియుఁ
గలదు. దీక్షిత స్త్రుత విధియందు

“అథ పరిహ్యలం వాచం వదతి
నమానుషీం ప్రవృతాం”

అని యామ్నాయము.

మంత్రబ్రాహ్మణ సూత్రభాషలు మూఁడును
సంస్కృతమువే కాబట్టి సంస్కృత భాషా వ్యవ
హారము దేవ సంబంధమగు సంస్కార యోగము
విశేషముగా వానియందుఁ గనబడుచుండుట వలన

వాని భాష సంస్కృత మనిపించుకొను చున్నది.
మంత్ర బ్రాహ్మణ సూత్రములు మూఁడును యజ్ఞ
ములలో మంత్ర, క్రేష, పరికిర్తి సమాదేశముల
యం దుపయోగింపఁ బడునుగావున వానిభాషలు
దేవ భాష అనంబడును. అందుననే వానిలోని సమాస
సంధి వికార నియమ ములను వైయాకరణులు
సంస్కార శబ్దముచేత వ్యవదేశించిరి.

“స్వరసంస్కార యోచ్చందసి
సియమః”

అని ప్రాచీన శాఖ్యమునందుఁ గాత్యాయన
మహర్షి ప్రత్యక్షించి స్వరనియమాములను సంధి సమాస
నియమాములను మాత్రమే యుపదేశించెను. కాబట్టి
మంత్ర బ్రాహ్మణ సూత్రభాషలు మూడింటికిని సం
స్కృత భాషా నామము సామాన్యము. మఱియును
మంత్రభాషను బ్రాహ్మణభాషను గల భేదము
నూత్నైతి నూత్నముగాఁ గనఁబడును గాని సూత్ర
భాషను మంత్ర బ్రాహ్మణముల భాషలను గల
భేదము మాత్రము వామోపచార శబ్ద విధికి మాత్ర
కోచ్ఛారణముల నలన స్పష్టముగాఁ గనఁబడును.
ఉదాహరణ రూపమున నొక్కనామభేదమునుగూర్చి
మాత్ర మించుక విశద పఱచెదను. పాణిని మహర్షి
మంత్ర బ్రాహ్మణముల భాషను ధృందస్సనియునుసూత్ర
భాషను భాషయనియు వ్యవదేశించి యున్నాఁడు.
నిరుక్త కారుడగు యాస్కా చార్యుఁడు మంత్ర
బ్రాహ్మణముల భాష కధ్యాయమని నామ నిర్దేశము
చేసి యున్నాఁడు. ఇట్లే యుపచారాది భేదములును
గనంబడును.

దేవభాషయన స్వర్గము నందుండు దేవతలభాష
యని యర్థముగాదు. భూలోకము నందుండు
మనుష్య దేవతలభాష. మనుష్య దేవతలనుగా భూసుర
శబ్ద వాచ్యులు. పూర్వకాలమున బ్రాహ్మణజాతి విద్యా
కర్మభేదముచేత విప్రులు, ఋషులు, దేవతలు,
బ్రాహ్మణులుననినాలుగు తెగలుగానుండెను. అందు
దేవతలను తెగనుగూర్చి

“ద్వయావై దేవాః । దేవా అహైవదేవాః ।
అథయే బ్రాహ్మణాః శుక్రవాంసోఽ
నూచానాస్తే మనుష్య దేవాః ॥”

అని శ్రుతి చెప్పచున్నది. అట్టి మనుష్యదేవ
తలు న్యనహరించు భాష గావున దేవభాషయను నామ
ము కలిగినది. ప్రప్రథమమున ఋగ్వేదాస్సామముల
మంత్రభాషకు దేవభాషయనియు బ్రాహ్మణముల
భాషకు మానుష భాషయనియు సంజ్ఞ లేర్పడినవి.
చయన శ్రుతియందు

“వాచాహిచీయతే ఋచా
యజుషా సామేతి నుదైవ్యా ।
అథయన్మానుష్యా వాచాఽఽహ
ఇతీదం కురుతేదం కురుతేతి-త
దుమాతయా చీయతే ॥”

అని దేవమానుష భాషలు రెండింటితోను
చయనము నిర్దేశించుట వలన మంత్రభాష దేవభాష
యనియు ఋత్విక్కులు మున్నగువారిమాతృభాషయ
గు బ్రాహ్మణ భాష మానుషభాషయనియు స్పష్టపడు
చున్నది. ప్రణయనము మొదలుకొని మానుషభాష
నుపయోగింప రాదనియు హవిష్కరణ కాలమున
“హవిష్క్రోదేహి” యని మానుషభాష నుపయో
గించి పిమ్మట యథేచ్ఛముగా దానిని మాటలాడ
వచ్చుననియు విధి గనబడు చున్నది. బ్రాహ్మణ
భాష యందును “హవిష్క్రోదేహి” యనియే
యందురు. ఎట్లనిన.

“తానివా నితాని చత్వారివాచః
ఏహీతి బ్రాహ్మణస్య ఆగహీఆంధ్రవేతి
వైశ్యస్యచ రాజస్య బంధోశ్చ ఆధావే
తిశూద్రస్య సయదేవ బ్రాహ్మణస్య
తదాహ”॥

అని చెప్పబడియున్నది. కాబట్టి బ్రాహ్మణ
భాషకే మానుషభాషయను న్యనహరింపని విశదపడఁ
గలదు.

పిమ్మటఁ గాలక్రిమమున మంత్రబ్రాహ్మణ
భాషలను దేశభాషయనియు సూత్రభాషకు మానుష
భాషయనియు సంకేతము లేర్పడినవి.

లోకమునందేభాషగాని సుస్థిరముగా నుండ
నేరదు. సకలభాషలకును బ్రకృతి వికృతి భావములు
ప్రవాహరూపమునఁ బ్రవర్తిల్లుట లోకమునఁగనఁబడు
చున్నది. కాలక్రమమున నొకభాషనుండి యింకొక
భాష యుద్భవింపఁబూర్వభాష యంతరించుటయును
గలదు. ఇదివైస్థితికము. ఈపద్ధతిననుసరించి మంత్ర
భాష లోకన్యనహరింపఁగొంతకాలముండి బ్రాహ్మణ
భాషయైయుద్భవింపఁ జేసి తానుకాస్త్రభాష యయిపోయి
నది. బ్రాహ్మణభాషయుఁ గొంతకాలము లోకన్యన
హరింపఁనందుండి సూత్రభాష నుత్పాదించి తానును
కాస్త్ర భాష యయిపోయినది. సూత్ర భాష లోక
న్యనహరింపఁనందుండు కాలమునందేదానిని భాషానామ
మున వ్యాకరణములలోఁ బాణిన్యాదులు వివక్షించిరి.
వృత్తికార భాష్యకారులు శబ్దాన్విధి లోకమువలనఁ
జెలియఁబడఁదగినదని చెప్పటచేతదానిలోకప్రచారము
విశదమగుచున్నది. మఱియును

“లింగమశిష్యం లోకాశ్రయత్వా
లింగస్య”

అనిశాష్యకారులు లోకన్యనహరింపఁగలన శబ్ద
ముల లింగస్థితి తెలియఁదగిన దనిరి.

సంస్కృతమగు సూత్రభాషయుఁ గాలక్రిమ
మున వికృతిభావపరిణామముచేత ననేకభాషాం రము
లను బాడమించినది. అవియే సాకృతభాషలు.
పిమ్మటఁగొంతకాలమునకు సంస్కృత సాకృతముల
నుండి వైకృత భాషలుద్భవించినవి. ఆవైకృతభాష
లలోనిదేమనయాంధ్రభాష. ఇందుఁగల తత్సమ తద్భవ
భాగములు వైతీరునఁగలిగినపరిణామములు. దేశ్యభాగ
మయినను గేవల స్వతంత్రభాషగాక కొంతస్వతంత్ర
భాషయుఁగొంతయితర వైకృత భాషాజన్యమును నయి
యున్నది. ఇట్లేతక్కిన వైకృతభాషలు నని తలంప
వలయును.

అంద్రభాష ప్రశంస గావించుటకు మందాంద్ర దేశప్రశంస గావించవలసియుండును గాబట్టియాంద్ర దేశమన నేది? అంద్రమునకు బర్యాయ పదములై వాడు క లోనున్న తెలుగుదేశము త్రిలింగ దేశమునకునవియేవి? వీనికీపేళ్ళెట్లు వచ్చినవి అను నీ మొదలగు విషయములను గొంతవరకు జర్పించి చూచుకొందము.

అంద్ర దేశము.

వేదమునందాంద్రదేశ ప్రశంస గానవచ్చుచు న్నది. అదికావ్యమగు శ్రీ మద్రామాయణమునఁ గిష్కింధా కాండమునందు

“ తద్ధేవాంధ్రాంశ్చ పుండ్రాంశ్చ
చోళాన్ పాండ్యాన్ సకేళాన్ ”

అనికనంబడుచున్నది ప్రాచీనకాలమునండియు నిటుల మనయాంద్రదేశము సుప్రసిద్ధముగా నుండుట కాంధ్రుల ప్రాచీన నాగరికతయే హేతువు. అంద్రులగానక శావిజ్ఞానమును మహోన్నత దశ యందుండెను. కాస్తకర్త లాంధ్రిక శావిజ్ఞానమునకు కాస్తములయందు సముచిత స్థాన మొసంగుచుండిరి. దిక్పూత్ర మొకటిరెండు విషయ ములనిచ్చట నుదాహరించుచున్నాను. సంగీతశాస్త్ర మునఁగొన్నికొన్ని దేశనామములతోఁగొన్నికొన్ని రాగ ములుపేర్కొనబడియిప్పటికిని వ్యాప్తిఁజెందియున్నవి. సారాస్త్రి, కాంబోజి, మాళవి- గౌళ- భూపాల- గాంధారి, కన్నడ, మొదలగునవియుదాహరణములు- అంధ్రరాగమనునదియువట్లే పేర్కొనబడియున్నది.

“ ఆంధ్రీ - టక్క విభాసారాగ విశేషః
తల్లతాణంతు-మధ్యమాంశగ్రహః పం
చమాంతాఽన్ధ్రీతి- తస్యాః ప్రహ
రేవినియోగః - ఉత్పత్తి రన్ధ్రదేశే ”

అనినైఘంటికులు వ్రాసియున్నారు. కావు కాస్త్రము నందంద్రశ్రీ సంగీర్ణజాతి విశేషమనియు సోమమార్యము గలిగియుండుననియు నీ మొదలగువిశే

షములు చెలువఁబడి యున్నవి, భోహదలను గరంగఁ బోయు మాసలలో నంద్రమూషియమనొక విధమగు మానపేర్కొనఁబడి యున్నది.

“ మధ్యేనిమ్నా గోస్తనాకారా
కించిచ్చన్నామూషా ”

అని వివరింపఁబడియున్నది.

ఇట్టిఅంద్రదేశము పరిభ్రమించు నందెక్కడనుండి యెక్కడిదాగు వ్యాపించియుండెనో తెలిసికొ నుటకుఁ బ్రబాధారములొంతగా లభించుక పోయినను గేవలమాధార భూమ్యుగా నున్నామని మాత్రము తలంపరాదు. శబ్దకల్పరహస్యమునందఁ గాహరింపఁబడిన శక్తి సంగమతంత్రమునఁ గనంబడు దేశనామములలో

“ జగన్నాథా దూర్ధ్వభాగ ముత్పన్నః
శ్రీధ్రమరాంబికాతః ”

తానదంధ్రాభిధో దేశః”

అనియంద్రదేశమును

“ శ్రీశయలాతు సమాగభ్య చోళేశా
న్మధ్యభారతః ।
తైలంగదేశో దేవేశిధ్యానాధ్య
యనతత్సరః ”

అని తైలంగదేశమును నిర్దిశింపఁ బడియున్నవి. వేదమునఁగాని రామాయణమునఁగాని శక్తిసంగమ తంత్రమునందుఁగాని త్రిలింగ దేశముదాహరింపఁ బడ లేదు. తైలంగదేశమునది శక్తిసంగమ తంత్రము లోమాత్రమే చెప్పఁబడినది. విద్యావాధ మహోపాధ్యాయుఁడు రచించిన ప్రతాపరుద్ర కళ్యాణనాటక మునఁ బంచమాంకమునందు,

“ యైర్దేశప్రిభిరేష యాతిమహతీం
ఖ్యాతిం త్రిలింగాఖ్యయా ।

యేమాంతాకతిరాజకీర్తివిభవైః

తైలానతైలః కృతాః ।

తేదేవాః ప్రసన్నాత్మసాదమధురా
శ్రీశైల కాశేశ్వరః
ద్రాక్షారామ నివాసినః పృథివీసం
శ్చిచ్ఛేయనే జాగ్రతుః ”

అని చెప్పియున్నాడు. దీనికి శ్రీమహా పా
థ్యాయమల్లి నాథ సూరి తనూజుండగు సుమారస్వామి
సోమయాజి,

“త్రియోలింగరూపాః శ్రీశైల
నాథాదయో దేవాచుస్మిన్
దేశేనత్రిలింగోద్భవదేశ ఇత్యర్థః॥”

అని వ్యాఖ్యానము చేసెను. సూక్ష్మదృష్టితోఁ
బరిశీలించిన యెడల సంధిదేశమునందీ మాండులింగ
ములువలసి యుండుటవలనఁ ద్రిలింగ దేశమును సం
శ్లేతమేర్పడెనుగాని యీత్రిలింగ త్కేత్రమధ్యస్థమయిన
దేశము మాత్రమంద్రదేశమని తలంప నవసరము గాన
రాదు. అప్పకవియును

“శ్రీక్షితిధర కాశేశ
ద్రాక్షారామంబు లనఁగఁదనరారెడునీ
త్రిక్షేత్రంబుల లింగము
లీక్షితినిద్రిలింగసంజ్ఞనెన్నికకెక్కున్॥”

“తత్త్రిలింగ నివాసమై తనరు సితన
నాంద్రదేశంబు దాఁద్రిలింగాఖ్యమయ్యె
దెలుఁగనుచుఁదద్భవముదానివలనఁగలిగె
వేనుకఁగొందఱుదాని నేతెలుఁగునంఁను॥”

అని చెప్పెను. ఈతఁడును ద్రిలింగ సంజ్ఞావిష
యమున విద్యానాథునే యనుసరించెను. కానియీ
యధియులును ద్రాక్షారామమని వ్రాసిరి. దానిని
ద్రాక్షారామమనిపరింతుమన్న నాతనిశ్లోకమునకునుసితని
పద్యమునకునుచందోభంగముకలుగును. విద్యానాథుడు
గతానుగతికముగా నున్నజనప్రవాదమును బట్టి ద్రాక్ష
రామమేయనుకొని ప్రయోగించెను. సత్యము నెఱిగి
యున్న వ్యాఖ్యాతతూర్పుసముద్రతీరమున. ద్రాక్ష
రామము లేనాడును లేవని యెఱిగియుండియు

“ద్రాక్షారామేతి తత్రత్యానా మారా
మాణాం తద్భూయిష్ట త్యాదితి ప్రా
ఫోక్తిః—వస్తుతస్తుదీక్షసంబంధిత్యాద్ద్రా
క్షారామ ఇతితన్నాను ”

అని సరసముగా సమర్థించెను.

అప్పకవి చెప్పినట్లు “త్రిలింగ ” శబ్దతద్భ
వము— “తెలుఁగు ”— అనియంగీకరించుట కవకాశ
మేమియుఁ గానరాదుగాని “తెలుఁగు ” శబ్దమునకు
సంస్కృతీకృతి తద్భవరూపముగా సంగమతంత్ర
కారుఁడు “తెలింగ ” శబ్దమును బ్రయోగించెనని
యూహింపఁదగియున్నది.

ఆంధ్రదేశ విషయమునఁ జేయఁబడిన యీచిరస్థ
వలనఁదేలిన పర్యవసానమేమనినఁదాంత్రిక గ్రంథాను
సారముగా నాంధ్రదేశమయినది యిందు మించుగాఁ
గృహ్యమహా నదీమధ్యప్రదేశమునియుఁదెలింగదేశమ
నది కృష్ణాపినాకినీ మధ్యప్రదేశమనియును. ఈ రెండు
దేశములకు నిట్లుతర దక్షిణదిక్కుల హద్దులేర్పడు
చున్నవి. తూర్పున చెండింటికి సముద్రమే హద్దు.
పడమటి హద్దు నేర్పటచుటకు మాత్ర మాధారవంత
గఁగనఁబడదు. కానిశక్తిసంగమ తంత్రమునప్రథమ
రాంచి కాక్షేత్రమగు శ్రీశైల ముదాహరింపఁ బడుట
వలన నచ్చటనుండి మహానది దాఁకనొక సరళరేఖ
నుత్తరముగాఁ బెంచిసాగించియదియాంధ్రదేశమునకుఁ
బడమటి హద్దనియూహించి సరిపెట్టుకొనఁ దగియుం
డును. మహానదివరకేలయిన జగన్నాథమున కూర్చు
ముగానని తంత్రగ్రంథము నందుండుటవలన. ఈతీరు
ననే తెలింగ దేశమునకుఁ బడమటిహద్దు నూహించు
కొనుట కాగ్రంథములోని శ్రీశైలము మొదలుకొని
చోళదేశమధ్య ప్రదేశమువరకు ననుసూచన వలనఁ
చినాకినీ నదీ ప్రాంతముదాఁక సరళరేఖను దీసికొనఁ
దగియుండును. ఆంధ్ర తెలింగదేశము లొకప్పుడు
వేర్వేరై బ్రసిద్ధములై యుండినను రెండును నాంధ్ర
రాష్ట్రాంతర్భాగములై యుండిననుట కాతంకము
లేదు. ఓధ్రి భాషమాట్లాడు నోడ్డులు పూర్వము

నివసించు చుండిన గంజాము విశాఖపట్టణ మండలముల లోని కొన్ని భూభాగము లిప్పుడు తెలుగువారు నివసించు తెలుగు దేశభాగములైయున్నవి. ఇట్లే శ్రీజ గన్నాధ ప్రాంత దేశ మనగా గంజాము మండలము లోనియు తర భాగము మొదలుకొని మహానదీ తీరము దాకఁ బూర్వమాంధ్ర దేశము గానుండిన భూభాగము లిప్పు డోధ్వల నివాసస్థానముగా మారినవి. కావున నిప్పుడవి యోధ్యదేశ భాగము లనుపించుకొనుట కన కాశము లేకపోలేదు. పడమటి హద్దని మనమూ హించి తీసిన సరళరేఖ నతిక్రమించి పశ్చిమదిక్కు నకును వైఘుతిదిక్కునకును గొంతదూరమాంధ్రదేశము వ్యాపించినదని తలంప నచ్చును.

రెండేండ్ల క్రిందట బ్రి ష్టురాణము సూరి కాశ్రమిగా రాంధ్ర పత్రికలోఁ బ్రకటించిన యాంధ్ర రాష్ట్ర పటమును బురస్కరించుకొని వైతీరునఁ బడమటి కాంధ్రరాష్ట్రమును బెంచి చూపుచు శక్తి సంగమ తంత్రానుసారముగా నాంధ్ర తెలంగా దేశ ములకు నేను వ్రాయించిన పటమును సభ్యులు పరిశీలిం తురుగాక— ఆంధ్ర దేశప్రాచీన చరిత్రమును రచించు చరిత్రకారు లీవిషయమును బట్టుదలతో బరిశీలించి వివిధములగు నాధారములను సంగ్రహించి పరిక్షించి తమసిద్ధాంతము నాంధ్రలోకమునకుఁ బ్రసాదింతురు గాక—

మీఁదవిశద పఱచిన రీతిని ద్రిలింగ తెలంగా లాంధ్ర దేశాంతర్భావులు గావున పరితయు నాం దేశమే. తద్దేశభావకు ద్రిలింగ భావ—తెలుంగుభావ; ఆంధ్రభావ యనువేరువేరు సంజ్ఞలున్న నవివర్యా పదములు.

ఆంధ్ర భావ

యన్ననదియే చాలును, ఆప్పకవి

“తత్త్రిలింగ నివాసమైతనరు కతన
నాంధ్ర దేశంబు దాఁది లింగాఖ్య
మయ్యె”

నని చెప్పి యంతటితోఁ జాలినపక

“తెలుంగనుచుఁ దద్భవము దానివలనఁగలిగె
వెనుకఁ గొంద దానినేఱు తెరుంగునంబు॥”

అని సిద్ధాంతము చేసెను. “తెలుంగు” “తెనుంగు” నొక్కటే యనుట నిర్వి వాదాంతము. “ములుంగు” “మునుంగు” మొదలగుద్విరూప శబ్దములు భాషలోఁగలవు. ఇంక “వెలుగు” శబ్దము “త్రిలింగ” శబ్దభవనా యనుదానిని విమర్శింశము. శక్తిసంగమతంత్రము రచింపఁ బడిన కాలమునఁ “వైలింగ” శబ్ద వ్యవహారము సుప్రసిద్ధముగా నుండెను గాని “త్రిలింగ” శబ్ద వ్యవహారము సుప్రసిద్ధముగా నుండెననుకొనఁ జాలము. కాబట్టి “తెలింగ” శబ్దవ్యవహార ప్రాచీన మని తలంపవలసి యుండును. “త్రిలింగ” శబ్దము సమస్త పదము “తెలుంగు” శబ్దము వ్యస్తపదము— “త్రి”—యను దానికి “తె” యనునదియును “లింగ” శబ్దమునకు “లుంగు” శబ్దమును దద్భవ రూపము లనుట సహజసముగాఁ గనబడిదు. మఱియును “లింగ” శబ్దములోని సిద్ధ పూర్ణానుస్వారము తద్భవ మకు “లుంగు” శబ్దమున సంక్రమించి యర్ధాను స్వారముగా మారుటనలన “లుంగు” శబ్దము సిద్ధించెననుట హాస్యాస్పదము. కావున “ద్రిలింగ” శబ్దభవము “తెలుంగు”ని యంగీకరింప ననువుపడదు.

“తెలుంగు”ను నది దేశ్య శబ్దము. స్వచ్ఛ మయినదని యర్థము గలది.

తెల్ల=వెల్ల
తెలతెల=వెలవెల
తెలి=వెలి
తెలుంగు=వెలుంగు
తెల్లు=వెల్లు
తెలిగించు=వెలిగించు
తెల్లించు=వెల్లించు
తెలనాడు=వెలనాడు
(వలనాడు)
తెల్నాడు=వెల్నాడు
(వల్నాడు)

పల్లెను=పల్లియను
పల్లెము
ఇట్లే
తెలంగాణము=తెలంగాణి
యము=తెలంగాణ్యము
అనుశబ్దసిద్ధి.

ఇత్యాదులఁ బరిశీలించునది. (తెలిగించు శబ్దమును బ్రయోగించి నట్లే—అరవిండు, మళయాళిండు, మహారాష్ట్రీండు, ఘోర్జీండు, బంగాళిండు, హిందీయిండు, ఇగ్గీషీండు, ననుశబ్దములను బ్రయోగింపఁదగు నన్నను నట్టిశబ్దములు చెవికింపుగా నుండవు. “కన్నడించు”- అనిప్రాచీన ప్రయోగముగలదు. ఇది విశేషము. ఈసందర్భమున నొకవిషయము మనవి చేయుచున్నాను. తెలుఁగుఅనునది త్రిలింగ శబ్దభవము కానియట్లే కన్నడశబ్దము కన్నాట శబ్దభవముగా నేరదు. సంస్కృతీ కరణమునఁ గన్నాట మయినదని తోచుచున్నది. కన్నడయనునది దేశ్యపదము. ఆచ్యుతమని యర్థముగలది. అద్దమునలే స్వచ్ఛమయినదను తాత్పర్యము స్ఫురించుచున్నది. కన్నడ పండితుల యభిప్రాయ మిందరయలనియుండును.)

మఱియును తెలుఁగునఁ నలుఁగు - మెఱుఁగు - ముసుఁగు - వెఱుఁగు - ప్రోఁగు పోఁగు, మఱుఁగు, మున్నగు శబ్దములలోని తుదిలిందు పూర్వకగునర్థకములన నిద్రించిన విశేష్యతూపము బంటిదే తెలుఁగు శబ్దరూపమునని దోచుచున్నది. ఇట్లు దిక్పాత్రము నూదించి తిని గావునఁ బండితులు తెలుఁగు శబ్దవృత్తిని విమర్శించి సిద్ధాంతిక రింతురుగాక.

లిపిమనోహరాకృతియని చిరకాలమునుండి మనవారనుచున్నారు. గుండ్రనియాంధ్రాక్షరపంక్తులు ముత్యాల సరముల నలెఁ గనఁబడును. ఆంధ్రాక్షర స్వరూపమునధర్మజాచార్యుఁడును నన్నయభట్టును వివరించియున్నారు. మూలరూపములను దెలిగించిన యప్పుకవి యక్షరముల రూపమును దనగ్రంథములలోఁ దెలిపియున్నాఁడు. మనదేశమునఁ బ్రచలితములగు ముద్రితాప్సకవీయ గ్రంథములలో నక్షరముల రూపములు ముద్రింపఁబడినవి. వానినిచూచిననది యేభాషాలిపియో పోల్పఁదరముకాదు. ఆంధ్రాక్షరములు ప్రాచీన కాలము నగుచున్నట్లే యిప్పుడు నున్నవా లేక మార్పుజేరినవాయను విషయము విచారింపఁ దగినది. ఇప్పుడు లభించుచున్న తాళపత్ర గ్రంథములలోని తెలుఁగు లిపి యిన్నూరుసంవత్సరములకంటెఁ బ్రాచీన

కాలమునాటిది కావని తోచుచున్నది. అంతకన్నఁ బ్రాచీన లిఖిత గ్రంథములు లభించుట దుర్లభము. ఇప్పటికిలభించిన గ్రంథములలో నిలిపియిప్పటిలిపిని లేనే కనఁబడును. ప్రాచీనతామ్రశాసనములను శిలాశాసనములను బరిశీలించిన యెవల నేడెనిమిది వందల యేండ్ల క్రిందట నుండియుఁజెక్కఁబడు చుండిన యాంధ్రాక్షరములు గనఁబడును. కొన్నింటిలో నక్షరములు గుండ్రముగా నుండక కొలగానుండును. కొన్నింటిలో గుండ్రముగానుండును. మఱికొన్నింటిలో ద్రవిడభాషాక్షరములపోలిక నుండును. ఇంకఁగొన్నింటిలో నాగరాక్షరములనలెనుండును. ఈయాధారములనుబుర స్కరించుకొని చూచినయెడల నాంధ్రలిపి యప్పుడప్పుడు మార్పుచెందిచెంది యిప్పటిలిపి రూపమును దాల్చినదని బుద్ధిమంతు లూహించు చున్నారు. మఱియు నీరాజుకాలమున నిలిపియిట్టిమార్పును జేరినదని చెప్పుచున్నారు. ప్రతిలిపియుఁ గాలక్రమమున గొంతకొంత మారుచుండుటనైజమే. కానితామ్ర శిలాశాసనముల యందలిలిపినాధారముగాఁగొనిచప్పున నేదోయొక సిద్ధాంతమును మాత్రము తొందరపడి చేయవలసుపడదని తోచుచున్నది. వ్రాతచదువులను జక్కఁగా నెఱుఁగని స్వదేశీయశిల్పికారులును దనుఁగు భాషయేయెఱుఁగని విదేశీయ శిల్పికారులును జెక్కిఁ శాసనములలోని యక్షరాకృతులను మనముప్రమాణముగాఁదీసికొనరాదు. ఇప్పుడుకొన్నికొన్ని పోస్టాఫీసులలోఁగనఁబడు ఫలకములమీఁదఁజెఱుఁగెఱుఁగని ద్రవిడదేశపు శిల్పిలును జిత్రకారులును జెక్కినయక్షరముల రూపుదృష్టాంతముగాఁ గైకొన వచ్చును. “తపాలాఫీసు” “తపాలపెట్టె” యనువానిని జూడఁగా నేనవ్వు రాఁకపోదు. కొన్ని రెయిలు బండ్లలో “మనుష్యుఁడు” అనుమాటలోని “మ్య” అను నక్షరము మఱింత వింతగాఁ గనఁబడును. మనము వ్రాయునట్టి “యి” (ఇత్వ సహితయకారము.) అను నక్షరమునకు మరియొకకొమ్మిచ్చిమీఁదఁ గొంత యెడముగాఁ దలకట్టు వ్రాసి కుడిపక్కను కొంచెము దూరము గాయాముడి వ్రాసిన యొకానొక

విలక్షణ స్వరూపమును (య్యు) జూచి మనముదానిని
 “హ్య” అనుకొన నలసి యుండును ఇట్టి యక్షర
 ములు గల ఫలకములను మఱి నూరేండ్లనాడు చూడఁ
 దబుస్థపడు విమర్శకులు నూరేండ్ల క్రిందటి ప్రాత
 యీ తీరున నుండెనని సిద్ధాంతము చేసిన నెల్లుండునో
 యజ్ఞే శాసనాదుల లిపినిబట్టి మనము చేయుచున్న
 సిద్ధాంతములును నని తలంపనలసి వచ్చును. కావున
 నత్యధిక పరిశీలనమునఁగాని సిద్ధాంతము చేయరాదు.
 ఆంధ్రలిపి నాగరలిపి నుండి యేర్పడినదని యూహిం
 చుట కచకాశమున్నది. “x” “చ” “త”
 “ఝ” “ఞ” “స” “భ” “న” యను నక్షర
 ములు నాగరాక్షరములనే మిక్కిలి పోలియుండును.
 లాముడి మొదలగునవి కొన్ని నాగరాక్షరములే
 నాగరలిపికిని తెలుఁగులిపికినిఁ బ్రధానభేదములురెండు
 గలవు. నాగరమున సంయుక్తాక్షర ములకు స్వర
 సంయోగము తఱుచుఁగొనిది యక్షరమునకుండును.
 ప్రధానాక్షరమున కుండను. తెలుఁగున నిది విప
 రీతిము. నాగరమున బిందువు చుక్క. అది యక్షర
 మునకుఁ దలమీఁద నుండును. తెలుఁగున బిందువు
 వలయా కృతరేఖ అక్షరమునకుఁ బ్రక్క నుండును.
 తెలుఁగున బిందు వీ రూపమున నుండుటకు హేతువు
 గలదు. నాగరము నందును బోలెఁ జుక్కను బిందు
 వుగా నంగీకరించిన యెడల నర్థబిందువు వ్రాయ ననువు
 పడదు. ప్రాత వ్రాత పుస్తకములలో ద్విత్వా
 క్షర మునకు దాఁపరి సున్నఁగనఁ బడును. అట్టిచోట్ల
 నది పూర్ణాను స్వారమనియుఁ దక్కినచోట్ల నున్న
 యర్థాను స్వారమనియుఁ గ్రహింప నలసి యుండును.
 ఇప్పటివలె బూర్ణాను స్వార వామార్థరూప మంతగా
 నానాఁడు వాడుకలో లేదని తోచుచున్నది.

ఆంధ్రాక్షరము లతి మనోహరము లయియున్న
 ప్లే యాంధ్రభాషయు నతి మధురమని యెల్లవారు
 పంగీకరించు చున్నారు. ఇంత, సుప్రసిద్ధమగు
 నాంధ్రభాషయందుఁ బదపద్య గద్యాత్మకమగు కవన
 మెంత మృదు మధురముగా నుండునో చెప్ప
 నలసిన దేమి.

ఆంధ్ర కవిత్వము

కర్ణ రసాయన మైననో రసమై మై యలరామము.
 కవిత్వము

“నానెప్పుడు కడుభాలోని నూలుకొట్టి”
 స్వభావ సిద్ధముగా నుండవలయునని తెలుఁగునా
 రెఱుంగుము. కవి రచించిన పద్యము

“నాగి కమ్మచ్చు దీసివ తీగ నొలె”

నుండ వలయునని తెలుఁగు నా రెఱుంగుము. కవి
 కృతిమగు వాక్యము

“వలచి వలపించు చెలిన ము గిరికవోలె”

నుండి నలయునని తెలుఁగునా రెఱుంగుము.

చేతి నాచేతన ప్రకృతి వ్రచివ్రాన్ము లన్ని
 టిని గాని కొన్నింటినిగాని విననింపయిన నియమక్రమ
 పద్ధతిని ప్రయోగింపఁ బడు శబ్దజాలముచే ననుకరిం
 చుట వలనఁగాని యా శ్రోకించుటవలనఁగాని భాగో
 దైకమును వ్యక్తికి రించుటయు విబృంభింపం
 జేయుటయుఁ గాలిక కళ యగు కవిత్వయనఁబడును.
 (Poetry is a time art of which the business
 is to express and arouse emotion by imi-
 tating or evoking all or any of the pheno-
 mena of life and the nature by means of
 words arranged with musical regularity)
 అని పశ్చిమ ఖండ పండితులు నిర్వచించు చున్నారు.
 వీరి మతములఁ బద్యరూపముగా నుండు నదియే కవిత్వ
 గాని గద్యరూపముగా నుండునది కవితగాదు. ప్రాచీన
 పండితులు గొందరు మాత్రము గద్యముగూడఁ గవిత్వ
 మని యంగీకరింతురు. మనలో గద్యము, పద్యము,
 పదమును గూడ కవిత్వమే.

కావ్య ప్రబంధ రూపముగు సారస్వతమునందు
 కవి తాను గొంత మాటాడి పాత్రవర్ణముచే గొంత
 మాటాడించు నది యొక తెగ. పాత్ర వర్ణమును
 నోరెత్త నీయక కవియే మాటాడునది యింకొక తెగ.
 కవి తాను బెదవి గదపక పాత్రవర్ణ
 ము చేతనే మాటాడించు నది మరియొక తెగ. దీనినే

రూపక మందురు. ఆంధ్రమున మొదటి చెందుతెగల కావ్యములే చిరకాలమునుండి లభించు చున్నవి. మూడవతెగ యిప్పు డిప్పుడుపాడనూపుచున్నది. భావి దశ యెట్లుండునో చెప్పజాలము. ఏమనినఁ బ్రకృత మునఁ బ్రచలితములగు నాంధ్ర నాటకాది రూపము లను జూడఁగా నిరుత్సాహము గలుగుచున్నది. తెలిఁ గింపఁబడిన సంస్కృత రూపకములనటుండనిచ్చి క్రొత్తగా రచింపఁ బడుచున్న తెలుఁగు రూపకము లను బరిశీలించితమేని వానిని రూపకములని పేర్కొ నుటకే యనువు పడదు. గద్యపద్యాత్మకమగు కథోపకథన మాత్రమెల్ల రూపక మనవలసి వచ్చు చున్నది. వివిక్షితార్థ ప్రతిపాదనముగాని యిత్యంత్రై విస్తరముగాని చమత్కారిత్యముగాని వానియందు స్ఫులముగాఁ బొడకట్టదు. ఈరీతి దృశ్య ప్రబంధ ములవలన నాంధ్రరూపక సారస్వతము ఎన్నె కెక్కఁ జాలదు.

ఆంధ్ర భోక్తారకులగు కవితా సామ్రాజ్య పట్టాభిషిక్తులయిన యాంధ్ర మహా కవుల కీర్తిని దిగంత విశ్రాంత మొనర్చినదే!

ఆంధ్ర సారస్వతము.

సారస్వత మన్నను సాహిత్యమన్నను వాఙ్మయ మన్నను నొక్కటే యను సంప్రదాయ మేర్పడినది. పరిభాషా విశేషనశమున సాహిత్య శబ్దమునకు వివి ధార్థము లున్నను విద్యా విషయమున వాఙ్మయశబ్దము ఎలె సారస్వతార్థ బోధక మగుచున్నది. వాఙ్మయ శబ్దము వందలి మయట్ ప్రత్యయము ప్రాచుర్యార్థ బోధకమనుట కంటే వికారార్థ బోధక మనుటవలన సంగీత చిత్రలేఖనాది కళా విజ్ఞానము జానిలోఁ జేర గలదు. విజ్ఞాన సంపదవలె సారస్వత సంపదయు నఖండము ననంతమును కాఁబట్టి యింతటితోఁ జాలు నని సంతుష్టి నొందక యాంధ్ర సారస్వతాభివృద్ధికి నిరంతరము ప్రయత్నించు చుండవలయును. ఇప్పటి కున్నది చాలదు. సంస్కృతాంగ్లేయాది భాషాంతర సారస్వతమును దెలుఁగుభాషలోనికిఁ బరివర్తనము

మిక్కిలిగాఁ జేసికొన వలయును. ఉపయోగ కర ములగు క్రొత్త గ్రంథముల నధికముగా రచింప వలయును.

సదనద్గ్రంథ విభాగము.

ఆంధ్రమున గ్రంథరచన యందభిలాష దినదిన ప్రవర్ధమాన మగుచుండుటవలన నానావిధ గ్రంథములు క్రొత్తక్రొత్తలు ప్రకటింపఁబడుచున్నవి. సారస్వత సభవారు దమలో గొందఱు నుపసంఘముగా నేఱుటచి యిదివఱకుఁ బ్రకటితము లైనవేకానిండు. మున్నుండు ప్రకటింపఁ బడునవే కానిండు తెలుఁగున రచింపఁబడిన నానావిధ గ్రంథములలో నొక్కొక్క మాటు కొన్నికొన్నింటి నుపసంఘ సభ్యులచే విమర్శ చేయించి సదగ్రంథము లివియని నిర్ధారణ చేయించి యాతరునఁబట్టికలను ముద్రింపించి ప్రకటించు చుండ వలయును. పాఠశాలలలోను బరీక్షలలోను బఠనీయ ములుగా నిర్ణయింపఁబడు గ్రంథముల నెప్పటికప్పుడు తప్పక విమర్శించి సదనద్గ్రంథ విభాగమును జేయు చుండవలయును.

వ్యాకరణము.

గ్రాంథి కాంధ్రమున కొకటియు వ్యావహారి కాంధ్రమున కొకటియు నుండవలయునని కొందఱి మతము. భాష ప్రవాహరూపమగునది గతుకనప్పు డప్పుడు సంస్కారార్థము నియమమేర్పడు చుండుట యవసరమేయగును. నియమమునకు లోఁబడు శబ్దమే మశబ్దమనఁ బడును. నియమము నతిక్రమించిన శబ్ద ముశబ్దమనఁ బడును. వ్యావహారిక కాంధ్రము నందునియమ బద్ధమగుభాగము గ్రాంథికమే కాగలదు. తక్కినది గ్రామ్యమనఁబడును. నియమమునకు లొంగ కుండుటయే కాక నియమ మేర్పటచుటకు వీలయినను జిక్కినీయని యదేచ్ఛాప్రయోగ బహుళమగు వ్యావహారికాంధ్రభాగమునకు వ్యాకరణము రచింప నెటుల సాధ్యమగునో స్ఫురింపదు.

విమర్శ నములు

గ్రంథముల గుణదోషములను వెల్లడిచేసిలోకోపకారకము లగును. గాబట్టిమిక్కిలి యావశ్యకములు. గీర్వాణ సారసత్వమున విమర్శనములుండి మహాపకారమొనరించు చున్నవి. అటులనే యాంధ్ర సారస్వతమునందును విమర్శనము లుండ వలయును. విమర్శకులు మాత్రము నిష్పక్ష పాతబుద్ధితో గుణదోష విమర్శనము గావింప వలయునేకాని పరస్పర ద్వేషభావమునుపొంది యప్రస్తుత ప్రశంసలలోనికి నిందా వాక్యములలోనికి వ్యక్తిదూషణములలోనికి సాభిప్రాయములగు వేళాకోళపు వెక్కిరింతల లోనికిగి యాత్మగౌరవమును గోల్పోయి వృధాశ్రమమును జేందరాదు. అట్టివిమర్శ నములువిమర్శనములు. గానేరవు. సారస్వతమునఁ జేరఁజాలవు.

గ్రంథ భాండా గారములు

మనదేశమున నుద్భవించి సాగినవి. ఇదిశుభ సూచకము. ముద్రితముద్రిత గ్రంథములను వీలుకొలఁదిసంపాదించి గ్రంథాలయములలోసంగ్రహించి యుంచుట వలనఁ ద్రత్యుల కెంతయు నుపయోగకరములుగా నుండును. “ శోశవానా చార్యః ” అనులోకోక్తి మనలోఁగలదు. ఏగ్రామము నందెట్టి వాగు గ్రంథ సంపాదనముచేసి గ్రంథాలయమునందు సంగ్రహించి యుంచినను వారుకీర్తి కాములయిలోకోపకార మొనరించిన వారగుదురు. ప్రాచీనకాలమునుండియు మనభరతఖండమున గ్రంథభాండాగారములు నుపసాధింపబడినవి. మహాకవుల గ్రంథభాండాగారములు మాత్రము సామాన్యభాండా గారముల నంటివికావు. బిల్వణకవి

“సర్వస్వం గృహ్యన్తి కుంతలపత్తిర్నృష్టాతు తస్మేపున రాభాండాగార మఖండ మేవహృదయే జాగర్తి సారస్వతం ” అనితన భాండాగార స్వరూపమును వివరించియున్నాఁడు. నిశ్చయముగా సారస్వతభాండాగారము లన్ననవియే. అట్టివి మన యాంధ్ర దేశమున

నొక్కొక్క నగరమున నొక్కొక్కటియైన లభించినఁజాలును.

జాతీయ విద్య

బాలికా బాలకులకు సులభసాధ్యముగా లభింపఁజేయు నెల్లవారును బూనుకొన వలసి యున్నది. మాన్యభాషను సాధనముగా గైకొనిదానినలన గ్రహింపఁగలిగినంతవరకు విద్యాజ్ఞానములను గ్రహించి సుఖముగా లోకయాత్ర సాగించుకొనఁ గలసామర్థ్యము నలవరించు కొనుట కనుకూలపడు విద్య జాతీయవిద్య యనవచ్చును. దేశకాలాగుల కనుగుణముగాంత్వము సారముగా బాలికా బాలకుల కెల్లరును జాతీయ విద్య నభ్యసించఁ జేయనియొడల నాంధ్రదేశ పురోభివృద్ధియింతట సమకూడదు. ఆంధ్రులలో మాటి కార్థకోయేడ్లకో వ్రాతచదువులేటిగినవారని వినుచున్నాము. ఇదిసరియైనను గాకున్నను నిరక్షర కుటులత్యధిక సంఖ్యాకులని యంగీకరింపక తప్పదు. కాబట్టి జాతీయ విద్యావిధాన మూలమున నూటికినూరుమంది నక్షరాస్యుల జేయునందాక నాంధ్రులునిద్దర నోరాదు.

ముప్పది సంవత్సరముల క్రిందటఁ బ్రితిగ్రామ మనందును గొంచెమోగొప్పో జాతీయవిద్యావిధానము ననుసరించి బిడ్డలకుఁ దెలుఁగు చదువు నేర్పఁబడు చుండెను. ఇప్పుడాపద్ధతి సంపూర్ణముగా నంతరించి మనకు ముక్కుమొగ మెఱుంగని వింగవిద్యా భ్యాస పద్ధతి యేర్పడినది. ఇప్పటివిద్యార్థుల దశమిక్కిలి శోచనీయుముగా నున్నది. సుఖజీవనమున కుపయోగపడని దేశాంతర ఖండాంతర గోళాంతర వైచిత్ర్యములనువారసరగళముగాఁ జదివి నేర్చుకొను చున్నారు. దేశాంతర చరిత్రములను గ్రుక్క విడువక నర్లించుచున్నారు. తమదేశ స్థితిగతులుదాకెఱుంగరు. వారిదేశ చరిత్రమేమో వారికిఁ దెలియదు. నేయేల వారివారి పర్వత్రయమైనవారి కెఱుకలేదు. పట్టుమని పదిమంది చుట్టల వావివరుసలైననెఱుంగరు. సూర్యచంద్రులను బోల్చుగలరుగాని గురుశుక్రులను బోల్చజాలరు. అశ్వని భరణ్యాది నక్షత్రములమాట చెప్పనేల! వారికెంత

బోధించినను వానియాకృతులు చెలియవు. ఇంటిలోని ముసలమ్మగాని తమమాన్యమును దున్ను పాలికాపుగాని పంచాంగమునుజూచి చెప్పమని యేనుడిగినను జెప్పజాలరు. పంచాంగమునుజనువుడెటులో వారునే ర్చుకొనలేదు. ఇంకేలా తుదిమాటఁతెలుఁగున వ్రాయలేరు. తెలుగంకెలెఱుఁగరు. వ్రాతచదువు లేతగినవారి లెక్కలోజేరినవారి యవస్థయే యిట్లున్నదిగా బట్టి యాంధ్రులందఱుజనువువ్రాత లేఱుగనివారేయనుకొని నూటికి నూరుమందికి మాతృభాషమూలమున జాతీయవిద్య నేర్పవలసి యుండునని తోచుచున్నది. జాతీయ విద్యావిధానము ననుసరించి మాతృభాషయగు నాంధ్రభాషతోనే విద్య నేర్పినచోజనసామాన్యమునకు సుఖజీవము లభింపవచ్చును. విద్యాధికులై దేశకాలాదుల ననుసరించి యుత్కృష్టధనగౌరవాదులనుబొందఁగోరువారి విద్యావిధానమునఁ గొంత విశేషముండవలయును. జరుగుబడిగలవారుతమబిడ్డలధిక విద్యావంతులై కళావిజ్ఞానము నలవరించుకొని యుత్కృష్ట ధనగౌరవ ప్రతిష్ఠలను బడయుటకు సమంజసములగు వృత్తుల నవలంబింప జేయఁదలంతురు అట్టివారిబిడ్డలకుఁ బ్రారంభమునందు జనసామాన్యము తోడ్పాటున మాతృభాషమూలముననే విద్య నేర్పించి పన్నెండవయేడు మొదట్కొని మాతృభాషకు దోడు మరిరెండు భాషలు నేర్పింప వలసి యుండు. కొందఱొక్కటి చాలు నందురుగాని మన తెలుఁగువారికి రెండుండక తప్పదు. ఆంధ్రభాషకును సంస్కృత భాషకును గలసంబంధములనుఁ బట్టి సంస్కృత భాషాజ్ఞానమవసరము. దేశకాలాదులననుసరించివిశేష విద్యా విజ్ఞాన సంపాదనమున కింగ్లీషుభాషాజ్ఞానమవసరముకాబట్టియీనూడుభాషల మూలమునను జ్ఞానవిజ్ఞాన సంపద లభింప జేసి సుఖమనోరధులుగావచ్చును.

సారస్వతమహాసభ

నేఁజేఁటనొక్కొక చోటసమావేశముగావించి కార్యక్రమము నొకటి రెండు దినములలోఁబూర్తి చేసి సభజూలిందుచున్నంతమాత్రమునలాభమంతగానుండఁజాలదు. సభవారి తీర్మానము లాచరణములోనికి

రాఁదగిన యేర్పాటులను గావించిగా యవిచ్ఛన్నముఁ బనిసాగించుచుండ వలయును. ఆంధ్రదేశము నందొకచోట సభాప్రధానస్థానమును నెలకొల్పి నిరంతరము సభోద్దేశములను లోకప్రచారము గలిగించుచుండవలయును. ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్కార్యాలయమును మదరాసునుండి యాంధ్రదేశమునకు మార్పఁదలపెట్టుచున్నారు. ఆంధ్రదేశమున సారస్వత మహాసభా ప్రధానకార్యాలయమును సాహిత్య పరిషత్కార్యాలయమును నొక్కచోటనే నెలకొల్పవనువగు నేఁచి జెప్పవలసినదేమి. పరస్పర సహాయమున నెంతయైన బని నడుపవచ్చును. శ్రీఘృకాలములోనే యాంధ్రరాష్ట్రమేర్పడగలదు. గాన మదరాసులోని ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారమునందున్న యాంధ్రగ్రంథసముదయమును జిత్రవస్తు దర్శనాలయమునందలియాంధ్రదేశముతో సంబంధించియుండు తామ్రశిలాశాసనములు విగ్రహములు వివిధములగు నితరచిత్రవస్తువులు జరాయుజాంఘ జోద్భిజ్జ కళేబరదులును మనయాంధ్రదేశము నొండొక ప్రధానపట్టణమునకు చెప్పించుకొన బ్రయత్నింప వలయును. సాహిత్య పరిషత్ప్రతికవలె సారస్వత మహాసభాప్రతిక యొకటి ప్రకటింప వలయును. ఇంతటి గొప్పకార్యములను నెరవేర్పఁదగినంత ధనముసముపార్జింప వలసియుండును. దానికిఁదగిన నెరవులాలోచింప వలయును.

ఉపసంహృతి.

ప్రాజ్ఞుల సాన్నిధ్యమున లేశమాత్రము విద్యాగ్రంథమును లవమాత్రము జ్ఞానసామగ్రియు నలవరచుకొన్న నేనింకను విద్యాధివర్గములో చేరిన వాడనేకాని పండిత వర్గములో చేరినవాడనుగానని నే నెఱుగుదును. అట్టివన్ను మీరీ యాంధ్రసారస్వత మహాసభలో నధ్యక్షస్థానమునఁ గూరుచుండఁ బెట్టనిశ్చయించితిరి. కాని మీరునిరుత్సాహులు కాకపోరని నానమ్మకము. ఆయినను మీయాజ్ఞనుల్లంఘింప న్నాతరముగాదు గనుక నామమాత్రముననే నద్యక్షతనహింపమిరే సభా కార్యక్రమమంతయు సానుకూలముగా నేడును రేపును నడ

పించుకొనలనిన భారమంతయు మీపయి నుండును.
ఇచ్చటగూర్చుండి మాటసాయము మాత్రమునే చేయు
చుందును. నే నేనాడు నెఱుంగని సారస్వత మహా
బ్రాహ్మతాగౌరవమును మీరు నాకనుగ్రహించితిరి,
గాన ద్వికరణశుద్ధిగా మీకుఁబడేపదేనమస్కరించుచు
శీతా “ శోరమృతార్పణ ” మృనునట్లు విబుధులగు
మీకొక్క యుపనిషద్వాక్యమును వాక్రూపమున
సమర్పించిమీయనుమతిఁబడని శుభానీనుడనయ్యెదను.
అది యేదన

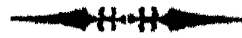
“ ఉత్తిష్ఠత-జాగ్రత్-సావ్యవరాన్ని
బోధత-క్షురస్య ధారానిశితాదురిత్యయా
దుర్గంప ధన్-త్కవ యోవదన్తి”

అనునది. “తెందుమేల్కొనియుండుదు. పాక్షి
లనుచేరి జ్ఞానమునలనించుకొనుడు. కడు వాడిపదును
గలకత్తిదారువలె జేటిచూడరాక యడుగుదీసి యడుగు
నెట్టననువుపడని దాదారియని చెప్పుదురు పండితులు.”
అని దీని తాత్పర్యము.

చి త్ర ము లు .

[న. వేం. ర త్న ము గా రు .]

సుప్తిసూశావటె నాసిట్టిసీతి!
యెరుగుంటె సెప్పవే యెట్లుందోసీతి.

మెతువెట్లు సీకట్లా
మెరసిపోతున్నదో!

ఆస్మితమేమిటో

అర్థమయ్యిందా? సుప్తి.

వానసినుకానతో

వస్త్రావున్నాడ!

ఆస్మితమేమిటో

అర్థమయ్యిందా? సుప్తి.

అంతా నకటయి పో

యినాదేసీతి !

ఆస్మితమేమిటో

అర్థమయ్యిందా? సుప్తి .

శ్రీ ముఖశాతవాహనుని దిగ్విజయయాత్ర

(చిల్లరిగ్రాంతీని వాసరావు గారు.)

ఇప్పటికి సుమారు రెండువేల సంవత్సరములక్రింద మనభారతదేశమునం దొకసారి వర్ణములు సౌకరమయ్యెను. కేవలము వంశపారంపర్యముచేత జ్ఞానపారుష భాగ్యసంపదలు ఒక్కశాఖచారి నాశ్రయించియుండవు గదా! అధవా ఆశ్రయించియున్నను వీర్యవంతులుగ నుండజాలవు. నూతన పరిస్థితులందు పైవాని యొక్కయార్జన నూతనమార్గములందు లభ్యమగుచుండును. పైవానియొక్క సంసాదనచే బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యులన నెగడిన వర్ణములవారు వానిని వృద్ధిచేసుకొన లక్ష్యముంచుకొనక పూర్వనువాసనచేతనే తమ సాంఘిక గౌరవమును నిలుపుకొనజూతురు. అట్టిగౌరవము తమకు అర్హతచేత కలుగునపుడు కృత్రిమసాధనాంతరములచేత దానిని నిలుపుకొనజూతురు. ఇదివరకు పూర్వకర్మచేత పైసాంఘిక గౌరవములేని నీచవర్ణములవారు పరిశ్రమచేత యుత్తమువర్ణముల కేగుటకు సత్కర్మను సంచితము సేయుదురు. పైమూడువర్ణములు అనగా బ్రాహ్మణక్షత్రియ వైశ్యవర్ణములందుమనస్పర్ధవలన క్రిందవర్ణములవారు పైవారి నాకృమింపజూతురు. ఈసాంఘిక పోరాటమేదేశమునం దుండదో యాదేశము నిర్జీవం

బగును. ఈ పోరాటము దేశాధిష్టమని కొంద రందురు గాని యిదిలేనిదే సంఘము ప్రవాహములేని నదీజలమువలె దుర్గంధపూరితంబై దుష్టంబగును. ఇట్లు వర్ణసంకరమైనపుడు మన యాంధ్రనాయకుడగు శ్రీముఖశాతవాహనుడు వర్ణములకు పునర్జీవజౌగతన దిగ్విజయయాత్రను నడిపించెను.

రాజధానియగు ధాన్యకటకము ధనధాన్యములతో తులతూగుచుండెను. శ్రీముఖుడు భారతదేశమున ధర్మాభ్యుదయమును గావించుటకు జెండాను బయలుదేరదీసెను. వర్ణభేదమును అల్పబుద్ధితో జూడక విశాలబుద్ధితో నిర్వహించువా రిందుచేరవలెనని యాయన చాటింపు చేయించెను. దేశోద్ధారణకు సేవజేయగలవారు సేవజేయవలెను. ధనమివ్వగలవారు ధనమియ్యవలెను. పాణిమియ్యగలవారు పాణిమియ్యవలెను. జ్ఞానమియ్యగలవారు జ్ఞానమియ్యవలెను. అని యాయన వర్ణభేదమును పునఃప్రతిష్ఠ చేయించెదనని ప్రకటించెను. దేశములో నీవరకు ఘనీభవించిన వర్ణభేదముతో సంతుష్టి చెందినవారెల్ల నీజెండాక్రింద జేరిరి. వీరలకు భోజన ప్రతిభోజనముల వివాదములులేవు. అంతర్వివాహములందు వధూవరుల

యానుక్యానుతప్ప వేరొక శంకలేదు. ఆయన మాత్రపాసిన కొలదిని జనము నొచ్చుచుండెను. చిన్నచిన్న యువకులు నచ్చి యొకమహానది యేర్పడినట్లు ఆయన భర్తమును వినిన యవసంఘములునచ్చి మాయన ప్రధానసామును వృద్ధిచేయుచుండెను. ఈ మహాజనస్రవంతి యేదేశము పైబడి యేమిసేయగలదో యని యందరును సత్సాహ్నులై చూచుచుండిరి.

రాజ్యమలొక్కెల్ల మహారాజ్యము మగధరాజ్యము. దీనికియీపురగాకాలమునుండియు హస్తినాపురమునకు నుండెను. ఈ మగధరాజ్య మహానాహినులకు నాయకులై ఒకప్పుడు రాసాధుడు యువదియొక్కసాదులు శ్రీకృష్ణునిపై దాడిసడిపించెనుగదా. అటులే గువాత చంద్రగుప్త అశోకచక్రవర్తుల హిసాలనక్రింద మహావైభోగము నీరాజ్యమును భవిచెనుగదా. మూర్ఖులైన గువాత శుంగవంశమునంద్ర ప్రతాపచతుడగు పుష్యనిత్యుని బ్రాహ్మణ మతమును దిరిగి ప్రోత్సహపరచి యనేక అశ్వమేధయాగములను చేసిన బహుశ్రీని ఈరాజ్యమునకు సంపాదించెనుగదా. అట్టి ప్రోత్సహమునలన నాపరిపాలకులు బ్రాహ్మణవంశమునారైరి. దన్యులు ధనము సంపాదించినందున వైశ్యులైరి. తద్దన రక్షణమునకు కృపాణమును ధరించినందున క్షత్రియులైరి. తత్కౌత్రము ప్రజలకు బాధకరము కాకుండ శుభకరముగ నుండుటకు జ్ఞానమును నార్జింపబలసిండున నట్లు జ్ఞానోపార్జన గావించినందున బ్రాహ్మణులైరి. ఈ పరిణామి బ్రాహ్మణ్యులైనపిమ్మట మునిశాస్త్రము సేచవంశములనుండి వికాసమును బొందిన వారమని స్ఫుటితవృత్తిగ

కము నుండి నచ్చినవారముని భ్రమిపడి క్రింది వారియొక్క తేమము నారియక వైరిము పెట్టుకొని కొందరు హింసకు గడంగునుండిరి. కొందరు దేశేతేమము నెఱు సుదాసీనులగుచుండిరి. ఈదోషమే ప్రస్తుత పరిపాలకులను కాణ్యవంశము వారి నాపాదించినది. “యథారాజా తథా ప్రజా” యని తక్కిన వర్ణముల వారును తమక్రింద వర్ణముల వారి బాధింపగలిగిరి. యీకాణ్యవంశాధిపతి సుశర్మచంద్రుడు.

సుశర్మనుహారాజువైభోగము చెప్పిన విధము. ఆయనయంతఃపురమంగసమనదేశ కన్యలునుబ ద్దీప్తిపడియుండిరి. ప్రజలయొక్క సొమ్ము ఆకన్యల యలంకారములకు ఎంతివెచ్చించినను చాలకున్నది. నిన్నియుద్యాపనంబులు వేయించినను వారి పిహారమునకు జాలుకున్నవి. ఎంతవైభోగమున్నను ఆయన యంతఃపుర స్త్రీలు కొక్కింశయు నొంటలేరు. పాదరహితయంబులును పాపమగిరింబులేగాని యొక్కెడను ఒక్క పవిత్రభావమున కెడలేదు. నిరంతరమును కుట్రలకును దురాలోచనలకును న్యూపారము రాజమందిరమున జరుగుచుండును.

శ్రీముఖశాతవాహనుని దంపరాజు ఛానివెలుపా బయలుమీద పడినెరు. సుశర్మనుహారాజు తన సింహాసనమున పడవడవణకజొచ్చెను. ప్రముఖులైన వారతనియండనుండి యావరకే వెడలిపోయిరి. అల్పబుద్ధులు మందనైత్యులు నిల సహుములు అతని సింహాసనమును బట్టియుండిరి. నీడుశ్రీముఖశాతవాహనుని తేజస్సు నెదుర్కొని చూడలేక పోయిరి. తమను తమరాజును హానిసేయవల

దివి వేడుకొనుచు నారు రాయ భారములు నడిపిరి.

శ్రీముఖ శాతవాహనుడు బౌద్ధతేజస్సున చండకిరిణుండుగాని హృదయమున నమృత మయుడు. అతని భయంకరమైన హాస్యరసం బుచూచి శత్రువులు వెరగందుదురు. అయిన లీల కొన్ని సాయంకాలవేళలందు ఉరుములు మెరుపులతో నచ్చు కారుమబ్బువలె గాన్పించి తాంబూలరాగ అస్తమయంబునకు పరిణమించు దివ్యసుందర విలాసంబు భాతి ప్రకాశించుచుండును. ఆయన క్షీణయం దెవ్వరికిని హానిలేదు. ఆయన అవలాభించినది అహింసా ప్రతిపేకాని యది యెవ్వరును తిన్నగా గుర్తింపజాలరు.

శ్రీముఖుడు తన శిబిరమునందు సోదర పీఠులతో లోకవ్యవహారములను నిరసంబుగ నూటలాడు చుండెను. సంతట నొక యువకుడు వచ్చి నమస్కారము చేసెను. శ్రీముఖుడు ప్రశ్నించెను.

శ్రీముఖ:— సావెవరు?

ఆగంతు:— నాది పాటలీపుత్రము.

శ్రీముఖ:— నీవేల వచ్చితివి?

ఆగంతు:— మీగుడ్డేళించిన ధర్మోద్యమమున నాచేతనైన పాలుగొనుటకు.

శ్రీముఖ:— మాయాజ్ఞ లేనిది నీవే విశేష కార్యమును స్వతంత్రించి చేయఁ గూడదు. ఎరుగుదువా?

ఆగంతు:— చిత్తము. కాని నాకొక్కకోరిక యున్నది. దానిని తాము నెరవేర్చి ప్రార్థించెదను.

శ్రీముఖ:— అది ఏమి?

ఆగంతు:— నేనెప్పుడును తాము కార్యముల పములు నిర్వహించు నపుడు తమ

యంత్రికమున సేవకుఁగా నుండనిచ్చుటకు ప్రార్థించుచున్నాను.

శ్రీముఖ:— (యువకుని తేలి పాటఁజూచి చిరునవ్వుతో) అటులనే కానిమ్ము.

ఆగంతు:— తన ఖడ్గమును శ్రీముఖుని చేతికిచ్చి యాయన చేతనుండి ఆశీర్వాదముతోఁ గైకొనెను.

రాయ భారములు జరిగెను. సుశర్మ చక్రవర్తియొక్క పాదములకు శ్రీముఖుడు మొక్కుకునట్లును, శ్రీముఖునకు సుశర్మచక్రవర్తి రాజ్యమునంతను ధారవోసి తానడవులకు పోయి తపస్సు చేసుకొనునట్లును ఒక చిత్రిమైన రాజీయోగ్పాటు యయ్యెను. శుభలగ్నము నిర్ణయమయ్యెను. సభలో మహామయ సింహాసనమున సుశర్మ మహారాజు కూర్చుండెను. ఆయనచుట్టును ఆయనయ్యోగస్థులు గంభీరముగ గూర్చుండి యుండిరి. రాజ్యము పోవుచున్నను శౌరవము నిలువబెట్టుకొన గల్గితిమని వారు సంకోశించుచుండిరి.

ఆసమయమున శ్రీముఖుడు తన పీఠపీఠాకాయముతో సభలో ప్రవేశించెను. సుశర్మ మహారాజు నెదురు నాయనయొక యుద్ధతంత్రావళిను వలె నిలిచియుండెను. ఆయన కిరుప్రక్కలను బారుదీరి యోధులు ఖడ్గపాలులై విద్యుల్లతాలంకృతములైన నీలమేఘంబుల వలె నిలిచియుండిరి. శ్రీముఖుడు సుశర్మ చక్రవర్తియొక్క పాదములకు నమస్కారము చేయుటకు మోకాళ్ళపై కొరగెను. అతని తన చేతులతో సుశర్మ మహారాజు పాదములను బట్టుకొనెను. కాని తలవంచి మఱియొక రాజునకు తాను నమస్కరించు చేయుటకు తల వంచికున్నదిగాన పాదములనే తనతలయొద్దకు తీసుకొని పోవుచునని చెప్పుచు నట్లు

చేసి రెండుపాదములను పైకెత్తి యటుపిమ్మట మీరు దేవలోకమునుండి దిగిన ప్రభువులైన యెడల మీపాదములు అటువైపునకుండ వలసినదనియు మరల నాదిక్కునకు మీరు పోవుటకు మీపాదము లటు త్రిప్పచున్నాననియు హాస్యము చేయుచున్నట్లుతలక్రిందులు చేసి విడిచిపెట్టెను. అతని యనుచరు లందరును ఈ చర్యనుజూచి దోహముగాఁదలఁచి ఝడిసి కలాయనమైరి. శ్రీముఖుని హాస్యములు గొల్లుమని నవ్వనారంభించెను. సుశర్మ మేన ప్రాణములు మిణుకు మిణుకు మనుచుండెను. అట్టి సమయమున నందఱును పరాకున నుండ నూతనముగ దండున జేరిన యువకుడు ముందుకువచ్చి తనకత్తితో సుశర్మవక్షమున బొడిచెను.

సభయంతయు రక్తము చిందెను. శ్రీముఖుడాశ్చర్యపోయెను. సభయంతయు నల్లకల్లోల మయ్యెను. భటుల యాయుధము లాయువకుని సమయింపనుద్యుక్తములయ్యెను. యువకుడు కేలుమోడ్చి సమస్కారము చేయుచుండెను. శ్రీముఖుడు తీక్షణముగఁ జూచుచు నిట్లుప్రశ్నించెను.

శ్రీముఖుఁడు:— ఏమీ దుండగము! నాయాజ్ఞ నీవర కెవ్వరును మీరలేదు. ఏమి నీ కింతసాహసము. నేనింత దవ్వసంచారము చేసితిని. ఒక్క రక్తబిందువు వైనఁగార్చలేదు. నాపేరుమీద ఎవ్వరును ఇంతవఱకు ఒక్కరక్తపుబొట్టు పాపము కట్టుకొనలేదు. ఓడినవాని రక్తమోడ్చితివి. ఏమి పౌరుషమని తలంచితివి?

యువ:— మహావీరా, పౌరుషము నాకక్కరలేదు. నేను పురుషుడనుగాను. స్త్రీని.

హత్యచేసినందుకు శిక్షచేసుకొనడు. నేను సిద్ధముగా నున్నాను.

శ్రీముఖుఁడు:— ఏమిది! స్త్రీవా? నీకెందు కీయన మీదపగ?

స్త్రీ:— మహానుభావా! నేను వరించినపుడు ఘనికఁ దన్వాయముగ జంపించినాడు. నన్ను చెరబట్ట నుద్యోగించినాడు. నేను ప్రతిహింసగావించి నాపురుషుని సంతోష పెట్టితిని. ఇకనాన్వేషకమున కావలసినదిలేదు. నన్ను చంపి నాపియుని శీఘ్రముగ జేరునట్లు జేయుడు.

శ్రీముఖుడు:— మేము హత్యనేయవారము కాము. అందులో స్త్రీహత్య నసలే చేయము.

స్త్రీ:—దండాద్వారాలగు నన్ను చంపిన మీకు హత్యా పాపములేదు. దండాద్వారలను జంపిన రాజులకు పుణ్యలోకంబు కలుగునని శాస్త్రంబులందు చెప్పియుండిరి.

శ్రీముఖుడు:— మాతోశాస్త్రవాదముచేయకుము. నీవు తక్షణమిచ్చటనుండి వెడలిపోము.

ఆమాటలు వినినంత నామానిని తన కంచుకమునుండి మఱియొక ఘరికను బయటకు తీసి బొడుచుకొనిచచ్చెను.

శ్రీముఖుడు:— ఆరాజ్యమునకు తన యనుచరులలో నొకనిపరిపాలింప నియమించి వర్ణాశ్రమంబులను సజీవంబుగ ప్రతిష్ఠాపింప నాజ్ఞయిచ్చి తనయుద్యమంబును భారతదేశమున తన ప్రచారము గావించి కొంతకాలము నకు రాజధానియగు ధరణికోటకు వచ్చెను.

ప్రతిమానాటకము .

(గొ. రామదాసు గారు బి. ఎ. యం. ఆర్. ఏ. యస్.)

ద్వితీయాంకము .

కంచుకి ప్రవేశించును.

కంచుకి:- ఓహో! ప్రతిహర వ్యాపృతులారా!
మీ మీ పసులయంచే మరచి యుండకుడీ!

(ప్రవేశించి)

ప్రతిహరి:- అయ్యా! ఎందుచేత?

కంచుకి:- ఈ మహారాజుగారు, సత్యవాక్య రక్షణ
యందు పట్టుదల గల రాముడిని ఆరణ్యవాస
మునకు వెళ్ళకుండా అపలేక పుత్ర విరహ
శోకాగ్నిచే దగ్ధహృదయుడై వెట్టివానివలె
ప్రలపించుచూ సముద్ర గృహమందు బడి
యున్నారు.

యుగాంతమందు చలించు మేరువ వలెను అల్ల
కట్టలమైన సముద్రమువలెను, బింబమాత్రమే
గనబడుచూ పడిపోవుచున్న నూర్పునివలెను

మహారాజుగారు శోకమువల్ల విశేషముగా

శిథిలమైన దేహముబద్ధిగలవారై బడియున్నారు.

ప్రతిహరి:- మహారాజుగారు ఇటులై పోయినారా!

కంచుకి:- అవును. వెళ్ళుము.

ప్రతిహరి:- చిత్తము! అయ్యా! (వెళ్ళును)

కంచుకి:- (అంతటా చూచి) అయ్యో! రాముడు వెళ్ళి

పోయినది మొదలు అయ్యోధ్య నిర్జనమైనదాని

వలె నిజముగా కనబడుచున్నది. ఏలనంటె?

ఏనుగులు యవలు తినుటయు దాసక్తి లేనివై

కండ్లంట నీరు గార్చుచున్నవి. గుఱ్ఱములు

శకలించలేదు. వృద్ధులు, స్త్రీలు, బాలురు

అందరు పురజనులు అహార విహారములనువిడచి

దీన ముఖములతో గట్టిగా శోదనము చేయుచు

రాముడు సీతా లక్ష్మణులతో బోయిన దారినే

జూచు చున్నారు. (అ) నేనుకూడా రాజు

గారి సన్నిధికి బోయెద. (కొంతదూరము వెళ్లి చూచి,) ఓహో! సహించుటకు శక్యము గాని పుణ్యవియోగ దుఃఖము నణచుకుని తనను వోదార్చుచున్న తనపెద్దభార్య సుమిత్రలతో గూడ మహారాజుగారున్నారు. ఇరుగోఇరుగో పడుతూ లేస్తూ, మాటిమాటికీ హా! హా! యని ఏడ్చుచూ రఘుకు లోద్ధారకుడు బోయిన దారినేజూచుచూ (అ)

(ఉన్నారు) ఇరిగో మహారాజుగారు ?

(నిశ్చయించుచు)

(ఇది మిశ్రవిష్ణు-ంభకము)

(తరువాత వైన జెప్పినట్లుగా దేవీ లతోగూడ రాజుగారు పోవేళించును.)

రాజు:- హానత్స! రామ! నయనముల కానందమిచ్చు వాడా, హానత్స, లక్ష్మణా, మంచి లక్షణములతో గూడియున్న శరీరము గలవాడా, హాసాధ్య, మైథిలీ, భర్తయందే నిలిచియున్న చిత్తవృత్తిగలదానా ఆయ్యో, ఆయ్యో, నా కడుపున బుట్టినవారు ఎనమునకు బోయిరి గదా, (ఇ)

ఏమి ఆశ్చర్యము, అన్నయందుండే ప్రేమచే తండియందుం (బూ)డే వాత్సల్యము పోయినది. అతనినే జూడగోరు చున్నాను. కోడలా వైదేహీ!

లోకమం దపక్షీర్తి పంతుడనని రామునిపల్ల విడువ బడితిని. లక్ష్మణునిచే నిరాకరించ బడితి. నీవుకూడా నన్ను వదలివేసితివి.

పుత్రరామా! కుర్రా! లక్ష్మణ! కోడలా వైదేహీ పిల్లల్లారా, పలుకరేమర్రా, ఇచ్చటలేరా, నే పిలిచినప్పుడు మను పెప్పుడూ పలుకకుండా యుండే వారుకారే. ఎక్కడ నున్నావోయి! కాసల్యా తనయ!

సత్యసంధ! జితక్రోధ! విమత్సర! జగత్ప్రియ పెద్దల కేవల చెయువాడా! నాతో మాట్లాడ వేమోయి!

సర్వజన హృదయ నయనాభి రాముడైన రామా! యెచ్చట నున్నావోయి! నాయం దున్న గౌరవ మేమైనదో! శోకార్తులైన నారి యంచు నీకుండే ప్రేమ యేమైనదో? పుత్ర! రామ స్పృహడైన దండ్రుని నన్ను విడచి సంస్తనమైన ఏధర్మమాచరించితివి. ఆయ్యో చీ! కష్టము!

సూర్యునివలె రాముడు వెడలెను. సూర్యుని తో వెలుతురు వెళ్ళినట్లు లక్ష్మణుడు వెంబడించెను. సూర్యుడు వెలుతురుతో ఛాయ బోయినట్లు సీత కనుపించలేదు! (ఈ)

(వైకిజాచి) యోకృతాంత హతకుడా!

మేము పిల్లలు లేనివారము. రాముడు మర యొక రాజు కొమారుడు. కైకేయి ఎనములూ నుండు వ్యాఘ్రము. ఈమాటిని చేసితివి. నీ వింకేమి చెయనలెను!

కాసల్య:- (ఏడ్చుచూ) చాలును. మహారాజా! విస్తార దుఃఖబడి తమగు ఓడలు మరునకండి. ఆమెను ఇద్దగు పిల్లలనూ నిర్ణయ కాలాంత మందు తమరు జూతురు. (ఉ)

రాజు:- నీ ఔరో!

కాసల్య:- ప్రేమలేని పుత్రుని గన్నదాననుగదూ నేను!

రాజు:- ఏమి! ఏమి! సర్వజన హృదయనయనాభి రాముడైన రామునికి తల్లికే నీవు కాసల్యా!

కాసల్య:- ఆ మంద భాగ్యురాలనే నేను.

రాజు:- కాసల్యా! నిజముగా అదృష్ట సంకురాల వైతివి. నీచే రాముడు గర్భమందు చాల్ప బడెను!

నేనో అగ్నిజ్వాలవలె సహింప శక్యముగాని విస్తార దుఃఖమును భరించలేకున్నాను. అణచు కోలేకున్నాను. నా ఇంద్రియములు క్షీణించినవి. (బూ)

(సుమిత్రను జూచి) ఈ రెండవదెనరు.

కాసల్య:- మహారాజ! వత్సలక్ష్మణ (అనిసఖముచెప్పి)

రాజు:— (వేగముగా లేచి) లక్ష్మణు డెక్కడ,
కనుపించి డేమి, అయ్యో! దురవస్థ—
(ఇద్దరు డేపీలు చటుక్కునలేచి రాజుగారి వెంట
వెళ్లుదురు)

కౌసల్య:— మహారాజా, పిల్లవాడైన లక్ష్మణుని తల్లి
యైన సుమిత్ర అని చెప్పటకు ప్రారంభించితిని,
రాజు:— యోనీ! సుమిత్రా!

ని కొడుకే సత్పత్తుడు. రఘుకుల శ్రేష్ఠుడైన
రాముని రాత్రిం బవల్లునడవలె అనుసరించేయున్నాడు.

(ప్రవేశించి)

కంచుకి:— మహారాజుగార్కి జయము! పూజ్యులైన
సుమంత్రులవారు విచ్చేశారు.

రాజు:— (చటుక్కునలేచి) రాముని దీసుకునేనా!

కంచు:— లేను రథముతోమాత్రమే!

రాజు:— ఎట్లు! ఎట్లు! ఒక్కరథముతోనేనా!
(మూర్ఛబడును)

డేపీలు(ఇద్దరు):— మహారాజా యోర్పండి! యోర్పండి!

కంచు:— అయ్యో ఎంత కష్టము! ఇట్టి గొప్పవారు
ఇటువంటి ఆపదను బొందుటను బట్టి విధి ఆన
తిక్రమణీయుగదా! మహారాజా! యోర్పండి!
యోర్పండి!

రాజు:— (కొంచె మోదారి) పిల్లకాయలలారా!
సుమంతుడొక్కడే వచ్చెనా!

కంచు:— మహారాజా! చిత్తము!

రాజు:— ఎంతకష్టము!

రథము శూన్యముగావచ్చినందున నామనో
రథము కిధిలమై పోయినది దశరథుని తీసుకుపోవు
టకైయమనిచేసరిపబడినరథమేనిశ్చయముగానిది. (౪)
వేగముగా ఆయనను తీసుకురండి!

కంచు:— మహారాజుగారి శలవుప్రకారమే (అని
వెళ్ళిపోవును)

రాజు:— సద్గ్రమముతో నిండిన సరస్సులపై వీచుచు
అరణ్యములో సంచరించు గాలులు ధన్యమై
నవి. వీచుంటే అరణ్యములో పశించియున్న

రామునిపైవీచి ఆతనకు సుఖమును గలుగ
చేయును (ఎ)

(సుమంత్రుడు ప్రవేశించును)

సుమంత్రుడు:— (దుఃఖముతో నంతటనూ జూచి)
తమ తను యుద్యోగముల విడనాడి రాముని
యంగుగల స్నేహముచే కల్గినట్లు బెట్టుకుంటూ విచారముచే దీరముఖులై దుఃఖముచే కృశించిన దేహములు
గలవారై రోదనముచేయుచున్న రాజుగారిని లక్ష్మణు
చేయకున్నారు (ఏ)

(సమీపించి)

మహారాజుగారికి జయమగునుగాక!

రాజు:— అన్నా సుమంత్రా!

నాపెద్ద తనయుడైన రాముడెక్కడ!

కాదు! కాదు! నేను బాగా చెప్పలేదు.

పిరియడైన నాజ్యేష్ఠపుత్రుడేడి! విదేహరాజు
కుమార్తెయేడి! ఆమెకు పెద్దలయందునూ భర్తయం
దును నిరుపమానమైన భక్తిగదా! పోనీ సుమిత్రాతన
యుడైనయేడి! పితృగౌరవమును పోగొట్టుకొని సకల
జనులకు దుఃఖసముద్రమును గలుగచేసి చావనిద్యమై
యున్న నాకు ఏమైన చెప్పినారా?

సుమంత్ర:— మహారాజ! ఇట్టి యమంగళ వచనము
లను జెప్పకండి. కొద్దికాలములోనే వారిని
మీరు జూడగలరు.

రాజు:— నిజము ఆయుక్తప్రశంస! తపశ్శాలులకు
యుక్తమైన ప్రశ్నగాదిది. ఇది జెప్పండి! తప
శ్శాలులు తపస్సునందు వృద్ధియగుచున్నారా!
అరణ్యములు స్వాధీనములైనవిగదా! అందుసంచ
రించుచున్నవైదేహి వినుగుతోలేదు గదా (వి)

సుమిత్ర:— సుమంత్ర! అనేక నారబట్టలచే నలంక
రించబడ్డ శరీరము గల్గి చిన్నవైననూ పెద్దల
నడవడికగల్గి పెనిమిటితోగూడ ధర్మము నాచ
రించు నీతి మాకున్ను మహారాజుగారికిన్ని
యేమీ జెప్పలేదా?

సుమంత్ర:— అందరూకూడ మహారాజుగారి విషయ
మైయ్యే

రాజు:— వద్దు వద్దు. శ్రోత్రసాయనములై హృదయ
దుఃఖమునకు జౌషధములైన వారల నామధే
యులనే వినుపించుడి! (ఓ)

సుమంత్రీ:— మహారాజుగారు శలవిచ్చినట్లే. ఆయు
ష్మంతుడైన రాముడు—

రాజు:— రాముడనియో? ఇదేరాముడు. అతనిపేగు
విన్నంత మాత్రాననే అతనిని ముట్టుకున్నట్లు
నాకైనది. తరువాత తరువాత?

సుమంత్రీ:— చిరంజీవుడైన లక్ష్మణుడు —

రాజు:— ఇదే లక్ష్మణుడు. తరువాత తరువాత.

సుమంత్రీ:— జనకరాజ కొమార్తెయైన ఆయుష్మతీ
సీత—

రాజు: ఇదే వైదేహి. రాముడు లక్ష్మణుడు. వైదేహి
ఇదియా వరుస? బాగున్నదిగారు.

సుమంత్రీ:— ఆయితే మరేది మంచివరుస?

రాజు:— రాముడు సీత లక్ష్మణుడు అని జెప్పవలెను.
అచ్చటగూడ రామ లక్ష్మణులనుధ్యనే యుం
టుంది సీత. అనేక బాధలు గలది యరణ్యము
గాన అమెకు యిరుప్రక్కలా రక్షణ యుండ
వలెను.

సుమంత్రీ:— మహారాజుగారు శలవిచ్చినట్లే ఆయు
ష్మంతుడైన రాముడు—

రాజు:— ఇదేరాముడు.

సుమంత్రీ:— చిరంజీవి జనకరాజపుత్రి—

రాజు:— ఇదే వైదేహి—

సుమంత్రీ:— ఆయుష్మంతుడైన లక్ష్మణుడు—

రాజు:— ఇదే లక్ష్మణుడు రాముడు! వైదేహి లక్ష్మ
ణుడు! పిల్లలారా! నన్ను కాగలించుకోండి!
ఇప్పుడే రాముడిని ముట్టు కుంటాను. ఇప్పుడే

లక్ష్మణుని జూప్తాను. పౌత్రములు పోయినవాడు
అమృతముచేబ్రతుకునట్లు ఈయాసచేనేబ్రతుకుదును (ఓ)

సుమంత్రీ:— శృంగిబేర పురమందు రథమునుండి
అయోధ్యాభిముఖులై నిలిచి అందరూ మహా
రాజుగారికి శిరసా నమస్కరించి మనవి
చేయుటకారంభించిరి.

దేవినోయొకదానిని చాలాసేపువరకూ యాలా
చించి చెప్పనట్లు క్రింది పేదవులను గదల్చి కన్నీళ్లచే
అరిగట్టబడ్డ కంఠములు గలవారై ఏమిచెప్పకుండానే
అడవికి బోయిరి. (జౌ)

రాజు:— ఎందుచే ఏమిచెప్పకుండా అడవికిబోయిరి.
(అని రెండురెండు గుఱుమునుజేయును)

సుమంత్రీ:— (తొందరతో) పిల్లకాయలారా మం
త్రులతో జెప్పండి— పృథ్వీకారము జేయుబడ
లేనియనస్థయంగు మహారాజుగారున్నారని—

కంచు:— చిత్తము (నెట్లును)

దేవీలుఇద్దరు:— మహారాజా యోర్చిండి యోర్చిండి

రాజు:— (కొంచెము యోచారి)

కౌసల్యా నిన్ను నే జూడలేకున్నాను. నన్ను
ముట్టుకో రామునితో నెట్లైన బుద్ధి యింకనూ తిరిగి
రాలేదు. (ఖ)

పుత్ర! రామ!

నిన్ను రాజ్యమందు ఆధిపతికించి మంచిరాజువల్ల
గలిగెడు లాభములను బడయువారినిగా ప్రజలనుజేసి,
నీఅన్నదమ్ములను నీతోసరియైన విధినిముగల వారినిగా
జేయుమని చెప్పదమని నేనెల్లప్పుడూఅనుకునే వాడిని
గాని నిన్ను అడవికి బరిపివేయవలెనని జెప్పినకైకయితే
నిదియంతయూ ఒక్కక్షణముటా మరియొకలాగు
జరిగి పోయినదిగదా!

సుమంత్రుడా! కైకయితో జెప్పు:—

రాండడవికి పోయెను; నీవుసంతోషించు; నేను
గూడప్రాణములను విడిచివేస్తున్నాను. నీకొడుకును
వేగముగా రావించు. నీపాపము ఫలించినదిలే!

సుమంత్ర:— మహారాజుగారి శలవు!

రాజు:— ఓహో! (మీదికిజూచి) రామకథ వినుటచే
దహించబడ్డహృదయముగలనన్ను ఓదార్చుటకు
వచ్చి వారుగాజోలు నాపితృ దేవతలు! ఎవ
రచ్చట! (గ)

(ప్రవేశించి)

కంచుకి:— చిత్తము మహాప్రభూ!

రాజు:— నీకుతీనుకురా!

కంచుకి:— మహారాజుగారి శలవు (వెళ్ళి తిరిగివచ్చి)

చిత్తము మహారాజువిగోనిగ్గు.

రాజు:— (అచమనంచేసి జూచి)

ఈయన దేవతలరేనికి సఖుడైన దిలీపుడు, ఈ యనరఘుమహారాజు; ఈపూజ్యులుమాతండ్రి ఆయన అజ మహారాజు; మీరు విచ్చేయుటకు కారణమేమి?

తమతోగూడ కలయుటకు నాకుకాలము వచ్చినదా? రాను! వైదేహి! లక్ష్మణా! నేను ఈపితృ దేవతలతో గూడ పెట్టుచున్నాను! ఓపితృ దేవతలారా! ఇదిగో ఇదిగో! విచ్చుచున్నాను! (చచ్చిపడిపోవును)

(కంచుకి దుప్పటిగప్పును)

అందరూ:— ఆయ్యా! ఆయ్యా! మహారాజా!

అయ్యా! అయ్యా!

(అందరూనిష్క్రమింతురు)

విమర్శన.

ఈయంకమునందు గూడకధనాల్గు భాగములు గా జెప్పబడియె. మొదటి భాగము: రాముడడవికి వెళ్ళిన వెనుకపట్టు పుస్థితి. కంచుకివచ్చిజెప్పును. కంచుకి ద్వారా వెల్లడిజేయబడ్డ అంశముల్లా రామాయణము అయోధ్యాకాండ సర్గ 41 లో జెప్పబడ్డ అంశములే.

అ:— ఇందులో జెప్పినది రామాయణము, అయోధ్యాకాండ సర్గ 41 లో

శ్లో॥ 10 వ్యసృజన్ కబళిం నాగాగావోపతానన్
పాయయన్

15 అకస్మాత్ సాగరి స్ఫుర్వోజనోదైవ్యము
పాగమత్

అహారేనా విహారేనా నకల్పినకరోన్మనః॥

16 శోకపర్యాసు సంతప్తస్సతతం దీర్ఘముచ్ఛ్వి
సన్

అయోధ్యాయాం జనస్సర్వశ్శోచ జగతి
పతిమ్

17 బాష్పపర్యాకుల ముఖో రాజమార్గగతోజనః
నహృష్టోలక్ష్మణే కల్పితో సర్వశోక పరా
యణః॥

18 అనర్థినస్సతాస్త్రీణాం భర్తారోభాతరస్తదా
సర్వేసర్వం పరిత్యజ్య రామమే వాన్వ
చింతయన్॥

అనుశ్లోకాంశములతో సరిగానున్నది.

మిశ్ర విష్కంభరము చివరను కంచుకి జెప్పిన రాజుగారి యనస్థ అయోధ్యా కాండ సర్గ 42 లో జెప్పినట్లే యున్నది. చూడుడు.

శ్లో॥ 1 యానత్తు నిర్వృతస్తస్య రజోరూప మద్యశ్చతా
నైవేత్స్వకువరసానత్ సంజహరాత్మచక్షుషీ॥

3. నవశ్యతి రజోవ్యస్య యథారామస్య భూమిప
తదార్తశ్చ విషణ్ణాశ్చపనాత ధరణితనే॥

అనుశ్లోకాంశమునే దీసుకుని యెంత జక్కగా కవిజెప్పెనో జూడుడు!

శ్లో 6. నిష్పత్త్యైవ నిష్పత్త్యైవ నీదతో రథసర్త్తును।

రాజ్ఞోనాతి బభౌరూపంగస్త స్యాంశుమతో
యథా॥

శ్లో 7. విలలాపచ దుఃఖోర్తః ప్రియం పుత్రీమను
స్మరన్॥

అనుయ్యాశ్లోకములందు జెప్పినది (అ) లో ఎట్లు జెప్పెనో జూడుడు.

కెండవభాగము: దశరథునిపుత్రవియోగ దుఃఖము భార్యలు, అందుముఖ్యముగా రామునితిల్లియైన కౌసల్య తనదుఃఖమును విడచి రాజు నోదార్చును. కష్టములలోబడి కొట్లాడుజనుడు సాధనాంతరము లేక భగవంతుని యందేదృష్టినిలిపి మొఱితునట్లు దశరథుని ఈకవిచేసెను. రామాయణము నందునూదశరథుని దుఃఖమువర్ణించబడి యున్నది. ఆ యంశములనే ఈకవియవలంబించి చదువరులకుగానిజూచువారికిగాని హృదయము కరుగునటుల సందర్భము చేసివ్రాసెను. ఇందేకవియొక్క ఘనత గనిపించు చున్నది.

(ఇ) ఈశ్లోకమునకు సరియైనది. అయోధ్య
సర్గ 64.

శ్లో 76. హా రాఘవ! మహాబాహు! హా! మమాయా
సనాశన!

హా! పితృప్రియ! మేనాథ! ౭ ద్యక్వాసిగత
స్సృతిః॥

(ఈ) నీతపిడనలె రాము ననుసరించె ననుదానికి
సర్గ 40

శ్లో 24. కృతకృత్యావా వైదేహి ధాయేవాను గతా
పతిమ్॥

నజహతి తతాధర్మే మేరుమర్కప్రభాయథా

(ఉ) కాసల్యదేవి జెప్పిన కొద్ది కాలములో నే

అమెను అఇద్దరిని జూడగలరు అనేది రామాయణము
లో సుమిత్ర కాసల్యతో జెప్పెను. సర్గ 44.

శ్లో 24. క్షీప్రం ద్రక్ష్యసి పుత్రంత్యం సనీతం సహ
లక్ష్మణమ్॥

ఇది కాసల్యయొక్క దుఃఖమునకు ప్రత్యుత్త
రము.

సర్గ 48. శ్లో 9. అపేదానం సకాల స్సాన్వీన్మమశోక
క్షయశ్చిహి॥

సభా ర్యాంయత్సహ భౌత్రతాపశ్యే
యమిహ రాఘవమ్॥

(బు) దశరథుడు దుఃఖమును భరించలేనని
జెప్పినది. సర్గ 64.

శ్లో 78. కాసల్య! చిత్తమోషేన హృదయం నీదతీ
నమే॥

నేదయేనచ సంయుక్తా శబ్దస్పర్శ రసాన
హమ్॥

(బూ) అన్నయందుండే ప్రేమచే తండ్రీయం
దుండే గౌరవమును ఎదలేను లక్ష్మణుడు అనిదశ
రథుడన్నది, అయోధ్యకొండ సర్గ 58 లో

శ్లో 81. అహంతావస్మహరాశే పితృత్వంనోపలక్షయే
ప్రభాతాభరాచ బంధుశ్చ పితౄచమనురాఘవః
అనిలక్ష్మణుడు సుమంత్రునితో జెప్పినట్లున్నది.

(౮) ఇచ్చటకవి రథ, యనుశబ్దముపైతన ప్రా
ధిమనుజూపెను. ఎంతవిత్రముగా జెప్పెను!

(ఎ) సర్గ 44 శ్లో 9. శివస్స ర్మేఘ కాలేఘ
కాన నేభ్యో లినిస్సతః॥

రాఘవంయుక్త శీతోష్ణ
స్నేహిష్టతీ సఖో నిలః॥

అనుదానితో తుల్యమై యున్నది.

(ఏ) అయోధ్య. సర్గ 59 శ్లో 10-16 నరకు
జెప్పినదానినే సంక్షిప్తముగా నిందు జెప్పె. ఇప్పుడ
లు దుఃఖముచే పాదసం గ్రహించి, అనునది.

శ్లో 10. పరివీరింతి మయోధ్యాయ మానవశ్చ దశనం
దలః॥

నరరామ మపవ్యంతో నిష్క్రమన్ మమ
స్నేహాన్॥

మరిగిన భౌగము:— సుమంత్రుడు జరిగినప్పి
దశరథునితో సీతారామ లక్ష్మణుల సమాచారము
చెప్పెట.

(ఏ) నీత సనములో సంగోషముగా తగుగు
చున్నదా! అనిదశరథుడు వేదోప్రసాదాధ్యకొండ
సర్గ 60లో సుమంత్రుడు కాసల్యతో జెప్పినట్లున్నది.
శ్లో 7. విజగేహి నీతా వానరపౌర్య గృహే
స్వహి॥

విస్మయించి లగ్నే. సీతారామేనన్నస్త
మానసా॥

ఈశ్లోకము రచించిన చరణమందన్న దానినే
నాటకములో సుమిత్ర బహునిల్లాలంకృతి సీతా
బాలాస్య బాలచారిత్రా భిక్తుః సహాగర్మచారిణీ అని
చెప్పినట్లున్నది.

(2) అయోధ్య. సర్గ

58. శ్లో. 12. అనితం శయితం భుక్తగ్నాంనిరామస్య
కీర్తియజీవిష్యామ్య హతేన యయాచిత
వసాధుషు॥

ఇట్లుపైన దశరథునికి సుమంత్రునికి జరిగిన సంగ
భాషణ అంతయూ అయోధ్య కొండ సర్గ 59
శ్లో 4. అగ్రతో లక్ష్మణోయాతః పాలయన్ రఘు
నందనమ్॥

అనంతరంచ సీతా ధరాఘవో రఘునందనః

ఈయంశమునె దుఃఖోప హత చేతస్కుడైన
దశరథునకున్న సుమంత్రునికిన్ని సంభాషణగా పెట్టి

రాముడు నీత లక్ష్మణుడుయనియేలజెప్పవలెనో అందు
కారణము గూడ దశరథునిచే జెప్పించెను. ఇందుల
కవిచమత్కారము యెంతయూ చేర్కొని నచ్చును.
ఈసంభాషణను పెట్టుటలలో మరయొక యభిప్రాయ
ముగూడస్పష్టమగుచున్నది.

దక్షిణసముద్రములోనున్నవారు శ్రీరామస్మరణ
చేతనేవారిని ఖోపణమనముజేసికొందురు. అటువలెనే
దశరథుడుగూడతనదుఃఖముతొలగించుటకైతనపిల్లలను
ఏదోవిధముగా స్మరించుకొని నేయుండెను. మొదటవారి
నామములను జెప్పినాహృదయమునుసంతోష పెట్టుమని
జెప్పె. వారితేర్లను చెప్పనిలసిన విధముగా జెప్పిన
పిమ్మట నారితలంచుకొని పిల్లలవారా నన్నుకొగ
లించుకొండి, అనిఅనెను. కొనకు ఇప్పుడే రాముని
జాతును అనేఅశచే నేనేను బ్రతికి యుంటిని (ఓ)
అశ్లోకములో చెప్పె ఈశ్లోకాంఃము అయోధ్య
సర్గ
శ్లో 65 యదిమాంసంస్పృశేద్రామ స్సకృదద్యుల
భేదవా.

యమక్షయమను ప్రాప్తా ద్రక్ష్యంతి నహిమా
నవాః॥

చక్షుషత్వాం నపశ్యామి స్మృతిర్మమ విలు
ప్యతే॥

(హ.) రాముడు తనకేదైన కర్తమానమును
బంపెనా యని దశరథుడు జేసిన ప్రశ్నకున్న నీత
తమతోనేమైన జెప్పచున్నదా యని గౌరవ్య సుమి
త్రులు చేసిన ప్రశ్నకున్న ఒకటే జవాబునిచ్చెను.
రామాయణమందు రాముడు జెప్పచున్నట్లు లక్ష్మణుడు
జెప్పచున్నట్లు నీతజెప్పచున్నట్లుకూడా సుమంత్రుడు
జెప్పినట్లు యున్నదిగాని ఇచ్చట కవి తనసామర్థ్యము
నుదాహి ఏదోచెప్పబోయిరికొని దుఃఖముచే చెప్పలే
కపోయిరిని వ్రాసెను. ఇందువలనరెండుయంశములు
వ్యక్తబడుచున్నవి. రామాదులను పెద్దలయందుగల
గౌరవము వ్యక్తబడుచున్నది. పెద్దవారికిమనము
ఏమిచెప్పుదుము యని అగోచించి యేమి చెప్పక
యుండురు. రెండవది ఇట్లుయేమిచెప్పక గూరకయే
యరణ్యములోప్రవేశించి నారలనిజెప్పటచే దశరథునికి

శోకాధికమై ఆతని మరణావస్థను వర్ణించుటకు అవకా
శముకలిగినది. సుమంత్రుడు జెప్పినతోడనే దశరథునికి
దుఃఖము ద్విగుణితమైనది.

ఇచ్చటనుండి కథలో నాల్గవభాగమైన దశరథమరణము
ప్రారంభమగుచున్నది, చావనిద్యమైనవారికి మొదట
నేత్రద్వష్టిపోవునని పెద్దలుచెప్పుదురు. ఇదియేమొదట
కవిచే జెప్పబడ్డది (కా)దీనినే ఆరణ్య 42

శ్లో 34 రామం మేనుగతా దృష్టి రద్యాపి ననివర్తతే।
నత్వాం పశ్యామి గౌసల్యే సాధుమాంపాణినా
స్పృశ॥

ఈశ్లోకము నేకొంచెముమార్చికవివ్రాసి నాడుచూడుడు
అంగంమే స్పృశ గౌసల్యే నత్వాం పశ్యామి
చక్షుషాః॥

రామప్రగతితాబుద్ధి రద్యాపి ననివర్తతే॥

చచ్చిపోవుచున్నజనునికి యింద్రియనాశశమును
అయోధ్య. సర్గ 64 లోస్పష్టముగా జెప్పియున్నది,
శ్లో 73. కాసల్యే చిత్త మోహన హృదయం నీదతి
నమె॥

వేదయే నచసంయుక్తాన్ శబ్దస్పర్శరసా
నహమ్॥

74. చిత్తనాశాద్విపద్యంతే సర్వాణ్యే వేంద్రియా
ణిమే॥

క్షీణస్తేహస్య దీపస్య సంసక్తా రశ్మయో
యథా॥

తరువాత ఈశ్లోకమునకల్ల కారణభూతురాలైన
కైకను తలచి నిందించును. ఇచ్చటకైకతో చెప్ప
మని చెప్పినమాటలు ఎంతసాగుగా కవిజెట్టెనో
చూడుడు.

(గ.) చచ్చేవారు ప్రాణములు పోయేటప్పుడు
యమదూతలను చూతురని పెద్దలు జెప్పుదురు. దశ
రథునికి యమదూతలు కనుపించినట్లు అయోధ్యసర్గ 64.
శ్లో 66 మాతానైవస్వతస్యైతే కాసల్యే త్వరయంతి
మామ్॥

గానియీనాటకమందు పితృదేవతలు గన్పించి
నట్లు కవి వ్రాసెను.

పరబ్రహ్మ స్వరూపుడైన రాముని గన్నదళ రథుడు పాపాత్ములవలె యమకింకరలను జూచువా పుణ్యాత్ముడు గొప్ప రథికుడు. ఇట్టి వానికి పుణ్య లోకమే గలుగవలెను. గావున యమకింకరులు వచ్చినట్లు చెప్పక పితృదేవతల దశానము గలిగినట్లు వాయుట కవి బాగా యాలోచించి నట్లు గనబడు చున్నది.

దశరథుడు తన ముత్తపతాత దితీపుని తనతాత రఘు మహారాజును తనతండ్రీ ఆజుని జూచినట్లే చెప్ప బడియె. ఈ పంశాపక బాలకాండలో జెప్పిన పంశా పకతి న్యతిరిక్తముగా నున్నది. రామాయణము బాలకాండలో నుచ్చిత పంశాపక లో నర్థ 70. శ్లో 11, 40, 41, 42, 43, 44, 45,

రఘుకున్న ఆజనకిని ఎన్నియో పురుషంత రములు జరిగినవి. ఇట్లుండగా భాసకవి ఆజుని రఘుమహా రాజుయొక్క తనయునిగా జెప్పటెట్లు గలిగె. రామాయణమును చెంతనుంచుకొని కథా సందర్భమునొక్కొక్కములను గూడ పరిశీలించుమా నాటకము వ్రాసిన కవి ఇచ్చట రామాయణమునకు న్యతిరిక్తముగా నెందుకు వ్రాసి యున్నాడో తెలిసి కోవలసిన యంశమే?

ఆయోధ్యా ౭రణ్యకాండలలోని కథను ప్రతి మా నాటకముగాను, కిష్కింధ, సుందర, యుద్ధకాం డల కథను అభిషేక నాటకముగాను ఈకవి వ్రాసెను. గాని బాలకాండ కథను నాటకముగా ఈ కవిచే రచించుచుండిన గొల్లంధము. ఇప్పటికి దొరకలేదు. ముందు దొరుకు నేమో తెలియదు. స్వప్నవాసనదత్త యగు భాసుని నాటకము యొక్క ఉపోద్ఘాతమందు బాలచరిత్రయని ఒక నాటకము ఈకవిచే రచించుట

డినదానిగా మ. రా. ౧. మహా మహా హాథ్యాయ. టి. గణపతి శాస్త్రి గారు యు. అర్. ౪. యస్సు వ్రాసి యున్నారు. ఈ బాల చరిత్రపాపాత్మురామా యణకిర్థ యుండెనోపు యని వాచే వ్రాస్తున్నారు. ఈ బాల చరిత్రమును నే జూచినను గాని దని విషయమై విజయ నగరం కాలే నుగ జీనులో వ్రాయబడిన దానిని జూచి గొప్పస్థిని చాల క్రిందల కథగా గినించుచున్నది. అందుచే భాసు నిచే వ్రాయ జేసెనా స్థూర్మ రామాయణ నాటకము నేటినుండినూ దొరకలేదు. ఇకముందు దొరుకు నేమో భాస కవిచే వ్రాయబడిన పదమూడు నాటకములు ఒక్కసారి దొరికినప్పుడు ఈ ఒక్క నాటకము దొరు కక పోవుటకు కాలము గాన్పించుట ఈ యంశము నిషయమై ఇంతకన్న హెచ్చువస్తువులు వచ్చలేము.

ప్రస్తుతము వివర్ణ జేయుచున్న యంకమందు యొక రూపాంగము గనుపించుచున్నది. పరిచాకకు లనుబిలిచి వచ్చుకుచుండుట బాలశిశునిల జేసి, దళ రథునికి ఆస్థానవాసిమైనమునగ్గుచ్చిననని మంత్రులలో జెప్పవని మంత్రవాసముబంధుకునుమంత్రుడు, బాలకే. యని బిలువగానే కథయికి వచ్చెను. దీనిని భాసుని, కాలమందు రాజు సూపమునం దుండెడి పరిచాకకు లను ఇట్లు బిలుచుట యాచారమై యున్నట్లు గనబడు చున్నది. ఇప్పటికిగూడ కొన్ని జమిందారు భవ నములలో జమిందారుగారి సన్నిధినియుండే పరి చాకకులను పిల్లకాయలు యని జెప్పట వాడుక యున్నది. ఈవాడుక భాసుని కాలమునుండి వచ్చినదే గాని నిన్ననూ ఇవారే వాడుకలోనికి వచ్చినదిగాదు. అందుచేతనే బాలకే యని వాడిన స్థలములయందు పిల్ల కాయలారా, యని తెనిగించితిమి.

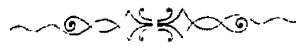
నూతనయుగ ప్రగ్నకులును బ్రహ్మచరమాజ మతస్థాపకులునగు
శ్రీ రాజా రాఘవేంద్రరావు రాయలు.

బాలుని ఆలోచనములు.

(నరహరి శ్రేష్టి వెంకటరత్నంగారు.)

ఒకరోజున:—

ఈప్రపంచమెందుకు పుట్టింది. ఈ గొడవంతా యేమిటి ఇది లేకుండా వుంటే బాగుంటుందిగా. ఒకవేళ యెందుకో వున్నదనుకొందాం. ఉంటే అందరు సంతోషంగా వుండకూడదు. మళ్లా యిదుఃఖమెందుకు. సుబ్బరంగ లేకుండా వుంటే బాగుంటుంది. దేముడెందుకు పుట్టించాలి. పుట్టించకుండా వుంటే చాలబాగుంటుంది. అతడు మంచివాడంటారుగా. మంచివాడయితే యిట్లాయెందుకు పుట్టించాలి— అతడులేడేమి. దేముడు లేకపోతే ఏముంటుంది. ఏమీవుండదు. అప్పుడంతా గాలుంటుందేమి. గాలిమాత్రం యెట్లావుంటుంది. ఏమివుండదు. ఏమీవుండకపోతే ఎట్లావుంటుందో? ఏమిటో యదంతా గొడవగావుంది.

కొన్నిరోజులు గడచినతర్వాత:—

దేముడంతా వున్నాడంటారుగదా. అతనికి పాపమంటాడంటారు. అతనికి పాపమంటకపోతే యీప్రపంచంలో పాపమెందుకుంటుంది. ఇక అంతా పుణ్యమనమాటే. మనముచేసేదంతా పుణ్యమన్నమాటే. ఇక పాపమేలేదు. ఇంకేం తెలియకుండా పెద్దవాళ్ళు దేముడంతా వున్నాడంటారు. తప్పు

చేస్తే పాపమంటారు. ఏమిటి గొడవంతా. ఎవర్నడిగినా సయ్యెన సమాధానంచెప్పరు. నాకంతా తెలిసికోవాలి నుంటుంది. ఎవరూ నచ్చేట్టట్టు చెప్పరు. వాళ్ళకేమీ తెలియదు. మేము పెద్దవాళ్ళమని ఏమిటో వాగుతారు. వాళ్ళంతా వట్టిపిచ్చివాళ్లు.

ఇంకొకరోజున:—

ఈవిచిత్రాలన్నీ మనసంతోషం కొరకు పుట్టించాడు దేముడంటారు మనసంతోషంకోసం పుట్టస్తే మనకింకా దుఃఖమెందుకు. నిజంగా మళ్లి సంతోషం పెట్టాలని దేముడుకుంటే అతని ప్రపంచంలో దుఃఖమనేమాటే వుండదు. నీళ్ళు వట్టివెద్రినాళ్ళుగాని, మనకు సంతోషం గలిగించాలని దేముడికుంటే నిమిషంలో అంతా సంతోషమే చేస్తాడు. అతడు తలుచుకుంటే యెంత ఇవన్నీ పుట్టించాలా యేమిటి? ఇట్లా చేయడానికి యేదో కారణం వుంటుంది అదేమిటో తెలిసికొందామంటే తెలియదు. ఎవరినైన పెద్దవాళ్ళనే వాళ్ళనడిగితే ఏమిటో పిచ్చిసమాధానాలు చెబుతారు. చెప్పేదివాళ్ళకీ తెలియదు. నాకూ తెలియదు. నాకేమీ తెలియడంలేదంటే పెద్దవాడైన తర్వాత తెలుస్తుంది అంటారు. ఏమి తెలు

స్తుందో. నమియేడుపో. ఇదంతా గోలగా
వంది. (కన్నీడు గార్చును.)

మహాకరోజున:—

ఎవరూ పెళ్లిచేసుకోకుండావుంటే యే
మవుతుందో. శత్రులు, మృగాలు, మనుష్యు
లు అందరూ మానివేయాలి. మానివేస్తే
ప్రపంచంవృద్ధికాదు. అప్పుడు దేవుణ్ణి బాగా
శాస్త్రవ్రతుడి. లేకపోతే యెందుకు దేముడి
కీ గొడవంతా. ఒకళ్ని యేడిపిస్తాడు; ఒకళ్ని
నవ్విస్తాడు. కొందరిని చంపుతాడు; కొంద
రిని పుట్టిస్తాడు. వాడికేమైనా పిచ్చిపట్టించా
యేమిటి. అప్పుడు ప్రపంచంమీ నన్నజీవు
లన్నీ నాశమవుతాయి. మళ్లా పుట్టిస్తాడేమొ
గొడవ. మళ్ళాపుట్టిస్తే మళ్ళా వాళ్ళంతా
అట్లాగే చేయాలి. ఎన్నిసార్లు పుట్టించినా
అందరూ అన్నిసార్లు అట్లాగే చేయాలి అప్పు
డు వాడికి బుద్ధాస్తుంది. విసుకెత్తి పుట్టించ
డం మానేస్తాడు. బలే పన్నాగంపన్నాను.
(గంతులు వేయును)

మహాకరోజులు గడచినపిమ్మట:—

ప్రహ్లాదుడు మంచివాడంటారు ఏం
చుంచోడు. వాడి మొకంమంచి. వాడుభక్తు
డట. సంభక్తో. విష్ణులంతావున్నాడట. విష్ణు
పేరుచుకుంటే పుణ్యమొస్తుందట. శివుడుపేరు
తో డ్రవమంటే అనకూడదు. శివుణ్ణి తలిస్తే
పుణ్యంరాదు కాబోలు. వాడికాబేదం ఎం
దుకు. అంతటికి మూలం దేముడన్నాడుగా.
వాడినే తలుచుకోకూడదు. విష్ణు ప్రహ్లాదుడు
తండ్రిని చంపాడట. శివుడు ప్రహ్లాదుణ్ణి
చంపలేడుకాబోలు. విష్ణుంతా వున్నాడట.
శివుడు లేడుకాబోలు. విష్ణు నిజంగా దేము

డయితే వాడితండ్రి మనస్సునిమషంలోమార్చి
వేయవచ్చునుగా. మనస్సు మార్చలేకపోయా
డు కాబోలుపాపము. లేకపోతే శోచలేదో.
శివుడు దేముడయితే ప్రహ్లాదుమనస్సు మా
ర్చిచ్చునుగా. అపిచ్చిదేముడికికూడా తెలియ
లేదు కాబోలు. అనల్లేము ఉన్నాడుగా.
వాడొచ్చి వీళ్ళిద్దరి తననైపు మార్చుకో
రాదు. ఏమిటో ప్రపంచం అంతా పిచ్చిలో
బడి కొట్టుకుంటుంది.

ఒకసారి:—

ఇదంతా యెందుకు పుట్టించాలి?
పూరుకోక పుట్టించాడా యేమిటి? లీలకోసం
పుట్టించాడట. లీలకోసం పుట్టిస్తే సంతోషం
నాశం యెవరికీలేకుండా పుట్టించకూడదు.
రాళ్ళుమాదిరిగా పొణంలేకుండా పుట్టించి
వాటిలో గంతులువేయించి చూశి సంతో
షించరాను. సూర్యుడెప్పుడయితే వున్నాడో
అప్పుడేకిరణాలున్నట్టు ఈదేము డెప్పుడయితే
వున్నాడో యాజీవులూ అప్పుడే వున్నయ్యట.
ఇదేదో కొంచెం సగం భానంగా వున్నది.
ఇక దేముడు పుట్టిస్తున్నాడంటూ రెండుకీపిచ్చి
వాళ్ళు పుట్టిస్తున్నాడట. చంపుతున్నాడట.
పాపంచేస్తే సరకంలొకితోసి యముడ్నిదండిం
చమంటాడట. యముడు దండించకపోతే వీడు
దండించకూడదు. ఇన్నిపనులు చేయగా
లేంది దానికి కూలివాడు వావలసాచ్చా
డు కాబోలు. పుణ్యంచేస్తే తనదగ్గరికి తీసి
కెత్తాడట. సూర్యుణ్ణి కిరణాలుమాదిరిగా
దేముణ్ణి జీవులున్నయ్యంటారు. మళ్ళా
పుట్టిస్తున్నాడంటారు కొంచెంసేపుదేముడం
తా వున్నాడంటారు. మళ్ళా యిట్లాంటారు.
మానికొకమాట. యములోకంలో దేము

డుండడుకాబోలు. అంతావున్నా డంటారు
గా మళ్ళా అక్కడ యమును దండిస్తాడం
టారు. ఏదినమ్మాలో. ఏదినమ్మకూడదో.
నోటికి వచ్చినట్లెల్ల అంటూవుంటారు.

ఒకరోజుదయమున :—

అబద్ధమాడితే పాపమంటారు. అబద్ధ
మాడేదెవరు. దేముడేకాదూ. దేముడంతా
వున్నాడంటారుగా. అట్లయితే అబద్ధమాడేది
దేముడన్నమాటే అప్పుడు పాపమెట్లా అంటు
కుంటుంది.

మఱొకసారి:—

అపద్ధవాళ్ళనే పిచ్చివాళ్ళు చెప్పే
మాటలువింటే పిచ్చెత్తుతుంది కూడాను. ఇక

యారోజునుంచి నేనువాళ్ళమాట లెక్క
చేయను. సుబ్బుంగా భోంచేసి ఒక మురళి
కొనుక్కొని ఎవ్వరేనిచోటికి బోయి అక్కడ
పూదుకుంటా. అంతే, అదేసుఖం, పిళ్ళ
మాట్ల వినకూడదు. ఈపిచ్చిమనుష్యులున్న
చోట వ్రండకూడదు. ఎప్పుడు మురళి పూదు
కుంటూ, అదివినుకెత్తితే గంతులు వేస్తూ,
పాటలు పాడుకుంటూ, ఆకలివేస్తే భోంచేసి
మళ్ళా అట్లాగే చేస్తూ యికనుంచి.

* * * *

(ఆబాలుడిట్లు నిశ్చయపరచుకొనెను.

పాపము! తలిదండ్రులట్లుచేయుట కొప్పు
కొనరని యప్పుతాతనికి పోదలేదు. ఆతిని
జీవితము భావికాలమున గట్టుండునో!)

భ మ ర గీ త ము

[అ నంతపంతులరామలింగస్వామిగారు .]

- ఉ॥ మాయురే! భృంగమా! కుసుమమంజుల జోలికలూగుచుంట, శో!
భాయతపద్మరాగ కనకాంబరమున్ ధరించుచుండుటన్ ।
త్రోయద దేహకాంతి సతతోజ్వల కీర్తిని గల్గియుండుటన్ ।
చేయగఁనాను గాడె నుతి శ్రీశునిగాఁ దలపోసి నిన్నిలన్ ॥
- ఉ॥ మోవినిదేనె జిడ్డుమెరుపుల్లిలకింప, లతానికుంజబృం ।
దావనకాన నస్థులఁ దాండవమాడుచు, మోద మొందుచున్ ।
భావగభీరగా నరనవాహినిఁ దోగుమఁ బూవుఁ గొమ్మలన్ ।
నీవిలఁ గూడుచుంటఁ గని నేను నెంచెద బాలకృష్ణుగాన్ ॥
- ఉ॥ ఆమనిఁ గూర్చి పాడెదవో? యానవమాధురిఁ గూర్చి యాడెదో ।
ప్రేమకథాంతరధ్వనులఁ బ్రీతిగ నందువో పూవుఁ బోండ్లకున్ ।
గోముగ సృష్టి చిత్రముల గూర్చి గీతలఁదెల్పుచుందువో?
నీ మహనీయభావణము నేరు పరాదొకొ నాకు భృంగమా! ॥

గీ॥ కనఁగ, భవదీయ భావాత్మక ప్రపూత

దివ్యగానము వర్ణనాతీత మహాహ!

కీటకాగమమైన నీపాటవిన్నఁ

దొంటివాసనలన్నింటిఁ దొలఁచుఁగాడె! ॥

మ॥ లలికూనల్పలు వారుఁ బుష్పనతులై, రంజితైశుం బద్ధిని ।
సతులుత్పల్ల కళాలసమ్మఖవిలాస శ్రీఁ గవీంద్రాంతరం ।
గతతుల్ భావతరంగ మాళికల యానంబూనునో భృంగమా!
క్షీతిలోనన్ భవదీయగానకలితా శ్రీమంత్రీముంబురన్ ॥

మ॥ తినచెంతన్ దినమెల్ల విన్నను భవద్గానంబు నాలించిమో ।
దనవాంభోనిధి నోలలాడి తనివిన్ దానొందగానంజవే
ళను నిన్నుం దనలోన దాచికొని లీలాగానమందైక్యమై ।
మనెనుం బద్ధిని యీధరాస్థలిని బ్రేమైకాత్మ వీవేయనున్ ॥

ఉ॥ కల్ప లతాలతాంత గతకమృసుగతధన్ గోఁ దేవగాయకా ।
నల్ప మధువృతంబులుర యంబునఁ బాడఁగ సంతసించునా
వేల్పుల కేవిధంబున లభించు సుధన్ మరపించు మోదమున్ ।
గొల్పెడు నీ స్వభావరసకూజిత గానము నాలకించుటల్ ॥

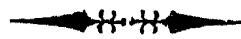
గీ॥ తీఁగ బోఁడిని తిరిపెమర్ధించి, యామె
పుష్పపాత్రను నెకిచ్చు పూర్ణమధువు
నాని, పాటల సంతృప్తి నామె కొనఁగి
యలరు నిన్నూచి నీస్వచ్ఛనానఁ జేతు ॥

గీ॥ చిటుతపాయము నాడు నిజ్జేరి పాడి
నిన్ను వెన్నాడి వన వీధి నెగడుచుంట
స్వప్న వార్తవిధంబున జ్ఞప్తి కగును
భృంగమా! నాటియానంద భిక్షునిశుమ ॥

మ॥ అకటా! యెక్కడియాన నాకిది - యనన్యాపేక్షమై, స్వచ్ఛమై,
సకలేశాంశ వికాసమై యలరు భాస్వద్బాల్య హృత్ప్రేమయే
దికనాకియ్యెడి? భామ్యవాసనలచే నీర్వ్యాచు సంధానమై
వికలంబై జడమై యొసంగునది - యోభృంగాన్వయోత్తంసమా ।

మ॥ కవనంబా! భవదీయగాన రస పక్ష ద్వంద్వమందుంచినన్ ।
దపుదవ్వైన, ప్రశస్త సమ్మద వసంత శ్రీలసద్బాల్యపు
ష్పవనంబున్నడిఁ జేర్చు నిన్దలసి యిచ్చాలీలనందాజడన్
భవదీయాంఘ్రిలఁ జంపకోత్పలములన్ భక్తిన్ ప్రపూజించెదన్ ॥

పరపతి సంఘములు .

(i) వ్యాపారపు ముందము, వత్తిడి'

(రంగ నాయకులు. డి. యి. పి. (అక్కుపర్లు) సి. యస్. పట్టుముగారు.)

ప్రధమ వ్యాసమునందెట్లు, పరపతి సంఘములు, ఎటుల 'సంఘాలనిచ్చి పుచ్చుకొనుచు' ఇతరులకు పరపతినిచ్చి, వ్యాపారమును త్వరపెట్టి, అన్నిపనుల సాగునట్లుచేసి, నిరుద్యోగమును రూపుమాపి వాణిజ్యాభివృద్ధి గల్గించు శక్తి కల్గియున్నదో చూచితిమి. తరువాత, పెట్టెలోనున్న ధనమున కారురెట్లు లేక నాల్గురెట్లుగా పరపతి నొసంగి, అందరికి, ఆదాయ మధికమైనట్లు, అన్ని వ్యాపారముల కధికధనమున్నట్లు, అన్ని కంపెనీలకు అధికలాభములువచ్చునట్లు, ప్రతి వ్యాపారము జయప్రదమగునట్లు, ప్రతిపనివాడు 'నిరుద్యోగమును మహామార్గనెదిరించి, 'ఉద్యోగము' బొంది, సర్వసౌఖ్యముల నందుటకైవచ్చుచున్న కూలినంతఖర్చిడునట్లుచేయగల శక్తియెట్లు, బ్యాంకు'లకు తమపరపతి, ద్వారాకలదో చూచితిమి. (భారతిలోచూడుడు)

రెండవ వ్యాసమునందు, జూయంటు స్టాకుకంపెనీ షేరుల నమ్ముటకొను వ్యాపారమునకు, తగినంత ధన మప్పుగానిచ్చుచు నేటెల కంపెనీల సంఖ్య హెచ్చించి, ప్రొత్త ప్యాక్టరీల సంఖ్య వృద్ధిచేసి, పోతప్యాక్టరీల పరిమాణము హెచ్చించి, ప్రొత్తవ్యాపార

ముల సాగించి, వ్యాపారాభివృద్ధి కల్గించునో చూచితిమి. ఎటుల దిగుమతి దిగుమతి యగు వస్తువుల సంఖ్య హెచ్చింపజేసి, ఎగుమతి దిగుమతి సర్తకమును వృద్ధిచేసి, ఎగుమతి దిగుమతి వర్తకులకు ధైర్యముకలుగజేసి, త్వరితగతి వాణిజ్యము సాగునట్లుచేసి, దేశము ధనవంతముగ చేయగల శక్తి బ్యాంకుల 'పరపతి' పైలేడింగు బిల్లులు, మారకపు బిల్లులకు తగినంత ధనమిచ్చు శక్తిపై యాధారపడి యున్నదో చూచితిమి.

మూడవ వ్యాసమునందెట్లు, దేశాంతర్గత వ్యాపారమునందు 'హుండి', లద్వారా సాగుచుగా వర్తకులకు 'పరపతి' నొసంగి, దేశమునందలి వివిధభాగాములమధ్య పరస్పర వ్యాపారమును వృద్ధిచేసి, క్రమముగా దేశము యొక్క వ్యాపార నాగరికతను వృద్ధిబొందింపజేసి, హెచ్చుప్యాక్టరీలు, మిల్లులు ఏర్పడి, యేప్రదేశపు వస్తువుల నాప్రదేశము నందే మిల్లులద్వారా తయారుచేయించి వానిని తరగజాధానులకు బాపుచు, దేశపు లాభరత దిగుమతి యెగుమతి వాణిజ్యాభివృద్ధి కలుగజేయు శక్తి బ్యాంకులకు కలదో, ఎందులకు బ్యాంకును ఈయంతర్గతవాణిజ్యము

నందధిక శృంగారమింది, హుండీల నుపయోగించి, పంజల సౌభాగ్యము నభివృద్ధి నందించుట తప్పనిసరియో చూచితిమి.

వ్యాపార వాణిజ్యములయొక్క జీవిత యాత్రయందొక రహస్యముగలదు. సర్వసాధారణముగా వ్యాపారము చురుకుగా నాగునప్పుడే, వాణిజ్యము చురుకుగా నాగును. అంతర్గత వాణిజ్యము చరచర నాగునప్పుడే, ఎగుమతి దిగుమతి వ్యాపారముకూడ త్వర పడుచుండును. వ్యాపార, వాణిజ్యములు, పరుగులెత్తునప్పుడే, త్రొత్తగా నేర్పరచు త్రొత్తకంపెనీల సంఖ్య, త్రొత్తగావచ్చు వ్యాపారములు, త్రొత్తగా హెచ్చు పరిమాణము బొందబోవు మిల్లుల సంఖ్య యపరిమితముగా హెచ్చును. అన్ని విధముల నన్ని వ్యాపారములందందరు వ్యాపారులకులాభముకలుచుండు నమయముననే అజాగ్రత్తగల్గి, అశక్తియు తులై, వ్యాపార లక్షణములేని, వాణిజ్యపు మొదటి సూత్రముల నెలియని, ధనము నార్జించుటం దనుభవములేని, దరిద్రులనేకులు కంపెనీల, ప్యాక్టరీల, మిల్లుల, తదితర వ్యాపారముల స్థాపించి; కొద్దిగా లాభముబొందుచు, ఆధికముగ నస్తువుల ప్రతివ్యాపారము నందు చేయబ్రయత్నింతురు. ఇట్టి వ్యాపారిపు గొప్పయంశయందే, పనివారెల్లరు తమ కట్టి సౌభాగ్య వంతమగు దినములు, ఎల్లప్పుడుండునని తలంచి, తమ యాదాయమెల్లప్పుడట్లేయుండునని భ్రమజెంది, తమకు నిరుద్యోగ ప్రాప్తి కలుగదని ధైర్యమంది, వచ్చుచున్న ధనమునెల్ల హెచ్చునస్తువులగొనుట యందు వయోగించుచు అన్ని వ్యాపారముల నుండి వచ్చుచున్న వస్తువులకు యధిక దుకాణముల అమ్మకవసతుల కల్గించుచు, వ్యా

పార వాణిజ్యాభివృద్ధి మరింత కలుగజేయుచుందురు. అట్టిసమయమునందే ఈపనివారు ముందువచ్చు కష్టపుచినములకు చీమలవలె పుట్టలుపెట్టుకొనుటకుమారు, సీతాకోకచిలుకలవలె సుఖపనుచుఆదాయముగొంతభాగము బ్యాంకులందుబెట్టకయే గోజునకారోజే స్వర్గసుఖములబొందుచుండురు. ఇట్టిసర్వప్రపంచ సౌభాగ్యపు దినములందె, బ్యాంకులపై పరపతి గొనునారధికమై, బ్యాంకులయొక్క 'పరపతి' గోరువారధికమై, బ్యాంకుల ననివృద్ధి చేసి, వాని లాభముల హెచ్చుచేసి, వానిపట్టిలోని ధనమునకు, నానిపరపతి కిమధ్యగలభేదమును వృద్ధి చేయుచుండు పరిస్థితులుకలుగుండును. నమ్మకముగా పని చేయుచుండు వ్యాపారులు, 'పరపతి' గోర, ఇవ్వమనియే బ్యాంకులు చెప్పజాలరు. ఇటుల ప్రతివ్యాపారిని 'పనులు' లాభకరముగనున్నట్లేకన్న పనుప్రతి, బ్యాంకురు తప్పకట్టి వ్యాపారులకు 'పరపతి' నివ్వతలంతురు. అన్ని బ్యాంకులు, తగినంతగా పరపతి నొనంగి, తగు లాభమును బొంద వలయునని యు ఎటులైనను తక్కిన బ్యాంకులన్నిటి కంటె కొంచె మెక్కువగా సగవత్సర మాసగనునప్పటికిసంపాదించి, తనబ్యాంకువభ్యుల నానందింప జేయవలయుననియు తలపెట్టును. ఇటుల బ్యాంకురు లందరపరిమితముగ వచ్చుచున్న వ్యాపారులకు 'పరపతి' నొనంగ మొదలగుదురు. ఇటుల నెంతదూరము వ్యాపారము, వాణిజ్యము, అభివృద్ధి బొందుచు, ఎల్లకాలము పైకెగురుచు, ప్రబల సౌభాగ్య వంతులుగచేయును? అందరిని 'పరపతి' యనుబూటకముచే యీ ప్రపంచమున యధికధనవంతులమని నమ్మించి, తోలుబొమ్మలాట యెంతవరకు, మన బ్యాంకులు

తులమగుచున్నాను. కొనుచున్నవారందరు నిజముగా ధనవంతులగుచున్నారా? యను ప్రశ్నలు, మనకు తట్టును. కనుక, కొంచెము సేపిచ్చట నాగి, ఈరహస్యపు తత్వమును తెలుసుకొందము.

ప్రథమ వ్యాసమునందు మనము దృష్టాంత పూర్వకముగాతీసుకొన్న బస్తీయం డెట్లు, అన్ని వ్యాపారములు యందముగ నుండి పనివారి యం దెక్కువ సంఖ్యాకులు నిరుద్యోగులైయుండి, ఉద్యోగమునందున్నవారు చాలతక్కువ కూలి బొంగు, వ్యాపారు లందరు పరపతి లేమిచే లాభకరమగు వ్యాపారముల చేయజాలక చేయుచున్న వ్యాపారములందు తగినంత ధనము లేమి తగినంత లాభములొంద జాలక ఎటులబస్తీప్రజలందరన్నివిధముల బీదవారై యుండిరో చూచితిమి. తరువాత బ్యాంకులనేర్పరచిపరపతి సమృద్ధిగా నొనగగుట ప్రారంభమైన పిమ్మట నెట్టియద్భుతపరిమార్పుకలుగ ప్రారంభించినది విచారిం చితి. ప్రజలందరు ఏ పని చేయుచు వ్యాపారములన్నియు లాభకరముగ నుండి వ్యాపారు లందరు ధనవంతులగుచుండుట బాంకులందు వడ్డీకై పెట్టెలోని ధనముగా ప్రజలుపెట్టు ధనపరిమితి యధికముగా హెచ్చుచుండుననియు అంతనాధనముపై మరింత పరమితి నొసంగి వ్యాపారముల మరింత త్వరితముగ సమృద్ధిగ నడుపుట సాధ్యమగుననియు జూచితిమి, అచ్చటనొక్క విషయమును లెక్కలోనికి తీసుకొన్నను బయటికి తెచ్చి కన్పరచకయే విషయమును మరొకవిధమునకుమార్చితిమి. ఇచ్చట యదనునచ్చినది. అదియెద్దియో చూతము. అన్ని వ్యాపారములు మంద

ముగనున్నప్పుడు బ్యాంకులు పరపతి నొసంగుటచే జరిగిన నెల్ల ఇదివరకు నిరుద్యోగులై యున్న సర్వ ప్రజలు పని చేయునట్లు చేసి వారిచేయధిక ధనమును కలుగజేయుటయే అనగా ముందుతప్పక త్వరలో నధికముగానున్న సావధానమూచి దానిపై నాధారపడియే యిప్పుడు కొంతపరపతి నొనంగుట జరుగుట సాధ్యము ('Giving credit in anticipation of additional production in the near future;) అందువలన యిచ్చిన పరపతికి మించియే కొలదిమాసములలోనే అధిక ధనము సంపాదించబడినది. అనగా అధికముగారూపాయలు ప్రతివారీయిండ్ల యందుండుననిగాదు; తలంపవలసినది. అందరు పనిచేయుటెల్ల హెచ్చురూపాయల జేబులో ఇనుపపెట్టెలో నధికసంఖ్యగా యుంచుటకై యగుచో అధికముగ పరపతిద్వారా ప్రథమమున గల్గించిన యధికపని వ్యాపారముయొక్క చురుకుదనము ప్రజలయభివృద్ధి త్వరలోనేయూగి ప్రజలసుఖము మటుమాయమై నిరుద్యోగముగల్గి ఎప్పటివ్యాపారపు మందముకల్గును. ఎందువలనన, అందరు రూపాయలు గోరునప్పటికి వస్తువులకోరువారు తగ్గుట ఆహూవస్తువులు చేయువారు తక్కువవస్తువులే యమ్మబడుచుండుటచే వస్తువులచేయుట తగ్గించుట అంత యనేకమంది పనివారు నిరుద్యోగులగుట వీరు తిరిగి మరింత తక్కువగా వస్తువులుకొనుట అంతవ్యాపారము మరింతమందగించుటజరిగి వెనుకటి మందపునడక జరుగకుండములు మనవ్యాపారమునకు త్వరగోనేవచ్చును. అటులగాక ప్రజలు వస్తువులనే కోరుచో వస్తువుల సృజించుట క్రొత్తపైరుల

పెంచి ధాన్యముదెచ్చి వానినుండి క్రొత్త వస్తువులచేయుట అన్ని పనులు దేశమునందు గల ప్రజలు వారుచేయగల్గుపని దినమునకు వారు పనిచేయుగంటలు వారమునకు వారు పనిచేయు దినములపై నాధారపడియుండు నంతియేగాక ఆదేశమున యాకాలమున వ్యాపారముచేయ శక్తిగల్గి ధనమును ఖర్చి డుటందు సంపాదించుటందు ధైర్యముకల్గి పనివారిచే పనిచేయించుకొని కల్గిన ప్రజలసంఖ్యమితముగా నుండును గనుక ఈవ్యాపారులక్షిని బట్టికూడ చేయగల్గుపనులు సృజించుకల్గిన వస్తువులసంఖ్య యాధార పడియుండును. అట్టియెడ ప్రజలుచేయకల్గినవస్తువుల శరిమితి దెలియక వారు పదికోట్ల వస్తువులు చేయగల్గియుండ వందకోట్లవస్తువులైన చేయగలరనుపిచ్చి ధైర్యముతో వందకోట్ల వస్తువులు చేయుట కుపయోగించు ప్యాక్టరీల మిల్లులు పంటల వ్యవసాయము చేయింప ప్రారంభించినచో కష్టములు వాటిల్లునుగదా! ఎటుల యిట్టిపిచ్చి లెక్కలకు ప్రజలుపూను కొందురనునది చాలాకాలమునుండి యార్థిక శాస్త్రజ్ఞులకు తమాషాకల్గించు విషయమై నను ప్రజలతత్వము మరచి పిచ్చివారుగ గొన్ని సమయములందగుదరని వారికి తెలియును. చూడుడు! ఏయజమాని కాయజమానియే తనవ్యాపారమునందింక నెంత యెక్కువవ్యాపారము తానెక్కువగాచేసినయెంతలాభ మారోజుల లెక్కల ప్రకారము వచ్చుననితలంచును. ఇతరవర్తకులతో వ్యాపారమునందున్న వారితోనైన ఆలోచించి తన వ్యాపారము స్థితిగతుల తెలిసికొనడు. అందువలన ప్రతివ్యాపారుడు తనవ్యాపారమునే పది యిరువది రెట్లుగా వృద్ధిచేయకొరుచుం

డుటచే అందరు వ్యాపారులద్వారా పది కోట్లవస్తువుల వ్యాపారము వందకోట్లవ్యాపారముగా కన్నడుటయందాశ్చర్యమేమి? తరువాత ప్రతివ్యాపారుడు తనవ్యాపారముకంటె అందు ముఖ్యముగా తన ప్రత్యేకప్యాక్టరీయందు లేకమిల్లునందు లేక దుకాణమునందు యింక యిరువది నలువది నెప్పరీసుల వరకిట్లే లాభములా పొందుచుండు ననియు తనకిట్లే బ్యాంకులు పరిపటి నొనంగుననియు తలంచి నెక్రగా లెక్కలచేసి యిరువది నలువదివత్సరముల వరకు శరిపోవు ప్యాక్టరీలు మిల్లులు దుకాణపు మిల్లెలు వగైరా పనుల నిప్పుడే ప్రారంభించి క్రమముగా నాసిపై తనకు బ్యాంకునండి వచ్చుచున్న పరిపటిని ఖర్చిడుచుచును. ఇటుల నందరువర్తకులు పనులప్రారంభించుటతోడనే దూరముననున్న ప్రయాణీకునకుగాని ఆర్థిక శాస్త్రజ్ఞునకుగాని కన్నడునడియేమి. ఆప్రత్యేకబస్తి లేదేశమునందలి ప్రజలు అందరొక్కవరి తమయొక్క యధికమగు పరిపటిపై పూర్తి నమ్మకమిడి తమప్రజలయొక్క యధికమగుచున్న సుఖముల సంతృప్తి పరచుటకు వలయు యధిక సంఖ్యలగు వస్తువుల చేయమొదలిడు చూడుటయేగాక యిరువది నలుబదివత్సరములవరకు వలయు మిల్లులు ప్యాక్టరీల దుకాణములు తదితరముల నన్ని బందోబస్తుల చేయవూని అందరు నడుములువంచి పనియను యాపెద్ద బరువునెత్తబూని యున్నారని కన్నడును. తరువాత నాయార్థిక శాస్త్రవేత్త జూచునది యేమి! ఈప్రజలకాపనియను పెద్దబరువు యధికమై యున్నదనియు ఆబరువునెత్తుట వారికి సాధ్యముగాకపోగా కొందరి నడుములప్పుడే పటపటమునుచు మరికొందరి నడుము

లోకటవికీగెననియుండివలనయెత్తు వారు తగ్గుచుండుటయు మిగిలినవారిలో నడుములు విరిగి మూలబడువారి సంఖ్య క్రమముగా హెచ్చుచు తుడకందరు నిస్సారులై దరిదులైపోవనున్నారనియుకన్పడు యీ దృష్టాంత రిహస్యమును నాన విషయముగూర్చి యపయోగించుచో నెటుల పనికోట్లవస్తువుల జేయగలిన దేశీయులందరువందకోట్ల వస్తువుల జేయనెంచి మూలబడుదురో ద్వారలో తెలుసుకొననగును.

ప్రజలు మోయువస్తువు లందెల్లప్పుడు మూడు విధములగు వస్తువులు లభింపు. అని రంగులు, బరువులు, లోహముల భేదములచే మూడువిధములుగ కేర్పడుటలేదు. అవస్తువుల నెప్పుడు ప్రజలనుభవించుకొనుచున్నారను కాలపరిమితి ననుసరించి మూడువిధములుగ వస్తువులన్నిటి విభజింప సాధ్యమగుచున్నది. ఒకటి, యొకటి రెండు, ఆరుమాసములలో ప్రజలనుభవించునెంచు వస్తువులు. యీవస్తువుల కాలపరిమితి ఒక సంవత్సరమువరకు నుండవచ్చును. వస్తువులు భోజనపదార్థములు కుర్చీలు బల్లలువగైరాలు తదితరయన్ని యనుభవమునకుత్వరలోవచ్చు, అను దినము ప్రజలుయనుభవించు, వస్తువులీ తరగతియందు జేరును.

నాలుగయిదు సంవత్సరములలోయనుభవమునకు వచ్చువస్తువుల జేయగల్గిన మెషినులు, ఫ్యాక్టరీలు, దుకాణములు రెండవ తరగతియందు వచ్చును. ఇదివరకున్న ఫ్యాక్టరీలు, మెషినులు, మిల్లుల పరిమాణము హెచ్చింప బ్రయత్నించుట, ఇదివరకున్న దుకాణములపై యధికయంతస్తుల క్రమముగా లేవఁబ్రయత్నించుట, ఇదివరకు జేయుచున్న వస్తువులకంటె హెచ్చువస్తువుల క్రమ

ముగా జేసి, లాభము చేకూర్చగల యధిక పనులు ఈతరగతియందు జేర్చనగును. ఇట్టి పరిస్థితులందు, కోటిరూపాయల వ్యాపారము చేయచున్నవాడు రెండు, మూడు లక్షలనో ప్రతివత్సరము తనవ్యాపారమునకు మూలాధారమగు నాలుగయిదు వత్సరములలో ప్రతి ఫలమియగల్గిన అధిక పనుల చేయింప మొదలిడిన, అట్టిపనిని యీరెండవ తరగతియందు జేర్చవచ్చును.

తరువాత ఇరువది, ముప్పది వత్సరములలోగాని ప్రతిఫల మియజాలని, అంత కాలములోగాని తయారుకాని సర్వపనులు, సూడవతరగతియందు జేర్చవచ్చును. రైల్వకు వలసిన వాగినులు, ఇంజనులు, పట్టాలు, ఇనుపరేకులు జేయు పెద్ద యింజనులు, ఇనుమును కరిగించు పెద్ద ఫర్నేసులు, మందుగుండు సామానులుచేయు మెషినులు, మెషినుతువకులచేయు, మెషినులచేయు పెద్ద మెషినులు, ఓడలచేయు వ్యాపారము, వది, యిరువది వత్సరములందుగాని పూర్తిగా తయారై ప్రతి ఫలమివ్వ ప్రారంభించు బంజరుభూముల వ్యవసాయము, అనకట్టలపని, కోనేరులపని, జలధారలద్వారా విద్యుత్తుక్తి తయారుచేయు పనులు, ఇట్టివెల్ల నీమూడవ తరగతియందు జేర్చవచ్చును.

ఈతరగతుల నేర్పరచుటం దొక ప్రత్యేక నియమమెద్దియు లేదనివెంటనే యొప్పుకొనవలయును. సాధారణముగా, దేశములవరపతి విషయముల నాలోచించునప్పుడీ 'కాలపరిమితుల' పైతరగతులు నేర్పరచుట లాభకరము. కాలపరిమితులతో నిటో నొకటి రెండు వత్సరములు నడపినను వచ్చుకష్టము లేదు. ఇప్పుడికాల పరిమితుల ననుసరించి, 'పరవతి' ని దేశపుప్రజల పని చేయించినచో

ఎట్టి పరిస్థితులు కల్గునో విచారించిన నేగాని, 'పరపతి' ద్వారా కల్గులాభనష్టములు సుఖో ధకము కాజాలవు.

మొదటి తరగతి వస్తువుల ప్రతిదేశము నందెల్లప్పుడు కొద్దిగనో గొప్పగనో చేయుచున్నారు. వ్యాపారము చురుకుగా సాగిన కొలది యీ వస్తువులను చేయు ప్యాక్టరీలు, మిల్లులు, అమితచురుకుగా, ఎడతెరిపిలేకుండా నెల్లకాలము పనిచేయుచు, ఎన్నుపుల తయారు చేయుచుండును. అత నిదివరకే యూప్యాక్టరీల యందున్న పనివారు హెచ్చుగంటల కాలము ప్రతిదినము పనిచేయుచుండ, కొంత మంది క్రొత్తగా యధికపనివారు వచ్చి ఈ ప్యాక్టరీలయందు పనిచేయుచుండుట తటస్థించు నంత వచ్చు యార్జరులకు, తగినట్లు హెచ్చువస్తువుల చేయుచు, ఎల్లకాలముపోవుటకు సాధ్యముకాదు. వచ్చుయార్జరుల కన్నిటికి తగినన్ని వస్తువుల చేయించి, అమ్మనల యననిన, ప్రతియజమాని, తన ప్యాక్టరీయందు కొన్ని క్రొత్త మెషినుల పెట్టించియో ప్యాక్టరీప్రక్కన కొన్ని యతరచిన్న ప్యాక్టరీల త్వరలో కట్టించియో, త్వరగా వస్తువుల చేయించుపద్ధతుల వెదకును. ఇటులమన 'పరపతి' యను మహాయంత్రముద్వారా, వ్యాపారమను పెద్ద ఇంజనును తీర్పు మొదలిడునప్పటికి, అధిక వస్తువులకు ఆర్జరులువచ్చుటయు, ఈవస్తువులు చేయువారు ఆదాయము అధికపని ద్వారా పొందుటయు, ఆయాదాయముద్వారా తదితరవస్తువుల కెన్నిటికో యధిక యార్జరులు కల్గుటయు, ఇటులగిరగిర 'ఆర్జరులపై యార్జరులు' మొదటియార్జరుల ద్వారా 'రెండవ యార్జరులు' ఇటుల హెచ్చుచుండుటయు తటస్థించును. ఇందువలన, ప్రతివ్యాపారులకు

నాలుగయిదు వత్సరములవరకు కొన్ని వస్తువులందా, ఆధోయార్జరులు వచ్చునని హాచుట తోడనే అట్టిపద్ధతులు గల్గించుటకై పని పతి దెచ్చి, క్రొత్త ప్యాక్టరీల, క్రొత్త మెషినులు పెట్టించ మొదలిడును. ఇంతటితో, ప్రధమతరగతి వస్తువుల చేయుటకు, ప్రథమమున గల ప్యాక్టరీలు, మిల్లులు, దుకాణములు, త్వర తగతి ఎల్లకాలము పనిచేయు ప్రారంభించుటయు, అంత వత్సరముల నింకను పనిచేయుగా నింకను హెచ్చుసంఖ్యలుగా చేయుబ్రయత్నించుటతో ప్రథమయంత్రస్థు గడిచును. రెండవ తరగతి వస్తువులనుగూర్చి యాలోచించుటకు ముందొక విషయము గమనింతుము. ఇది వరకున్న ప్యాక్టరీలు వర్తమాలు ఆర్జరులు హెచ్చినకొలది, తగినంత హెచ్చుసంఖ్యలుగా వస్తువులుచేసి యమ్మజాలపుగాన, ధరలు పెరుగుటయు, ధరలు పెచ్చినకొలది వర్తకులకు లాభము కన్పడుటయు, లాభముల గుంచి తగిలిన కొలది హెచ్చువ్యాపారము చేయుదాహము ప్రతివ్యాపారునకు బట్టి రెండు తరగతి వస్తువులవంక హానిదృష్టి మెరులుటయు సాధారణము.

రెండవతరగతి వస్తువులేవి? మొదటితరగతి వస్తువుల చేయుట కుపయోగించు వస్తువులు ఇప్పుడు వైనచెప్పిన దానినిబట్టి, మొదటితరగతి వస్తువులకు తగినంతగా యూగియు వచ్చునప్పటివరకు, మొదటితరగతి వస్తువుల జేయు ప్రస్తుతమున్న వస్తుసామాగ్రిద్వారా చేయగల్గిన వస్తువులకంటె హెచ్చుగా యార్జరులు వచ్చునరకే రెండవతరగతి వస్తువుల చేయ ప్రారంభించరని తలంచుటసాధ్యము. కాని తప్పు. ఏలననగా, మొదటిరకపు వస్తువు చేయు వస్తుసామాగ్రి క్రమముగా పనితాపిడి

కాలరాపిడివలన, చెడిపోవుటో, అరిగిపోవుటో క్రమముగా నుపయోగరహితమగుటో జరుగును. అందువలన కావలసిన సామాగ్రియందు కొరంత యెప్పుడు కలుచుండుగాన, ఆకొరంత దీర్చుటకుగాను రెండవతరగతి వస్తువులనెప్పుడు కొద్దిగనో గొప్పగనో చేయుచునే యుండవలయును. కాని, పైనతెల్పినటుల 'వరపతి'వలన శ్రోత్యూర్థములుకల్గి, ఈయూర్థములద్వారా మరిన్ని యూర్థములువచ్చి అప్పుడున్న వస్తుసామాగ్రి పైభాగమునందు చూచినటుల, కావలసినన్నివస్తువుల సప్తై చేయజాలనప్పుడీ రెండవరకపు వస్తువులకు వచ్చియూర్థములు వచ్చుటయు, అంతయావస్తువులచేయు వ్యాసారము చురుకుగ సాగి ఇదివరకున్న వస్తుసామాగ్రిని పూర్తిగాపనిచేయించి, సాధ్యమగునంతవరకు ఆర్థములను పూర్తిచేయబ్రయత్నము చేయబడును. క్రమముగా ఆర్థములను పూర్తిచేయజాలని స్థితి వచ్చుటయు, అంత కొంతకాలమువరకు, అట్టివత్తిడియుండునని, ఈరెండవరకపు వస్తువులచేయువర్తకులు నమ్ముటయు, దానివలన తమ వస్తువులచేయు సతరవస్తువులు, లేక తమ మూలవస్తువుల సాధ్యమగుచేయ బ్రారంభించుటయు కలుగును. వీరిమూలవస్తువులచేయు మెషినులు, మిల్లులు, ప్యాక్టరీలే మూడవతరగతి వస్తువులు. పరిధనుతరగతి వస్తువులందు రెండవరకపు వస్తువులందొకే విధమగు ఆర్థములు సప్తై'యను రెండు కత్తెరవత్తులు పనిచేయుచున్నవని తెల్లము.

ఇక మూడవరకపు వస్తువులకు రెండవరకపు వస్తువులచేయవారి ద్వారా యూర్థములెప్పుడు కొద్దిగనో గొప్పగనో వచ్చుచుండుగాదా! రెండవరకపు వస్తువులచేయవారిపై వత్తిడి యధికముగ కల్గినకొలది, మూడవరకపు వస్తువులచేయవారిపై యధికవత్తిడి

కలుట సాధారణము. మూడవతరగతి వస్తువులుచేయుటకు సాధారణముగా పది, యిరువది, ముప్పది, నలుబది వత్సరములు పట్టుచుండును. గనుక యిచ్చట సాధారణముగా వచ్చు యధిక యూర్థములకు క్రొత్తమెషినుల సాయ మవసరములేకనే వస్తువులచేసి సప్తై చేయుటకు సాధ్యమగును. అత్యధికమగు వత్తిడి కల్గిన నేగాని, యిచ్చటి వర్తకులకు కొంతవత్తిడి కలుగదు. చాలవత్తిడిని భరించగల్గిన శక్తి వీరికెప్పుడుండును? ఐనను, వీరును ఎప్పుడు 'వరపతి' ద్వారా ప్రతివత్సరము కొంతధనమును తెచ్చుచు; క్రొత్తమెషినుల నేర్పరచుటందేకాక ఇనుము, బొగ్గు, రాళ్ళు, దూలములు, యితరలోహ పదార్థములయందా ధనము ఖర్చిచుందురు. అందువలన జనరలుగా గల్గు ఆర్థముల వత్తిడి, పనివత్తిడి, ద్వారా వీరుకూడ కొంతయాశలను బొంది, కొన్ని క్రొత్తమాచులను, అధికపనులను తమ కార్యాలయములందు చేయబూని, ధనముఖర్చిడ మొనరించుట సర్వసాధారణము. ఇంక యితరపిషయములగూర్చి విచారింపక ముందే, మనతరగతులకుం జెందినవస్తువుల తిరిగిచూతము.

మొదటితరగతి వస్తువులు:-

కొట్టెలు, బిస్కెటులు, గుడ్డలు, సింగరు మెషినులు, ఐను, ప్యాక్టరీ బియ్యము, నూనెలు, గోనెపట్టాలు, రాళ్ళు, దరవాజా దూలాలాదిగాగల కొయ్యవస్తువులు, కాగితము, సిరా, కలము, పెన్సిళ్ళు, సూదులు, గుండుసూదులు, సున్నము, రంగులు, ధాన్యములు, వగైరా సర్వవస్తువులు, ప్రజలు వెంటనే తినటకు, ఉపయోగించుటకు తీసుకొను సర్వవస్తువులు వీనిచేయు వస్తువులు మొదటితరగతియందు వచ్చును.

రెండవతరగతి వస్తువులు:—

కొట్టెలు, బిస్కెతులు చేయు మేషినులు సింగరు మేషినుల చేయుమేషినులు గోనెపట్టాలు, నూనెలు కాగితమువర్గైరాయన్నివస్తువుల చేయుమేషినులు యిట్టియన్ని మేషినులచేయు పెద్దమేషినులన్నియు సీతరగతియందువచ్చును. చూడుడు. బియ్యపు ప్యాక్టరీలు స్పిన్నింగు వీవింగుప్యాక్టరీలయందు గల ఆ గిరిగిరి దిరుగు పెద్దచక్రములు యింజనులను చేయగల పెద్దయింజనులున్నవే అవి య రెండవరకపు వస్తువులు. దక్షిణవేల్పు దేశముందు Iron and steel Industry ఈ రెండవ తరగతికి జెందియున్నది.

మూడవతరగతి వస్తువులు glasgow లోనున్న ship Building works, south wales లోనున్న Iron and Steel Foundry works, Steel melting works, glasgow లోనున్న బర్మింగు హాములోనున్న Engineering works యిట్టివన్నియు యీమూడవతరగతియందు జేరును.

యిక నిప్పును విచారింపుడు. మొదటి తరగతివస్తువుల జేయు మేషినుల కొన్ని నెలలలో తయారుచేయవగు. రెండవ తరగతి వస్తువుల జేయు మేషినుల కొన్ని నత్సరములలో తయారు జేయవగు. మూడవతరగతి వస్తువులచేయు మేషినుల కొన్ని పదివత్సరములలో కాని తయారుచేయుటకు వలనుపడదు. తరువాత యీతరగతులబట్టియే ఖర్చుపెట్టవలసినధనపరిమితిగూడ యధికమగుచుండును. ఇట్టి స్థితిగతులందు పరపతి హెచ్చుటచే వ్యాపారము చురుకుబొందుటచే వర్తకులకు లాభము లమితముగా కలుటచే పనివారం దురుద్యోగులై ఐశ్వర్యవంతులగుచుండుటచే

యీమూడువిధములగు వస్తుసామగ్రి సమరిమితముగ హద్దులేకుండ చేయగలమని తలంచుట మెక్రిగదా! యీపనులజేయుటకు యిదివరకు సంపాద్యమైన ధనము స్రస్థిము ప్రజలుచేయుచున్న పనివారు నష్టకచ్చుచున్న ధనము యికముందు కొన్ని నత్సరములలో వారుచేయగలపనిపై యాధారపడియుండిన ధన మొత్త మెంతయొసెనో అంతవరకే యీమూడుతరగతులకుజెందిన వస్తువులు ధనముపెట్ట తలపెట్టుట, తలపెట్టిన జవాబుమందుట సాధ్యము, కానిచో తిలగపులు విధింపవగును. విఫలమనుటయేకాక చక్రము ఎప్పుడైనతెచురుకుగ తిరుగుటకుమారు బొత్తిగా చల్లబడిపోవును.

దీనికిగల కారణములుచాల గంభీరగోళముగ చికిబికిగా ఒకదానిపై మరొకటాధారపడియుండును. కొన్నిముఖ్యకారణముల మాత్రముచూతము. యిప్పుడున్న ధనముతో నాలుగైదు వత్సరములలో పూర్తిచేయుటకు లేకప్రజలునాలుగైదు వత్సరములలో సంపాదించగల ధనముకు సరిపోవునంతి పరపతితో ఇప్పుడున్న ప్రజలు యీమూడుతరగతులగు వస్తువులపై ధనముబెట్టి పనిచేయ ప్రారంభింతురనుకొందము. ధనపిచ్చి కలుటచే పరిమితులమించి ప్రజలు మొదటితరగతి వస్తువులందుకంటె రెండవతరగతివస్తువులందు రెండవతరగతివారు మూడవతరగతి వస్తువులందు హేచ్చుధనముపెట్టుటకు ప్రయత్నించుటయు పనివారు హేచ్చుమందిగా రెండు మూడుతరగతులగు వస్తువులపై పనిచేయుచు ప్రధమతరగతి వస్తువులయందు తక్కువమందిగా పనిచేయ ప్రారంభించుదురనుకొందము. చూడుడు.

మొత్తము	ప్రాచంభము	ఒకటి	రెండు	మూడు
25 కోట్లు	10 కోట్లు	10	25	50 కోట్లు
20,000,000 ప్రజలు	10,000,000 ప్రజలు	5,000,000	3,000,000	2,000,000
110కోట్లు	12 కోట్లు	15	35	48
20,000,000 ప్రజలు	10,000,000	4000,000	4000,000	2,000,000
24,000,000		1,000,000	1,000,000	2,000,000

పైపట్టిక ప్రకారము సుపదృష్టాంతము నందుగల దేశమునందు రెండుకోట్లప్రజలు మాత్రమున్నారు. ఎన్నువుల చేయుట అమ్ముట యిత్యాదిచిల్లర కార్యములు చేయుటకు కోటి ప్రజలు మొదటికప్పు పనిమట్లచేయుటకు 50 లక్షలు ప్రజలు రెండవ కపుపనులు చేయుటకు 90 లక్షల ప్రజలు మూడవ కపుపనుల చేయుటకు 20 లక్షల ప్రజలు ద్వోగములై యుండ 95, 10, 10, 25, 50, కోట్లధనము వరుసగా ఆయా వ్యాపారములందుంచబడగా నిరుద్యోగము లేకుండా తగినంత పని వత్తిడిని మాత్రము కల్గి దేశము సౌభాగ్యసంతోషముగ నుండ వీలయ్యెడిది. కాని పనివత్తిడి జూచి భగ్గుమ జెంది వర్తకులు మూడవతరగతి ఎన్నువులందు యివనిరకున్న 20 లక్షలు ప్రజలకంటె మరొక యిరువదిలక్షల ప్రజలకు తగినంత పనిపెట్ట లేక్కలుచేసే పరపతిగోరుచో రెండవరకము వారు పదికోట్ల హెచ్చుధనమును పదిలక్షల ప్రజల యద్యోగమువెంటనే కోరుచుమరొక పదిలక్షల ప్రజలకు హెచ్చుయద్యోగము కల్గించు పద్ధతుల నేర్పరచి మొదటికప్పు ఎన్నువులందు 5 కోట్ల హెచ్చుధనమును యిది వరకువలె 50 లక్షల ప్రజలకు ద్వోగమిచ్చు పద్ధతుల నేర్పరచుటతోడనే జరిగిన పర్యవసానమేమి. దేశమున 200 లక్షలు ప్రజలేయుండ 50 లక్షలు ప్రజల కుద్యోగము కల్లు పసతుల

కిలుగజేయు నేర్పాటుల నాలోచించుటయు 95 కోట్లధనమును మాత్రము వ్యాపారము నందు పరపతి ద్వారాపెట్టిననే కలదికాలములో ఆధనమంత తిరిగివచ్చుననుటకుండగా 110 కోట్లకు పరకతినిచ్చుటయింతకొలదికాలములో నంతధనము ప్రజలు సంపాదించలే కూడుటచే తంటాలుకల్లుటయనంభవించును. ఇట్టిపరిస్థితుల ద్వారాయేవ్యవసానము లెట్లే మార్గముల ద్వారాకల్లునని తెల్పుచు దుర్భటము. కాని రెండవ మూడవ రకపుఎన్నువుల జేయు వర్తకాగ్రేసరులకు తదితరులకంటె త్వరితముగా పరపతి స్వాంతులందు దొరకున నియుఅంతప్రాచంభము, ఒకటి ఈరెండుతరగతులకుంజెందిన చిన్న వ్యాపారులకు తగినంత ధనము దొరకక పోవచ్చునయ్య విదితమేకదా! తరువాత హెచ్చుమందిపనివారు చివర రెండు తరగతుల కుంజెందిన వ్యాపారములందు తాత్కాలికముగ జేరుటయు అంత తక్కువ సంఖ్యాకులగు పనివారే పరిధమ రెండుతరగతుల వ్యాపారములకు దొరకుచుండుటయు అంత, అన్ని వ్యాపారములందు కూలివారికై పోటీలధికముగాజరిగి కూలిహెచ్చి వ్యాపారుల లాభముతగ్గుననియు తెల్లము. తరువాత మొదటి రెండుతరగతుల వారికి ధనమెప్పుడు దొరకక పనివారుదొరకకబాధలుకల్లునో అప్పుడే చివర రెండవతరగతుల

వారిచే పనిచేయింపబడుచున్న పనివారినూడి అధిక వస్తువులకార్జ్యవచ్చుటయొంతధనము హెచ్చగుటయుచు కాణాదారులు ప్రధమతర గతివస్తువులనుచేయించువాగు బ్యాంకులకుఁ బరిమిత పరపతి నివ్వమని గోరుటయు తటస్థించును. ఈ పరిపతి బ్యాంకులు తామిదివరకిచ్చిన పరపతియే యధిక మైనదనియు యికముందు హెచ్చింపరాదని వైగావచ్చుచున్న ధనమున, తిరిగియివ్వకుండా బొక్కనమునేయుంచ వలయుననియు తలంచి సంచలనూతలబిగ గట్ట ప్రారంభించును. ఎప్పుడు వస్తువులకొను వారినుండి యధిక యార్జ్యము వచ్చి ధరలధికముగ లేచి లాభమెక్కువగనున్నదని తోచు నోఎప్పుడు కూలి యధికముగ లేచియుండ యధికమగు పరపతియున్ననే గాని వ్యాపారము సాగదను యాతురత ప్రధమ రెండుతర గతుల వ్యాపారులకు పుట్టునో అట్టిమంచిన మయముననే బాంకులు హెచ్చుపరపతి నివ్వ నిరాకరించు. అంతటితో యకస్మాత్తుగా తటాలున వ్యాపారము చల్లబడును. యంత దుకాణదారులు ప్రధమతరగతి వ్యాపారుల వస్తువులమాకువద్దోయనిగోలపెట్టెదను. పైగా బ్యాంకులుతమపరపతి తిరిగియివ్వమని వత్తిడిచేయుట మొదలిడును. గాన దుకాణాదారులు మొదటిరకపు వ్యాపారులు తమ తమ వస్తువుల నొక్కమ్మడి భైరవులవలె భయము చేపీడితులై అమ్ముటకు ప్రారంభించుటయు, ధరలుతటాలున బోర్లగింతపెట్టి క్రిందకొచ్చుటయు, వెంటనే రెండుమూడు తరగతుల వర్తకుల వ్యాపారము లాగిపోవుటయుకల్గును. అంత ధరలుతగ్గిపోయినప్పుడే కొనువారుతగ్గుదురు. ఎందువలన యందురా, ధరలుతగ్గుటకు కారణము కొనువారు లేకుండుటవలన

ప్రధమమున, తరువాత నప్యవశిన వర్తకులు పనివారి వదలివేయుటచే ధననాతులము, అదృష్ట సంతులమని యుర్రూటలాడుచున్న పనివారందఱు నష్టదర్శిలగుటయు యంత యేవస్తువుల కొనుశక్తి చాల కుండుటయు యంతికొన బడువస్తువులుమరింతగాతగ్గుటయు తద్వారా మతిగిత నిరుద్యోగముకల్గుటయు తటస్థించి ఎల్లయెడల వ్యాపారముదము యేర్పడి కొంతనరకు పూర్తిమై సమముపని జొందిన రెండుమూడు రకముల వస్తువులకు వలయు మిల్లులు వ్యాకర్ణలు మూలబడి యధికనష్టము కల్పించుటయు కల్గును.

ఇప్పటికొక్క విషయము ప్రధమజి యుడవచ్చు. ఏసమయమున యత్యధికలాభములు జీవితములు కూలిసాధ్యమని కన్నడునో ఆ సమయముననే వ్యాపారమందము భలా వ్యాపారులకు నష్టములు కూలీలకు నిరుద్యోగము తటస్థించు. దరిద్రమువెటాడుచున్నదని తెల్లము. అనేకయార్థిక రాచ కీయన్యాయముల నెంతయో జాగ్రత్తగయ దృఢముగ దెల్పిన సుమతీ శతకమునందు ధరతగ్గుట హెచ్చుకొరకే, పెరుగుటవిరుగుట కొరకే యని యెప్పుడో యీ న్యాయమున, తెల్పెను. ఎందువలన యెట్లుయీదరిద్రము కల్గుచున్నది. ముఖ్యములగు మూడుసూత్రముల నిదివరకే యీదీర్ఘమగు దృష్టాంతముల ద్వారాతెల్పితి. ఇంగ్లీషున యైన చాలనులభముగ నీవిషయము తెలుప వీలయ్యెడిది. మన దేశమున పనివత్తిడి మందము జాతీయపరిణామముగ మారిన యంతదానివలన కల్లుకష్టములు మనవారికితెలియవు. అనుభవము లోనికిప్పటివరకు వచ్చుచుండుటలేదు. గాన మనవారికి తెలియునట్లు వాయుటలికషమగు

చున్నది. ఇంతవరకుమనము జూచిన దేమి! యొకటి, దేశపుధనము ప్రజలు వ్యాపారులు కొలదివత్సరములలో సంపాదించ గలధనము యీయాధారములపై యేర్పరచి నపరపతి కంటె హెచ్చు పరపతినిచ్చినకష్టములువ్యాపారమందముకల్గును. రెండుయనవసరముగ పిచ్చియెత్తినటుల యొకరికొకరితో సంబంధము లేకుండా వ్యాపారులు పని యొత్తిడి కల్గిన దినములందు మొదటి రెండు తరగతులకు జేరిన పనుల నజాగ్రత్తగ జూచుచు హెచ్చుకాలములో నెప్పుడో ప్రతి ఫలమిచ్చు పనులందధికధనము లెక్క లేకుండా ఖర్చిడిన వెంటనే లాభముకల్గించు వెంటనే ప్రజలధిక సంఖ్యలుగా కోరుచున్నవలకు తగినంతమంది పనివారు, ధనములే పోవుటయు అంతన్యాయపరముగ భేలున తల్లకిందులుగా పడుటయు సంభవించు. మూడుబాంకులప్పులిచ్చుటలో నెట్లు త్వరలోతిరిగివచ్చు బిల్లులందే యెక్కువధనమువడ్డీకిచ్చి కొద్ది ధనము మాత్రము చాలాకాలములోతిరిగి వచ్చు బిల్లులందుపెట్టి లాభముపొందుచున్నవో అటులనే దేశముయొక్కధనమును, ప్రజలపనిని దేశమునకువలయుపనులందు బెట్టునప్పుడు హెచ్చుగాదేశముయొక్క యైశ్వర్యమును త్వరలో ఫలితములనొసంగుపనులందు ఖర్చిడి, తరువాత, లాభకరముగా అవసరముగా నున్నంత ధనమును హెచ్చుకాలములో ఫలితములనొసంగు పనులందు ఖర్చిడుట లాభకరములేనిచో యెప్పుడో ఫలితములనిచ్చు పనులందధికధనమును ఖర్చిడబూనుకొని ప్రస్తుతము ఆఫలితములువచ్చులోపల తినుటకు తిరుగుటకు అవసరమగు యైశ్వర్యము గల్గించు వసతుల బోగొట్టుకొని

చతికిలబడుచోనష్టము కలుగదా! అసలు ప్రజలుసుఖముగనున్నగాని వారేపనియైన చేయజాలరు. పరపతి దృఢముగానున్న కానివ్యాపారము సాగదు. నాల్గు ఇదియతుది విషయము, కాని చాలముఖ్యమైనది. బ్యాంకులువిచారించుకుండ పరపతి నిచ్చుట లాభకరముగదా! యనియు పరపతినిచ్చుట మంచిదిగదాయనియు తలంచి గ్రుడ్డియెత్తుగాయెవరికి బట్టినవారికి పెద్దవర్తకాగ్రేసరులని కొందరికి పరపతి నధికముగానిచ్చి అవసరముగానుండు పరపతిని చిన్నవర్తకులకివ్వక జాతీయపరపతినియమములమించి త్వరపడి పరపతి నొసంగుట చాలపెద్దతిప్పు. తరువాతపరపతి యనుధననము కూలపడబోవుచున్నదను భయము కల్గినప్పుడు ఆలోచనానిహితముగ పరపతి నివ్వక వడ్డీరేటులు హెచ్చించి పరపతి తిరిగియివ్వమనికోరుట మరొకతప్పు. ఈరెండవతిప్పును తీర్చుటకు బ్యాంకులకు సాధ్యముగాదు. అయ్యది కేంద్రపరపతి సంఘమునకే సాధ్యమగుపని కనుక అంతవరకా విషయము నాపుడము. ఇచ్చట నెటుల పెద్దవర్తకులు తమకంపెనీలకు పరపతి ని బొందగలరను ప్రశ్నను మాత్రము విచారితము.

జాయంటుస్టాకు కంపెనీల షేరుల సమ్మెటలో కొనుటలో నెట్లు బ్యాంకులు సహాయముచేయవలసినది రెండవవ్యాసమునంగు జూచితిమి అచ్చట క్రిందచేప్పాలు చేయువారు ప్రత్యేకముగనుండురని తెల్పితిమి. కాన మనదేశమున జర్మనీదేశమున వారు వేరుగ నుండుటకు బదులు బ్యాంకులే యాపనుల నెరవేర్చ బ్రతుక్కించుచున్నవి. క్రిందజేవ్రాలు చేయువారైనను బ్యాంకులైనను పెద్దవర్తకులు గొప్పకంపెనీల ప్రారం

భించి పేరులను మార్చెట్టునందు బెట్టి
యమ్మబూనినప్పుడు దినదినముకు నెలనెలకు
వచ్చు ప్రజలయ్యాదాయములు వడ్డీలకిచ్చు
టకై వచ్చుచుండుటయు అంతనీ పరిపత్తి
తగుచు పేరులకు వడ్డీలకిచ్చినధనము చెల్లి
పబడుటయు జరుగుచుండును. అసగా యీ
కంపెనీలన్నియు ప్రజలనుండి వడ్డీవ్యాపారము
లోనికిచ్చు నికరపు టాదాయము నుండియే
స్థాపించసాధ్యమగును. కనుక బ్యాంకులకు
యేయేవ్యాపారములేయేతరగతికి జెందియు
న్నవి యోతెంత ధనము యేకంపెనీలకు ప్రజ
లనుండిపోయిన ప్రజలవ్యాపారము సరియగు
స్థానమున నుండగలను. అనప్రశ్నఁనాగో
చించి ధనము సప్లయిచేయదము. వాగ్దాన
మొనర్చుచు క్రిందచేవ్రాలు చేయుటలో
జాగ్రత్త నుపయోగించుటకు వీలగును. ఇం
దుపలన యేకంపెనీలకైనను ప్రజలయ్యాదా

యమునుండి యే ధనము రానిట్లుననియుపరిపత్తి
ద్వారా సొచ్చుకాలము కొన్ని కంపెనీల సమ
పుట దుస్సాధ్యమనియు అందులవననే పరిపత్తి
బిల్లులు చిన్నవ్యాపారములగు మాత్రము
భయరహితముగ నుపయోగింపవీలనియు
అంతియాధము కల్గుననియు చెల్లును.

సరువాత గుర్తించిన పరిపత్తి
తెల్పినటుల బ్యాంకులు వచ్చు వరకును
దు మూడవ లేక నాల్గవంతు వ్యాపార
ధంమెప్పుడు నుండవలయును. అట్టి వ్యాపార
కుల గొప్పకంపెనీల పేరులకు గాదా ధనము
వతి నిచ్చిన చిన్నవ్యాపారములు దుర్బలములు
లకు పరిపత్తియే పరిపత్తియందునున్నవివలన
తగ్గిపోవుటయు అతివారి వ్యాపారమునకాలు
బడుటయు తద్వారా యింటుకొగము ప్రచార
రమగుటయు కల్గును.

స మ ర్పణ ము .

—(౦)—

సీ॥ ననుఁ బ్రోవు మనుట యీ • నాటి వాసుకమాట
విశ్వ రతుకుఁ డగు • విభునిచెంత
దానుండ ననుట పె • స్థునాటి మరయాద
భక్తపాలకుఁ డగు • ప్రభుఁ చెంత
సేరుల నిమ్మనుట యీ • శ్రీతజనా భ్యాసంబు
సర్వ ప్రకుం డగు • స్వామిచెంత
నావాండ వనుట స • నాతనా చారంబు
సకలాత్ముడైన యీ • శ్వరుని చెంత
గాననోదేవ ! నీసేవఁ • గాంచుకంటె
గోరి నీకాత్మ నర్పించు • కొనుటకంటె
గామితార్థంబు లింక మా • కేమి కలవు
సత్కృపాధామ ! దేవతా • సార్వభౌమ

(కావ్య మనుమావరి.)

చెన్న పట్టణమునందలి కొన్ని ముఖ్యదృశ్యములు

—❦—

(ఆర్. రంగనాథ శాస్త్రి గారు.)

—❦—

(౧) కపాలేశ్వరదేవాలయము

ఈ దేవాలయము చెన్న పట్టణములోని తిరువలిక్కేణికి దక్షిణమున నొక మైలుదూరమున నున్నది. మైలాపురముయొక్క పరిసరము, పార్వత్యవతారమును గూర్చినయొక పురాణగాథకు సంబంధించినది. ఒకానొ

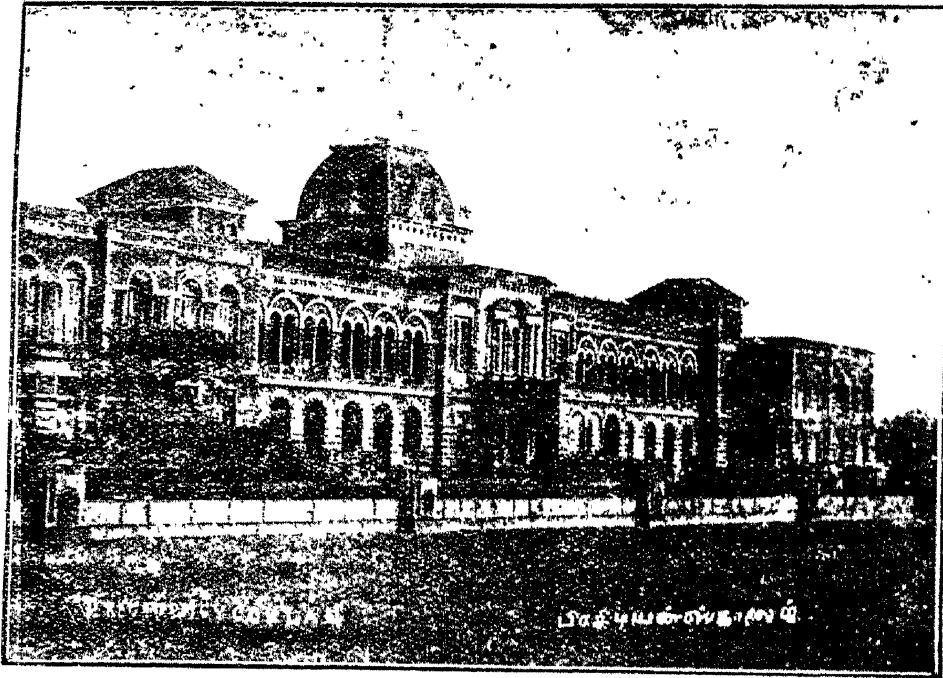
ర్చిన చెక్కడములనేకములు గలవు. వైష్ణవుల యొక్కయు శైవుల యొక్కయు వ్రాతగ్రాథములలో నీదేవస్థానము 'తిరుమాయిలాయ్' (అరవములో తిరుసుందరమైనదని యర్థము) యనివ్యవహరింపబడియున్నది.

కూమునది సముద్రమున సంగమించుచున్నట్లు.

కప్పుడు పార్వతిమయూరాశృతిని శివలింగము నిచ్చట నర్చించెనని చెప్పుదురు. దేవళము యొక్క యుత్తరప్రాకారమున నీగాథనుగూ

స్థలగాథ లనేకములు దేవాలయము లోపలి భాగమున శిల్పరూపమున సజీవములై యున్నవి. శైవముని యగు

ప్రెసిడెన్షియల్ కాలేజి, చెన్నపట్టణము.

సంబంధమును ని
ప్రతిమ యొకటి
యాలయ పశ్చి
మాంగళము న
గలదు. సంబం
ధమును సూక్ష్మము
క్రిందికి ప చెప్ప
బడు చున్నది.

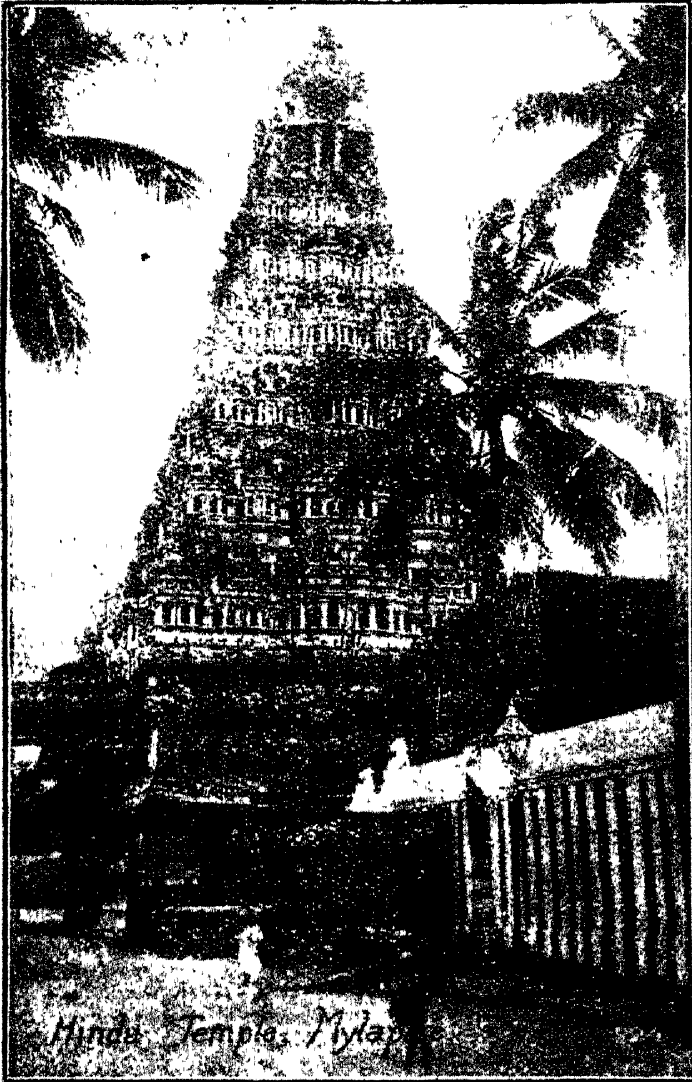
ఈతడు పసి
వాడై యున్న
బ్బుడొకనా డి
తని పరిస్థితి
తటానముగ
సాన మొనర్చు
చు నితనిని గ
ట్టుపై కూర్చొన
జటిరి. అప్పు

సెంట్రల్ యూ. క్రైస్తవ కళాశాలము, మైలాపూరు, చెన్నపట్టణము.

శిథిలములను పాలకొరకై యేడ్వగా తల్లివచ్చుచో పల నొక దేవతవచ్చి యితనికి పాలిచ్చియంత ద్విలోయామెను. అప్పుటి నుంచియు నితను దైవాశీర్వాదము గలవాడై వృద్ధిచెంది బాల్యముననే తీర్థములకు సేవించుచు దైవమహి

మణెను. (ప్రతిమలో నీతాళముల బట్టికొని నట్లే చెక్కబడినది) ఇతడు భక్తిగీతములపాడి యనివార్యములగు రోగముల బాపెను. ధనము లేనివారిని భాగ్యవంతులుగ జేసెను. జై న మతములో కలిసిన పాండ్యరాజును తిరిగి

కళాలేశ్వర దేవాలయము.

మను గీర్తించుచు పరిభ్రమణ మొనర్ప సాగె వట. తిమక్కొలక్క యనుచోట నితడు దేవారాధన మొనర్చుచుండగా బంగరు తాళముల కతయొకటి మిన్ననుండి యిదిని చేతులలో

చ్చెను. కాని సాధ్యపడలేదు. ఏనుగుల గట్టించి లాగించెను. కాని కడలలేదు. పురోహతులతోడ మంత్ర తంత్రములు బెట్టించెను. లాభము గలుగలేదు. ఏమియు

హిందువులలో కలిపెను. ఎన్నఁచో చనిపోయినయొక 'చెట్టి' పిల్లయొక్క యస్త్రులనుగొని ప్రార్థన మొనర్చి మరలబాలికను జీవింపజేసెను"

ఇంకను 'కొరాయి' (యరవకా వ్యము) రచించిన తిరువల్లువార్ మొక్కయు ఆవాయూర్ యనునొక కవయిత్రి యొక్కయు, పండ్రెండుగురి యాళ్వారులలోని పియాలవ్వురునియొక్కయు స్మారక చిహ్నము లిందుగలవు.

తిరువళిక్కేణి యందలి పార్థసారథి యాలయమువలెనే యిదియును విశేష ప్రాముఖ్యమును గడించినది.

(౨) సెంట్ థోమ్స్

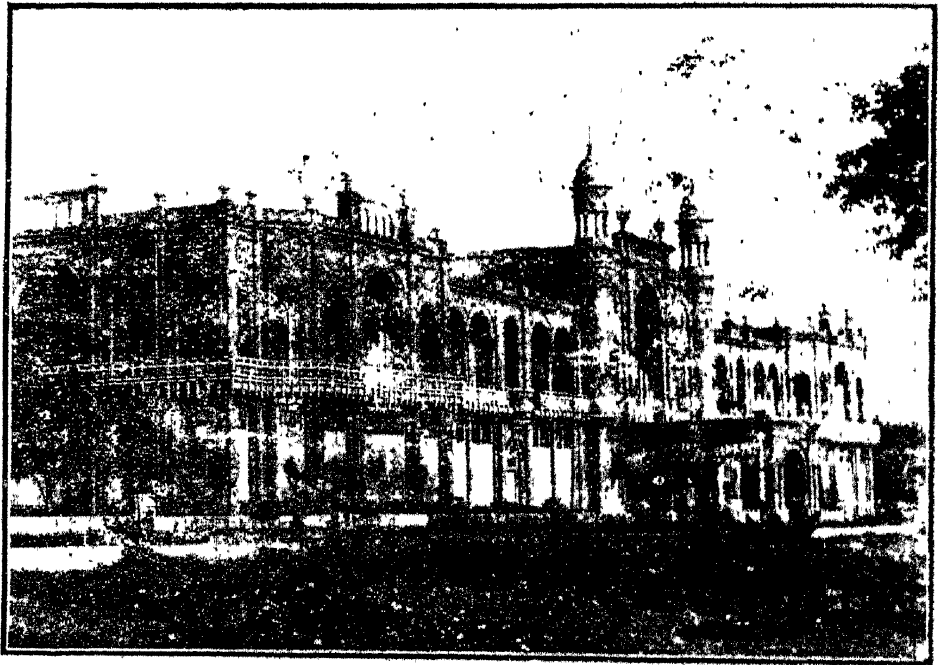
దీనిని గూర్చిన యీక్రిందికథ నిప్పటికిని చెప్పుకొనుచుందురు. క్రీస్తుశక ప్రారంభమున నిచ్చట మహాదేవుడనురాజు రాజ్యపరిపాలనంబొనర్చుచుండెను. అప్పుడొక గొప్పమ్రానుకొట్టుకొనివచ్చి సముద్రపుటొడ్డువట్టెను. రాజుదాని తన మందిరమునకు జేర్పించ వలయునని విశ్వ ప్రాయత్నము లొన

జోచక యోచింపుచున్న రాజుకడకొక విదేశీయుడు వచ్చి యిట్లనియె. “అయ్యా! దీనిని మీగృహమున కవలీలగ కేర్పించెదను. అట్లానర్చిన యెడల నీమౌనును, సముద్రముకడ మందిరము గట్టుకొనుట కొకింత స్థలమును బహుమతిగ నీయవలయును.” ఈ మాటలకు రాజునంతసించి యాతని ప్రార్థన నంగీకరించెను.

నశింపుచున్నదని విచారించ జొచ్చిరి. కొంత కాలమువరకు వేచియుండి చివరకు కుట్రపన్ని యాయనను చంపించిరి. ఆయన భక్తులశవమును కైస్తవ మందిర సామీప్యమొడ జూపింపిత మొనర్చి దానిమీద నొకగోడ కట్టిరి.

పనునారవ శతాబ్దమధ్య భాగమున పోర్చుగీసువారీ మందిరమును నభివృద్ధిచేసిరి.

అప్పుడా విదేశీయుడు ఆకొయ్య మొద్దురు బాగుగ తాళ్యో బిగించి తాడు కొంతమంద చేతికిచ్చి లాగుమనెను. సునాయాసముగ దానిని వారుగట్టునకు చేర్చగలిగిరి. అప్పుడు రాజు మిక్కిలి యాశ్చర్య మొంది యా కొయ్యనున ముద్రముకడ కొంత స్థలమును విదేశీ

చేపాకు నందలి యొక మందిరము. చెన్నపట్టణం

శీయునకు బహుమతిగ నొసంగెను. ఆయన యాస్థలమందా మ్రానుతోడనుక చిన్న కైస్తవ వాలయమును గట్టుకొని కాలము గడుపుచుండెను. ఆతని పేరు కెంటుథామస్. అప్పటి నుండియు రాజునకును రాజపరివారమునకు నీయనయందు భక్తి శ్రద్ధలు మిక్కుట మైయాయన యనుజ్ఞగైకొనక యేకార్యమును చేయకుండిరి. అందువలన రాజపురోహితులు గురువులు, మొదలగువాగు తమపలుకుబడి

అనగాయిప్పుడు మనకగపడు ఆకారము పూర్తిగ వారివలనగట్టబడి నదే.

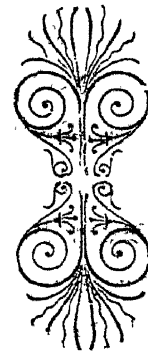
ఇది చెన్నపురమందలి దర్శనీయస్థలములలో నొక్కటి యనుటకు నందియములేదు.

(3) చేపాకు నందలి యొక మందిరము.

ఈ సుందర పౌధరాజమును కర్నాటక నవాబులలో రివ వాడగు మహమ్మదాలియను నాయన నిర్మించెను. ఇది యింగ్లీషునందలి యల్ అమీర సద్దశమై

యుండును. ఇందువలననిదియింగ్లీషు
ఇంజనీయరుల సహాయమున నిర్మింప
బడి నటుల దోచు చున్నది. పద
మూడవ కర్నాటకనవాబగు గులాం
మహమ్మద్ గౌస్ ఖాన్ యనునాయన
సంతాన విహీనుడై మరణించెను.
అందువలన దీనిని బ్రిటీష్ గవర్న
మెంటువారువశపరచుకొనిరి. అప్పటి
నుండియు దీనియందు గవర్న మెంటు
ఆఫీసులు బెట్టు చున్నారు.

[ఎద్దులూ లాగు. మోటార్లోడో భావనండి. సిక్కు
తోడు చున్నారు.]

॥ దీపిత పుష్పనృప్తివికర దివ్యగణంబాకవంక సద్విష
దైవిని. సత్వబృంద మొకవంక నిజాదితప్రీతితానముల్
గోమరు లొక్కవంకదగ గొల్వంగనొప్పు సరస్వతీకళా
శ్రీపరతత్త్వమున్ గొలుతు కృష్ణహరీ! మనుజేవనందనా !

[శతకములచరిత్ర.]

ప రి చ య ము *

[అదిపూడి ప్రభాకర కవి గారు.]

చ॥ పలుకు పడంతికిన్ సరసభావములం బ్రకటించు మంజుభా
వలనగనేర్చినట్టి సరసజ్ఞులువీరు మహేంద్ర చంద్ర! యా
లలనకు మేల్ నడల్గరపి లాలన సేసిన సుప్రసిద్ధులీ
యలఘులు, సార్వభౌమతిలకా ! తిలకించితే ! యీమహాత్ములా
కలికి కలంక్రియల్ సొగసుగా నొడఁగూర్చిన ప్రౌఢధీసమ
గ్రులు, నృపవర్య ! వీరురసకోవిదు లాతిలపుష్ప నాసకున్
సులలితగానవిద్యకడు సొంపుగ శిష్యులైనర్చిన్ ట్టి స్రా
జ్ఞులు మహిపాల ! యాభ్రమరకుంతల కెంతయు సతకానంబుమం
జులతరవైఖరిన్ సలుపు నుద్దివి దిద్దిన శుభ్రకీర్తివం
తులయిన గారు వీరు పరిశోషిత నత్కవిజాల ! యిట్టిమా
న్యులకు డికాణమై యలరుచున్నది యీసభ నేను కృష్ణరా
యల సభ నుగ్గడించుచు, నయారే ! యొయారి మిటార మొప్పనా
చిలుకలకొల్కి నేడిచట జిందులుద్రొక్కునొ పాటపాడునో
ఎలపులిగుర్ప గారసిక భావములంగరగించి మోహకం
దళముల మోసులెత్తఁబ్రస్తుదంబుగ వీణియమీది పాండితిన్
దెలుపునో ? తేట తేనియల తెట్టెగ దట్టెడు ముద్దుముద్దుమా
టలతెగ దెంపులేని కెరటంబుల నావలరాచవానియ
గ్గలనుగువృత్తమెల్లయతికొతుక ముప్పటిలం బ్రసంగమున్
నొప్పునో ? కావ్యరూపములు నాయకభేదములున్ రసంబులున్
బలుకులయందు నర్థములయందును నొప్పు నలంకృతుల్ నము
జ్వలతరవృత్తులుం ధ్వనులు భావములందగు నట్టిరీతులుం,
బొలుపగుళయ్యలుం, బుధసమూహము, బాపురే, మేల టంచునా
దలలటులుప నిప్పుడిట తామరసోద్భవురాణి, వాణి, యిం
పొలయ నుపన్యసించునో ? నృపోత్తమ ! యీకలకంతివచ్చు జా
డలుకనుపట్టినా తెలుపు డాలదె, యాయుగనేత్రమే కాం
తులు విరిజాజి మొత్తముల దోరణగట్టెడ, నాణిముత్తియం
బుల వెదజల్లెనున్, మరియు బున్నమవెన్నెల కాసెనున్, విని
ర్మల సురవాహిని యురపరంపర గొల్పెడుఁ గ్రొత్త తొత్తను
ద్వలపన మీఱు పొల్కుడలి పొంకముమీరచెడు? బచ్చికప్రపుం
బలుకుల పోహణంబు చెలువంబుగ నించెడు, బారిజాతపుం

* గద్వాలసభకు శాస్త్రిరపు సోదరులు వచ్చినప్పుడు చెప్పినది.

బిలకలతోట వాటముగఁ బెంచెడు, నత్తరలాక్షి కాళ్ళయం
 దెల గొమరారుగజ్జలు ఖణిల్లని మ్రోగె, మనోహరధ్వజుల్
 వెలయఁగఁ జొచ్చెవెంటె యరవిందము భీకరకాకణక్వణం
 బులుశ్రుతి పేయమై హృదయముం గరగించెడు హాయి, హాయి! కో
 యిలలును శారీకల్ శుకములిచ్చుమె యింజెలరేగినట్లుగాఁ
 గలకలకాక లీకలితకమ్రుముతుల్ వినుపించుచున్నవా
 చెలువకఱాణివీణె శ్రుతిచేసిన చంద మమందగోస్తనీ
 ఫలరసమాధురీలహరిపర్వఁగఁ భార్యణచంద్రబింబన
 ద్దుల కమనీయవక్త్ర యదే ప్రోడతనంబున నాలపించె ని
 స్తులగతి రాగమంజరి, విశుద్ధ సురస్రఫలాసవాతిపే
 శలవదగుంఫ గుంఫితలసత్తరగాన రసాయనంబుగ్రు
 క్కులుగొను నిచ్చవచ్చిరదే కంజభవుండు గిరీశుఁడింద్రము
 ఖ్యులు సుకలద్దిరా “నరసి జోద్భవుఁ జూతుము తెల్లతేజిపై
 నలరుచునున్న వాడదెకశాంకవిభూషణుఁ డేనుగెక్కివ
 ర్తితెడు సురేంద్రుడల్లదె యతిప్రియుడంబున గిత్త నెక్కిభా
 సితెడుఁ గుబేరుడంచపయిఁ జేరినవాఁడు సుధాప్రమత్తచి
 త్తులయిరిపోలు వీరు, మధుతుందిలగాన రసంపుఁగైపు పు
 త్తైలకగ్రబాకనో” టని పొగింబారిదేవసమూహ మద్భుతా
 కలనపరీత దృక్కులనెగాదిగఁ జూడఁగ నప్పర స్సరో
 జలలితవీక్షణతతిదినంతులుకొట్టుచు దావకీన కీ
 ర్తుల మహిమంబులన్ వివిధరూపములంగొని యాడి గానముల్
 నలుపుచునున్న వారదె! రసావరశేఖర పాకనాటిరా
 ట్కుల జలరాశిచంద్ర, శతకోటి ధరప్రతిమానవై భవా
 కలిత విభుత్వ భాసుర! యఖండరమావరిపూర్ణ! ముష్టిప
 ల్యలఘుకుల ప్రదీపక! దయారసపోషక! రామభూపపు
 త్ర! లలిత సత్కవీంద్ర! జనతాస్తుతి పాత్ర ! మహాధిరాజ దో
 ర్బలదళితారిమండల ప్రభాకరభాను సమాస్ర కర్ణ కుం
 డలగుణరత్నదాను! రిపునామ వినామ! మిముంభజించుకో
 ర్కులు దళుకొత్త నేడిటకుఁ గొప్పరపుంగవిరాజులీనభా
 స్థలి కరు జెంచినారు ప్రభుసత్తమ! యాదర మొప్ప వీరికిన్
 గలుగు శతావధాన ముఖకార్యములందలి కాశలంబుపు
 మ్మలముగఁ బేరుఁగొంచినది, కానబహుకరణ ప్రసిద్ధదృ
 వ్యులఁ దిలకించి యీసభకు సొంపు ఘటింపుము భూవరాగ్రణి !

వి చి త్ర ప ణ య ము

— ౨౬౯ —

(పి. నరసింహ రావుగారు.)

— ❦ —

అది వనంతకాలమా? కాదు. తరులతాగుల్పములు కునుమ శోభానమన్వితములు కావు. కలకలనినాదమున సెలయేల్లుకాలమహిమనుజాలుచు జలజల ప్రవహించుచున్నవా? లేదు. ఇకరసాలశాఖపై గూర్చుని కోయిల యెట్లువనంత గీతముల పాడుననుకొందురు? అరవిందనీలో త్వలాదులు పూజ్యములు. భ్రమర గీతములకుమాత్రము తావెచ్చట? శుకపికగీతములకు సంబంధమేమి?

అదివెన్నెలరాత్రికాదు. ఆకాశము ధూళియుతము. ఇక పండువెన్నెల లెచ్చట? నక్షత్రముల ప్రకాశమా? ఆ. బాగున్నది. మిణుపురు పుర్వ్యులైనను మనోముగ్ధకరము లగు కాంతిని విరజిమ్ముచుండెనా? ఆ-అంతమాత్రముకూడనా?

ఇక వైశాఖవేళల శరీరములట్లు చెమటబట్టినప్పుడు చల్లని మందమారుతమా? ఇక- మలయమారుతమా? ఆ- పూజ్యము.

మానాయికా నాయకులు నూతనులు. నవనూతనులు - నిత్యనవీయనూతనులు.

జంకుగొంకు-మంచిచెడ్డ-నియమనిష్ఠ-మొదలగునవి యెట్టివో వారెరుగరు. ఎరుగుటకుబ్రయత్నింపరు. అదివారి కవనరములేదు. తెలియుట యవసరమను జ్ఞానమే లేదు.

వనంతకాలమైనను- గ్రీష్మవేళమైనను, చిగురాకు జొంఘములైనను- ఎండుటాకుల ప్రోవులైనను, కోయిలకూతలైనను- గుడ్లగూబల రొదలైనను, నవనీలోత్పలములైనను, ఉమ్మెతపూవులైనను- పండువెన్నెలయైనను మిట్టమధ్యాహ్నమైనను- ప్రకాంతమైనను, గోలాహలమైనను, సర్వమును సమానమై- సమానాదరణీయములే. అన్నిటికి నతీతులు మానాయికానాయకులు.

రహస్యములేదు. ఒకరుచూతురను విచారమేలేనప్పుడు రహస్యప్రదేశముతోటి ప్రశంస యెందుకు? ఒకరి సహ్యతతోగాని, యసహ్యతతోగాని, వారికి పని లేదు. ఒకరు వెక్కిరింతురని — కంటకించుకొందురను మాటయే లేనివారు మానాయికానాయకులు.

అది మండువేసంగి. త్రవ్రముగ గ్రీష్మవాయువులు వీచుచుండెను. మిట్టమధ్యాహ్నము. ఆగృహమందలి కార్తెల్లరు భుజించి యావాటివడకు తాళజాతకతలపులు కిటికిటిల బిగించుకొని మండువాచుట్టును షావలవై చివొనియునుండుములువాల్చుకొనియు కూర్చుని తాంబూలచర్వణ మొనర్చుచు ఆషసోపాలు వడుచువినురుకొనుచు-లోకాభిరామాయణము చెప్పికొనుచుండిరి.

మా నాయకుడు డా.బా.వి.దనుండ్డి మండువాగుండెక్కిండకు దుమికి 'మ్యాన్' మనెను. వెంటనే సాయిక 'మ్యాన్' మనెను.

— ❦ —

ని పా న నా దే వి స్వ ప్న ము

కాశాంబిదేశపు రాజ కొమరునిపేరు అభిజిత్తు మారుడు. అతనిని నిపాన నాదేవి వరించెను.

ధర్మక్షేత్రమగు కురుక్షేత్రమందలి రణ దుందుభి త్రిలోకముల నల్లకల్లోల మొనర్చెను. వెంటనే నిపాననాదేవి స్వహస్తమున అభిజిత్తుమాగుని వీర వేషమున నలంకరించెను. ఆమెరాచ కన్నియగదా? అందువలన వీరుడే యామె గూరాధ్యుడు.

అభిజిత్తుమారుడు గుర్రమునెక్కి దానిపై నుండివంగి నిపాననాదేవి మస్తకమును స్పర్శించివాయు వేగ మనోవేగముల ధర్మక్షేత్రమగు కురుక్షేత్రమునకు నిర్గమించెను. నిపాననాకుమారి స్వగర్వమున మైమ రచినది. ఏలయన, ఆమెమహా వీరవనిత. అతడో- మహావీరుడు.

ఆమె గృహము నకు తిరిగి వచ్చి సఖుల జూచి “నాభిర్త మహావీరుడు-వీరోత్తిముడు. ధర్మక్షేత్ర మగు కురుక్షేత్రమందు జరుగు మహా సంగ్రామమున శూల్కానుటకు నిర్గమించెను.” అనినుడువుచు నానం దింపుచు తల ముడిచి కొనెను. పట్టు పీతాంబరమును ధరించెను. కానియామె సంతసమునకు మేర యొక్కడ? వీర రమణికి ప్రాణనాధుడు ధర్మయుద్ధమున కేగుట కంటెను బొందదగిన యానంద మేమున్నదీ?

ఆమె మస్తకమున పుష్పమకుటమును దాల్చెను. జడయందు పూలుదురుముకొనెను. పూలహారములు వక్ష స్థలమున తాండవంబాడుచుండెను. సువర్ణపాత్రయందు జపాకుసుమ పుష్పముల నుంచుకొని దేవళమునకేగి భగవానుని యారాధించినచెన్ను.

మరుసటిదిన మహాకాలముననే లేచి సఖులతో గూడి పుష్కరణియందు జలకేళియొనర్చి తల్లితోడపర

మా నందమున పరమాన్నమును భుజించెను. సాయం తనమైనంతనే పుష్పభూషణముల ధరించి యర్ఘ్యమును కరకమలముల యం దిడుకొని భగవానుని దేవాలయ మున కేగెను.

కాని మూడవ దినమున నా రాశకుమారి మన మెటులో యుండెను. ఆనందము స్థంభింపజొచ్చెను. అయినను భగవానుని పూజించుటకు దేవళమునకేగెను. నాలుగవ దినము వచ్చెను. భర్తృవిహీన జీవితమునం దానందము మృగ్యమను విషయమును గ్రహించెను. అయినను నానిరానరదము తోడనే దేవళమున కేగి భగవానుని యర్చించెను.

అయిదవ దినమున పతి విరహమునకు తాళకాల ముండెను. హృదయము తల్లడిల్లజొచ్చెను. ప్రాణ గతి మందగించెను. కార్యము లెల్ల కట్టు బడెను. కన్నీరు కార జొచ్చెను. కాని చేయునది యేమి?

ఆరవ దినమున “భిర్తతోడ నెట్లు గలియుచును? ఈవిరహమున కంతమెచ్చుట” అనిచింతింప సాగెను. ఆరాత్రి మూడవజామున నిపాననాకుమారి శయనమం దిర వ్యారముల బంధించుకొని వీరవేషమును దాల్చెను. అగవియందలి యస్త్రశస్త్రములు దీపపు వెలుగున తళ తళ మెరయ మణి, మాణిక్యములు అనంతికాంతుల నీను చుండెను. ధృఢ ప్రతిజ్ఞతోగూడిన యామె ముఖ మండలము సుసుందరమై యలకాకుమండ నామెకిర స్త్రాణమును ధరించెను. చేత ఖడ్గమును చాల్చెను. బర్హెమొదలగు ఆయుధముల గైకొనెను. ధనువున్నప్పుం కకు దగిలించుకొని యశ్వశాలకు జనెను.

అందొకనల్లని గుర్రముపైఁ చూచుచు దర్పభర మున కాలిగెట్టెలతోడ భూమిని కంపింపజేయు చుం

డెను. ఇట్టిదేకదా, వీరవనితలకుపయ్యుక్తమగు వాహనము. రాకుమారి దానినిబట్టి కళ్ళెము జీచు మొదలగు వానితోడ నలంకరించెను.

నిపాననాకుమారి సుసజ్జితమగు నాగుట్టును నెక్కి దానిని యింద్రప్రస్థమునకేసి పరుగెత్తించెను. ఇట్లామె యేగుటకు కారణమేమి? ప్రేమాస్పృహనిధర్మయుద్ధము నుండి మరలించుటకా? కాదు. అతనికి దోడ్పడుటకు; ధర్మయుద్ధ మొనర్చుటకు. అమెరాన కన్నిక. రాజామరుని బ్రేమించినది. అందు నలన భర్తకుతోడు నడయై ధర్మయుద్ధమును సాగించుట కేగుచున్నది.

అప్పుడామెకు తలదండ్రులవిషయము తంపు నకురాలేదు. బాల్యకీడల కాలవాలమగు జన్మభూమి యొక్క యాలిగనము లంత యాయమునుగల్గింపలేదు. సభీబృందముయొక్క ప్రేమ విలాసములడ్డగింపలేదు. ఏలయన, అమె వీర వాణీకుణి. వీరవనితను నడగింప గలిగినది భూమండలము నందుగలదా! వీరవారిమణి యెత్తుడెనను మార్గము దప్పియుండెనా? వెనుకడుగిడి యుండెనా?

అ యశ్వము వాయువేగమున పడవిడు చుట డెను. అమెనునము వియ్యదతిని మించి నిర్గమింప జొచ్చెను. కాని యావేగమునకు తిగినగతి యశ్వమున కెట్లుండును? కొరడాచెబ్బల వలన దాని శరీరము నుండి రక్తము ప్రవింపు చుండెను. నోట నురుగులు గ్రక్కసాగెను. అయిననుదానికి విరామములేదు. విశ్రాంతి కూన్యము; భూమిని కంపింప జేయుచు గుర్రము పరువిడుచునే యువిడెను.

నూతోడను మగువొడెను. మహా శ్రేణిస్థితి యగు నాయశ్వము భూతలమునబడితోమొను. ఒక్క మాచు నలదిక్కుల జూచుటతోడ దానితీవ్రము ముగిసెను.

నిపాననా కుమారి యశ్వకంఠమును కాగలించుకొని యొక్కకన్నటి బిందువును రాల్చి వానితలమీద చేయి వైచి నిమెరెను. దీనస్వరమున హయరాజమా, యని

సంబోధించి దీర్ఘనిశ్వాసమును వీడి వెనుకాడక పరుగిడ జొచ్చెను.

అమెకౌహరములేదు—నిద్రకూన్యము—విశ్రాంతి పూజ్యము— నడచు చుండెను; పరువిడు చుండెను. ఎంతనడచినను, పరువిడినను తొనతరుగ కుండెను. ఇట్లు పండ్రెండు రాత్రులు పండ్రెండు పగళ్లు గడచెను.

పదమూడవ నాటి యుషాకాలమున నిపాన నాదేవి కురుక్షేత్రమును బ్రవేశించెను. కాని యప్పటికి ధర్మయుద్ధము ముగిసెను. అందునలన కురుక్షేత్రము జనకూన్యమై, మహా సృశానమై శవములతోడ నిండి భీభత్సమై భయంకరముగ నుండెను. అ మహాయుద్ధము పరుసెనిమిది దినములు జరిగెను. పరుసెనిమిది యత్యోహిణుల సైన్యము నశించెను. అక్షేత్రమును చూచినంతనే సగర్వమున నా వీరవనిత శరీరము గగుర్పొడిచెను. అశశములయందు— అమృతశరీర రాసులయందు నిపాననా కుమారి భర్త శరీరమును వెనుకజొచ్చెను. కొంత ప్రాద్దక్షునప్పటికి కురుక్షేత్రమగు ధర్మక్షేత్ర మంతయు తోకాకులు రగు వితంతువులతోడ నిండిపోయెను. వారెల్లనుతడు తమ మృతభర్తల శరీరముల వెదకుచుండిరి.

రెండవజా మతిక్రమించెను. నిపాననా కుమారికి బడలికలేదు. అకలిదప్పలు మృగ్యము. శ్రమ యననేమో యెరుంగక శవముల బరీక్షింపు చుండెను. కొంతమంది స్త్రీలు తమతమ భర్తలశరీరములపైబడి యేడ్చు చుండిరి. మరి కొందరు సహ మరణము నకు సంకల్పింపు చుండిరి. మరికొందరు మృతభర్తల శరీరముల గాంచజాలక విలపింపుచు గృహోన్ముఖులగు చుండిరి. కాని నిపాన నాదేవి ప్రణవత్నము మాత్రము పూరికాలేదు.

సూర్యభగవాను డనాదినధిరో హింపుచుండ నాక్షేత్ర నీలితయు రక్తవర్ణ రంజితము కాజొచ్చెను. అప్పుడా రక్తవర్ణరంజిత మగు శవరాసుల గాంచిన వారిన్మాదయములు బ్రజ్వలనములు యిందాశ్శర్య చేయున్నది?

వీరాగ్రగణ్యుడగు అర్జును డొకదిక్కుననుండి వీరశూన్యమగు కురుక్షేత్రమును గాంచుచుండ యాయన మన ముస్సరనుచుండెను. ఒకటి రెండు యశృబిందువులు రాలెను. అప్పుడీ క్రిందివిషయము మనమునకుదటెను.

శ్లో॥ కైటభ్యం మాన్సుగమః పార్థ
నైత త్వయ్యువపద్యతే |
క్షుద్రో హృదయ దార్పల్యం |
త్యక్తోత్తివృత్తప

తా॥ అర్జునా, భయమును జెందకుము. ఇదిసీకు యుక్తముకాదు. పరంతపా, తుచ్చమైన యాయా ధైర్యమునువీడి యుద్ధముచేయుటకులెమ్ము.

అప్పుడర్జునుడు సమరక్షేత్రమును బరికించిచూడ యందొక యోధుడుగన్పడెను. అశ్వర్య మొండెను. క్షేత్రీయకుల మెల్ల నాశనమొందియుండ నీత డెవ్వ డని దలంపుచు నావీరవరుని సమీపించి నీనెవరు అని పృశ్నించెను.

వీర వేషముననున్న నాత డిట్లనియె. నాపేరు నిపాననాకుమారి. అభిజిత్కుమారునకు కేసువాగ్దతను.

ఆమాట వినిసంతనే యభిజిత్కుమారుని కార్యసాహసములాయన మనమునకు దటెను. అభి జిత్కుమారుడు తన సార్వమందుండి యనన్యసామాన్యమగు వీరత్వమున యుద్ధమొనర్చుటయు, కర్ణుని సునిశితబాణ పరంపరల నాతని యెడమ చేయి తెగి పోవుటయు, అప్పుడుగూడ నాతని ముఖమండలము సుమధుర మందహాసమున మండితమగు చురుగుటయు, ధనువును కాలితో ద్రొక్కిపట్టి నాతడు బాణాపరంపరల శత్రునైన్యముల సురుచూడుటయు, కర్ణుని శర భూతమొవలని నాబాణుని విల్లువిరుగుటయు, వెంటనే యభిజిత్కుమారుడు నొంటిచేతనే కరవాలమును ధరించి ప్రళయకాలరుద్రునిబోలి శత్రునైన్యముల చిరిచి చెరడాడుచుండ నైన్యనివహముల యాకర్షింప వచ్చినవల విని కర్ణుడు సునిశితసాయకమున నభిజిత్కుమారుని తలనరుక మొండెమొకుచ్చటను తలవేయి

చోటను బడుటయు, యోధులు గండము దప్పినదని హూంకారములుచేయుచు నాతనిశరీరముమీదనుండి నడచుట మొదలగువిషయములు కన్నులకు బొడగట్టి నటులయ్యెను. అంగుపలన నర్జునుడు నిమేషకాలము నిర్విణ్ణుడై యుండి నిపాననాదేవిని చూచియిట్లనియె. “కుమారీ పద సిభర్తదేహ మెచటనున్నదో చూతము”

అర్జునుడు మౌనముగ యుద్ధక్షేత్రమందు నైరుతిదిక్కున నడచుచుండిరి.

మార్గమధ్యమున శ్రీకృష్ణు డెదురై నిపాననా కుమారినిచూచి యర్జునునితోడనిట్లనియె. ఈతరుణీమణి యెవ్వతె. ఏవీరుని గృహమందు బుట్టినది. ఈమెను చేబట్టిన వీరోత్తముం డెవ్వడు.

అర్జునుడు:—కృష్ణా! ఈమె వీరశ్రేష్ఠుడగు అభిజిత్కుమారుని వాగ్దత్తి. పేరు నిపాననాదేవి. అభిజిత్కుమారుని గాంచ నిటకువచ్చినది.

శ్రీకృ:— అభిజిత్కుమారు డిహలోకమునువీడి పర లోకమందున్నాడను విషయము తెలియదా!

ఆ:— తెలియును. అతని పవిత్రశరీరమును చూడగోరుచున్నది.

శ్రీ:— (పకవకనవృచ్చు) కుమారీ! అభిజిత్కుమారుని దేహమునుగోళాని యేమిచేయుదువు? ఆదేహమునకు మస్తకములేదు. నాస్త్రములు దెగిపోయినవి. వికృతమై కుళ్లుమన్నది.

నిపాననాదేవి:— (శ్రీకృష్ణుని ముఖకమలమును నిరీక్షింపుచు నిమేషకాలము నిర్విణ్ణమైయుండి) తామెవ్వరు!

అర్జునుడు:— కుమారీ! ఈతడు యదుకులపతి యగు శ్రీకృష్ణుడు.

ఆమాటవినిసంతనే యామె శ్రీకృష్ణునకు సాష్టాంగ దండప్రణామం బాచరించి లేచి నిలచి నెమ్మదిగ నిట్లనియె. “యాదవకులపతి! నేనావీరవరుని శరీరమును గాంచి ధన్యమగుటకు నిటకు వచ్చితిని. అదగహని గలిగినంత మాత్రమున వీరుని మదాంతకు భంగము వాటిల్లువా!”

కృ:- (నవ్వుచు) కుమారీ! నీవు చెప్పినది యదార్థము.

కాని యీజ్ఞానము నీ కెచ్చటలభించినది?

నిపా:- (సగర్వమున) త్మత్రియపుత్రకకు-సుత్మత్రియుని ప్రేమించిన పనితడిది స్వత సిద్ధము. అస్తమిజ్ఞాగతము. కృష్ణార్జును లిద్వరీ జ్ఞానమున కానందించిరి. పిమ్మట నామవ్యయను అభిజిత్కుమారుని సమీపించిరి. ఆపృథ్వీ ద్వరును డిట్లనియె “కుమారీ! అదిగో! వీరాగ్రగణ్యుడగు అభిజిత్కుమారుని మృతిదేహము. అట్టిమహావీరుని యంకమున ధరించుటవలన నేటికిగదా! పృథ్వీ పవిత్రమైనది? నీవు మహాధన్యుకాలవు. అమహావీరుని పరించుటవలన.

నిపాననాకుమారి పృథ్వీత్తిరమియలేదు. ఆమె యందలి మకుమార కోమలమగు నారీత్వముమేల్కొనెను. వెంటనేయామె యాశరీరమును కాగలించుకొని కన్నీరు విడువజొచ్చెను.

శ్రీకృష్ణుడు మానముగ నాదృశ్యమును జూచుచుండెను.

అర్జునుడు:- (నేత్రముల నీరుగ్రమ్ముచుండ) సఖా! నిపాననాకుమారికి కాంతినొసంగుము. ఆమెను భర్తకడ కనుపుము.

శ్రీకృ:- (అర్జునుని వెన్నుజరచి) వీలులేదు.

అనయర్జునుడు చిన్నబుచ్చుకొనెను.

కొంతపడికి నిపాననాదేవి లోగ నేక మొకింత తరిగెను. కటిప్రదేశమందున్న మణియొనుండితమగు ఖడ్గమును లాగి పక్షస్థలమునబొడుచు కొన యత్నించెను. వెంటనే చతురకిఖామణియగు శ్రీకృష్ణుడు ఆమె చేయిబట్టుకొని యిట్లనియె. కుమారీ ఏమిచేయుచున్నావు.

ఆమె యాయాటంకమువలన తోకద్రోక్కిన త్రాచునుబోలి నుండిపడుచునట్లనియె. కృష్ణా! సతీ ధర్మమును నడగింపకుము. చేయివిడుపుము. నేను మహావీరుని యను గమించెదను.

శ్రీకృ:- ఎందుకు?

నిపాననా:- (కోపమున) నీకు తెలియదా! శ్రీకృష్ణ! యదుపతి? పతిలేని సారీదేవిత్వము వృధ. త్మత్రియ

కుమారి మరణించుటకు జంకునా! ప్రియుని కొరకు నవ్వుచునవ్వుచు అగ్నిహోత్రమున దుముకుటకొప్పుడు సంసిద్ధమై యుండును.

ఈ మాటల కర్జునుడు సంతుప్తచిత్తుడాయెను.

శ్రీకృ:- కుమారీ! నీమీదనాకు మిక్కిలి ప్రేతిగలిగినది. కాని యీజ్ఞానమును నీవెచ్చట పొందితివి?

నిపాననా:- (నిరసనగ) ఈజ్ఞానము నభ్యసించినలయునా? త్మత్రియకుమారికి? నేను వీరుని పుత్రకను. వీరశ్రేష్ఠుని పత్నిని-

శ్రీకృ:- కుమారీ! నీవు వీరశ్రేష్ఠుని పుత్రకవు. మహావీరుని భార్యవు. కాని వీరోచితము కాని యీ కార్యము చేయుటకు కారణ మేమి? ఆత్మహత్య వీరధర్మమా?

ఈమాటలు వినివంతనే నిపాననాదేవి నిర్విణ్ణయయ్యెను. ఆమె నోటనుండిమాట వెడలకుండెను. నూతనవిషయ మామెకు గోచరించెను.

శ్రీకృ:- అభిజిత్కుమారుడు వీరశ్రేష్ఠుడు. పరోపకారముకొరకు, ధర్మరక్షణనిమిత్తము ధర్మక్షేత్రయధమున ప్రాణములర్పించి యత్తయ స్వర్గమును బొందినాడు. కుమారీ! అట్టి మహావీరుని ప్రేమించిన నీవు భర్తను కలుసుకొనవలయునను స్వార్థపరత్వమునకు లోబడి యాత్మహత్యయను అధర్మమునకు బాల్పడదవా? ఇందువలన స్వర్గము లభించునా? ఆత్మహత్యవీరధర్మమా?

నిపాననాదేవి శ్రీకృష్ణుని దిలకింపుచు మానముగనుండెను. శ్రీకృష్ణుడు నిమేషకాలము మానముగనుండిన్నే హతూరితస్వరమున నిట్లనియె. నిపాననా? కా! అభిజిత్కుమారుని తోడగలయుటకు మార్గమును జూపుదును. ఆతనికి సహధర్మిణివిగ విలసిల్లెదవు.

నిపాననాదేవి కృష్ణార్జునులతోడ పాండవ కిత్తిరమును బ్రవేశించెను. అప్పుడు ద్రౌపదీదేవిని బిలచి శ్రీకృష్ణుడిట్లనియె. ఈమె నిపాననాకుమారి. అభిజిత్కుమారుని వాగ్దత్త. ఈమెను నీకడనుంచుకొనుము.

ప్రేమతోడ ద్రాపదీదేవి నిపానాదేవి హస్తమును బట్టుకుని తన మందిరమును బ్రవేశించెను. అప్పుడు ద్రాపదీదేవి యామె వీరవేషమును దీసివైచి శ్రీ వేషమున నలంకరించెను. కాని నిపానాదేవి మృతునిబోలి యేవిధమగు ఆనక్తినిగాని ఆనానక్తినిగాని దెలుపక మానముగ నుండెను.

మరు దినమున శ్రీకృష్ణునిచూచి ద్రాపదీదేవి యిట్లనియె. ప్రభో? కుమారి మిక్కుటమగు మనోవ్యధ నొందుచున్నది. ఆమెకొనందమునుగ లిగించుము. లేని యెడల నామె మరణించుట నిక్కవము.

కృష్ణుడీ విషయమును చిరునగవు తోడవినుచుండెను.

ద్రాపదీదేవి యొకింతవడి మానముగ నుండి యిట్లనియె. ప్రభో? నాదొక్కమనవి. మీరు నిపానాదేవిని గ్రహింపుడు. మీరు వివాహమాడిన యెడల నామె ధన్యుకాలగును.

శ్రీకృష్ణ:— నిపాననా కుమారి నన్ను బ్రేమింపజాలదు.

అను మాటలు విని ద్రాపదీదేవి చిన్నబుచ్చుకొనెను. అంతశ్రీకృష్ణుడు నిపానాదేవి యున్న మందిరమును బ్రవేశింప నామె యుదాసీన భావమున గూర్చుండి యుండెను. ఆమె కనురెప్పలు వాలకుండెను. చేతులుకాళ్ళు అధీనముదప్పిపోయెను. శరీరమున ప్రాణశక్తి సంచారముమణిగిటులుండెను. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడిట్లనియె. నిపాననా?

ఈపిలుపునకు నిపానాదేవి మరి యొకజగత్తు నుండి తీరిస్వరమున నిట్లనియె. ఎవరు?

శ్రీకృష్ణ:— (నన్నీహమున) ఏమిచేయుచున్నావు? నిపాననా:— కూర్చున్నాను.

శ్రీకృష్ణ:— నిపాననా? అభిజిత్కుమారుని సందర్శించెదవా? ఆ తిడెట్లుండునో గాంచెదవా?

అమాట వినినంతనే నిపానాదేవి శరీరమందంతటను ప్రాణశక్తి బ్రవహింపజొచ్చెను. నేత్రములు విప్పారెను. అప్పుడామె యాతురతతోడ అభిజిత్ శరీరమున నాగేమికావలయును? ప్రభో? శ్రీకృష్ణ!

శ్రీకృష్ణ:— (ముసిముసి నగవులతోడ) నీవు చూడదలచినది జీవితముగను అభిజిత్కుమారునేనా, లేక అభిజిత్కుమారునిమృతశరీరమునా?

నిపాననా:— (సద్గుణనికూర్చుండి యాతురతతోడ) మృతుని దేహమును గాంచితిని. సజీవి యగు రాక్షసుని చూడవలయుననియున్నది.

శ్రీ:— అతని కిప్పుడు దేహము లేదు. జీవితచ్ఛాయ మాత్రము గనపడును. దానితోడ సంతృప్తి నొందుచువా?

నిపాననా:— (నగర్వమున) ప్రభో? త్కత్రియ శ్రీ దేహమును బూజించునా? పాణిశక్తిని బూజించును.

శ్రీకృష్ణ:— నీ ప్రత్యుత్తరమున కొనందము గలుగుచున్నది. ఈ రాత్రి నీకభిజిత్కుమారుని దర్శనము లభించును. (అనినిర్గమించెను)

నిపాననాదేవి యచ్చటనేయుండెను. ప్రాద్దుగ్రుంకెను. అంధకారము గ్రమ్మెను. ఆ యంధకార మండే యామె మానముగ గూర్చుండి అభిజిత్కుమారుని సందర్శనముకొర కెదురు చూచుచుండ నామెయంగ ప్రత్యంగము లణుమాత్రమైనను కదలకుండెను. మనోప్రాణములు చంచల రహితములాయెను. అప్పుడామె స్థిరదృష్టి తోడ నాయంధకారమును గాంచుచుండెను.

ఆ నిబిడాంధకారము క్రమక్రమముగ తరుగజొచ్చెను. కొంతవడికి మేఘముల వలననడ్డగింపబడిన చంద్రా లోకమునుబోలి వెలుతురాగదియందంతటను గ్రమ్ముకొనెను. నీలమేఘు చ్ఛాయను మించు నాకాంతి స్ఫుర్త మృదు మధురమై యుండెను. కాని యావెలుతురు నందుజేసిని బాగుగ చూచుటకు వీలులేకుండెను.

క్రమముగ నావెల్తురుజ్వలమై ప్రకాశింపజొచ్చెను. అప్పుడందలి నీలమేఘచ్ఛాయ క్రమక్రమముగ పలుచన యగుటవలన శుభ్రకాంతులు పరిస్ఫుటమాయెను. ఆ దివ్య కాంతుల వలన నామందిరముస్వచ్ఛము—స్వచ్ఛతరమై—స్వచ్ఛతమగుస్పటిక

రూపమును చాల్చెను. దానియందు నదీనదములు-
పర్వతారణ్యములు- వికసింపజొచ్చెను. ఆదృశ్య మం-
తయుదూరము- అనంత దూరమువరకు క్రమముగ
వ్యాపించి జగత్తంతయు నయన గోచర మాయెను.
ఆస్వేతకాంతులు స్వచ్ఛతమములై యనంతము నందు
సంగ మింపుచుండెను. ఆ దివ్యాలోకమునందు జగ-
త్తంతయు సుందరమై-సుందరతరమై-సుందరతమమై
యలరార జొచ్చెను. ఆ సౌందర్యమును గాంచుచు,
ఆందలి మాధుర్యమును గోలుచు నిపాననాదేవి
పరనశ యగుచుండెను.

అప్పుడు “నిపాననా! నన్ను చూడుము.”
అనుమాట వినబడెను. వెంటనే నిపాననా దేవి
నేత్ర విస్ఫారిత మొనర్పిదిలకింప, ఆయనంత కోటి
బ్రహ్మాండముల యందంతటను నిండియుండు సౌం-
దర్యమును కేంద్రీభూత మొనర్చుకొని లావణ్యయుతు-
డై బ్రకాశించు అభిజిత్కుమారుడు సమ్మృఖిమందల
రారజొచ్చెను. కోటిసార్వ ప్రభల ధిక్కరించు నా-
దివ్య తేజో మయమూరిని సందర్శింపుచు నిపాననా-
దేవి మొనురచి యుండెను.

“నిపాననా! నేను. నికారకు వచ్చినాను.”
అనియడుపుచు అభిజిత్కుమారుడు ఆమెను స్తకమును
స్పర్శించెను. ఆస్పర్శవలన నిపాననాదేవి శరీరమం-
దలి ప్రతియొక్క యణువు నుండియు విద్యుచ్ఛక్తి
పొంగిపారల సాగెను. నిపాననాదేవి విహ్వలచిత్త-
మున నాతని సందర్శింపు చుండ అభిజిత్కుమారు-
డామెవామ పార్శ్వమందు గూర్చుండెను.

అభి:—నిపాననా! నికారకు వచ్చితిని. చెప్పదలచిన
దానిని చెప్పుము.

కాని నిపాననా దేవి చెప్పన దేమి? చెప్పదల-
చినదేమి? ఆయినను మిక్కిలి కష్టముమీద అక్షరముల
లెక్కింపుచు ఇట్లనియె. ఆ - వీ - ర - శ్రీ -
హా! దర్శ - న - మొసం - గితివా!

నిశ్చేష్టితుడైయున్న అభిజిత్కుమారుని పార్శ్వ-
మందు వీరకుమారి నిసబ్ధయైయుండెను. జగత్తంతయు
స్వబ్రహ్మ యానుచోదృశ్యమును దిలకింప సాగెను.

అభిజిత్కుమారుడు నిపాన నాదేవిను స్తకమును
నిమరుచుండ నిపాననాదేవి శరీరమందలి ప్రతియణువు
నుండియు అనంద భారలు బుట్టి పొంగి పారల
జొచ్చెను. జగత్తంతయు నాయానందల హరి యందు
మునిగి డేల సాగెను.

ఆయానందసాగరమున నిపాననాదేవి విలీన
మొనకొలదిని యామె చైతన్యము లోపింపు చుండెను.
అభిజిత్కుమారుని యంకమున బదిపోయెను. అప్పు-
డభిజిత్కుమారుడు జాగ్రత్తగ నామెను స్తకమును తన
బుజముమీద నానించు కొనెను.

ఒకటిరెండు నిమిషములు గడిచిన పిమ్మట అభి-
జిత్కుమారు డిట్లనియె. “నిపాననా! నేనేగు-
చున్నాను.”

నిపాననా:— (కన్నులు చెరచి చూచి) వీరాగ్రణీ!
ఏట కేగెదవు?—

అభి:— నాస్థానమునకు నేనెగుచును.

నిపాననాదేవి వెంటనే అభిజిత్కుమారుని
హస్తమునుగట్టిగ పట్టుకొన యత్నించి పట్టుకొనజాలక
తనచేతిని తానుగట్టిగపట్టు కొనెను.

అభి:—నిపాననా! నన్ను నీవు బట్టుకొన జాలవు. నే-
నశరీరిని.

ఆమాటవిని నిపాననాదేవి తనప్రయత్నమును
చూసెను.

అప్పుడు అభిజిత్కుమారుడు నిపాననాదేవి
మోమునుతన వైపువకు ద్రిపుకొని ప్రేమపూరిత చుం-
బనముల నిట్లయె. “నేనెగుచున్నాను. నిపాననా!”

ఆ చుంజనమువలన నిపాననాదేవి మొనురచెను.
ఆమెచతు:— కర్ణపదాదులుమృతునిబోలి క్రియాకూన్య
తనుగాంచెను. ఆమెమాటలాడ జాలకుండెను. అభి-
జిత్కుమారుడటనుండి నెమ్మదిగ నిష్క్రమించెను.
జగత్తంతయు ఘోరతరాంధ కారమున మునింగెను.
అనేకదినములు గడచినపిమ్మట నిపాననాదేవి మితిలేని
బడలికతోడ నిదుర బోయెను.

నూర్వోదయ మాయెను. జగత్తునానందిన
యంధకారము దొలంగెను. అప్పుడు అభిజిత్కుమారుడు

ని పా న నా దే వి మందిరము. బ్రవేశింప ఆమె లేచి నిలచి సాష్టాంగ దండప్రణామంబాచరింప శ్రీకృష్ణుడు చిరునగవున నటసుండి మరలెను. కాని యాదిన మంతయు ని పా న నా దే వి హృదయమందా నిగవు ప్రతిబింబితమై యలరారజొచ్చెను.

ని పా న నా దే వి మరుసటిదిన మదయమున పుష్పచయన మొనర్చి శ్రీకృష్ణుని మందిరము బ్రవేశించెను.

ఋచ్చట నవరత్నమండితమగు సింహాసనము మీద శ్రీకృష్ణుడు విరాజిల్లుచుండెను. శఖులాతని చుట్టుచేరి పుష్పమాలల నలంకరించు చుండిరి. ని పా న నా దే వి శ్రీకృష్ణుని పదములపై పుష్పము లర్పించి నమస్కరించెను. శ్రీకృష్ణుడు ముసిముసినగవున దక్షిణ హస్తముతోడ ని పా న నా దే వి ముస్తమును స్పర్శించెను. ఆమె శరీరము గగుర్పడిచెను.

అప్పటి నుండియూమె ప్రతిదినమును పుష్పచయన మొనర్చి వానిని శ్రీకృష్ణుని పదముల యందర్పించి నమస్కరింపు చుండెను. ఆమెకిప్పుడుదుఃఖములేదు— శోకమునెరుంగదు. ఆమె సంతసమున—నిరంతర సంత సమున— నానందమయ్యై యలరార జొచ్చెను. సఖి గణము నవజలధర కాంతియుత పుష్పముల నేరిచెచ్చి మాలలుగ గ్రుచ్చివానిని శ్రీకృష్ణుని మెడయందువేయు చుండిరి. చేతులకు గట్టుచుండిరి. కిగకు తురుము చుండిరి. అపుష్పములతోడ కిరీటమునుజేసి దానిమధ్య నెమలియొకల బెట్టిదానినితలకుబెట్టుచుండిరి. వైడూర్య మణులతో నలరారుకుండలములను చెవులతగిలింపుచుండిరి. కానిదానిమీద నన్యపుష్ప గుచ్ఛములను గుచ్చుచుండిరి. ఒక్కొక్కసఖ యొక్కొక్క పుష్ప మాలను గుచ్చియాయన మెడయందు వైచు చుండెను. ఒక్కొక్క సఖవేయు పుష్పహారమొక్కొక్క విధముగ నుండెను. కాని ని పా న నా దే వి మాత్రము పదపద్మముల పుష్పముల తోడ నలంకరించి నమస్కరించి వచ్చుచుండెను.

ఒకదినమున ని పా న నా దే వి యరవిచ్చిన మల్లె మొగ్గల హారమును సంసిద్ధమొనర్చి యెనరులేని నమ

యమున శ్రీకృష్ణుని మెడయందు వేయనలయుననిదల చెను. ని పా న నా దే వి నేడెవ్వరినో బ్రేమించెను. కానియాత డెవ్వడో?

ని పా న నా దే వి శ్రీకృష్ణుని సమీపించి పుష్పహారమునుచే ధరించి గూర్చుండెను. శ్రీకృష్ణుడు మందహాసమున నామెనుజూచుచు నిట్లనియె. ని పా న నా? పూలహారమును నొసంగ వేమి?

ని పా న నా దే వి ప్రత్యుత్తర మీయలేదు. ఇచ్చుటకు బ్రయత్నింపలేదు. లజ్జలన నామె ముఖమండలమరక్తరాగరంజితమాయెను. ఆమె యొకింతపడిహాసముగ నుండి యిటునటుచూచి శ్రీకృష్ణునకు నమస్కరించి పలాయన మాయెను.

అప్పటినుండియు నామె మనమెటులనో యుండెను. కారణము మాత్రము తెలియదు. ఆ యానందము— ఆ మధుర భావము— ఆ తన్మయత్వము మొదలగునవి దొలంగెను. కేవలమత్మప్రి— చిరాకు— మొదలగువాని తోడ కొన్నిదినములు గడచెను.

ఒకదినమున పుష్కరణియందు స్నానమొనర్చుటకేగి వికసించిన కన్హారముల గాంచి సంతసమున నీలమేఘశ్యాముని శరీరముమీద నీ పుష్పము లుండిన యెడల నెంతయు మనోహరముగ నుండునని దలచెను. వెంటనే యాపద్మముల గొన్నిటి సంగ్రహించుకొని గృహమును జేరెను.

ఆ వికసించిన పద్మములతోడ మాలను రచించు నప్పుడు అభిజత్కుమారుని నుందర వదనారవిందము గోచరించెను. ఆ మాల నాతని కంతసీమ నలంకరింపవలయునని దలంచెను. కాని యభీష్ట దేవునికై సంసిద్ధమొనర్చిన మాలను ముందుగా తానుధరింపవలయునని యనుకొనెను.

ఇట్లుభావింపుచు ని పా న నా దే వి శ్రీకృష్ణునికొరకుద్దేసింపబడిన పూలహారమును అజ్ఞాతముగ తానలంకరించుకొనెను. కాని యొక్క ముహూర్తకాలములో తెలివిచెచ్చుకునిలజ్జించెను. అను తప్త హృదయ యాయెను. ఉచ్చిష్ట మాల్యమును భగవానున కర్పించుట

పాడిగాదనుకొనెను. కానికాలము గడచెను. కృష్ణుని పూజించుటవీ మూలయేదీ?

శ్రీకృష్ణుని విషయము స్ఫురించినంతనే యామె మనమరిదలీ తర్కవిత్కము లంతరించెను. వెంటనే హరమును గైకొని మందిరమున కేగెను.

ఆ దినమున శ్రీకృష్ణు డొంటరిగ మణిమయసింహా సనముమీద నాసీనుడై యుండెను. నీపాననాదేవిని చూచినంతనే చిరునగవున నిట్లనియె.

“నీపాననా! ఇంతియాలస్యమేల?

నిపాన:— (తలవంచి) ప్రభా? నేనుమహా పాపమొనర్చితిని.

శ్రీకృష్ణుడు (విస్మయించి) మహా పాపమా! ఏమిచేసితివి.

నిపా:— (చేతియందలి పువ్వుహరమును జూపుచు)

దీనినినేను ధరించినాను. అందువలన తమను పూజించుటకు నాకడనేమియులేదు.

ఆమాటలకు శ్రీకృష్ణుడు సింహాసనమును వీడి క్రిందకువచ్చి నిపాననాదేవి హస్తమును ధరించి యిట్లనియె. “ఇంతవరకును నీవొసంగిన పుణ్యమాలలను గ్రహించిననేను, పాపపుమాళనుగూడ గ్రహింపవలదా? దానినినాకిమ్ము. ధరించెదను.

నిపాననా దేవి కృతజ్ఞతా నూచకముగ మాలను శ్రీకృష్ణుని కంఠసీమ నలంకచెను. వంగి మాలను చాల్చు శ్రీకృష్ణుని మస్తకము నిపాననాదేవి మస్తకమునకు తగిలెను.

ఆస్పర్శవలన నిపాననాదేవి సర్వాంగములు స్వాధీనము దప్పెను. హస్త పదాదులు ప్రాణ విహీనము లాయెను. రక్తము నందలి వేడిమి తరిగెను. అందువలన నామె క్రిందబడి పోయెను. ఆ దృశ్యమునుజూచి శ్రీకృష్ణుడు నవ్వెను. పడిపోయిన నిపాననాదేవిని లేపదీసి కొంగలించుకొనెను.

అందువలన నామె శరీరమందు రక్తము ప్రవింప జొచ్చెను.

అయా లింగనము నలన-అయించినము నలన-నామెకు తిరిగి ప్రాణము వచ్చెను. తీవ్ర జ్యోతి నలన నిపాననా దేవికి స్వప్నభంగమాయెను.

ఆమె లేచి గూర్చుండెను. ఆమె కుమారి గాదు. వాగ్దత్తయుగాదు. అభిజిత్కుమారుని భార్య. నేను కాకాంబి యువరాజు అభిజిత్కుమారుడుగాదు. త్రిలోకాధి పతియగు శ్రీకృష్ణుడు. ఆ శ్రీకృష్ణునినుండి నిమేష కాలమున లక్షలు, కోట్లు, అక్షోహిణీల అభిజిత్కుమారులును, లక్షలకొలది నిపాననాదేవులును బుట్టుచున్నారు. ఆ కుమారి కుమారులు గలయు చుందురు. నీరిగి శ్రీయంగమున సంగమింపుచుందురు.

శ్రీకృష్ణుడే యభిజిత్కుమారుడు. అతడే నిపాననా కుమారి సఖుడు. పతి. ఈ జగత్తు నకు పతి శ్రీకృష్ణుడు.

(ఆనువాదము.)

సర్వమధురకృతిప్రశంస.

శ్రీరామకృష్ణ

(చింతలపాటి వెంకట శ్రీరామలు గారు. బి. యే., యల్. టి.)

సర్వమధురమనునది తిచ్చతెనుగు
కావ్యము. ఇది మహాకవి ములుగు పాపయ్య
రాధ్యులచే రచింపబడినది. ఈయనకే సంగ
మేశ్వరశాస్త్రియని నామాంతరము కలను.
ఇక్కవి తల్లజుం డనురావతీ పురాధీశ్వరుం
డను శ్రీవాళిరెడ్డి వెంకటాద్రినాయని యా
స్థానముననుండి, సంస్కృతాంధ్ర భాషలయం
దు దనకుగల యనన్యసాధారణ పాండితీ
గరిమ లోకులకెరుకపడ, గీర్వాణభాషాప్రబం
ధములను, మిశ్రికావ్యములను, అచ్చ తెనుం
గు పొత్తములను శతాధిక సంఖ్యముగ రచిం
చి బ్రస్తుతికెక్కెను. యీకవివరేణ్యుడు
తాను రచించిన గ్రంథములగొన్నింటి గురిం
చి తన వేమనారాధ్య చరిత్రంబులో నిట్లు వ్రా
సికొనియున్నాడు.

సి॥ పదపదార్థ నిబంధ బంధురంబుగ ధరా
తలమెల్ల నెరుగఁజంతను చరిత్ర
సరస శృంగారాను వంగముల్ తవజిజ్ఞా
పఁగనహల్కా వహూపరిణయంబు
ధీమజ్జనశ్రవ్య ధీమజ్జనోన్మేష
కరముగానలయ ఘూర్జర చరిత్ర
లస దలంతార లాలసవిశంకటముగాఁ

బరగు నిరిద్రాత్మజా పరిణయంబు

గీ॥ శతక పూజాస్థలంబుల సరస్వతీ, సంఖ్య
మీఱునపు పాసంగించు మేలికావ్య

రచనమాకెల్ల సమ్మదార్ధ్యతబాసచ్చె
సరస దుచిసాంద్ర! సంగమేశ్వర కవీంద్ర!

ఇయ్యనఘుండు శివపూజా ధురంధ
రుండనియు, పరదేవతోపాస కుండనియు,
బ్రహ్మవిద్యాపారంగతుడనియు, డెల్పుగాథ
లనేకములు గలవు. ధారాశుద్ధిగలిగి, మృగు
మధుర ఫణితి నెసంగి, రసోచితములగు కల్ప
నలతో నొప్పారు నిమ్మహాకవిగ్రంథముల
వెల్లవరించుచున్నందులకుఁ బ్రకాశకులగు
ములుగు వీరభద్రశాస్త్రిగారికి నాంధ్రలోక
మంతయుఁ గృతజ్ఞులు.

వరంగల్లులోని శైవప్రచారిణీ ముద్రా
క్షరశాలయందు ముద్రింపబడి, పాఠలోక
మునకందఁజేయబడిన, సర్వమధురకృతి ప్ర
శంసయే ప్రస్తుత వ్యాసముయొక్క ముఖ్యో
ద్దేశము. గ్రంథసామమునుబట్టి యందలికథ
నూహింపవలనుగామి, తత్కథను సంగ్రహ
ముగఁజెల్పి, కవితాధోరణిని బరిశీలించి, యే
తత్ప్రణేతన కృతికి సర్వమధురమను నామ
మిడుట యెట్లుసమంజసమని తలంచెనో తెలి
సికొనఁ బ్రయత్నము నల్పబడును.

కథాసంగ్రహము:—ఒకతరి బదరికా
వనంబునకు విచ్చేసిన ముని శ్రీకృష్ణులందరు,
తమదెందంబులు గోవిందునందు బొందుపడ

బుండరీకాడుని పుణ్యచరిత్రంబులువిన గురూ
హలులై, 'నిఖిలపురాణ వ్యాఖ్యాన వైఖరీ
సమేతుండగు' సూతుంజూచి,

క॥ శ్రీమతియును రామాలిం
దామరవిరిగంటి కేలుతమ్మింగొనెనం
చేహావింటిమి తెల్పుమి
యా మెతగడదెందములకు నా మెతలంపుల్॥

అనుటయు "నాల్గవకొలంపు గతలవి
న్నాణి" యిట్లునిచెప్పందొడంగె.

సరయూ నదీతీరంబునందు సకలసంప
దల కాటపట్టయి, పరయోధుల కనాధ్య
యగు నయోధ్యయను పురవరం బొండు
గలను. ఆనగరీ లాలమ తనకు రాజధానిగా
నంబరీషుండను రాజోత్తముండు నిజక్రీ
చంద్రికలు దెసలవెలుంగఁ బ్రజలధర్మ
మార్గంబునఁ బరిపాలించుచుండె. ఒక్కనాడా
సృపమాళినిండు పేరోలగంబున నున్నయెడ
బాసవాలుం దొరల్, తటకాపాటున వచ్చి
రచ్చటికి నెల్లారుండముం జూడగన్॥ అంత
నారాజచంద్రుండు, భక్తితో వారికెదురేగి,
యర్హవిధులఁబూజించి, తోడితెచ్చి, యుచి
తాననుమలనుంచి, కుశల సంప్రశ్నంబు
గావించె. పరితుష్టస్వాంతులై

చ॥ తపసులు పల్కిరప్పుడమి చాలుపుతోనొడయిడ
నిపురా । నెపమగు తమ్మికంటివి, యనింబగరంబని
దీర్చుటెంతెకా । కిపుడరలేకలొక బగలనెల్లఁగలం
చితి వబ్బురంబుచా । గపునీరులకా యసంబెనసి
కాంచిత తొల్లిఁజిరాలతోనెనన్॥ కాని

గీ॥ పాలమున్నటి యల్లునిబట్టుబట్టి ।
కేలనొక విరియవ్వేల్పు కాలిమీద ।
నిడ్డవానికి వేలుపు గిడ్డి దొడ్డి ।
గిడ్డియగు, చావు పుట్టుల జడ్డుదలఁగు॥

మఱియు

ఉ॥ ఒండొకజోలిమాలి, మదిసోయ్యనఁదాలిమి సంత
రించి, పూ । చెండులఁబోలు నెన్నడులచే, పిరి
పెన్నిటి నాడిపాడి పె । న్నిండలపంటి బన్నములు
గొట్టి, తుదం, జెడనుండు నింటిలో । బండుటఁ
జెందుకల్పిససి పండుట యెంతనవచ్చు నేరికొ॥

అని యానతిచ్చి యా జడదారులు
జనుటయు, వారి వచనంబులు మనంబున నిడి
కొని, శిథిలంబులగు దేవళంబులఁ జక్కజేసి,
యూరూరఁ గ్రొత్త కోవెలలఁ గంటించి, విప్రు
లఁదను ఘను, నేకాదశ వ్రతంబు మిగులనియ
మాబుతో జరుపుచు,

క॥ ఎన్నియొపెన్నుని నేమము
లన్నియుఁగడమఁబడనిక, యరసియరసితాఁ
నన్నియొనర్చెను, నెల్లా
రెన్నఁగ నయ్యెడయఁడొచ్చు మెరుగనిబత్తిన్
అంత విష్ణుమూర్తి ప్రసన్నుడై సా
క్షాత్కరించి.

కా॥ చుట్టుంగైదుపు నీకుఁ దోడగుచు నిల్చుకా
బాసవాల్లంపుచే
దిట్టల్ సేరగనిక, నెప్పగరగల్గె సోక నికల్లడన్
మట్టుల్ మీరగరాసిరుల్ గురియుచుకా
మంచుంబలెకా బన్నముకా
బొట్టేడుల్లఁగఁ జేయుచుకా బవలులే
ల్పాల్పొందు నాయానచే

అని అంతర్ధానంబు నొందెను.

యిట్లు చక్రసహాయంబున నఖండమ
హీచక్రంబు ధర్మమార్గంబునఁ బరిపాలించు
చున్న యాపుడమిరేనికి శ్రీమతియును పుత్రి
క జన్మించెను. ఆకాలిక జనకునింట నెల్లా
రు ముద్దుగాఁ బెరుగుచు, తనతోడి వయస్య
లగూడి యాడుచు, యాననప్రాదుర్భావ ము
గుడు, విరాగుల విరాళిం గొలుపఁజాలియుం

దేవు. కాని యంబరీషుంజూచు నెవంబున,
తన సౌందర్యమూర్తి నవలోకింపఁ జనుడెం
చు రాచకుమారుల నేరింగోరక.

మ॥ తలిదండ్రుల్ గడుదాల్చి నిచ్చులునుడెందంబుల్
మరుల్లాల్పన
ప్యలుగుంతత్తడికాని బత్తిమెయి కొల్వొల్నేయ
దానుకసిరిక

నలపుల్ గొల్పెడి సామిసేతలతల్ నక్కాగ
ముం జేయఁగాఁ
జెలివేవీనులనించి నించితమి బెంచెక నెన్నునిం
జేరఁగక

॥ తొల్లిటి నోపెట్టిదయో
యుల్లం బత్తమ్మికంటి యొద్దనేచిక్కె
మల్లడి గొనినిచ్చలు, నెల
చెల్లెలికిక సుతిదనముఁజెంచుదుననుచుక

యిట్లా నృపతిపుత్రి యింతింతనరాని
తమకంబున, తాలిమిదూలి, జాలింబడి, విరా
ళిగొని దినంబులు వేగించుచున్నంత, సంప్రా
ప్తయావనయగు కూతునకుఁ దగిన వరుండె
వ్వడోయని, నానాదేశ రాజన్యకుమారుల
నన్వేషించుచు, నంబరీషుండు స్వయంవరం
బు చాటబంచెను.

అంత.

గీ॥ గదలిపచ్చిరి పుడమిసల్లడలనెల్ల
యెడలఁగాపున్న రాకూనలడల జేయు
వెడవిలుతు చెబ్బపోటుల బడలలేక
గొమ్మ కొనపండ్లుగోరిన గుజ్జలట్లు॥

రాజును, బట్టణంబు నలంకరించి, స్వ
యం వరాగతి నానాదేశ రాజకుమారుల
కుచితరీతి మర్యాదలగావించి, విడిదుతిఁజూ
పెను.

అత్తటి భూలోకమునందలి వింతలు
జూచువేడ్క నచ్చటచ్చట జరించుచు, నా

రదపర్వతు లంబరీషునియొద్ద కేతెంచి, యా
పుడమి యొడయందొనంగు నపర్వల బరితో
షితులై సుఖాసీనులరైయుండి, వానిపెంపును
బ్రాభవంబును నుతించి, భక్తి బ్రశంసించు
చున్నంత, నచటికి రతి సుందరియగు శ్రీమతి
జనుడెంచుడు.

క॥ పుట్టినది మొదలు నలపుల
పుట్టెరుగని బడుగు జడలపుట్టల నయయో
కట్టడిమరుడేచుటచే
నిట్టార్పుల కాకనింగి నేలయునుడికక॥

అంత విజ్ఞానమంతయు వీటిబోవ వీరి
మలై, నానవిడి యారాజచంద్రుని తనగాదిలి
పట్టించి వివాహము జేయుమని యొకరిగాన
కుండ నొకరు కొరుటయు నంబరీషుండుస్వకు
మారీ స్వయంవృతుడగువానికే దన కూతు
నిచ్చెదననిచెప్పి యాజడదారుల నెటులనో
యొడంబరచెను. మనంబున ఘనంబగు
సంతాపంబుగదుర నా తపసి దోయి యితరే
తరానూయూ పరులయ్యు సేహంబునటిం
చుచు నెల్లిమనచ్చువారమని యారాజునకు
దెల్పి కార్యసిద్ధితెర వూహించుచు నంబర
యానంబునముకుందుని చెంతకేగి బైసిమా
లియాదేవ దేవుని సహాయము నపేక్షించిరి.
సకలద్రష్టయుగు నాసామియేమియు నెఱుం
గనివానివాలె

మ॥ కలవేయబ్రములిట్టి పెండు నగరే కచ్చల్
విగంగట్టియా
కలముల్ మెక్కుచు నిచ్చడెందములు జిక్కం
బట్టిలోగాంచు న
య్యలకిల్లెట కలుంగునే? పడతి యొయ్యా
రంబు మెచ్చయ్యెడిన్
వలసంతల్ సరియీదుబోదునగకా? హారెందు
నిట్లాదురే॥

అని వారితో సర్వంబును జెప్పించి
స్వయంవరావసరంబున నారాచపట్టికి బర్వ
తుండు శ్రోతిగా నగుపడునటుల నారదున
కును నారదగిడు కొండముచ్చవలె గాన్పిం
చునటుల బర్వతునకును రహస్యముగ నభ
యంబానంగి వారిని బుడమికి వీడుకొల్పెను.

అంతమరునాడు స్వయంవర ముహూ
ర్తంబు సమీపించుటయు శ్రీమతి తండ్రి
చేసిన బాసందలంచి కరివేల్పుకట్టడితనంబు
గాదని యదృష్టమును నిందించుచు నంతిపు
రంబువీడి యంతికోద్యానమును జేరి, తన్ను
గానక నెమకుచువచ్చిన నెచ్చెలుల గుజగు
జల జెవుల జొన్నక విష్ణుమూర్తి సాన్నిధ్య
మును గల్పించుకొని న్యాయనిష్ఠరంబులాడి
చిత్తజుని కన్న తండ్రి చిత్తరువు బూజుసేసి
'వేవేల పుట్టువులొందియైన జుట్టువాలు దా
లువున కిల్లాలనై చిగురులంబోలు నొసామి
యంజలకడ నిలుతుగాక' యను నంత న,

చ॥ చేరి యోహాయటుమేలు వాడనయి విచ్చే
తున్ననుంగోరి హ

తలపిట్టంట యెరుంగవే, కడిదివంతంజాప,

నేబన్నితిన్

దలిదండ్రుల్ గరపించు నేతివలనర్థంబుగా
బోదద,

వృలనే గల్గ గొరంతలే లనుచున్నారల్పింగి
ప్రాయించినన్

అవాక్యంబు లాలించి హృదయంబు
పదిలపరచుకొని యక్కన్నియ యుండె.
మాయలమారి గట్టుదారిమాటలు నిక్కు
వంబులని నమ్మి నారదపర్వతులు తమ
కోర్కులు కొనలుసాగునను తమకంబున
నయోధ్యాపురంబు జొచ్చుటయు నంబరీషుడు
వారి నెవినయంబుగ నంతిపురంబునకు

దోడ్కొనిచని మంగళస్నానంబు లొనరిరి
చినవెనుక బెండ్లికుమారులకు మేలివలునలు
గట్ట నిచ్చి సుముహూర్తంబున కెదురు చూ
చుచుండెను. అప్పుడెల్లరు

నీ॥ ఎటులదాపురమయ్యె నింతికికాపురం

బెట్టినోములునోచితే పడంతి

బడుగులెచ్చటనుండి పట్టుకవచ్చిగో

యింతకట్టడిరేని నెరుగ మెచట

యాతల్లి తానోర్పుటెట్లాకో కన్నులు

తెరువని కూనకీ తెరువాడమే

యడవిగాసిన నెన్నెలయ్యెనీపె యెయార

మయ్యయో నలువవామనిది గలదే

గీ॥ యనుచు నంతిపురంబు వారందరదల

ననుకొనినవారు వేరు లేరైరి యపుడు

పంటవవలామ గండులో గంటగించు

ననుచు బయలు పడంగ నీరైరిగాని,

అంత నంతపుర కాంతలు శ్రీమతిని
బెండ్లికూతుంగావించి చెలువమర సింగారించి
యిలవేల్పులకు మ్రొక్కించి తండ్రియొద్దకు
దీసికొనిరా నంబరీషుండు వచ్చిన కూతురం
గని

గీ॥ నడుచే విరిదండ యీనగు మెచ్చు

తిపసిమెడనిల్పి మ్రొక్కుమాతలియనిన

కమనీయపుష్ప కామాలి కోలితవానయై

కటకకంకణములు ఘోరన గద్దియడ్డిగినచ్చు

కన్నియంగాంచి కారడవుల కాయకేసరులమెనవి
కాలముగిడుపు కటికలవేసులగుండెలు జలు
మనెను. తేటిగొండ దోర్పు తనపాలగల
డను దిండిచేయుత యొనగ నానవమోహ
నాంగి బంధురమందగ మనంబుతో నాయ
రరకుగో సాతవనదోయి యున్నయెడకుం
బోయి వారిరిదేరి పారకొనునరికి, వేన్నని

విన్నాణంబుచే నొకడు కోరిగను వేటాకడు
కొండముచ్చుగను దోచుడు, నాబాల భయ
పడికెప్పున కేక వేసి పరువిడి భవనంబుజొచ్చి,
కవాటంబు బంధించెను. అట్టియద్భుతచర్య
కెల్లరు నాశ్చర్యపడి గుజగుజలు నోవుచుం
డిరి. తపసులకినుకకు వెటచి యబరి
మందు కూతుం బుజ్జగించి తలుపుదీయించి
భయకారణంబగుటయు

క॥ అయ్య జడలయ్యల నొక

యయ్యకు విరివండవేయుమంటివి యదిసి

గ్గయ్యెడు నేలానోకే

మయ్యగబరే శ్రోతి కొండముచ్చులుసుమ్మి॥

అన వెటపుడిపి మరలఁదిగున “నేలిన
వాడు కట్టిచెలి యేటికి యీవెటయంచు”
నాబాల లే నడుమల్ల నాడ స్వయంవరమం
దిరంబుజొచ్చి యాశ్రోతి కొండముచ్చులు
మధ్యఁదనయేలిక సామి యగు నల్లనయ్యంగాం
చి ముప్పిరిగొనుముదఁబున ముందఁనకునడచి
వనటంగుందు నిజజనకుంజూచి యయ్య
యాయడవి దిరుగుడుల నడుమ పొడకట్టు
కడలి యల్లుని కంఠము కమనీయ పుష్ప
దామమునఁ గైసేతునని కలికి పల్కు బల్కు
టయు నెద్దెస నేరింగానక, కూతు వెట్టిగా
దలంచి రేడు వెడనూటయకా ననుమతిం
చెను. అంత నగ్గలంబగు వలపుతో జడ
దారుల చక్కటికిఁజని

మ॥ నాయెడనుండు దండయన

నారచుడాసఁగొసంగవంతలో

నాయెడనంచు బర్వతుడు

నర్మివిల్గినిరుపంగ మించు మిం

చోయన బైట గుబ్బగవ

యారనీ న్నడలంచపిరడురా

కోయన పోటి నల్పులనుచు

చోయన నెన్ను విలసాన్ న్నడలచేన్

“అప్పుడు తెరగంటి మ్రాగొమ్మల
విరిసోనలు గురిసెను.” తపసులు చీకాకు
పడి యాయలరుదండంగొనిన వానిగుఱుతు
లెఱిగింపుమని శ్రీమతిని గద్దించి, యెల్లరాడు
సమాయగా దలంచి యంతకు గారణభూతు
డగు తేనెయెఱుక నశించునటుల శపించి
యచ్చేటువెడలిపోయిరి. ఆధూర్తమును
లిడి చనిన శాపంబు పుడమి తేనింబాడువ
తద్విమోచనమునకై యార్తత్యాణ పరా
యణుడగు నారాయణుండు రక్షితామర
చక్రంబగు సుక్రంబును బ్రయో
గించెను. ఆచిక్కానలజ్వాళ
లకు వెటచి శాపంబాబాపలఁ జేరంజనుటయు
సుదన్వింబు వారిం వెంటనట్టి వారెచ్చేటి
కేగిన నచ్చటికి జనుచు నాతేని గడప ద్రొక్క
మనియు బెండ్లిమాట దలంపమనియు నొట్టు
వెట్టుకొనిన విడువక వెన్నాడుచు సిలుగులఁ
బెట్టుచుండెను.

అంత నచ్చట నంబరిమందు తెప్పరిలి
కన్నులు విప్పునరికి శంఖచక్ర గదాఖడ్గ
హస్తండుగు చతుర్భుజుండు సాక్షాత్కరించ
నారాజోత్తముం బ్రస్తుతించి తనకూతు
నప్పనము చేసెను. అంత నాదేవుండు
బ్రసన్నుడై :—

మ॥ అల్లుడనైతి సందియము

నంద బకేమిక నీదునేతనా

యల్లముజల్లనయ్యె జెలి

యొప్పులు మెప్పెనరుంజెనంటులై

చొల్లరినోట వేల్పు దప

సుల్లెడిరింతియకానినీవుమే

లెల్లడఁగొల్లగొంటివిక

యెద్ది తలంపొనఁగూర్తుబల్కుమి॥

అని మంబరీషునితో సరసనల్లాపంబు
లాడుచుండెను. మఱునాడు పాశ్చిగ్రహణ
మహోత్సవంబు జరుపుటకు నిశ్చయింప
బడెను. సుముహూర్తంబున శ్రీమతి శ్రీ
మహావిష్ణువుల వివాహము సకలవైభవము
లతో జరిగినవెనుక నంబరీషుండు కూతు
నత్తవారియింటికిఁబంపెను. నూతనవధూకేళి
లాలసుంద్ర సర్వము మఱచియున్ననయ్యాది
దేవుకడకు సంగలార్చుచు నారదపర్వతులు
జేరి.

శీ॥ మాయన్న మాతండి మాయయ్య మాయప్ప
యడుగుదమ్ములదోయి విడువమయ్య
* * *

శీ॥ కావుమన వీడు వాడవుగా వె నీవు
మోసపోతిమి యొక వెడయ స దవిలి
వెఱపుఁ దీరిచి డెందమి వేపసింశి
తగటు దప్పటివలె వాటుబాల్పువెల్పు

అనుటయు వారికుయ్యాలించి చక్కంబు
చుపసంహరించి మునీండులకు నెఱుక
గరపి వీడుకొలిపి శ్రీభూ శ్రీమతులతో
సుఖంబుండె.

ఇట్టికథ నిజముగ మధురముగనున్న
దనియె చెప్పవచ్చును. అంబరీషుని భక్తి
విశేషము శ్రీమతి గాధారురాగము జన్ని
గట్టులతరితీ పుతమి వెన్నుని విన్నాణము
స్వయంవరవైచిత్ర్యము ఆలరిగ తపసులభంగ
మాటు శ్రీమతివివాహము లోనగు కథాంశ
ములు మధురపణితిని వర్ణింపబడినవి. కానికవి
శ్రీమతివిష్ణుల వివాహమిట్టమున తంతును
గ్రమముగావర్ణించుచువచ్చి

“మ॥ తలబ్రాహ్మసెన వెన్ను డప్పడతిన్
దార్పూరగా”

నని తెల్పి తుట్టతుదకు

శీ॥ ... .. రాపట్టిమెడను

మట్టుమీరిన తమకల్ల బెట్టు సిరుల
నుట్టునడు మేలిమగరాలచుట్టురిసల
దట్టమగు కంపురాగట్టు తాళిబొట్టు

ను గట్టించినాడు. తలబ్రామిల వోసిన
తరువాత తాళిబొట్టు గట్టుటలో దార్పూరు
న్న దేమో?

ఇది శృంగారరస ప్రధానముగు ప్రబం
ధము. పూర్వలాక్షికులు బేర్కొనిన ప్రబం
ధలక్షణములన్నింటి నిఱచుమించుగా గలిగి
యున్నదో యేచెప్పవచ్చును. శృంగారము
ప్రధానరసమైనను భక్తిభయోనాన భీభత్స
హాస్య కరుణాసంబులా యానందర్పణంబుల
మనోహరముగ వర్ణింపబడినవి. అచ్చ తెరుగు
కావ్యమైనను చిక్చితరూపంబులు మారు
మూలపదంబులు గలిగి వినుగు పుట్టింపక
చమపుకొలది కొంజపులూరుచు భాషా
జిజ్ఞాసువులకే గాక యెల్లరకు నానందము
నొడ గూర్పఁజాలియున్నది. అట్లునుటచే
రసపుష్టికి దోడ్పడక పాఠకుల విముఖుల
జేయు పదజాలంబీ గ్రంథమున లేదనికాదు.
చూడుడు.

అ॥ పులుగుకత్తలాని పొంబుట్టువలదోయి
సెజ్జసాలయు వాని పజ్జనొంది
సవతుసంతుమను కక సవతిలచ్చింట్టిలా
నక్తులెన్నడొక్కొయని తలంచు

ఇట్టివి కడుంగడు తక్కునయని
మాయభిప్రాయము. మనోహరమగుకథ,
మధురమగు ఫణితి, చక్కని కైలి, సరసములగు
వర్ణనలు-యిట్టి ప్రబంధరాజమునకు సర్వ
మధురమను నామందిదిన మహాకవిములుగు
పాపయారాధ్యులు మిగుల బ్రశంసనీయులు.

వీనినుండి పంచదారపోడి' వీని పలుకుంజవి
వెన్నకన్నమిన్న'. కవియే తనగ్రంథము
గూర్చి యిట్లు చెప్పుకొనియున్నాడు.

“చ॥ ఇదియపరంజిసామ్యుపయి నింపుగ గంపులు
చెక్కినట్టుల్లా
ప్పదముగ మింటి తెర్వయలపెద్దల నిద్దరజెప్ప
కబ్బపై
మొదవుల పాలతిమ్మనల ముచ్చటలంగల
ముల్గుపాపయా
రదులూనరించు సర్వ మధురంబు...”

కానియిట్టి యుద్గ్రంథముదోషభూ
యిష్టముగ ముద్రింపఁబడుట యెంతయు
శోచనీయము.

ఇమ్మహాకవి యితర రచనల బరిశీలించి
నను చాను సరస హృదయాను రంజనమున
వ్రాసికొనినటుల “విద్యజ్ఞన జాలలాలితవచో
నైపుణ్యవత్సంభగుంభన థారాళకవిత్వ తత్వ
కిలనా పారంపరీ పారగుం”డని తోపకపోడు.

కవి జీవితగ్రంథక ర్తలగు శ్రీవీరేశలింగం
పంతులు గారు ఇక్కవి కవితలో వ్యాక
రణదోషములు గలవని వ్యాసించిరి. సర్వమధుర
పీఠికకారులీ కవి కవితనిర్దుష్టమని వాకొ
నిరిగాని యందందు వ్యాకరణదోషములు
లేకపోలేదు. ఇంతమాత్రమున కవిప్రశస్తి
కెట్టిలోపంబును రాబోదని మనవిజేయు
చున్నాను.

మ హా త్మ డు .

[స ని ష థా న ము నూ ర్య నా రాయణ శా స్త్రీ గారు .]

కం. జనుహంధులకుంగన్నులు

వనస్పతి వితతికిఁ బుష్పభాగ్యమునుమో

క్షునిధింద్రవ్వఁ గసిద్దాం

జనముందయచేసినావు చాలు మహాత్మా?

సీ. ప్రాకృల్పి మాశలై వర్తిల్లు హిందూమహమ్మదీయులకు నైక్యంబుగూర్చె
చిరకాల గత మహాస్పృశ్య తావుక్షంబుఁ గూఁగటి వేళ్ళతోఁ గుళ్ళగించి
పట్టిపల్లార్చుచున్నట్టి మద్య పిశాచమునకు నుచ్చాటనంబును వచించి

శీ. శల్యశల్యమునాటి శక్తి కుల్చినదాస్య దూరోగమునకు మందును రచించి
గీ. మతగురువో! లేక జెట్టియో! మంత్రగాడో! వైద్యుడో! యనసంశయపఱచినావు
ఉద్ధరించితి నుమ్ము మహేంద్రమమునఁదండ్రీ! దండంబుమోహనదానగాంధి

గీ. ప్రబల దేశదార్ద్ర్య జ్వరంబుఁ బాఁప వచ్చిమందిచ్చినావు దన్వంతరిగతి
కానిపథ్యంబు నడపని కారణమున సరిగఁ గనుపట్టకుండ నౌషధగుణంబు

గీ. తావకముఖంబునుండి తద్దయును వెడలుచున్న యొక్కొక్కమాటయొక్కొక్క
యుపని

వత్తుగాఁదోచియలమోక్షసాధమెక్క నైన సోపానమయ్యె మహాత్మ గాంధి

ఇదిదురాకాంక్షయేనా?

— ౧౧౧ —

[న. నరసింహారావుగారు.]

— ❦ —

య

ఆ శిల్పి యొక చిన్ని కుటీరమందు శయనింపుచుండెను. కాని యాతడు నిర్దుర లేచునప్పటికి సూర్యోదయమై యా కుటీర మరుణ సూర్యప్రభలతోడ నిండునప్పుడాతడున్న తమగు కోరికతోడను - నూతనోద్యమముతోడను, వెలుపలకువచ్చి సమీపమందలి పొడరింట బ్రవేశించి యచ్చట చిత్తరువుల చిత్రింపుచుండెను. ఈ ప్రయత్నమందాతడాకలి దప్పుల నెరుంగకుండెను. తదేకదీక్షతోడ తలవంచుకొని చిత్రముల రచింపుచుండును. కాని యాతడు తలయెత్తి చూచు నప్పటికి నలుదిశల నంధకారము గ్రమ్ముచుండెను. అప్పటి కాతడు చిత్రించు చిత్తరువు గూడ పూర్తి యయ్యెడిది. అప్పుడాతడు దానిని చేధరించి కడుడస్సిన దేహముతోడ కుటీరమును బ్రవేశించుచుండెను. కొంతవెలుచు మ్మించుగా నాతని కైశోరవయస్సీవిధముగ నే గడచె ననుట యతి శయోక్తి కాదు.

ర

అలక్షితముగను, ఆకస్మికముగను, ఆతడు యవ్వన శేమయందు బ్రవేశించెను. ఆతని మనమెచ్చటనో యుండెడిది. అందు

వలన చిత్ర రచన యందాతనికి నుచి తరుగ జొచ్చెను. విరహమువలననో లేక మరేయే విషయమువలననో నాతడు మనోవ్యథ కొందుచు అప్పుడప్పుడు దుఃఖంపు చుండెడివాడు.

ఒకనా డత డేలనో సరిగజెప్పవలెను పడడుగాని, ఆచిత్ర కాదుడా వెన్నెల రాత్రి - ఆ వసంతవాయు కల్లోలమున తన శాంతి కుటీరమును వీడి వెలుపలకు వచ్చెను. విశ్వ మాధురియమును చిత్రింపవలయునను దలంపై యుండనోపు. లేకున్న నట్లు తిరుగుటకు కారణమేమి? కొంతవడి నటునిటుతిరిగి కుటీరమును బ్రవేశించెను. కాని యాత డార్జించిన దేమి? హృదయమున దాల్చినదేమి? వేదన - దుర్భరమగు వేదన. దానివలననాతని హృదయ కలతచెంది శరీరము పులకితము కా జొచ్చెను? ఆసుఖకల్పన యాతనికిల గలుగవలయును? దీనికి ప్రత్యుత్తర మిచ్చుటెట్లు? కానిమరునిము సముననే యాతనికి రాకుమారిమీద ననురాగము గలిగెను. రాకుమారి యాతనికి గనుపడెను. అప్పటినుండియు నాతడు మోహభ్రమందు మునిగెను.

కాని యిదెట్టి న్యాయము? ఆరాకుమారి, చిత్రకారుని కనుచూపుల బంధించి, ఆతని

సౌఖ్యము మొదలగు వానినన్నిటిని హరించి దుర్భరజీవితమున కాలము గడుపుమని చెప్పకయే చెప్పి తనదారిని తానేల బోవలయును. ముగ్ధయగుటవలనా? తన మనోభావముల నడంచుకొని యేగినది?

ల

నాకు చిత్తరువుల వ్రాయుటను నేర్పెదవా?" అనిరాకుమారివచ్చి శిల్పినిబ్రశ్నించెను.

కాని యాచిత్రకారుడు తదేకనిషతోడ తన్మయుడై రాకొమరిని ధ్యానింపుచుండెను. వీనులకు వింశుగొల్పు ఆయపూర్వ స్వరము వలన చిత్రకారుడులికిపడి ఏమిది? ఈ కంఠస్వర మెవ్వరిది? అని యనుకొనుచు విస్మితుడాయెను. ఆతని హృదయ తంతువుల మీద నాస్వరము మేళవింప బ్రయత్నించెను.

“నాకు చిత్తరువుల వ్రాయుటను నేర్పెదవా?” అనిరాకుమారి మరలబల్కెను.

అప్పు డాతడు ప్రక్కకు దిరిగిచూడ రాకుమారి నిలుచుండెను. ఆమెదృష్టి చిత్రకారుని బంధించి వైచెను. ఆమెముఖమండలము సింధురరాగ రంజితమై యలరారజొచ్చెను. ఏదియోయొక యపూర్వభావ మామెహృదయమున బ్రవేశించి పొంగి పొరలుచుండ “చెప్పుము. ఎప్పటినుండి నేర్చెదవు.” అని మరల బ్రశ్నించెను. అప్పుడు శిల్పి యత్యంత కష్టముమీదలజ్జనడంచుకొనియిట్లనియె, “చిత్తరువులు చిత్రించుట నాకు దెలియునా? అయినను నీతండ్రికి విషయము సరిపడదుగదా?” రాకు:- ఆమాటలెందుకు-నీకేమి వచ్చునో

దానినే నాకు నేర్పుము. అభ్యసించెదను. నష్టమేమున్నదీ? నాతండ్రి యభిప్రాయమును గనుకొనియే నేనిటకు వచ్చితిని.

శిల్పి:- సూర్యచంద్రాదులు తాండవంబాడు నీ గుడిశేయందు- రాజ కుమారి గూర్చుండునా?

రాకు:- ఆ-గూర్చుండును. నీవిచ్చటగూర్చుండి చిత్తరువులు వ్రాయుచుండ నేనుమాత్రము గూర్చుండి చిత్తరువుల వ్రాయుట నభ్యసింపజాలనా? మాటలతోడ బ్రయోజనం బేమి! ఎప్పటినుండి నేర్చెదవు? చెప్పు.

శిల్పి:- నీయిష్టము వచ్చినప్పటినుండి.

రాకు:- రేకటినుండియు నేర్చుము. నేర్చుకొందును.

శిల్పి:- మంచిది, అటులనే. (అనిరాకుమారి మోముచు దిలకించెను.)

రాకు:- రేపువచ్చెదను. (అనినుడివి యటనుండి మందగమనమున నిర్గమించెను.

మరుసటి దిన ముదయము నుండియు చిత్రకారుడు రాకుమారికి చిత్తరువులవ్రాయుటను నేర్పజొచ్చెను. కొన్నిదినములు గడచెను.

వ

ఒకదినమున చిత్రకారుడును, రాకుమారియు చిత్తరువుల చిత్రంపుచు గూర్చుండిరి. అప్పుడు రాకుమారి నవ్వుచు శిల్పిని చూచి యిట్లనియె. “ఇదేమి? నామోము కేసియే కాగ్రచిత్తమున చూచుచుండుటకు కారణమేమి? చిత్తరు వెటులబూర్తియగును, కుంచెనడచు పెట్టు!” అనియన చిత్రకారుడు చివ్వున మోమువంచి పటమునకు రంగు వేయుటకు గడంగెను.

రాకు:- అదేమి. ఎర్రరంగు వేయవలసిన చోట పచ్చరంగును వేయుచున్నావేల?

ఆ. పూర్తియైనట్లే-ఇక నీచేతనగునట్లు లేదు.

శిల్పి యీమాటల కులికిపడి యొక్క నిట్టూర్పు విడచి యిట్లనియె. “రాకుమారి, నిజము. నాచేత నీచిత్తము పూర్తియగునట్లు లేదు.”

రాకుమారి చేతియందలి కుంచె చేతియందే యుంచుకొని చిత్రకారుని చూచుచు యిట్లనియె. “నివిట్లగుటకు కారణమేమి? నిజము చెప్పుము? నీమనము చిత్రరచనయందు నిలుచుట లేదా?”

శిల్పి:- (విహ్వలుడై) ఏమో, నాకు తెలియదు. మిక్కుటచుకు మనోవేదనకు లోనగుచున్నాను. కారణము మాత్రము తెలియదు. వ్యక్తపరుప జాలను.

రాకు:- ఇదివరకు నీవుమంచిమంచి బామ్మల రచింపుచుంటివి. కాని నివిప్పడట్టి చిత్తరువుల చిత్రించుటకు బ్రయత్నింప కుండుటకు కారణమేమి?

శిల్పి:- ఆవిషయము నీకెట్లు తెలియును?

రాకు:- నీవు పొదరింట గూర్చుండి యాకలి దప్పుల నెరుంగక చిత్తరువుల జిత్రించు నప్పుడు నేనుచూచితిని. అవియోతయు మనోహరములై యుండెను. కానియిప్పుడట్టివానిని వ్రాయజాలకున్నావు. ఎందువలననో తెలియదు. అట్టి పటముల జిత్రించిన నీకీర్తి సుస్థిరమై యుండును గదా?

శిల్పి:- అవును. నిజమే. కాని తగినయాదర్శమేదీ? చిరకాలమునుండి విషాదరూపమును వృష్టింపవలయునని నాయాకాంక్ష. కాని

ఇంతవరకు నాసంకల్పము నెరవేరలేదు. తగిన యాదర్శము లభింపలేదు.

రాకు:- నీకు గావలసిన యాదర్శ హాపము యొక్క వివర మొకింత జెప్పెదవా?

శిల్పి:- ఆ. చెప్పెదను. యాననమందున్న దంపతులు- సుఖముగ కాలము గడుపుచుందురు. ఒకసూతన జీవించి వారి సుఖమును స్వర్గసుఖముని మార్చును. భగవదనుగ్రహమువలన వారట్లుకొంత కాలము గడపుదురు. పిమ్మట పురుషుడు విధి విధానమునకు లోనగుచు. తల్లిపిల్ల నానిని వీడుట కంగీకరింపదు.”

అనినుడువుచుండ రాకుమారివ్యాకుల హృదయమున వాని మాటల కడ్లువచ్చి యిట్లనియె. “వలదు. వలదు. అట్టి యాదర్శము వలదు. ఆచిత్తరువు బాగుండదు. మనఃకేశకారియగును. మరయొక యాదర్శమును చెప్పుము. అది మనోముగ్ధకరముగ నుండవలయును సుమా?”

శిల్పి:- “ఒకపండు వెన్నెలరాత్రి నావంటి చిత్రకారుడు- దరిద్రుడు, నీవంటి యొక లావణ్యవతిని- రాకుమారిని చూచుట- ఆరూప యావనశ్రీకి ముగ్ధుడగుట-”

రాకుమారి మోమెర్రబడెను. తిరువాత చెప్పుమని నుడివెను.

శిల్పి:- తిరువాతనా; చెప్పవలయునా; . అని నెమ్మదిగ చిత్రకారుడు తనమనో కాంక్షను రాకుమారి కెరిగించి యామె చేతులు బట్టుకుని యిట్లనియె. ఇప్పటికలునను నామనోగతాభిప్రాయమును నీవుగ్రహింపలేదా? రాకుమారి యెవడు చిత్రకారుడెవ్వడు?

అనుచుండ రాకుమారి లజ్జచేతలవంచుకొనెను. ఆమెశరీమొకింత వణకజొచ్చెను. అప్పుడాశురతతోడచిత్రకారుడిట్లనియె. రాకుమారి చెప్పము. ఇది దురాకాంక్షయేనా. అనియనుచుండ రాకుమారి చేతులు విడిపించుకొని యటనుండి నిర్గమించెను. మెరుపుతీగనుజోలినిర్గమించు యామె కడనుండి పిల్లవాయువులు దెచ్చిన సందేశమేమయియుండు? ఒకటిరెండు కఠినోక్తులు కావచ్చును.

శిల్పి మానముగ గూర్చుండి యుండెను. కానియాతని మనోభావమును వెలిబుచ్చుటెట్లు? అతడు బహిర్లజగత్తును మరచెనని మాత్రముచెప్పవచ్చును. కాని యంతలోనొక దాని పిలుపువలన నాతనికి మానభంగమాయెను. ఆమెయొక యుత్తరమును చిత్రకారుని చేతికిచ్చెను. అదిరాకుమారి వ్రాసినది. దాని యందట్లున్నది. “రేపటి నుండియు నేనురాను.” అనువిషయమును చదువుకొనినంతనే చిత్రకారునిమోము వాడిపోయెను. చితికిలబడెను.

౪

అయిదారు వత్సరములు గడచెను. అతని మనోసాగరము సంతోభితమగుచుండెను. కాని చిత్రకారుడు మనోవేదనకు వశుడుగాక సుస్థిరుడై యుండెను. రాజకుమారి యండలి ప్రేమగూడ నాతనిని విచలితునిగ నొనర్ప దాయెను.

కానియొక యన్యక్తమగు నాహ్వనమునకు వశుడుగాక తప్పకుండెను. అతడనేకదినములుగ చిత్రింపుచున్న రాకుమారి చిత్తరువును చిత్రించి దివ్యతేజోమయవిలసితములగు నేత్రములజ్జితములతోడ నాతడతీంద్ర యలోకమున విలీనమాయెను.

ఆరాత్రి-అంధకార బంధురమగు నానిశియందు రాకుమారి యొకస్వప్నమును గాంచి భీతయై లేచి గూర్చుండెను. చిత్రకారుని విషయము మనమునకువచ్చెను. “ఇది దురాకాంక్షయేనా” అను దీనవాణి యామెకు వినబడుచుండెను. ఆమెకునిద్దరబట్టలేదు. హృదయవేదనతోడ తెల్లవారెను.

ఇంకను సూర్యుడస్తాది నధిరోహింపలేదు. సంధ్యాదేవి సునీల చేలొంచలముతోడ బ్రహ్మాండమునుగప్పుచుండెను. సూర్యభగవానుడు సమస్తచరాచరజాతుజాలము కడశైలపుగైకొని యాకాశమును రక్తరాగమున ముంచి యస్తాది నెక్కుచుండెను.

చిత్రకారుని చూచుటకై రాకుమారి బయలుదేరి కుటీరముకడకేగెను. ద్వారము తెరచియుండెను. కానిరాకుమారి యాశ్చర్యమును బొందుచు ‘ఏడీ చిత్రకారుడు? ఎచ్చటనున్నాడు! అనియనుకొనుచు నటు నిటు చూచెను. శరీరము కంపింపజొచ్చెను. నలువైపుల చూచెను. ఒక్కపటమును గాంచి “ఇదియే నాయాతడిన్ని దినములుగ చిత్రించిన చిత్తరువు” ఆ-అతనిదే-అని దానిని చూచుచుండెను.

రాకుమారి చిత్తరువు ప్రక్కనే చిత్రకారుని చిత్తరువుగూడ చిత్రింపబడి రాకుమారి చేతులు చిత్రకారుడు బట్టుకుని “ఇది దురాకాంక్షయేనా” అని యడుగుచు న్నటులుండెను.

ఆ పటముక్రింద రాకుమారిని సంబోధించియున్న చీటి కనుబడెను. దానియందలి విషయమిది ‘రాకుమారి? నీతెప్పుడో యొకప్పుడీ కుటీరమునకు వచ్చెదవను సంపూర్ణ విశ్వాసమున నాకుటీరద్వారము దెరచి

యించితిని. నాయాదర్శమును నీకొక
ప్పుడు దెల్పియుంటిని. దానికణగుణ్య
ముగచిత్రించిన యీచిత్తరువు బాగున్నదా?
నాపైసీకణమూత్రమైనను కరుణయున్నచో
నొకక్షణకాలమైనను నీవునన్న బ్రేమించి
యుండిన యెడల, నీచిత్రపటమును జాగ్ర
త్తగ కాపాడుము. నాకు సంతృప్తి కలుగును.

నాహృదయ కుటీరద్వారమెప్పుడును
నీకొరకై దెరచియుంచెదను. ఆద్వారమెన్న
టికిని బంధింపబడదు. పరలోకమందుకూడ
నీకొరకు వేచియుండును

హతభాగ్యుడు
శిల్పి."

ఆయుత్తరము చదువుకొని రాకు
మారై స్థంభితయాయెను. నేత్రముల
నుండియశ్రుబిందువులు రాలజొచ్చెను. అప్పు
డామె యాచిత్తరువును వక్షస్థలమున నడు
ముకొని హృదయమును దానియందు బ్రవ
హింపచేసెను.

ఆచిత్రపటమును వక్షస్థలమున బెట్టు
కుని రాకుమారి నిద్రాదీవికి వశమాయెను.
స్వప్నమందు చిత్రకారుని యాహ్వానమును
వినుచు" వచ్చుచున్నాను? పగిభో? వచ్చుచు
న్నా" ననియనుచు చిత్రకారుని సమీపిం
చెను. రాకుమారియెచ్చట?

ఏ ము న్న దే

[భమిడిపాటి రామ సోమయాజులు గారు.]

ఒకసారి నినుజూచి - ఉప్పొంగి పోయెను
ఒక సారినినుతిట్టి - ఉసురోసు కున్నాను;
మాటాడవని యెంతో - మరగిపోతున్నాను
చెపితివా హాయిగా - చెవులారవింటాను
మబ్బులో నేమున్నదే - ఓచినుక
మబ్బులో నేమున్నదే?

గాలిలో తేలేవు - గగనాన నిలచేవు
పురుములో నురికేవు - మెరపులో మెరసేవు
పురుములో నేమున్నదే - ఓచినుక
మెరపులో నేమున్నదే

తలవంచువరిచేను - తలలపైనాడేవు
శీలలపై బరుగెత్తు - సెలయేట పాడేవు
నిలువెల్ల పులకలై - కలిగిపోయేటట్లు,
నిలుచున్న ననుజూచి - వలచి పైబడ్డావు;
నాలోన నేమున్నదే - ఓచినుక
నాలోన నేమున్నదే?
నీతోడ నేగూడ - నీలమేఘాతెక్కి,
నీతోడ నేగూడ - నీలపై దిగజారి,
పూలలో చేలగో - వనములో వనధిలో
పాటపాడగ వీలు - పడదట చెప్పవే,
ఆటంక మేమున్నదే - ఓచినుక
అందు తప్పేమున్నదే!

భ గ వ ద్గీ తా వ లి

[శ్రీ రాజానుంతి (పెగడ భుజంగ రాయ కవికృతము)]

అం॥ శ్రీకృష్ణుండిట్లనియె.
అర్జునా? మద్గతాత్ముండ వగుచునన్నె
యాశ్రయించుచుఁ జిత్తసమాధిఁ బూని
సకల పూర్ణుండనన్ను నిస్సంశయముగ
నెట్లెరుంగుదువో విచియింతు వినుము.
జ్ఞానవిజ్ఞానములన శేషముగ నీకుఁ
చెలియఁ బలికెదవానినిఁ చెలిసి తేని
యుండ చెఱుంగంగఁ దగినదింకొకటి ధరణి
వేన వేల్పుంది మనుజులలో నొకండు
తివిరియత్నించు నాత్మసిద్ధిని గుఱించి
యత్తు మొనరించు సిద్ధులందైననాదు
నిక్క మేఱుంగును వారిలో మొక్కరుండు.
ఉర్విసలిలంబు నగ్ని వాయువు నభంబు
మనసుబుద్ధి యహంకార మనఁగ నాదు
ప్రకృత్యవ్యవిధంబులఁ బరగుచుండు
నిదియపడ, దీనికన్న వేటింక నొకటి
సరియనఁగఁ జేల్లునదియొ విశ్వమునకెల్లఁ
ప్రాణరూపిణియగుచు సర్వముఁజరించు
నఖిల భూతంబులకు నీపరాపరప్ర
కృతీయుగ మె కారణంబుగా నెఱుంగు మయ్య
తద్విధంబునఁ గాదె యేతత్సమస్త
జగమునకు నేను సృష్టివాశము లొనర్చు
కర్తనైయుంటిఁబార్థ! నాకన్న నితర
మైన యుత్తమహేతు వింతైనలేదు
మాత్రమని రత్ననికరంబు చొప్పదోపఁ

శేర్చివిశ్వంబు నాయంచు గూర్చుబడియె
సకలములయందుఁ బార్థ! రసంబు నేను
చంద్రసూర్యుల యెడఁబ్రకాశంబు నేను
నిగమములయందుఁబ్రణవంబు నేనుచుమ్ము
అంబరంబునయందు శబ్దంబు నేను
సకలమనుజులయెడఁ బొరుషంబు నేను
ధరణితలమునఁ బుణ్యగంధంబు నేను
జాతవేదునియందుఁ దేజంబు నేను
బహుళభూతములంచు జీవనము నేను
తాపసులయందుఁ బావనతపము నేను
సకల భూతంబులకును బీజంబు నేను
బుద్ధిమంతుల యందలి బుద్ధి నేను
సకల తేజస్సులందుఁ దేజంబు నేను
బలనిధుల కామరాగ విషితిమాగు
పాపని జలంబు నేనెల్ల ప్రాణులందుఁ
గృలిత కర్మంబుదప్పని కామమేను
ధరణి సాత్విక రాజసతామసాఖ్య
భావములుజూడ నన్ని నావలనఁ గలిగ
ననియెఱుంగుము నేవానియందు నేను
గలుగుచున్నవి నాయందుఁ గానఁదిగుణ
ముల జనించిన యీభావముల సమస్త
జగముమోహితమై భావసమితికన్నఁ
బరుడనవ్యయుఁ డనగునన్నెఱుంగ చెపుడుఁ
ద్రుగుణరూపిణి నిర్గమింపఁ గనశక్య
సుమ్మనాదైవమాయ; నన్నిమ్ము మీఱు

గొలుచువారలె పరియింపఁ గలరుదీని
 నజ్జులును బాతకులునగు నధశజనులు
 మాయచే నప్తవిజ్ఞానులైయవార
 తంబునాసురమైన భావంబు నొంది
 నన్నెఱుంగరు ఫలునా! నాల్గవిధము
 లైనధార్మికజనులు నన్నాశ్రయింతు
 రాద్ధురధార్మి జ్ఞానిజ్ఞానాభిలాషి
 వారిలో నిత్యముత్తుడు, పరమభక్తుఁ
 డైనజ్ఞాని మహాత్ము డాజ్ఞానికేను
 ప్రియుఁడనెంతయు, నాకునుభ్యయుఁ డతండు
 వీరలందఱుదారులు వీరిలోన
 జ్ఞానినేనే యటంచు నాసమ్మతంబు;
 అతడు నియతమనస్కుఁడై యన్వహంబు
 నుత్తమగతి గననుజేరియుండఁ గాదె!
 యెవఁడనంత జన్మంబులనెత్తి సిదప
 జ్ఞానముగడించి మించియాసకల జగము
 వాసుదేవుడటంచుఁ దత్త్వము నెఱుంగు
 చుర్లభుండగు ధరమహాత్ముండతండు
 స్వస్వభావని బద్ధులై సకలజనులు
 నెడఁదనా యాయ కోరికల్ దడుకుపఱవఁ
 దెల్విగోల్పోయి యాయాయి దేవతలను
 నెమ్మినేవించురా యాయనియమములను;
 ఇష్టుఁడై యెవ్వఁడెవ్వఁ డేయే తనువును
 శ్రద్ధనర్థియునాయా యిజనునకట్టి
 శ్రద్ధఘటియించుచుండు నిశ్చయముగాఁగ
 నాతడాశ్రద్ధతోదాని నర్థిఁగొల్చి
 యేనెయొసగిన యట్టి యభీప్సితముల
 దానిపలనగడించి సంతసముఁ జెరుగు
 నల్పమతులైన వారల కాఫలంబు

భంగురంబగు; నన్యదేవతల గొల్చు
 వారలాదేవి సన్నిధిఁ బడయఁ గలను;
 నామభిక్తులు నన్ను జేందంగఁ గలరు;
 పరమమును నుత్తమంబు నన్యాయమునైన
 నుత్స్వరూపం బెఱుంగని మతివిహీను
 లాదినన్యకునిగ నిష్టన్యకునిగను
 ననుదలంతురు సర్వమానవులకేను
 అనగతుఁడఁగాను యోగమాయాసమా వృ
 తింబగుట మూర్ఖమైన లోకంబు కాండ
 నన్యాయుఁడనైన నను దోయంగ లేదు;
 నేనెఱుంగుదుఁగద! సర్వమానభావి
 భూతికాల స్థితింబులౌ భూతిములను
 ఒక్కఁడును నన్ను దెలియంగ నోపఁడుగద!
 అర్జునా! సృష్టికాలంబు నందు సర్వ
 భూతములు కామగోష సంభూతిమైన
 ద్వంద్వమోహంబు వలన నంతంబులేని
 యురుతరాజ్ఞానమును బొందుచుండునయ్య!
 యెవరి దురితంబు మొదలంట నింకఁబాటు
 నట్టిదృఢనియములగు పుణ్యాత్ములెల్ల
 ద్వంద్వమోహంబుఁ బాసినాపజ్జఁజేరి
 నన్ను నేవించు చుండు రవారతంబు;
 ఎన్నఁడు జరామరణ మోక్షమిచ్చగోరి
 యత్న మొనరించు చుండునన్నా శ్రయించి
 యాతఁడా బ్రహ్మమునుదదధ్యాత్మభావ
 మిమ్ములనుదాని సర్వకృత్యంబుఁ దెలియు
 సాఖిభూతాధి దైవాధి యజ్ఞాఁడనగు
 నన్నెఱింగిన వారలంతంబు నందుఁ
 గూడయతచిత్తులై యెఱుంగుదురు నన్ను.

చిత్రాంగదా పరిణయము *

(కె. రాఘవాచార్యులు గారు. యం. పి. బి. యల్.)

1

నేను మఃశిపురరాజు కొమరితను. నాపేరు చిత్రాంగద. భక్తపరతంత్రుడగు శివుడు మావంశమునందు దప్పక పురుష సంతానముకలుగునని వరమిచ్చెనుకాని యీదివ్యవాక్కు సహితము నాస్వభావము మార్పజాలకపోయెను. అందుచే నాజనకుడు నన్ను గుమారునివలె జూచుకొనుచు నాకు బాణవిద్యయు రాజనీతియు నేర్పించెను. పురుషుల దుస్తులనే ధరించుచు సంతపుర నివాసమును మానివేసితిని.

ఒకనాడ వినోదార్థము పూర్ణానదీతీర సమీపారణ్యముల దిరుగుచుంటిని. అశ్వము నొకవృక్షమునకు గట్టివైచి లేడియడుగుల జాడవెంబడి దట్టమైన పొదరింట బ్రవేశించితిని. వృక్షశాఖలల్లిబిల్లిగ నల్లుకొన గీచుతాయిలరాదచే బ్రతిధ్వనులీనుచు సందకార మయమై నన్నవై పంకరటింకిరగానున్నదారిని బోవుచు నాకస్మికముగజీర్ణపర్ణములపై బరుండినిద్రితుడగు మనుజుని గంటిని. గర్వముతో నాతని దొలగుమన గొంచెమైనను గదలడయ్యె. తిరస్కారముతో నాధనువునుగైకొని యాతనిం బొడిచితిని. బూడిదలోనుండి జ్వలించు నగ్నిశిఖవలె నాతడులేచి నాముఖమునందలరారెడు బాల్యలక్షణముల గనుంగొని యొక్కచిరునవ్వునవ్వెను. నేనొకస్త్రీననియు నొకపురుషుని సమక్షమున నుంటి ననియు నామనస్సున దట్టుట కదియే ప్రథమసమయము.

భయసంభ్రమములతో మీరెవరని

యాతనినడిగితిని. కురువంశసంభవుడ నర్జునుడ ననియాతడు ప్రత్యుత్తరమొసంగెను. ప్రతిమవలె జేష్టుడిగి పందనమొనర్పనయితిని. స్వప్నములందుసయితము నాచేనర్చింపబడు అర్జునుడాయీతను. పండ్రెండుసంవత్సరముల బ్రహ్మచర్యవ్రతదీక్ష సంగీకరించినవాడని వింటిని. ఎన్నిదినములనుండియో యాతనికి నా బాణ విద్యాకాశలమును జూపి మెప్పువడయ మనసువ్విభులూరుచుండెడిది. ఇటుల దీర్ఘలోచన జేయుచు నెట్టకేలకు గనుల దెరువ నాతడు వృక్షములచాటున నదృశ్యుడగుట గంటిని.

2

మరునాటి యుదయమున నాపురుష దుస్తులను ద్యజించి మురుగులను కడియములను యెర్రపట్టు అంగరక్షానుధరించి యాతని వెదకుచు బయలుదేరి యరణ్యమునందొక శివాలయముచెంత గనుగొంటిని. పిడుగువలె సిగ్గునన్నావహించుకొనియెను. “బ్రహ్మచర్య వ్రతదీక్ష సంగీకరించితిని. నేను నీవతినగుట కర్హుడనుగానను యాతనికడచారివాక్యములు ములుకులై వృద్ధయభేదన మొనర్చినవి. ఆహా! పురుషుల వ్రతదీక్షలట! ఇనుపకచ్చ డాల్చి నమునిప్రవరులు గూడ దమ జీవిత తపఃపుణ్యముల ధారవోసి భామాకర కంకణ క్వణనంబుల విగతధైర్యులగుచుండ బెరవార నెన్న నేల నని తలంపుచు నింటికి జని ధనువును విఱచియమ్ములనగ్నిలోవైచితి. అల్లెతొటిచే

నెర్రవాటిన నాదృఢబాహువుల గనిన విషాదము జనించెను. ముల్లోకముల జయించు నర్జును బాదాకాక్రింతునిగ నొనర్చు సౌందర్యవైభవము బడయమదనవసంతుల బ్రాధిం చితిని. వారటిసౌందర్యము నొనగుచు నొక్క వత్సరము గడువొసంగిరి.

3

ఒకసాయంకాలమున వనంత కుసుమ శోభితకుగు శయ్యాతలమున మదీయసౌందర్యవర్ణనాత్మకములగు నర్జును నర్మోక్తుల దలచుచుంటిని. వనమందలి తుష్కదలరొదను వినుచు ముహూర్తకాలము సౌఖ్యమనుభవించి నశించు పుష్పమువలె నానందవార్ధి నోలలాడుచు మలయమారుతము మెల్లగ వీచ నిద్రజెందితిని. పుష్పసమన్వితమగుమాలతీనికుంజమునుండి పూవులు జలజలరాల వాడగెను. ఆకస్మికముగ నిదుర మేల్కొంచి యెదుట నాకృత్రిమత్రీదండిని గంటిని. శిలకిరణుడు పశ్చిమాద్రిపైనుండి చెట్లమాటున నాశరీరలావణ్యమును బొంచిక మగొను పట్టు దోచెను. మారుతము సౌరభముల వీచుచుండెను. కీమతాయిల రొదతక్తయరణ్యము నిశ్శబ్దముగనుండెను. వేతద్రీదండముచుబూని నిలువబడినతపసిజిజ్ఞాడ జూడ గలలో గాంచిన వస్తువును ముఱుగగ్గొనిన విధంబుదోచెను. ఇంతలో ప్రీతియని యాతని మధుర రవము విజనచైతన్యమునై కొనుమని నునుపుచు గదములపై నున్న యాతని నాగలింపితిని. చంద్రుడు చెట్లమాటున గాగుకొత్తగోడనీ కుహర మంతయు పుష్పపూరితమాయెను.

4

ప్రాత్యకాలమున బతులకలక్షలమును విని లేచి యెడమచేతిని బ్రాపుగ జేసుకొని కూర్చుంటిని. పెదవుల పిన్న నవ్వునటింప

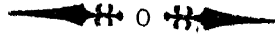
బాల భాస్కరుని వలె శోభితుడై యాతడు నిద్రజెందియుండెను. మనోజ్ఞుడు నాతని ఫాలముపై నుదయారుణిమ మెంతయు రక్తి గాంచెను. పట్టూర్పువిడచుచు నిలువబడి సూర్యకిరణముల నాతని ముఖముపై బడకుండ బ్రతముల మాటుగ జేసితిని. నలుదిక్కుల గలయజూచి నాపూర్వపుస్థితి జ్ఞప్తికి రాదన ప్రతిబింబమును గనిభ్రాతి గొన్న లేడి వలె బరువెత్తితిని. వనకుసుమములచే నలరారు బాటను బోయిపోయి యెట్టకేలకొక నదీతటమును జేరి విచారించితిని. కాని కనుల బాష్పములే కఱినయ్యెను.

మదనవసంతులయనుగ్రహముచే వడసిన శరీరలావణ్యము వత్సరముముగియనశించు నని తలచినకొలది గుండెలు జల్లుచుననాగెను. నాభరక్తు నాయుండుగల యచరాగస్థిర మగు ప్రేమబంధమున గట్టువడక మదీయ సౌందర్య సంజనితమేయగు నెడనాభావిస్థితి యెట్లుండునో తలపోయ శరీరము కంప మొందెను. సాగరమధ్యమున నీచికల నల్లలనాడు నావలె దత్తరపడుచు కాలముగడుపుచుంటిని.

5

మదన వసంతులు గడువొసంగివకాలము సమాప్తమగు చున్నది. నాశరీర సౌప్తవ లావణ్యముల యందర్జునునకు ప్రేమ నానాటి కిని తగ్గెను. అస్థిరమై, క్రమక్రమముగ కీణించి నశించు లావణ్యమాతనికి దామరాకునందలి జలకణంబువోలే. ముద్దుదప్రాయమై కనుప మ్మైను. పువత్సరము పుష్కరియగుపనికి నాశ్వరము వ్యష్టకాశమును జెందెను. అతస్వీ నాజనమృత్యుమాత్రము పారద్రవ్యమాయెడను నాటియర్జును నగ్మోక్తులన్న డును. తురపునకు రావు. నాజన్మముతీరించి సంపూర్ణ మయినది

శ్రీకృష్ణ దేవమహారాయలు.

(శిరుగూరి హను మంత్రావుగారు.ఎం. ఏ.)

ఏమహారాజు పండితులను కవుల నాదరించి తెలుంగు బాసకుగుబోసెనో, ఏమహానీయుని బుద్ధినితి కాస్త్రు పాండిత్యమునందు వాచస్పతిని శ్రీముషిని ధిక్కరించెనో, మహాశూరుఁడు నిజానగళదోః ప్రతాపానల జ్వాలల జతుస్సముద్ర ముద్రిత సర్వం సహచక్రమును వెలిగించెనో, ఏవీరా శ్రేసరుడు ఘోరారి మద గజ తంభ విదారణా సమాన కేసరమయి రాజిల్లెనో; ఏసార్వభౌమతలకు డఖిల సామంత నర పతి మకుట రత్నప్రభా నీరాజిత పదపంకజుడై భాసిల్లెనో; ఏమహాదాత యశూరహంబు సత్పాత్రమెరింగి నానాదేశ సమాగతాధిక జననికరంబుల నగ్రహార సువర్ణాది భూరిదానంబుల సంతృప్తుల గావించి యని మిషభేను భూరుహంబుల యాచకబృథిదములు మరచునటు లానరించెనో; ఏభక్తాగ్రగణ్యు డనన్య సామాన్య రాజ్యకార్య నిర్వహణ ధురంధరు డయ్యు పుంఖాను పుంఖ విషయేక్షణ తత్పరుడయ్యు యోగి బ్రహ్మవిలోక ధిషణమును ద్యజింపనిభంగి రాత్రిందివ ములుభక్తతాణపరాయణుడు నవాజ్మానసగోచరుండు నగుభగవంతుని దివ్యచరణకమల యుగమంద యపార మగుభక్తితో దనమనంబు నిల్పెనో; ఏసంస్తవ నీయ చరిత్రుఁడు శరదందు కుండఘనసారసిహార మృణాళ సదృశంబగు తనకీర్తిని సమస్త దిగంతరాశంబుల నాశంచార్కర్కముగ నాటి తుట్టదుడ కశేషజనంబుల నపార ఘోరదుఃఖ సమద్రమున ముంచి యైహిక శుఖంబులు నశ్యములనియు, జాతస్త్వ పురగాంధ్రున, మనీయుఁ బ్రపంచమున కెరిగించెనో యనునటుల

రాజ్య భోగముల విడనాడి స్వర మలంకరించెనో; అట్టిమహారాజు అట్టి నీతితోవిడు డట్టిమహాశూరుఁడట్టి నీరాశ్రేసరుఁ డట్టి సార్వభౌమ తలకు డట్టి భక్తాగ్ర గణ్యుఁ డట్టి యమలయశస్కుఁడు శ్రీకృష్ణదేవ మహారాయలు.

ప్రతిదేశమందొకానొక సమయమందా దేశ చరిత్రను మార్చుచేయు సామర్థ్యముకల మహాపురుషు లనవలెంచుచుందురు. ప్రతిదేశములో నొకానొక సమయ మందు శక్తియు తేజస్సు, బలము, జ్ఞానము, నశించి జను లంధకార బంధురంబగు మార్గమున నేగుచుండ, వారికి సరియగు త్రోవఁజూపి రక్షింప నవతారపురుషు లుదయించుచుందురు. దైవశక్తి తగ్గి దురాచారములు మొండయినపుడీ దురాచారానుల రూపుమాన్చి మానవ హృదయ క్షేత్రముల భక్తిబీజంబుల నాటువారు మతోద్ధారకులు. సంఘమందైక మత్యము సన్నగిలి విపరీత ములగు భేదంబుల ప్రభావమున దేశమునకు మిగులఁ గీడువాటిల్లి, సంఘ సంస్కరణలు సల్పి దేశసేవచేయు వారే సంఘసంస్కర్తలు. దేశము పరుల హస్తగత మయి రాజ్యబలము తగ్గినపుడు స్వాభీష్టంబుల బరిత్యజించి వీరావేశపూరితులై ఘోరశత్రుని కరంబులమద మడంచి దేశమును నిశపటచుకొని దేశము మద్దరించిన రాజులే రాజులు. ఇటువంటి రాజపుంగవుల పుణ్య చరిత్రలు కడుస్తోత్ర పాత్రములు. శ్రీకృష్ణదేవరాయ లట్టి మహాపవిత్ర చరితులలో నగ్రగణ్యుడనుట నిర్వివాదాంశము. నాలుగు వందల వర్షములు గతించినను అంధుల మగు మనమందఱ మిప్పటి నఱకు

శ్రీకృష్ణదేవరాయల ప్రాచీనాస్పత్రిము స్మరించుకొనుటయే ఆతని యనన్య సాధారణమగు కీర్తికి నిదర్శనము.

ఈవిజయనగర సామ్రాజ్యము చరిత్రాంశములలో నెట్టి ప్రాముఖ్యత గలదో తెలిసికొనుటకుఁ బూర్వపు చరిత్ర కొంచెము వివక్షచేయుట సమంజసముగ నుండును. శ్రీస్తుతము 3 వ శతాబ్దము నరకాండ్రరాజులు కృష్ణా గోదానదుల మధ్యదేశమును బాలించుచుండిరి. 6 వ శతాబ్దము మొదలుకొని చాళుక్య లీరాజ్యమును పరిపాలింపఁదొడగిరి. తొమ్మిదవ శతాబ్దమున రాష్ట్రకూటులు వీరి నోడించి రాజ్యము నాక్రమించినను పదియవ శతాబ్దమునను చాళుక్యులు తమరాజ్యమును మరల వశము చేసికొనిరి. పండ్రెండవ శతాబ్దమున చాళుక్యులు క్షీణదశ నొందిరి. వారి రాజ్యములో గొంతిభాగము హొయనల రాజులకింద, కొంతి యాదవులకిందను కేషించినది కాకతీయుల వశమున నుండెను. పదునాలుగవ శతాబ్దముందు మహమ్మదీయ దండయాత్ర లారంభించెను. ఈమూడ రాజ్యములు వారచే గెల్చుకొనఁబడెను. అటుతరువాతి నీదేశమంతయు బాహమనీ రాజ్యా లేలిరి. ఈవిధమున మహమ్మదీయ దండయాత్రలచే నీదేశము ముట్టడింపఁబడిన నపుడు హైందవ రాజ్యమును నిలువఁజెట్టుటకయి 1386 న సంవత్సరము దానగొండ కోట బలపరుపఁబడి విజయనగర రాజ్యము స్థాపింపఁబడెను. 1386, 1565 న రకించుమించు 230 సంవత్సరములు దక్షిణదేశ మితరులకు స్వాధీనము కాకుండుటవలన విజయ నగరరాజ్యము కడు నన్నెక్కెను. ఈసార్వభౌముల శాసనములు వందలకొలది గన్నట్లుచున్నవి. పశ్చిమ దేశములనుండి యిచ్చటికేతెంచినబాటసారులు, మహమ్మదీయు లీ రాజ్యమును, జూచి విచిత్రమైన విషయముల చెలియజేసి యున్నారు. ఈరాజ్యమందనేకులు విద్యాభూషణులుండిరి. వారి యుద్గ్రంథాలు సయితము చరిత్రాంశముల విశదీకరించుచున్నవి. వారి నాణెములు, వారిచే నిర్మింపఁబడిన దేవాలయాదు లాకాలపు నాగరికతను వేనోళ్లఁజూపుచున్నవి. 1386 1448 వరకు భామినీరాజులతో కయ్యమే ముఖ్యంశ

ము. 1448-1509 వరకు రాజులకు కడు వార్షిల్య మాసాదించి యుండెను. 1509 న సంవత్సరముందు శ్రీకృష్ణ దేవరాయలు సట్టాభిషిక్తుడయ్యెను.

ప్రకృతమందు మదరాసు రాజాసయందలి జిల్లాలయందంతటను బహిర్గతమయిన కృష్ణదేవరాయలు శాసనమునందాతని రాజ్యవిస్తీర్ణమునకు నిదర్శనములుఁ జెరిగి రాజ్యము తూర్పున సింహాచలము వనుక విస్తరించెను. ఓధ్రదేశాధీశుడగు నుద్రగిరిహొని కృష్ణదేవరాయ లోడించినట్లు సింహాచలమునగు గల యొక శాసనమువలన విశదపడుచున్నది. విజయనగరమున కిది దూరమున నున్న భోగాభుజనము గ్రామమున నొక రాచబండను బయస్త్రిముగ నిల్పినట్లు స్పష్టపడుచున్నది. సింహాచలములోని మణికోన్న శాసనముల వలన కృష్ణదేవరాయల రాజులగు చిన్ని దేవమ్మ, తిరుమలదేవమ్మయు సింహాచల స్వామి కాకతీయరాజులను గ్రామముల నర్పించి నట్లుల చెలియుచున్నది.

నెల్లూరు జిల్లాలోని కొండవీడును, ఉదయగిరి గుర్గమును ఓడ్రాధీశుని వశమున నుండెను. 1511, 1515, సం॥లలో నీరండు గుర్గములను కృష్ణదేవరాయలు ముట్టడించినట్లు శాసనములవలన చెలియుచున్నది. ఉదయగిరి గుర్గమును స్వాధీనము చేసికొని యుండి కతిపయ దూరముననున్న కొండపల్లి, బెల్లముకొండ, వినకొండ, నాగార్జుని కొండలఁ బట్టుకొని తన సేనాధిపతులయిన కొండయ్యను కొండవీడులోను, బొమ్మగొమ్మను వినకొండలోను, వీరభద్రుని బెల్లముకొండలోను, ఆయ్యలయ్యను నాగార్జుని కొండలో నధికారులుగ నుంచెను. ఈయుద్గయగిరి గుర్గమును ముట్టడించినపుడే శ్రీకృష్ణుని సుందర విగ్రహమును విజయనగరమునకుఁ జెప్పించి గొప్పదేవాలయము కట్టించినట్లుల చెలియుచున్నది.

నెల్లూరి శాసనమువలన నియుదయగిరి నొక తాలూకాచేసి యొకతాలూకాదారుని కార్యకర్తగ నేర్పాటుజేసినట్లు బోధపడుచున్నది. 1515 న సంవత్సరములో కొండవీడు స్వాధీనము చేసికొనెను. ఈ కొండవీడు ముట్టడించు సందర్భమునఁ కృష్ణరాయలు

వీరభద్రరాయని, నరహరిపాత్రుని, మల్లుభానుని, ఉద్దండభానుని, నాచిరాజును, శ్రీశాధరాజును, మఱి కొందఱను లోబరచుకొనెను. కొండవీటిని తాలూకాజేసి వాడెండ్రగోప మంత్రిని కార్య నిర్వాహకునిగ నేర్పఱుచుచేసెను. ఈగోపనమంత్రియే ప్రబోధ చంద్రోదయమునకుఁ జంద్రకవ్రాసిన అప్పయ్యసోదరుడు. ఈనెల్లూరి శాసన మాతాలపు పన్నుల విషయమునకుఁ గొంతఁ జెలియజేయుచున్నది.

రెండెడల బండెడు కోకిలబస్తాల కొక చావేల; ఇంకన నేక పదార్థములకు ½ పదికము, 2, 3, 46 పదికములును; లవణశాలలు, పానీయశాలలు, వీధులు. వసంతి గరువలు, దేవాలయములకుఁ బోవు మార్గములు—వీటికొక దమ్ము;—ఈవిధంబుగ బండ్లులు వేయబడినవి. ఈపన్నుల నిన్నింటిని కొండవీటి రాములవారి దేవాలయమున కర్పింపఁబడినటుల కొండవీటి శాసనములన బయల్పడుచున్నది. ఇవ్విధంబున నెల్లూరు కృష్ణామండలములలోనున్న యనంతగిరి, ఉండ్రకొండ, ఉరాలకొండ, ఆరునపల్లి, జల్లెపల్లి కండికొండ, కప్పలవాయి, నల్లగొండ, కంబముమెట్టు కనకగిరి, శంకరగిరి, మొదలగు గుర్గముల జయించెను. 1515 వ వత్సరమందు గృష్ణరాయలు తిరుమలదేవస్థానమును వెంటబెట్టుకొని ధరణికోట యందున్న అమరేశ్వరాలయమును దర్శించి, తులాపురుష, రత్న కేసు, సప్తసాగరములను, మరియు గొన్నింటి గ్రామములను దానముజేసినటులఁ జెలియచున్నది. పుడయగిరిని జయించినపిదప తిరుపతియాత్ర సల్పి, 30,000 ఎరహాలతో వేంకటేశ్వరునకుఁ గనకాభిషేక మొనర్చి, 8 వరుసలుకల స్వర్ణహారమును మాణిక్యభిరమగు కంకణద్వయమును భగవంతున కర్పించినట్టి శాసనములన న్యక్తమగుచున్నది.

1516—1520 నరకు యుద్ధములు లేకదూర్పున శ్రీకూర్మము మొదలు దక్షిణమున మధురదనుక ననేకభిరుద్రముల ధర్మించి నిష్క్రంటముగ శ్రీకృష్ణరాయ లేకచ్చత్రాధి పతిగనుగొడెను. గుంటూరుశాసనమందు

శ్రీమాన్మహామండలేశ్వర రాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర తేజోబంధుగు శ్రీకృష్ణ దేవమహారాయలని వ్రాయబడుట దీనికి దార్ఢాణము. గాయలవారి సేనాధిపతులలో నొకఁడుగ రాయస ముకొండ మారయ్యయను నాతఁడు విజయనగర ద్వజమును సింహాస్రయంగను, శ్రీకూర్మమంతును నిల్పినటుల విశదమగుచున్నది.

దక్షిణదేశమందనేక దేవాలయములు కట్టించి వట్టును, అనేకమగు శిథిలమైనదేవాలయములను బాగు చేయించుటకును, బ్రాహ్మణాలకొరకును వేలకొలది రూకల వ్రయపరి చెననియుఁ జెలియుచున్నది. మధుర, రామనాథ్, దక్షిణకన్నడ జిల్లాలలో నీతని శాసనములగుపడుటచే నీతనిరాజ్య మంతవరకు విస్తరించెననియు చెలిసికొనవగియున్నది రామనాథు జిల్లాలో వెలసిన శాసనములనుబట్టి చూడ నీతనికి ఈశము మొదలగునన్ని దేశములను జయించినటుల స్పష్టపడక మానదు. కీర్తిశేఖులగు వేంకయ్యగారీశాసనము మిగుల యపూర్వమైనదనియు ద్రవిడశాసనములలో కృష్ణరాయలు ఈశము జయించెనని చెప్పుట ముఖ్యంశమనియు నుడివిరి.

కృష్ణదేవరాయలు వైష్ణవ మతాభిమాని యయ్యుండైవాలయముల రెండెంటిని బాగుచేయించి దానము లొసంగెను. వారిమలదేవత తిరుమల వెంకటాచలపతి. మనకందరికీ దేశమందున్న పుణ్యస్థలములలోనెల్లగొప్పది తిరుపతి. ఎంత పర్యంతము కులదేవతలయందు మనకాదరభావముండునో, యెంతకాలము మనపూర్వులగు ఋషీశ్వరులు సామాన్యజనులక గోచరులై నిశసించినయేకాంతస్థలములగు కొండలు, అగణ్యములు మనకు యాత్రాప్రదేశములుగ నుండునో, అంతకాలము శ్రీకృష్ణదేవ మహారాయల కీర్తి నాశమొందకుండ వారి రాగివిగ్రహము, నచ్చుటకట్టించిరి. ఒక చోట నొకయంగవస్త్రమును ధరించి, మరియొక నిస్త్రముచే నడుముబిగించికొని రెండుచేతుల జోడించి యిరువురిభార్యలతో భక్తివిషయ వివ్రముడై ననుస్మరించు కృష్ణదేవరాయల విగ్రహము బాదువారల కరణురకునుదిశాన్య. సీతావివారణుడయ్య శ్రీ కృష్ణ

దేవరాయలకు భగవంతుని యందుగల భక్తిశ్రద్ధలు వర్ణనా తీతములని తత్త్వణమున సుస్పష్టము కాగలదు. ఇతిడు ఆత్మాట్యజ్ఞులయంద లిలిరువణమ వేళి దేవాలయమందు వేయి స్తంభముల మంటపమును నొకటిని సరోవరమునొక దానిని మిగుల యెత్తయిన గోపురము నొక దానిని చిదంబరములొక జయ స్తంభమునుకట్టిం చుటయేగాక తంజావూరు, తిరుచనాపల్లి, నేలము, పుదుక్కోట, మధుర, కడప, బళ్ళారి, ఆనంతపురం జిల్లాలలో దేవాలయముల కొరకెచ్చినదాన కాసనములు వేసోళ్ళ సీతని యపారమగు నైవభక్తిని నూచింపక మానవు. ఈ దేశములనుండి రాయలవారికి బంపవలసిన పన్నులు దేవాలయముల నిమిత్తము వ్యయము చేయుట కీకాసనము లధికారము నిచ్చుచున్నవి. మరియు సీకాసనముల వలన ద్రవిడదేశమునందు వాడుకలో నున్న పన్నుల వివరము వ్యక్తమగుచున్నది. సాలెవా డొక మగ్గమునకు 3 పణములును, వ్యవసాయ దారిక నాగలికి 3 పణము, యేకచోరు, పరిచోరు, ఆలమంగీ, గోది, అరునుపేరు చెల్లించుట వాడుకకలదు. ఈ విధముగ 1, 12 వ శతాబ్దములందు పశ్చిమదేశములో సామంతరాజులనేకు లనేకవిధములగు పన్నుల వమూలుచేసినట్లు, వీరుకూడా వాటాలుచేయుచుండిరి. తుంగభద్రా నదియందాడు పడవలు సయితము పన్ను చెల్లించునట్టి కాసనమువలనను, వివాహాసనమువందును పన్ను చెల్లించవలసి యున్నట్లు కడకీ కాసనమువలనను స్ఫుటమగుచున్నది.

ఈపన్నులనియమమును జరుపునపుడు మనదేశీయ రాజులు ప్రజల ధనమును పన్నుల నిమిత్తమయి యెక్కువగ గ్రహించుచుండిరని తెలియును. కాని యీ ధనమును మరల జనులకిచ్చివేయుటగాని, కొన్నికొన్ని ఊమము మొదలగునవికలవిపరీతికాలముల యందు వమూలు చేయకుండుటగాని ఆచారముగ నుండునని కాసనములవలన తెలియుచున్నది. తంజావూరులో వమూలయిన 10000 వరహాలను, అర్కాటులో పోగయిన 10000 వరహాలను, నేలములోను కొండపిటిలోను కడపలోను వమూలయిన పన్నులమొత్తము

నాయాప్రాంతములలోని దేవాలయములకిచ్చినటుల చేలుచున్నది. ఈకాలములో విద్యాకాఖయు, పరిశోధన కాఖయు కట్టడముల కాఖయు-వియేకార్యములు చేయుచున్నవో ఆకాలమందా యాపనులను దేవాలయములు చేయు చుండెను.

ఈ ప్రకారముగ రాజ్యవం దంతటను ధర్మములజేసి కట్టడముల గట్టించి హైందవ సామ్రాజ్యమును వృద్ధి చేయుటయేగాక తన ప్రధాన పట్టణముగు విజయ నగరమును మహేంద్రుని పట్టణమునకు సాటివచ్చునటుల జేసెను. కోటలో నంజీర రామస్వామి దేవాలయము కట్టించెను. దేవాలయ ప్రాకారముల యందంతటను రామాయణ కథల జెక్కించెను. విఠలస్వామి యాలయమును బ్రారంభించి యొక గోపురమును బూర్తిజేసెను. ఈ విఠల మూర్తికి 991 బంగారు మొహరులను 200 అవులను 25 రజతి దీప స్తంభములను 4 గ్రామముల నిచ్చినటుల కాసనముల వలన తెలియు చున్నది. కొంతకాలము మదరాసు దొరతనమువారి పరిశోధక కాఖాధిపతియగు రేదొరగారి యాలయమతి నుండరమగు చిత్తగుప్తలతో నిండియుండెనని వాగిసియున్నారు. శ్రీకృష్ణ దేవరాయల యపార విష్ణుభక్తికి నీ దేవాలయములే నిదర్శనములు. కృష్ణస్వామి యాలయమునకు సమీపమున చెక్కబడియున్న యుగ్ర నృసింహమూర్తి విగ్రహమును ఊచి పాశ్చాత్యులు కొందరు మిగుల వికారముగ నున్నదని యభిప్రాయపడి యుండిరి. నృసింహమూర్తి చరిత్రయు హైందవ మతమందు సారసింహునికి గల ప్రాముఖ్యతయు నాతని సంబంధమగు పురాణములన్నియు బాశ్చాత్యులు తెలిసికొనిన గాని వారికి శిల్పకారుల యుద్దేశములు బోధపడ నేరవు. ఇంతకు ముందు పాశ్చాత్య శిల్పకాస్త్రమే సర్వోత్తమ మనియు భారతీయ శిల్పకాస్త్రము పురుషుల లక్షణముల సమాజముగ చిత్రంపక వృద్ధిక గోచరంబగు పదాధికములనుగాని, దేవతలనుగాని, రాక్షసులనుగాని సృష్టించుచుండుటవలన నది యంతశృష్టమైనది కాదనియు నభిప్రాయపడిన పాశ్చాత్య పండితులును ప్రకృతము

వారి యాశయముల మార్పుకొనుచున్నారు. దోషబద్ధుడయిన మానవుని యంగముల జీర్ణించుటకన్న గోషరహితుడై పరిపూర్ణుడగు పరమాత్మ వివిధరూపములు ధరించుటయందును భగవంతుని విగ్రహరూపమున నిర్మించుటయందును విశేషము కలదని భారతీయ

లుండుట, అకాలమున సామంతరాజులకు గప్పము చెల్లించుటయేగాక యుద్ధసమయమున తమ సేనలతో తోడ్పడుటయు విధియైనటుల గన్పట్టుచున్నది. ఇప్పటికిని హైదరాబాదులో ప్రముఖులగు నవాబులు, జాగీర్దారులను వారివారి సిబ్బందుల నుంచుకొనవచ్చును.

చిత్రకారుల యాశయము. సకలజననీ నయనానంద సజనక మగు మద్దుకృష్ణుని ప్రతిమయందు ఉత్తమ గుణంబులు స్ఫురించునటులను, ఉగ్రవారసింహుని విగ్రహమును భీకరాకృతిగలదానిగను వారు యధాశాస్త్రముగ నిర్ధమచేసియుండిరి. కృష్ణరాయని కాలమున నీ శిల్పశాస్త్రము కడు పన్నెకెక్కినదని చెప్పట యతిశయోక్తికావరదు.

శ్రీకృష్ణ దేవరాయలు.

పూర్వము, లంగరు, వుత్సవము, సంధిర్భమున వెలుపడు సేనంజూచిన వారు కృష్ణరాయల సేన విషయమై సందియపడరు. తంజావూరు నందు బయల్పడిన నొకకాసనము పలనరాయచూరు యుద్ధమందు ఆ పత్నీహాయుడను బ్రాహ్మణ ఐర్యుడొకడు యుద్ధము చేసెనని విశదమగుచున్నది. దీని బట్టిచూడ బ్రాహ్మణులూ కాలమందు మంత్రులు మొదలగువారుగ

1520 సం॥ రమున రాయచూరు యుద్ధము జరిగెను. రాయచూరు, బీజపూరు నవాబుల స్వాధీనమందుండినది. దీనిని మట్టడించి కృష్ణరాయలు తనవశము చేసికొనెను. గుల్బర్గా తరువాత వశపడెను. 708,000 కాల్బలము, 32,600 అశ్వపుడకము, 551 ఏనుగులు యుద్ధము చేసెనని తన చరిత్రయందు వ్రాసియున్నాడు. ఇది యతిశయోక్తియని కొందరి యభిప్రాయము. కాని చంద్రగుప్తమూర్తునికి 609,000 కాల్బలము, 80,000 గుర్రములు 9000 ఏనుగులు

నుండుటయేకాక సమయానుకూలముగ వాహినులయందును జేయుచుండిరిని స్పష్టమగుచున్నది.

కృష్ణరాయలు 1520-29 ఎరకు రాజ్యమును నిరంకుశముగ బరిపాలించి స్వగౌరవములంకరించెను.

“హిందూ దేశమున రాజుల సేకులు అసమాన భూరితేజోఃరిఘ్టలయి మారాగ్రేసరులై రాజ్యముచేసినను వారు నసమ్మతమగు పరిపాలన చేయలేదు. జనలు వారి యజ్ఞబద్ధులై పన్నులు చెల్లించుచుండిరిని” రాజ్య తంత్రముల వ్రాసిన మెయిన్ గ్రేసు మొదలగు వారి

యభిప్రాయము. దీనియధిక మొకచుక వివరింప
దగియున్నది. ప్రధానపట్టణమునండి రాజ్యమంతయు
స్వయముగ బాలించుట యసంభవమగుటం చెప్పియు
మధ్య భాగములందును, యత్యంత

మగు విర్భాటు లానరించుట కధికారులు నియమింప
బడుచుండిరి. ద్రవిడదేశములో నామి, కోష్టము, మం
డలమనియు, నాంధ్రదేశమున నీమి, స్థలము రాజ్యమ
నియు, భాగములకు భేదములులేదు. సామ్రాజ్యముల

1. చిన్నాదేవి 2. కృష్ణరాయ మహారాయలు. 3. తిరునాదేవి.

అంత్యభాగములయందును ననించు జనుల కష్టసుఖ
ముల్ నరయుట ప్రధాన పట్టణమందుండు వారలకు
దుర్లభమగుటవలనను, రాజ్యమంతయు చిన్నచిన్న
భాగములుగ విభజింపబడి అయా భాగముల కవసర

యంగు ప్రత్యేకముగ నిధికారు లేర్పడిరి. అప్పటికిని
ప్రధానపట్టణమునండి న్యాయాన్యాయ విచక్షణ
దక్షులగు గౌరవ నియోజ్యుల నియమించి కడపకాగ
యాకతతో రాజ్య కార్యములు నెరవేర్చబడుచు

జెను. నేలముజ్జిల్లాలో వెలువడిన యొక శాసనములో నిక్రింది విధముగ లిఖింపబడియున్నది. 'పెరుమాన్' కణియవారియాలయములో ముగ్గురు స్థానికులకా

వారింబువ్వుమాలాలంకృతులంజేసి బహుమతి యొసంగి గౌరవించెనని యీశాసనమువలన మనకు తెలియ పచ్చుచున్నది. దీనివలన పూర్వులు మహారాజులయ్యు సామాన్యజనులకుగూడదపదర్శనమిచ్చుచుండిరనియు, సామంతరాజులుగాని, కేషించిన యధికారులుగాని వారికిచ్చుచున్నటుల చేయుట కవకాశము లేకుండే ననియు దేలుచున్నది. ఈవిషయమునే అనంతపురము జిల్లాలోని సమమస్త భువనాశ్రయ, అను బిరుదము

వెంకట పతిరాయలు.

తిరుమల రాయలు.

గ్రామాధికారుల న్యాయము చేసినందున వారుమువ్వురు విజయనగరమునకేగి రాజుగారిని దర్శింప నెంచగ బ్రధానమంత్రియగు తిమ్మరుసు వారికి బ్రభుదర్శన మిప్పించెననియు, రాయలు వారి యభీష్టములదీర్చి

భృవము చేయుచున్నది. ఈకాలమున రాజులు తమ నిరంకుశ పరిపాలన సాగించుకొనుట కవకాశములే కుండ, జేయుటకై జనసభలు, ఎన్నికలు మొదలగు

ఏర్పాటులనేకములు చేయబడు చున్నవి. ఆకాలములో సభలుండెనుగాని, సభలకు స్వతంత్రము లేదాయెను, అయినను రాజులు తమ యిచ్చను సారముగ బరిపాలనచేయగూడదనియు, కొన్ని కట్టు బాట్లకు లోబడి యుండవలయుననియు, పూర్వకాలమునందేర్పాటులుండెను. గ్రీకుదేశమందలి తత్వబోధ కాగ్రేసరుడగు ప్లేటో అను నాతడు రాజపరిపాలనము సామాన్య జన పాలనము-ఈ విధములగు పరిపాలనము లను, వాటివలన జనులకు కలుగు లాభనష్టములను జర్పించు సందర్భమున యోగ్యుడగు రాజు లభ్యమయ్యె

వెంగ శాంబ.

నేనిరాజపరిపాలనమే శ్రేష్ఠమనినుడివియుండెను. రెండు వేల నత్సరములతరువాత జర్మనీదేశమందు బయలు వెడలిన ట్రీప్లీ నీట్సిమొదలగు తత్వబోధకులును రాజపరిపాలనమే శ్రేష్ఠమనిరి. అయితే రాజానకవసర

మగు గుణసంపత్తివిషయమయినమాత్రము ట్రీప్లీ అను ఆతనిని ప్లేటో అనునానికిని భిన్న భిన్నమైన యభిప్రాయములు కలవు. ఏరాజు తన పరిపాలనయందు ధర్మము నవలంబించుచు భూమయందవతిరించిన దేవునివలె బ్రవర్తించునో అరాజు సంబంధమగు పాలన మంచినది ప్లేటో, అనునాని యాశయము ఏరాజు తన సామర్థ్యమును ప్రకటించి ప్రపంచము నంతయు తన యిచ్ఛను సారముగ నడుచునటుల చేయునో అట్టి రాజు పరిపాలన మంచినది ట్రీప్లీ యభిప్రాయము. ప్లేటో వ్రాసిన గుణములకలరాజుసంభవించుట దుర్లభము. కొటిల్వ్యుని అధికాశ్చర్యములో

“విద్యావిహితో రాజాహి స్రజానాం వినయేరతః
ఆనన్యాం పృథివీంభుజ్జై సర్వభూతహితేరతః॥

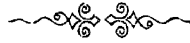
ప్రజానుభవ హితం రాజ్యః ప్రజానాంచ ప్రయోగహితం నాత్మప్రియాహితం రాజ్యః ప్రజానాంనుప్రియంహితం” అనియు, మహాభారతములో.

పూర్వాహ్లాతచరేధర్మంమధ్యాహ్నాధామపార్జయేత్
సాయాహ్నాతచరేత్కామాశ్చత్యేషావైదికశ్రుతాం॥
అనియు జెప్పబడియున్నది.

ప్లేటో తత్వవేత్సత్వము రాజులక్షణమని యభిప్రాయ పడుచున్నాడు. మహాభారతము ధర్మాధికాకామాజక నయన రాజులక్షణమని నిక్కాణించుచున్నది. కొటిల్వ్యుడు సర్వభూత హితగ్రాహి రాజునిన్నామని నుడువు చున్నాడు. ఏతాదృశ సర్వ ముగి గణ మండితుడు కృష్ణదేవ మహారాయలని నొక్కి-నక్కాణించుట సర్వజన సమ్మతమగు చున్నది. ఇట్టి మహానియుని ఇట్టి యాదర్శక మహాశ్రీమతుని గనిన మన భరతమాతకు మన మెంతయో కృతజ్ఞులమయి యామహాశయుని జీవితమానుండి వినయముల గ్రహించి మన యంతరాత్మలను పరిశుద్ధముగ జేసికొనిన కృతకృత్యులము కాగలము. ఈ మహామహుని చరిత్ర సర్వజనులకుపయుక్తమగు చున్నది. మహిషకులు నీటిని గ్రహింప ఎచ్చును. దాతలు దాతృత్వ మందును భక్తులు భక్తి యందునువిరాగులు వైరాగ్యమందును కీర్తికామునికీర్తి యందును సత్వగుణాభిలాషులు సత్వగుణాదులయందును నీతని యాదర్శక ప్రాయునిగ గ్రహింప వచ్చుననుట నిర్వివాదాంశము.

అనర్థక వాఙ్మయము - యెంకి పాటలు

[పొక్కులూరి లక్ష్మీనారాయణగారు]

“యెంకిపాటల, యందుగల గుణదోషములను నాశక్తి ననుసరించి సంపూర్ణముగ విమర్శించి అట్టిపాట లెట్లు వాఙ్మయమున కనర్థకముల సహేతుకముగ ధృవపరచుచున్నాను. నేను విమర్శించు పంక్తుల నిట నిచ్చుచున్నాను.

“యెనకజల్మములోన యెవరమో నంటి
సిగొచ్చి నవ్వింది సిలకనాయెంకి ||

“ముందుమనకేజన్మ ముందోలె” యంటి |

తెల్ల తెలజోయింది పిల్లనాయెంకి||

“యిన్నాళ్ళునాకోలె ఈసుకము” లంటి
కంటనీరెట్టింది జంటనాయెంకి ||

అంధభాష ముఖ్యముగా ముక్తిఱుంగులఁ
గాన్పించుచున్నది. అందు,

- (1) సాంప్రదాయ సిద్ధమగు లసక్షణభాష.
- (2) వ్యాహారిక భాష. (3) నింద్యగ్రామ్య భూయిష్టమగు నధమజాతి యాంధ్రము.

ఇంగు మొదటిది విద్యాధికులకు విశేషపరిచయముగలదియు, అది నుండియు గ్రంథములనలంకరించినదియునైయున్నది. రెండవతరగతి భాష సామాన్యముగా నుత్తమ జాతులనిషించు కొనెడి వారెల్లరు ననుదినముగ వ్యాహారికమునందు వాడునదియు పాత్రచిత్త్యముగ నాటకములు ప్రహసనములు పాటలు మున్నగు వానియందు బ్రయోగింప బడు నదియునైయున్నది. ఇక మూడవది యధమజాతులనుదినము ను వాడు నట్టిది. పైవిభజనకు భిన్నముగనునకు దొరకు నువాహారికముల సంఖ్య యత్యల్పము. అందు -

— ఈ పాటలలోని పదములను మూడు శ్రేణికల క్రింద చూపెదను.

1 మొదటి తరగతి.	2 మధ్యతరగతి.	3 అధమతరగతి.
అంటి	లోన	యెట్టినాయెంకి
ముందు	ఎవరము	యెనక
మనకే	నవ్వింది	జల్మము
మనకు	ముందు	యెవరమోని
సుకము	మనకే	సిగొచ్చి
కంట	పోయింది	నవ్వింది(నయ్యింది)
జన్మము	మనకు	నీరెట్టింది
		జంట నాయెంకి

* భారతి, వైశాఖ సంచికయందు, నందూరి సుబ్బారావు బి. ఎ. గారి “యెట్టినాయెంకి” అను పాటలమీద గావించబడిన విమర్శకు, జ్యోతి, 16-5-1924, సాహితీ రుథిరోద్గారి మాఘపాల్గణముల, భారతి రుథిరోద్గారి జ్యేష్ఠసంచిక, కారద జులై 1924 సంచికలయందు ప్రోవిమర్శలు బయలుదేరినవి. ఈవ్యాసము వానికి ప్రత్యుత్తరము.

ఈ పాటయందలి భావముల నిందలి మాటలలోనే సాధ్యమగు నంతవరక నీమూడు తీర్మానములను నట్లు వ్రాసి చూపెదను.

వెట్టినా వెంకి.

మొదటి తరగతి.

(1) వెనుకజన్మములోన | నెవరమో యంటి
సిగ్గుపడినవ్వెను | చిలుకనా వెంకి॥

(2) ముందుమనకేజన్మ | ముందునో యంటి!
తెలతెలబోయెను | పిల్లనా వెంకి॥

(3) ఎన్నాళ్ళుమనకోసే | యీసుకమలంటి!
కంటనీర్వెట్టింది | జంటనా వెంకి॥
మూడవతరగతి - వెట్టినాయెంకి.

(1) వెనకజన్మములోన | యెవరమోనంటి!
సిగ్గుచ్చినవ్వెంది | చిలకనా వెంకి॥

(2) ముందుమనకేజన్మ | ముందోనో యంటి!
తెలతెలబోయింది | పిల్లనా వెంకి॥

(3) ఎన్నాళ్ళుమనకోసే | యీసుకమలంటి!
కంటనీర్వెట్టింది | జంటనా వెంకి॥
మూడవ తరగతి - యెట్టినాయెంకి.

1) యెనక జన్మములోను - యెవరమోనంటే
సిగ్గుచ్చినవ్వెంది - చిలకనా వెంకి॥

(2) ముందుమనకేజన్మ - ముందోనో యంటే
తెల్లతెలబోనాది - పిల్లనాయెంకి॥

(3) యెన్నాళ్ళుమనకోసే - యీసుకమలంటే
కళ్ళనీర్వెట్టింది - జంటనాయెంకి॥

ఈ పాటయందలి పదములిరుమించు అన్నియు మూడవతరగతిలోని పదములని చెప్పవచ్చును. దీనివలన యెంకి మూడవతరగతి భాష మాటలాడు నాయకయని స్పష్టము. అట్టియైన నాయకుడును మూడవతరగతి భాష మాట్లాడువాడై యుండుటయే సహజము. కాని వెరికిబదులుగ యెరియు, వెనుకకు బదులు యెనకయు జన్మమునకు బదులు జన్మమును,

చిలుకకుబదులు సిలకయు పట్టుగనుచ్చరించిన నాయకుడు చట్టున నోరుజారి అంటి యను శాస్త్రీయమగు భూతార్థక క్రియ నుచ్చరించెను. కంటన్ మొదలగు మఱికొన్ని మాడగలవు. ఇదికొంత సంశయమును గలుగజేయుచున్నది. నాయకుడు క్రియలను చక్కగ బ్రయోగింప సమర్థుడగు మొదటిజాతి భాష నెరిగిన పండితుడో కి యెరియని సందియము తోపకపోదు. నాయకుడును మూడవతరగతిలో భాష మాటలాడు వాడై యెరియుండిన సిక్రియను బ్రయోగించుట అసంభవము. దీనింబట్టి నాయకుడు మొదటితరగతి శ్రోత్రియ భాష మాట్లాడు నుత్తమశుభజాడై యుండవలెను అట్లుకాదేని యీ కవనంబున కరీతియు (రసములకుచి తము కాని పదవిన్యాసము) విరసమును సిద్ధించును. నాయకుడుత్తమ తరగతిలోని వాడైనచో అధమజాతి యెంకితో మాడుజన్మములకుగల కష్టసుఖముల జెప్పుకొని సరససల్లాపములాడి మేనుమేనుతో చేర్చుటవలన సిక్రియ నాయక యన్యోధగానోపుననియు దోచెడిది. ఒండొరుల భుజములను దగ్గరజేర్చి నెజ్జవక్క నిలుపంబెట్టి చిత్తరువును జూపెట్టి వరసము వెరిక్రింగార రసముగాక ప్రేమకొలుకు ప్రేమయగు ప్రణయరసము కానిరదు. కొందరు విమర్శకులట్లు ఈ దీనియందు గొప్పభావము గలదనియు ప్రణయరసముపైతిల్లిపోవుచున్నదనియు ముల్లోకముల యెట్టించుచున్నదనియు జెప్పుచున్నారు. భాషమేమియులేదని నేనును నిరాకరింపను. భాషమెల్లున్నను నీపాటయందలి భాషమేయమై నిండ్యగ్రామ్యభూయిష్టమై అక్షరామ్యులగు నాంధ్రులకు రుచింపనిదై గ్రంథస్థమగుటకు నవర్హమై యున్నది. పాటలకు ఛందస్సు అక్షరలేదుగావున నేనంత పట్టుబట్టను. పాటలయందు గ్రామ్య పదప్రయోగముకూడ కలదందులేని ఇంతహీనమైన గ్రామ్యమును పట్టుబట్టి సారస్వతమున పోప్పింపజేయుట వాఙ్మయమున కనర్థకము. ఇట్టి భాషమున్న న్నడును గ్రంథస్థము కాలేదు. పాటయందలి పాటనాటవాడబడుచుండెడిదగాని యెన్నడును గౌరవింపబడలేదు. బొప్పిలిపాట కోమమ్మకథ మున్న

పాటలయందొట్టి జాతులకు చేరువచుట్టమగు హీనభాష వాడ బడియుండలేదు. ప్రస్తుతకాలమున స్వేచ్ఛా వ్యాసారులగు వారు కొందరిప్పుడిప్పటి హానిని గ్రంథ స్థములుగ జేయుచుండిరి. అట్టివి పెద్దలు కొందరంగీకరించు చుండిరి.

“యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠస్తత దేవేతరోజనః
సయత్ప్రమాణంకురు తేలోకస్తదనువర్తతే॥”

యనఃగీతా వాక్యమువీరెఱుంగనిదికాదు. ఇట్టి భాషను నెంత యుత్కృష్ట భాషములతో సమ్మిలితము చేసినను గ్రంథస్థము గావించుటవలన ఆంధ్రవాఙ్మయమున కనర్థకము గావించినవారమె యగుదుము. ముందువారు తమపూర్వులయొక్క భాషయిట్టి మహాన్నత్య స్థితియందున్నట్లు నిస్సంశయముగ దలంతురు. క్రమక్రమముగ గ్రంథములన్నియు బూతులు బుంగలు గావచ్చును.

ఇక్కొలంబున పలువురు భావగీతముల పేర రచించు కవిత హృదయాహ్లాదకరమగు మృదుమధుర శైలిని పాటలుగను గీతములుగను చక్కనిభావములతో పెంపొందుచున్నది. అయ్యవి యాంధ్రసారస్వతమున కానిశ్శకములే కాని భావముపేరుచేప్పి చెప్పరాని భాషను భాషాధికులు గ్రంథస్థముగ జేయుట కడుం గడు శోచనీయము. పండితులూ మోదించుటలేదాంధ్రవాఙ్మయమునకు గొడ్డలిపెట్టు పడములు సౌష్ఠ్యమును బొందినమాత్రమున నశించిపోయెడి భాష మెంతకాలమునిలువగలదు.

“కం. తనువగు శబ్ధార్థంబులు

ధ్వనిజీవములొక్రియావితానముసముద్భుతే

తనరుగుణంబులుగుణములు

ఘనవృత్తులువృత్తుకారకావ్యేంద్రికమౌనా

అనునాలంకారివాక్యమువలనయాశబ్ధార్థసౌష్ఠ్యములేని కవిత్వము తనుహీనమని (కవిత్వముగాదని) ఘోషించుచున్నది. తనువుండినగదా భావము. తను

వులేనిది భావమెట్లు భాషచుద్వంసముజేసి యెంతెంత భాషములందిమిడ్చినను నదిబుద్ధవ కవిత్వమే యగును పైపెచ్చు వాఙ్మయమున కనర్థకమగును.

శ్రీపంచాగ్నుల అడివారాయణ శాస్త్రులవారి సంశయములు తన్నివారణ.

(1) లోకము స్వాతంత్ర్య వాయుపూరిత మగుట చాలతప్పని వీరూహించుచున్నారా?

(1) ముందు వెనుకలరయుని సక్రిమ పరిణామ విరుద్ధమగు నశాస్త్రీయ స్వాతంత్ర్యమునకు విరుద్ధాభిప్రాయుడనే. ప్రపంచపరిణామమును తదంతఃసాతీ యగుఅంధ్రకవిత్వాది పరిణామమును కూడతిరో హితముగాన పుడంగీకరించేదనువీవలకు పలికిననుభాషాభివృద్ధియే కానేరదు.

(2) ఛందస్సు సున్నయా పూర్ణమా?

(2) సున్నయసత్యమనిరి. వీరపూర్ణమును అసత్యమే. వీరునుబౌర్రావుగారి పాటలు లక్షణయుక్తము లనియు ద్విపదలనియుల్లాఘించియుండిరి. మొదటి రెండొచరణములును ప్రాసలేన ద్విపద పాదములు రెండవ రెండొచరణములలోను యగణములమీద లఘువులున్నవి. అందుకడపటి చరణమందు యతి శూన్యము మాడవ రెండొచరణములలోను మొదటి దానియందు భగణమువైలఘువు గలదు. కడపటిపాద మందు యతినున్న. ఇట్టియాకాశ లక్షణయేమిమగు పాటను శాస్త్రీయమని శాస్త్రులవారును కడుహాస్యాస్పదంబు. వీరుశాస్త్రీయమనిరి గానిశ్రీసుబ్బారావుగారి రట్లనరనిదలచెద.

(3) యెట్టినాయెంకి యందలి భాషము నెవ్వరికినివివరింపఁ జూలేదట. ఎందువలన?

కవ్వతరమగు పదములీ పాటయందు లేమిరజేసియు నిఘంటువు లిప్పట్టి సీరర్థకములుగలచేతను, అట్టి భాషాపరిచయము కలవారికెల్లరకును భాషమునుస్వక్రమగుటను వ్యాఖ్యాన మనవసరము. సలక్షణభాషయేమో వ్యాకరణాదులు జూడవలెనన్ననట్టియగత్యముగగనకునుము, ఈయెడ వేరవివరింపఁబనియేలను?

(4) వెంకిపాటలో భావములేదా? ఉన్నను అదికవనముగాదా?

(4) అసలు భావములేకపోలేదు. లేదని నేను నిరాకరించియుండలేదు. సుష్టగుపదములులేనిపట్ల కవనమునకు తను వేలేదని నే నింతకుముందే మనవిచేసికొనియుంటిని.

(5) ఇట్టికవనంబులు భాషాయోషామణి కలంకారములుకావా?

(5) నింద్యగ్రామ్య భూయిష్ట మగుటంకేసి, భాషాయోషామణి కలంకారము కానేరదు.

ఈ సందర్భమున శ్రీ అదినారాయణశాస్త్రి గారే తాము ఆంధ్రశబ్దచింతామణికి బ్రహ్మశ్రీ పారనంది రామశాస్త్రిగారు వ్రాసిన వ్యాఖ్యాన గ్రంథమునకు పీఠికవ్రాయుచు తొలుదొల్ల సుదాహరించినశ్లోకమునుజూడుడు.

శ్లో॥ అధికవియదినాథీషే తథాపిపఠపుత్రవ్యాకరణం ।
సకలశృకలోమా భూత్సలిలంశలిలం సకృత్ శకృత్॥

వ్యాకరణము నెఱుంగనికతన సంభవించెడి అపశబ్దోచ్ఛారణమును తజ్జనితమగు నపహస్యమును నీకు రాకుండుగాక! సకలము శకలముగాను, సలిలము శలిలముగాను సకృత్తు శకృత్తుగాను, కాకుండునుగాక! యని యీ సుభాషితమునకు తాత్పర్యము.

ఇందుకు సంబంధించి నూత్రాదికము.

“అని యమాధ్వామ్యం హియత్వప్రభంశః”

శాస్త్రనియమములేని పద మప్రభంశ గ్రామ్యమగును. అప్రభంశమనగా గ్రామీణజన ముఖోచ్ఛారణములో భంశమునొందినది. నూనె, నేనె, ఇత్యాదికము.

శ్రీశాస్త్రిగారి వ్యాఖ్యాన నిరంకుశత్వము:-

“ముందుమనకేజన్మ” యనుటకు బదులు ముగ “దుమానకేజన్మ” యనివ్రాసితదనుగుణ్యముగ మిథ్యావ్యాఖ్యానిమునుజేసిరి. వీరుకవిహృదయమునుగుర్తింపజాలకపోయిరి. యెంకిపాటలలోని యసభ్యములు, నశ్లీలములు, నప్రభంశములను మచ్చునకుఁ గొన్నిటింజూపిముగించెద.

పిల్లపొరుగురెల్లి
మల్లీరాలేతాని

వొల్లంత వుడికెత్తి
వాక్కణ్ణిపొడుకుంటె

నాయకుఁ డొంటిగ ప
రుండి యనుభవించు విర
హవేదనా వర్ణన కాబో
లు? ఏమిచక్కనిధ్వని?

... ..

తభుకుమని యెంకి నాదరికిరావాలి
నిదిరకాబోనంట నిందిలాడాలి
పడుకుంటే నాకేటో బ్రమపుట్టినాది
కడుపులో సెయ్యేసి కలిపేసినాది.

* * *

చక్కని
గూఢతకి
ది నిదర్శ
నము. ఆ
హా! ఏమి
విప్రలం
భము.

“నీటిగాలికి యెంకిపై పెగురుతాదంట.”

ఇన్నియు సభ్యములట. ఇందలి పదములకంటె నప భ్రంశములు నశ్లీలములు నెటదొంగును? పెద్దలదృష్టిలో నీకవితయుచ్చస్థానమునాక్రమించినది.

ఇట్టిపాటలు వాఙ్మయమున కనర్థకములని యిది పరకే వ్రాసియుంటిని. కొందరంగీకరింపనచ్చును. కొందరు ప్రతిఘటింపనచ్చును. కాని వ్రాసిన వ్రాతయెల్ల వాఙ్మయాభివృద్ధియే కాజాలదు.

ఇక్కాలంబున అనుమడిలోని కలుపువలె అనర్థక వాఙ్మయముపెరిగి పోవుచున్నది. క్రమముగ విద్వాంసులును విమర్శకులును పూనుకొని అట్టివితగురీతిని గ్రంథస్థములుఁ గాకుండజూచినచేగాని క్రమశః గ్రంథములు బూతులబుంగలు కాఁగలవు.

నీలంశెట్టి శ్రీరామ దాసుగారు కట్టించిన శ్రీ నరద్రాద్రి నీలారామలవారి దేవాలయము. (బందరు) 1918 సం॥ డిశంబరు నెలలో పూజింపబడినది. దాదాపుగ ముప్పదివేలు యాప్యములు దీనికిరింద వినియోగింపబడినవి. అనగా శ్రీశ్రీరామ దాసుగారు ఈమఠాన్ని ప్రతివంశమున ని మహాత్మ్యమునకు సమర్పించిరని కానందము గలుగుచున్నది.

హాతల

నా మైసూరు ప్రయాణము.

[హాలపర్తి రామార్తి గారు.]

నాకు జన్మతనమునుండి దేశదేశముల కేగి యచ్చటచ్చటగల వింతల నెల్లగను గొన వలెనన్న యభిలాష కలదు. మైసూరులో కొన్ని సంవత్సరములుండి విద్య నభ్యసించినట్టి యు, బంధువులను గలిగినట్టియు ప్రస్తుతము గుంటూరులో హైకోర్టు వకీలుగానుండిన దేశ రాజు హనుమంతరావు పంతులుగారు నాకు చిరవరచితు లగుటచే వారు అప్పడప్పుడు మైసూరు రాజ్యవైభవములను గూర్చియు, అచ్చటి రమణీయములైన ప్రదేశములను గూర్చియు ముచ్చటించుచు వచ్చిరి. అప్పటి నుండియు నాకు మైసూరు రాజ్యవైభవములను జూచి యానందింప వలెనను కుతూహలము జనించెను. ఒకనాటి వేసవికాల దినమున నామిత్రునితో కలిసి బెంగుళూరునకు బయన మైతిని. వేసవికాల మగుటచే మేముగూడూరు చేరుసరికి దీప్తిమైన సూర్య తాపమువలన మామేనులు చెమ్మటలు గ్రమ్మనారంభించెను.

ధూమశకటముయొక్క వేగమునకు దోచు గ్రీష్మవాయువుయొక్క తాడనమువలన మేను పడిన బాధ యాపరాత్పరునికే యెఱుక. ఏదోవిధముగ చెన్నపురి చేరితిమి. వేడి గాడ్పులవలన కృశించిన మాదేహములను కొంత ఆహారమువేసి బలపఱుప నెంచి యొక భోజనశాలకు వెళ్ళితిమి. పప్పు, పచ్చళ్ళు, కూరలు, నెయ్యికి అలవాటుపడిన ఆంధ్రుల మగుటచే దాక్షిణాత్యుల కొళంబు, రసా, తైరుపచ్చడి, మూరు (నీళ్ళమజ్జిగ) మాకంత గారుచించినవిగావు.

భోజనానంతరము బెంగుళూరుకు బోవు రైలుబండి నెక్కితిమి. రైలుమారిన వెంటనే అందలి ప్రయాణికులలోను మార్పు కనబడుచుండెను.

అలవాటు లేమిచే బండ్లలోని అరవల గొడవ మాకర్థ పుటంబులకు వింతగొల్పు చుండెను. ధూమశకటము కొంత దవ్వరుగు

నప్పటికి నెద్దియోయొకటి వాయు వేగమున మాప్రక్కనే పటుగిడుటచే నాకాశ్చర్యము తోచి అదియేమియని నామిత్రుని చెప్పితిని. “చెన్నపురినుండి ఆర్కోణమునకు రెండు రైలు మూర్గము లున్నవనియు బండియొక దానికొకటి వేచియుండక వెంటనే జనుట కొరకట్టి యేర్పాటుచేయబడె” నని నామిత్రునివల్ల దెలిసికొంటిని. కొంత కాలమునకు బొంబాయికిని గూడూరుకును జను పొగబండ్ల కూడలియగు ఆర్కోణం జంక్షను చేరితిమి. వేసవికాలపు వేడిమికి దోడు యెడతెగని ప్రయాణమగుటచే మాశరీరములు నీరసించి కడుదూర్బలములై యుండెను. ధూమశకట మాహారముగొని తిరిగి ప్రయాణమునకు సిద్ధమగునప్పటికి నీరసించిన మా శరీరముల గూడ గొంతయల్పాహారములచే బలపఱచి మేముచు సిద్ధముగ నుంటిమి.

అంత గొంతదూరము అరుగునప్పటికి తంజావూరుకు బోవు దక్షిణ యిండియా యిసుపదారికూడలియగు కాట్వాడిజంక్షను జేరితిమి. అప్పటికినుమారు సాయంకాలము నాలుగుగంటలాయెను. సూర్యునకు మేఘము లడ్డుపడుటజేతనో లేక అచ్చటి స్వభావసిద్ధమగు శీతోష్ణస్థితి జేతనోగాని కొంచెము చల్లబడి సన్నని వర్షతుంపురలు మామేనులపై బడుటచే మాకిమిత సంతోషముగా నుండెను. వాయువేగమున పొగబండి జనుటచే వర్షబిందువులమీది చల్లనిగాలి మా మేనులను స్పృశించుటచేత మామోములు వికసించి మార్గాయానమును మఱుపుజెందుచుంటిమి. పోనుపోను వర్షబిందువులు వర్షధారలుగా మారిపోయెను.

ఈచూర్గమున రైలు కరుప్రక్కల మేము గొంచిన స్పృష్టినై చిక్కిములనుమీను తెలుపక విడుచుట ధర్మముగాదు. మార్గమునకిరుప్రక్కల నారికేళ ననములతోను మయిలుసోకునని గాబోలు భూమికి గొన్ని యంగుళములెత్తుగానున్న చిత్రనిర్ణములుగల ఫలములతో నలరారు రసాలవృక్షములతోను మరికొన్ని తామ్రల రమణీయమైన ఛాయ గలిగి తమమేననున్న భూమి ధారలచే శుభ్రపరుపబడి స్వచ్ఛమైన కాంచిన వెద జల్లుచు పాలవల్లికి ప్రేలాడగట్టిన వివిధగుల రసబుద్ధవలె ప్రకాశించు ఫలములు నేత్రములకు విందుగొలుపుచుండెను. మరి కొంతదవ్వున నిగి కంటియును పర్వత శిఖరములతోను గిరిగిరులమధ్యనుండు విశాల మయిన నీయలను స్వర్గమునకు బ్రవేశ ద్వారమో యన్నటుల నామార్గముప్పియుండెను. భూదేవి కలగకానిములగునీచిత్ర స్పృష్టిని నాకల్యముగ వీక్షించి సభిలాష గలదు. కాని ధూమశకటముయొక్క వేగమున కన్నుల గరవుదీర జామభాగ్యమబ్బుదయ్యె. నేత్రోత్సవముచేయు నీచిత్రస్పృష్టిని వీక్షించిన నాస్థికునైనను భగవంతుడున్నాడన్న నమ్మకము బుట్టక మానదు. తనను దెలిసి కొనమని చిత్రవిచిత్రముగ దన మహిమలను అక్కడక్కడ వెదజల్లి దాగియును, ఆసర్వేశ్వరుని గొనియాడ నెవరి తరము!

అంత గొంతదూరము జరిగినపిదప శీతలదేశ సివాసులకు వేసవికాలమున శరణ్యమగు నీలగిరి కొండలకు బోవు యిసుపదారి కలియుచోటగు జోలారుపేట జంక్షను జేరితిమి. అప్పటికి యినుడు మనప్రాంతముల

దినపనిని ముగించి యస్త్రాద్రిని గ్రుంకు తరుణ పూయెను. చలిగాలి తీవ్రముగ వీవనారంభించెను. వేసవికుస్తులను విసర్జించి చలికాలపు కుస్తులను ధరించవలసి వచ్చెను. కనుచీకటికి దోడు కారడప్రలతో నిండియున్న గిరుల మధ్యగా పొబండిప్రయాణము చేయుట జూడ నాశ్చర్యమును భీతియు జనించుచుండెను. ఇట్లు కొంతదూర మరిగినపిదప బంగారపు గనులకు బోవుచు పదారి కూడలియగు బొరింగుపేట జంక్షను జేరితిమి. అచ్చటనుండి పయనము రాత్రి పదిన్నర గంటలకు మైసూరు రాజ్యమునకు ప్రధాన నగరమగు బెంగుళూరు పట్టణమునకు జేరితిమి. ఇదియెమాముఖ్య గమ్యస్థానమగుటచేనచ్చట దిగి మాగ్రామ నివాసులును చాలకాలము నుండి యీరాజ్యమునందే ఉన్నవోద్యోగమును బడసినవారును నావెంట సంటిన మిత్రుల పినతండ్రియునగు దేశరాజు శీతారామరావు పంతులుగారి భవనమునకు బోతిమి.

—: బెంగుళూరు పట్టణము: —

నుఱునాడు బెంగుళూరు నగర వైభవములను జూడనెంచితిమి. బెంగుళూరు చెన్నపురికి 219 మైళ్ళదూరమున నున్నది. సముద్రపట్టణమునకు 3,113 అడుగులయెత్తు గల్గిన పీట భూమిమీద నీపట్టణము నిర్మింపబడియున్నది. ఇంతయెత్తున నుండుటచేతనే యిక్కడి శీతోష్ణస్థితి చాలచల్లగా నుండును. బెంగుళూరులో కొంతభాగము కంటోనుమెంటు అనిపేరు. ఈభాగము బ్రిటీషు ప్రభుత్వమువారికి చెందియున్నది. ఇదియొక బ్రిటీషు రెసిడెంటు పరిపాలన క్రింద నుండును.

ఈపట్టణమున చూడగిన వానిలోకోట, కెసి డెస్సి భాగము, లాల్ బాగ్ అను వేరుగల ఉద్యానవనము, కుబ్బన్ పార్కు లేక పీపుల్సు పార్కు ముఖ్యములు. ఇక్కడి కోట 1537 సంవత్సరములో కెంపె నౌడయి అను హిందూ రాజుచే మట్టితో నిర్మింపబడినది. హైదరాళీ కాలములో 1761వ, సం॥ మున నీకోట తిరిగి తూతితో కట్టబడినది. ఈకోటకు రెండు ముఖద్వారములు గలవు. ఉత్తర ద్వారమునకు డిల్లీద్వారమనియు, దక్షిణద్వారమునకు హైసూరు ద్వారమనియు పేర్లు. డిల్లీముఖ ద్వారము మహమ్మదీయ శిల్పకళానైపుణ్యమును చాటుచుండును. ఈకోటకొక మైలు దూరమున నైఋతీ మూలగా కెంపెనౌడయి రాజుచే నిర్మింపబడిన గాలి గంగాధరేశ్వరుని దేవాలయము కొండగుహలో నున్నది. ఇచ్చట శివుని చిహ్నములగు త్రిశూలము, ఛత్రము, ద్విధేరి విడివిడిగా 15 అడుగుల యెత్తుగల ఒకేతూతితో అందముగా చిత్రింపబడియున్నది.

1638 వ, సంవత్సరమున బెంగుళూరు బీజపూర్ సేనాధిపతిచే వశపర్చుకొనబడెను. 1791 వ, సం॥ మున బ్రిటీషువారికిని టిప్పుసుల్తానుకును జరిగిన మూడవమైసూరు యుద్ధమున లార్డు కారన్ వాలీసు గారిచే పట్టుకొనబడెను. టిప్పుసుల్తాను మరణించి శ్రీరంగ పట్టణము బ్రిటీషువారి వశమైనపిదప 1799 వ సం॥ మున మైసూరు తిరిగి పూర్వపు హిందూ రాజుల సంతతి వారగు ఉడయర్లకు నిచ్చి వేయబడెను. ఆఉడయర్ వంశము వారే యిప్పుడు రాజ్య మేలుచున్నారు. ఇప్పటి మైసూరు మహారాజు..... 'దివాను' అను

హోదాగల మంత్రుల సహాయమున మైసూరు సంస్థానము పరిపాలింప బడుచున్నది. సమర్థులగు దివానులతో నొకరని పేరుగాంచిన సర్. యం. విశ్వేశ్వరయ్యగారు మన ఆంధ్రులగుటచే మన మెల్లరిము సంశోషింప వచ్చి యున్నది.

ఇచ్చట చూడదగిన వానిలో లెఫ్ ట్ జాన్ అను ఉద్యానవన మొకటి. విశ్రాంతికి పురజనులు తండ్రిప తండ్రిములుగా వచ్చి నీ యుద్యానమందలి తరులఛాయల, లతాగృహములందును, విశ్రమించి అందలి వివిధవృక్ష సంతానమును, సుగంధపుష్పగుచ్ఛములమీది కమ్మతావుల నాఘ్రాణించి యానందించి వెళ్లుచుందురు. వనమధ్య న ఉన్నతమైన తురగము నెక్కినట్లు నిర్మింపబడిన చామరాజేంద్ర మహారాజయొక్క గొప్ప ప్రతిమ గలగు. పీఠిల్లు పార్కు అనుపేరున నొక ఉద్యాన వనము గలదు. సాయంకాలమున విహారార్థము పలువురిక్కిడికి వచ్చి విశ్రాంతి తీసుకొనుచుందురు. ఇచ్చట తరుచు మిలిటరీ బ్యాండు వాయిద్యములు మ్రోగుచుండును.

చూడదగిన భవనములలో గవర్న మెంటుహౌసు, రెజిడెంటుగారి నివాసస్థలము మైసూరు ప్రభుత్వమువారి పబ్లిక్కు ఆఫీసు భవనములు, సెంట్రలు జేయిలు, గవర్నమెంటు కాలేజి, కోటలోని మహారాజావారి శ్రోత్ర రాజనగరము, పురాతన రాజనగరము, విక్టోరియా ఆనువత్రి, మ్యూజియం, క్రైస్తవ దేవాలయములు, విద్యుచ్ఛక్తి యంత్రాల యము ముఖ్యములై యున్నవి.

—: పట్టణ స్థితి :—

ఒకనాటి యుదయమున మేమీవై భవములను దిలకింప నుద్దేశించి ద్విచక్రశకటముల

(బైస్కిల్) నెక్కిపయనమైతిమి. ఈనగరము పర్వతాగ్రములపై నిర్మింపబడినందున నిమ్నోన్నతములైన రాచబాటలు గలిగి యున్నది. ఒకవీధిలో నెలబడి ముందుజూచిన కొంతయెత్తున భవనములు వీధులు వీధుల వెంబడి జరుచుండు గుర్రాబుద్ధి మనకన్న లకు గోచరమగుచుండును. మనమా ఉన్నత ప్రదేశమునకు బోయినలు శిల పరిసరిన అధో యతిముగి నొకపట్టణమువలె కొన్ని గృహములు వీధులు గనంబడును. ఈవిచిత్ర గోచరమునకు కారణము ఆపట్టణముయొక్క మిట్టిపల్లము లేయని గ్రహించితిమి. వీధులు నిమ్నోన్నతములుగా నున్నందున బైసికిళ్ళ మీద నెక్కి అన్ని వీధులను దిరుగుట మిక్కిలి కష్టతరముగా నుండును. ఎత్తునుండి క్రిందికి బోవు రోడ్డులపై మాబై సికిళ్ళను ప్రయాణ లేకయే పోవుచుంటిమిగాని తిరిగి క్రిందనుండి ఎత్తుకుబోవు రోడ్డులమీద బై సికిళ్ళను త్రొక్కుట చాలదుస్తరముగా నుండెను. అట్టి సమయములో మేమొక్కొక్కప్పుడు సైకిలు దిగి పోవలసివచ్చెను. మొత్తముమీద మా బైసికిళ్ళపీకారు మిక్కిలి వంశోపకరముగా నుండెను. మధ్యాహ్నమగుసరికి మేమందఱము గృహప్రవేశమై భోజనమునకు జనితిమి. మాగృహయజమాని ఆంధ్రులైనను చిరకాలమునుండి కన్నడ రాష్ట్రమున నివసించుటచేత అక్కడి భోజనముగూడ వారికి అలవాటుపడి యుండెను. అరవలకున్నట్లు మనకును మైసూరు రాష్ట్రమువారికిని భోజనములో విశేష వ్యత్యాసములేదుగాని వంగీభాత్ కేసరిభాత్ కోసుంబరి, మైసూరురనం, కూటు మున్నగు యేవియోకొన్ని మాత్రం శ్రోత్రగానుండినవి.

(సశేషము.)

క వి త్వ ము .

[ద ర్శన యజ్ఞేశ్వర సోమయాజు గారు . బి. ఏ. ఎల్. టి.]

తే|| విబుధాంకంబు “కవితైవవిద్య”యనుచుఁ
జదువువచనార్థముననుసంశయముగలదె
విద్యలకు నెల్ల నుత్తమవిద్యకవిత
దానిఁదెలియుటవిశ్వమంతయునుగనుట||

(అప్పకవి.)

1. “కు=పర్ణించు” అను ప్రకృతినుండి “కవ
యతీతి కవిః” యనియు, “కబృ=పర్ణే” “న,బ,
యార భేదః,” “కన్య” అను ప్రకృతినుండి “చాతు
ర్యేణ వర్ణయతీతి కవిః” యనియు శబ్ద నిధి యేర్పడి
నది. దీనినిబట్టిచూడ “చాతుర్యముగా విషయ
వర్ణనలను జేయువాఁడే కవియనియు, వాతఁడు రచి
యించు నది యెల్ల కవిత్వమనియు” నెఱుకపడు
చున్నది. విజ్ఞాన కళలలో ప్రత్యేక కళగ నెన్నఁ
బడుచు, మనోభావ కల్పనలదగు (కళా నిబంధన
బంధురమేని లేక వ్యుత్పన్నమేనియగు) ప్రకటన సౌకు
మార్యము కవిత్వ మనఁబరగు చున్నది. మనోభావ
కల్పనల ప్రకటన సౌకుమార్యము ఎలనను తన శక్తి
ప్రభావము వలనను జాతి విజృంభణ ప్రేరణములలో
ప్రధాన ప్రేరణమై వెలయుట ఎలనను కవిత్వము
కాస్త్రములతోఁ దులఁదూగు ప్రతిభ గల దానివలె
పొడగట్టు చున్నది. కొన్ని సారస్వతములందు కవిత్వ
శక్తికిని, మఱి కొన్నిట కవిత్వకళకును, ప్రాముఖ్యము
పొసఁగి నట్లగపడు చున్నది. ఆయా కవిత్వరూపందుఁ
గూడ నీ నిర్ధారణమే ఎర్తించు చున్నట్లుగపడు
చున్నది. అంధ్ర కవులలో నన్నయభట్టును కవిత్వశక్తి

గలవానినిగను తిక్కిన సోమయాజుని కవిత్వ కళా
నైపుణ్యము గల వానినిగను భావింపవచ్చును. నన్నయ
భట్టు తనదగు కవిత్వ కుశలత్వమంత యెక్కువగాగల
వాడైనను తన సహజ గుణములగు “ననుకాసన”
“వివ్యాసన” విధులకే యెక్కువ వశపడియున్నాడు.
ధారాశ్రమైన ధార శుద్ధిగల తిక్కిన కవనమునందు
కళానైపుణ్యములు పెక్కులు గలవు తిక్కిన
శ్రీనాథుఁడు సూరన మున్నగుకవిగ్రామములు కవిత్వ
కళను బోషించి పెంచెడి. నన్నయ రామరాజు
భూషణుఁడు రామ కృష్ణుడు వీరు కవిత్వ శక్తిని
ప్రోదిచేసిరి. కళా నైపుణ్యములను కవిత్వ పటుత్వ
మును సంధించి మిన్నలై నెగిడినది యెఱ్ఱాప్రెగ్గడ,
నాచన సోమిడు, పోతన, కంకటి పాపరాజు, పెద్దన
మున్నగు ప్రబంధ కవులు.

2. ఈ వ్యాసమున కవిత్వము యొక్క కళా
నైసర్గికమునఁగూర్చి ప్రధానముగ ప్రశంశించెదను.
కవిత్వమునకు బాహుళ్యమును వ్యాప్తి గలదనియు,
మానవ జీవిత ప్రేరకములగు నితర ధీవినిర్మిత విషయ
జాలముతోడి సంబంధము నలన కవిత్వమునకు సునిశ్చి
తమైన సామర్థ్యముగలుగు చున్నదనియు చెప్పి కవి
త్వము యొక్క శక్తినిగూర్చి ప్రకటింప విరమించె
దను. అగ్నియొక్క యుపయోగములను నిర్ణయిం
చుట విద్యుచ్ఛక్తి మున్నగు ప్రయోజనకరవిషయముల
గనుగొనుట యన్నవి మానవకొటి యభివృద్ధి కెంత
తోడ్పడి నట్లు ప్రకటించు చుండురో యంతకంటె
తెక్కువగ నాయమానవ జాతులసారస్వతము లందలి

కవిత్వముకూడ వారివారి వాగవికారమున నభివృద్ధి చేయుటకు తోడ్పడుచున్నదని వేరే చెప్ప నవసరములేదు. వేరుల కవిత్వముయొక్క యీ ప్రాశస్త్యమును గూర్చి యుగడింపని చారిత్రక తత్వ విచారములు వ్యర్థములే.

3. ప్రస్తుతము కవిత్వకళకు సంబంధించిన యీ దిగువ విషయముల నరయుదము. “ (1) కవిత్వమున నేమి? (2) ఇతర కళలంగూడి యిది యెట్టిస్థానమును పొందుచున్నది. (3) విషయ ప్రకటనమునందు ఇతర కళలందుకంటె దీనికి గల ప్రాశస్త్య సోమార్థములను? (4) నాటకభావన, యాత్మభావన యనెడి కవిత్వము యొక్క ప్రధానోద్దేశ్యము ప్రేరణజనకములగు నెట్టి వివిధ కవిత్వ కళాభాగములేర్పడుచున్నవో? ” యను నీ విషయముల గూర్చి చర్చింతము.

4. కవిత్వమున నేమి? భౌతిక శాస్త్రాది శాస్త్రములందునలే కవిత్వమును దానియొక్క నిర్వచనమును ప్రకటించుట యసాధ్యము. శాస్త్రములందు దేదేనియొక పదముయొక్క నిర్వచనమును ప్రకటించినచో నాశాస్త్రము నందా పదమునెచ్చట వాడినను నదియొనిరుక్తార్థమునే ప్రబోధించు చుండును. ఇంతియకాక నిర్వచనమునఁ జేర్చిన గుణముల నాశ్రయించి కొని మఱికొన్ని గుణములుండుట శాస్త్రములందు చూచుచున్నాము. దీనినెడి నిర్వచనము చాల సంక్షిప్తమైన స్థితిని ప్రకటింప సాధ్యమా నట్లొనర్చుచున్నది.

కవిత్వమునకు నిర్వచనము నొసగ నుంకించినచో దానియందు కవిత్వపు ప్రధానగుణములనుఁ జేర్చినవలెను. ఈ ప్రధాన గుణముల నాశ్రయించి కొని యొక కొన్ని సాధారణ గుణములు ప్రస్తుతముగ వ్యక్తమగుట యన్నది కవిత్వము పట్ల గృహ్యము. ఇది యిట్లుండ కవిత్వముయొక్క ప్రధాన గుణజాల మిద్దయని యెవ్వరు చెప్పఁగలరు. కవిత్వ తత్వమును గూర్చి యేవియో యొక కొన్ని భావములందరి మనంబు లందును తిరుగాడు చుండును. కాని వారై

నను వానిని ప్రకటించెదమని లేఖనిని కలఁబూని వ్రాయ నుంకించు తరి నని యన్నియుకూడ నట్లే వాని మనోవిధినుండి మాయమగు చుండును. వీనిని బట్టి చూడ కవిత్వము యొక్క నిర్వచనమును స్పష్టపఱచుటంత సులభము కాదని తేటపడు చున్నది.

అంగ సారస్వతమునను, నాంగ్ర సారస్వతమునను కూడ నొక కొందరు మహానుభావులు కవిత్వము యొక్క నిర్వచనముల నొక కొన్నిటినికొక్కరితీగా నొసఁగి యుండిరి. వానినెల్ల నాను తెలిసి నంతవఱ కిచ్చో ప్రకటించెదము. కవిత్వమునుగూర్చి మనకు గల యాయా భావనలు వీనిలో నొక కొన్నిటి యొగమున నేర్పడినవేని కాంచును! లేదా వీని యన్నిటి కూటభావమేని కాంచును. లేదా వీనిని మించిన మఱికొన్ని శ్రాత్త తత్వముల మొత్తమేని కాంచును. 1. ఛందోబద్ధమైన రచనమే కవిత్వమని యొకరును, 2 భావనాశక్తిని జేదోదుగ జేసికొని వాస్తవమును సంతోష దాయకముగ నుండునట్లు ప్రకటించు కళా నైపుణ్యము కవిత్వమని యొకరును. 3 విషయములఁగల్పించుటే కవిత్వ సారాంశమని యొకరును 4 అవేశోద్రేక గర్భితములైన భావములయు, పదములయు సంఘటనమే కవిత్వమని యొకరును 5 చిత్రకారుడు రంగుల మూలమున నెట్టి కార్చములను సాధించు చున్నాడో దానినే పదముల సహాయమున నిర్వహించుచు మానవుల భావములందొక విధమైన భ్రాంతిని కల్పించు నట్లు పదములను కళా నైపుణ్యముతో నెల్లుటే కవిత్వమని యొకరును 6 వినసాంపైనభావమే కవిత్వమని యొకరును 7 భావనాశక్తియొక్క ప్రకటనమే, కవిత్వమని యొకరును; 8 భావనశక్తియొక్కయు, రాగములయొక్కయు భాషయే కవిత్వమనియొకరును; 9 యధార్థత, రమణీయత, సమర్థతలయందు గల యను రాగమును దానిభావములను, కల్పన నివృత్తిను భావననివృత్తిను పురస్కరించు కొని బహువిధములుగ నగపడుచు నేకత్వముగల భాషయందు వీనిని ప్రకటించిన ప్రకటనమే, కవిత్వమని యొకరును; 10 “యధార్థమును ప్రకటించుటే

ప్రభానోద్యమముగాగల శాస్త్ర జ్ఞానమునకు ప్రతి పక్షతనహించి హృదయరంజన మొనర్చుట నేముఖ్యశ యముగాఁ గొన్న విజ్ఞాన సారస్వతమే” కవిత్వ మని యొకరును; 11. మూర్తీభవించిన యపారజ్ఞాన లక్ష్మీయొక్క యాత్మానువులును, సకలశాస్త్రముఖ స్థలైన సరసమగు వికాసము నున్నవే, కవిత్వమని యొకరును; 12. యదార్థమును వక్కాణించుటకు సామర్థ్యము నొసఁగు సంపూర్ణమైన మానవభాషయు; నాహ్లాదమును కల్పించు సంపూర్ణత నొందిన మానవ భాషణోక్తియు; కవనచాతుర్యము కవనవాస్తవత యను వాని సిద్ధాంతములచే నిబద్ధమైన స్థితుల ననుస రించి చేసిన జీవిత విమర్శనమును” కవిత్వమని యొక రును; 13. అయితాళాను బద్ధమైన సౌందర్యము యొక్క కల్పనమే, కవిత్వమని యొకరును; 14. పట్ట శక్యముకాని భావములయొక్కయో, లేక పెల్లివిరియు చున్న కల్పనములయొక్కయో, ప్రకటనమే కవిత్వ మని యొకరును; 15. మనకగపడుచు మన కందుబా టుగ నున్న వానియందు మనకుఁగల యనివ్వముయొక్క ప్రకటనమే కవిత్వమని యొకరును; 16. ప్రకృ వ్యములైన యావేశములకు సర్వోత్కృష్టమైన యాశ యముల భావనలపూర్వకముగ నాగోపించి ప్రక టించుటే, కవిత్వమని యొకరును; 17. భావనలందుఁ గల్గ భావములను, రాగములను, నుచితరీతిని ఛందో బద్ధమైన భాషయందు ప్రకటించి మనస్సునురంజింపఁ చేయుట యను కళాకుశలత్వమే, కవిత్వమని యొక రును; 18. కళామయములై వస్తునిష్ఠగల మానవుల మనోవికారముల నావేశపూరితమై అయితాళబద్ధమైన భాషయందొనర్చిన ప్రకటనమే, కవిత్వమని యొక రును ప్రకటించియున్నారు.

ఇవి యిట్లుండ,

చ|| “కవిత యనంగఁ బద్యములు

గద్యములుకా రచియించుటొనెభా

వలెసనంబు, లోకహిత

వర్తనమంబు చరింపఁజేసెఁక

నవకును నద్దమెట్లులు

గ్రంథచమత్కృతేర్పు పెంపునకా

బ్రవిమల వస్తుతత్త్వమును

భాసల జేయుట గాకయారయకా ||

(చాటుధార)

సీ|| శబ్ద సంస్కార మె + చ్చటను జారగవిక

పదమైత్రి యర్థసం + పదల బోదలఁ

దలఁపెల్ల నక్లిష్ట + తను బ్రదీపితముగాఁ

బునరుక్తి దోషంబు + పొంతఁబోక

యాకాంక్షిత స్ఫూర్తి + యాచరించుచును శా

ఖాచంక్రమక్రియఁ + గడవఁజనక

ప్రకృతార్థ భావంబు + పాఁ మఱోనదుకుచు

నుపపత్తి యెందు + నత్యూర్జితముగ

తే|| నొకటఁబూర్వోత్తర విరోధ + మొందకుండఁ

దత్తదనయన వాక్య తా + త్వర్యభేద

ములు మహాకావ్య తాత్పర్య + మునకు నొనరఁ

బలుక నేర్చుట బహులేపః ఫలముగాచె ||

(పింగళిమారన)

క|| ఛందో లంకారాదుల

యందలి పాటెల్లఁచుదిని + వ్యర్థముకాదే

సుందరమగు వాక్యంబుల

పొందెఁగిరించు బుద్ధిపుట్టకయున్నకా ||

(ఆప్పకవి)

కవిత్వమునుగూర్చి మనవారీ రీతిగ వాక్పచ్చి యున్నారు.

5. ప్రకటిత విషయ మెట్టిదైనను, ప్రకటనవిధి యెంత వస్తునిష్ఠ గలదైనను, పదముల పొందిక యెంత లయానుసారియై తాళగతుల గొలుపునట్టిదైనను, కళా నైసర్గిక గుణకలితమైన దైనను, నావేశజనకముకాని వ్రాతఁ కవిత్వమనిపించుకొనదు. ఆపహరముల (abstractions) గ్రహించి, వానికి వస్తునిష్ఠ కల్పించి ప్రకటించుట దక్క. వీనితో కవికి నేతెట్టిసంబం ధమునుగాని యున్నట్లగపడదు. ప్రకృతియందును మానవులందును ముఖ్యముగా నగపడు స్వభావరీతి

మగు “సర్వాత్మిక భావమును వస్తునిష్ఠగల రూపమున ప్రకటించుటే కళానైపుణ్య మవలంబింపవలెను. ఇట్టి వస్తునిష్ఠగల రూపముల కుచితమగు ఛందోబద్ధమైన భావనప్రయత్న పూర్వకముగా నెన్నుకొని యాయావిషయములను ప్రకటించుటే కవిత్వకళానైపుణ్య మనవలంబింపవలెను. ఎట్టికళా కల్పనమునేని జూచి పరిశోధించుతరి: “దీనియందలి విషయములు నిజముగా నక్షయములా కావా? అవి సర్వత్రాను వర్తితములా కావా? ఇవి మానవత్వ మూలాభారములగు బీజాంకురములా కావా? వీనిని ప్రకటించు వస్తునిష్ఠగల ప్రకటన విధుల రూపమానే పూరితములైన మానవహృదయములచే నిజముగా రమ్యముగా నున్నట్లంగీకరింపఁ బడుచున్నవా లేదా? యను ప్రశ్నముల పురస్కరించికొని తిద్విమర్శన నిరీక్షణములకుఁ గడంగవలెను. తదితరములగు ప్రశ్నములన్నియుఁగూడ. నసంగతములే యగును. వస్తునిష్ఠ పద్యముయొక్క స్వరూపమును గ్రహించుటకై యాదిగు పద్యమును గ్రహింపుడు.

ఉ॥ నిండువనంబు నవ్వనవ

నీతసమానముప ల్కూదారుణా

ఖండల శస్త్రతుల్యము జ

గన్ముతవిప్రుల యందునిక్కమీ

రెండును రాజులందు విప

రీతము గావున విప్రుడోపు నో

పండతిశాంతుడయ్యు నర

పాలుఁడు కాపముగ్రమ్మరింపగన్॥

భార ౨. 1. 100.

మ॥ హరినామస్తుతి నేయు కావ్యము నున

ర్ణాంశోజ హంసావళి

సురుచి భ్రాజితమైన మానసరస

స్ఫూర్తిక వెలుంగొందు శ్రీ

హరినామస్తుతిలేని కావ్యమువిచి

త్రాధాన్వితం బయ్యు శ్రీ

కతమైయుండదయోగ్యదుర్మతి నట

త్రాకోల గర్భాకృతిక॥ భాగ.

లక్షణమునకు సంబంధించిన ప్రశ్నములను విడిచి వీనిని పరిక్షించినచో నివి వస్తునిష్ఠగల ప్రకటన విధిని పురస్కరించుకొని భావముల నుచితగాంభీర్యములా ప్రకటించుచున్నట్లు గ్రహించుచున్నాము. ఇందు వస్తునిష్ఠాత్మక విధి నవలంబించియు నన్నయభట్టారకుడు పోతనార్యుడు విషయప్రకటనముల నొనరించియున్నారు. ఇందు విప్రులయు, నరపాలురయు, సాధారణ ధర్మము నూహించి ప్రకటించితే కాని యిది యీప్రత్యేక భూసురుని నైజము-నది యా ప్రత్యేక భూధర్త లక్షణమునని చెప్పలేను.

“నవ్వనననీతిము, దారుణాఖండల శస్త్రము”

మున్నగు కవిచాతుర్య పదజాలములు బోధించు భావములు భావనశక్తి పూర్వకముగ గ్రహింప దగినవే యైనను “నవనీతము, శస్త్ర” మనుననునామములతో గూడి యుండుటచే వీనికివస్తు నిష్ఠయేర్పడు చున్నది. ఇట్లే రెండవ పద్యమునందు కూడ “మానస సరస్సు, గర్తము, హంసలు, కాకోలములు” ననుపదములచే వస్తునిష్ఠ కలుచున్నది.

కవిత్వము ఛందోబద్ధమై తాళగతులు గొలుపు సామర్థ్యము కలదిగా నుండవలెనా యక్కరలేదా? యనువిషయమును గూర్చి భిన్నాభి ప్రాయములను కొందఱు కొందఱు ప్రకటించి యున్నారు. సారస్వతము లన్నిటి యందును గద్యపద్య విభజనమును చూచుచున్నాము. ధీ నూత్నత యా వేశమునను రెండు బీజములు గద్యములందు కాన్పించుచున్నవి. ధీ నూత్నత, యావేశము శ్రావ్యము, యనునీమాడు బీజములతో పద్యములాఘ్య చున్నవి. శ్రావ్యతయే కవిత్వముయొక్క యగ్రగణ్యమగుగుణమని యొకకొందఱు విమర్శకోతముల యాశయము.

కొన్ని సమయములందు కవిత్వము నందలి భావ ప్రాశస్త్యము వానిని ప్రకటించు భావ నైపుణ్య కగుణములమీదను, తదితరములగు మెఱుంగు వూతల మీదను సాధారపడి యుంటును చూచుచున్నాము; కాని యియ్యది యన్నిట; మాత్రము కాన్పించుటలేదు. పద

ముల భావములను వానినైనైసర్గికగుణములను; గద్యములం దలి విషయములను విమర్శించు విధులకంటె సుత్యప్తములైన విధులచేతనే యరసి విమర్శింపవలెను. భావోచిత్యములన నావేశమును పుట్టించి ననంబుల రంజింప జేయు తిక్కన, పోతనాదుల కవనములను; ఉచ్చారణ మాత్రమునకే రచనభాగము లందు గర్భభూతములైన విషయముల యొక్క గూఢభావాదులను తోపింపజేయు పెద్దన నూరనాదుల కవనములను; భావ గర్భితములై, రసభూయిష్టములైన క్లిష్టములైన ద్వ్యర్థ రచనములను నొక రీతి దృష్టితో పరిశోధింప రాదు. ఇంతియికొక కొందఱి కవిత్వమునకు నడకలయొప్పిదమును కొందఱి కవనమున పదలాలిత్యమును, మఱికొందఱి కవిత్వల యందలంకార సౌరభమును, యొప్పుమిరియుండి చదువరుల నానందింపఁ జేయుచుండును. ఎరూఢిని ప్రవరాఖ్యుల సమావేశమునకును, శకుంతల దుష్కర్తుల సమావేశమునకును, సుద్వోధకములుగా వర్తించిన చిత్తనైసర్గికము లందొక కొంత విభేదమును చూచుచున్నాముగా? ఇందు మొదటిదానియందు రెండు విరోధ కాంక్షల సమనమును, రెండవదాని యందు రెండవకూల మానవా కాంక్షల సంఘటనమును ప్రకటింప వలసి యుండెను. ఇందు మొదటి విషయమును వర్ణించు పద్యములందొక విధమైన విషాదర సాంతర్వాహిని జ్యోతితమగుచునే యుండును. పద్యములందుకూడ నొకవిధమైన పెళుసుపదును కాన్పించు స్థిరత్వమునుప్రకటించు కొంత దృఢభావము వ్యక్తమగు చుండును. కానిరెండవ దానియందనుకూల భావము లొకదానితో నొకటిలిన భావమువందుచు నొకదానికొకటి పోషకముగా వర్తించుచు, చంచల స్వభావముకల్గి దృఢత్వ స్థైర్యములు లేక చదువరులను తమతమ యాందోళన చాంచల్యంబులచేతనే రంజింపఁ జేయుచుండును. విషయప్రకటనమున కనుకూలములైన నాయాజాతి పద్యములందే యాయావిషయములను ప్రకటించుటచితము.

కవిత్వము కూడనొక జీవముగల నైసర్గిక కళయే యగుదు దానియందు కవియొక్క కళావశలత్వము

వ్యక్తమగు చుండును. కళలకు నైసర్గిక గుణమగు “యెన్నుగడ” కవిత్వమునకు కూడనావశ్యకము. విషయము నెన్నుకొనుట, దానినిసాభిప్రాయ విశేషములతో సమగ్రముగ ప్రకటించు భాషనెన్నుకొనుట, వీనిని రెండింటిని నెన్నిక కెక్కునట్లెన్నికయైన విధిని సంధించుట యనునీబాధ్యతలన్నియు కవివైయున్నవి. ఇవియిట్లుండ తానా యావిషయముల హృద్యముగా నుండునట్లే యే సారస్వతీతీనిప్రకటింపగలడో దానిని కూడయెన్ను కొనవలెను. కొందఱకు ప్రబంధరీతి ప్రకటనలును కొందఱకు పురాణాఫక్తి ప్రకటనలునుమఱి కొందఱకు నాటకరీతి ప్రకటనలును, ఇకమఱి కొందఱకు వీరగీతముల రీతిప్రకటనలును, తక్కిన కొందఱ కీహారికధల విభావమును కరతలామలములుగా నుండును. ఏయిటి వృత్తమునకేజాతి ప్రకటనము చేతతన ప్రకటనముచేతి తనచతుర రచన విలాసగతి ప్రభావి భావాలాసముగ జేయుచుండునో దానినేయెన్నుకొని, దానియందే విషయప్రకటన మొనరింపవలెను; అనగా కవిత్వమును కళానిబద్ధముగజేసి, జీవమునుపోసి, రసవంతముగ జేయవలెను. దీనికితార్కాణముగ నీదిగుప పద్యమును చూడుడు.

శా|| పుణ్యంబేదిన నేదనీ, జనులు గుం

పుల్ గూడికాదంచుకా!

ర్వణ్య ప్రక్రియ బల్కినక బలుకనీ,

రాజుల్పాహుదర్శణా|

గణ్యుండంచును చెల్వినక చెలుపనీ;

కాతూహలం బొప్పనీ|

పణ్యస్త్రీమధురా ధరాధరసుధా

పానంబు గావించెదక||

[జగ్గకవి.]

ఈపద్యము నందలి విషయము పణ్యస్త్రీమధురాధరపానము చేయుటయందలి నిశ్చయము. దీనిని కవితన కల్పపౌఢిమెఱయునట్లు, హాస్యరసము చిప్పిలుచుండురీతిని, సొగసైన వాగమృతధారతో, చదువరుల రంజింపఁ జేసియున్నాడు. కవియొక్కకళావైచిత్ర్యముకూడ యందు ప్రకట మగుచునే యున్నది.

ఏవ్యభాజనమైగర్వితమగు నీవిషయము నంగహస్య రసమును బ్రేరేక పెట్టుటచే దాని సహజా సహ్యము రూపణినిది.

వీనిని బట్టికవికి కల్పనాశక్తియు, కళాకాశల్యమును, మాత్రమున్న చాలదనియు; ఏరెండుభావన గుణములకును శరీరమునందగు వాగ్వితాన వైఖరియొక్క సౌకర్య విన్యాసాదుల గ్రహణశక్తియు కూడ నావశ్య కమనియు నెఱుకపడుచున్నది. వీనిని గుర్తించి, వీనినిపాటించుచు రచించినప్పుడే యీజ్ఞానముయొక్క యుపయోగము గణ్యతకల్గును. కానియిట్లు రచించు బుద్ధిపుట్టనిచో, నీజ్ఞానము నిరర్థకమై, వానినిదోషా కరునిగాఁ జేయును. ప్రకటనవిషయ మెట్టిదైనను సరే యావేశమును కల్పించుటయన్నదే కవిత్వము యొక్క ముఖ్య గుణము. భావములను కవిత్వములోనికి గొని ఎచ్చుత్రటిని వానినావేశమును పుట్టించు విధులలో భావింప నలసి యుండును. ఈగూఢావేశ జనకవిధి రచన శైలి చతుత్కారములను, రూపరాసుజీయమును కూడ కాంక్షించు చుండును.

ఛందోబద్ధమై ముద్దు పలుకుల మూటయై, యొప్పురచనము కవిత్వమని చాలమంది యొప్పుకొను చున్నారు. ఇదియిట్లుండ, తానేదేని వ్రాయబూని వప్పుడు కవితానాకవిధమైన వింతపంచ భూతాత్మక ప్రపంచముచేచుట్టబడియున్నట్లు భావించుచుండును. కవితావర్ణించు విషయము నీవింత ప్రపంచము ద్వార మనఁజూచిదాని యందువింత వికారములను, పూత మెఱుంగులనుఁ జూచి తదనుకూలమగు భాషలో వానిని ప్రకటింపుచుండును. కవిమిథ్య విషయముల కేనియొక విధమైన సుందరాకృతిని ప్రసాదించిదానిని విచిత్రవిధుల వర్ణించియు దానిని హృదయరంజకముగ జేయును. మేఘములు సూర్యునిసాహించి సూర్య రశ్మినివ ప్రసరాత్మకమగు నింద్రాధనస్సుగా మార్చి ప్రపంచకము నందలి జీవరాసుల నానందాంబుధి నొలలాడించు నట్లుకవి తన్నావరించి యున్నయీ కవితాప్రపంచము ద్వారమున వివిధ విషయములను జూచివానికి వింతమెఱుంగులిడి ప్రకటించుచుండును.

ఇట్టివాక్కులనే కవిత్వమును పేరునకుఁదగియుండును. ఈవింత ప్రపంచకమే భావనా ప్రపంచకము; దీని ద్వారమున విషయములఁ జూడగల్గుటే భావనాశక్తి యనఁబడును. ఇట్టిశక్తి ప్రకృతి జన్యమైనదే గాని సాధనములన బోధవలనను మాత్రమెలగునునది కాదు.

కవిత్వమునకు దాని ప్రేష్యభావమును బట్టియే ప్రాశస్త్యము కలుగు చున్నది. ఈప్రేష్యభావము (Message) ధ్వనిగర్భితమై, విభజితబోధకమై యుండవలెను. ప్రేష్యభావ పూరితమైన కవిత్వము దోషభూయిష్టమైన దైననువినాశము నందదు. భాగ వతమునకు యాంధ్రగ్రంథము లన్నిటిలో నీప్రేష్య భావమునుకలిమినిమిన్న. ఇయ్యదిసలక్షణగ్రంథముగా నెన్నబడక సోపుమవచ్చిననా, దీనిపన్న వ్యాప్తిహృద యాకర్షణశక్తి, చిత్రకాంత గల్పించు ప్రాణము, చురుకుల ఛక్రాగ్రసరులుగఁ జేయఁగల ప్రభూతి మఱియే గ్రంథమునకుఁ గలవు? బమ్మెఱి సోతరాజు మనస్సా యేయేవిషయములను యదార్థములని తలపోసి సునిశ్చితముగ నమ్మియున్నాడో వానినే ప్రకటించి యున్నాడు. హృదయజనిత విషయములకి హృద యాకర్షణశక్తి యుండునన్న సంగతికనున యాంధ్ర భాగవతమే నిదర్శనము. ఈమూల తత్త్వమునాథా రముగా జేసికొనియే యాధునికులలో కొండలు గీత మాలికలను వ్రాయుచున్నారు; ఛందో విరుద్ధములైన యొకకొన్ని వ్రాతలను కూడమనము వ్రతకలంఠు చూ చుచున్నాము. వీనిని విమర్శించు తరిని వీని యరిజెట్టి యుత్కృష్ట ప్రేష్యభావము లన్నవను దృష్టితోఁ జూడవలెను.

కవితాసంత కవిత్వ కళాకాశలము గలవాడై నను తావ్రాయబూని నపుడెల్లనాతడు తానెన్నకొన్న విషయములతో తాదాత్మ్యము నందుచుండవలెను. కవి త్వకళను గూర్చిమన మెంతెంత సుర్పలుచేసినను కవి త్వమన్నది కేవలమావేశ భూయిష్టమైనదే యనిమాత్ర మొప్పుకొనక తీరదు. సహ్యోత్కృష్టమైన కవనము చెప్పుటకు కవియొక విధమైన పునర్వస్థ సత్తుచుండ వలెను. అవేశాత్మకమైన యీనుత్పత్తిజన్మము నందే

యాతడు సాధారణులకుఁ గోచరింపని వింతప్రకటన విధులనుఁ జూడగల్గును. ఒరులు కోరినపుడెల్ల కవిత్వము చేప్పుట యసాధ్యమని నుడివిన పెద్దవార్యుని వాక్యమున కర్థమిదియే యైయుండ నోపునని నేనూహించు చున్నాను.

కవితానే వృత్తిచేయు వాడైనను సరే, కవనము చేప్పుతరిని యాతని మనస్సును చాలకాలము నుండి యాశ్రయించుకొనిన ప్రాప్తపంచక తాపత్రయముల నన్నిటిని మూచిపోయి కవిత్వావేశ పూరిత మనస్కుడై పలుకుచెలువనిమచు నూక్తులను వినివానిని పచరించుచుండును. చిత్తశాంతియు, నిర్మలాంతఃకరణమును నున్నపుడే కవికి కవిత్వావేశము పుట్టును.

ఈయావేశము పుట్టి వింత విశేషములఁ దోసింపజేయుచు సంపూర్ణమై స్వచ్ఛందమైనరీతిని విషయ ప్రకటన మొనరింప నుత్సహించు చుండును. ఈరెండింటి సహాయమున నాతడు యనంతంబగు హృద్విలాసాదుల సంపూర్ణదృష్టితోఁ జూడగల్గు చున్నాడు. ఇట్టి సామర్థ్యము కవికుండుట చేతనే యాతని గ్రంథములఁ జదువువారి మనంబుల నుండు జిజ్ఞాసాదులను దవ్వలకు దోలఁగల్గు ప్రభావము గల విషయముల జూచివాని నుచితవిధిని ప్రకటింపఁ గల్గుచున్నాడు. ఇట్టియ మూల్య మణులకునికీపట్టయిన కవిత్వమే రసవంతమైనదై పొగడ్తకొక్కు చుండును. నుందరమగు వస్తువే సతతానందదాయిని యగుదు కవిత్వము రసపుష్టిగలదై నపుడే సాంపుదీరి పొగడ్తకొక్కును.

ఆట

(పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతిగారు.)

- ఉ॥ గోళములిట్లుపై కెగురఁగొట్టుచుఁ గ్రమ్మరఁజేత బట్టుచీ
లీలనుబాల! బాల్యగుణలీలలఁదేలెడు; పో, త్వదీయ దృ
ష్టాః వితాన లక్ష్మ్యయత చాలనలీల యొకింత తప్పినన్
గోళములెల్ల నొక్కనడి కూలునో? శుద్ధతమోహతంబులై.
- ఉ॥ భాసురత్వత్కరద్యుతి పిభాసిత గోళవితాన కాంతి ను
ద్భాసితిమైనయా యరుణ భావముగొన నెఱుంగ నయ్యెడున్
భాసురభాస్కరాదికనవగ్రహయు క్తఖగోళసీమనం
ధ్యాసమయంబులన్ గొడము నాయరుణప్రభకేది హేతువో!
- చ॥ కరకమనియ కంకణవికస్వరరాము లొప్పగండుకో
త్కర రయజాత గీతముల తావకనద్దణ నాంకరాగముల్
తిరముగ తాళరాగలయలీలలఁజూప నెఱింగితిన్ నభోం
తరముననేటి కాప్రణవనాదమజస్రము మ్రోగుచున్నదో!
- ఉ॥ ఆడుముబాల! గోళముల నట్టిటుగొట్టుచుఁ గేళిగీతముల్
పాడుముమేల! నీసాబగు పాటలయాటల దేలిపోయి ని
నూడిచరించు చున్నటులై గోచరమయ్యెడి నాకు, బాల! యీ
క్రిడయెనిన్ను నన్ను ను సరించెడుగాక యుగాంతకేళికిన్.॥

క బీ రు ని గీ త ము లు.

[స రి పె ల్ల వి శ్వ నా థ కా త్రి గా రు .]

సేవకా! నాకై యెందు వెదకెనురా?

అరరె! సేవకా! నాకొంటి — కిటువెదకెదు
మనలుచుండ నీయండనే — ముక్కనెప్పుడు;
గుడుల మస్తీదు లందునే — గుదిరి యూడ;
సురకైలాస శిఖరవా — సుండనిగాను;
పరగు నాచార విధులందు — పరలుయోగ
ములనువిజ్ఞాన వైరాగ్య — ములను లేరు;
అమలసద్భక్తి నలయింప — నలరువాడ;
ప్రాణపద పవనాధార — ప్రాణమేను;
కనుమసద్భక్తి శీఘ్రాన — గలసికొనెదు.

జోగికి మతమేడరా మూగ్గా!

యోగివద్యుని మతమ్ముకై — యోచనేల?
జోగి, వీరుడు వణిజును — నూడజాతు
లన్నియును నూడనాధునే — యననాతము
గోరుచుంటచేత తెలియ — గోరుయోగి
మతము మార్భ్యంబుగాదెయే — మానవునకు.
కర్మకారాది యాయంత్య — కర్ముదనుక
రాయ దుసుమశ్వపచుడో — రాజయోగి
మాస్తిములు హిందుజనులాయ — మానుష ప్ర
భావుగనరె లేదా భేద — భావమచట.

వద్దురా పరుగిడ వద్దురా —

పూలతోటకు “వద్దురా”

పుష్పనమలఁ గుమ్మరఁ — జోనవలదు
ప్రియసవలదు వలదటకుఁ — బ్రీతివినుము;
తనువునందున పుష్పితో — ద్యానలక్ష్మి
చెలగుచున్నది; ప్రియమార — వెలయునచట
కాంతులీనుచును సహస్ర — కమలమొందు
అందువసియించి తనివోవు — నంతవలకు
వివిధవర్ణాల కాంతితో — వెలయుచున్న
కనులకింపగు మోహన — కాంతిగనును!

ముల బంధించుటకు వెనుదీయ కుండిరి. కేవలము స్వాస్థ్య యందలి స్వజాతీ లేక స్వనగర వాసులను మాత్రము దాసులుగ నొనర్చగూడదను నియమము మాత్ర ముండెను. కాని యితర పట్టణములు లేక మరి యొక సమాజమునకు చెందిన గ్రీకులను దాసులను చేయగూడదను నియమము లేకుండెను.

విజిత శత్రువులయెడల రోమను లింతకంటెను కఠినముగ వ్యవహరింపు చుండిరి. స్ఫార్టినులు ఆఫ్రికనలు స్పెయినులు, ట్యూట్ డెసీ మొదలగు శత్రువులను వారు సాధారణముగ వధింపు చుండిరి లేక యనుగ్రహము కలిగినచో వారిని పశు తుల్యముగ భావించి సంఘమందలి యత్యంత శ్రమ సాధ్యమగు నీచకార్యములను చేయించు చుండిరి. రోమకు గ్రీకుకు యుద్ధము జరిగి నప్పుడు రోమకులు సుసభ్యులగు గ్రీకులనుగూడ దాసులుగ నొనర్చిరి. ఈదాసులగు గ్రీకులు రోమక సంఘమునకేరి ప్రజలకు విద్యనేర్పుచు కృషి మొదలగు కార్యముల యం దాధిపత్యమును నహించి రోమకులకు మిక్కుటమగు సహాయ మొనర్చి యుండిరి. ఇట్టి సుశిక్షిత గ్రీకు దాసులయందు బేర్కొన దగిన వారిలో ప్రసిద్ధి కెక్కిన యైతిహాసకుడగు పలీవియాన్ అను నాతడును గోమక వాట్సుసాహిత్యమునకు మూల పురుషుడగు హెరో నియాస్ అను నాతడును ముఖ్యులు.

దాసులవలన పాశ్చాత్య సంఘముల యందు మిక్కుట మగు మార్పుగలిగెను. దాసుల పరిశ్రమ మీదనే నా సంఘము లాధారపడ నలసి వచ్చెను. పరిశ్రమతో గూడినసమస్తకార్యములను దాస దాసీలు చేయుచుండిరి. కృషి వాణిజ్యములు, గనులు, నౌకలు, నంట, గృహ పరిశ్రమలు, పిల్లలకు చదువు చెప్పట మొదలగు నవన్నియు దాస దాసీజనులచేత యందుండెను. ఇంతయేల ప్రాచీన సాంఘిక జీవిత మంతయు దాసులచేత నుండె ననుట యతి శయోక్తి గాదు. ఇందువలన దాసులు సంఘమందు ముఖ్యులైరి. ఈశ్వరు డొనర్చిన వ్యవస్థయే దాస్య పద్ధతియని రోము గ్రీకునందలిపండితులు దాస్యపద్ధతిని సమర్థింపజొచ్చిరి. ఆరిగోనుటో యను పండితుడుగూడ దాస్య పద్ధతి

మానకరుణకు సూచకమని యు సంఘమున కాన్యక మనియు నుడివియుండెను. మరియు దాసుని దాస్యము స్వభావ సిద్ధమగు కైతికాననియేకాని సాంఘికాన నతి సూచకము గాదని దలంప జొచ్చిరి. ఇట్టి చింత నమువలన మానవుల దాసులుగ జేయుపద్ధతి హోషముగ పరిగణింప బడ కుండెను. చరిత్రనుబట్టి మారిన యెడల నాకాలమందొక పట్టణ మందలి మూడు లక్షల జనులబో నుూడనవంతు జనులు దాసులొయుండి రని తెలియుచున్నది.

దాసులవలన ప్రయోజనము మిక్కుటమైనకొలదిని దాస వ్యాపారము మిక్కుట మాయెను. పాశ్చాత్య సంఘమున కార్థజ, ఏథెనుస్, రోము, మొదలగు ప్రధాన పట్టణములయందు దాసుల వ్యాపారము మిక్కుటముగ జరుగు చుండెను. దాసుని గుణము-బలము ననుసరించియు, దాసీల సౌందర్యమునుబట్టియు ధన నిర్ణయ మయ్యెడిది. కార్థజ గవర్న మెంటు వారు పలు దేశములకు నైస్యములబంపి యచ్చటి జనుల బట్టితెచ్చి వారిని దాసులుగ జేయుచుండిరి. గోము సామ్రాజ్యము నుండి సభ్యా సభ్య జాతులకు తెందిన వివిధ రకములవారు దాసులుగ గోము పట్టణమునకు వచ్చుచుండిరి. ఒక్కొక్క దాసుని నెల యొక పప్పుడు రు. 2-0-0 మొదలు 5-0-0 వరకుండెనని చెప్పి యున్నారు.

దాసులవలన సంఘమున కెక్కుడు ప్రయోజన ముండినను వారిని పలువిధముల హింసించి హేయముగ చూచుట కణుమాత్రమైనను చాలి నొందకుండిరి. గ్రీకునందు కొన్నిచోట్లను అందు ముఖ్యముగ ఏథెన్సునందు మాత్రము దాసులయం దొకింత కరుణ గలిగి యుండిరి. ప్రభుత్వ చట్టము ననుసరించి దాసుడొక పణ్య ద్రవ్యముగ బరిగణింప బడుచుండెను. అందు దాసునికి ప్రభులైనవాడు తన యిష్టము వచ్చి నటుల బ్రవర్తింపజే నిధమగు ఆటంకమును లేకుండెను. ప్రభుత్వ కాసనము దాసుని చంపినను హత్యగ పరిగణింప కుండెను. రోము నందలి రాజ సిల్లిబ్రాలు

“దాస్యపద్ధతి స్వవహారిక చట్టములవలన నిషిద్ధము గాదు. సీతి నిరుద్ధము కాదు.” అని వ్రాసియున్నారు.

ఇట్టి సంకుచితమగు చింతనమువలన రోముజాతి యత్యంత హింసాస్థితికివచ్చెను. ప్రజలు శ్రమవిముఖులై సమస్తకార్యములను దాసులచేత జేయించుకొనుచు అమోద ప్రమోదములతోడ కాలము గడుపజొచ్చిరి. క్రీడలయందుగూడ దాసులను నియోగింపుచుండిరి. ఆందువలన నత్యంతఘోరమగు క్రీడలు బయల్పడెను, దాసులను పెద్దపులులు సింహములు మొదలగువాని తోడ పోట్లాడింపుచుండిరి. లేకయిద్దర దాసులచేతికి కత్తులనిచ్చి పోట్లాడింపుచుండిరి అప్పుడు కత్తిగట్టిన కోళ్ళవలె వారు పొడుచుకొని మరణించుటను చూచి దర్శకు లానందమును బొందుచుండిరి. సిఘోర క్రీడను యునక యునతులు, నృధులు, బాల బాలికలుగూడ, గాంచి సంతసింపుచుండిరి. ప్రజాసాధారణమువలన మెప్పుడయుట కిట్టి భీభత్స క్రీడల నేర్పాటు చేయజొచ్చిరి. జూలియసీజీరు దాదాపుగ ఆరువందల మంది దాసులను పరస్పరము హత్యయొనర్చు క్రీడ యందర్పించియుండెను. టాయ్టాన్ చక్రవర్తికాల మున ఇట్టి వైశాచిక యుత్సవ మొకటి నూరుదినములు జరిగెను. రోము ప్రజల యానందముకొరకు అంతెంత మంది దాసులలో ప్రాణముల విసర్జించిరి. ట్రాజాన్ చక్రవర్తివిజయోత్సవ సందర్భమున 128 దినము లిట్టి రాక్షసక్రీడ జరిగెను. అందు 10 వేలమంది దాసులు పరస్పరము బాకులతోడ బాడుచుకొని చచ్చిరి.

అప్పుడే క్రైస్తవ మతప్రచారము రోమునుల యందు వ్యాపింప జొచ్చెను. అందు నలన ననేకు లీ వైశాచిక క్రీడ యందు విముఖులుగాజొచ్చిరి. కాని యంతమాత్రముననే యిది యంతరించలేదు. చిట్టచివర కొక క్రైస్తవ మిషనరీ పరస్పరము బాడుచుకొన నుద్యుక్తులైయున్న దాసులను యుద్ధమునుండి మర లించుటకు రంగస్థలమున రుమికెను. కాని యాతనిని దర్శక బృందము కర్రలతోడ బానుటవలన నాతడు వేంటనే మరణించెను. అంతటితోడ నావైశాచిక క్రీడ

య స్తమించెను. ఇట్టి బర్బరోచితమగు క్రీడజరుగ గూడని రోము చక్రవర్తి కాసిం చెను. వీల

పిమ్మట కొంతమంది సనాతనమతయుల వలనను చక్రవర్తి కనుణ వలనను దాసుల యస్త్ర కొంతవరకు మారెను. కాని యిందువలన దాస్య పద్ధతి యూరపునుండి సంపూర్ణముగ వొలగ లేదు. మధ్య యుగమందు గూడ దాస్య పద్ధతి యుండెను. మహమ్మదీయులందు సిఘోరాచారము మిక్కుటము. మధ్య యుగమందేగాక నేటికిని మహమ్మదీయ రాజ్యములయందీ పద్ధతి నడచుచునే యున్నది. దాస వ్యవసాయమే వృత్తిగాగల యరబ్బు దేశీయులలో కొంతమంది యుత్పాతమువలన దక్షిణాఫ్రికాయందలి సిగ్నోజనపదము లెన్నియో పేరు మాసిపోయినవి. నేటికిని యూరపియనులలో కొందరు బాచిసవ్యాపార మొనర్చుటకు జంకకున్నారు. ఇందువలన ఆఫ్రికామొదలగు దేశములయందు జరుగు దురంతరములు చరిత్రపాఠకులకు తెలియనివి కావు. ఆమెరికాయందు బానిస జాతియంతయు స్వతంత్రమును బొందినది. కాని యానల్లవా రిప్పటికిని తెల్లవారివలన బడుబాములు మొదలగునవి సర్వజన విదితమేగదా?

ప్రశంక విశమున ప్రపంచమందలి పలుదేశములలో జరుగు బానిసవ్యాపారమును గూర్చి యొకటి రెండుమాటలు చెప్పితిని. మన భారతవర్షమందుగూడ దాస్యపద్ధతియుండెను. కాని యిది పాశ్చాత్యఖండముల బోలి మిక్కుటముగ వ్యాపించలేదు. భారతీయ సంఘమునకు బునాదియై యుండలేదు.

భారతవర్షమందుగూడ దాసులు అస్వంత్రులేను. దాసులను మరియొకరికి దాసమిచ్చుచుండిరి. క్రియ విక్రయము లొనర్చుచుండిరి. ఆయినను నిది యెప్పుడును మనదేశమందు మిక్కుటముగ వ్యాపింపలేదు. సంఘముగూడ దానికి తగిన యవకాశమును గలిగించలేదు.

వైదికయుగమును దాసుల పేర్లుగానవచ్చును. ఋగ్వేదమందొకచోట దాస మొసంగు ఎస్తువులపట్టిక

యందు దానదాసీలపేర్లు బేర్కొనబడినవి. ఈదాసదాసీజనుల స వారు విజితులగు అనార్యసంతానముని పలువులుగ వండితు లభిప్రాయపడుచున్నారు. యుద్ధములయందు బంధింపబడినవారు దాసులుగ చూడ బడుచుండిరి. ఇంతకంటెను వారినిగూర్చి తెలిసికొనుట కవకాశములులేవు. గృహకార్యముల యందు దాస దాసీజనులను నియోగింపుచుండిరను విషయము గోచరించును.

జౌద్ధయుగమందలి దాసులనుగూర్చిన విషయముల మనము గ్రహించగలము-జౌద్ధుల పురాణ గ్రంథములయందును ఇటీవలిదగు జాతక గ్రంథము నందును చెప్పబడిన ప్రకారము దాసులు నాలుగైదు శ్రేణులుగ విభజింపబడియున్నారు. వీరి యుత్పత్తికి ననేక కారణములు గన్పడుచున్నవి.

ప్రథమ శ్రేణిదాసులు=వీరు యుద్ధమందు బంధింపబడిన వారు. వారి సంతానము.

ద్వితీయశ్రేణి= విశేషమగు దోషకార్యము లొనర్చినవారు. అట్టివారిని దండించుటకు మారుగ వారి స్వాధీనతను వారించి నీచకార్యములయందు నియమించుచుండిరి.

తృతీయశ్రేణి= దుర్భిక్షసమయముల పొట్టకూటికి ధనికులు మొదలగువారికి తమ్ముదామువిక్రయించుకొనుచుండిరి. సంతానమును నమ్ముచుండిరి. ఋణమును దీర్చుకొనజాలనప్పుడుగూడ ధనికులకు దాసులగుచుండిరి. లేక భార్యాపుత్రులనుగూడ విక్రయించి ఋణమును దీర్చుకొనుచుండిరి.

మనదేశమందు జౌద్ధధర్మ ముత్పత్తియగునప్పటికి దాసులసంఖ్య మిక్కుటముగనుగొందెను. దాసులెప్పుడును ప్రభువునకులోబడి నడచుచుండిరి. దాసుని దండించుటకు సర్వాధికారమును గలిగి యుండిరి. కానిసాణ దండ నంజానర్పుట కధికారము గలదో లేదో సరిగ జెప్పజాలము. జౌద్ధసాహిత్యమునం దెచ్చట నునావిషయమునుగూర్చి కానరాదు. దాసీగర్భమందు

ప్రభువువలన సంతానముకలిగినయెడల నాసంతానముగూడదానుడే యగుచుండెను. దాసులసంపద యంతయు ప్రభువుల సంపదయే. వారు మానవులుగ చూడబడక పణ్యద్రవ్యములుగదలంపబడు చుండిరి. జౌద్ధజైవసంఘములందు బ్రవేశించుటకు వారి కధికారములేకుండెను. అప్పుడప్పుడు గొంతమంది దయాళులగు ప్రభువులు దాసులకు స్వాతంత్ర్య మొసగుచుండిరి. స్వాధీనమొసగుట యొసగ కుండుట వారి యిష్టముమీద నాధారపడు చుండెను. దాసుల స్వాధీనులుగ జేయు విషయమున బుద్ధ భగవానుడు మొదలగు దయామయులు చేసిన ప్రయత్నములు గానరావు.

జౌద్ధ ధర్మ మేర్పడిన రెండువందల వత్సరముల తర్వాత మార్క సామ్రాజ్యము స్థాపింప బడినది. మహా పురుషుడగు కాటిల్యుడు దాసు లున్నతికి నచ్చుటకును, ముందెవ్వరిని దాసులుగ చేయ నుండుటకును మిక్కుటముగ బ్రయత్నించెను. కాటిల్యుడు వ్రాసిన యర్థశాస్త్రమందు దాసకల్పమును అధ్యాయమును విలకించిన యెడల అందాతని యుదారణితి మనకు గోచరించును. ఇంతియేకాక యప్పటి పాశ్చాత్య యాదర్శములతోడ కాటిల్యుని యర్థశాస్త్రమును బోల్చిచూచిన యెడల తత్కాలమందలి భారతీయుల యుదారమగు సాంఘిక నీతి మనకు హృదయంగమమగును. కాటిల్యుని యర్థశాస్త్ర మందిట్లున్నది. “నల్వేవార్యస్య దాసభావః-మైచ్చానామేవఅ దోషఃప్రజాంవిశ్రేతుమ్ అథాతుమ్వా” ఇట్టి మహత్తరము ఉదారభరితమగు నీతి ప్రచురింపబడిన కాలమందు గ్రీసుదేశ దార్శికుడగు (Aristotle) అను నాయన దాస్య పద్ధతిని మానవుని యుదారతను తెల్పుననియు ప్రకృతి నియమమనియు సాంఘిక విషయమున కల్యాణ కరమనియు నుడివి యున్నాడు.

“For that some should rule and others be ruled is a thing not only reasonable, but expedient. From the hour of their birth some are marked out for subjugation, others for rule,”

దాస్య పద్ధతిని సమర్థింపుదు మరియొక స్థల మున నిట్లు జెప్పియున్నాడు.

“And whereas there are many kinds both of subjects and rulers that rule is the better which is exercised over better subjects for example to rule over men is better than to rule over wild beasts”

“Nature would like to distinguish between the bodies of freemen and slaves making the one strong for servile labour the other up right and although useless for such services useful for political life in the arts of war and peace.”

ఇందు వలన తత్కాలమునందలి ప్రాచీన ప్రతి ద్యుల చింతనము— ఆదర్శములయందలి ప్రభేదము మనకు గోచరింపుచున్నదిగాదా?

ఆర్యశాస్త్రము నందలి విధులను గట్టి చూచిన యెడల దాస స్వస్థానమును దాస్యపద్ధతిని మిక్కిలముగ నిర్మూలించుటకు బ్రయత్నించి నటుల దోమ చున్నది. సుసభ్యులగునైన యూరపు జాతులలో కొన్ని వత్సరముల క్రిందటనే యనేకమంది మహా పురుషులు జీవితము లర్పించి పని చేయుటవలన నిరాశున కృత్య మడుగంటినది. ఇప్పటికిని మహమ్మ దీయ ప్రపంచమునందలి మిక్కిలముగ నే యున్నది. కాని భారతి వర్షమునందు రెండువేల వత్సరములకు మార్వమే దీనిని నిర్మూలించు న్యసస్థ కల్పింప బడెను.

దాస్య పద్ధతిని నిర్మూలించుటకు చెప్పబడిన యర్థ శాస్త్రమునందలి కొన్ని విషయముల నిక్రింద నుదాహరింపుచున్నాను.

(౧) ఏజాతి వానినైనను, ఎట్టి కారణముల చేత నయినను దాసునిగ విక్రయింపరాదు. స్వజనులనుగాని, సంతానమునుగాని, విక్రయించువారు దండన్వార్తలు. విక్రయించువాడు విక్రయ మొగర్చువాడు చూచుచు నూరకున్నవాడు మొదలగు వారెల్లరు దోషులేను. ఈ కార్యములకు నరణ దండనను గూడ విధింప వచ్చును.

(౨) స్వేచ్ఛగా తనను తాను విక్రయించుకొను వాడే దాసుడగు చున్నాడు. కాని యాతనిభార్యా పుత్రులు మొదలగువారు స్వతంత్రులేను. ఈ ద్వివిధ

విధుల వలన నూతన దాసులను సంక్రమించుటకు వారి సంఖ్యను వృద్ధి చేయుటకుగాని వీలు గలుగదు.

మరికొన్ని నియమముల వలన నప్పటి దాసులకు స్వాధీనత గలుగుటకు మార్గములు సూచింప బడినవి.

(౧) దాసుడు ప్రభుకార్యము లొనర్చిన పిమ్మట మిగిలిన కాలముంగు పరిశ్రమ యొనర్చి ధనమును సంపాదించు కొనిన ధనము దాసునిదే కాని ప్రభువునకు చెందదు. ఉత్తరాధికారి సూత్రమువలనగూడ దాసు నకు ధనము లభింపవచ్చును. కావున దాసుడు తన ధనమును ప్రభువునకిచ్చి స్వాధీనుడు గావచ్చును. దాసుజిచ్చునమునుగైకొని ప్రభువువాకిదాస్యమునుగడి నిడుచుట విధి. అట్లు చేయనియెడల దండన్వార్తడు.

(౨) విశేషముగ యత్నాచారము జరుగుచోట్ల యున్నతె వర్ణములకు చెందిన దాసుని కార్యముల యందు నియుక్త మొనర్చిన యెడల అనిగా శిష్యుల మోయుట మలమూత్రముల తీసి వైచుట మొదలగు నవి ప్రభుత్వేశాసన సహాయమున దాస్యమునుండి దప్పించుకొన వచ్చును. దానీలకు ధర్మనప్తము గలిగి నప్పుడు బలాత్కరింప బడినప్పుడు వారు స్వాధీనతను గాంచవచ్చును. వారి గర్భమందుబుట్టిన సంతానము దాసులుగాక స్వాధీను లయ్యెదరు.

స్వాధీనతను బొందజాలని దాసుల కొరకు కొన్ని నియమము లేర్పడి యున్నవి. అవి యెవ్వ యనిన;—

(౧) ప్రభువు దాసుని మిక్కిలముగ దండించి నను లేక యత్నాచార మొనర్చినను దండితు డగును.

(౨) దాసుని సంపదను వాని వారసులు బొందుదురు. కాన వారసులు లేనప్పుడు మాత్రమేయది ప్రభువునకు సంక్రమించును.

(౩) దాసుడుపనిలేని సమయమున సంపాదించు కొనిన ధనమును ప్రభువునకిచ్చి ముక్తుడు గావచ్చును.

(౪) వారసత్వము వలన ధనము; స్వంతముగ వార్జించుకొనిన ధనమును దాసుడు యథేచ్ఛగ ననుభవింప వచ్చును.

ఈవ్యవస్థవలన మార్గయుగమందు దాస్యపద్ధతి నశించెనని చెప్పవచ్చును. ఏకొందరో దాసులుగ నున్నను వాగుగూడ నున్నతని బొందెరి. అనగా వారిని పాశ్చాత్య దేశముల యందలి దాసులతోడ

పోల్చిచూచిన యెడల దాసులని నుడువుటకే వీలు లేదు. మార్గయుగమందు భారతవర్షమునకు వచ్చినగ్రీకుడూ తిలు, పర్యటకులు మొదలగువారు భారతీయులయందు దాస్యపద్ధతి లేదనివ్రాసియున్నారు.

కానిదాస్య వ్యవహారము భారతవర్షమందు సంపూర్ణముగ లోపించిన దని మాత్రము చెప్పజాలము. మార్గయుగ నంతరము వ్రాయబడిన నాటకములు స్మృతులు మొదలగు వానియందు దాస దాసీజనుల గూర్చిన విషయముల నేకము గానవచ్చుచున్నవి. మను సంహిత యందేడు విధములగు దాసులచేరు దహరింపబడినవి. అందు యుద్ధమందు పట్టుబడిలేక బొంగి పోయి దాసత్వమున కొడబడిన వారిని “ ద్వజాహృతులు ” అనియు, పొట్టుకూటి కీతరలకు దాస్యము చేయుట కంగీకరించిన వారిని భుక్తదాసులనియు, దక్షిణార్కకు దండనరూపమునగాని, అప్పదీర్చుకొనుటకుగాని దాసులయిన వారినిదండ దాసులనియును, బిలచు చుండిరి. మిగిలినవారు దాసుల సంతానము లేకవిక్రయింప బడినవారలు.

మనుసంహిత యందు దాస్యపద్ధతిని నిర్మూలించుటకు బ్రయత్నించునటులగానరాదు. కాని బ్రాహ్మణుని బలవంతముగ దాసునిగ నొనర్చినను, వానిచేత నివకార్యములు చేయించినను, దండనము మాత్రము విధించి యున్నది. శూద్రుని బలవంతముగ గూడదాసునిగ చేయవచ్చునను నృశంస విషయ మిందు గలదు. అందువలన మనుసంహితా కారుని శూద్రుని విద్యేషము, దాస్యపద్ధతి సమర్థనము చాలవరకు అరిష్టాటల్ మతముననుసరించి యుండును. కానిగ్రీకుల దాస్యపద్ధతి ప్రభావముకొంతవరకు భారతవర్షమందు గూడబొచ్చియుండి వచ్చును. జాతధర్మ ప్రచారమువలన శూద్రులకు వైదికధర్మముమీద విద్యేషము గలిగి యుండును. అందువలన పరివ్రాజకుల మీది యాశ్రోశమున మనువిట్లువ్రాసి యుండవచ్చును. మనువు తర్వాత రచింపబడిన స్మృతుల యందుదాసులు— దాస్యపద్ధతిని గూర్చిన విషయము లున్నవి. వారదస్మృతియందు దాసులను పదునేను తరగతులుగ విభజించి యున్నాడు. కొంతమంది స్మృతికారులు గూడ ఈవిభాగమునే యంగీకరించిరి.

కాత్యాయనుడు బ్రాహ్మణ దాస్యమునకు విరోధి. మిగిలిన వర్ణముల వారినిగూడ బలవంతముగ దాసులుగ నొనర్చుట కాండంగీకరింపలేదు. స్వబుద్ధి వలన మిగిలిన మూడు వర్ణముల వారును దాసులయిన కావచ్చును. అనులోమ క్రమమున క్షత్రియ— వైశ్య— శూద్ర వర్ణముల వారు తమ వర్ణములవారు లేకయంతరికంటె యున్నత వర్ణములవారి కడదాస్యము చేయవచ్చును. తమకంటెతక్కువ వర్ణమువారికడ దాస్యముచేయరాదు.

స్మృతికారుల యభిప్రాయానుసారము దాసులకు ధన మనునదిలేదు. అతని ధనముమీద నాతని ప్రభువునకే యధికారము గలదు. అయినను దాసుని కష్టబెట్టినను, బాధించినను ప్రభువుదండ నార్పడగుచున్నాడు.

“ బలవంతముగ దాసుడుగ చేయబడినస్థితి రాజువాదేశమున విముక్తుడుగావచ్చును. ప్రభువుప్రాణమును రక్షించినవాడు, డబ్బు గలవాడు, ప్రభువుదయ సంపాదించుకొనిన వాడుస్వాధీనుడుగావచ్చును ” అనియాజ్ఞ నిల్కొడు చెప్పచున్నాడు.

ఈయన దాస్యమును నిషేధింప లేదు. కాని తీరుబడి గలిగినప్పడు సంపాదించుకొనిన ధనముతోగాని మరియితర మార్గముల వలనగాని దాసుడు స్వాధీనతగాంచ వచ్చునని చెప్పెను.

వీనివలన భారతీయులెప్పుడును దాస్యపద్ధతిని యుత్తైష్ట్యముగ భావించియురుంగరు. పలుకారణముల వలననిది సంపూర్ణముగ లోపింపలేదు. విదేశీయులు మన దేశమందు రాజ్యమును సాపించి యుండిరి. వారిలో గ్రీకులు— పారసీలు— శకులు, హూణులు మొదలగు వారందరు దాస్యపద్ధతిమీద విశేషము రాగముగలిగి యుండిరి. వారి యాదర్శమువలన మనకు నైతికాన నతి గలిగినది. దాస్యపద్ధతి యబ్బినది.

హిందువులు స్వాధీనతను గోల్పోయిన పిమ్మట మధ్యయుగ మందు మనదేశ మందు దాస్య పద్ధతిప బలముగనుండెను. మహమ్మదీయు యుగమందుగూడ దాస్యపద్ధతి మిక్కిలు మాయెను. ఇప్పటికిని మనదేశ మందనేక పేర్లనున్న దాస్యపద్ధతి దొలంగిననే గాని భారతవర్షమునకు స్వతంత్రము లభింపదు.

వ ర్ష బు తు వు

II

[నా శ ము కృష్ణా రా వు గారు.]

౧

అల త్రివిక్రమగతి దివి నాక్రమించి
శంకరుని బోలె జలధిషంబు గ్రోలి
విధియె యన నాదిసృష్టి గావించి మించె
ముగురుమూర్తులదలపించి మొగులుతేను.

౨

సితబలాకదంతంబులఁ జెన్నుమీరి
ప్రబల వహ్నంబు తానధారలఁ జెలంగి
భూరివిద్యుల్ల తాంకుశములకు రేగి
గగనవీధిని గర్జించె ఘనగజంబు.

౩

జలదమను పేరి రాహుపు చలము మెరసి
చంద్రసూర్యులఁ గబళింప జడల కెగయ
వార లొనరించు రోదనధ్వని యనంగ
దిక్కులను గర్జనంబులు పిక్కటిల్లె.

౪

ఘన నృపాలుడు పాలించు గగనపురిని
నింద్రచాపంపు గోపుర మెత్తువేళ
విరసవాక్కుల వర్ణించు భేకనామ
కాకవులకుఁ బంకాభిషేకము లభించె.

౫

ముదుకలగు సీరుతాల్పులు పూనియున్న
యూతకోలల మొత్తంబులో యనంగ
వసుధ నలరారె నలుగడ వానకాళ్లు
బెదరి రాయంచకదుపులు చెదరిపార

౬

క్రమ్ముకొనియున్న కాటుమేఘములచేత
కాల మెల్లను నొకతీరె కానఁబడఁగ

విమలజలజాత మాలతీ వికసనములు

జనుల కిది యగలిది యేయియనుచు జాతె

౭

దారుణం బగు వహ్నంబుధారచేత
సాంహీనము లైన యబ్జముల వీడి
తుమ్మెదలు వ్రాలె గంధబంధు ములైన
వికసిత కదంబపుష్ప గుచ్ఛకము మీఁద.

౮

మమృరపుచానఁ దనపువ్వుటమ్ము లెల్ల
నమ్ములై చన విరిహికంతమ్ముఁ గోయ
మరుఁడు గైకొన్నపై డితంపమ్మె యనగ
పొలుపు మీతెను గేదంగి పువ్వురేకు.

౯

తరణి గ్రోలిఁజల మెల్లఁ గురిపెనేని
పుడమి కతివృష్టిదోషంబు పొడము నంచు
కమలజుఁడు చుట్టుఁ గట్టను గట్టెననఁగ
నినుఁడు పరివేషగతుఁ డయియింపుమీరె

౧౦

తలలఁ బ్రతిబింబభానురత్నములఁ దాల్చి
వక్రగతులను జెరలాడు పాము లనఁగ
కొండబిలముల వెలువడి క్రొత్తయేళ్ళు
బిరిబిరను జారె జక్కవల్ బెదరిపఱవ.

౧౧

పెక్కువన్నెల తంతులఁ బేర్చికూర్చి
లీల నల్లిన మరునియుయ్యాల యనఁగ
సాంద్రకాంతులఁ జూపట్టె నింద్రధనువు
కనులపండువు నేయునుగగనవీధి.

౧౨

ఘనుడు రామనృపాలుండు కాతుకమున
మెఱుంగుపూజోడి జానకి బెండ్లియాడ
నెక్కువెట్టిన చావంబు ముక్కులగును
చదలబడి యెవ్వయనవో చెశక్రీధనువు.

౧౩

అంబరంబను రంగస్థలంబునందు
నిలిచి కాళిక ప్రాథిమై నృత్యమాడ
కనులరాలిన విస్ఫులింగంబు లనగ
నింద్రగోపము లొప్పారె నెల్లయెడల

౧౪

సతత వర్షాంబు ధారాభిహతులచేత
కలగి తారలు నింగిని నిలువలేక
కుప్పతిప్పలుగా నేలఁ గూలెననఁగ
గుప్పగుప్పన వడగండ్లు గుమ్మరిల్లె

౧౫

చండమారుత కంఠరవుండు చెలగి
మత్తజీనుత కుంభికుంభములఁ జీల్చి
నేలరాలిన మాక్తిక జాలమనఁగ
గుప్పగుప్పన వడగండ్లు గుండ్లురాలె

౧౬

ఘనుడు మెఱుంగుపూజోడితోననఁగిపెనగ
కంఠహారము నడలి నల్లడల రాలు
విమలమాక్తిక పద్మరాగము లనంగ
పడియెవడగండ్లుసింద్రగోపములుపుడమి.

౧౭

ధారలనియెడు త్రాళ్లచేతను బిగించి
అంబరంబను పెనుగుడారంబు నిలిపి
వింతవన్నెల కాంతుల వెలయుచున్న
ఇంద్రధను వను ద్వారంబు నేర్పరించి
నీలిమబ్బులతెరలందు వ్రేలఁగట్టి

శారుకాలంబు పేరిటి గారందు

నెమలి పించంబు కుంచియ నెమ్మిప్పించి
కటికిచీకటి కనుకట్టు గలయాబటఁ బి
వివిధ గర్జనామహావాద్యరచనా సెలగ
మోరపుదీగలపేరి నిష్ఠగులచేత
వాటముగ నాలు మొగ్గులపాఠశేసి
నగనులకు నింపుసొగపును నెఱుంగుచి
యాటలాడంగ నచ్చెనుంగి నులు
తొప్పనోరగ రసానమున గుప్పించి
గుప్పగుప్పన వడగండ్లు గుండ్లురాలె

౧౮

అంబురభ వాడెనుండలఁ జాక్రమించి
మొసకేమిర తేజబింబులు పడఁగలఁగి
మొగులు మొగుల దళిముల మొగ్గుచి
నమర నన్నాహ మొనరింపనభ్రమమున
దాకి యెండొంటిలో నవిఁకొంగ
నాహనమునఁ గిదీయ ప్రేమానులనుండి
వెలిచారిన చెమ్మలు వెల్లులును
చిందివారిన నిక్కలను బింగులును
తునిగిరాలిన యెముకల తుంకలు నన.
ప్రబలతర వర్షధారా హరివరలును
శక్రగోప వస్త్రోపల సముదయములును
గూడిచూడ్కికి వేడ్కలు గొలుపుచుండె.

౧౯

సీలజీనుత పటలాలు నింగినుండి
యింద్రచాపగుబుఁగ గూడి గులకుడ్లిగి
స్వేచ్ఛమీర విహారంబు చేసెననగ
నెమలి పురివిచ్చి నృత్యంబు నెరపుచుండె

౨౦

భేకజాలంబు గుమిగూడి బెకబెకంచు
వేదపాఠంబు సదివెడి ద్విజులు వోతె
రహి నదాత్తాను దాత్త స్వరంబు లొప్ప
వరుసతప్పక యింపుగా బలుకుచుండె

సామాన్య నేత్ర వ్యాధులు.

[వేమూరి దుర్గానాగేశ్వరరావు పంతులు గారు. బి. ఏ. యల్. యం. & యస్.]

కళ్ళకలక:— (కూనలు)

నేత్రగోళముచు కప్పపొర (conjunctiva) యొక్కవాపును కళ్ళకలకయందురు. లక్షణములు; కనురెప్పలలోపల వైపుయెర్రగా నుండివాచుచు. నల్లగుడ్డుచుట్టు గొంతయెర్రగా నుండును. యీవ్యాధితీవ్రముగా నున్న నల్లగుడ్డుచుట్టు గూడ బాగుగయెర్రగా నుండును. ఈపొరక్రింద నక్కడక్కడ నెత్తురుగూడును. రెప్పలు మిక్కిలి వాచును. వ్యాధియెక్కువ తక్కువనుబట్టి కంటిస్రావము మారును. స్రావమెక్కువగా నుండకుండిన మడ్డిగా నుండును. మరీయెక్కువై నచీముగా మారును. తీవ్రమైన యెడల చీము విశేషముగా నుండును. రాత్రిళ్ళు యీచీము రెప్పల చివరభాగమున యెండి కళ్ళంటుకొనునటుల జేయును.

రెప్పలు వేడిగను బరువుగను నుండును. కంటిలో యిసుక పడినట్లుండును. స్రావ మెక్కువగా నున్న చూపుగూడ మందముగా నుండును. ఈ లక్షణము లన్నియు సాయంకాల మగునప్పటికి యెక్కువయగును. వాపునుబట్టి గుణాధికములుండును. నడక;— వైద్యము లేనప్పటికిని రెండుమూడు వారములలో నెమ్మదింపవచ్చును. ఒకప్పుడు పైయుద్రేకము మూత్రముతగ్గిలోనికలక కొలదిగా నిలువబడవచ్చును.

[27]

వ్యాధితీవ్రముగనున్న యెడల శుక్లమండలము (cornea) చివరభాగమున, నల్లగుడ్డుచివరభాగమున తెల్లనిచుక్కలు పడవచ్చును.

ఇటులకొన్ని చిన్న చుక్కలు కలసిన శుక్లమండలము మీదే పుండగును. యీ పుండుసాధారణముగా పైపైననే యుండును. గాన తేలికగనే మారును. ఎక్కడనో యీ పుండుచాల బాధకు కారణమగును.

ఏవయసు లోనైనను యీకళ్ళకలక రావచ్చును. అన్ని రుతువులలో వచ్చునుగాని వసంత శరదృతువులలో చాల విస్తారముగ నుండును.

కారణములు:—

1 బయటనుండి కంటిలోపడు నలకలు, గాలి, దుమారము, పొగ, మొదలగునవి.

2 ఇది సర్వత్రవ్యాపించు యంటురోగ మగుట వలన వసంత శరదృతువుల యందలిగాలి మార్పులవలన యీవ్యాధి బీజములు వ్యాధిని కలిగించు చున్నవి.

3 అంటువ్యాధి: వ్యాధితులుపయోగించిన చేతిరుమ్మాళ్లవలనను, తువాయిలవలనను, వారివేళ్లవలననిది ప్రాకును. మనలో యీవ్యాధి ఆడవారిలో యెక్కువ. చిన్న పిల్లలలోగూడ

మిక్కుటము. ఒకే కాటుక కాయనుండి యిటి యాడువారును పిల్లలును కళ్ళకు కాటుకను పెట్టుకొను యలవాటు గలదా. ఇందులో నొకరికీ వ్యాధియున్న యిటివారం దరి కీవ్యాధి చాల తేలికగా ప్రాకును. ఈ కంటినుండి వచ్చు ప్రావమే యిటుల వ్యాధిని ప్రాకించునది.

4 ఇతర తీవ్రమైన వ్యాధులలోగూడ కలకవచ్చును. (పొంగు-మహామారి)

5 శిరోభారము, ఉబ్బసము, యిన్ ఫ్లూ యంజా జ్వరములతోగూడ నిదిరావచ్చును.

దెబ్బతగులుటవలనను కంటిలో యేది యైన పడుటవలనను కలకతచ్చును. ఎక్కువ ప్రకాశమానమైన విద్యుచ్ఛక్తి దీపములవలన హిమమునుండివచ్చు ప్రతిబింబము వలన గూడవచ్చును.

వీనిలో కలక కున్న లక్షణములే కాక వెలుతురును జూడలేకపోవుట, కన్ను నీరుగారుట, విపరీతపుపోటు, పాపచిన్నదగుట, రెప్పలవాపు, శుక్లమండలముమీద పుళ్ళు గూడనుండును.

కంటిలోనుండి కన్నీరు ముక్కులోనికి వచ్చుటకు యొక త్రోవయున్నది. ఈ త్రోవ వాచినగూడ కలకవచ్చును. ఇటుల కలిగిన ముక్కువైపు నల్ల గుడ్డు చుట్టును మాత్రమే యెర్రగానుండును.

చికిత్స:-వైద్యము లేనప్పటికిదినిమ్మళించును. కాని త్వరితో పోవుటకును పూర్తిగనయ ముగాక పాతబడి దీర్ఘవ్యాధిగా మారకుండ నుండుటకును వైద్య మవసరము.

దినమునకు పెక్కుమారులు కంటిని ఉప్పు (మగ్నగంధకలము) నీటితో కడుగ వలెను. పాపుశేరుమంచినీటిలో ఒకచిన్న చెమిచా కొలగల మంచిపువ్వును వేసియానీటి తోకడుగవలెను. రాత్రిపు కన్నంటుకొన కుండ రెప్పలమధ్యను రెప్పల వెంట్రుకల కును వేసలైన్ గాని మరియితర మృదువైనవై లమును (ఆముదముగాని) గానివ్రాయవలెను.

వెండిసంబంధమగుఅరగులను Argrytol కంటిలో దినమునకు రెండు మూడు మారులు వేయవలెను. కంటినుండి బయలు వెడలు పుసు లంటిన వాకిడి వచ్చును. గాన జాగ్రత్తగా నుండవలెను.

కటికను పొంగించి కంట్ల వేయుట మంచిదికాదు. ఈ పటిక నీటివలన శుక్లమం డలముమీద తెల్లని చుక్కలుపడి దృష్టికి చెరువువచ్చును. కంట్ల చనుబాలుపిండుట వలన యిటువంటిహానియేమియులేదు. ఇలా మునులేదు. కళ్ళకలకయున్న వారి కాటుక కాయను నితరు లెవ్వరు నుపయోగింప రాదు.

శ్రీఘ్రముగా కుదరకపోయినవైద్యుల సలహా యవసరము.

దీర్ఘవ్యాధియైన కలక:-

తీవ్రవ్యాధిగపరిణమించి సరియైనవైద్యములేవం దున నిది దీర్ఘవ్యాధిక్రిందమారవచ్చును. తీవ్ర వ్యాధికిని దీనికిని భేదము కన్నునుండి వచ్చు ప్రావములోనున్నది. కంటినుండి వచ్చు ప్రావము యొక్క మొత్తములోను దానిగుణములోను భేదమున్నది.

లక్షణములు:- రెప్పలలోపలిభాగము నునుపు గను ఎర్రగను నుండును. ప్రావము కొద్దిగను

దును. రాత్రిళ్ళు కళ్ళంటుకొనును. లేకకొలుకులలో మాత్రమే పుసి కట్ట వచ్చును.

దూరదలు- మంటలు- కన్ను పొడియూరి నట్లుండుట- కంట్లో నలకలున్నట్లుండుట- రెప్పలుబలుపు- వెలుతురును జూడలేకపోవుట- కళ్ళను భముగా నలసిపోవుట మొదలగు గుణములు తీవ్ర వ్యాధిచోవలెనే యుండును. ఈగుణములన్నియు రాత్రి శైక్యవయసుగును.

నడక:- కంటివ్యాధు లన్నిటిలో ఈవ్యాధి చాలతరుచుగ జూడనగును. సాధారణముగ బాల్యావస్థదాటి వయసు వచ్చినవారిలోనే నిది గాననగును. ముసలివారిలో గూడ తరుచు చాలకాలమువరకు నడచును.

దానివలన వచ్చుచిక్కులేవన-రెప్పలమండము- అడుగు రెప్ప బయటకు తిరుగుట- శుక్లమండలముమీద పుళ్ళుపడుట- మొదలగునవి.

కారణములు:-

తీవ్రవ్యాధినుండి యిటుల మారవచ్చును. అనారోగ్యకరమగునిద్రలోనుండుట వలన, ఒకయింటిలోనే పెక్కుమంది వసించుట వలనను మంచిగాలిలేనందునను, పొగ, దుమారమువలనను, సరియైన నిద్రలేనందునను, రాత్రిళ్ళు చాలవరకు మేలుకొనుట వలనను, అతిత్రాగుడువలనను, రెప్పలు బయటకు తిరిగియున్నను; కంటికి మితిమీరినశ్రమ వలనను, ఎక్కువ వాడుకవలనను, కనురెప్పల వెంట్రుకలు లోపల గుడ్డునకు గ్రుచ్చుకొనుచున్నను, కంటిలోనుండి ముక్కులోనికిపోవు తోవ వాచియున్నను, నీవ్యాధిరావచ్చును.

ను. సాధారణముగా యిది రెండు కళ్ళకు వచ్చును.

చికిత్స. కారణమును కనుగొని దానినిపోగొట్టవలయును. కళ్ళంటుకొనకుండ మృదువైన తైలములను రెప్పలకు వ్రాయవలెను. దీర్ఘమైన వ్యాధిగాన మందులను తరుచు మార్చుచు చాలకాలము వైద్యము చేయించుకొనవలెను.

శైగవలన కలక.

తలి తండ్రుల పాపములు చిన్నిపాపల కళ్ళకుకూడసంభవించుట తరుచుచూచుచుండుము. శిశువు జన్మించు తోవలోనే యీ శైగకారకములగు క్రిములు శిశువుల కళ్ళలో ప్రవేశించి యీవ్యాధిని గలుగజేయును.

ఈవ్యాధి చిహ్నములు శిశువు జన్మించిన రెండు మూడు దినములలోనే కనబడును!

కళ్ళు బాగావాచును మిక్కిలియెర్రగా నుండును. కళ్ళు తెరుచుట చాలాకష్టము. మొదట కంటి సావ్రము నీరుగాను, నెత్తురు తో కలసినట్లుండును. ముట్టుకున్నాకన్ను చాలనెప్పిగ నుండును. కన్ను వేడిగను, చురుకుమనుపోటుగానుండును. నొసటలోను కణతలలోను తీవుగానుండును. కొద్దిగా జ్వరమువచ్చును. ఈగుణములు రెండుదినములున్న తరువాత కళ్ళవాపు కొంత తగ్గును. నొప్పికూడ కొంతతగ్గును. చాలయెక్కువగ సావ్రము వచ్చును. ఇటుల రెండుమూడు వారములుండును. సరియైన వైద్యము లేని యెడల శుక్లమండలముమీద పుళ్ళుపడికన్నులు పోవచ్చును.

కారణములు:-

శిశువు జన్మించునపుడు తల్లికి శైవ్య రోగమున్న యావ్యాధియొక్క క్రిములు శిశువు నేత్రములో ప్రవేశించి యిటుల చిక్కు గలిగించును. శిశువు పుట్టక పూర్వము యిటుల వ్యాధివచ్చుట మిక్కిలి యరుదు. జన్మించిన తరువాత తల్లివ్రేళ్ళవలనను, ఈక్రిములంటి న బట్టలవలనను, ఈవ్యాధి గావచ్చును.

చికిత్స:-

కంటిని చాలతరుచుగా కడుగుచుండవలెను. దినములో 10 మారులైనను కడుగవలెను. శుక్లమండలము చెడకుండా మృదువైన తైలమును కళ్ళకు వ్రాయవలెను. వాపుయెరుపు కొంచెము తగ్గగానే కంటిలోనుండు లను చాలమారులు వేయవలెను. వాపుయెక్కువగానున్న చల్లటి నీళ్ళలో తడిపిన దూదిని కంటిమీద వేయవలెను. వాపు కొంచెము తగ్గగానే మానవలెను. శుక్లమండలము చెడకుండా తరుచుగా పరీక్షించుచుండవలెను. చెడిన తగిన చికిత్సను నవలంబింపవలెను. శిశువుయొక్క ఆరోగ్యమును క్రమముగా గాపాడవలెను.

ఆపుదల:- ఈవ్యాధి రాకుండ జేయవచ్చును. శిశువు జన్మించగానే కళ్ళకు శుభ్రముగా గడిగి కంటిలో వెండి అరఖుల బొట్లను వేయవలెను. తల్లికి యీశైవ్యవ్యాధి యున్నదా లేదాయను ప్రశ్న లేకనే యిటుల జేయుచున్నచో చాల యపాయములు తప్పవు. ఈవ్యాధియున్నట్లు స్పష్టముగా తెలిసిన శిశువు జన్మింపజేసినపుడు మాతృ మర్మస్థానములన్నిటిని శుభ్రముగా నరఖులతో కడుగవలెను.

శిశువు జన్మించిన కొలదిదినములలోనే కళ్ళకులక రావచ్చును. ఏదీయైనను యీజాతి దే మని శ్రద్ధగా చికిత్స చేయవలెను. యవ్వనులలో శైవ్యవలన కలక.

వీరికి తమవ్రేళ్ళవలన లేక, ఇశరుల వ్రేళ్ళవలనగాని, బట్టలవలనగాని రావచ్చును. ఈవ్రేళ్ళకుగాని, బట్టలకుగాని యీశైవ్యవ్యాధి కలుగ జేయు క్రిములున్న స్త్రీవసుం టిన యాస్రావము కళ్ళ కంటిన నావ్యాధియే వచ్చును. గుణములన్నియు చిన్ని పాపలో నుండునటులనే యుండును.

సాధారణముగా పెద్దలలో మొదట ఒక కంటికి వచ్చును. వీరిలోముఖ్యమైన చిక్కె-మనిన శుక్లమండలముమీద చాలత్వరిగా పుప్పు పడును. ఇవి పైపైననేగాక లోలోపలగాపడును. ఇట్లుబడిన యీపుళ్ళలోనుండి కంటికి బెజ్జయు పడవచ్చును. ఇట్లైన కన్నుపోవు నగుటయే. నడక:- పెద్దలయందు శిశువులలోవలె తేలికగా నడువదు. అతి ప్రేమముగా నడుచును.

చికిత్స:- కంటినుండి వచ్చు స్త్రీవసు యితరుల కళ్ళకు తగిలిన యీవ్యాధి యెక్కువగా వచ్చును. కాన జాగ్రత్తగా నుండవలెను. ఈవ్యాధితగలిన రెండవ కంటికి యిటు గుండ జేయవలెను.

రాత్రిం బగళ్లు చెడిన కంటిమీద చల్లటి దూదిని వేయవలెను. ఎత్త త్వరలో పుసి కట్టిన యంతత్వరగా కడిగి వేయవలెను. వాపు యెరుపు కొంతతగ్గగానే యీచల్లటిదూదిని యప్పుడప్పుడు వేయచుండవలెను. శుక్లమండలముకూడ చెడిన చల్లని దూదిని యెక్కువగా వాడరాదు.

బాగుగ వాపు తగగనే, శుక్లమండలము మీద పుళ్ళున్న వేడికాపులను కాయవలెను. మూడుగంటల కొకసారి కంట్లో "పోటార్గాల్ ఆర్గయిరల్" బొట్లను వేయవలెను. ఈపుండ్లకు సరియైన చికిత్సను చేయవలెను.

దుర్మాంశములు.

ఇది యొక దీర్ఘ వ్యాధి. రెప్పలు లావగుట, లోనివైపున నన్నని పొక్కులు గాస్పించుట, ఇవన్నియుకలసిపోయి మచ్చలు గామారుట మొదలైన మార్పులను దుర్మాంశము లందురు. ఈ వ్యాధి మన దేశములో చాలతరుచుగా గాన నగును. నేత్రాలయములకు వచ్చురోగులలో సగముమంది పీడితను. ఇది మగవారిలో కన్న ఆసువారిలో నెక్కుడుగ గన్పించుచున్నది. ఆడ పిల్లలలోకూడ మిక్కుటము, ఒక్కొక్క సంశములోనందరికికాన వచ్చెడిది. దానినిబట్టి యిది యంటుడువ్యాధి యని తెలిసికొనవచ్చును. సంశములో నాడు వారిలో యెల్లరకు నూడుటచుబట్టిజూడ నేదో యొక కారణముండవలయును. ఇందులో పిల్లలందరిని యొక మంచముమీద పరుండ బెట్టుట యొక కారణము గా వచ్చును. దాని కంటెయొకేకాటుక కాయనుండి యందరును వేలుబెట్టి కంట్లో కాటుకబెట్టుకొనుట ముఖ్య కారణముగ గానుపించుచున్నది. గోషాపద్ధతులుగూడ కొంతవరకు సహాయపడుచున్నవి. అనారోగ్యపు టిళ్లు మనుజులు మురికిగా నుండుట సహాయ కారులగుచున్నవి. మహమ్మదీయులలో ముఖ్యముగ స్త్రీల యందీవ్యాధి యెక్కువ. వారి గోషాపద్ధతులు కొంతవరకు యీ వ్యాధి యభివృద్ధికి కారణము లగు చున్నవి.

లక్షణములు:-

వెలుతురును జూడలేకపోవుట కళ్ళు నీరుకారుట-మరదలు-మంటలు-కళ్లలో నలకలుపడినట్లుండుట-నొప్పి-దృష్టిలోకము.

రెప్పలవాపు, చీకిరికళ్లు (పైరెప్ప బరువువలన వాలినట్లుండుట) కొలదిగనో గొప్పగనో పుసులుకట్టుట, రెప్పల లోపలివైపుయెరుపు నునుపుగానుండక చిన్నయణువులు గానుండుట (granules) తెల్లగుడ్డు కొంచెము యెర్రగానుండుట మొదలగునవి.

నడక:-

ఈవ్యాధి కొంతదూరము నడిచిన తరువాత రెప్పలలో మచ్చలుపడును. అప్పుడా వ్యాధి అంతరించిన దనవచ్చును. ఎత్తుపల్లములు పొక్కులుమాదిరిపిపోవును. కాని నేత్రగోళముపైపొర పూర్వపు ఆరోగ్యస్థితికి రాదు. తెల్లనిచారలు, మచ్చలుపడును. మరల నునుపుగా నగును. రెప్పలు చిన్నవగును.

ఈ వ్యాధి గుణములు పైకగుపడకుండ చాలదినములుండును. ఇదిచాల దీర్ఘ వ్యాధి. నెలలు సంవత్సరములు పట్టును.

ఈ వ్యాధి సరిగ్గనగునను మధ్యమధ్య నాస్మికముగ నెక్కువగును. వ్యాధికుదిరి మరల వచ్చుటయు కలదు.

చికిత్సను పూర్తిగ నయమగువరకు మానకున్న యిటుల తిరుగ బెట్టుట యరుదు. చిక్కులు:-

శుక్లమండలముమీద పుళ్ళు, నల్లగుడ్డుపైపొర, గుడ్డుపైపొర:-

ఇది నెత్తురుగొట్టములకు సంబంధించినది. నల్లగుడ్డుమీద మబ్బుమాదిరిగ తెలుపు

పొర యేర్పడును. నల్లగుడ్డు వైభాగము మీద మొదట మొదలిడును. యిదచాకి గుడ్డంతయు పొర వేయవచ్చును. ఇటుల జరిగినచో చూపు యేమియు యుండదు. ఈపొర వైద్యమువలన కరిగిమరల శుభ్రముగా నుండవచ్చును. ఒకప్పుడు యటులనే యుండవచ్చును; లేదా యీపొరలో పుట్టుపడి వెలుతురు జొచ్చుటకు వీలులేని మచ్చలు పడును. ఇటులపడిన తరువాత పొర కరిగి పోయినను నీ మచ్చలు చూపునకు అడ్డమువచ్చును.

అంత్యము:-

బహుతేలికగా యీవ్యాధి వచ్చును గాని పూర్తిగ నయము కానేరదు. తీవ్రముగా ప్రవేశించిన కళ్ళలో చాల మార్పులు యేర్పడును.

1 రెప్పల లోపలి వైపున మచ్చలుపడుట వలన రెప్పలు లాగుకొని పోవును. రెప్పలు లోనివైపునకు తిరుగును. కాన కంటిరెప్పల మెట్టుకలు గుడ్డనకు గుచ్చుకొనును. యీగుచ్చుకొనుట వలన శుక్లమండలముమీద పుట్టుపడును. ఎక్కువగుటవలన

రెప్పలలోనికండలులాగుకొనును. అందువలన రెప్పలు బయటకు తిరుగవచ్చును.

2 రెప్పల వాపు వలన తెల్లగుడ్డు రెప్పలును అంటుకొని పోవచ్చును.

3. గుడ్డుపైకి వచ్చు పొర కొన్నాళ్ళుండిన శాశ్వతమగును. శుక్లమండలముమీద మచ్చలవలన చూపునకు నష్టము గలిగి శుక్లమండలము పొడుచుకొని రావచ్చును. చికిత్స:-

వాపును, కంటినుండివచ్చు ప్రావమును తగ్గించుటకు ప్రయత్నముచేయవలెను. దానికి కొన్నిమందులు, శస్త్రచికిత్స యవసరము. మాదులలో ముఖ్యమైనవి మెలతుత్తపుకణి కలు, సటికకణిక, నెండినంబంధముగు అంఘలు, శస్త్రచికిత్స, మొదలగునవి.

పూర్తిగ వ్యాధిరహితమగువరకు వైద్యముచేయకున్న వ్యాధితిరిగి ప్రారంభించును. యీవ్యాధి వచ్చినతరువాత కుదుర్చుకొనుటకన్న రాకుండ జేసికొనుట మిక్కిలి మంచిదని తెలియుచున్నది.

హి మ బిం దు .

(అడవి బాపి రాజు గారు .)

ఇరువదియవ ప్రకరణము .

నాట్యము .

“ప్రహర కుమారుని నేను ప్రేమించి నాను. ఆతనితోడిదేనా లోకము, నా జీవితము.” ఏమి ఆతడంత అందముగా నున్నాడు. ఆతని చూపులో కాంతి సూర్య కిరణముల తీతి తనకు మిరుమిట్లు కొలిపినవి. ఎంత వక్రములు ఆతని పెదవులు? ఏమి సుందరా కారుడు !

హిమబిందు కాదినములలో ప్రహర కుమారుని రూపమే కాన్పించినది. ఆతని మాటలే వినిపించినవి. ఆతని చూపులే వెలుగులైనవి. సుధా ప్రవాహము వెన్నెలయైనది. వెన్నెల ఆనందము, ఆనందము ప్రహర కుమారుడైనది. ప్రహర కుమారుడే తనకు నీడ యైనాడు. ఆమెకా గోజులలో సతతము

లీలా మాధుర్య సంగీత స్వనములు వినిపించినవి. ఆమె నిముషమునకొక్క చీరకట్టినది. సిద్ధముగా తేట తెల్లముగా చెక్కిన రజత ఫలక ముకురములలో చంద్రకాంత శిరాతల దర్పణములలో తన్ను చూచు కొన్నది. లక్షల కొలది సువర్ణ పణములు విలువజేయు నగలనేకములు ముహూర్తమున కొక్కరీతి, ఒక్కమాదిరి మార్చినది. సన్నని పంచమ స్వనమున చిన్ననాటిపాటల పాడినది. బుద్ధుని జాతక కథా శ్లోకముల గాన మొనరించినది. ఆమెకు ప్రణయ ప్రత్యక్ష మగుటచే సర్వము ఆనందమే. పరిచారికలకు బహుమతు లిచ్చినది. వారిని ప్రియపాత్రముల పల్కరించినది. ఆమె కొక్కటే ధైర్యము. తాను ప్రపంచమున నున్న బాలలలోకెల్ల సుందరాంగి. అట్టి దానిని ప్రహర కుమారుడు ప్రేమించక,

ఏపాలు మెసపును? మోహించినాడుకాదా!
స్తూపముకడ ఆతనిమాటలే ఆతని రీతియే
వ్యక్త పరచినవి. ఇంక తార్కాణ మేమి
కావలయును?

తానెంతో అందఁడైనది. అయ్యది
నిజమేకాదా! ప్రహర కుమారుడు తనకు
సరిపోయిన అందకాడేనా? అది తాను తెలిసి
కొన వలయును. బాలనాగి చెప్పినది. తన
హృదయమున కాతడు సతతము గోచరించు
చున్నప్పు డందకాడు కాకుండుట ఎట్లు?

హిమబిందు కుమారిక కింకను తాను
ప్రహర కుమారుని ప్రేమించు చున్నట్లు
వ్యక్తము కాలేదు. మనో భూములనిగూఢ
ప్రదేశముల ఆవిషయ మించుక స్ఫురించినది.
వెన్నెల పలుకు వెలుగులు వియత్పథమున
విడ జల్లుటకు రేరాజు కెంత యవకాశము
కావలయును? మలయ పవనాంకురములు
మొలక లెత్తుటకు వసంత సాయం సమయ
ములనేపాటి ఎదురు చూపుండ వలయును.
ఆమె కాతని మరల నొక్కవారి చూచిన
చాలునని కోర్కె కలిగినది. తన తల్లికి
చెలిమి కత్తియయగు శక్తిమతీదేవిని వారిం
టికిఁబోయి ఏల చూడకూడదు. అది హిమ
బిందు గౌరవమునకు లోటా! లేదు కాని
ఇదివర కెన్నడునుబోనిది తానెట్లు ఇప్పుడు
వెళ్ళుగలదు. మరల నాతడు స్తూపము కడకు
వచ్చునేమో. కాని తానచ్చటకు వెళ్ళినచో
ఆత డేమనుకొనును? సిగ్గు. తానాతని వలచె
నని అను కొనడా? నిజముగా ఆతడన్న తన
కున్నకోర్కె ఏమి? శకట పరీక్షలో నెగ్గినట్టి
వాడు భరత వర్షమునకు కీర్తి తెచ్చినవాడు
బాలకుడు అట్టివానిని ఎవరైనను చూడ
నిచ్చుగొతురు. ఆలాగున తనకును బుద్ధిపుట్టినది.

చారుగుప్తు డింటలేడు. ఆమె చిన
ముత్రవ ముక్తావళీదేవి మాత్రమింటనున్నది.
ముక్తావళీదేవి హిమబిందు తల్లియగు ప్రజా
పతి మిత్రకు పితల్లి. ఆమె కెచరును పిల్లలు
లేరు. అక్కఱు చిన్నతనముననే ప్రజాపతి
మిత్రను కని నిర్వాణపథ సంక్షేపయగుటఆబా
లను పెంచి కన్న కుమారిత కన్న నెక్కుడు
లాలించి పెద్దదానిని చేసినది. కుబేరుడగు
ప్రజాపతి మిత్రతండ్రి లక్ష్మీ స్వహుపుడగు
చారు గుప్తునకు తన కుమార్తెనిచ్చి వివా
హము చేసిన నాటినుండి ముక్తావళీదేవి ఆమె
యింటనే యున్నది. చిన్నతనముననేతల్లివలెనే
ప్రజాపతి మిత్ర హిమబిందునకన్న మూడు
సంవత్సరములకు క్రిశేషు రాలయినది.
అప్పటినుండి ఆవృద్ధాంగన తన ప్రాణము లర
చేతిలో నుంచుకొని అమిత ప్రేమతో
పెంచినది.

బౌద్ధమతమన్న ఆమె కేమియు నమ్మ
కములేదు. సేవకుడగు నొక నాగుని అడ
వులలో వాసము చేయు మాతంగుల కడకు
పంపి వారి దేవతలకు బలు లిప్పించి అచ్చట
హిమబిందునుగూర్చి ఆమె తల్లిపోయిన రెండు
సంవత్సరములకు సోదె యడిగించెను నారా
బాల వర్తకుని వివాహ మాడ కూడదనియు
అట్లయినచో జీవితమునకు మొప్పుమునచ్చు
ననియు ఆమెకు ఇరువదవ యేడుకు ముందు
వివాహు కాకూడ దనియు ఆమె వివాహము
నకు పూర్వము సంవత్సరము లోపల నొక
సారి ప్రాణాపాయము నచ్చునంత యగు నని
యులప్పు డామెను యెవరు రక్షించెదరో
నాతడే భర్త యగుననియుసోదె చెప్పిరి.

ఈ రోజున హిమబిందు ముక్తావళీదేవి
కడకుబోయి "అమ్మమ్మా, సమరకుమారుల

వారిభార్యను శక్తిమతీదేవిని నీవెరుగుకువాయని పోషించెను.

“శక్తిమతి నే ఎరుగనా! అమ్మతో అడుకొనేదమ్మా! అమ్మకు శక్తిఅన్న ప్రాణము. ఇరువురు నొకకంచముతో అన్నము తినువారు నొకచోట పండుకొనువారు. ఇద్దరు సువ్వా లాటలాడుకొనుచు బామ్మలపెట్టి పెండ్లిండ్లు చేసికొనువారు. వియ్యపరాలమని వేళాకోళ కూడకొనువారు.”

హిమబిందున కేలనో గుండెలుకొట్టి నవి. తల్లి బ్రతికి యున్ననేది యెట్లయి యుండునో.

“అమ్మమ్మా! శక్తిమతీదేవి పెద్దమ్మాయియు నేనును నొకగురువు నొద్దనే చదువుకొన్నాము సుమా. ఈరోజున వారింటికి వెళ్లవలెనని యున్నదే”

“నాఅభ్యంతరము లేదు. శక్తిమతిని చూడవలెనని నాకెన్ని యేండ్ల నుండియో కోర్కె. ఆమెకు పిల్లలట. ఆమెను చూచిన (కండ్లనీరు గుక్కుకొనుచు) అమ్మజ్ఞాపకము వచ్చును. అట్టితల్లినాకుదక్కునా! పాపపుడైవము బ్రతుకు బద్దలుచేసినాడుకదా!”

“మధ్యాహ్నముబయలుదేరి వెళ్లెదము. స్వందనములు సిద్ధముగానుండును” అనిహిమబిందు వెడలిపోయెను.

ఆమెకేలనో భయము వేసినది. ఏమి యుతోచదు. అలంకారకు రాలగు లోరాదత్తను బిలువనంపి తనకున్న మాచివస్తువుల, బట్టల, తీయమన్నది. పాము కుటుసముల జోలు సన్నని దుకూలములు చిత్రచిత్రవర్ణములు జెలువొందినవి యామెదూరముగా దోచినది. వలిపెములు సముద్ర వీచికా

ఫేస సదృశములై జిలుగుల తళుకుమను నవి నచ్చలేదన్నది. మిలమిలంపు మడతల కులుకులీను అంబరములు గని పెదవివిరిచినది. ఎట్టకేలకామె వివిధవర్ణ సురేంద్ర చాపసౌందర్యముగ చీర కటిభాగ మలంకరించినది. రత్నతారకలు పొలుపాగు సువర్ణ మేజుల నొయారంబు పొంగునూటయానెన్నడముక్రిందనూలుగా, వజ్రోపరిసానువుల మేఘమాక్రమించు ఆచ్ఛాదనోత్తరీయము నీలరుచుల వెలుగుగా తుల్యరహిత హారవంక్తులు ఎత్తుపల్లముల ప్రవాహములుగా సాబగులమేటియై ముకురముకడ మూతిముడిచినది.

హిమబిందు గర్వభూయిష్ట యైనను, తీవ్రతో నొరులకడ గంభీరతవహించి సంచరించిననుయిష్టమువచ్చిన వారినడకలోనడంగి యున్న బాలికాచాపల్యము మరుగుపరచలేదా. చంటిపిల్లదానివలె గంతులు వేయును, కలకలనవ్వును, ఆటలాడును, చిరుగాలులవలె సంతోషముమై సంచరించును. కూర్మివారి హాస్యమాడును. ఆమెకుసిగ్గులేదు. చిన్నతనము నుండియు పిల్లలులేని చారుగుప్తుని కుమారిత బాలునివలె నెదిగినది. బాలరవిద్యలు నేర్చినది. నాల్గు నత్రమాశ్వములు పూనిన రథము తెల్లకంబలి ఛత్రముగా గప్పినది, చిత్రశిల్పకాశల్యము కలిగిమెలగులారునది, భాస్యకటకమున కృష్ణానది యొడ్డున నున్న చారుగుప్తుని మహాభవనముకడ ఆసాయంత్రము పడుమాడవ ముహూర్తనాదము పబ్బణము లోననే ప్రదేశముల ప్రతిధ్వనించు నప్పటికి వచ్చియాగెను. అందుస్త్రీజనముండిరని తెలియుట తోడనే లోనుంచి పరిచారికలు వచ్చి వారి నెదుర్కొనిరి. గుమ్మము కడ నా గ బంధుని కయు

శక్తిమతియు మహాలియు నిలిచి యుండిరి. వారర్పించిన రజత పాత్రంబుల సుగంధ జలంబుల కాలగడిగొని లోనికిపోయిరి. కస్తూరిచే నమ్మిలితమగు కుంకుమ బొట్టుశక్తి మతీదేవి హిమబిందు మోమున నుంచెను. నాగబంధునిక యాబాలపాదములకు లత్తుక లిఖించెను. పద్మరాగమున నెఱవారితామర మొగ్గల తీతిచిరుతలై సౌహార్ద్రములై నవ కంబులీను వేళ్ళుకలిగిన యాయమపాదములు తనచేతి కాంతులతో వియ్యమందు నప్పుడు చూచి నాగబంధునిక వానియందమునకు నాశ్చర్య పడియెను.

అభ్యంతర మందిరములకు పోయిరి. అచ్చట సుఖాసీనులై వివిధవార్తల ముచ్చ టించుకొనిరి. కుమార్తెనుతలంచుకొనిముక్తా వళి దేవి వాపోయెను. అందరును కండ్లనీరు పెట్టుకొనిరి. ముక్తావళిదేవి, శక్తిమతిని పిల్ల లెంతమందియని యడిగెను, ఏమిచెయుచు న్నారస యడిగెను. వారిరువురు యెరిగియున్న కాంతల గూర్చి మాట్లాడిరి. ఈ లోన హిమబిందును నాగబంధునికయు నెయ్యము తో సంగతులేమియో ముచ్చటించుకొనిరి. నవ్వుకొనిరి. నాగబంధునికకు ముఖావముగా తనతో నిది వరకు మాట్లాడు చుండిన యిహిమబిందు. నేడేల యింతవిచిత్రముగా తనయింతసౌహార్ద్రముగా తమయింటికివచ్చి తనతో మాట్లాడుచున్నదో అర్థము కాలేదు.

అందరును యిల్లుచూచుటకు బయలు వెడలిరి. వైభవముతోడను, వైశాల్యమునకు జౌన్యత్యమునకు, చారుగవుని మహాభవన ముతో సమరకుమారుని సాధము సరిపోక పోయిన, సౌందర్యమునకు దానితో

నేమాత్రముతీసిపోక మించియుండెను. నాలుగు అంతస్తుల మేడ చారు గుప్తునిది. సమరకు మారునిది రెండే అంతస్తులు. హిమబిందుకళా నిధియగుట, యామందిరములు చూచి ఆనందించెను. ముసలిముక్తావళిదేవివెనుకబడుటచే నాగబంధునికయు, హిమబిందును ముందఱబో యిరి. హాస్యములాడుచు కెప్పున నవ్వుకొనిరి. చప్పట్ల కొట్టికొనిరి. అట్లామదిరములన్నియు తిరిగి గాలికలు సిద్ధార్థానికతో కూడితోట లోనున్న కీడామందిరమునకు జనిరి.

ఆ కీడా మందిరము నొక ముగ్గుల మూట. సాగర వీచికా సౌందర్యపూరితము మహావనగర్భితానందమయము.

“మనమిక్కడ నాట్యమాడదమా నాగబంధు నికా ?”

“ఉపకరణములు”

“మన గజ్జియలే”

“సిద్ధార్థానిక శ్రుతియు, తాళమును వేయు నులే”

వారు నాట్యమాడసాగిరి. ఆసాధ మే ఘాల మెగుపుట్ట, అమబ్బు యోయలయో మిరు మిట్లగొల్పినవి. ఒక్కసాయంకాలము వింధ్య పర్వతసానువుల, నొకక్షే వాలినీకన్యలిరు వురు అటలాడుచు సంగీతస్వనముగ నొండొ కచో పతి సౌందర్య క్రీడాభిరక్తుడై యున్న ప్పడు వారి సాబగుల మేనచాయ నర్తించు ఇంద్రధనస్సులవలె అబాలికలిరువురునృత్యము మొడలిడిరి. శ్రుతి వేయుచు సిద్ధార్థానిక చిరునవ్వునవ్వినది. సిద్ధార్థయశోధరాంబదర్శ నమువారభినయించిలస్యక్త మధురస్వనముల పాటపాడిరి.

హిమబిందు:—

సిద్ధార్థుడు *

“మేఘాంచలములందు మినుకాడునీల
వర్ణంబునక జేరుపద్మ రాగంబు
బర్హిగళమరకతము సాముతలకెంపు
కమల విమలానంద కరికుంభముత్త్య
సిక్థాంత కాంతులన్ జెలువారుమెలుకు
హృదయంబు చెయివెట్టికుదురుమాపెడిని
వాగబంధునిక:—

చెలికాడు

హిమవన్న గాంచల ద్రుమపత్రనిధులతో
మేళవించెను నీలమేఘజాలంబు

సిద్ధార్థునిక తాళమువేయుట మాని
గుమ్మముకడ నిలచియున్న సహోదర సుంద
రమూర్తి సందర్శనము దర హాసముతో
గమనించెను. నీణానాదమును మనోహర
సంగీతమున తేలియాడి వచ్చు పాటవాగును
ఆయుద్యానవనము నొంటిమై సంచరించు
ప్రహరకుమారుని చకితుని చేసినవి.

“ఏమే బాలనాగి దారియీనునవే”

అను కఠిన వాక్యాంతర్గర్భిత మాధు
ర్యము నేడాతనికి పులకితమైన ప్రహరా
అల్లిబిల్లిగ నల్లితాన వచ్చని పొదలలోనిగుడి
పోయిన నకల గుణ చాంపేయ సౌరభము

దిలకించెదవుగాక. కమలాసాశీల్యము మల్లికా
శిశుత్వము మాధవీలతా మాధుర్యము
దమన మరవక ఓషధి సౌభాగ్యము దండ
కూర్చెదవుగాని రమ్మని నీణావాణులాతని
చెపికడ రహస్యములు తెలిపినవి.

హిమబిందు అట్లనే నిలిచిపోయినది.
ఏసందర్శనమునకై నాడంతయు తపంబాన
రించుచున్నదో, ప్రయత్నము సలిపినదో,
యూపాయమాచరించినదో అదివ్యగోచరము
రూపొందినతోడనే ఆమెకు చెప్పగా రాని
వివశత్వము కలిగినది. మలయపవనాంకుర
ములు తీవలై శరీరము నలుము కొనినవి.
సుగంధవీచిక లామెపై విరిగి పోయినవి.

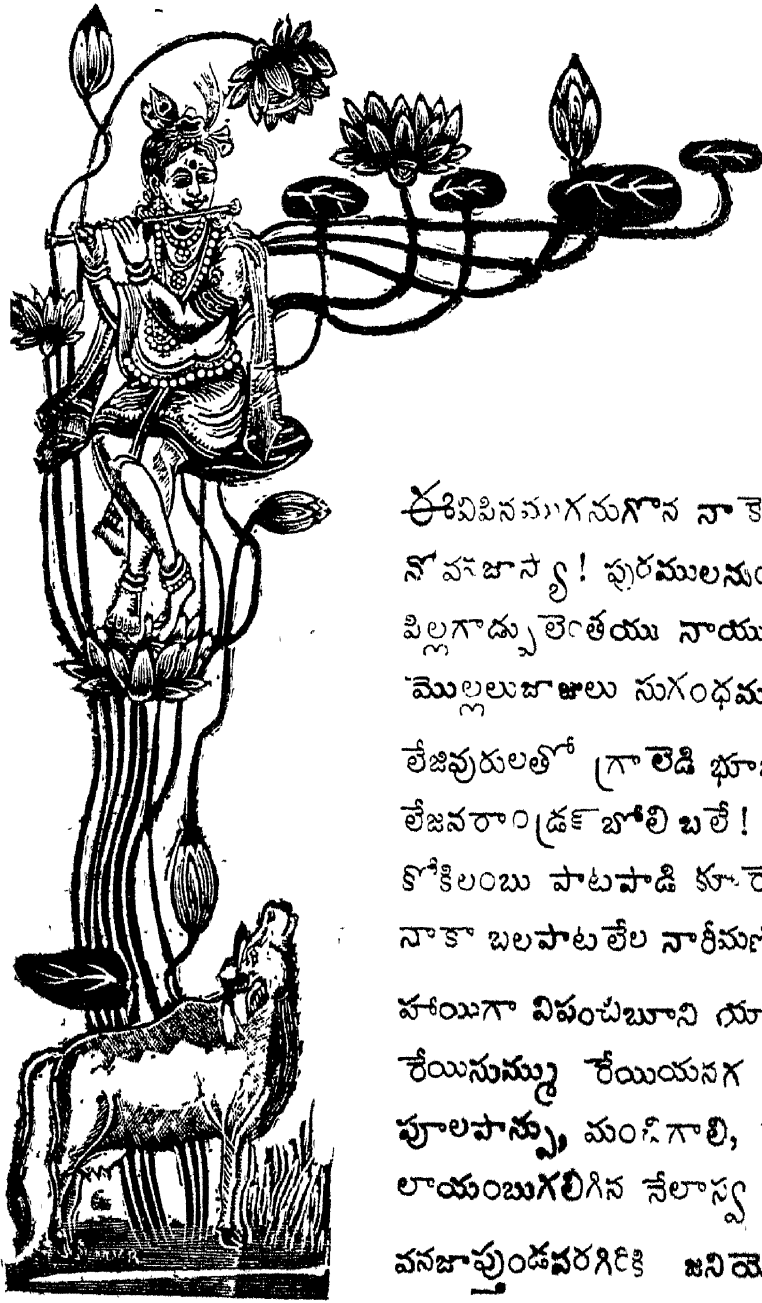
నాగబంధునిక గడుసుదనమున రహ
స్యము గ్రహించివేసినది. “అన్నయ్యా
ఈఅమ్మాయిని ఎరుగుదువుగా? చారుగుప్త
దేవునికుమార్తెమాకున్నే హితురాలుఅమ్మా
హిమబిందు తల్లియును చిన్నతనములోప్రాణ
న్నే హితురాడ్రీట హిమబిందు ముత్తవతల్లే
అమ్మను ఎరుగునట. అందుకని చూడుటకు
వచ్చినారు. మేము నీబొమ్మలు చూడవచ్చు
వా? మాకు చూపించవు?”

ప్రవారుడు నవ్వుచు, సిద్ధార్థునికా!
వీణబాగానే వాయిచినావే! రండి. వెళ్లి
చూచెద”మని యాతడు ముందడుగు
వెచ్చెను.

* ఈ పాట పూర్ణముగా ముందు సర్తింపబడును

వన సౌఖ్యము

[వరహరికెట్టి వేంకటరత్నముగారు.]

ఈవివినముగనుగొన నాకెంతయు నానందమయ్యె !
నోవజాన్య ! పురములనుండ నేమిసౌఖ్యంబింక !
పిల్లగాడ్చులెంతయు నాయుల్లమపహరించె నహ !
మొల్లులుజాజులు సుగంధమును విరజమ్మెడినిగనుము.

లేజపురులతో గ్రాలెడి భూజములను గనుగొనగా
లేజనరాండ్రకబోలి బలే ! కన్నుల పండువయ్యె !
కోకిలంబు పాటపాడి కూర్చెడి సంతసము మదికి
నాకా బలపాటలేల నారీమణి సుదినంబిది.

హాయిగా విపంచిబూని గూడుచు బాడుచు గడపెడి
రేయిసుమ్ము రేయియనగ తోయజాక్షి యీతోటకొ
పూలపాన్పు మంగిగాలి, పూబోడియు నిర్జనస్థ
లాయంబుగలిగిన నేలాస్వ ర్లోకసుఖమ్ములు?

వనజాపుండవరగిరికి జనియెన్ వనసౌఖ్యంబులు
వనరుహవైరికి దెల్పగ వారిజాత చారునేత్ర !
కనుమా ! పటభూరుహమును కనుమా సురసాలంబును
కనుమా ! బూబొదరిండ్లను కనుమా వెన్నెలరేయిని

లలితంబగు నిట్టి—స్థలంబులు విధాతృనిర్మితమును,
పురము మానవుని నిర్మితముగ కవిగీతమువినవే
పూదావియు, చల్లగాలిపోలిక నీ నా మనములు
మోదమ్మున నేకమయినముక్తి బ్రహ్మంబదియే !

ప్రపంచ పర్యటకులు.

కపెన్ వాండర్ నెల్ యను నాతడును, ఆమెరికా దేశపు ప్రసిద్ధులగు జి. హార్డింజి మొదలగు నాతని సోదరియు మోటారు బండిమీద ప్రపంచ ధనికులకు తన మనోగతాభిప్రాయమును విన్నవించు మంతయు చుట్టి రావలయునని బయలుదేరినారు. వీరి కొనెను. వారి ప్రయత్నమునకు సంతసించి కావల తండ్రి గొప్ప ధనికుడు. వాండర్ నెల్ యను నాయన నిన ధనము మొదలగు వాని నొసంగుట కంగీకరించిరి.

భూప్రదక్షిణ మొనర్చుచున్న కపెన్ వాండర్ నెల్ సోదరి.

యిదివరకు నైస్సాధ్యముడై యుండెను. ఈత డిడివర కొక మారు ఆమెరికా దేశమంతయు వాల్గు నత్సర ములలో చుట్టివచ్చెను. పిమ్మట నీతనికి ప్రపంచ మంతయు తిరిగి రావలయునను సంకల్పము గలిగి కాని వారిర్వురు పర్యటనమునకు గావలసిన ధనమును వారలే సంపాదించు కొనుటకు ప్రతిజ్ఞబూనిరి. అందు వలన బయలుదేరినది మొదలు వారికి గావలసిన ధన మును వారలే సంపాదించుకొను చున్నారు. గృహ

మును వీడు నప్పుడు వారికడ నొక చిల్లిగవ్వ యైనను లేదనుట యతి శయోక్తి గాదు.

1919 సం॥ 22 కెప్టెన్ బరున వీరిద్వయ ఆమె రికార్డు దలి ట్లాంటాయ్ స్టేటునుండి ప్రపంచ పర్యటనమునకు బయలుదేరి. వీరి వెంట ఫోర్డు మోటారు బండి యొకటి యున్నది. దాని కారు సిలెండరులు గలవు. వీరి గుర్తుల పనుగల యంజను గలను. తుపాకులు, నూనె మొదలగు పనుములుగూడ యందు గలవు. బండికి యమెరికావారి స్వాతంత్ర్యపతాకము కట్టబడినది

యుటకు కెప్టెన్ వాండర్ వెల్ గూడ “డెట్రాయిట్” నుండి 1921 సం॥ 21 నవంబరున బయలుదేరెను. వీరు మిషిగాన్ నుండి బయలుదేరి పలుదేశములవారికి కనడా యందు బ్రవేశించిరి వారికడ ఫోటోగ్రాఫులు దీయు నొక క్యామరా యుండెను వార్తనుండలి నుండలి దృశ్యములకు ఫోటోగ్రాఫులు దీసిరి. కనడానుండి మెక్సికోకు వెళ్లిరి. అచ్చటనుండి కాలిఫోర్నియా యందలి కాన్ ఫ్రాంసిస్కోను చేరిరి. అచ్చట బజగ ద్విఖ్యాతమగు కిర్సినాయులు గనులను చూచిరి. అచ్చట నుండి కెంట్రలు ఆమెరికాకేగి యచ్చట స్వాక్రీలు

భూప్రదక్షిణ మొనర్చుచున్న కెప్టెన్ వాండర్ వెల్, ఆతిని సోదరి.

అట్లాంటాయ్ స్టేటునుండి బయలుదేరి పర్యటములు నడి నడములు, మొదలగువాని నతిక్రమించి మిషిగాన్ నందలి “డెట్రాయిట్” అను పట్టణమును చేరిరి. అచ్చట నొక సెనా మెట్రగ్రఫీవారు భూ ప్రదక్షిణ మొనర్చి యందరికంటెను ముందు స్వస్థలమును జేరు వారికి పదిలక్షలదాలరులు బహుమతిగ నొసంగెదమని ప్రచురించిరి. ఈ బహుమతిని బడయుటకు మిచిగా నుండి యారుగురు బయలుదేరిరి. ఆ బహుమతిని బడ

మొదలగు వానిని చూచి 1922 సం॥ 5 వ జూలై తో యుత్తర యమెరికా దేశ పర్యటనను ముగించుకొని యట్లాంటిక్ మహా సముద్రము నొక స్త్రీమరు మీద ప్రయాణ మొనర్చి దాటిరి. అగష్టు నందు లండనుకు వచ్చిరి. ఇచ్చట పెద్ద మనుష్యులు వీరిని మిక్కిలిగ గౌరవించిరి. అచ్చటనుండి స్కాట్లాండు మీదుగా ఫ్రాన్సునకేగిరి. ఇచ్చటనున్న పృథ్వియందలి గొప్ప దగుటవరును గాంచి మిక్కిలి సంతసించిరి.

నేను సంపన్నుడనుగాను. నిర్గుణుడను. అందువలన శాంతి దర్శితుని పుత్రిక. కాని యామెకు వయసురా లేదు. దర్శితుని పుత్రికకు సువర్ణభూషణములుండునా? నగలులేవనుచింతయామెకులేదు. నిరంతరమూనందమును చిరునగవుల నేత్రపద్మముల వెలిగిక్కుచుండును. నేను శాంతిమీద నాధారపడియే జీవింపుచుంటిని. “శాంతికి వయసువచ్చిన వరులయింటికేగును. దానిని వదలిసేనెట్లు జీవించు” నని పరిపరి విధముల తలపోయు

చుంటిని. అట్టియోచన నానునమునకు వచ్చినంతనే కన్నీరుకారుచుండెను. కాని యెవరిచేతనయిన బెట్టక తిప్పదుకదా! వివాహము చేయనియెడల చుట్టపక్క లేమందుక! ఈదరిద్రునిపిల్లను - ఒక్కబంగారుపూసయైన నొంటలేని యిల్లను - చేబట్టువారెవరు? విద్యాధికులై ధనమాడ్గించు యువలకు దరి ద్రునిపుత్రిక గుణగణములమీద దృష్టి నిల్చునా?

క్రమముగా శాంతికి వసుసువచ్చుచుండెను. దానితోడ గుణగణములు రూపలావణ్యములు వికసింపజొచ్చెను. కాని చేయునదియేమి? విషమ సకటమున దగు లొంటిని. శాంతిని మరియొకని యింటికి బంపుట కయిష్టము. దానినెప్పుడు నాకడనే యుంచుకొనవలయునను కోరిక మొదలగు నవి యొకదిక్కున నన్ను మిక్కుటముగ తొందరింపుచుండెను. రెండవదిక్కునుండి చూచినయెడల లోకులేమంచురో యను సంశయమటులుండఁజ్రీత్యము. మాతృత్యము నుండి యామెను వంచించుటెట్లు?

కాని యూచింతనమున నేను కృశింప జొచ్చితిని. శాంతిమనోభావమును గనుగొన వలయునను దలంపున వివాహవిషయమును వెల్లడించితిని. దానితోడ నాహృదయవేదన గూడవెల్లడియాయెను. నన్నుచూచి శాంతి యిట్లనియె “నాయనా నాకొఱకు నీపింతగా యోచింపవలసిన పనిలేదు. భగవానుని మీద నిర్భరపడుము. అతడెట్లానర్చినను సంత సమేగదా?”

ఆమాటలు నామనమునకు తృప్తి గలిగించెను. అప్పటినుండియు నాయోచన చాలవరకు కట్టుబడెను. ఉద్యోగ మొకింతతరి

గెను. ఆసాహసముతోడ శరీరమున కొకింత బలమువచ్చెను. ఇట్లు మూడువత్సరములు గడచెను. చిట్టచివరకొక విద్యాధికుడగు యువకుడు శాంతిపాణిగ్రహణమునకొప్పుకొనెను. ఆతడు సుందరుడు, విద్యాధికుడు - ఉపాధ్యక్షుడగు. కరుణామయుడగు జగదీశ్వరుడే యీసాబంధమును గుదిచైననినంతసిచితిని. భగవానునకనేక సందనము లర్పించితిని. కాని యెల్లని కూడ యింటనే యుంచుకొనిన యెడలనామనోవాంఛితమిడగునను కొంటిని. బావమరది తోడ కలసిమెలసితిరుగుటనిలన సుఖముకూడమంచివాడగుననుకొంటిని. కాని యెల్లకు మాసుఖముకంటె మూడునాలుగేండ్లు మాత్రము పెద్దవాడు. నేనుప్రజ్ఞానమూ. నేనీ వివాహముకొరకు సర్వ సన్నాహము లొనర్చితిని.

వివాహమైనది. నేనునిశ్చింతగనుంటిని. ప్రజ్ఞానముయొక్క సంసర్గమునలన సుఖము యొక్కమతిగతులుపరినర్జితమాయెను. క్రమముగవాడు మంచివాడాయెను. సూపగుణము లవలన శాంతిభర్తయాదరణకుగురియాయెను. యాగృహమందు శాంతిపొంగిపొరలజొచ్చెను. కొన్నివత్సరములుగడచినప్పిమ్మట శాంతికొక ఆడశిశువుగలిగెను. ఆశిశువునకు ముక్తి. ముక్తి తల్లియరికమున క్రమాభివృద్ధిని గాంచుచు సమస్తమైన వారికానందమును గలిగింపుచుండెను. సంసారము స్వర్గభావముగ పరిణమించెను. సుఖము శాంతి ప్రజ్ఞానము ముక్తుల కలయికవలన సంసారమను భూమి నందనోద్యానముగ బరిణమించెను. ఈనందనోద్యానమునకు మూలతరువుగు ప్రాణయ పహిమ అపారముగదా! అయితే యింతకు నాపేరేమి? - “ప్రణయము.”

విజ్ఞానవిషయములు.

[అర్. రంగనాథ శాస్త్రి గారు]

(౧) మానవులకు వచ్చు వ్యాధుల వంతములు. అందు కొన్ని వ్యాధులను ప్రశువుల రక్తమును దీసి శరీరమున కెక్కించిన నయమగును. అమెరికా యందొక చికిత్సాలయమున, రెండు గుర్రములుగలవు. ఇందొక

చార్లి - జిమ్. అనుగుర్రములు.

దానిపేరు 'చార్లి'. రెండవ దానిపేరు 'జిమ్'. వీని రక్తమును మానవులకు వచ్చు వ్యాధులలో కొన్నిటి కుఫయోగ పరచుచున్నారు. ఈ రెండు గుర్రములు బలమైనవి. అరోగ్యముగనులావుగను నుండును. 6 వత్సరములనుండి వీని రక్తము రోగులకొరకు దీయబడు

చున్నను, వీని యారోగ్యమున కణమాత్రమైనను భంగము వాటిల్ల లేదు.

౨) ఒంటిముల్లు గడియారము.

సాధారణముగ మన గడియారముల యందు రెండు మండ్రుండును. ఒకటి గంటలను దెలుపును. మరొకటి నిమిషముల దెలుపును. కొన్ని గడియారములయందు కేకండులను దెలుపు ముల్లు గూడ నుండును.

ఒంటిముల్లు గడియారము.

ఇప్పుడొంటి ముల్లు గడియారమును చేసినారు. దానికి కీయిచ్చిన రోజుల 40 గంటల వరకును నడుచును. ఘంటల యంకెలకు పైనుండు గుర్తులను బట్టి ఘడియారమును చూడగనే నిమిషములగూడ గమనింప వచ్చును.

(౩) చెవిటివారితో మాట్లాడుట కంటే రము ఎచ్చినప్పుడు రంగువైపుననుండు దానిని చెవి కట్టపడుచుమో వారును మన మాటల వినుట కంటి యందుంచుకొనిన యెడల నామాటలన్నియు వివర కట్టబడుదురు. ఈ కష్ట నివారణ కొర కొకవిధ డును. మగు నూతన యంత్రము నిర్మింపబడినది. ఈయంత్రము స్వల్పధ్వనిని మిక్కిలి గొప్ప ధ్వనిగ జేయును. ఆంధ్ర

వలన మన మాటలీ యంత్ర సహాయమున సులభముగ గోచరించును. ఈయంత్రము పరిమాణమందు చాల చిన్నది. దీనిని చేతి కర్రకు పిడిగా యుంచుకొన వచ్చును. అందు వలన నవసరమువచ్చి నప్పుడా చేతి కర్ర పిడిని చెవిదగ్గర నుంచుకొని మాట్లాడ వచ్చును.

తెలిగ్రాఫోను.

చెవిటివాని చేతికర్ర -

(౪) తెలిగ్రాఫోను

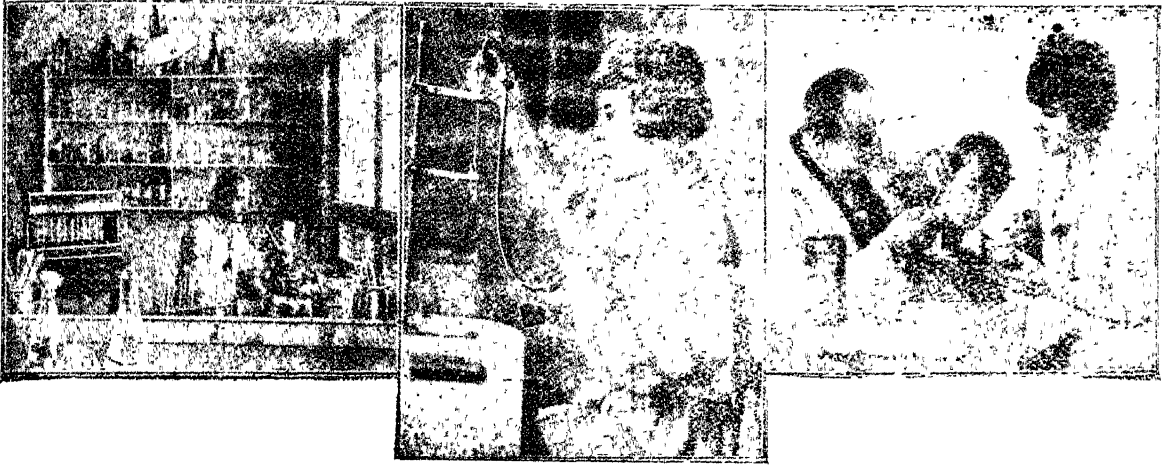
తెలిగ్రాఫోనునందు మాట్లాడవలయుననిన అవకల గూడ వినువారుండవలయును. తొలదిదినముల క్రింద టునే తెలిగ్రాఫోనును నొకయంత్రము నూతనముగ గనిపెట్టబడినది. దీనితో మాట్లాడుటకు రెండవదిక్కు నకుఁగెచ్చియుండవలసిన పనిలేదు. మనముమాట్లాడెన మాటలు రెండవవైపున లిపిబద్ధమైయుండును. అవస

(౫) టైయగోగము.

టైయసంబంధమగు విషయ పత్రిమానవు: యందున నున్నదని దాక్టరు ఫర్నంటు అనునాయ: సిద్ధాంతీకరించి యున్నాడు. దీని బీజాణువులు శరీ మందు రహస్యముగ తాగి యుండును. ఫర్నంటు ఈ ధర్ భాష్యముల ద్వారమున శరీరమందు గుప్తము నుండు వీనినిగాంచి నాడు.

(6) టైరమున కుపయోగించు అద్దము.

ఈ అద్దమునకు విద్యుద్దీపముండును. దీనివలన యమున సులభముగ ప్రతివాడును టైరము జేసికొనవచ్చును.

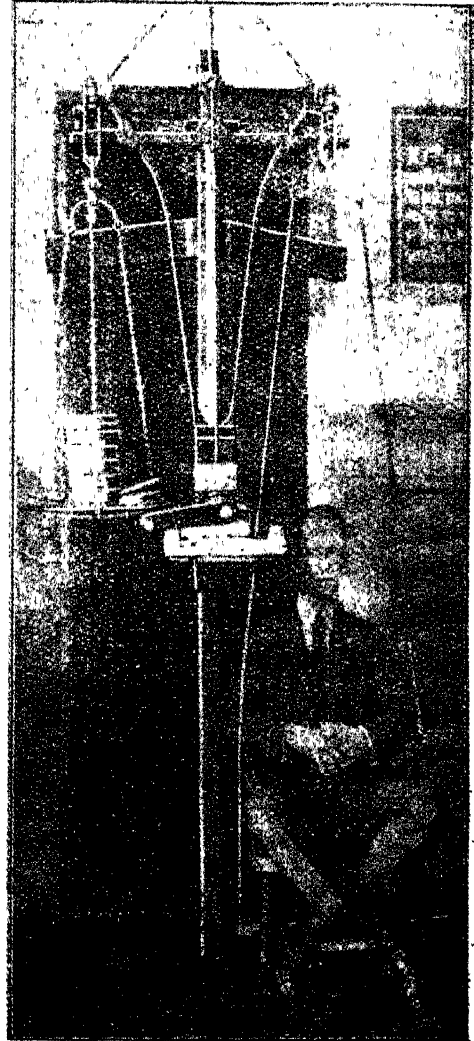
క్షుద్రాంగ జీవాణువుల పరీక్ష.

(౩) కొన్ని జీవిద్యాలయ మందొక వైజ్ఞానికు డొక్ టుంకెస్ సహాయమున మన శరీరము ప్రతిముహూర్తము త్తయమగుటను మాపించి నాడు. మనిషి నితూచిన సయిదు నిమిషములకు తీరిగి చూచినయెడల బడవునందు

విద్యుచ్ఛక్తి యుక్తమగు అద్దము.

చాల తరుగునమచున్నాడు. ఏలయున్న శరీరమురసా యనిక వస్తువులకూడక యనియు అందువలన ప్రతిము హూర్తము తరుగుచుండునని యాయనయభిప్రాయము.

శరీరము త్తయ మొందుట.

నూతన దర్పణము.

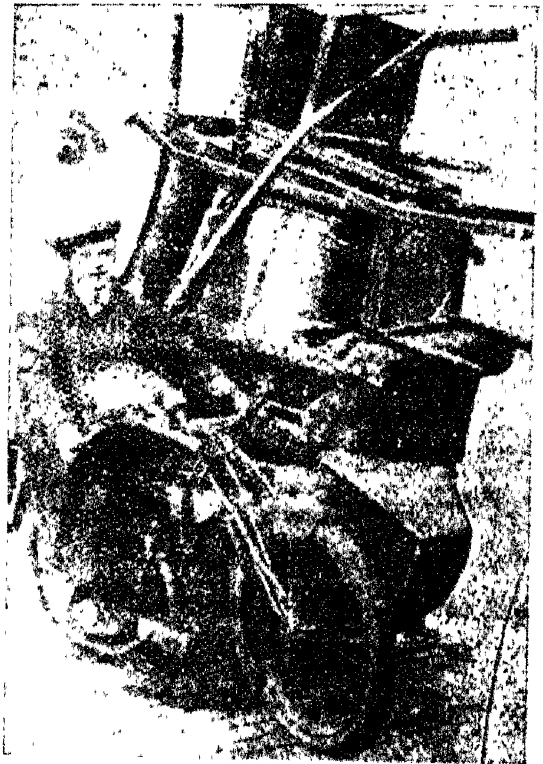
ఇందు మాడద్దములు గలవు. దీని సహాయమున శలముడిగూడ యెట్లున్నది తెలియును. ఆంధ్రవలన సౌందర్యము నశేషించు స్త్రీలు దీనిని మిక్కుటముగ ఉపయోగింపుచున్నారు.

యిట్లు కొట్టు నప్పుడు చేతిగడియారముండవలసినపద్ధతి.

(౮) అమెరికాయందొకడు మోటారు సైకిలు మీద సాగానులు చెచ్చి బజారునందమ్ముచున్నాడు.

(౯) నేడుగడియారముల స్వనిహరింపని విద్యాధికుడు ధనికుడు లేనే లేడనబచ్చును. కాలమును సరిగచూపనియెడల గడియారము చెడినదనియు దానికి నూనె వేయవలయునని యనుకొనురు. ఎందువలన ఘడియారము చెడ్డదను విషయమును బాగుగ గమనించురు. ఈక్రిందినియముల పాటించిన గడియారము సరిగపని చేయుచుండును.

మోటారు సైకిలు మీద నస్తువులబజారు నందమ్ముట.

(క) కొనునప్పుడు బాగుగ చూచికొనవలెను.

(ఖ) కీసెక్కుదిగ నియవలయును.

(గ) సంవత్సరమున కొకమాట నూనె చేయవలయును.

(ఘ) పనిచేయునప్పుడు ఘడియారమును చి చేతి నుండి దీసి క్రింద బెట్ట వలయును.

(జ) కీతగాలి నీటియావిరి మొదలగువానిని గడియారమునకు తగుల నియరాదు. అట్లు తగిలినకుప్పు పట్టును.

ఈ మొదలగు నియములు, పాటించవలయును.

సుందరశివరావు.

(ఆంధ్ర కవిశిరరావుగారు.)

౧

పెనుగొండ గోదావరి కాలువయొద్దను
నున్నది. అక్కడి భూములు సస్యసం
తములైన సుత్రేత్రములు. ఎకరము చచ్చు
సంట రెండుపుట్టు. అగ్రామములో నూరెక
రము లున్నవానిని పిల్లజమిందా రవచ్చు
ను. సుందరశివరావు తండ్రిగంగాధర శాస్త్రి
యట్టి పిల్లజమిందారులలో నొకరు. పిశే
షించి విద్యవంతులు, పెనుగొండకు గర
ణము కూడ. అందుచే వారికి నాయూరిలో
మాట చెల్లుబడి విశేషము.

సుందరశివరావు విద్యా పూర్తియైన
పిమ్మట సేనకావ్య త్రిచేగాక స్వతంత్రముగా
జీనము చేయనెంచెను. అప్పటికి బెనుగొం
డలో బియ్యపుమర యొక్కటియు లేకుండు
టచే నట్టిదొకటి పెట్టిన బాగుండు వనియు
లాభకారిగానుండునని ఆతఁడాలో చించెను.
చివరకదియే నిశ్చయించెను. తండ్రి ధనమీ
యుట కియ్యకొనలేదు. అంతతో దనయత్న
ము శివరావు మానునా? మానదని శివరావు
నెఱిగినవారెల్ల రనుకొనిరి.

తనపంతు ఆస్తిపంచియిచ్చి వేయుమని
తండ్రిని నిక్కచ్చిచేసెను. సుందరశివరావు.
గంగాధరశాస్త్రి వలదని నివారించిన వచన

ములు పెడచెవిని బెట్టెను. తల్లి కామేశ్వ
రమ్మరోదన మరణ్యరోదనమాయెను. మామ
మృత్యుంజయరావు సుభోధన లడవిగించిన
వెన్నెలయయ్యెను. అత్తనుబ్బలమ్మిదీనాలాప
మలాతనిచెవుల చెంతకు జేరిలేదు. బావ సు
బ్బారావు సీతి వచనములు బూద పోసిన
పన్నీరయ్యెను. శివరావున కీషయమై యెవ
రేమి చెప్పినను బధిరశంఖా రావమే కాని
లాభమలేదు. నిమ్మమున దొడిగిలు నీరు
నిలువ గలవారెవరు? అప్పితార్థంబు నకు
జాటుహృదయరుది కరికట్ట గలవారెవరు?

సుందర శివరావు వంతు ముప్పది
యెకరములభూమియుగంగాధరశాస్త్రియిచ్చి
వేసెను. భూమి తన స్వాధీనమైన మానములో
ముప్పది అయిదువేల ఐదువందలకు విక్ర
యించెను. రాజసుహృద్రి వరములో నొక
దివాలా షాహుకా రమ్మివేయుచుండిన పా
తబియ్యపుమర నొక దానిని పాతికవేలకు
గొనెను. పదివేలుపెట్టి పెనుగొండలో బ్రహ్మాం
డమైన కట్టడము నిర్మించెను. అందు బియ్య
పుమర పెట్టి ఆడ మొదలుపెట్టిరి. సుందర శివ
రావు గారి మర ఆనుట్టుపట్ల గ్రామములో
బేరు మ్రోగిపోయెను. పెద్దపెద్ద రయితుల
కందటి కాలనతో బుగల్గుచు వచ్చెను.

రెండునెలలలో రెండువేల రూపాయిలు లాభము. ఓ! ఇక నేమున్నది. మూడుపూవు లాటుకాయలు. సుందరశివరావు మునుపటి సుందర శివరావు కానేకాదు. వ్యాపారము బహుశమైనది. లాభము విశేషమైనది. శివరావు పట్టినదెల్ల బంగార మగుచుండెను. వరి పంటయే కాని మెట్ట పంటలుపండని గ్రామముల నడుమపెట్టిన బియ్యపుమర లాభకారి కాకపోవుట యెట్లు?

౨

మనవారిలో నొక దుర్గుణమున్నది. ఒకడొక వ్యాపారములో బాగు పడుచుండిన నందఱు కూడ నాపనినేచేసి, తమకును దమకంటె ముందా వ్యాపారము చేయుచున్నవారికి నష్టము కల్గింతుడు. రామిరెడ్డి వడ్లు బియ్యమాడుట కొంచ మాలస్యమైనమాట నిజము. తనవిరోధి సుబ్బిరెడ్డి వడ్లు ముందుమరలో బోయుటేమి? తనవి తరువాత ఆడుటయేమి? అని రామిరెడ్డి శివరావుపై గారాలుమిరియాలు నూర మొదలిడెను. తలగిల్లి మొలవేయజూచెను. సుందరశివరావుని 'వీడి మరయెంత, వీడెంత' అని తానొక మరపెట్టించెను. రెండుమరలకు బోటీ సంభవించెను. ఒక మరకంటె వేతొకటి తక్కువధర కాడ మొదలుపెట్టెను.

ధరలు తగ్గుటచే సుందరశివరావుకు దగిన వచ్చుబడి లేదు. పైగా మరమ్మత్తులకు వేటుసామ్మ కర్చుపెట్టవలసి వచ్చెను. రామిరెడ్డి మిల్లు శివరావున కెదురొమ్మ కుంపటివలె నుండెను. గిట్టుబాటులేదని మర విక్రయించునా? అంత పరువులేక్కువవని కా తడొడికట్టడు. విద్యావిహీనుడైన రామిరెడ్డి

ధాటికి నోర్యలేక పోటీకి నిల్వనేరక విద్యావంతుడైన తాను మిల్లు విక్రయించిన దన్నెరిగినవారిలో దలంపుకాదా? బంధువులలో బ్రబలావమానము సిద్ధింపదా? కావున ఆతడు మిల్లు విక్రయింపక విశేషముగా నప్పుచేసి పైకి గుట్టుగా మేడి పండువలె నడిపివేయుచుండెను.

సామ్యంతయు సముద్రములోఁ బడి పోవుచున్నట్లు ఎక్కడపడిపోవుచున్నదో, ఏ పనికై వినియోగింప బడుచున్నదో, కాని చేసింపని కనుపించదు. చేతిలో బైసాలేదు. దుంపలు దంపలు చేసినను దుడ్డు కొంచమైనను హస్తమునకుఁ జేరుటలేదు. రెండున్నర సంవత్సరములలో నిరువదివేల రూపాయిల అప్పు. మరపెట్టిన దినములందు రెండునెలలలో రెండువేల రూపాయిల లాభము పొందినసుందర శివరావునేనా ఇతడు? కాదు కాదు, ఆతడెన్నటికినిగాఁడు— అట్లనిఆతని విచార వదనమే చెప్పక చెప్పుచున్నది. పెద్దలమాట విననందులకుఁ జెడిపోవుచుంటినని శివరావు గ్రహించెను. కానికాలాతీతమైనది. కాలు జారినది. తలమునిగినది. అతడప్పుడెంత చింతించినను గతజలసేతు బంధనమే. శివరావుకుత్తుకకు గండకత్తెరపాసగినట్లునది. శివరావునకు ఆతనిసంతోషస్రవంతియెండిపోయినది. ఉత్సాహ దీపిక కొండ యెక్కినది. అప్పు తీర్చుటకు మరవిక్రయింపక తప్పదు. ఎంతలో నెంతమార్పు!

౩

సంగీతమునకున్నంతయాకరణశక్తిలో కమున మతియే వస్తువునకునులేదు. అయినా సామ్యంతము లోహమును మాత్రమే యాక

గ్నంచును. సుందరుల సుందరవననార విందములు కామాతురుల హృదయములనుమాత్రమే యాకర్షించును. కాని సంగీతము సర్వవశ్యకరమైనది. అదియాకర్షింపనివస్తువేలేదు. మునించుచున్న పాదపములు సయితము సంగీతము వినిచిగుర్చునుట స్వభావోక్తికి ఎంత మాత్రము దూరముకాదు. పూర్వము బంగారమునంటికోమటి సంగీతమువలన బేరసారము లుడిగెనని ముసలమ్మలు చెప్పగా వినియున్నాము.

గంగాధర శాస్త్రి ఇంటిలో, బమనా రేండ్ల బాలిక తులసికోటనమిషమున తుంగ చాపమీద కూర్చుండి హర్మోనియము సాహాయమున సంగీతము పాడుచుండెను. ఆ మృదుమధుర గానామృతము గడుపాట్రగ్రోలి ఆసుందరి సంగీతవిద్యయందే, అందెవేసినచేయి, యనిచుట్టుచేరిన సుందరులు హెచ్చుగామెచ్చుకొనిరి. ఆమెకంతస్వరము కంచుగీసినట్లుండెను. మనోజ్ఞ చూతపల్లవ ఫలము లేతక్క మాటుపదార్థములు ముట్టని వసంతకోకిల కుహూరావమును సాగదీసి చెంపపై గొట్టినట్లుండెను. కిన్నర అన్నవ మిన్నల కంతస్వరముల దోసిరాజను నట్లుండెను.

పాడునామె సుందరి. స్వరము మనోహరమైనది. సహజసుస్వర మాధుర్యములకు హర్మోనియము వన్నె పెట్టుచున్నది. ఇట్లుండచుట్టుచేరిన పల్లెటూరి పడుచులు పెదవిమెదపక, రెప్పవాల్చక స్తంభభూతులై గానము వినుచుండిరి. ఆమె కొంతసేపు అధ్యాత్మరామాయణ కీర్తనలుపాడెను. కొంతసేపు రాధాకృష్ణుల మోహన గీతములు పాడెను. అట్లామె రెండు గంటలు గానము చేసెను.

చేరినవారెల్ల ఆహా! అనిమెచ్చుకొనిరి. “కామేశ్వరచ్చుగారదృష్టవంతురాలమ్మా, చక్కనికోడలులభించింది.” అనికొందరనిరి. సుందరశివరావుగారికి మాణిక్యమువంటి భార్యలభించినదమ్మా అనిమత్తికొందలు వచించిరి. సంగీతము పాడినసుందరిని వినుతించుచు నెవరియింద్లకు వారుపోయిరి.

కానిపాతిక యేండ్ల పడుచు కామేశ్వరమ్మదగ్గరకు జేరి— అమ్మామీకోడలి నెప్పుడుతీసికొని వచ్చినారండి యనెను.

కా:— సూరమ్మా! వారమురోజులలో మాచిన్నఅబ్బాయి ఉపనయనము కదా. కావున నేటియుద యముననే సరసా పురమునుండి తీసికొనివచ్చినాము.

సూ:— ఆమ్మా! మీకోడలిగారినిమాయింటికి నెక్కసారి పంపుదురా మాయిల్లుచూచి వచ్చెదరు.

కా:— ఊ! (కోడలితో) అమ్మాయి సత్యవతి వెళ్లివారిల్లుచూచిరామ్మా!

సూరమ్మసత్యవతివెళ్లిరి. రెండవవీధిలో వారిల్లు శివరావునకు జోటిగ బియ్యపు మరస్థాపించిన రామిరెడ్డిభార్య ఈసూరమ్మ ఆమె సత్యవతినితన ఇంటికిదీసికొని పోయిఎంతయో గౌరవిం చెను. గౌరవిం చియిల్లంతయు జూపెను; బంగిన పల్లి మామిడిపళ్ళు కొన్నియిచ్చి సత్యవతి తినుదాక బలవంతపెట్టెను. నాటి యుదయముననే వారియింటిగేదె యీనుటచేబర్రజున్న కూడ బెట్టెను. జన్నంటే సత్యవతి చెవిగోసికొనును. ప్రేమతో బెట్టిన జన్నామె సంతుష్టిగా భుజించెను. వారికి నొకగంట

వరకు నేమో సంభాషణజరిగెను. సూరమ్మ సంగీతము నేర్పెదనని మన సత్యవతి యన్న మాట స్పష్టముగా మాకు వినిపించెను. ఆపైమాటలు తిన్నగా వినబడినవికావు. బియ్యపుమరయని పోటేయని నష్టమని లాభమని, మీవారిలో జెప్పుమని మీవారిలో జెప్పెదనని పోరు నష్టము పొందులాభమని సర్తకసరళియని ఐకమత్యమని యేమేమో కొన్నిమాట లస్పష్టముగా మాచెవులలో జొరబడినవి. వారు సంభాషించిన విషయ మేదో మేము చెప్పజాలము. పిమ్మట సూరమ్మ సత్యవతిని దీసికొనివచ్చి యత్తింట నొప్పగించి వెళ్ళిపోయెను.

౪

వింతలో వింత మఱునాడుదయ మున సుందరశివరావు రామిరెడ్డి ఇరువురు కాలువ యొడ్డున కూర్చుండి దంతిధావనము చేయుచు సంభాషించుకొనుచుండిరి. జరులు వీరిని వింతగా జూచుచుండిరి. వీరిసంభాషణ వింతగావించుచుండిరి. ఇట్టివింతకు కారణమేమి వింతకాదామఱి — మాటపట్టింపులచే బోటీగామరస్థాపించిన రామిరెడ్డి శివరావుతో నెమ్మదిగా సంభాషించుచుండుట? విశోధులే! ఒకరి పొడపొండు ఒకరికి గిట్టనివారే! ఈసరళ సంభాషణయేమి —” ముమ్మాటికి నిశ్చయము —” అని వారిద్దరనుకొనిరి. దంత ధావన మొనర్చుకొని సమీపముననున్న ఎవరి మరలలోనికి వారు పోయిరి. ఇదిచూచి జనులబుర్రపడసాగిరి.

౫

సుందర శివరావు మిల్లుసాగిడిలోఁ గూర్చుండి జమాఖర్చులు చూచుకొనుచు

ఁడెను. అప్పుడు నాగులుగాఁ డక్కడకు వచ్చి అయ్యా! “వతంపూడివెంకటసుబ్బయ్య కా పుగారివి ఆరువందల ధాన్యపు బస్తాలు వచ్చుచిన్నవి. నాలుగుదినములలో జరూరుగా గానలెనన్నారు. దస్తు పువంపుతామనినారు” అని చెప్పెను.

సుం:— వెంకటసుబ్బయ్య వచ్చుటలేదా?

నా:— పనికిండి ఇంటియొద్దనే యున్నారు. బస్తాకు పావగా చొప్పున ఎంతలయితే అంతాయితామన్నారు.

సు :— మనుపటి ధరలేకు. బస్తాకు రు180 యిచ్చినకాని పేలులేకు.

నా:— అబ్బో! అట్లయితే అక్కరలేదు. మీదియొక్కటే మిల్లును కొన్నారా ఏమి! రామిరెడ్డిగారి మరకేపోస్తాము.

ఆమాటకు సుందరశివరావు మందహాసముచేసెను. దానియర్థముమాకు విదితము కాలేదు. రామిరెడ్డిగారి మరసమీనముననే యున్నది. రామిరెడ్డిగారూ బస్తాకు రేటుంతయని నాగులుగాడడిగినాడు.

రా:— రు 1-8-0

నా:— పావలా ధరలు పోయినవి కాబోలు! సరే! ఎన్నాళ్ళలోనిచ్చెదరు?

రా:— నాలుగురోజులలో

నా:— అయితే బస్తాలుతోలించుకు వచ్చెదను.

రా:— శివరావుగారి మిల్లులోనికి వెళ్ళియే యిటకు వచ్చినావా?

నా:— అఁఁఁ

రా:— వారేమన్నారు?

నా:— మీరనినట్లే.

రా:- సరే. మొదటవారిదగ్గరకు వెళ్ళినావు
కాన మీబస్తాలామరకే పోయ్యము.
వారిమీదపోటీగా మేము వ్యాపార
ముచేయము.

* * * *

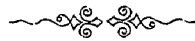
సుందర శివరావునకు యిరువదివేల
అప్పునాలుగువేలలోనికి దిగినది.

ఆహా! సంగీతమహిమ! నడుమ
పూరివేసిన భగ్గున ప్రజ్వరిల్లు ప్రబల శత్రువు
లగు సుందరశివరావు రామిరెడ్లను స్నేహితు
లుగా నొనర్చుటకు ముఖ్యకారణమైనది!

* * * *

సత్యవతిరానిచో నీపాటికి సుందరశివరావు
నియేమైయుండునో?

జాన కీ పత్రి.

ఉ.॥ నమ్మిన నిన్నె నమ్మవలె నొనది యట్లవిరోధితమ్మునిన్
నమ్మినరాజుఁ జేసితి వనాధులపాలిటి దైవరాయనే
నమ్మమతెన్నరిన్ మిగుల నమ్మతి నిర్మల కర్మ చిత్త వా
క్యమ్ములనిన్ను నమ్మితి నఖండ కృపానిధి జానకీపతీ.

చ.॥ అతులజగత్పతి ప్రముది తామరదివ్య సుగంధభీరత్వే
సతతగుణోన్నతీ విమలచారువతీ దినరాజసంతతీ
కుతుకమనోధృతీ యవితకుంభిపతీ చిరభాగ్యపద్ధతీ
చతురచనస్థితీ సతతసద్గతి మద్గతి జానకీపతీ

ఉ.॥ నవ్వులుగుల్కు నెమ్మొగము నల్లనిమేనుపసిండి వల్లెయున్
నివ్వటిలంగ నాయెదుట నిల్చి దయారస మొప్పఁబిల్చినా
నెవ్వగవాయతారకవినిర్మలమంత్ర ముపన్యసింపవే
దవ్వలనుండ నేలఁ దగదాస్యముఁజేసెద జానకీపతీ!

[శతకకవుల చరిత్ర.]

కొన్నిరోజుల క్రిందట విరోపా దేశము నందు నుప్రసిద్ధుడైన డాక్టర్ జె. యస్. డరస్ గారు “పాట్రి కల్ మెడిసిన్” అనునొక ఆంగ్ల సమాచార పత్రమునందు ఒక ఆంగ్ల స్త్రీకి (24 సంవత్సరముల వయస్సునుంచి) 8 వత్సరములలో 18 రు సంతానము పుట్టినట్లు తెలిపి, దాని వివరమును ఇటు చెప్పచున్నాడు.

ప్రథమ సం॥న గయు రెండవసం॥న అరుసు, మూడవ సం॥న 8రును, నాల్గవసం॥న అరుసు, అయి దవ సం॥న 8రును, ఆరవసం॥న అరుసు, ఏడవసం॥న 9రును, యెనిమిదవ సం॥న అరుసు సంతానము కల్గిరి.

ఒక స్త్రీ ఒకే సమయము నందు ఎంత మంది సంతానము నుత్పత్తి చేయ గలదను విషయము నందు విద్వాంసులకు మత భేదము గలదు. అయినను 6 గురు కన్న యెక్కువ సంతానము ఒకేపర్యాయము పుట్టుట

యెప్పుడును వినియుండలేదు. డాక్టర్ చర్చిల్ గారు పుట్టినచున్నని చెప్పచున్నారు.

డాక్టర్ క్లార్కు గారు, ఒకపర్యాయము, ప్రస వించిన 19407 స్త్రీలయొక్క సంతాన వివరమును ప్రకటించిరి. అందులో 181 స్త్రీలకు యమజ (ఒకే పర్యాయము ఇద్దరు పుట్టుట) సంతానము గలిగిరి. మిగిలినవారిలో ముగ్గురికి ముగ్గురు ముగ్గురు పిల్లలును, ఒక స్త్రీకి ఒకేపర్యాయము 4 గురును గలిగిరి.

డబ్లిన్ ఆసుప్రతి యొక్క రిపోర్టునుచూచిన క్రిం దటివత్సరము ప్రసవించిన 1,29,172 స్త్రీలలోను 2062 కు కవలపిల్లలును, 29కు నొకేపర్యాయము ముగ్గురేసిపిల్ల లును, నొక స్త్రీకి మాత్రము 4 ను జన్మించిరని విశద పడు చున్నది.

ఈవిషయమై బ్రిటన్, జర్మనీ, ఫ్రాన్సు దేశముల యొక్క ఒకరిపోర్టు యిట్లున్నది.

బ్రిటీషు దేశమందు ప్రసవించిన	జర్మనీ యందు	ఫ్రాన్సు నందు
స్త్రీల సంఖ్య 2, 85, 219	4, 14, 292	89, 409
కవలపిల్లలు 3718	5985	398
ఒకేపర్యాయము ముగ్గురుపిల్లలు 43	49	6

పైరిపోర్టును చూచిన బ్రిటను నందు 77, జర్మనీలో 82, ఫ్రాన్సులో 108 స్త్రీలలోను కేవలము ఒకే స్త్రీకవల పిల్లలు గవినదని విశదపడు చున్నది.

కవలపిల్లలు మామూలుపిల్లలకంటె చిన్న శరీరము

గలవారు. వారుతల్లియొక్క పొట్టయందు వేరువేరుగ చెట్టుయొక్క చిగురువలె నుందురు. ఒక్కొక్కచోట కవల పిల్లలలో ఇద్దరును పురుషులును, మరొకొన్నిచోట్ల యొక స్త్రీ, యొక పురుషుడును; మరొకొన్ని చోట్ల

ఇద్దరు స్త్రీలును గలిగిరి. కాని సామాన్యముగ ఆడ ఈవిషయమై ముగ్గురు యూరపీయన్ డాక్టర్ల పిల్లలకంటె పురుషులే యొక్కవ యుత్పత్తి యగు యొక్కరిసోర్తులు యిట్లున్నవి. చున్నారు.

కవలపిల్లలు	ఇద్దరుపురుషులు	ఇద్దరుస్త్రీలు	ఒక పురుషుడు నొక స్త్రీ
586	188	171	182
95	88	21	85
288	76	58	99

కవలపిల్లలలో మొదటిసంతానము పుట్టిన 5 నిమిషములనుంచి 30 నిమిషములలో రెండవ సంతానముత్పత్తియగుచున్నది. కొంతమంది స్త్రీలకు రెండవసంతానము కొన్నిరోజుల వ్యవధిలో కలుగుచున్నది. మరి కొందరకు కొన్ని వారముల వ్యవధిలో ద్వితీయ సంతానముత్పత్తి యగు చున్నది. డాక్టర్ కోలిన్సు గారు యిట్లు చెప్పుచున్నారు. ఒకపర్యాయము, ప్రసవమైన 272 స్త్రీలలో, 38 గలిగిన కవల పిల్లలలో రెండవ సంతానము 5 నిమిషముల తరువాత, 29 కి 10 నిమిషములు తరువాత, 45 కి 15 ని, 30 కి 30 ని, 5 కి 45 ని, 16 కి యొక ఘంట తరువాత 8 కి 2 ఘంటలు, 3 కి 3 ఘంటలు, 5 కి 4 ఘంటలు, 3 కి 5 ఘం, 2 కి 6 ఘం, 1 కి 7 ఘం, 1 కి 8 ఘం, 1 కి 10 ఘం, 1 స్త్రీకి 20 ఘంటలు తరువాతను ద్వితీయ సంతాన ముత్పత్తి యయినది.

డాక్టర్ మేరిమేన్ గారు ముగ్గురు స్త్రీల విషయములో ఆత్యాశ్చర్య కథను చెప్పుచున్నారు. మువ్వరికిని కవలలు గలిగిరి. మొదటి స్త్రీకి 14 రోజులు, రెండవ స్త్రీకి 15 రోజుల తరువాతను రెండవపిల్ల గలిగినది. మూడవ స్త్రీకి మొదటిరోజున ఇద్దరుపిల్లలును, రెండవరోజున మరియిద్దరు పిల్లలును గలిగిరి.

ఒక్కొక్క సమయము నందు అన్యోన్యము కలుసుకొనిన పిల్లలుపుట్టు చున్నారు. బర్మింగ్హామ్ లో "రాయల్ కాలేజి ఆఫ్ సర్జన్సు" విద్యాలయము నందుయిట్లు పరస్పరము కలుసుకొనిన బాలకులయొక్క అన్వేషణరమున్నది.

ఒక్కొక్క స్త్రీకి రాక్షసాకృతి గలిగి చూచుటకు మిక్కిలిభయమును గల్గించుపిల్లలు పుట్టుచున్నారు. మరికొందరకు రెండుతలలును, నాలుగు బాహువులును గలపిల్లలు పుట్టుచున్నారు. ఇంకను నానాప్రకారములైన ప్రసవ విచిత్రములను చూచుచున్నారము.

(అయ్యగారిజోగి సోమయాజికాస్త్రీ)

స్త్రీలు- సంతాన వృద్ధి.

పీటర్సు బర్సనందలి మిసెస్ , రాలిన్ సన్, ఆనుసామె నాలు వర్సములలో నార్గురు పుత్రులను గనెను. కానిఇద్దయింత గొప్పసంగతికాదు. మిసెస్ ఆర్మస్ట్రీ, ఆను స్త్రీ అరుసంవత్సరములలో 14 గురు పిల్లలను గనెను. మేడం ఫ్రెన్చేస్ ఆను బెలియం దేశపు స్త్రీ 20 మాసములలో నార్గురు పుత్రులను గనినది. అంతకు పూర్వమే యీమెకు పదిపండ్లొందుగురు పిల్లలుగూడ కలరు. కాని ప్యారిసు (ఫ్రాన్సుదేశము ముఖ్యపట్టణము) నందలి యొక స్త్రీ యీమెనుగూడ తలదన్నినది. ఈమె విడువత్సరములలో నిరుపదియొక్క సంతానమును గనెను. ప్రతి ఒకవత్సరము ముగ్గురుబిడ్డలను గనినది. అందఱు మగ బిడ్డలే. వీరెల్లరకు వివాహములైనపుడు వీరి స్త్రీలును ఒకేపర్యాయము ముగ్గురుముగ్గురు బిడ్డలను గనిరి. కంబర్ లెండునందు నొకదంపతులుగలరు. వారికి 81 సంతానము. క్లర్క్ సన్ వేల్ నందలి యొక సోలీసిటర్ నకు 32 గు బిడ్డలు. ఐరోపాఖండ దేశములలో కెల్ల ఆమెరికాయందు పెద్ద పెద్ద కుటుంబములు అధికముగా నున్నవి. కనడాపురమండలి యొక దంపతులకు 39 గురు సంతానము. జే క్స్ కాకింగ్ ప్లక్ నకు ముగ్గురు చెల్లెండ్రుగలరు. వారికూతుండ్ర సంఖ్య యిప్పటికి 64.

అన్నిటికన్న నత్యద్భుతమగువిషయము, “ఇర్వురు సోదరులు వారియొక సోదరి” వీరిని గూర్చినది. వీరుమువ్వయ, నేటికి సజీవులై యున్నారు. పెద్దన్న గారికి 444 గురు చిన్న అన్న గారికి 402 ద్దరు, సోదరికి 180 గురు స్త్రీపురుష సంతానము గలదు.

ఇది విచారింపగా మహాభారత కాలమున నొకతిల్లికి నూర్గురు పుత్రులుండిరన నతిశయోక్తియే మాత్రము కాదని తోచుచున్నది. కలియుగములో పృథ్వీభార మశీశయించునని పురాణములలో జెప్పబడియున్నది. దీనినిబట్టిచూడ, పశ్చిమఖండములయందలి స్త్రీలు, భూభార భంజనుడగు భగవంతుని శీఘ్రముగ ననతరింపజేయు బాధ్యతను వహించినట్లు తోచుచున్నది.

బహుసంతాన నిషేధసంస్థ.

లండన్ నగరమున మేరీస్టోపన అను నామె యు నామెపతియు నత్యధిక సంతానోత్పత్తి నివారించుటకుగాను (కన్వెన్షన్ బర్త్ కంట్రోల్, (Constructive Birth Control) అను నొకసంఘమును స్థాపించిరి. ఈసంఘము సత్సంతానవృద్ధికిని, బలహీనము రోగభూయిష్టము నగు సంతాన నివారణమునకు నుపాయముల నాలోచించుచున్నది. ఈసంఘముయొక్క అధి సంచాలికయుగు మేరీస్టోపున్ విజ్ఞానవతియు స్త్రీ శరీర రచనాసంబంధముగు విశేష పరిజ్ఞాన సముపార్జన మొనర్చినదియునైయున్నది. “దాంపత్యప్రేమ” మొదలగు ననేక ఉత్తమ గ్రంథములను రచించినది.

బ్రహ్మచారి సంఘములు.

ఇప్పటికి ఘమారు రెండువత్సరములనుండియు నిండ్లాండునందలి యువకులలో నొక తీవ్రమగు సంచలనము బయలుదేరినది. జనసమ్మర్థ మెక్కుడగుటచే జీవన సంరంభము తీవ్రగతిని చాల్చినది. జీవనము యొక్క మూల్యము శతగుణముగ నతిశయించినది. సామాన్యకుటుంబముల నడుపుటకును నతియు ద్రవ్యసామాగ్రి యెంతశ్రమపడినను లభించుటలేదు. శ్రమ

పడువారికితిగినంత పనిలేదు. అందుచే కుటుంబ భారమునకు యువకులు నంతుమన్నారు. వివాహము చేసికొనినచో నొకయిల్లు అద్దెకు తీసికొనవలెను. భార్య పనిచేయగూడదు. ఒంటరిగ నున్న నే చిన్నగదియో స్వల్ప మూల్యమునకు అద్దెకు తీసికొనవచ్చును. తాను సంపాదించు కొన్నది తన పొట్టుకు సరిపోవును. వివాహము కానిస్త్రీలు కంపిసిలయందును, ఫరమ్మనందును, రైల్వే టెలిగ్రాఫు ఆఫీసు లందును పనిచేయుచుందురు. వివాహితలైనచో స్త్రీలు పని మానెదరు. బ్రహ్మచారులుగ నున్న యువకులు కొందరు ఒక కొట్టయినను అద్దెకు తీసికొనరు. పది పండ్లెండుగురు కలిసి ఒక కొట్టు స్వల్ప మూల్యమునకు దీసికొని బట్టలుపెట్టెలు వగైరాలు మాత్రమందు పెట్టుకుందురు. హోటలులో భోజనము; రీడింగ్ రూమ్ములో (పఠనాయములు) రాత్రి ప్రొద్దుపోవువరకు చదువుకొనుట; అచ్చట బండ్లతో కులకీనాము నిచ్చుపద్ధతిమీద ఆరాత్రి యంతయు నంజే పడుకొనుట; ఇట్లు నారు జీవనము గడుపుచున్నారు. వీరిలో విద్యాధికులును అధ్యాత్మిక దృష్టిగలవారను, సంఘములుగగూడి యువకులను వివాహము చేసికొన వలదని ప్రభోధించు చుండిరి. బ్రహ్మచారి సంఘములను స్థాపించిరి. “ది గ్రేట్-అన్-మ్యారీడ్-” (The Great un-married) అను నొక విపుల గ్రంథమును సకల సమస్యల పరిష్కరించుచు బ్రకటించిరి. దీని పరిజామము మురిచెట్లు గానున్నదో!

అరబ్బుదేశము - గోవధ నిషేధము.

భారత దేశమునగోవధ కారణముననే హిందూ మహమ్మదీయ మైత్రీ ఘమర కున్నది. కొందరు మహమ్మదీయులు గోవధ తమ మతధర్మమునకు నొక అంగముగా చెప్పెదరు. కాని అది సరికాదు. దీని సత్యమువారి మత గురువులకు దెలియును. మూల కారణము, హిందులుగాని, మహమ్మదీయులు గాని గో మాంసమునుభాధ్యముగనుపయోగింతురు. అమీరు (కాబూల్) గారు భారత వర్షమునకు వచ్చినపుడు

ఇచ్చటి హమమ్మదీయులను గోవధ చేయవలదని బ్రతి
మాలి యుండిరి. దేవీదత్తదీవేదిగారు మొన్న
మొన్న నే ఆర్యా వర్తమున నొక ప్రకటనము జేసి
యుండిరి. యావత్తు అరబ్బు దేశమునను గోవధ
ఏమాత్రము జరుగుటలేదని యాప్రకటన యందున్నది.
అరబ్బునుండి యొక మహమ్మదీయ డాక్టరు ప్రయా
గకు వచ్చియున్నాడు. అత డిట్లు చెప్పుచున్నాడు.
“అచ్చట (అరబ్బులో) పూర్వమునలె కాదు. గోవధ
పూర్తిగనిషేధింపబడినది. ప్రజలుగోవధ నొనర్చుటమాని
వేసిరి. అచట కేవలము “బద్దూఅనునొక” జాతిమాత్రము
ఘోర కృత్యములు చేయుచున్నది. కాని అది
హిందూ జాతియుగాదు; ముసల్మాన్ జాతియు
గాదు. వాండుగ్రామీణులగుమహమ్మదీయులనుగూడ
శాధించు చుందురు. వారు గోవుల నేకాదు, ఒంటి
యలను, గొట్టెలను, మేకలనుగూడ వధించి పచ్చి
మాంసమునే తిందురు. మేము వారినిఁ బండిపోటు
గాండ్రు, లూటీదార్లు, అని వ్యవహరించు చుండుము.
ఏమి? హిందూదేశమునందలి ముసల్మానులును కఠి
నాత్ములై గోవధ చేయునుండిరా? మహమ్మదీయ
మత గురువులు నయమున బోధించి దీనిని నివారించ
వలెను. క్రార్మమును జూపు జాతి ఎప్పటికిని మన
జాలదు. ఇంచుచేతనే తురుష్క స్థానము ఖిలాఫత్తును
గోల్పోయినది. క్రార్మమును పరిత్యజించితిరా (ముస
ల్మాన్;) మీదేశము నుద్ధరింప బడును.” ఈ వాక్య
ములు ధర్మభీషకు నొక సత్య ముసల్మాను నివి.
మహమ్మదీయులు సాధువృత్తి నవలం బించుటకును
హిందువులు మహమ్మదీయులను మన్నించుటకును
ఇర్వరును, పైయంశమున గమనింప వలసియున్నది.

* * * *

కొన్ని గమనింప వలసిన విషయములు.

౧ భారత దేశమునందు:—

గోరక్షకుల సంఖ్య.

హిందువులు. ... 21, 57, 34, 586

కైనులు. ... 1, 15, 71, 288
సిక్కులు. ... 11, 70, 596
పారసీకులు. ... 1, 01, 778

గోభిక్షకుల సంఖ్య.

ముసల్మానులు. ... 6, 67, 25, 830
ఈసాయీలు. ... 4, 75, 405
యహుదీలు. ... 21, 77, 8

౨ ప్రపంచము మొత్తముమీదనివసించుచున్న
జనుల సంఖ్య ౧౮౪, ౯౫, ౦౦, ౦౦౦.

౩ భారత దేశమునందు భిన్న భిన్న
జాతులు వ్రాయను చదువను నేర్చినవారు
ఈవిధముగ నుండిరని ప్రభుత్వ నివేదికవలన
దెలియుచున్నది.

సంయుక్త రాష్ట్రములలో.

జాతి.	పురుషులు.	స్త్రీలు.
కాయస్థులు	528	90
అగ్రవాలులు(వణిజులు)	398	49
పైయదలు	210	38
బ్రాహ్మణులు	191	13
రాజపుత్రులు	114	12
జాతులు	51	2
జాలాహాలు	30	3
బుద్ధయాలు	27	2
కుర్మిలు	30	1
తెలుకులవారు	22	0
కమ్మరులు	20	1
నూజరులు	19	1
నాయిలు	17	2
లోధులు	18	1

జాతి.	పురుషులు.	స్త్రీలు.	జాతి.	పురుషులు	స్త్రీలు.
అహరులు	12	0	చమార్ (పాపచ్చుల)	8	0
డోములు	12	0	ముసహర్	8	0
కహార్	17	1	బెంగాలు.		
మల్లాహులు	10	0			
గడరియాల	6	0	వైద్య	714	431
కుంహనులు	6	0	బ్రాహ్మణ	654	169
భంగీలు	5	0	కాయస్థ	559	154
భిడ్	4	0	స్వర్ణవణిక్	552	112
చాకలి	3	0	తెలుగుల (తేలీ)	352	29
పానీ	3	0	సర్దోప్	328	28
చమార్ (పాపచ్చుల)	2	0	జోగి	290	14
బీహార్-ఒరిస్సా			నాపిత్	245	16
			పోద్	232	7
కాయస్థులు	591	84	నూత్రధార్	195	12
బ్రాహ్మణులు	308	19	గ్వాల (గొల్ల)	181	12
బాంభన్ (భూమిహరములు)	222	20	చాకలి (ఫోబీ)	142	8
రాజపూత్	208	9	నమః శూద్ర	110	6
ఖండైత్	160	7	జలాహ	81	4
తెలుగుల	93	2	బాగది	40	2
కుర్మి	76	2	హడీ	36	2
చాసా	75	2	బొంబాయి		
కాందూ	55	1			
జలాహ	50	7	బ్రాహ్మణ	652	144
కోహరి	50	1	లోహనా	343	231
కహార్	48	0	లింగాయత్	231	15
తాంతీ	39	1	మరటా	58	8
శేవట్	37	1	అగరీ	41	3
గౌరా	35	1	మహార్	28	1
హజ్జామ (మంగలి)	32	1	కునబీ (రైతు)	11	1
కుంహర్	32	1	భిల్లు		0
గ్వాల (అహర్)	26	1	పంజాబు		
ధానుక్	25	1			
సోనియా	21	1	బనియా (అగ్రవార్)	386	20
చాకలి (హిందూ)	20	1	ఖిత్రి	387	61
సంధాల్ (హిందూ)	18	0			
చుసాథ్	8	1			

జాతి.	పురుషులు.	స్త్రీలు.	జాతి.	పురుషులు.	స్త్రీలు.
ఆరోడా ౩	294		లోహార్	55	9
బ్రాహ్మణ	214	19	చాకలి	39	4
సైయద్	172	16	అహిర్	31	4
శేఖర్	141	24	మహర్	27	1
పరాన్	100	16	ధీమర్	23	3
కశ్మీరీ	64	11	గోండ్	10	3
రాజపూత్	58	6	చమాల్	8	1
తర్ఖాన్	38	5			
కనేజ్	36	1			
అవా	36	1			
జాట్	32	2			
అడైన్	28				
నాయా	28	2			
మిరాసీ	28	1			
లుహార్ (కశ్మీరీ)	0	2			
ఝువర్	22	8			
జులాహ	22	1			
బిలోచ్	16	1			
తేలీ	13	1			
మోచీ	10	1			
కుంహాల్	9	1			
చహార్	9	0			
మాఛీ	7	1			
మాహాల్	4	0			

మద్రాసు రాజధాని.

బ్రాహ్మణ	608	1
నాయర్	491	15
కోమటి	387	25
బనియాలు (వర్తకులు)	298	21
క్షత్రియులు	244	38
తియారులు	210	40
సైయద్లు	201	34
చెట్టియారులు	181	19

బరోడా.

బ్రాహ్మణ	600	158
కునబీ	267	38
కోలీ	59	6

నిజాం రాజ్యము.

మధ్య పరగణాలు.

వైశ్య	480	
బ్రాహ్మణ	386	63
రాజపూత్	187	11
జులార్	137	6
కుర్మీ	82	3
కునబీ	78	2
మాలీ	66	3
లాథీ	61	3
తేలీ	59	4

బ్రాహ్మణులు	487	63
కోమటి	270	10
లింగాయతులు	76	3
చెట్టి యారులు	70	12
సైయద్	55	46
కాయా	47	2

మైసూరు.

బ్రాహ్మణులు	707	303

జాతి.	పురుషులు.	స్త్రీలు.	సంబంధించిన హిందువులయొక్కయు మహమ్మదీయులయొక్కయు స్త్రీపురుషుల సంఖ్య యీవిధముగ నున్నది.
కెట్టి	206	50	
లింగాయత్లు	203	11	

రాజపుత్ర స్థానము.

వైశ్య	442	17	బంగారీలు	4304	1036
బ్రాహ్మణ	169	10	చిటగోనీయులు	405	4
రాజపూత్	52	9	హిందూస్థానీవారు	15795	1740
సియీ	17	1	క్షిద్దులు	1435	396
మాళీ	11	1	తమ్మిళులు	15743	9175
జాట్	10	0	తెలుగువారు	55704	8776
గూజ	7	0	ఇతరులు	4788	1452
మీనా	6	0	...	...	...
కుంహర్	5	1			
మేవ్	5	0	మహమ్మదీయులు	41132	రు ఫురుషులును

మహమ్మదీయులు 41182 రు పురుషులును
4275 రు స్త్రీలును గలరు.

మధ్య భారతము.

వైశ్య	383	19
బ్రాహ్మణ	140	11
రాజపూత్	76	14
గూజర్	25	2
ఖీర్ (హిందూ)	7	0
గోండ్	6	0

తైవిరమును బట్టిచూడ మహమ్మదీయులలో
10 మంది పురుషులొక స్త్రీ చొప్పునను హిందువులలో
6 గురి కొక స్త్రీ చొప్పునను, అందును ప్రత్యేకముగ
జూచిన తెలుగువారిలో అర్ధరకొక స్త్రీ చొప్పునను
ఉండినటుల దేలుచున్నది.

తమ్మిళులు కుటుంబములతో వచ్చుచుండుట
చేత ఇంత అన్యాయముగ లేదనియు, అంధ్రు లట్లు
గాక 15 లేక 20 గురు నివసించు గదులలోనే తమ
యుంపుడు కత్తెలను గూడనుంచుకొను చుండుట చేత
అనేక దుర్ఘమలకు చోటిచ్చు చున్నదనియు, తెలుగు
వారి దళశోచనీయముగ నున్నదనియు దీనికి ప్రతికార
ము అవసరమనియు రంగూను నందలి తెలుగు ప్రతిక
వాయుచున్నది.

ర రంగూను - స్త్రీపురుష సంఖ్య.

1921 వ సంవత్సరము జనాభా లెక్కల ప్రకారము రంగూనుపట్టణపు జనసంఖ్య 341962. వీరిలో పురుషులసంఖ్య 236689; స్త్రీలసంఖ్య 105273. ఇయ్యరు పురుషులొక స్త్రీచొప్పున నుండినటుల దేలుచున్నది.

... ..

రాజకీయరంగమునందు మార్పు లాక స్మికముగ గలుగుచుండును. ఇండియా గవర్నమెంటును నల్లకల్లోలమొనర్చిన దేశీయ మహాజనసభనిన్నటివరకుబలహీనమై పలుకుబడి-యైక్యత-వశీకరణ-జనాదరణను గోల్పోయి యుండెను. కానినేడో యైక్యతతోడను, సర్వజనాంగీకృతమగు కార్యక్రమమునను గూడుకొని బలయుతమై ప్రపంచమునంతను నాకర్షింప గలుగుచున్నది. కారణమేమి? దేశీయమహాసభ యందొట్టి యపూర్వ శక్తినిబ్రసరింపజేసిన మహాపురుషుడెవ్వడు? అను విషయములు విచారణీయములు. నిర్బంధకాలము తగ్గింపబడక మహాత్ముడు కారాగృహమందే నివసింపుచుండినచో యిట్టి మహాత్తర శక్తి గోచరించెడిది కాదు. మహాత్ముడు కారాగారమునుండి వెలుపలకు వచ్చి యొకింత యారోగ్యమును బడసి భారతీయులను తన కార్యక్రమముచే నాకర్షింప వలయునని డలచి దేశీయమహాజనసభను వశపరచుకొన ప్రయత్నించెను. కాని యాంగ్లవిద్యా ధురీణులగు దేశీయ నాయకులు-ప్రముఖులు మొదలగువారి యభిప్రాయములను బాగుగ గమనించెను. వీరివలన దేశ

మున కెన్నటికి ముక్తికలుగదని నిశ్చయించుకొనెను. దేశీయమహాజనసభనువిజయగుదేశీయమహాజనసభగ జేయుటెట్లని యోచించెను.

అందువలననే కాంగ్రెసు ప్రముఖులెల్లరు నెలకు రెండువేల గజముల నూలువడకి పంపించవలయునని శాసించెను. దేశీయులెల్లరినొక్క విశ్వాసమున, నొక్కయడుగున, నొక్క యాదర్శమునకేసి నడిపింపగలిగిన సూత్రము ఖద్దరునందు మాత్రమేగలదని యాయన విశ్వాసము.

ఇంతలో యాంగ్ల దేశమునకు బోయిన. రాయబారులు తిరిగి మన దేశమునకు వచ్చిరి. వారు మన దేశమునందు వివిధకక్షలుండుట వలన నేకకార్యము కొనసాగుటకు వీలులేదని చెప్పిన మీదట మహాత్ముడు సర్వజనాంగీకృతమగు నొక ప్రణాళికను ప్రచురించెను. అందుహిందూమహమ్మదీయ మైత్రియు అస్పృశ్యతా నివారణయు ఖద్దరుత్పత్తి యను నవి ముఖ్యముగ బేర్కొన బడినవి. ఈ మూడింటిని గూర్చి యొకింత విచారించుట యావశ్యకము.

ఖద్దరునందున్న కొత్త విషయమేమని స్థూలదృష్టులు శంకింప వచ్చును. ఆవిధముగ దుబాబ్ యాచూడింటిని తృణీకరించిన వాగు గూడగలరు.

మహాత్ముడు జాతీయనిర్మాణ పద్ధతుల నెదుంగని పిచ్చివాడుకాదు. మొట్ట మొదట కలకత్తా యందు దేశీయలెల్లరు వసుకు నూలుబట్టలు ధరింపవలయునని శాసించి స్వదేశీయన నాలుగుతరగతుల వస్త్రములుగ వర్గీకరించి యుండెను. పిమ్మట వాలంటీ ర్లందరు తప్పక ఖద్దరునే ధరింపవలయు నను నియమమును అహమదాబాదు వాలంటీర్ల శపథమునందు జేర్చెను. కాంగ్రెసు నందు చేరిన సభ్యులెల్లరు ఖద్దరును ధరింప వలయునను నియామక మెచ్చటను కాన రాదు. ఇప్పటికిని మల్లుబట్టల ధరించు మహాత్ములెందరో కాంగ్రెసు సభ్యులుగనున్నారు. సం॥కు 0—4—0 మాత్రమిచ్చి కాంగ్రెసు నిబంధనలలో మొదటిదానిని యంగీకరించి నట్లు సంతకము చేయుటయే యప్పుడున్న నియమము. కాని గడచిన జూన్ మాసము నందు అహమ్మదాబాదునందు జరిగిన సభ లో ఎన్నుకొన బడిన కాంగ్రెసు మెంబర యందొక్కొక్కడు స్వయముగ చేరాటముల మీద వడికిన నూలును ప్రతినెల రెండు వేల గజములను పంపించ వలయునని నిర్ణయించి యున్నారు.

ఇదియనేకులకు వెరిగ గనుపించెను. 1924 వత్సరము కాంగ్రెసు నరకును బహిష్కార ములను తాత్కాలికముగ వదులుకొని కాంగ్రెసువారి మొదమట్టు ఖద్దరుచ్చులను తగిలించి వానిని గట్టిగబిగించెను. ఈ సారి కమిటీల

కెన్నుకొనబడిన వారు మాత్రమే కాక కాంగ్రెసుసభ్యులలో ప్రతివాడును నూలువడికితీర వలయును. ఇదివరకు సంవత్సరమున కీయ వలసిన 0-4-0 చందాకు బదులు 24000 గజములనూలును స్వయముగ వడికి యాయ వలయును. ఇందు వలసకాంగ్రెసు కార్యక్రమము ముందుకు బోవుచున్న దందుమా? లేక వెనుకకు పోవుచున్నదందుమా? ముందు కునడచుచున్నదని యొప్పు కొనక తప్పదు

పండితుని పామరుని- ధనికుని నిర్ధనుని- కూలివానిని యస్పృశ్యుని- మొక్కయాదర్శమును-నొక్కపాశమున-నీనియమము బంధించుటలేదా?

వికృతీకు హిందూ మహమ్మదీయ మైత్రియే ముఖ్యప్రమాణమని మహాత్ముని నమ్మకము. అది నమ్మకమేగాదు. అమోఘ మైన విశ్వాసము—ధర్మసూత్రము. వివిధమతస్తుల యౌదైక్యతను స్థాపించుటయను మహాత్మర ధర్మరక్షణమునకాయన అత్యంత తినవ్రతమును బూనినాడు. 18 వ శతాబ్దంబరు నుండి యిగువదియొక్కదినము కేవలమువారి భక్షణతోడనే కాలము గడిపెదనను దీక్షకు గడగినప్పటి క్రిందివిధముగ భారతీయులకు దెలిపియుండెను. “మన దేశము నందితీహల జరిగిన కొన్ని సంఘటనలు నాకుదుర్భరమగు మహావేదననుగలిగించినవి. నాకుగలిగిన నిరాశయంతకంటెను దుర్భరతమైనది. మనము నివారింపజాలని ముట్టి ఘోరకృత్యములు జరిగిన్నవి ఉపవసించి పరమేశ్వరుని గూర్చి ప్రార్థింపవలయునని నాధర్మము నాకుబోధింపుచున్నది. నాకత్యంతప్రియమైన వారిపక్షయములో గూడ నేనిట్లు చరించియుంటిని.

నాయుపదేశములు వ్రాతలుహిందూమహమ్మదీయ సంఘముల యందై కమత్యమును గలిగింప జాలకున్నవి. కావున నేనీదినము మొదలిరువదియొక్క దినములు నిరశనవ్రతమును బూనుచున్నాను. ఈ వ్రతము రి అక్టోబరు తోడ బూర్తియగును. లవణముతో నైనను లేక నైనను యించుక జలమును స్వీకరించుటకు స్వాతంత్ర్యమును మాత్రముగ లిగియున్నాను. ఈ వ్రతము నాకొక పక్షమున తపస్సు, మరియొకపక్షమున బ్రార్థన యైయున్నది. తపస్సే యయినచో దానిని నేనుగోకులకు జేలుపవలసిన యావశ్యకతయే లేదు. కాని యీవిషయమును బ్రచురించుటకు కారణ మేమన యింతవరకు కలసిమెలసి పనిచేసిన హిందూమహమ్మదీయు లొండొరుల యాత్మ హత్యగావించుకొన రాదని ప్రార్థింపగలనని నాయాశయము. ఈపోరాటము మతమునకు మాచుషత్వమునకును అవమాన కరముగ నున్నది. ఇట్టిపోరాటమును తుదముట్టింపవలయునని యొంగ్ల సంఘముతోగూడ హిందూదేశ మందలి యన్ని సంఘముల నాయకులను సమావేశము గావలయునని సాదరముగ నాహ్వానింపుచున్నాను. సింహాసనము నుండి భగవంతుడే నేమ పదచ్యుతుడాయనా యని తోచుచున్నది. మనహృదయసంహాసనమునందాయనను తిరిగి ప్రతిష్ఠించు కొందుముగాత.”

“ఇట్టి ఘోరదీక్ష కీయనయేల గడంగవలయును? నాయకులతో సంప్రదించకనే నిరశన వ్రతమున కేల యుపక్రమింపవలయును? వెంటనే పరిత్యజింప వలయును. ఇట్టి వ్రతముల వలన

కార్యసాఫల్య మగునా?” అని పలువురుపలు విధములుగ నుచువసాగిరి. విమర్శింప దొడగిరి. ఇది యన్యల సంప్రదింపు మీద నిర్వర్తింప దగిన కార్యము గాదు. ఆయన యాత్మబలము చిత్తశుద్ధి మనోనిశ్చయముల మీద నీవ్రత మాధారపడియున్నది. అంగువలన నాయన యాధ్యాత్మిక శక్తి సామాన్యులకు గోచరమగునది కాదు. కావుననే చాలమంది యవ్యక్త ప్రసంగముల గావించుచున్నారు. సత్యాగ్రహ మన నేమియో మన మెరుంగని దినములున్నవి. అసహాయోద్యమమచుపేరు నే మెరుంగని కాలము కలదు. అటులనే నిరశనవ్రతమన నేమియో మెరుంగని సమయమిది. ఇది కాలము లోనే సత్యాగ్రహమే నిరశనవ్రతమనిమనము గ్రహింప గలము. బుద్ధభగవానుడు, విసుక్రీస్తు మొదలగు మహాపురుషులు సర్వసాఖ్యముల వదలి భార్యాపుత్రుల విడనాడి యరణ్యములకేగి ఘోరతప మాచరించి తిష్ఠోప లబ్ధినిబొంది ధర్మమును బ్రవర్తిల్లజేసిన విషయములు సర్వజన విదితములేగదా?

మహాత్ముడు ఈ యుగసంధియం దవతరించి భారతవర్షమందలి సమస్త వైషమ్యములు, అసూయలు మొదలగు వానిని నిర్మూలించి సమస్తమానవుల నైక్యతాపాశమున బంధించి వైచుచున్నాడు.

మహాత్ముడు దేశీయమహాజన సభకధ్యక్షుడుగ నెన్నుకొనబడెను. అందులకుమహాత్ముడంగీకరించెను. కానియిది మహాత్ముడు దేశమునకు చేసినదానికి పారిశోషకమా? లేకయింకను చేయనున్న సేవ కవకాశమా? అను విషయమును గూర్చి యోచింప

వలయును. కాలాతీతమగుట వలననిదివరకు చేసినసేవకు ప్రతిఫల మనుటకు వీలులేదు. ముందు చేయబోవు సేవకీ గౌరవము గలిగించుట యాచారముకాదు. ఇట్టి విచారణ మహాత్ముని సంబంధమున యోచించుటకు వలనపడదు. భవిష్యద్భారత వర్షమునకు బునాదుల వేయుచున్న సూతన యుగప్రవర్తకుడుమహాత్ముడు. ఏనిముసమున కానిముసము భారతీయుల దృక్పథమును స్ఫుటము. స్ఫుట తరముగ నొనర్చు చున్నాడు. త్యాగము నకువశముగాని దేదియులేదనియాయనవిశ్వాసము. బాధల ననుభవించుట వలన నే నితరులకు సన్మార్గ చింతను గలిగించి గమ్యస్థానము నకుజేర్పించ గలనని యాయన నమ్మకము. అందువలన మహాత్ముడు తానుదేశీయ మహాజనసభ కధ్యక్షుడనని దెలిపినవెంటనే దేశీయ జయ మునకు మూలాభారమగు సూత్రములను సూచింప బూనినాడు. హిందూ

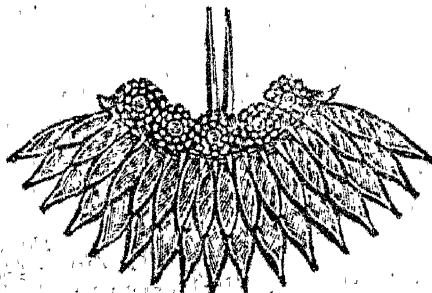
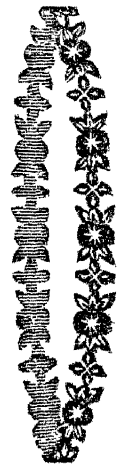
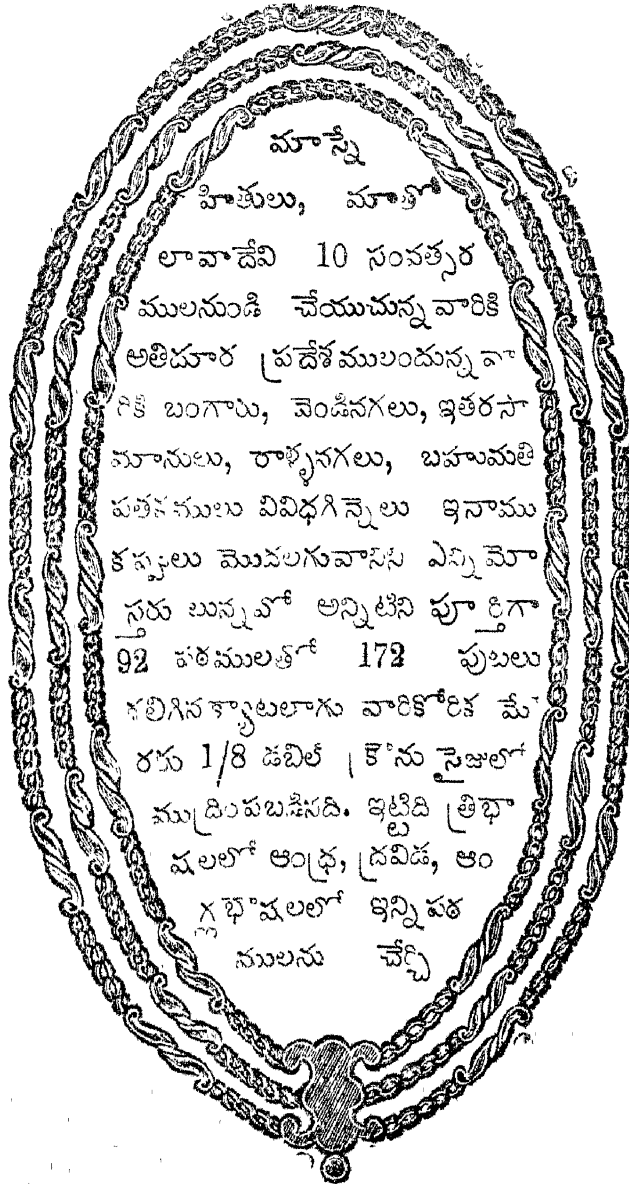
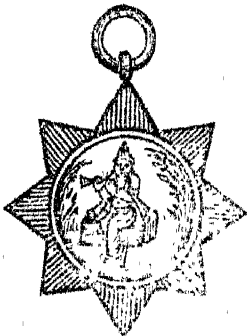
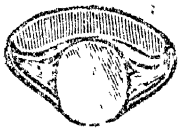
మహాత్ముడీ యుల కైక మత్యము గుదిరిన యెడల న్వరాజ్యము నార్జించుకొనుట కెట్టి యాటంకము లుండవు. కాని హిందూమహాత్ముడీయ సమ్మేళనమనునది కేవలము తర్కవిత్కముల వలనసిద్ధింప జాలదని మహాత్ముడు గ్రహించెను. అయ్యైక మత్యేసిద్ధికే నిరశనవ్రతమును బూనినాడు. ఇప్పుడు ఢిల్లీయందు సమావేశమైన సభ వాగాడంబరముల కాలము గడుపుటకు వీలు లేదు. అనావశ్యకమగు ప్రతిమాటయు మహాత్ముని ప్రాణమునుదీయు నొక బాణముగ నెంచతగి యున్నది. ఒకప్రక్కను మహాత్ముడు మృత్యుగహ్వరమున బడనుండ, రెండవ వైపున ఢిల్లీపురమున సమావేశమైన మహానీయులు పరిశుద్ధ హృదయముల న్యాయబుద్ధి నిమెలంగక తప్పదు. ఇందు వలనమహాత్ముని సంకల్పమీ డేదననుట నిక్కువము!

బంగారు వెండినగలు, పాత్రలను, శోరువారు.

తప్పక చదివి. చూడుడు!! చాలముఖ్యము !! జరూరు!!

21 (క)

భారతదేశమున ముగ్ధులగు
శ్రీమతిలై చిత్తవద్దను. దూర
దేశము లున్న వారికి యిది
మిక్కిలి ఉపయోగము. వారు
పురు, పుత్రులు, నగ నొబ్బులను
తెలిపిన కావలసినవారికి సకాల

మన వారుండుచోటికి చేర్చును
కాటలాగు పట్టుబడి ధర
1-0-0 లయినను 1-0-0
యికే ఇవ్వబడును. కావలసిన
వారు ఈవిలాసమునకు వ్రాయ
వలెను.

ఉమ్మడి రామయ్యపెట్టి, గురుప్పాళిపెట్టి, నగలవర్తకులు; 25 నైసాబజూరుగోడ్డు, మద్రాసు.

ఆయుర్వేదాశ్రమము

4- ఆచారపునీపి, జాగ్రత్తపునీ, మదరాసు.
సకలవిధరోగములకు సుప్రసిద్ధములగు
శాస్త్రీయాయుర్వేదాశ్రమములకు ఖని

జీవామృతము

అన్నివిధములగు బలహీనములను సోగొ
ట్టును. వ్యాధులను రాకుండజేయును. రక్తవృద్ధి
జేసి, బలమునిచ్చి, నిస్తాన పోగొట్టి శరీర
మును గాపాడును. సీసారు. 6-4-0

అమృతామలకలైలము

విద్యాధులకును, యౌచనాపరులకును చాల
యుపయోగకారి, శిరోరోగములకు, కండ్ల
వ్యాధులను పోగొట్టి, కండ్లకు చలువనిచ్చి, మెద
డును, వెండ్రుకలను, మొత్తమూమీద శరీర
మును గాపాడును. 6 అవున్న సీసారు. 1-0-0

శ్లేగుమందులు

లోకప్రసిద్ధములైనవి. దేశ దేశములందును
విరివిగ ఉపయోగింపబడుచు శ్లాఘింపబడు
చున్నవి.

జ్వరమునకు పానకముగడ్డలకు ఘృతము (కలసిన)
పెద్దసెట్టు రు. 2-2-0 చిన్న సెట్టు రు. 1-6-0

కలరామందులు

వాంతిభేది వ్యాధికి విక్రయింపబడు మందులలో
కల్ల శ్లేష్మమైనదని ఖ్యాతి గాంచినది.

6 అవున్నల ద్రావకము, 12 మాత్రలును
గలసిన ఒకసెట్టు రు. 1-2-0.

అన్నిటికి ప్యాకింగు పోస్టేజి ఖర్చులు ప్రత్యేకము.

ఇంకను అనేక దివ్యైషధములు మూయొడ్డ
పద్ధతుగ గలవు. వ్యాధి వివరములు వ్రాయుడు,
మాత్రాబలాగునకు వ్రాయుడు.

కుసుమరోగనివారణి

ఈ అపుషధము కుసుమరోగంబులుగల స్త్రీలు
15 దినంబులు సేవించిన స్త్రీలు ఋతుకాలము
నకు బహిష్టుకాకుండుట, తరుచు బహిష్టుగుట
ఋతుకాలమందేగాక తరుచు తెలుపు, యెరుపు
పనుపు రంగుగా బట్టలగుచుండుట, కాళ్లు,
చేతులు, నడుము లాగుచుండుట, నిస్సత్తువ,
శరీరము శుష్కించుట, ఆకలి మందగించుట,
అధికనిద్ర సంతానహీనత మొదలగు కుసుమ
రోగ దుర్గుణములన్నియు నివారణయి సంతాన
వతులయ్యెదరు. అపుషధముగ సేవించినమూడు
పూలలో గుణము తెలియగలదు, అపుషధము
యొక్క ఘనతకుమెచ్చి కొందరు యోగ్యతా
పుత్రములనుగూడ యిచ్చియున్నారు. కఠినపథ్య
మేమియులేదు. వి. పి. ఖర్చులు వేరు.

15 దినములకు సరిపడుమందు.

వెల డబ్బా 1 కి రు. 5-0-0.

ఋతుశూలసంహారిణి

ఈ మందు బహిష్టయినప్పుడు వచ్చే కడుపు
నొప్పి వ్యాధిగల స్త్రీలు వారం దినములు సేవిం
చిన అమోఘముగా పనిచేయును. అపుషధము
సేవించిన 24 గంటలలో గుణము తెలియగలదు.
ఇదివరకు అనేక డబ్బాలు ఖర్చుఅయినవి. ఖర్చు
అగుచున్నవి. పెక్కుమాటలే? ఒక డబ్బా
తెప్పించి వాడి చూడుడు. వి. పి. ఖర్చులు వేరు.
వారం దినములకు సరిపడుమందు వెల. డబ్బా
1 కి రు. 2-8-0

షరా:- అపుషధములు కావలసినవారు రోగ
వివరము వయస్సు, వ్యాధి ఎంతకాలమునుండి
వున్నది. వివరముగా తెలుపుడు.

ప్రాప్తయిటర్చు, పి. యస్. రెడ్డి అండుకో.

శ్రీరామ విలాస ఫార్మసీ, రావులపాడు.

కొత్తపేట పోస్టు, గోదావరి జిల్లా.

. కౌటిల్యని అర్థశాస్త్రము .

~*~ గ్రంథకర్తలు. ~*~

మామిడిపూడి వెంకట రంగయ్య ఎం. ఏ. ఆకుండి వెంకటశాస్త్రి.

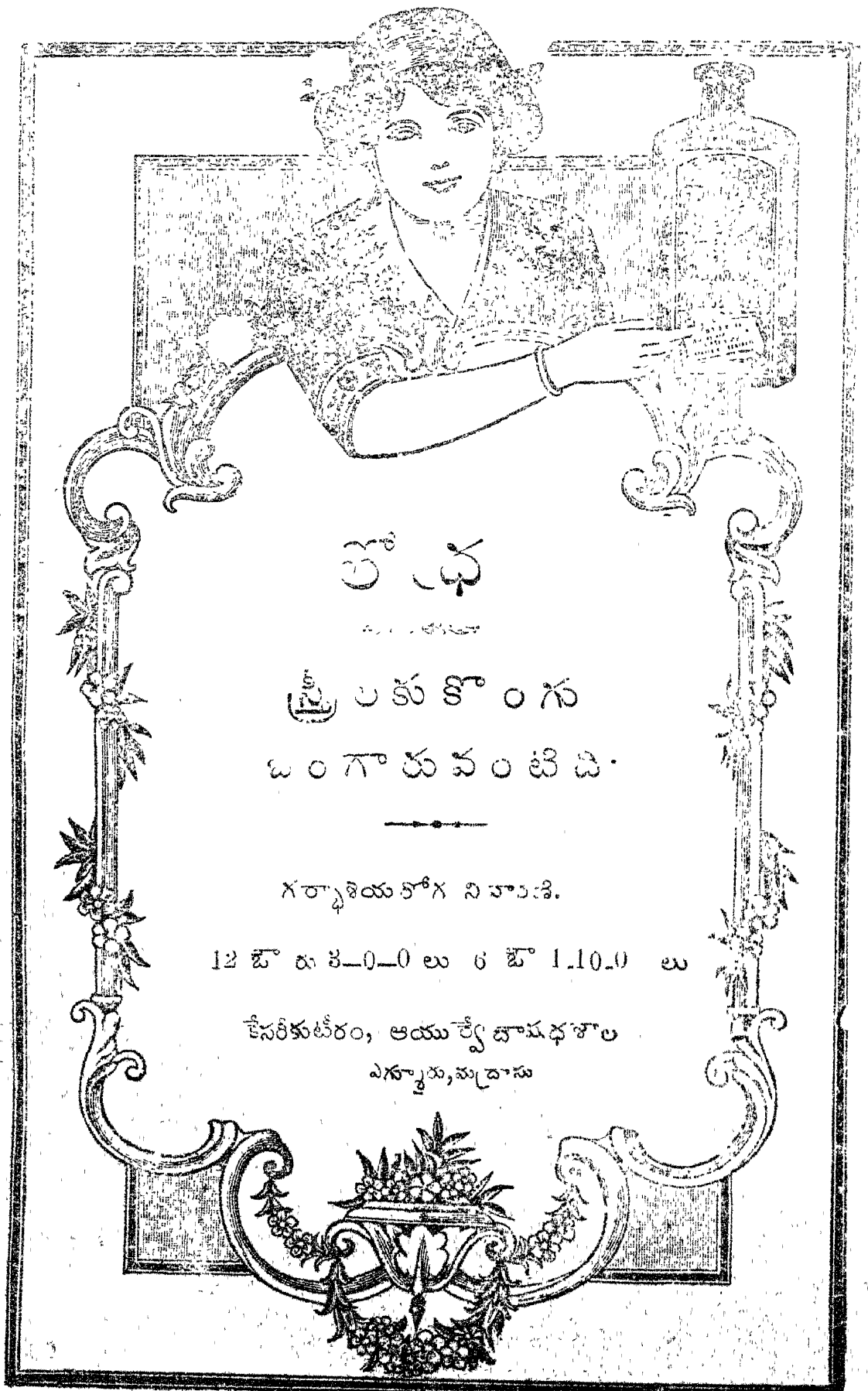
చంద్ర గుప్త చక్రవర్తికి ప్రధాన మంత్రియు చాణక్యుడను నామాంతరము గలిగి నట్టియు కౌటిల్యనిచే రెండు వేల సంవత్సరములకు పూర్వము వ్రాయబడిన సంస్కృత గ్రంథమునకు సరియైన తెనుగు. పరిపాలన విధానమును గురించి మన పూర్వులు వ్రాసిన గ్రంథము లన్నిటిలోను నగ్ర గణ్యము. దీని నాధారము చేసికొనియే కామంధ కాదులు గ్రంథములు రచించిరి. పాశ్చాత్యులు సహిత మిట్టి యుద్ధగ్రంథము లేదని పొగడియున్నారు. ప్రాచీనకాలమందలి మన దేశములోని రాజ్యము లెల్లు పాలింప బడుచుండెనో తెలిసి కొనగోతు వారికిని, చారిత్ర పరిశోధకు లందఱికి నిది యమూల్యమైనది. గ్రంథకర్త కాల మెద్ది గ్రంథ మందు వర్ణింప బడిన రాజ్యాంగముయొక్క ప్రధానలక్షణము లెవ్వి అనువిషయములను విమర్శించినయిపోద్ఘాతము చేర్పబడియున్నది. 500 పుటల గ్రంథము. కాలికో బైండు ఖరీదు రు4-0-0 మాత్రము. వలయువారు మామిడిపూడి వెంకట రంగయ్య ఎం. ఏ. విజయనగరము అని వ్రాయవలెను.

యూనిక్ అస్యూరెన్సు కంపెనీ లిమిటెడ్ హెడ్ ఆఫీసు 243 లాల్ బజార్ సిద్ది కలకత్తా

(బాంచీఆఫీసు- మచిలీపట్నం- (ఆంధ్రదేశమునకు నైజామురాష్ట్రమునకు)

దేశబంధు చిత్తరంజన దాసుగారు మెంబరుగ నుండునట్టి దేశీయభీమాకంపెనీ.

పాటిలేని సుపాయములుగలిగి వాటాదారులుగ నున్న యాంధ్రులకు వ్యవహారములలో పలుకుబడిగల స్వదేశీకంపెనీ యిదియొక్కటియే. ఇతర కంపెనీలవలెగాక ఆయాచోట్ల లోకల్ డైరెక్టర్లచే భీమామొత్తములు వెంటనే చెల్లింపబడును. అన్నికంపెనీల ప్రీమియములకన్న యీకంపెనీ ప్రీమియములు చాలాతక్కువ. ఏజంట్లకుమించితేతముగాని కమిషన్ గానియియబడును. భీమాచేయించుకొనుటకు యిష్టముగలవారును, ఏజంట్లుగా, నుండవలసినవారును యీదిగువ చిరునామాలకు వ్రాయవలెను. డాక్టరు భో. పట్టాభి నీతారామయ్యగారు, బి. ఏ. యమ్. బి. సి. యమ్, లోకలుడైరెక్టరు, బందరు. ఎం. విఠల్ రావునాయుగారు, డిప్యూటీ సీనియర్ మేనేజరునకు కార్యదర్శి, బందరు.

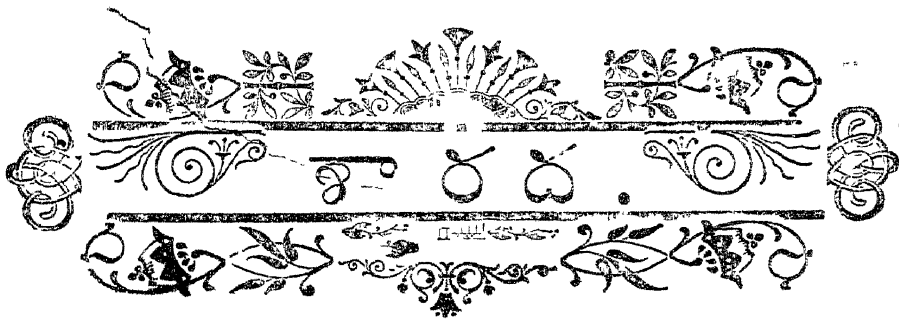
ప్రధ

ప్రీతి కు కొంగు
బంగారు వంటిది.

గర్భాశయకోగ నివారణి.

12 బొరుకె-0-0 లు 6 బొ 1.10.0 లు

కేసరీకుటీరం, ఆయుర్వేదానుధానం
ఎగ్మూరు, మద్రాసు

న చిత్రమాస పత్రిక.

సం॥ చం 6-0-0 .వి.పి. ఖర్చులు వేసె.

అ॥ సం॥ చం॥ 3-4

ప్రతి ఆంగ్లనూసము చివర వారము ప్రకటింపబడును.

—నూచనలు.—

—కావలెను.—

ఇందలి విశేషముల యభిప్రాయములకు సంపాదకు జ్ఞాతృవాదికాదు.

కథల లోని పాత్రములు కల్పితములు. ఎవరినుద్దేశించి వ్రాయు నవి కావు.

వ్యాసములు, కథలు, పద్యములు, పటములు మొదలగునవి సంపాదకుని పేర పంపవలెను. ప్రకటింపబడని వ్యాసములు అణచిటి పూపిన సంపాదకుని.

విశేషములు కాగితమున గొక్కప్రక్కనే స్పృతాక్షరముల వ్యాసమును వ్రాయుపాధితులు. ఏ మాసములో పడ వలసిన వ్యాసములూ మాసము 1, 2 తారీఖుల లోపల మాకు చేర వలెను.

—చందాదారులకు—

తమ చిరునామా మారి నపుడు చందాదారులు తప్పక మాకు తెలుప వలెను. ఈ విషయమున నశోద్ధ చేసిన సంచికలు తిరిగి పంపబడవు.

నియమితకాలమునకు తరువాత 15 గోజులలో పత్రిక చేరనియెడల చందాదారులు మాకు రిపోర్టు చేయవలయును. ఆలస్యముగ రిపోర్టు చేసినయెడల చేరని సంచికలు పంపవు. చందాదారులు మాకు వ్రాయునపుడు తమ చందాదారులను బట్టి వ్రాయునందవల

(1) భాగముల చిత్రములు (poses) అంధ్ర పటముల అభినయ కళాకాశలమును తెలుపు చిత్రపటములు మా పత్రికలో ప్రకటించుటకు కావలెను. ఛాయాపటములు పంపుచు

వాని విశేషములను వ్రాయవలెను.

(2) ప్రాచ్య చిత్రకళకు సంబంధించి ప్రాచీనులచేలిఖంపబడిన చిత్రములు, నవి పంపవలెను లేనిచో వాని ఛాయా పటములుగాని విశేషములతో బాటు కావలెను.

(3) కావ్యజగత్తు నందలి ప్రాకృత భారత సభ్యులను సమాలోచించు విమర్శనా వ్యాసములు కావలయును.

(4) ప్రహసనములు, ఏకాంక నాటకములు చిన్ని చిన్ని కథలు, కావలయును.

(5) అంధ్రదేశమునందలి రమ్యదృశ్యములు వాని అభినయములు కావలెను.

కృతజ్ఞతతో స్వీకరించి ప్రకటించెదము. ఏకారణముచేగాని ప్రకటింప బడకున్న నవి తిరిగి పంపివేయబడును.

మానేజరు శారద

గుణము ఆమృతము !

ఆమృతధృతి

కెవిపోటు, పంటిపోటును
పోగొట్టును.

తామర, గజ్జ, తీట మూడుపూత
లలో మాన్యును,

గాయములు, కాట్లు, కాల్పులు,
తెలుకులు, పగుళ్లు ఒకపూతలో
నయమగును.

తేలు, జెరి, యితర విషపురుగుల
కాట్లు తక్షణమే గుణమునిచ్చును

తలనొప్పలు, పార్శ్వపునొప్పు
లను సారదోలును.

మూలవ్యాధికి మంచిమందు

జలుబు, కైత్యభారము, తలదిమ్మ
ఒక్కమోతాదులో నయమగును

తాయునొప్పులకు రామబాణము.

ఆమృతధృతి.

ఆమృతధృతి

రాలియైనను, పగలైనను కైలునందు
నను శక్ మరెచ్చట ప్రయాణమునం
దున్నచు ఒక సీసా ఆమృతధృతియుం
చుకొనుట మిగుల శ్రేయకరము.

కలరా, యిక్ష్మయైంబా మరియు యి
ట్టిరోగములు ప్రబలు సమయములందు
కి. బొట్టు పీటిలో ఉదయము సాయం
కాలము యుపయోగించిన రోగము
అంటజాలగు. ఆమృతధృతి ప్రభావము
అనుభవజ్ఞులకు చెలిసియేయున్నది.

ల 80 మోతాదులుగల సీసా 1 కి

రూ 2-0-0,

వి. పి. రూ 0-8-0.

!వాడి పరీక్షింపుడు!

ఆమృతధృతి

దగ్గుల (ఎట్టిదగ్గులైనను) పో
గొట్టును

ఉబ్బసమునకు సాటిలేనిమందు

అజీర్ణమును పోగొట్టును

కడుపునొప్పలు (ఎట్టినొప్పల
నైనను) ఒకమోతాదులోపోగొ
ట్టును.

వాంతులు, విరేచనములు, నెత్తు
రుబంక ఒక్కమోతాదులోనయ
మగును.

కలరాకు యింతకు మించినమందు
లేదు

జ్వరములు ఒకమోతాదు తోనిలచి
పోవును.

పక్షవాయువునకు సాటిలేనిది

అన్ని రోగములకు అన్ని వాధలకు వజ్రాయుధము

అ మృ త ధృ తి	కేశామృతము సీసా 1. కి. రూ 1-0-0. వి. పి. రూ 0-8-0 సీసాలు కి. కి. రూ 2-8-0. వి. పి. రూ 0-12-0 వెండ్రుకలు పెంచును, రాలకుండును. నునుపుడేరును. నల్లవగును. కండ్లకు మెదడునకు చల్లదనమిచ్చును. విశ్రాంతినిచ్చును. వాసన మనోహరముగనుండును. అకసీసాలు విక్రయము.	రో గ సం హా రి ణి

కేటలాగువలయువారికి ఉచితముగ పంపబడును.

కానుగో అందుకొని,

KANUGO & Co

పండిత కై. కృ. ర. త్తు
పండిత డి. గోపాలచాగ్గగారి

ఆయుర్వేదాశ్రమము

4., ఆచార్యునోవీధి, బాబ్జిట్రన్, మదరాసు.
సకలవిధ రోగములకును సుప్రసిద్ధములగు
శాస్త్రీయాయుర్వేదాశ్రమములుకు ఖని

జీవామృతము

అన్నివిధములగు బలహీనను పోగొట్టును
వ్యాధులను రాకుండజేయును. రక్తవృద్ధిజేసి
లమునిచ్చి, నిద్రాణను పోగొట్టి, శరీర
మును గాపాడును. సీసారు. 6—4—0

అమృతామలకతైలము

విద్యాధులకును, యౌచనాపరులకును చాల
యపయోగకారి, శిశో రోగములను, కండ్ల
వ్యాధులను పోగొట్టి, కండ్లకు వలువనిచ్చి, మెద
డును, మెండ్రుకలను, మొత్తముమీద శరీర
మును గాపాడును. 6 అవున్సు సీసారు. 1-0-0

వేగుమందులు

లోకప్రసిద్ధములైనవి. దేశ దేశములందును
విరివిగ ఉపయోగింపబడుచు స్థానికపద
చున్నవి.

జ్వరమునకు పాఠకముగడ్డలకు ఘృతము (కలసిన)
పెద్దసెట్టు రు. 2-2-0 చిన్నసెట్టు రు. 1-6-0

కలరామందులు

వాంతిభేద వ్యాధికి క్రొవంపబడు మందులలో
కల్ల శ్రేష్ఠమైనవని ఖ్యాతి గాంచినది.

6 అవున్సుల ద్రావకము, 12 మాత్రలును
గలసిన ఒకసెట్టు రు. 1—2—0.

అన్నిటికి ప్యాక్కిగు పోస్టేజి ఖర్చులు ప్రత్యేకము.

ఇతను అనేక దివ్యైషధములు మాయొద్ద
సిగ్గున గల. వ్యాధి వివరములు వ్రాయుడు,

కుసుమరోగనివారణి

ఈ అశ్రమము కుసుమరోగంబులుగల స్త్రీ

15 దినంబులు సేవించిన స్త్రీలు ఋతుకాలము
వకు బహిష్టకాకుండుట, తరుచు బహిష్టగుట
ఋతుకాలమాదేగాక తరుచు తెలుపు, యెరుపు
పనుపు రంగుగా బట్ట లగుచుండుట, కాళ్ళు,
చేతులు, నడుము లాగుచుండుట, నిస్సత్తువ,
శరీరము శుష్కించుట, ఆకలి మందగించుట,
అధికనిద్ర సంతానహీనత మొదలగు కుసుమ
రోగ దుర్గుణములన్నియు నివారణయి సంతాన
వతులయ్యెదరు. అశ్రమమును సేవించినమూడు
పూటలలో గుణము తెలియగలదు, అశ్రమము
యొక్క ఘనతకుమెచ్చి కొందరు యోగ్యతా
పత్రిములరుగూడ యిచ్చియున్నారు. కఠినపథ్య
మేరియులేదు. వి. పి. ఖర్చులు వేరు.

15 దినములకు సరిపడుమందు.

వెల డబ్బా 1 కి రు. 5—0—0.

ఋతుశూలసంహారిణి

ఈ మారు బహిష్టయినప్పుడు వచ్చే కడుపు
నొప్పి వ్యాధిగల స్త్రీలు వారం దినములు సేవి
చిన అమోఘముగా పుచ్చేయును. అశ్రమము
సేవించిన 24 గంటలలో గుణము తెలియగలదు.
ఇదివరకు అక డబ్బాలు ఖర్చుఅనవి. ఖర్చు
అగుచున్నవి. పెక్కుమూలలే? ఒక డబ్బా
తెప్పించి నాడి చూడును. వి. పి. ఖర్చులు వేరు.
వారం దినములకు సరిపడుమందు వెల. డబ్బా
1 కి రు. 2—8—0

షరా:— అశ్రమములు కావలసినవారు రోగ
వివరము వయస్సు, వ్యాధి ఏ తకాలమునుండి
ప్రన్నది. వివరముగా తెలుపుడు.

ప్రాప్తయిటర్సు, పి. యన్. రెడ్డి అండుకో.

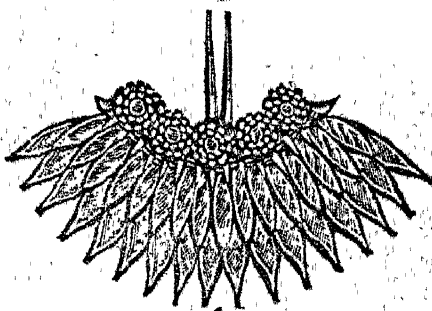
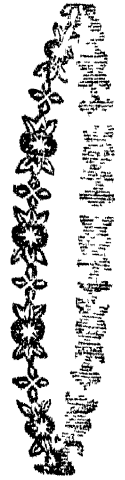
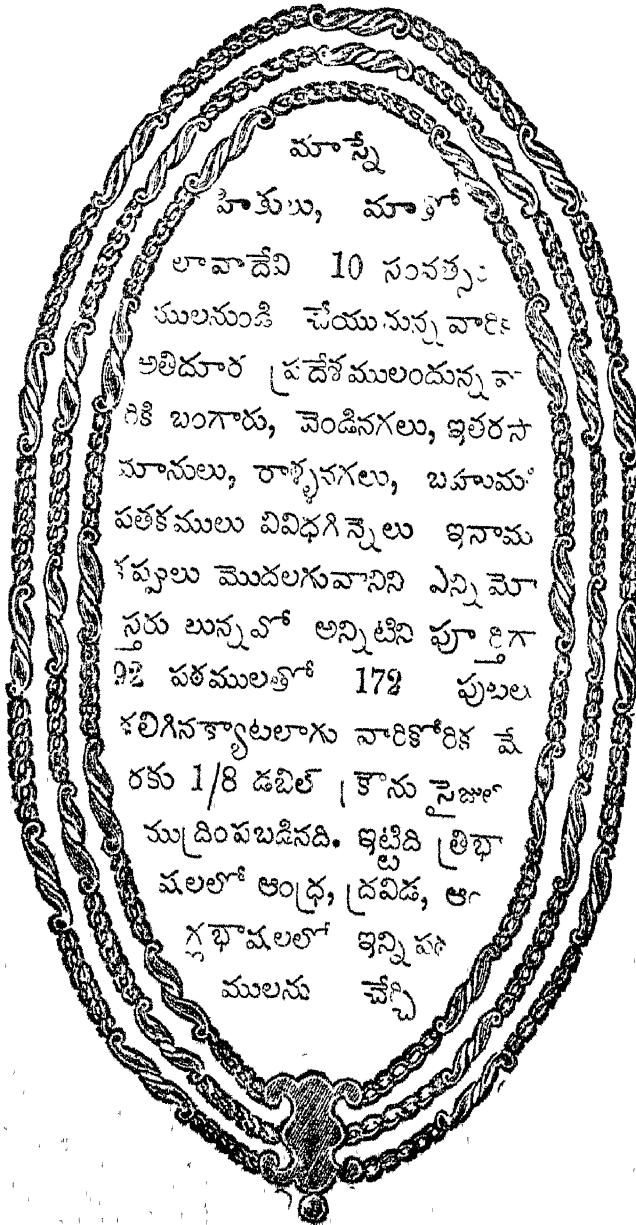
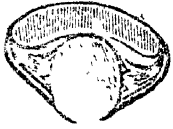
శ్రీరామ విలాస ఫార్మ్స్, రావులపాడు.

బంగారు వెండినగలు, పాత్రోలను, కోరువాడు.

తప్పక చదివి చూడుడు!! చాలముఖ్యము!! జరూరు!!

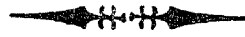
కె (8)

భారతదేశమును ముక్తి పబడ
లేదనియే చెప్పవచ్చును. దూర
దేశము లుగన్న నారికి నుది
మిక్కిలి ఉపయోగము. నారు
పుట, పతము, నగ వెంబరులను
తెలిసిన కావలసినవారికి సకాల

మున నారునుచోటికిచేరును.
క్యాటలాగు హట్టబడి ధర
1-6-0 లయినను 1-0-0
యికే ఇవ్వబడును. కావలసిన
వారు ఈవిలాసమునకునాయ
వలెను.

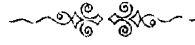
విషయ సూచిక .

ప్రతివర్తకము	...	...	...	...	రంగ
ప్రకృతి	...	(పెనుమర్తి వెంకటరత్నంగారు)	...	...	రంగ
ఆంధ్రదేశమును జయించియుండెనా?		(నడింపల్లి జగన్నాథరావు పంతులుగారు.)			రంగ
ఎఱుకలవారు.	...	(తిమ్మరాజు లక్ష్మీనారాయణగారు.)	...		రంగ
ఆదికవి.	...	(చిర్రావూరు కామేశ్వరరావుగారు. బి. ఎ.)			రంగ
రాజనీతి శాస్త్రము.	...	(మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్యగారు.)	...		రంగ
భక్త హృదయము.	...	(పుతుంబాక శ్రీకృష్ణయ్యగారు)	...		రంగ
అడయారు జాతీయ మహావిద్యాలయము.		(వి. యస్. శర్మగారు బి. ఎ. బి. టి.)			రంగ
ఆరోగ్యమైన పాలు.	...	(చి. వె. నరసింహంగారు)	...		రంగ
పశ్చాత్తాపము.	...	(ఆంధ్ర విద్యార్థి)	...	...	రంగ
వెంకిపాటలు.	...	(పంచాగ్నుల ఆదినారాయణ శాస్త్రిగారు.)			రంగ
ఆంధ్రనగరము.	...	(శ్రీ శేషాద్రి రమణకవులు.)	...		రంగ
దేవదత్తుడు.	...	(చింతలపాటి వెంకట శ్రీరాములు బి. ఎ. యల్. టి.)			రంగ
జపానీయ చిత్రవిద్య.	...	(పో. రామమూర్తిగారు.)	...	...	రంగ
కృష్ణునినవ్వు.	...	(బెల్లంకొండ కనకమ్మగారు.)	...		రంగ
భారతీయుల రాజనీతి.	...	(బి. వెంకట రంగ నాథరావుగారు.)	...		రంగ
స్వేచ్ఛ	...	(వాసిరెడ్డి ఛాయాభాస్కర నరసాద్ గారు.)			రంగ
భగవద్గీతావళి.	...	(శ్రీరాజామర్తిప్రెగడ భుజంగరాయ కవికృతం.)			రంగ
గంజామండల మందలి శైవతేత్రములు.		(దేశరాజు రామనాసుగారు.)	...		రంగ
గీర్వాణుడు వర్ణనము.		(నాశం కృష్ణారావుగారు.)	...		రంగ
హిమబిందు (నవల)	...	(అడివి బాపిరాజుగారు.)	...		రంగ
నిరాశ.	...	(పాపినేని వెంకటేశ్వరరావుగారు.)	...		రంగ
తోక చుక్కలు.	...	(నిడుమోలు కనకసుందరంగారు.)	...		రంగ
ప్రేమబలము.	...	(పాతూరి అంజయ్యగారు.)	...		రంగ
మాతృదేశము.	...	(కోటగిరి వెంకటకృష్ణారావు జమీందారు బహద్దరుగారు.)			రంగ
నవలల ప్రభూతి.	...	(దర్భా యజ్ఞేశ్వర సోమయాజులుగారు బి. ఎ. యల్. టి.)			రంగ
సింధుగేయ గీతము.	...	(నీలపి అంజనేయులుగారు.)	...	...	రంగ
విజ్ఞాన విషయములు.	...	(కా. రాజేశ్వరరావుగారు.)	...	...	రంగ
సాయంతనము.	...	(వాసిరెడ్డి ఛాయాభాస్కర నరసాద్ గారు.)			రంగ
నాననుడు జానేన్ సానేన్.		(పా. నరసింహంగారు.)	...	...	రంగ

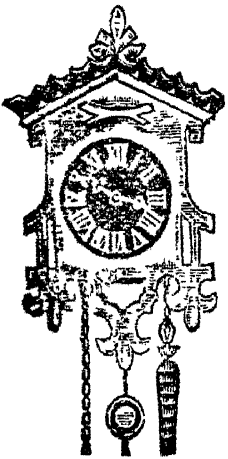
కన్యాశుల్కము.	...	...	...	...	...	గీ-౨౧
వరశుల్కము.	...	(కా. రాజేశ్వరరావుగారు.)	...	...	...	గీ-౨౨
పండ్లబేరము.	...	(కం. పి. బసవరాజుగారు.)	...	...	...	గీ-౨౩
పులికేశుని అశ్వమేధము.	...	(బిల్లరిగె శ్రీనివాసరావుగారు.)	...	...	...	గీ-౨౪
అబ్బో చన	...	...	...	...	...	గీ-౩౩

త్రి వర్ణ చి త్ర పట ము లు

1. జీవన భారము.
2. బుద్ధుడు-జర.

పృథ్వి తివహించినది.

మాయొక్క టీక్ టాక్
గడియారములు చాలా
పేరువహించినవి. జర్మనీ
దేశములో చేయబడినవి.
కాలమునకు సరియైన ఘం
టను శూపుగడియారములు
ఇవి ఒకటియే, యిప్పుడే
ఆర్థరు యివ్వండి,

ధర 1కి రూ 3/-

పీటరు వాచికంపెని

తపాలా పెట్టె 27

మదరాసు

జాతీయత.

అరవింద యోగి ప్రణీతము.

వెల రు. 0-8-0 మాత్రము.

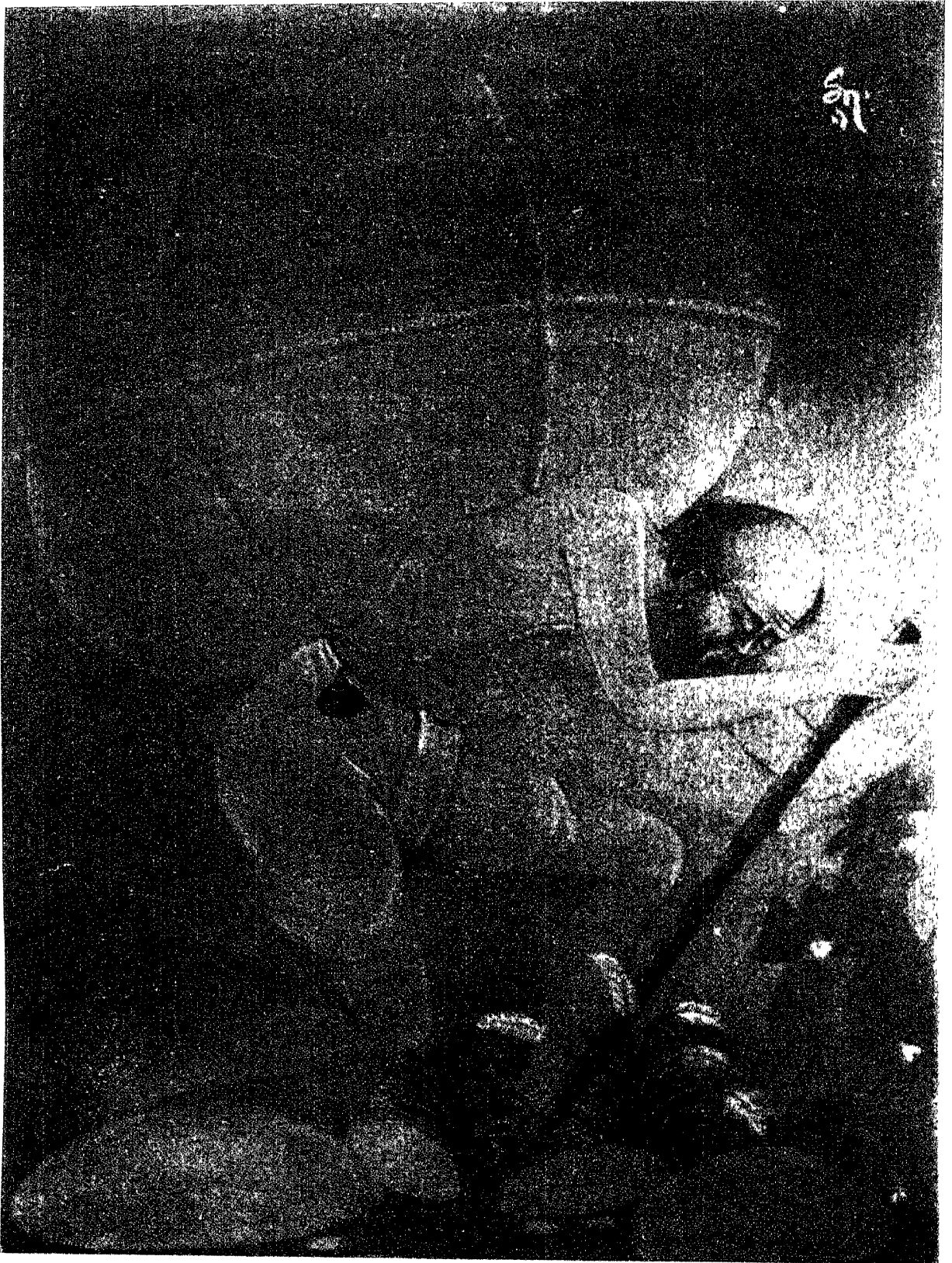
మేనేజరు

సరస్వతీ నికేతనము,

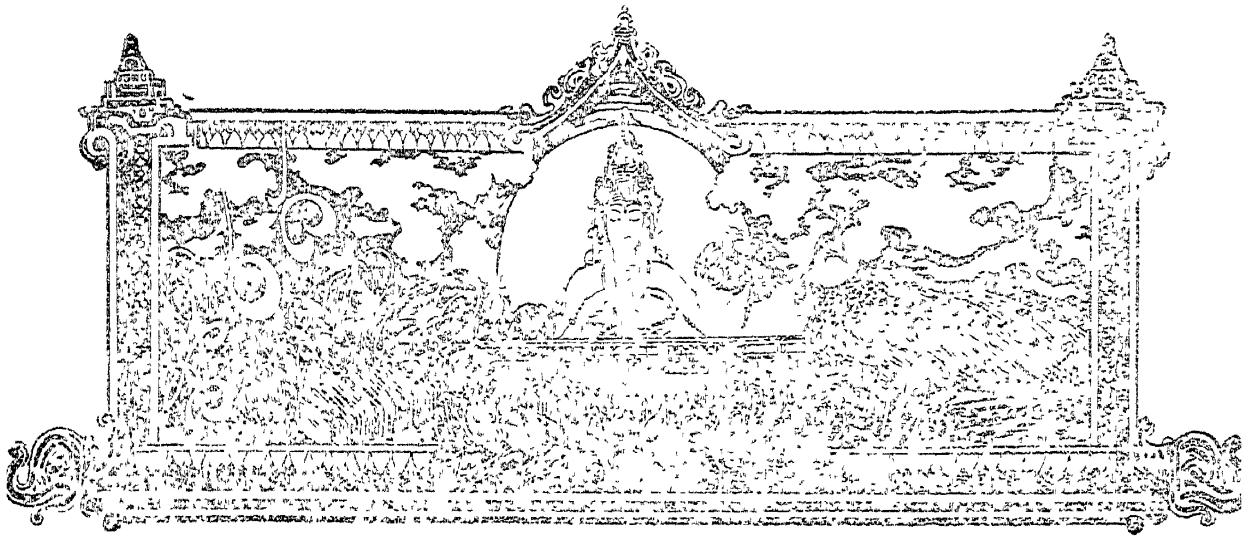
బందరు.

కారద.

జీవజ్వారము.

త్యేష ము, కై కా షీ .

శ్రీ వ,వత్సరము } మ చి లీ ప ట్ట గ ము , జూన్, ౧౯౨౪. } సంపుటము ౧
సంఖ్య ౪

ప్రతి - వ ర క ము .

అంశములు

ప్రపంచము నందంతటను మొత్తము మీద నైరోపా మహా యుద్ధమునకుఁ బూర్వము 95, 500, 000 బేళ్ల ప్రత్తియుత్పత్తియయినటుల నంచనా వేయఁబడినది. అందు 3/5 వ వంతు, అనగా 150, 000, 00 బేళ్ల ప్రత్తి నొక్క యమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములే తయారుచేయుచున్నవి. ప్రపంచము మొత్తముమీద ప్రత్తి యుత్పత్తిలో 3/5 వ వంతు నమెరికా దేశము యొక్క దియే యగుట నాదేశము ప్రపంచమునందలి సకలవర్తక స్థానముల యందును ప్రత్తియొక్క మూల్యమును నిర్ణయించుట యందు నధికార శౌరవమును వహించి యున్నది. మహా సంగ్రాహ మారంభమైన పిమ్మట మూడు వత్సరములలో, ననగా సం॥ 1917 లో 13½ మిలియనుల బేళ్లును, సం॥ 1918 లో 125, 00, 000 బేళ్లును, సం॥ 1919 లో 11½ మిలియనుల బేళ్లును సం॥ 1921 లో 80, 00, 000 బేళ్లును మాత్రమే ప్రత్తి నమెరికాదేశము కండించినది. పైవివరణను బట్టి ద్రవముగా నమెరికా యందు ప్రత్తిపంట షీణించు చున్నదని తెలియు చున్నది. కాని 1922 న సంవత్సరము

మును నిర్ణయించుట యందు నధికార శౌరవమును వహించి యున్నది. మహా సంగ్రాహ మారంభమైన పిమ్మట మూడు వత్సరములలో, ననగా సం॥ 1917 లో 13½ మిలియనుల బేళ్లును, సం॥ 1918 లో 125, 00, 000 బేళ్లును, సం॥ 1919 లో 11½ మిలియనుల బేళ్లును సం॥ 1921 లో 80, 00, 000 బేళ్లును మాత్రమే ప్రత్తి నమెరికాదేశము కండించినది. పైవివరణను బట్టి ద్రవముగా నమెరికా యందు ప్రత్తిపంట షీణించు చున్నదని తెలియు చున్నది. కాని 1922 న సంవత్సరము

మున ప్రతియొక్క యుత్పత్తి యాదేశ మందు 12 మిలియనుల బేల్లవఱకు పోయెను. పైతగ్గుదలకు గారణము లేకపోలేదు. ఈ ప్రత్తిపండు ప్రదేశముల యందొక విధమగు పురుగు ప్రవేశించి పంటను పాడుచేసినది. కనాయన రాష్ట్రప్రభుత్వాలందఱో యాయరిష్టమును నివారింప ననేక ప్రయత్నము లొనర్చి యుగ్రతకృత్యులు గాజూరు కుండిరి. అట్టిక మును నిర్మాణ లింఛుట కుస్సాధ్యమిది.

ఉపర్యక్త కారణముల వలన గడిచిన యయిదు వత్సరములలోను నమెరికా దేశమునకు 500 000 000 పౌనుల యపారద్రవ్య నష్టము కలిగెను. యూరపుదేశమున కెగుమతి చేయుటకు ప్రత్తియుత్పత్తికై ప్రత్యేకింపబడిన విస్తార భూభాగము నాశనమైనది. ఇంగ్లాండులోనున్న 580, 00, 000 కడుళ్లలోను 420, 000, 00 కడుళ్లు ప్రత్తికొట్టకై యొక యమెరికాదేశము మీదనే యాధారపడియున్నవి. కాని యమెరికాలో, నుత్పత్తి క్షీణించుటవలన ప్రత్తియొక్క ధర 150 రెట్లు పెరిగిపోయినది. 'పెరూ' బ్రెజిలు'లయందు ప్రత్తిపండుగాని యది యతిస్వల్పము. ఈ జిప్సునందు పాడపంట తగ్గిపోయినది. దానికి తోడు జాతీయత యాదేశమందు విశేష చ్యాపకమును జెందుటయు లాంకమైరు నకు ప్రత్తిపంపుట యీజిప్సు మానుకొనెను. ఈ కారణములచే బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమునకు ప్యయముగ ప్రత్తిపంపించుకొనుట ముఖ్యప సరమయ్యెను.

ప్రత్తి బ్రిటనులో కేవల పరిశ్రమాల యములందును, శ్రమజీవి సంఘముల యందును మాత్రమేగాక ప్రభుత్వకోశ పరి

స్థిత్యాలోచనయందును ప్రాముఖ్యత వహించిన దయ్యెను. లాంకషయిరులో తయారు కాబడు నూలుగాని దూదిగాని విశేషభాగ మితర దేశములకే యోగముతి యగుచున్నది. ప్రపంచములోని 2/3 వంతు దూదిని ఇంగ్లాండు తనయొక్క పరిశ్రమలకొఱకే విక్రీత మొనర్చుకొను చుండెడిది. "యా వత్సపంచమను నస్త్రములచే మేము కప్పి వైచి" మని సతతతాబ్ద మధ్యము వఱకును లాంకషయిరు జనులు గర్వోక్తుల నాడెడి వారు. అప్పుడు మార్కెట్టులో, ప్రత్తియొక యధికాంశానమును నహించియుండెను.

అమెరికాదేశము దూదిని తయారొనర్చుటయు ఇంగ్లాండు దాని గొని సరకుల సమకూర్చుటయు జరుగు చుండెడివి. కాని కొంతకాలము నుండియు ఇంగ్లాండు కొన్ని కష్టముల నెదుర్కొనవలసి వచ్చెను. యూరపునలదను నమెరికా దేశమునందును ప్రత్తి పరిశ్రమ వలనను నమితలాభము గొనుచునని గ్రహించి యా యాదేశముల యందు ప్రభుత్వమువారు మిల్లులను స్థాపించి విస్తారముగా దూదిని, దూది సరకులను తయారుజేయ మొదలిడిరి. ఇట్టి పరిస్థితులలో నమెరికా మీదనే ప్రత్తికొట కాధారపడి యుండుట లాంకషయిరునకు నష్టదాయకము. ఏలయన నమెరికాయందు రానురాను ప్రత్తిపంట క్షీణించినదని యీవరలో నివేదించి యుంటిమి గదా! అందున నిష్పాదమెరికా స్వయముగ ప్రత్తి-పరిశ్రమల సభివృద్ధిపరచుకొనుచున్నది; అచ్చటిపంట యచ్చటకే సరిపోవని స్థితియు వచ్చుచున్నది. పంట తక్కువగుట చే దూదిధర మతింత పోచిపోయెను.

లాంకిషయిరు ఘోర సమస్యల నెదుర్కొనవలసి వచ్చినది. కూలివాండ్రకు పనిలేదు. పరిశ్రమలో పనిచేసే తిండికి నలయు ధన లభియిన లేక మలమల మాజీజీచ్చిరి. యుద్ధమునకు వెనుకటి పరిస్థితులే యిప్పుడున్న యెడల దూదిధాని చుట్టింత సిరిగిపోయెడిదే. కాని ముఖ్యపారిశ్రామిక దేశములయందలి యాధిపత్యములు తారుమారుగుటచేత సరకులు సేయుటకు జాలినంత దూదియే లభింపకుండెను.

1922 వ సంవత్సరమునందు జర్మనీ 1300000 బేళ్ళ దూదిని, జపాను 7,50000 బేళ్ళ దూదిని కొనెను. కాని 1923 వ సంవత్సరమునందు జర్మనీ 800000 బేళ్ళను, జపాను 550000 బేళ్ళను మాత్రమే కొనెను. 1922 వ సంవత్సరము అగష్టు నెల మొదలుకొని 1923 సంవత్సరము మే నెలాఖరు వరకు గడచిన పదిమాసములలో అమెరికాలో పండిన 5,660,969 బేళ్ళ దూదియే కాక, యాజ్ఞపునుండి ఆదేశములొనికి దిగుమతి చేయబడిన 449,070 బేళ్ళదూదికూడ అమెరికా పరిశ్రమలయందు పయోగింపబడెను. ఇంగ్లీషుగాక అమెరికానుండి యూరపున కెగుమతియగు దూదిలో ఒకమిలియను బేళ్ళుతగ్గి యితర దేశములనుండి దిగుమతియగు బేళ్ళలో నొకమిలియను బేళ్ళవరకు హెచ్చెను. అమెరికా “న్యూఇంగ్లాండు” నందు చాల పెద్దవి యగు దూదిమిల్లులను స్థాపించెను. దూది యచ్చటిదేయగుట సరుకులు తయారగుటలో వారికి విశేషవ్యయము కాదు.

జపానుదేశమున ముప్పదియేండ్ల వ్యవధిలో దూది దిగు మతులు నూరురెట్లకన్న

నధికముగ హెచ్చిపోయెను. 1891 వ సంవత్సరమున జపానులో దిగుమతికాబడిన దూది ధర 6,998,534 యెన్నులు * 1920 లో నది 741, 800, 623 యెన్నులవరకు హెచ్చిపోయినది. అమెరికానుండి వచ్చుదూది శ్రేష్ఠమయినది. పేలికలు పొడవుగ నుండును. ఇదిగాక పేలికలు తునుకలు తునుకలుగను పొట్టివిగ నున్నను కూడ చైనా హిందూ దేశముల నుండి దూదిని జపాను దిగుమతి చేసికొనినది.

1913 వ సంవత్సరమున న న గా యుద్ధము నకు పూర్వము జపాను నందు 24, 14, 000 ల కదుళ్లును, చైనాలో 1480,000 కదుళ్లును పనిచేయుచుండెడివి. 1922 వ సంవత్సరమునందు జపానులో 4,267,000 కదుళ్లును, చైనాలో 2,344,000 కదుళ్లును పనిచేసెను. అమెరికా, యిండియా, చైనా, జపానుదేశములలో పరిశ్రమలు వృద్ధియగుటవలన లాంక మైదున కిపారనవ్వుము వాటిల్లెనని వేరుగ జెప్పవలసినదే.

బ్రిటిషువారి సాంవత్సరిక నివేదికను బట్టి 1921 సంవత్సరమున దూది యొక్కిది విధమున పండినట్లు తెలియుచున్నది.

హిందూదేశము. బేళ్లు (400 పానుము బేలుకి)

బొంబాయి	...	...	969,000
పంజాబు	...	...	588,000
మధ్య పరగణాలు, బీరారు	...	...	514,000
మద్రాసు	...	...	358,000
సంయుక్త రాష్ట్రములు	...	...	337,000
బర్మా	...	...	42,000
బెంగాలు	...	...	21,000

* యెన్ను (yen) ఇది జపాను నందు చలామణిలో నున్న యొక నాణ్య విశేషము. ఒక యెన్ను రూపాయి పదియణాలగును.

లీహారు, ఒరిస్సా ...	...	15,000
అస్సాము ...	...	15,000
సంస్థానములు, ఇతర రాజధానులు		742,000
		8,601,000

ఇతర దేశములు.

ఉగెండా ...	...	81,300
సుడాన్ ...	...	27,700
దక్షిణ సైగేరియా ...	..	19,500
ఉత్తర సైగేరియా ...	...	12,000
టెంగిన్యరా సరిహద్దులు ...	...	7,500
వెస్టిండీసు ...	...	4,500
మ్యాసిల్యాండ్, రోగీషియా ...	...	4,600
దక్షిణాఫ్రికా ...	...	2,500
కెన్యా ...	...	500
ఇతరభాగములు ...	...	500
		165,100

బ్రిటీషు సామ్రాజ్యము నందూ ప్రత్తి విస్తారముగా పండు దేశము హిందూ దేశము. ఇది ప్రపంచములో ద్వితీయ స్థానమును సామ్రాజ్యములో ప్రథమ స్థానము. నాకృతి మించు చున్నది. ప్రత్తి నింకను విస్తారముగా పండించుటకు పెక్కు సౌకర్యములు గలవు. వ్యవసాయాభివృద్ధిజేసి పలురకముల ప్రత్తి గింజలను నాటి నీటి వనతి గలుగజేసిన యెడల ఇండియాలో ప్రత్తి యెక్కువగా పండుట కవకాశము గలదు. నేటి లెక్కలనుబట్టి ఇండియాలో యెకరమునకు 85 పౌనులును అమెరికా యందు 200 పౌనులును ఈ జిప్సునందు 400 పౌనులును ప్రత్తి పండుచున్నదని తేలుచున్నది. మరియు హిందూ దేశము నందలి ప్రత్తి దూదిగా వచ్చునప్పటికే 10 పౌనుల వరకు తరుగుదల కాన్ని

చును. యెకరమునకు 76 పౌనులు మాత్రమే నికరముగా నిల్చును. ఇంత తక్కువ పంటకు కారణమేమి? భూమి ఫలవంతమైనది కాకపోవుటచేతనా? కాదు. కృషి సూతన పద్ధతుల మీద సాగువిలయును.

హిందూ దేశమునకు నల్లకు 500,00,000 బేళ్లదూది యుత్పన్నమగును. ఇందులో బ్రిటనుదేశము 2,15,000 బేళ్లదూదినికొని యందు తిరిగి కొని యమ్మివేయును. అందు కమైరును పొంగుచుండి పేలికలుగల దూది యవసరము కావున టిటివిత్తులను నాటి వృద్ధి పరచుటకు 1788 నుండియు ప్రయత్నింపబడి కొంతవరకు సఫలమొందినవి. హిందూ దేశమునందలి మిల్లులకు గూడనిట్టి దూదియే యవసరము. కావున ననేక స్థలములలో నట్టి విత్తులను నాటుచున్నారు. కాని యింక పదేండ్ల వరకు తగినంత దూదిని హిందూ దేశము తయారు చేయ జాలదు. ప్రస్తుతిము హిందూ దేశము నందలి దూది యూరపునకును జపానునకు నెగుమతి చేయబడుచున్నది. బొంబాయి మార్కెట్టులో పేలిక 3/4 లింగుళము పొడవున్నయెడల నా దూది యమూల్యముగానే గణింపబడుచున్నది.

1922-23 సం॥ లో ప్రపంచము నందలి ప్రత్తిపండు ముఖ్య ప్రదేశములలో పంట యీక్రింది విధమున నున్నది

ప్రదేశము	పంట.
ఇండియా ...	4,799,000
అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు ...	12,455,000
ఈజిప్టు ...	991,000
చైనా ...	1,800,000
రష్యా ...	800,000

సింధు పాంచాలముల యందు ప్రతి వ్యవసాయము నీటి నమ్రే వలన జరుగుచుండును. ఇతర ప్రదేశముల యందీ పంట వర్షముల మీద సాధారణముగా యున్నది. మొత్తము మీద ప్రతివత్సరము నీదేశములో 80 మిలియనులు నిలువని ప్రతి పండుచున్నది. ఇందులో మన పరిశ్రమలకు గాను 7,50000 * బేళ్ళు ప్రక్రియపయోగింప బడుచున్నది. రాటముమీద తయారగుచున్న నూలెంతయుండునో సరిగా యింకను తెలియదు. ఖద్దరుయొక్క వ్యాప్తి యతితీవ్రముగానున్న యీరోజులలో నయ్యది కనీసము 100,000 బేళ్ళయిన నుండగలదు. ఇక మిగిలిన 40,00000 బేళ్ళదూదియు నితర దేశముల కెగుమతి యగుచున్నది.

ప్రతి గింజలు సేయుట బేళ్ళచేయుట మొదలగు పనులు యంత్ర సహాయమున చేయబడుచుండును. హిందూదేశ వర్తకులకును యూరపు దేశ వర్తకులకును స్వంత యంత్ర సామగ్రికలదా. యంత్రములు లేనిచోట్ల కమిషనుమీద గింజలను దీయించి బేళ్ళను చేయుచుండురు.

హిందూదేశము నందుత్పత్తి యగు దూది యంతయు బొంబాయి మార్కెట్టునకు బోవును. ఈ దూదియంతయు “కొలా బాగ్గీను” అనుచోట కొట్లలో నుంచబడుచుండెడిది. కాని యచ్చట తగినంత స్థలము లేక దూది బేళ్లనారుబైట బడవేయుచుండెడివారు. అందువలన సాధారణముగా నగ్నిప్రమాదముల వలన కొన్నివేల బేళ్ళు తగులబడి యపారనష్టము కలుగజొచ్చెను.

ఇప్పుడు బొంబాయి గవర్న మెంటువారు బొంబాయికి గొలది మైళ్ల దూరముననున్న “సిరై” వద్ద పెద్దపెద్ద కొట్లను కట్టించిరి. ఆకొట్లు ఎన్నిలక్షల బేళ్లనయినా భరింపగలవి. ఆకొట్లవద్దకు ప్రత్యేకముగ వర్తకుల కొరకై రైళ్లు బాములు మొదలగు యానసాంస్యములను చేయబడినవి.

ఇచ్చటనే మాది సంబంధ మగు సకల వ్యవహారములను నడపుట కేర్పడిన ఒక అధికార సభును యొక్క కార్యాలయమును నిలదు. ఈనాకువలె బేరసారము లిష్టము వచ్చినట్లు జరుగుట కిష్టము వీలులేదు. ఈ వర్తకములో బొంబాయి అహమదాబాదులకు ప్రీవములగు పోటీలు జరుగుచుండెను. బొంబాయి యొక్క ప్రాధాన్యమును తొలిగింప నెన్నియో ప్రయత్నములు చేయబడినవి. కాని లాభము లేకపోయినది. బొంబాయియిప్పటికిని మార్కెట్టున మూల్యనిర్ణయాధికారమును వహించియున్నది.

ఇంక బెంగాలులో చిట్టగాంగు, బంకూర మిడ్నపూరు ప్రాంతముల యందును అస్సాములో గాజె, లూషై ప్రాంతముల యందును ప్రతిపాడు చున్నది. ఇచ్చట తయారగు దూదిని కామిల్లా దూది యందురు.

గుజరాత్, మధ్యరాష్ట్రములు, బీరారు, చెన్నరాజధాని, యా భాగముల యందు ప్రత్తికడు జాగరూకతతో నూతన పద్ధతుల మీద విశేషముగా పండింప బడుచున్నది.

అమెరికా, క్వెన్సులెండు, ఆస్ట్రేలియా మొదలగు దేశములు ముఖ్యముగా నీవ్యవ

సాయమును వృద్ధిజేసికొను చున్నది. విశేష
ధనమును న్యవసాయమునకుగాను వెచ్చింపు
చున్నది. హిందూదేశమున నట్లు కాదు.
ఈప్రశ్నను కొరకతిస్వల్పముగ ధనము విని
యోగింప పడుచున్నది.

హిందూ దేశమున నింకిను కలకత్తా,
ఇంబోరు, అనురావతి, బికనీరు, ప్రదేశము
లలో దూదిమార్కెట్టులు గొప్పవియే కలవు.

ఇండియా గవర్నమెంటు వారిప్పు
డిప్పుడు మనదేశములో ప్రత్తివండించు విష
యమున శ్రద్ధదీసికొనుచున్నారు. “సుక్కూరు
బర్రేజి ప్రాజెక్టు (Sukkur Barrage Pro-
ject) గవర్నమెంటువారి అంగీకారమును
బడిసినది. పని ప్రారంభింప బడినది.

పూర్తియగు నప్పటికి 12 ఏండ్లుపట్టును. 12
కోట్ల రూపాయలు వ్యయమగును. 80
లక్షలయెకరముల భూమిని ఈ ప్రాజెక్టుసాగు
చేయగల్గును. బ్రిటీషువర్తకులు, మంత్రులు,
మిల్లులయజమానులు నెల్లరు మేలిరకపుదూది
కొఱకమెరికామీది నాధారపడియుండి నవ
సరములేకుండ నట్టిదూదినే ఇండియాలో
తయారొనర్ప యత్నించి నేటికి ఈప్రాజెక్టు
మూలమున కృతకృత్యులైనదియే భావింప
వచ్చును. నేటిదూది ధరలుకూడ యీవ్యవ
సాయాభివృద్ధికి కారణ మనుకొన వచ్చును.
ప్రభుత్వమువారి యీశ్రద్ధయంతయు లొంక
మైదు వర్తకుల నిమిత్తమేమో ననియు
నూహింపవచ్చును.

పృ కృ తి

(పెనుమర్తి వేంకటరత్న ము గారు)

అరుణరాగము నొరసి కొనుచును
సరసి జాపుండుదయశైలాం
తరమునం దెనకమ్ము నెనెగంగ
నరుగఁ బిలిచెదవు!

పూవుఁ దీవలతావి పొలయంగ
మాచిగున్నల మవ్వమొలయంగ
శ్రీవసంతోదయపు భాగ్యముఁ
జేరఁ బాడెదవు!

చిటుతరంగల నొరసి కొనుసురు
చిరతటాక తటంబులందున
మురువుఁ గొలిపే పిల్లగాడ్పులఁ
బరుగులాడెదవు!

లేచివెన్నెలఁ బూతఁ బూసుక
వాతి విస్తృతి సారభంబుల
శ్రీత లిర్పనిశాలతాంగికి
గీతిఁ బాడెదవు?

కవి కుమారులు భావగీతా
రవళిగోమగ్నమ్ము నందుచు
భువిమరచి తన్మయతఁ జెడఁగ
బొంగిపోయెదవు!

జనులు నిద్రాసక్తులగుచును
దనులమఱచి సుషుప్తిఁ జెడఁగ
లాలితములగు వేణువముల
జోలఁ బాడెదవు!

సముద్రగుప్తు యాంధ్ర దేశముపై దండయాత్ర సలిపి యుండెనా ?

ఆంధ్ర దేశమును జయించి యుండెనా?

[నడింపల్లి జగన్నాథరావు పంతులుగారు.]

పల్లవరాజు చీ యాంధ్రదేశమును పరిపాలన సల్పుకాలమున అనగా క్రీస్తుశకము నాలవ శతాబ్ద మధ్యమున పాటలీ పుత్రమును పరిపాలన చేయు చుండిన గుప్తు వంశీకుడు సముద్ర గుప్తు డీ యాంధ్రదేశముపై దండు వెడలి జయించి నటుల విన్నెంటు స్మిత్తు, డాక్టరు ప్లీటు మొదలగు చరిత్రకారులభిప్రాయముల వెలిబుచ్చియుండిరి. సముద్రగుప్తుని దండయాత్రా విధానమును అలహాబాదు కోటలో నొక స్తంభముమీద నున్న శాసనము దెలుపు చున్నది. * సముద్రగుప్తు డీయాంధ్రదేశమును గూడ జయించి నటుల పూర్వచరిత్రకారులు కొందరు చెప్పియుండుటచే నాతని దండయాత్రా విధానమును గూర్చి విశదముగ తెలిసికొనుట ప్రతి యాంధ్రుని కావశ్యకమని తలంచెద.

సముద్ర గుప్తుడు ప్రథమమున దక్షిణకోసలముపై దండెత్తి యాదేశమును బరిపాలించెడి మహేంద్రుని జయించి ప్రస్తుతపు ఒరిస్సా (Orissa) మధ్య రాష్ట్రముల (Central Provinces) భాగములు జేరియున్న మహా కాంతారరాజులను జయించెననియు

అందుముఖ్యుడు వ్యాసురాజనియును, అట నుండి దక్షిణముగ తూర్పు సముద్రతీరమున కళింగరాష్ట్రపు పూర్వపు రాజధాని నగరమగు పిష్టపురమును పాలించెడి రాజును, గంజాము మండలములోని మహేంద్రగిరి కోటను కొత్తూరు కోటలను బరిపాలించెడి రాజులను, కొల్లేరు సరస్సు తీరముననున్న మంతరాజును, దాని నానుకొని కృష్ణా గోదావరుల మధ్య నున్న వేంగిని పరిపాలించెడు రాజును, మద్రాసునకు నైఋతిమూలనున్న కాంచీపురమును పరిపాలించుచుండెడు “విష్ణుగోవుని” జయించి అటనుండి వెడలి పశ్చిమముగా “పాలక్కను” పాలించు ఉగ్రసేనుని జయించి అటనుండి వెడలి దక్షిణాపథము పశ్చిమ భాగముగా మార్గ మధ్యమున దేవరాష్ట్రమును ఈ రందపల్లెను జయించి తన రాజధాని నగరమునకు చేరియుండి నటుల విన్నెంటు స్మిత్తుగారు హిందూ దేశ పూర్వ చరిత్ర యందు చెప్పి యున్నారు. † అందు వేంగిని పరిపాలించు రాజు పల్లవ వంశీకుడుగ నూహించుచుండినటులను, కాంచీపురిని పరిపాలించుచున్న విష్ణుగోవుడు పల్ల

† see 'Early History of India' by mr V. A. Smith Pages 283 — 284

వృడయినటులను చెప్పియున్నారు. దేవరాష్ట్రమున ప్రస్తుతపు మహారాష్ట్ర దేవమయినటులను యీరందపల్లి ఖాండేష్, అయినటులను పాలక్కను నెల్లూరు జిల్లాలో నుండినటులను కూడ చెప్పియున్నారు.

ఈ సముద్ర గుప్తుని అలహాబాదు శాసనమున చెప్పబడిన కౌరాల శబ్దము కైరళ శబ్దమునకుమారు పొరపాటున వ్రాయబడియుండుననియు కైరళమే కేరళదేశమునకు పేరైయుండుననియు దీనిని బట్టి సముద్ర గుప్తునందక్షిణమున కైరళదేశము పర్యంతము దండ యాత్ర సలిపి కేరళమును గూడ జయించి యుండు ననియు స్త్రీటు దొగవారభిప్రాయ పడి యుండిరి.* కేరళమును నది చేరరాజ్యమునకు పేరు. ఆ శాసనమున చెప్పబడిన కొత్తూరమనునది కోయంబత్తురు మండలములోని పొల్లాచికిని పాలక్కయనునది పాలఘాటునకును ముడివెట్టి పైయభిప్రాయమును బలపరచి యుండి నటుల గాన్పించు చున్నది.†

పాలక్క యనునది నెల్లూరుమండలములో నున్నటుల స్పష్టముగా చెప్పియున్నారు. మరియు పల్లవుల శాసనము లందయ్యది కృష్ణానదికి దక్షిణమున నున్నటుల జెప్పబడియున్నది. పల్లవరాజు కుటుంబములలో నొకశాఖవారు పాలక్కడ యందు పరిపాలన నలుపు చుండినటుల వారిశాసనములే తెలుపు చున్నవి. ఆ శాసనములలో నుదహరింపబడిన గ్రామములనుబట్టి అయ్యది ప్రస్తుతపు నెల్లూరు మండలములో వాయ

వ్య భాగమున నుండినటుల యూహింప దగి యున్నది గాని పాలఘాట్ట అని చెప్పటకెంత మాత్రము వలనపడదు. ప్రస్తుతపు గంజాము మండలములో కొత్తూరుగలదు. ఆ శాసనమున చెప్పబడిన కొత్తూరనునది ప్రస్తుతపు గంజాము మండలములోని కొత్తూరేగాని కోయంబత్తురు జిల్లాలోని పొల్లాచియును కాదు.

అయిహాలి శాసనమున† చెప్పబడిన కూనాల తీర్థము, అలహాబాదు శాసనమున చెప్పబడిన కౌరాలమేనని కీల్ హారన్ గారు నడివియుండిరి. బహుశః దీని సంగీరించియే కాబోలును చరిత్ర కారులందరును సముద్ర గుప్తును కొల్లేరు సరస్సు ప్రాంతమున బరిపాలించెడు రాజును జయించినటుల జెప్పియుండురని తోచుచున్నది. కౌరాలమును కూనాల తీర్థమును ఒక్కటియే నని చెప్పటకు కారణము లేవియో కీల్ హారన్ గారు తెలియ జేసినవారు కారు. కౌరాలమును, కూనాల తీర్థమును ఒక్కటియే యయ్యుండునని సమర్థించెదమనినచు కారణము లేమియు గాన్పించవు. కౌరాలమే కూనాల తీర్థమని యొప్పుకొనినను కూనాల తీర్థమునకును కొల్లేరు సరస్సునకును సామ్యమేమి? అయ్యదియే కొల్లేరు సరస్సుఅని చెప్పటకును కారణములు గాన్పించవు. ఈ శాసనమున చెప్పబడిన కౌరాలమును కోరాలముగ జయనలయుననియు అయ్యది కోరాళ రాష్ట్రముగ జెప్ప వలయునేగాని కొల్లేరు సరస్సును గూర్చి సముద్ర గుప్తుని అలహాబాదు శాసన

* See Gupta's Inscriptions by Dr. Fleet page 7. Foot note 1.

† See 1. R. A. S. 1897 page 29.

‡ E. p. Ind Vol. VI. No. 1 Page 3

మున చెప్పబడి యుండలేదనియును స్వామి నాథ దీక్షితుల వారు చెప్పి యున్నారు.* ప్రస్తుతపు బొంబాయి రాజధానిలోని ఖాండేష్ జిల్లాలోనున్న యీ రందోలను నదియే సముద్రగుప్తుని శాసనమున నుదాహరింపఁ బడిన యీ రందపల్లియని స్థితు దొర వారు చెప్పి యున్నారు.† రెంటి నామము లొక్కటిగ గాన్పించుటచే ఖాండేశులోని యీ రందోలని చెప్పటకు కారణములను చెప్పియుండిరి. దీని సంగీకరించియే కాబోలును తక్కిన చరిత్ర కానులును సముద్ర గుప్తుడు కాంచీ పురమునకు వెళ్ళి అటనుండి తన రాజధానికి తిరిగి బొంబాయి పాంత మార్గమున వెళ్ళియుండి నటుల జెప్పుచు అలహాబాదు శాసనమున చెప్పఁ బడిన దేవరాష్ట్ర మనునది మహారాష్ట్ర దేశమని చెప్పియుండి నటుల గన్పించుచున్నది.

అలహాబాదు శాసనమున చెప్పబడిన దేవరాష్ట్రము మహారాష్ట్ర దేశమని చెప్పట కెంతమాత్రమును వలను పడదు. అటుల చెప్పటకు నాధారములును గాన్పించవు. దేవరాష్ట్ర మనునదియే మహారాష్ట్ర దేశమని చెప్పు వారందులకు కారణముల జెప్పిన వారుకారు. అలహాబాదు శాసనమున చెప్పబడిన దేవరాష్ట్రమును ప్రస్తుతపు విశాఖ పట్టణము మండలములోని భాగ మయ్యుండెను. గాని మహారాష్ట్ర దేశముకాదు. స్థితు స్మిత్తు దొరగార్లు చెప్పినటుల యీరందపల్లి ఖాండేషులోని యీ రందోలనునది కాదు.

దేవరాష్ట్రము, మహారాష్ట్ర దేశముకాదు. వారి యభిప్రాయము సరికాదని స్పష్టముగ జెప్పవలసి వచ్చుచున్నది.

అలహాబాదు శాసనములో చెప్పబడిన ‘పిష్టపురక మహేంద్రగిరి కాత్తూరక స్వామి దత్త’ యను వాక్యమును బట్టిచూచిన “పిష్ట పురి మహేంద్రదును, గిరికాత్తూరక స్వామి దత్తుడును” అనియే జెప్ప నొప్పుచున్నది. గాని వేరు విధముగ జెప్పవీలు లేదు. అనగాపిష్టపురము నందలి మహేంద్రుడనియు, గిరికాత్తూరు నందలిస్వామిదత్తుడనియు జెప్పదగియున్నది. గిరికాత్తూరన కొండకాత్తూరు అనగా కొత్తూరు కొండపైని కోటయని స్ఫురించు చున్నది. అయ్యది ప్రస్తుతపు గంజాముమండలములోని కొత్తూరను నదియేగాని మఱియొకటికాదు. ఈకొత్తూరునకొండపైన కోట యున్నది. ఈశాసనమున ఈరందపల్లె యనునది కొత్తూరుగిరి కాత్తూరునుచెప్పిన మొదటచెప్పబడియున్నది. ఆవరుసను బట్టిచూచిన యీరందపల్లియు దానికి దాపుననే తూర్పుసముద్ర తీరమున నున్నదనియే స్ఫురించును. మఱియు దేవేంద్ర వర్మచే బ్రకటింప బడిన సిద్ధాంతముశాసనమునుబట్టి గంజాము జిల్లాలోనొక యీరందపల్లి యుండినటుల స్పష్టముగ గాన్పించుచున్నది. సిద్ధాంతము శాసనమున యీరందపల్లి వాస్తవ్యునికి దానముచేయఁ బడినటులజెప్పఁ బడి యున్నది. ఈయీరందపల్లి గంజాము మండలములోని శ్రీకాకుళము ప్రాంతమున నుండినటుల గాన్పించుచున్నది. కానసముద్రగుప్తుని అలహాబాదు శాసనమున

* See Ancient History of Deccan by Swaminatha Dikshitar page 59.

† See J. R. A. S. 1898 Page. 369.

‡ See Ep ind Vol Xi Page 112

జెప్పబడిన యీరందపల్లియును, దేవేంద్రవర్మ సిద్ధాంతము శాసనమున చెప్పబడిన యీరందపల్లియునొక్కటియేయని చెప్పవచ్చుచున్నది.

దేవరాష్ట్రమునునది విశాఖ పట్టణము మండలములోని దైనటుల విశాఖపట్టణము మండలములోని కసింకోట యందు గాన్నించిన శాసనమును బట్టి తెలియు చున్నది. ఇయ్యది పూర్వచాళుక్య భీమవిష్ణువర్ధనునిచే బ్రకటింపబడినదై యున్నది. అందుదేవరాష్ట్రములోని భాగమగు యలమంచికళింగ దేశములోని గ్రామమునొకదానిని దానము చేసినటుల జెప్పబడియున్నది. యలమంచి కళింగ దేశమనగా యలమంచి రాజధానిగ గలకళింగ దేశభాగమని జెప్పవచ్చును. ఈ యలమంచియనునది ప్రస్తుతపు విశాఖ పట్టణము మండలములోని సర్వసిద్ధి తాలూకాలోని యలమంచిలి యనుపట్టణమయ్యున్నది. వీనినిబట్టిచూడ సముద్రగుప్తుని అలహాబాదు శాసనములోను దహరించ బడిన యీరందపల్లి గంజాము మండలము నందలి యీరందపల్లియనియు, దేవరాష్ట్రము విశాఖపట్టణము మండలములోని దేవరాష్ట్రమునియు తెలుచున్నది. అయ్యవిబాంబాయి రాష్ట్రములో జేరినకాండేవు జిల్లాలోని యీరందోలును, మహారాష్ట్ర దేశమును కావనియును, సముద్రగుప్తుడు దక్షిణాపథము నందలి పశ్చిమ భాగమున ననగా బాంబాయిప్రాంత మార్గమునతిరిగి రాజ థానికి వెళ్లి యుండలేదనియు జెప్పుట కేమియు సందేహము గాన్నించదు. పీట దొరవారు చెప్పినటుల కేరళము

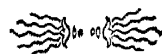
పొలాచి, పాలఘాట్టు, మహేంద్రగిరి, కొల్లేరు సరస్సు, ఖాండేషలోని యీరందోలు, మహారాష్ట్ర దేశములను గూర్చి అలహాబాదు శాసనములో బ్రశంసచేయఁ బడియుండ లేదనియును, ఆ శాసనమున చెప్పబడిన ప్రదేశములన్నియు దక్షిణాపథములోని తూర్పు సముద్రతీర ప్రాంతప్రదేశము లేననియును నిస్సంశయముగ జెప్పవచ్చుచున్నది.

ఇక సముద్రగుప్తుఁ డెంతవఱకు దండయాత్ర సలిపి యుండెనో యా విషయమును దెలిసికొనుట యావశ్యకము గాక పోదు. సమాధి గుప్తుడు దండయాత్ర సల్పిన కాలమున యీదేశమును కాంచీ పురమును రాజధానిగ జేసుకొని విష్ణుగోపును వరిపాలించుచుండెను. ఆతనిసామ్రాజ్యమున కళింగదేశ భాగము జేరియుండెను. సమాధి గుప్తుడు దక్షిణాపథముపై దండు వెడలి దక్షిణకోసలము మహాకాంతారముల మీదుగ విష్ణుగోపుని సామ్రాజ్యము లోని కొత్తూరు పిష్టపురము నఱకు నచ్చుసరికి చక్రవర్తియగు విష్ణుగోపునకు తెలిసి తన సామంతరాజులను దక్షిణాపథమునందలి యితర రాజులను గూర్చుకొని యుద్ధసన్నద్ధుడై సముద్రగుప్తుని దార్కొని ఆతని నోడించి వెనుకకు దరిమివేయ తిరిగిపారిపోవు పట్ల దేవరాష్ట్రము యీరందపల్లెమీదుగా తన రాజధానికి చేరినటుల గనుబడుచున్నది. దేవరాష్ట్రమును యీరందపల్లియును తూర్పుసముద్ర తీరమున విశాఖ పట్టణము గంజాము జిల్లాలలో నుండుటచేతను తిరిగి రాజధానికి పోవుపట్ల ప్రధమమున దేవరాష్ట్రమును (విశాఖపట్టణము జిల్లాలోనున్నది.)

† See Report on Epigraphy Go. No. 538, public 28, July 1909, part II para 59, page 102; Inscription No14.

పిమ్మట యీరందపల్లి (గంజాము జిల్లాలో నున్నది.) యును జెప్పబడి యుండుటచేతను గోదావరి జిల్లాలో నున్న పిష్టపురమునుండి వెనుకకు తిరిగిపోవు నెడల ప్రథమమున విశాఖ పట్టణము మండలమును పిమ్మట గంజాము మండలమును దాటిపోవలసి యుండుట చేతను సముద్రగుప్తుడు పిష్టపురమును దాటి యీవలకువచ్చినటుల గాన్పించెను. సముద్రగుప్తుని శాసనమున అనముక్తాదిపుడైన నీలరాజును వేంగిరాజును హస్తివర్మయును పాలక్కరాజును సుగ్రసేనుడును దేవరాష్ట్ర ప్రభువగు కుబేరుడును కోసలపురాధిపతి యగు ధనంజయుడును బేర్కొన బడి యున్నారు. ఈ శాసనమున దక్షిణాపథమున నున్న రాజులందరిని బేర్కొనుచు వారల నందరిని సముద్రగుప్తుడు చెరగొని తిరిగి విడచి పెట్టినటుల జెప్పబడి యున్నది. ఉత్తరహిందూస్థానమున బెక్కు విజయముల గాంచి ప్రఖ్యాతి వడసిన సముద్రగుప్తుడు దక్షిణాపథముపై దండువెడలి దక్షిణాపథమున నోటువడియెననిన యపఖ్యాతిగ నుండు ననియెంచి దక్షిణాపథమున గూడ జయము గాంచినటుల డంబములు గొట్టు కొనుచు

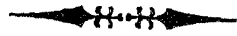
వ్రాసెనుకొనిన వ్రాత లయుండునేకాని వేరు కాదు. తాను చెప్పుకొను నటుల విజయమునే గాంచియుండిన నీదక్షిణాపథమునందెచ్చట నైనను విజయ చిహ్నములు గాన్పించు లాగున నట్టి శాసన స్తంభముల నాటించ కుండునా? అట్టి స్తంభములను గాన్పించవు. ఆయ్యదియు సముద్రగుప్తు డీ దేశమునకువచ్చియుండలేదనియు నీ దేశమును జయించి యుండలేదనియు జెప్పుటను బలపరచు చున్నది. ఒకవేళ ప్రథమమున తానుగాంచిన స్వల్ప విజయములలో నొకరిద్దరిని చెరగొని యుండినను విష్ణుగోపునితో బోరి యపజయమొంది తానదివరలో జయించిన దేశమును సయితము వదలితిరిగి చూడకుండగ తనరాజధానికి పారిపోవుటలో వారిని విడచి వెళ్ళియుండియు దానినే గోరంతలు కొండంతలుగ జేసి అతిశయోక్తిగ శాసనమున బ్రచురించి యుండిన బ్రచురించి యుండవచ్చుననియు తోచుచున్నది. కావున సముద్రగుప్తు డీ యాంధ్రదేశమునకు వచ్చియుండలేదనియు ఆంధ్రదేశమును జయించి యుండలేదనియు స్పష్టముగ జెప్ప నొప్పుచున్నది.

యెఱుకలవారు.

(తిమ్మరాజులక్షీవారాయణగారు.)

వీఱుకవిధమైన కొండ జాతివారు. అనాగరికులు. అనుదినము, సోదమ్మసోదో, యని యఱచుచు వీధులమెట తిరుగువారును ప్రతీదినము, పచ్చపొడిపించుకోరమ్మ పచ్చో, యని కేకలిడుచు గ్రామగ్రామము పల్లెపల్లె దిరుగువారును అనేకవిధ సర్పముల బుట్టలలో నుంచుకొని నెత్తినిడికొని యిల్లిల్లు తిరిగి నాగస్వరము పాడుచు తిరిపెమెత్తెడు భిక్షుట కులును, యీచెఱువు పొంతముల ఆచెఱు వుపొంతముల గుడిసెలవేసికొని, కుంచెల గట్టు' వారమని చెప్పుకొనుచు కుంచెలగట్టి జీవనము చేయువారును యెఱుకలవాండ్రే. ఇక్కాలమందు వీరలలో వృత్తి భేదములం బట్టి యనేక తెగలు కాన్పించుచున్నను వీరినామముంబట్టి చూడ ఈజాతియంతయు నొకానొకప్పుడు వారు వీరిని వివక్షత లేక సోదిచెప్పుటయే పరమావధిగా నున్నవారని స్పష్టపడుచున్నది. వీరలలో యీ వృత్తి యిపుడు చాలభాగము నశించినది. సరియైన సోది చెప్పువారే కనబడరు. వీరుసత్యమున కరణ్యవాస్తవ్యులే యైయున్నను నేడెల్లడల గాన్పించుచున్నారు. దేశభాషంబట్టి వీరికి కొన్ని తావులందు కొరిచలనియు, కొన్ని ప్రదేశములందు కొరవలనియు కొన్ని ప్రదేశము లందుమృకండులనియు, పర్యాయనామంబులు

కలవు. అనాదియందు యుద్ధాదులందు గూఢ చారులుగనుండి ప్రజలకెంతయో నుప కారులుగనుండిన వీరలు, దేశదేశము, పట్న పట్నము, పల్లెపల్లెదిగిరి ఉప్పు, కరివేపాకు లోను గాగల ముఖ్య తినుబండముల బ్రజలకు సరపరాజేసి యెన్నికగాంచిన వీరలు, నే డభోగతి పాలయి తినుటకు తిండిలేక కట్టు టకు గుడ్డలేక మలమలమాడుచు దిగంబరులై చోరవృత్తి భిక్షుటనవృత్తి నవలంబించుచు యెందుకు కొఱగానివారలయి ప్రజలకు భీక రాకారులై సంచరించుచున్నారు. మను స్మృతి యెఱుకల నొకభాష్యాజాతిగా పరి గణించుచున్నది.

వీరలలో యీక్రింది తెగలు కలవు.

1. కావడి లేక ఉప్పుయెఱుకలు
2. పరికి యెఱుకలు
3. తట యెఱుకలు
4. సానె యెఱుకలు
5. వడ్డెఱుకలు
6. కుంచెఱుకలు
7. కరివే పాకెఱుకలు
8. కావలెఱుకలు
9. పాములవాండ్రు
10. భజంత్రీ యెఱుకలు
11. అడవి యెఱుకలు

12. జాతిపల్లె యెఱుకలు.

13. పూనాయ కుట్టి యెఱుకలు.

11, 12, జాతులు రిపైర్లు పోలీసు డిప్యూటీ సూపరింటెండెంటు గారగు శ్రీమాదిరెడ్డి పాపారావునాయుడుగారి గ్రంథములయందును, 13 వ జాతి శ్రీము లాలి ధొర వారి గ్రంథముల యందును మాత్రమే కనబడుచున్నవి. కాని యీజాతు లనవసరము లని నాయభిప్రాయము. ఎఱుకల వారందఱు ననవాసులేకాన ప్రత్యేకపు అడవియెఱుకలని నొకతెగ చూపుట యనవసరము. జాతిపల్లె యెఱుకలన్నను పరికెయెఱుకలన్నను నొక్కటియే. పూనాయకుట్టి యెఱుకలన పిల్లుల జంపువారు. ఈ ఘాతుక కృత్యము సాధారణముగా కుంచెఱుకలు చేయుదురు. కాన వీతినొక తెగగా చూపుట యనవసరము. ఇక యొక్కొక్క తెగను గుఱించి సావధానముగ ప్రత్యేకంబుగ విచారితము.

కావడి లేక ఉప్పుయెఱుకలు.

ఇనుపదారులు వృద్ధిలోకి రాకమున్ను వీరు ప్రజల కెంతయో నుపకారులుగా నుండెడి వారు. హైదరాబాద్ టిప్పు సుల్తానుల కాలములయందు రణ రంగ మందు వీరు గూఢ చారులుగను యుద్ధసామగ్రిల మోయుట యందును దేశముల గొల్లకొట్టుట యందును నెంతయో నుపయోగపడు చుండెడివారు. ఎడ్లను గాడిదలను కించి వాని సహాయమున యుప్పు లోనుగా గల యవరద్రవ్యముల సముద్ర ప్రాంతములనుండి కొనివచ్చి ప్రజలకు విక్రయించి క్రొమబాధా నివారణ మొనర్చెడి వారు. ఇనుపదారులు వచ్చినపిమ్మట వారి

వృత్తులకు తావులేకపోయెను. వాని విడనాడి అన్నముకు నీరముకు కలుపు నాచి భార్యా బిడ్డలతోను బంధువర్గముతోను దేశాటనము చేయుచు కుక్కిరింపు కొనుటకు చ్యారాద్యనేక దుర్వృత్తుల నవలంబింప వలసి వచ్చెను.

పరికె యెఱుకలు

వీరలనే మనము పరికె ముగ్గులవారనియు, సోదెచ్చె ముగ్గులవారనియు పిలుచుచుందుము— వీరి జన్మస్థానము తిరుచినాపల్లి జిల్లాలో కులూతలె తాలూకా తొగమలెవద్ద నున్న యూదియపట్టుగ్రామమనియు యనంతరమచటనుండి బయలుదేరి పాల్వూరు తాలూకా యందును పునచ్చేరీ గ్రామమందును వాసమేర్పరుచుకుని గుంపులుగుంపులుగా వసియించుచున్నారని ములాళీ ధొరవారు వ్రాయుచున్నారు.

తట్టయెఱుకలు

వీరలను అనుదినము మనము చూచుచునేయున్నాము— ప్రతి గ్రామమందును గ్రామబాహ్యమందు వసియించు యీతచు వ్వలవగయి గాలతో తట్టలు బుట్టలులోనుగా గలవి యల్లిగ్రామగ్రామముదిరిగి పైకమానకో బియ్యమునకో వడ్లకో పిడికెటి యన్నముకో యమ్మి జీవనముచేయుచుండుదు.

సాని యెఱుకలు

మాదిగలు మాలలు తురకలు చెంచులు యానామలలోవలె వీరలలో కూడ బోగమువాండ్రు కలరు. అందునిమిత్తమే

పిల్లలగూడ వికయింతురు. వీండ్లనే
మాదిరెడ్డి పాపారావునాయుడుగారు వారి
గ్రంథమందు కోతి యెఱుకలని పేర్కొని
యున్నారు. ఈ గానుము పీరు భిక్షాటనము
చేయుచు కోతినాకదాని పెంటనిడికొని బిచ్చ
మెత్తుదురు కాన కలిగెను.

వడ్డియెఱుకలు

వీండ్లు రస్తాలు బాగుచేయుటయందును
రాండ్లు మోయుట యందును రాండ్లు
చెక్కి శుభ్రముచేయుట యందును నిపుణులు.
ఈజాతి యీపాత్రములలో కానవచ్చుట
లేదు.

కుంచెఱుకలు

వీండ్ల నెఱుంగనివారు లేరు. గ్రామ
గ్రామముతిరిగి గ్రామబాహ్యమందు గుడిసెలు
వేసికొని ప్రజలకు కుంచలుగట్టి యిచ్చియు
బట్టలనేతగాండ్రకు నేతబిళ్ళల తయారుచేసి
యిచ్చియు చేపలపట్టు వాండ్లకు వలల నల్లి
యిచ్చియు జీవనము చేయుచుందురు.

కరివేపాకెఱుకలు

వీరికిని కావడి లేక ఉప్పు యెఱుకల
కును బేధములేదు. కాని వీరి వృత్తికరివే
పాకు విక్రయము.

కావలియెఱుకలు

ఈ జాతి గ్రామ కావలి కాయును.
ఈచూచారము యత్తరహిందూస్తాననుచు
విశేషముగా ప్రబలియున్నది. నేటికీ యా
చారము మన వఱకు కూడవ్యాపించియున్నది.
ఉత్తర సర్కారుల యందును తదితరస్థల
ముందును వీండ్లను గ్రామ కావలివాండ్లనుగా
నే డేర్పఱుచుచున్నారు. కాని వీరి కావలి

యంత విశ్వసనీయము కాదు. యానాది
కావలి గుఱించి వ్రాసినయంశములే వీరికిని
చెల్లును.

పాముల వాండ్లు.

పాములను బుట్టలలో పెట్టుకునివచ్చి
నాగస్వరము పాడి వానియాడించి యిల్లు
తిరిగి తిరిపిమెత్తుచుందురు.

భజంతీయెఱుకలు.

వీండ్లు వాద్యగాండ్రు. వినాహాది
శుభకార్యములయందు వాద్యముల మ్రోగిం
చి ధనార్జన కావింతురు. ఇటీవల మంగల
వాండ్లు బయలుదేరుటచే వీరివృత్తి నశించి
నది. వారు వీరిని తిరిమివేయుచున్నారు.
నేడేతెగ యెందును కాన్పింపదు.

మనుస్మృతి.

ములాళీ ధోరవారు యెఱుకలవారు
వైశ్యునకు బ్రాహ్మణస్త్రీయందుకాని క్షత్రి
యస్త్రీయందుకాని జన్మించిన వారిని
మనుస్మృతి వాక్కుచుచున్నటుల వ్రాయు
చున్నారు. కాని యిది సత్యముకాదు. మనువు
వైశ్యునకు బ్రాహ్మణ స్త్రీయందు కాని
క్షత్రియ స్త్రీయందుకాని జన్మించిన వారు
మాగధులు వైదేహులు అని వచించుచు
(10 వ అధ్యాయము 17 వ శ్లోకము) వారి
వృత్తులు గట్టునగదాను సముద్రమగదాను వర్త
కము చేయుటయని వ్రాసినాడు (10 వ అధ్యాయము
47 వ శ్లోకము) దీనిని బట్టియే ములాళీ
ధోరవారు పొరబడియుంటురు. మను స్మృతి
ప్రకార మివృత్తి నవలంబించు వారింకను
పెక్కురు కలరు. అందువలన యివృత్తి కల
వారు యెఱుకలవాకే యని నిర్ధారణచేయుట
చాల పొరపాటు.

గోత్రములు .

వీరిలో కావాటి (చైవమునకు బూజా ద్రవ్యములు కావశ్యములతో మోయువారు) యనియు; పుయ్యాల (చైవమును పుయ్యాల తొట్టితో బెట్టి యూపువారు) అనియు, బండి (పిండాదుల లాగువారు) యనియు, మాను పాటి (చైవసాక్షిత్వమును చేయువారలు) అనియు మేండ్రగుత్తి (చైవమునకు పాదరక్షలు సరఫరా చేయువారు) యనియు, సాదుపాటి (భగవద్యలంకార ప్రీతులు) యనియు, ఆరు గోత్రములు కలవు. ఈ గోత్రనామములంబట్టి చూడవీదాకానొకప్పుడు కేవలము చైవారాధనయందు నిమగ్నయై యున్న పవిత్ర జాతివలె గాన్పించుచున్నది. కాని అయ్యది దక్షిణ దేశమందు మాత్రమే. అందువలననే వీరికి దక్షిణ దేశ సంబంధనామములు కలిగినవి. వీరిభాషకూడ అరవము, తెలుగు, కన్నడము మిశ్రమయైయుండు. పై యారుగోత్రములలో కావాటు సాదుపాటి ముఖ్యములు. కొంతకాలము దనుక కావాటి పిల్లవానికి సాదుపాటి పిల్లనిచ్చుట దక్క సాదుపాటి పిల్లవానికి కావాటిపిల్లనిచ్చు యాచారము లేదు. ఈనిర్బంధము నేడు నశించినది.

గృహనామములు .

వీడ్లకు సాధారణముగా కావాటి, సాదుపాటి, పొండ్రగుత్తి, పుయ్యాల, బండి, మానుపాటి, ఆవుల, బొమ్మ, పొన్నర్లు, పేట్ల, చల్లా, దేవర, దేవరకొండ, గరికె, కంపా, కట్టా, వైరెరాగృహనామములు కలవు.

దుస్తులు - ఆ భ రణములు.

పురుషులు ఒక గోచీయు, నూలు మొలత్రాడు, దానికి వ్రేలాడు సంచీయు,

ఒక పెద్ద యందపికారపు తలగుడ్డయు ధరియితురు. చేత నెల్లకాలము లాదొకపాడుగు పాటి కర్రకూడ నుంచుకొందురు. వీరు ధరియించు గుడ్డలన్నియు నొకవిధమగు రంగు గుడ్డలు. ఆ మొలచు వ్రేలాడు సంచీలో పైక మోలేక నమలుటకు పుగాతో యుండును. చేతులకు వుండిన నన్నని రాగి మురుగు లో వెడిమురుగుతో యుండును. లే కున్న లేదు. స్త్రీలు ముతకవస్త్రముల ధరియించి చేతివ్రేళ్లకు లోహపువుంగరములు ధరియించి దాదాపు మోచేయివఱకు గాజుల దొడిగించు కుని మెడనిండ ననేక విధములైన రంగుల పూసల దండలు అలంకరించుకుని శోభిల్లుదురు. కొందరు రెవికల తొడిగి కొందురు. కొందరు తొడుగు కొనరు. వీరియాస్తి వరాహములు. ఎవనికి యెక్కువ పండులున్నవాడు గొప్పయాస్తి పరుడు. వీరియాచారములు వ్యవహారములుకూడ నశించి మార్పు చెందుచున్నవి. నేడు చూడగానే యెవనిని యెఱుకలవాడని చెప్పలేము. వారిలో నేడు కొంతమంది నీ విమనయు ననేకుమనరహితుల కన్న మించినది.

కులము - చైవములు .

వీరు వైష్ణవ సాంప్రదాయకులు. పెరుమాళ్లు, భవానమ్మ, దుర్గాంబ, మహాలక్ష్మమ్మ, కొల్లాపురమ్మ వగయిరా దేవతల నారాధింతురు. కొల్లాపురమ్మ సాధారణముగా గద్దెయెఱుకలచే నారాధింపబడును.

వివాహములు

అతిచిత్రము; అతిస్వల్పము. ఏకులము వారైనను వీరిలో కలయవచ్చు. వీరి వివాహమాడవచ్చు. అట్లులేదు. పునర్వివాహము

కలదు. ఒక్కదినకార్యము. ఒకటి-రెండు-
మూడుదినములారందము. సంబంధము తలి
దండ్రులచేతనే పరిష్కరింపబడును. వివా
హమునకు కావలసిన సామగ్రి రెండుకుండలు
బియ్యము ఒకపంచపాత్ర కాంబూరికాయమా
త్రమే. పశ్చిమమునిండ బియ్యముపోసి రెం
డుకుండలు అక్కడయుంచుదురు. ఆబియ్యపు
పశ్చిమములో యిగ్లాసు కొబ్బరి కాయ కలి
శము గానుంతురు. అంత వధువు తండ్రి
వధూవరులకు నూతన వస్త్రము లొసంగును.
అవి వాగు ధరియింతురు. కలశము వద్దకు
వత్తురు. సాంబ్రాణి అగరు ఘాపముల
ననుభవింతురు. అంతవరుడు వధువుమెడలో
నల్ల పూసలు గట్టును. మంగళసూత్రము
గట్టును. అనంతర మా వివాహమున కరు
దెంచిన బాధుమిత్రాదులు భోజనసూరాపాన
ములతో యానందింతురు, వీరిలో కట్నము
కలదు. పెండ్లి కుమార్తె తండ్రికి పెండ్లి కు
మారుడి తండ్రి 20 వరహాల నీయవలయును.
అదియే ద్వితీయ వివాహమైన రెండువరహాల
నీయవలయును. అది ద్రవ్యరూపకముగా
నుండవచ్చు. లేదా వస్తువురూపకముగానుండ
వచ్చును. వివాహకాలమందైనను నీయవచ్చు.
లేదా యింకొకకాల మందైనను నీయవచ్చు
ను. లేదా యితరవివాహములలో దీర్చుకొన
వచ్చు. మేనత్తకూతుల పెండ్లియాడుటముఖ్య
ముఅటులపెండ్లియాడక పోయిన తప్పుగ నెంచి
యపరాధము విధింపబడును. అటుల పెండ్లి
యాడిన పెండ్లికట్నముకూడ తగ్గింపబడును.
మేనమామకు కుమారుడేలేనియెడల మేనత్త
కూతుల వివాహకాలమందు మేనమామకు
కొంత యపరాధమీయవలసి యుండును.

నివాహమాటులైనను వీరి కది నిర్బంధములో
చేరదు. భర్తచనిపోయినపుడు కాని జైలుకు
పోయినప్పుడుకాని అనురాగహీనుడైనపుడు
కానిస్త్రీమరల వివాహమాడవచ్చు నయస్సు
తోపసలేదు ఏడువివాహములాడిన స్త్రీయా
కులములోపరమపతివ్రతకు వేళ్ళన కస్త్రీభర్త
నువిడనాడిపునర్వివాహము జేసుకొన్నదనుకొ
నుడు. ఆమె భర్తమరల ఆసెను కావలయు
నన్న యభేచ్ఛగా స్వీకృతులగుటతో స్వీక
రింపవచ్చును. అభ్యంతర మేమియు లేదు.

కులతగాయిదాలు

ఇవి పంచాయితీల సహాయమున
తీర్చుకుందురు. ఆకాలమునకు చుట్టుప్రక్క
గ్రామాదులవాండ్రందఱికి వర్తమానమంపు
దురు. అందరు నియమితదినమున నియమి
తతావున చేరి తగవు దీర్చి తప్పుచేసినవానికి
పన్ను విధింతురు. ఆపన్ను చెట్టి అందఱును
త్రాగి యానందింతురు. ఈ యానందముతో
తగవు సమాప్తియగును. ఇంకొకచిత్రము.
ఎక్కడయైనను నేరముజరిగినదనుకొనుడు.
అది తేలలేదు. ఎవరిమీదనో యనుమాన
ము. వానికి బాధయెక్కువైనది. అప్పుడు
వారందరు చుట్టుప్రక్కల అనుమానపు
యెరుకలవాండ్రను పిలుతురు. ప్రథమమున
నెవరినైతే అను మానించినారో వానిచేత
నూనెను తెప్పింతురు. దాని సల సల మంచి
మంటను కాతురు. ఆకాగుచున్న కాల
మందు అను మానింపబడిన వాడు మిగత
వారు అందులో చేయుముంచవలయు. నేరము
చేయనివాడిచేయి కాలదనియు ఇతరులు
చేతులు కాలుననియు వారి మూఢ విశ్వా
సము. ఇంతేకాక నిజనేరస్థుడందులో చేయి

ముంచుటకే జంకుననియు కూడ వారికినమ్మకముకలదు. ఈవిధముగ నేరమును వెలిపుచ్చు చూతురు. కాని అదియు దుస్తరమే. నమ్ముటకు నీలులేదు. వారి విశ్వాసమేమియో చెప్పలేము కాని వేడి చమురుగా ముంచినచేయి కాలకుండునా? ఎవరిదైనను నాలుగు. అందుచే నిజమారయుట దుర్లభము. ఇది కుదురికున్న యింకొక విధమానాచితురు. వాండ్లలో కాళ్లు కట్టుకొనుట యను యాచారము కలదు. దీనికైనను పైచెప్పిన రీతిచే అందరి పిలిచి యొకరికాలుకును మఱొకరికాలుకు త్రాడుతోనో గుడ్డపీలితతోనో కట్టుకుని తగవులాడుచు అన్నాహరిములు లేక నీరైనను త్రావకయుందురు.

నేరములు

ఇదియే ముఖ్యాంశము. వీరలలో వారనక వీరనక ఆతెగవారనక యీతెగవారనక అన్నితెగలవారు స్త్రీలు పురుషులు బిడ్డలుకూడ నేరములు చేయుదురన్న నతిశయోక్తి కాదు. వీరుచేయునేరములు వర్ణనాతీతములు. అవియివియనక అన్ని నేరములు చేతురు. సామాన్యదొంగతనములు - కన్న పుదొంగతనములు - దోపిడులు - బందిపోట్లు చేయుదురు. పచ్చకుట్టు యెరుకల ఆడవాండ్లు పచ్చపొడిచెడి మిషచేతి యిండ్లుసాచ్చి పచ్చపొడిచి ఆభారపడుచుండ చేతికండిన దాని దొంగిలింతురు. యిల్లంతయు బాగుగ బరిశీలించి యెరుకలవారి యాహుతి కర్పణ కావలయునో యాలోచించుకుని వెడలిపోయి మగవారి కాగుట్టునిచ్చి దొంగతనముచేయుతురు తట్టయెరుకలు వాండ్లు తట్టలమ్మకొనబోవునపుడు పైవిధమున సంచరింతురు

కరివేపాకు యెరుకలు యుష్ణ యెరుకలు వాండ్లపని మీదవాండ్లు బయలు దేరున పును వారిగాడిదలను పశువులను యధేచ్ఛగాగోమముల మీదనెరి కెమిత్తుమై వదలుదురు. వారిక్రాద్విమఃక కెవైనయై నవారి నానాహింసలుకట్టి యాచి కొల్లగొందురు కానలియెరుకలువారి మామూలు వారికి సరిగనీయక పోయినను వారికి ముట్టవలసినది ముట్టకున్నను గృహముల గొల్లకొంగురు. మిత జాతుల వాండ్లు వారి వాస్త్రీలద్వారానర్తమా మాదిస్మిహసేన కులనాచ్యయ్యమననుతదితరులసాహాయ్యమునను నేరములుచేయుదురు. వారిపిల్లలకువారు యుగ్గుపాలతో సహా 'నేనెరుకనునేనెరుగను' అనెడి పదము నేర్పుదురు. వారినెంత హింసించినను ఆపదము తప్ప నేరుచెప్పకూడదు. అటులనే మఱక చెప్పినవాడే వారిలో గట్టివాడు. ఈపిల్లల బెద్దవారితో వెంటనిడుకొని సంతల వగయిరాలకు తీసుకుని అచట ప్రజలు దుకాణదార్లు యేమఱి యుండునపుడు ప్రజల జేబులలోని పైకము తీయుటయు దుకాణదార్ల దుకాణములనుండి వస్తువుల నపహరించుటయు నేర్పుచుందురు. ఇక్కడ నుండి పెద్దదుండగముల నేర్చుకొందురు. ఈయెరుకల వారి సామ్రాజ్యము నకు మేరలేదు. మనము సాధారణముగాబ్రీటీషు రాజధానిపట్ల నుపయోగించు సూర్యుడస్తరింపని సామ్రాజ్యముని వీరి సామ్రాజ్యమునకు నిరాటంకముగా నుపయోగింపవచ్చును వీ రాసేతు హిమాచల పర్యంతము వ్యాపించియుండి వారిమాటల యధేచ్ఛగ సాగించుచున్నది. వీరలను రెండు ముఖ్య జాతులుగా విభజింప వచ్చు. అవిస్థిరగుంపులు అస్థిర

గుంపులు అని. స్థిరగుంపులన గ్రామముల
యందే వాసమేర్పరచుకుని యాయాగ్రామ
స్థలమని చెప్పుకొనెడివారు. అస్థిరగుంపులకగా
స్థిరనివాసము లేక దేశసంచారము చేయు
వారు. మనకార్యమున కెవరైనను యొక్క
టియే. అస్థిర గుంపులకన్న స్థిర గుంపులకే
యరుమానము లేకుండ నేరముల జేయుట
కెక్కువ సావకాశము కలదు. వీరికి గ్రామా
ధారము సాహాయ్యము అవరింపితము గాను
డును. నేరములలో అనుమానింప బడినపుడు
గ్రామస్థులు తరసాక్ష్యముగావచ్చి వారినెప్పుడు
కాచి యున్నవారి నలెనే 'అయ్యావీరుమా
గ్రామములలో నున్న దినముల నుడి యు
న్నారు. ఏనేరముచూచు యను మానింప
బడలేదు. వీండ్లకడతమంచిదిఅగుదు. ఈమా
ట సాహాయ్యము అస్థిర గుంపులకు లేదు. వారి
నెప్పుడును అనుమానించుచునే యుండుదు.
ఈ అస్థిరగుంపులకు స్థిరగుంపులు గ్రామసమా
చారమొసంగి తోడుపడుదురు. గ్రామములో
స్థిరగుంపు గాంచినను అస్థిరగుంపు కాంచి
నను యెల్లప్పుడును పరులెవరో కానవచ్చు
చునే యుండుదు. వారితగులెవరు కాకవారి
కులమువారే. పురుషులకన్న స్త్రీలధికముగా
కాన్పింతురు. వారిండ్లకరుదొచిన పరులు
నేర సమాచారమునకు వచ్చిన వారలో
నేర సమాచారము తెచ్చినవారలో లేక
నేరములుచేయుటకు వచ్చినవారలో అయి
యుండువరుల నిస్సంశయము పురుషులకన్న
స్త్రీలధికముగ నుండుటకు గతంబేమి?
ఇదియు ఆయాస్త్రీలకు జెందియున్న పురుషు
లుచేరువ నెచటనో మరుగు ప్రదేశముల
బాంచి యున్నారనియు స్త్రీల సమాచా
రము కొరతతో బంపియున్నారనియు వారను

కూలముచు బట్టి గుంపులు గలియుకొనియు
మనమూహింప వలసయన్నది. అతేకాని
వారు చెప్పుకొను నటుల బుగుంపులు
కాదు. మిగతా నవ్వని కాని కాదు.
ఈ సదుపాయముల నిమిత్తమే స్థిర
గుంపులుకాని యస్థిర గుంపులుకాని గ్రామ
మధ్యములందు కాకగ్రామ బాహ్యమాదు
గుడిసెల వేసికొందురు. వీరుదిగియు పంతాపు
లనెల్ల గొప్పనేరములు మొదలు స్వల్పనేర
ముల నరకుబడుగుమనే యుండును. వీరు
అరుమానము సగులకుండ చేయుటకు నేరము
జరిగిన కొన్ని దినముల వరకు ఆమకా
మును వదలదు. వీరి మకాము నద్దకేదైన
కోడిపెట్ట వచ్చిన యెడల దానిమెడనులిమి
చంపి తింగురు. ఆచుట్టుప్రక్కల నేదైనా
గొత్తలమందకాని మేకలమందకాని మేయు
చున్న యేపుల్ల చితుకు నేరుకునే నెపము
ననో యక్కడకేగి ఆ కాపరి చూడకుండ
నోకిదాని దారితప్పించి యావల గొంపోయి
యరవకుండ నోటితో నేదియో గ్రుక్కి
యే చెట్టు చాటుననో, పొద ముటుగుననో
దాచి యుంచి యేమియు నెఱుంగని నొగ
నాచివలెయుండి ఆకాపరి యామంద నిం
టికితోలుకు వెళ్లుటతోడనే తానుదానినంగ్ర
హించి యింటికిదెచ్చి చంపితినును. బట్లారి
జిల్లారుద్రాపకం, మినాపూరు, గాదికనూ
గునగయిరా గ్రామాదులలో స్థిరగుంపుల
కును ఆజిల్లాకాల్గొత్తతాలూకా పంగిడిగూటి
యెరుకలకును, ధార్వారుతాలూకా సింగన
హల్లియెరుకలకును, సింగలబాద, కలగబాద
యెరుకలకును బీజపూరు, బెల్లం, ఖోలా
పూరు గుంపులకును బాంధవ్యము కలదని

యు, వీరులింగధారుల వేషములతో బ్రయాణములుచేయుచు బళ్లారి, కడప, ధార్వారు, బీజపూరు జిల్లాలలో తఱచు తిరుగు చుండు రనియు, కడపజిల్లా కిదిరికొండలలోనున్న, నిజామురాష్ట్ర పరగల్లుజిల్లాలోను యున్న గుంపులు నియమితకాలమున సుత్రార్తాడు నెట్లారు, అనంతపురం, కర్నూలు, బళ్లారి, మైసూరు రాజధాని, కృష్ణా, గోదావరి, గుంటూరు జిల్లాలలోను ప్రతివత్సరము కాలము మార్చితిరుగు చుందురు— “1900-1901 సంవత్సరములో కిదిరిగుంపులు మైసూరు రాజ్యమాతయు గొల్లకొనినవి. అదేకాలమున హైదరాబాదు గుంపులు గుంటూరు, గోదావరి, కృష్ణాజిల్లాలు గొల్ల కొనినవి. బెల్లూ, పోలాపూరు, బీరారు, అహమ్మదు నగర, మహారాష్ట్రదేశపు గుంపులు బొంబాయిరాజ్యమున కుత్తరమున వారిప్రతాపము వెల్లడి చేయుచున్నారు. వర్షకాలముల యందు బొంబాయి రాజధాని యెఱుకల వాంఛ నయిజాం సరిహద్దులకు కానిచిన్ని స్వతంత్ర రాజ్యములకు కాని చేరుదురు. మద్రాసురాజధాని యెఱుకల వాంఛ కొండలకును, కొండల చెంతనుండు గ్రామాదులకును విశ్రాంతి నిమిత్తము పోవుదురు” అనెడి ఆమాదిరెడ్డి పాపారావు నాయకుగారి వాక్యములేవీరి విజృంభణను చాటుచున్నవి. వీరికనుకూలముకాని తావులేదు. వీరుకొన్ని గుంపులుగాజేరి దేశమంతయు విభజించుకొందురు. గుంపునకొక నాయకుడుండును. ఆనాయకుడు సామాన్యడుకాడు. ఇదివఱకెన్నియో నేరములుచేసి, కారాగృహవాస మధిష్ఠించి పేరెన్నికగన్న మహాశుద్ధుడు.

అతడుచెప్పిన మాటగుంపులో నెవడును జవదాటకూడదు. అతనియాజ్ఞాచరసావహింప నలయును. అతడు నేరమునకు వచ్చినను రాకపోయినచు చోరీ యాస్తిలో యతవిభాగమతిని కీయలయును. అతనియందలి గౌరవము చేరొకానొకప్పుడతనికి జబ్బు చేసిన కొంత కాలము నఱకునేరముల ఆపుదురు. వీరువర్షకాలములయందు తప్పమిగత కాలములయందుకునేములు చేయుదురు. వర్షకాలము దేనియమిత స్థలమునకోజని మిగత కాలముల యందు దేశముల గొల్లకొని యార్జించిన విత్తమును ఖర్చుచేసి కొనుచు తినుచుందురు. కొన్నితావులకు నియమిత కాలమునకు గానివెళ్లురు. ప్రతివత్సరమున ఒకేకాలమున వెళ్లుదురు. నేరముచేయుటకు వెళ్లినపుడును నేరమునుండి వచ్చినపుడును వీరు వారిష్ట దైవము పెరుమాళ్ల నారాధింతురు. ఏనిప్పుచెట్టు క్రిందనో, యేవేపచెట్టు క్రిందనో యొకరాయునునిచి దానికికుంకు మాదులలొకరించి యదియే యొకదేవతగా నారాధింతురు. వీరుశకునముల బహుపట్టుదలతో చూతురు. అశుభ శకునమైన నేరమునకు వెళ్ళుటమానుదురు. వీరిన్ని నేరములుచేయుచున్నా సకదా? ఆస్తియేమగుచున్నది? లోకాచుభవము కలవారికి ప్రత్యుత్తరమెదుటనే యున్నది. ఆస్తికొనిన వారుయుండిన యెడల నేరములే జరుగవు. ఈఆస్తి ప్రజలలోనే హరించును. ఎక్కువకాపు కమ్మలలో హరించును. గ్రామాధికారులు కూడ కొంతమంది వారిలో నేకీభవింతురు. ఈకాపుకమ్మల స్త్రీలకు నేరస్థులకు చాల పరిచయముండును.

రహస్య బాంధవ్యము కూడ కలదన్న దోషములేదు. ఇక వీరు నేరములకే యేయాయుధముల కొంపోవుదరో విచారించతమ. కర్రలు కొవ్వళ్లు, కత్తులు, ఒడిశేలాది యాయుధములు కన్నపు కత్తులు కొనిపోవుదురు. వీరుపయోగించెడి కన్నపు కత్తి ఘమారు అడుగు మొదలు రెండడుగుల పొడవుండును. రెండుకొనలయందు వాడియుండి ఒక కొనయందు పిడియుండును. మూడు, నాలుగు, లేక యధికముగు పలకల గలిగి యుండును. ఒకవలవాడిగానుండును. వీరు సాధారణముగా గోడలకు కిటికీల క్రిందను గడియల వద్దనుగుమ్మములక్రిందను కన్నములువేతురు. లోపలప్రవేశించువాడు లోపల బ్రవేశించి తనకార్యము మీద తానుండగా మిగతవారు బయటనుండి యెవరాప్రాంతములకు రాకుండ పైజెప్పిన యాయుధ ప్రాణులై యుండి కాపాడుచుందురు. లోనవాడు లోన బ్రవేశించి ఇంటి తలుపులన్నియు నొక్కుమ్మడి తెరచును. లోపలి పెట్టెలన్నియు బయటివారికందిచ్చును. వెంటనే నాలుగైదు మైళ్ళు చనును. అంతవరకుదిరిగి చూడరు. అక్కడతెచ్చిన యాయాస్తి వారిలో నాయకున కొసంగుదురు. నియమిత స్థలమునకు గొంపోవుదురు. అక్కడ గాడిదలు మగియిరాలు కట్టివేయబడు కట్టుకొయ్యల మొదటి యందును ఆ చేరువను గోతుల దీసి గోతులలోను, పేడకుప్పలలోను పాతి పెట్టుదురు. ఎఱుకల వాండ్లు నేర మొనర్చుటకు యిల్లు సొచ్చుట తోడనే గృహస్థులు మేలుకున్నారో లేదో గుర్తెలుంగుటకు యిసుక రాళ్లు నిదురపోవువారిపై జల్లివరి

క్షింతురు. గ్రామస్థుల బానిసుండి తప్పించు కొనుటకు ఆ నేరము చేయుతావునందిన్ని గులక రాళ్లపేర్చి యుంచుకొందురు. వచ్చకుట్టు యెఱుకలు తప్పుమిగత యెఱుకల వాండ్లు నిదుర పోవుచున్నవారి యొడలిపై యాస్తి నంటురు. వచ్చకుట్టు యెఱుకలుగుమ్మము క్రిందను, కావలి యెఱుకలు గోడకును మిగత వాండ్లుగడియలవద్దను కన్నములు వేతురు. కన్నములన్నియు మూత్రవాసన వేయును. నేరము జరిగినతాళులందు వెలిగించి పారవైచిన యగ్గిపుల్లలుడును? దొంగిలినయాస్తిలో నాయకునకు 2 భాగములు. నేరముచేసుకువచ్చిన ప్రతివానికి 1 భాగము. గుడిసెలవద్ద కావలియున్నవానికి 1/4 భాగము. జెయిలుకు వెళ్లినవారి భార్యలకు 1/2 భాగము. మిగతచిల్లరఖర్చుకు 1/8 భాగము జెయిలుకు వెళ్లినవారిని వారికుటుంబములను బోషించు బాధ్యతమిగత వారియందు కలదు, వీరుసాధారణముగా నేరస్థుని బయటపెట్టరు. అటుల నెవడైన ప్రమాదవశమున గావించి యెవరినైన జైలుకుబంపిన అటుల వెల్లడించినవారు గాని అతనివారసులుకాని అటులజైలుకు వెళ్లినచ్చినవానికి వాని సర్వస్వమును భారపోయవలసి యుండును. ఇకబందిపోట్లు దోపుడులగుజించివిచారించతమ వీరు సాధారణముగా సంతలుబరుగు గ్రామముల మార్గములందును, రహదారులకు సామీప్యమునను మరుగు తావులందు క్యాంపు చేయుదురు. వచ్చేబోయే బండ్లను బాటసారులను కొల్లగొట్టి వారి కున్నదంతయు దీసికొందురు. ఇందులకీ క్రిందిపద్ధతి నవలంబింతురు. బండికాని బాటసారికాని వాని

పద్మ యేమైన యాయుధములున్నవో లేవో కనుంగొనుటకు బండి మీద కాని ఛాట సారి మీద కాని దూరము నుండి రాళ్లు రువ్వెదరు. వెంటనే నలు గుర్రెదుగురు బండిని కాని ఛాటసారిని కాని సమీపించి గాబరా చేయుటకు వారి పద్మనున్న యాయుధములతో గబ గబ నొకరినో యిదిరినో చావమోదుదురు. అదరిప క్రిందికి దింపి మసేపికొకరు కాపలాయుధి యానుధ పాణులై సర్వమును దోచుకొందురు. వారిపద్మ పెట్టెలేమైన యున్న వాని తాళుచెవులిచ్చువఱకు స్వంతదారుల కెంతటి శాధయైన గలుగజేయక మానరు. ఇందు లకు శ్రీనూదిరెడ్డి పాపారావునాయుడు గారొక సులభమార్గమును బోధింపుచున్నారు. బండ్లమీద రాళ్లు పడగానే సాధ్యమైనంత వరకు మెడలోని హారములు వగయిరాలు త్రొచి బండిచెత నెక్కడనో కొలది దూర మునగుర్తుపట్టగలతావునందువిరజిమ్ముటయు, కొంత బండి గడ్డిలో గప్పి పుచ్చుటయు, కొంత బండిచాపలలో దూర్చుటయు, పట్టు చేయుటకు సాధ్యముకానివి శాధలపాలు కాకుండ గుప్తానుసారముగ చోరులపాలు చేయుటయు వారి సలహాయై యున్నది. ఈ మార్గము కొంతనఱకు ధైర్యముమనో నిబ్బరము వుండి చేసిన కొంతనష్టము తగ్గింప వచ్చును. వీరు గృహబందిపోటులు కాగడా బందిపోటులు చేయుదురు. ఏముప్పది నలు వదిమం దేయర్థరాశ్రమననో వారు కొల్ల గొట్టదలంచిన గృహము కాగడాలతోను, గొడ్డండ్రితోను యొడిశేలలతోను, కత్తుల తోను, కర్రలతోను, తుపాకులతోను, రాళ్ల తోను, నింక వారికి దొరకు నితరయాయుధ

ములతోను చేయుదురు. గొడ్డండ్రితో తలు పుల బ్రద్దలకొట్టెదరు. వీరిని బోవేళింతురు. కొందున్న దంతయు కొల్లగొందురు. అందని దాని నిమిత్తం యజమాని బోధింతురు. అతడాచ్యునైన వప్పగివవలె. లేదా దాచిన తాచయి చెప్పవలె. లేదా తాళపు చెవులైన నీయవలె. లేదా తనప్రాణములైన కోలు పోవుటకు సిద్ధముకావలె. వానిసర్వవిధముల నొవ్వచేతురు. కొడుగురు. తిడుదురు. కాల్తురు. వేడిచమురు మీదిపోయుదురు. కొందరు బయటచుండి గ్రామస్థులెవరు రాకుండ యొడిశేలతీవ్వుచుందురు. కొంత మంది రాళ్లు రువ్వచుందురు. కొంతమంది లాకీ కసరతు చేయుచుందురు. కొంతమంది కత్తుల త్రొవ్వచుందురు. కొంతమంది ఆవీశ లోని యిండ్లన్నియు బయట గొట్టెములు వేతురు. కొంతమంది తుపాకుల కాల్పు చుందురు. తుపాకులెక్కడివా యని సంశ యింప నక్కరలేదు. ఇదివరకువారు కొల్ల గొట్టిన తావుల సంపాదించిన యాయుధములు వారితోనే యుండును. గ్రామస్థులలో తుపాకి లైసెన్సుదార్ల సాహాయ్యమును పొంది వారి తుపాకుల కైకొందరు. ఒకసమయమందు గ్రహచారవశమున గ్రామస్థులకు వీండ్లకు పోరాటము కలిగిన వారిలో నెవరైన చిక్కిన వాని విడిపించి తీసుకు నెళ్ళుట కనేకయత్న ములు చేతురు. దుస్సాధ్యమని తోచినకాని వాని విడిచి వెళ్లరు. ఆపోరాటములో వారి వారెవరైన మడసినయెడల గుర్తించుటకు వీలులేకుండ వానితల నరుక్కుని పోవుదురు. వీరు నేరముల యందెప్పుడును మారువేష మునయుందురు. వీరుయిండ్లలో బహిరంగము గాబోవేళింతురు. ఒకప్పుడెవనో బందు

గులు వచ్చిపట్టు వచ్చి తలుపు తీయగానే లోనప్రవేశింతురు— ఒకప్పుడే బంధువువద్ద నుండియైన యుత్తరము తెచ్చిపట్టువచ్చి తలుపుదీయించి లోన బ్రవేశింతురు. ఈయేబది నుండి యెన్నిదినములనుండియో యాలోచించి యాలోచించి నియమిత దినమున నియమిత కాలమున నియమిత యాయుధములతోకలిసి నేరమునకు జనుదురు. వీరిలింతక్రూరులు కావుననే మనవారలు వీరికి గ్రామ గ్రామమునకు మామూలుయేర్పడినారు. వీరిలో యొక్కొక్కని కనేకనామములుండును— పచ్చకుట్టుయెరుకలవారు మూలశంఖ వ్యాధినివారణ చేయుదురు. వీరలు యిండ్లకప్పులగూడ కోసి లోకిదిగి దొంగతనముచేతురు— వీరికి కాకులన్న సత్ప్రేమ. శుభా శుభములు కనుగొనుటకు కాకిగమనము నెక్కుడాలించింతురు. ఉత్తరక్రియల కాలమందు అయిదవ దినముననో ఆఖరు దినముననో కాకులకన్న మిశుదురు. వీరుశవములబాతిపెట్టుదురు. కానిదహనముచేయరు. వీరికొక నురుగుభావమున్నది. ఇయ్యది నేరములుచేయు కాలమందు నుపయోగింతురు. వీరునేరము చేయుకాలమందు శ్రీలజ్జెరుతురు. శ్రీలు వారిహస్తలలో చోరియూర్పిదాతురు. వీరిలో నిటీవల తెలగ పాముల వాండ్లని యొక తెగబయలు దేసినది. వారినేయెట్టిగొల్లలందురు. వీరు పై చెప్పిన నేరములన్నియు జేతురు. వీరింట్లు సాధారణముగా క్విస్టాగోదావరిజిల్లాలయందు తిరుగుచు గ్యాంగునెంబరు 24 గారిజప్తురు కాబడినారు. వీరింట్లు సాధారణముగా పోలీసు కానిస్టేబిల్సు నిగహాలో తిరుగుచుండు. అంతమాత్రమున నేరములు చేయుటకు వీరికి సందులేదని

మనమును కొనకూడదు. ఈపోలీసుజమానుల కాపలా మఠి అభాసుగా నున్నది. ఇది వారినిబాధించి నిర్బంధించుటకన్న యుత్తర సాక్ష్యమున కెక్కుమీగా పనికి వచ్చుచున్నది. వీరలెక్కడో నెఱుంగుచు చుండురు. అసలుగుంపుతో కూడ సిద్ధురైం చుచు రాత్రిళ్లు 2, 3, పర్యాయములు లేచివారిలో అందిరుయున్నారో లేనో చూడవలయునని నీమముకలదు. అటులవీరుచేయరు. వీరెక్కడనో నిదురింపి చుండగ గుంపుయేయర్థ రాత్రముననో వానినివారు చక్కపెట్టుకుని మరలనేమియు నెఱుంగని సంగనాచులవలె తెల్లవారుసకి గుంపుచేరి యభేచ్ఛగ నుండురు. ఎందైన యనుమానింపబడిన జవానులు వారికిసాక్ష్యము. తాము రాత్రియంతయు గుంపుతో యుండిమనియు రాత్రియొకటిరెండు పర్యాయములు గుంపు హాజరు గైరు హాజరు చూచితి మనియు, అందరు హాజర్ యనియు సాక్ష్యము. ఇక కేసు యెవరి మీద? ఇంత కన్న నిగహా లేకున్న మంచిది కాదా?

క్రిమినలు సెటిలుమెంట్లు.

ఇటీవల గవర్నమెంటు వారు యీ జాతికి క్రిమినలు సెటిలుమెంట్లు అనియొక సెటిల్ మెంటు స్థాపించినారు. ఇయ్యది సీతానగరము, బాపట్లవగయిరా కొన్నితావులలో నేర్పరచినారు. దీనిముఖ్యద్దేశము యీ నేరములు చేయు వారిసందరిని యొకచో చేర్చి రక్షక సైన్య భటుల యాజ మాన్యము క్రింద నుంచి వారి కేమైన బనులుగల్పించి కుటుంబ రక్షణోపాయ మొనర్చి నేరములుచేయువృత్తినుండి

తిప్పించుట. కానియిది కొనసాగుచున్నటుల యెంతమాత్రమును తోచుటలేదు. సెటిలు మెంటులోనివారు నేరములుచేయరనుటకుపీలులేదు. శెటిలుమెంటు పరారులనిఅనుదినము ప్రతిష్టేషనుకు జాబితాలు వచ్చుచునేయుండును. వాండ్లగుడిసెలపైన రాత్రిళ్లు కాపలా యుండును. అట్టితఱికూడ వీరలెటుల పలాయన మగు చున్నానో భగవంతునికే దెలియవలయు, అటులపలాయనమై కొలదిదినములు యేకొండల మీదనో పొదలలోనో దాగియుండి స్వేచ్ఛావృత్తి నవలంబించి కావలసిన ద్రవ్యసాధించుకుని మరల సెటిలుమెంటు చేరుదురు. ఈ సెటిలుమెంటును గుఱించియు ఫలితముల గుఱించియు పలుపులుపలువిధముల చెప్పకొనుచుందురు. కాని అయ్యవి మన కప్రస్తుతములగుటచే విడిచి వేయు చున్నాను. కానియామాటలలోను చెప్పళ్లలోను సత్యములేకపోలేదు. ఆసెటిలుమెంటు లోనికి ఆసెటిలు మెంటుయధి కారి యుత్తరువులేని మతోకరు వెళ్లకూడదు. అక్కడవారితో మాటలాడకూడదు. అక్కడనుండి మనకెవరైన యనుమానపుమనుష్యుడు కావలయునన్న నెంతయోదుర్లభము మీదకానివాని తీసుకుని రాలేము. తుదకిత్తురో యివ్వరో కూడనందియంటే. ఒకవేళయిచ్చినను సెటిలుమెంటు అధికారులు వారికుత్తరసాక్షులుగా నిలిచెదరు.

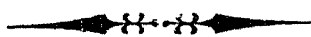
క్రిమినలు ట్రైబ్యునళ్లు.

ఈ చట్టము 1911 వ సంవత్సరములో స్వీకృతమైనది. దీనిముఖ్యాంశములివి. నేరములు స్వభావికముగా చేయ

నభ్యాసము గలయేనాతివైనను దీని క్రింద చేర్చి క్రిమినలుట్రైబ్యునలును. ఈచట్టము క్రింద వారుచేర్చ బడుటతోనే ఆజాతివారు యేషియాటి కలెక్టరు వారిజూరి సుడిక్షను బోనున్నవారు ఆషియాటి కలెక్టరు వారిచేత క్రిమినలు ట్రైబ్యురిజిష్టరు కాబడుదురు. అటుల యగుటతోడనే వారుండునది గ్రామమైన గ్రామాధికారిలోను పోలీసుస్టేషనైన స్టేషను హౌసు ఆఫీసరులోనైనను చెప్పనిది వారియిండ్ల వద్దనుండి గైరుహాజరు కాకూడదు. ఒకానొక సమయముందు పగటివేళ యే భిక్షాటనముకైనను సోదిచెప్పకొనుట కైనను మరేయితర వృత్తిమీదనైనను వెళ్లినను ప్రొద్దుగుంకు వరకు యిల్లుచేరవలయు అటులచేరనియెడల దోషులుగాపరిగణింప బడుదురు. రాత్రి కాలములయందు వారుగైరుహాజరు కావలసిన యగత్యమేకలిగిన యెడల వారుగ్రామాధికారి యొద్దనుండి కాని స్టేషను హౌసు ఆఫీసరు యొద్దనుండికాని రహదారి పొందవలయును. ఆరహదారిలో వార లేకాంబుము నిమిత్తము పోవునదియు, యేదారిపోవునదియు యెంత కాలము గైరుహాజరు కావలసినదియు యుండును. వారిమధ్యదారిలో వారాగు ప్రతి గ్రామమందునుగ్రామాధికారులయొక్కగాని హవుసాఫీసరు యొక్కగానిసంతకము పొందవలయును. అటులపొందని యెడల దోషులుగాపరిగణింప బడుదురు. వీండ్లను యిన్ని నిర్బంధముల క్రింద వెట్టినను వారి యాటలకు మితిలేకనే యున్నది. ప్రతిచోటను కృత్రిమ దస్క తులను పొందుదురు. అనెంతయో వీరికి ఉత్తర సాక్ష్యమునకు సహకారిగా నుండును.

ఆదికవి.

(చిర్రావుడు కామేశ్వరరావుగారు, బి, ఎ.)

క్రొంచ మిధునము సుఖ ప్రపంచమునఁ
బ్రాణయామృతము గ్రోలు స్వర్గకాలమున,
కాలాంత కాకార కఠినాత్మకుఁడ,
క్రూరనిషాదఁడు కూల్చె బాణమున!—

విషసాయ కాఘాత విష రాత్నలగును,
విలపించి దివికేగు ప్రియవధూవరులఁ
గాంచియే హృదయంబు కన్నీరు గొల్చె,
నామహాత్మకుఁ బూజలర్పింతు నెడఁద!

సౌందర్య ప్రతిభలో శాశ్వతానంద—
మమరించి, ప్రేమరాజ్యము నేలెనెడఁడు?
బొప్పసప్రవంతిలో భవ్యానురాగ—
కాముదీ కాంతులు నిల్పించె నెవఁడు?
మహనీయవాణిని మంత్రదండమున
నిహలోకమును స్వర్గమెవఁ డొనరించె?
ఏమలాక్ష రాత్మక ప్రేమమంత్రములు,
హృదయంబునకుఁ బేర్చినెవఁడు బోధించె?
ప్రేమ మోహంబుల భేదతత్త్వమున,
స్వర్గంబు నరకంబు చాటించె నెవఁడు?
ఫలజలా హరియె పర్ణగేహమున,
భువన మోహనగానమును జేసినెవఁడు?
ఆమునిచంద్రున కాయాది కవికి
ననవరతము బూజలర్పింతు నెడఁద!

కవినార్యభామ యోగమనీయ కామ
రామలీలాసుధారస సొంతవఱకు,
హృదయ క్షేత్రంబున నింకదందాని
నిష్కళంకంబునై సీక్తి గరిమ,
శుక్రతారాశుభ్ర శోభానుభూతి
దలపించి వెలయు నిస్తద్రుద్రపైజగతి!

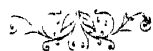
భక్తియో, రక్తియో, పారవశ్యంబో,
యంగీకరింపు నాయాత్మశుశ్రూష!

రాజనీతి శాస్త్రము.

అంశ చర్చనీయములగు ప్రధాన విషయములు.

(మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్యగారు)

ప్రస్తుతము— అనగా మన ఆంధ్ర రాజ్యము చరిత్రమున నూతనశక మారంభమైన ఈకాలములో— విద్యాధికు లనేకులు రాజనీతిని గురించిన గ్రంథములను వ్రాయబూని యున్నారు. ఇది ఎంతయో కొని యాడదగిన పోయత్నము. దేశముదంతట స్వరాజ్యోద్యమము వ్యాపించి యున్నది. దానియెడల ప్రజలెల్లరు సుముఖులై యున్నారు. ఇట్టితరి రాజకీయ విషయములకు సాబంధించిన సిద్ధాంతములు ప్రజానాయకులకును జనసామాన్యమునకును చక్కగ తెలిసి యుండుట మిక్కిలి యవసరము. ఇదిగాక, ఇప్పుడు ప్రపంచ పరిస్థితులు మారుచుండుటచేత ఈసిద్ధాంతముల గురించిన అభిప్రాయములందు భేదము లనేకము లుత్పత్తియగుచున్నవి. పుస్తకములందును పత్రికలందును ఇట్టి యభిప్రాయ భేదములను పండితులు విమర్శించు చున్నారు. ఈసందర్భములలో

రాజనీతిని గురించిన గ్రంథములు కొలది కాలములో మనమాతృభాషయందు బయలు వెడలునను నమ్మకము కలుగుచున్నది. కావున అట్టి గ్రంథములలో చర్చనీయములగు ప్రధాన విషయము లేవియో సూచించుట ఆవశ్యకము.

రాజ్యతత్వమును, దాని ననుసరించి స్థాపింపబడిన ప్రతిష్ఠాపనలనువివరించు శాస్త్రము రాజనీతి శాస్త్రము. ఇందులో తత్వ భాగము చక్కగ బోధపడినగాని ప్రతిష్ఠాపన భాగము స్పష్టము కాజాలదు. కాని, ఇది వరకు మనభాషలో వ్రాయబడిన రెండు మూడు రాజనీతి గ్రంథములలో నీతత్వవిచారము విపులముగలేదు. ఈవిచారము శాస్త్రమున కంతకు పునాదివంటిది. ఇంగురాజ్యము యొక్క నిజస్వరూప మేదియో నిర్ణయింపబడవలెను. అనగా, ఇందు రాజ్యముననేమి? అనుప్రశ్నకు సమాధానముండును.

ప్రభువులు ప్రజలు అనురంభకక్షలతో గూడిన సంఘము రాజ్యమని మనము నాధారణముగ చెప్పుచుంచుము. ఈనిర్వచనము సరియైనవా కాదాయను విమర్శి ప్రతిగ్రాధికర్తయు చేయవలెను. రాజ్యమును మూటను మనము వాడినప్పుడంతయు మనకీయర్థము స్ఫురించుచుండును. ఒక రాజ్యమునకును మరియొకదానికిని ప్రభుత్వవిధానాదులందు భేదము లేనియున్నను రాజ్యములన్నిటికిగల సామాన్య లక్షణముదియే. రాజ్యములను సంఘములు—అనగా, ప్రజలు ప్రభువులను విభాగముతో గూడిన సంఘములు—అనాదిగనుండినవా? లేక యధ్యకాలమున బుట్టినవా, అట్లైనచో ఏలాగు పుట్టినవి? అనువిషయము లీసందర్భమున విమర్శింప బడవలెను.

రాజ్యమును మూటకు నిర్వచనముచేసిన తర్వాత ప్రభుత్వమునగా నేమియో తెలుప నలసియున్నది. ప్రభుత్వమునగా నొకవిధమగు అధికారము. మనయనుభవములో మన మనేకవిధములగు అధికారములను చూచుచున్నాము. కుటుంబమందు తండ్రీకి పిల్లలపై అధికారమున్నది. పాఠశాలలలో ఉపాధ్యాయునికి బాలురమీదను, మతవిషయములలో శంకరాచార్యుని మతాధిపతులకు వారి శిష్యులమీదను, ఒకకర్మాగారము (Factory) లోపనిచేయు కూలివాండ్రపై యజమానునికిని అధికారము కలదు. కాని ఈయధికారములకును ప్రభువుల యధికారమునకును భేదమెట్టిది? ఈభేదనిర్ణయమే రాజనీతిశాస్త్రములోని ముఖ్యవిషయము. శాస్త్రజ్ఞులు చేయవలసిన పనులలో నింత

కంటెక్స్టునైనది మరియొకటి లేదు. దీనిని గురించి శాస్త్రకారులలో సనేకములగు నభిప్రాయ భేదములున్నవి, “స్వయంక్రితమగు చట్టముల ప్రకారము దండమును విధించుటయే ప్రభుత్వలక్షణము.” అనుసూత్రమును అనేకులాచరించి యున్నారు. అధికారమెల్లప్పుడు దండనతో కూడుకొని యుండును. తండ్రీపిల్లలను నడిపించుచున్నాడు. గురువు శిష్యులను నడిపించుచున్నాడు. కాని, వీరిదండనము యుక్తమూ కాదాయను నిర్ణయించు అధికారము ప్రభుత్వము వారి కున్నది. ప్రభుత్వపు చట్టములకు విరుద్ధముగ తండ్రీగాని గురువుగాని దండించెనని తోచినయెడల వారే శిక్షకు పాత్రులగుచున్నారు. అనగా వీరికి దండనాధికారముగిలినను “స్వయంక్రితము”గు చట్టముల ప్రకారము” వీరుదండించలేరు. వీరికంటె శాహ్మ్యులగు ప్రభుత్వము వారిచట్టములకు లోబడియే వీరు వీరిదండనాధికారమును చెలామిచుచుండురు. ప్రభుత్వమువారి అధికార మిట్టిదికాదు. వారు మరియొకరు చేసిన చట్టముల ననుసరించి ప్రజలను శిక్షించువారు కాదు. తాము చేసుకొనిన చట్టముల ప్రకారమే అమలుజరిపించుచుండురు. ఏదియుక్తమో ఏదికాదో నిర్ణయించువారు వారే, నిర్బంధపరచుట అధికారులందరికి సమానధర్మము, చట్టము నతిక్రమించినప్పుడే శిక్షగాని తక్కినప్పుడు శిక్షలేదను సూత్రమును అధికారులందరు పాటించుచుండురు, కాని రాజ్యాధికారులకు చట్టములచేయుయోగ్యత ఉన్నది; ఇతర అధికారులకట్టి యోగ్యత లేదు. ఈయంశమును విపులముగ చర్చించి,

దీనిలోని పాపములను స్పష్టపరచుట శాస్త్రకారులకు విధియైయున్నది. పై సూత్రము నంగీరించనివారలనేకులు కలరు. అంగీకరించినరు లేకపోవుననుప్రభువుల యధికారమునకును తక్కినవారి యధికారమునకును గల భేదమెట్టిదో తెలియపరచుట శాస్త్రజ్ఞులందరికి ప్రధానమగు కార్యము.

విధిని పెధరూపమగు చట్టములుచేసి, తప్పింపుల నిర్ణయించి తప్పచేసిన వారిని శిక్షించుట ప్రభుత్వమునకు లక్షణమగుటచే, రాజ్యమందు వ్యక్తిస్వాతంత్ర్య ముండుటకు వీలులేనట్లగు పడుచుండును. కాని ఇది సత్యమా? కొన్ని రాజ్యములలోని ప్రజలకు స్వాతంత్ర్యమున్నదనియు, అట్టిది లేని రాజ్యములలోకూడ ప్రజలు దానికై పాటుపడుచున్నారనియు స్వతంత్రములేని జన్మమువృద్ధయనియు మనము చెప్పుచున్నాము. ఇప్పుడుమనకు స్వాతంత్ర్యము లేనిదనియు, స్వరాజ్యములభించినయెడల స్వతంత్రముకూడ లభించుననియు మనమువాదించుచుండుము. కావునస్వతంత్ర్యము యొక్క నిజస్వరూపమెట్టిదో రాజనీతి శాస్త్రజ్ఞులు వివరింపవలెను. అధికారమునకు లోబడుటయన స్వతంత్ర్యమును కోల్పోవుటయా? స్వతంత్రము పెక్కురూపములగుటచే లేకదాని రూపమెల్లప్పుడూ కేరీతిగ నుండునా? రాజకీయ విషయములలో స్వాతంత్ర్యముండుటయు తక్కినవానిలో లేకపోవుటయు సంభవించునా? స్వాతంత్ర్యముయొక్క విలువయెట్టిది?

సాధారణముగ శాస్త్ర చర్చలు రెండు రకములుగ నుండును. వర్ణనీయాంశముల

లక్షణమును హేతుసహితముగ నిర్ణయించుచర్చలు మొదటిరకములో చేసినవి. ఉన్నదియున్నట్లువివరించుటయే ఈచర్చలయొక్క యుద్దేశము. ఇట్లుగాక, ఇవియెట్లుగదినబాగుండునో నిర్ణయించుచర్చలు రెండవరకములోనివి. రాజ్యమననేమి? అధికారస్వాతంత్ర్యమునకు గలపరస్పర సంబంధమెట్టిదియను చర్చ మొదటి రకములో చేసినది. కాని, రాజనీతిశాస్త్రమును వ్రాయువారింతటితో విరమించకూడదు. నిరంకుశాధికారమే లక్షణముగా గలరాజ్యములుండుట మంచిదికాదా? ప్రభుత్వ మొకప్పుడు మంచిదగుటయు మరయొకప్పుడు కాకపోవుటయుసంభవించునా? ప్రభుత్వ మెల్లప్పుడు ధర్మసాధనమేయైన యెడల ప్రభువులపై కలహించుట న్యాయమా? తలదంఘ్రిల మాటదాటరాదని కొందరు గురువులమాట తప్పకూడదనిమరికొందరును ప్రతిమనుష్యునికి వానిమనస్సాక్షియే పరమగురు వగుటచేత దానినతిక్రమింపకూడదని కొందరును చెప్పుచుండురుకా? ప్రభువుల చట్టమునకును తల్లిదండ్రులయు గురువులయు మనస్సాక్షియొక్కయు సలహాలకు పరస్పరవిరోధముసంభవింపినపుడు చట్టము ననుసరించుటయా అతిక్రమించుటయా? ప్రభుత్వమునకు లోబడుట ధర్మమని సిద్ధాంతపరచుటయెట్లు? ఇట్టివిషయములను నీతి శాస్త్రకారులు విమర్శింపవలసియున్నది. మంచిచెడుగులననేమియో, మన పరమావధియెట్టిదో, దానినిచేరుటకు రాజభక్తి కులభక్తి జాతిభక్తి దేశభక్తి కూడనుండవలెనా, అనుప్రశ్నలకు సమాధానముల నిచ్చుటకు శాస్త్రకారులుప్రయత్నింపవలెను.

ఇదంతయుచెప్పినగాని రాజకీయవిప్లవముల (Political revolutions) స్వభావముమనకు తెలియజాలదు. అకస్మాత్తుగ జరుగుగొప్ప మార్పునకు మనము విప్లవమును పేరుపెట్టుచుందుము. స్వతంత్రమునకై ప్రజలు విప్లవముల గలిగించిరని మన దేశచరిత్రనుండి మనకు తెలియక పోయినను పాశ్చాత్యుల చరిత్రల జదివిన వారి కిట్టివిప్లవము లెన్నియోజరిగినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. సాధారణముగ నధికారవర్గములోనివారు వీరినిగర్హించుచుందురు. కాని ఇవి ఎంతవరకు గర్హనీయములో ఎంతవరకు ప్రశంసనీయములో రాజనీతీలో శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయింపవలెను.

ప్రభుత్వముయొక్క మంచి చెడుగులను విప్లవములయొక్క ఆవశ్యకతా నావశ్యకతలను నిర్ణయించు నపుడు ముఖ్యముగ రెండు విషయములను శాస్త్రకారులు గమనింపవలెను. (1) ప్రభుత్వమును చేయువారు ప్రభువులు. ప్రభువులుకూడ మనుష్యమాత్రులే. సామాన్యముగ మనుష్యులందరికిగల వికారములు దుర్గుణములు వ్యసనములు ప్రభువుల యందుకూడ నగపడుచుండును. అధికార మందున్నత మాత్రముచే మనుష్యునికి సహజములగు నీగుణముల దృశ్యములుకావు. ఒక్కొక్కప్పుడు అధికార కారణముచే నివి ప్రభువులందు వృద్ధినిగాంచును. ప్రభువులు సుగుణసంపదలయందు ప్రజలకంటె నధికులని చెప్పుటకు కలులేదు. సర్వకాలములందు పరిపాలనా యోగ్యత కలవారలే ప్రభువులగుచుండురని నిశ్చయించుటకు హేతువులు కను

పింపవు. సంస్కృత భాషయందు నీతిశాస్త్రములను వ్రాసిన కామందకాదు లీవిషయమును చక్కగ నెరిగియుండిరి. ఇదిగాక మనుష్యులందరు సమానులే. కొందరధికులు కొందరల్పులు అనువాక్యమందు సత్యమేమియులేదు. అనిపాదించిన రూసో మొదలగు పాశ్చాత్య తత్వవేత్తలీ విషయమున నెక్కి చెప్పి యున్నారు. ప్రభువులుకూడ మనుష్యులుగా త్రొలుగుటచే సర్వజ్ఞత్వము సర్వశక్తి స్వగుణములు వారి యందుండునని తలచుట గొప్పపొరపాటు. యీసత్యమును గ్రహించిన యెడల రాజకీయ సిద్ధాంతములలో నిష్పాడున్న అపోహలుచాలవశకు తగ్గిపోవును. (2) ప్రభువుల యుద్దేశమును బట్టి మాత్రమే ప్రభుత్వము మంచిదా చెడ్డదాయని మనము నిర్ణయించుకూడదు. యీసందర్భమున ఉద్దేశము కంటె ఆచరణయు ఆచరణ వలనగలిగిన ఫలితములు ఎక్కువ ప్రధానములు. ఉద్దేశములు మంచివైనను ఆచరణయందవి యెట్లు పరిణమించుచుండునో మనము గమనింపవలెను. సాధారణముగ మనము దీనిని మరచుచుండుము. ఆచరణయందుప్రతి ఫలితాని యుద్దేశములున్నను లేకపోయినను ఒక్కటే.

ఈ విమర్శను ముగించిన తర్వాత ప్రభుత్వము వారాచ రింపదగిన కార్యములెన్నియను విషయమును చర్చింపవలెను. మన యందే లోపముండినగు దానిని సవరించుట ప్రభుత్వమువారి పనియని మనమును కొనుచుందుము. కానియిది సరికాదు. జీవయాత్రయందు మనుష్యుని కనేక నాధనములు తోడ్పడుచున్నవి. కుటుంబము విద్య

మతము మొదలగునవి ఎట్టి సాధనములు. ప్రభుత్వమీసాధనములలో నొకటి. ఒక్కొక్కసాధన మొక్కొక్క విధమున తోడ్పడుచుండును. దేనివలన నెట్టిసహాయ మపేక్షింప తగునో అట్టిసహాయమునే దాని నుండి అపేక్షింప వలెను. ప్రభుత్వలక్షణ మెట్టిదియో మనము నిరూపించితిమి. గాన అట్టిసాధన మేవిధముగ మన ముపయోగింపవచ్చునో నిర్ణయించుట కష్టతరము కాదు. ఆపనిని కూడ రాజనీతి శాస్త్రజ్ఞులు చేయవలెను.

పైఅంశముల జ్ఞాపక ముంచుకొని ఎట్టివారు ప్రభువులుగ నుండవలెను అను విషయమును చర్చింప వలెను. (1) ప్రభుత్వము వంశ పారంపర్యముగ నొక కుటుంబ మందు గాని కొన్ని కుటుంబములందు మాత్రమేగాని సంక్రమించియుండవలెనా? అట్టి పద్ధతివలన గలుగు లాభ నష్టము లెవ్వి (2)

లేక, ప్రభువులను నిర్ణయించు అధికారము పౌజల యందుండవలెనా? ఈరెండుపద్ధతులకు మగల తారతమ్యమెద్ది? ప్రజాభిప్రాయము ననుసరింపు ప్రభువులుండుట మంచిదా? లేకప్రజల క్షేమముగోరి, అందుకైపాటు పడువాడు ప్రభువులుకావలెనా? ఈరెండు పద్ధతులకు సమన్వయించుటకు ఏలున్నదా? లేక యివిపరస్పర విరుద్ధములైనవా? ప్రజాభిప్రాయము ననుసరింప వలయు ననిన, ఆయభిప్రాయమును కనుగొనుటెట్లు?

తత్వభాసములోని విషయములలో ముఖ్యములైన వేవియోనిచట సూచించితిమి. వీనినిగురించి పాశ్చాత్యభాషలలో నతిబాహుళ్యముగ శాస్త్రజేతలు వ్రాసియున్నారు. వారిపద్ధతుల ననుసరించి, మనదేశపు స్థితి గతుల కనుగుణ్యముగ మనవారు గ్రంథముల వ్రాయబూనుకొన వలెను.

భక్త హృదయము

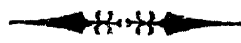
(పుతుంబాక శ్రీకృష్ణయ్య గారు)

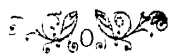
౨

- శా॥ అల్లుండంచును గూతులచు బహు భార్యాపుత్రమోహంబులై
యిల్లముక్తిగ నెంచునాజనుల నేయేవేళ నేన్ గూడకా
వల్లెన్ జక్కక తప్పి యిదియజయప్రజ్ఞుండ నొపన్దతిన్
జెల్లన్ జేయగ యుష్మదీయమగు నాశీస్సిమ్ము సర్వేశ్వరా!
- శా॥ ఆలుం బాదుల సాకజాలక కులత్యాగమ్ము గావించి వా
చాలబ్ధంపు విరొగవర్తులయి ధీచాతుర్యముల్ జూపుచున్
వాలాయాబుగ బొట్టబోసికొను సన్నాస్య సంబులన్ గోర
యాలుంబంధుల గూడి మోక్షధనమే నర్థింతు సర్వేశ్వరా!
- శా॥ ఆలుం బాదుల సాకకందరను సన్నాస్యసంబులన్ బూనుటల్
చాలుంజాలు గృహస్థధర్మము చురాచారంబొకో యిటనీ
లీలల్ జూడగ లేకబోయి విపినోర్విన్ జూతురే? వట్టిదీ
యాలుంబంధుల గూడి మోక్షధనమే నర్థింతు సర్వేశ్వరా!
- శా॥ చావన్ గాలము వచ్చె నంచెరిగి యాశల్ జంపగా లేక యి
ట్లో వాకిండ్లో మరేమియో మనసునన్ యోచించి కాంక్షింతురా
భావాబెప్పుడు నన్ను జేరకయె సంప్రాప్తేంద్రియ ప్రాజ్ఞతా
భావస్ఫూర్తి మనబుగో జొనుపు మమ్యా భక్తకల్పద్రుమా!
- శా॥ శ్రద్ధాభక్తుల నిన్నగొల్వకయె తీర్థంబుల్ విలోకింప బో
న్మద్ధిన్ గాంచెదమం మి నేగిధనమున్ వెచ్చింతురా విత్తమే
బద్ధున్ జేయదు నిన్నుభక్తధన సర్వస్వంబు వెచ్చించినన్
బద్ధున్ చేయును గాన నట్టిధనమున్ యాచింతు భక్తిప్రభూ!
- శా॥ ఆదర్శంబులు గొప్పగా గలుగు నాహం యచు వెన్వోటనే
మోదంబునుచు వా నన్నట్టిని సామూర్థంబు గావింపగా
నొదార్థంబును బూనువాని బ్రహ్మకే యకాగాని జీవచ్ఛనం
బైదృష్టాంతము నొందువాని బ్రదుకే నాశింప భక్తప్రభూ!
- శా॥ ధ్యానింతున్ నిను సంతోషించెదను బ్రహ్మనంద సౌఖ్యంబునన్
బూనన్ జేయుము దానికిన్ ఫలముగా భూముల్ కరుల్ గుట్టముల్
నూనుల్ ధాన్యము నిండ్లు వాకిళ్లు ముల్లోకాధిపత్యంబుగా
నీనేనొల్లను నిక్కమీ శపథమే నిక్కంబు సర్వేశ్వరా!

అడయారు జాతీయ మహా విద్యాలయము.

[వి. ఎన్. శర్మగారు బి. ఏ., బి. టి.]

ప్రస్తుత విద్యా పద్ధతులకు ఆర్య సాంప్రదాయానుసారముగ తగిన మార్పుల జేసి, భారతజాతి సుద్ధించుటకుగాను గత ఇరువది సంవత్సరముల నుండియు ఉత్తర హిందూస్థానమున ఎన్నియో ప్రయత్నములు చేయబడుచున్నవి. ఇందులకు శ్రద్ధానంద స్వాములవారి గురుకుల విద్యాలయము బిసెంటుగారి కాశీ పాఠశాల రవీంద్రనాథ కవి చంద్రుల శాంతినికేతనము, మొదలగు ప్రఖ్యాత పుణిష్ఠానములు దృష్టాంతరములు. కాని యెగువలననో ఇట్టిప్రయత్నములు దక్షిణ ప్రాంతమున అంతగ సలుపబడలేదు.

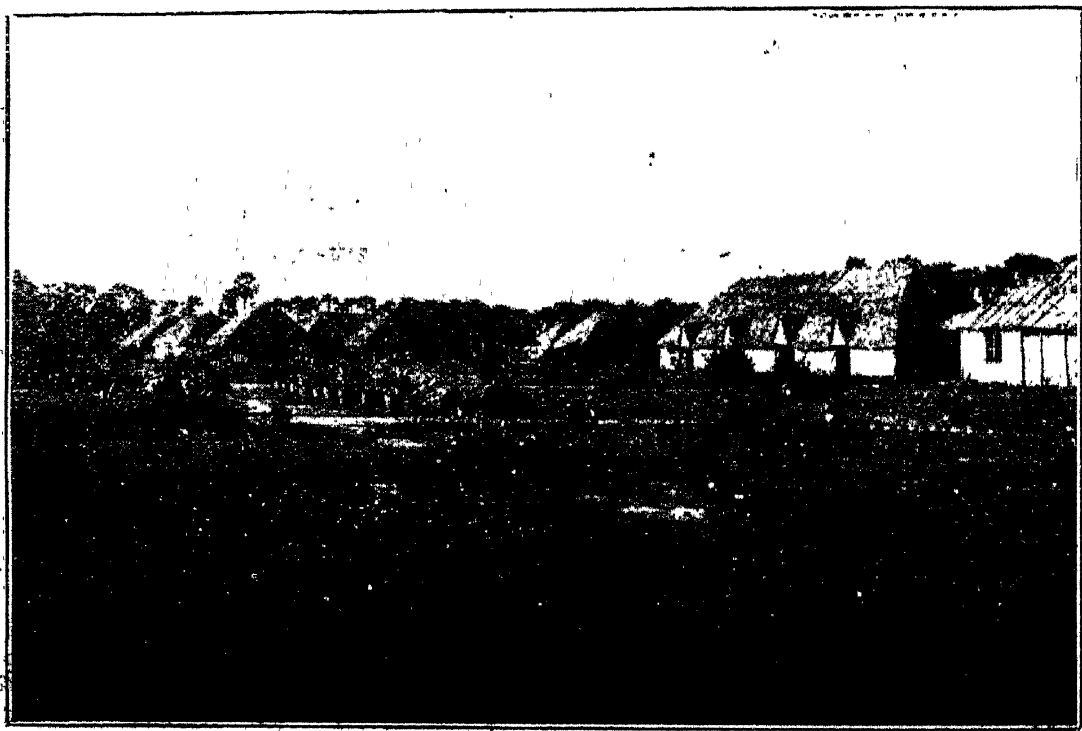
ఇది సాధారణమైన కార్యముకాదు. ఎంతయో ధనసంపత్తి కావలయును, బల సంపత్తి కావలయును. అప్పుడే ఈమహా కార్యము సక్రమముగ నిర్వహింపబడగలదు. దక్షిణదేశ వాసులు ఏరీతిని ఉత్తరదేశము వారికి దీసిపోరు. దేశమున కావలసిన ధన సంపత్తిగలదు. ఉదారవంతులగు ప్రజలు గలరు. ధనమును అనేక ధర్మకార్యములకు వెచ్చబెట్టగల లక్ష్మీపుత్రులు కావలసినంత మంది గలరు. విద్యావినయ సంపన్నులును,

స్వార్థత్యాగ మూర్తులును, నగుమహానీయులు ఈప్రాంతమున లేకపోలేదు. ఈసంపత్తి నంతయు సేకరించి ఈమహాకార్య నిర్వహణమునకు బూనుకొనువారు మాత్రము మన దురిదృష్టమువలన, లేకపోయినందున, ఇంత వరకు మనప్రాంతమున ఆర్య శిక్షణాలయములు సంస్థాపింప బడుటకు అవకాశము దొరకనదికోదు.

ఉత్తరదేశమున వారణాసి మహాక్షేత్రమున గొప్ప సర్వకలాశాలను నెలకొల్పి ఆర్యభక్తముల నన్నిటిని పునరుద్ధరించి భారత విద్యాచరిత్రమున నూతన యుగము నొకదానిని సంస్థాపించిన, అనిబిసెంటమ్మగారు దక్షిణదేశముగల యీకొరతను దీర్చుటకు ఆరు సంవత్సరముల క్రిందట అడయారు నందొక మహావిద్యాలయమును సంస్థాపించి యున్నారు. ఈవిషయమున వారు చూపుచున్న పట్టుదల ఇంతింతయని సూచించుట అనవసరము. తమ సర్వస్వమును ఈ మహావిద్యాలయ పోషణమునకు వినియోగించి కీర్తివంతులై యున్నారని వ్రాసిన చాలును.

ఈవిద్యాలయము చెన్నపురమునకు సమీపమున సముద్రతీరమున అడయారు తేత్రమున నొకగొప్ప యుద్యాన వనమున నిర్మింప బడినది. ప్రస్తుత విద్యావిధానమున గల లోపముల నన్నిటిని నివారణచేసి, ఆర్య సంప్రదాయముల ననుసరించి యువకబృంద మునుద్ధరించుటకు అన్నిరీతుల ప్రయత్న

ప్రసంగమునంతయు నేల గలుగుచున్నాడు. అన్ని దేశములవారు బాగుపడుచుండ, పూర్వ మొక్కసారి ప్రపంచ మాతయు ప్రఖ్యాతి గాంచి కీర్తిగాంచిన భారతభూమి ఎంతకాలం దాస్యమునబడి యుండవలయును? భారతజాతి యితర జాతులన టిది గాదా? వారి కున్నంత వ్యక్తిత్వము నున నారికి పోనా? భారత

కలాశాలాశ్రమములు ఒక భాగము మాత్రమే

ములు సలుపబడుచున్నవి. బాలుని సహజ సంపత్తిని గుర్తించి దాని యభివృద్ధికి అన్ని విధముల తోడ్పడుట విద్యయొక్క పరమోద్దేశ్యమని అంగర నొప్పుకొని యున్నారు. మన ప్రాచీనులీ తారక మంత్రమును గ్రహించి కీర్తికాయులైతి. ఇప్పుడిప్పుడు పాశ్చాత్య దేశములవారు సైతము ఈమహోద్దేశ్యమును గ్రహించుచు నాగరకత సభ్యతను బడసి

పుత్రులొక విధముగను, పాశ్చాత్యయువకులొకవిధముగను పరిగణింప బడవలయునా? ఏమాత్రముకాదు. భారతపుత్రులు ఇతరులతో ఏమాత్రము తీసిపోజాలరు. కొన్ని విషయములలో వారికన్నను నొకమెట్టు అత్యున్నత స్థితిలోనున్నారని చెప్పినను దోషమేమియులేదు. అడయారు జాతీయవిద్యాలయమున ఈసూత్రమును సమన్వయ పరచు.

టకు చేయబడుచున్న ప్రయత్నములు అనంతములు.

ఇచ్చటి విద్యాలయము సాశ్రమము. బాలుర యోగక్షేమముల నరయుచు ఉపాధ్యాయులు విద్యాలయముననే నివసించుచుండురు. కుప్పాండ్రోపట్ల ప్రేమాభిమానములు గలిగి, వారివృద్ధికొరకె కాలము

అందఱు గురువర్సలే. అట్టిగురువర్సల శిక్షణమున నారి తేరిన విద్యార్థులే విద్యార్థులుగదా! పెరిగి పెద్దవాడై యొక న్యవహారములను నతినిపుణతతో నిర్వహించుకొనుటకు గాను బాలురకు గురుకులవాసమున అన్నివిధముల అవకాశము లీయబడుచుండును. ఇందువిషయమున ఉపాధ్యాయులు

బాలుర నివాసగృహములు పుష్పాధ్యాయులు వైశమిచ్చట నే నివసించుదురు.

నంతయు పనియోగపరచువారినే తప్ప మరెవరినిగాని యిచ్చట యుపాధ్యాయులుగ నియమించరు. బాలుర సహజ గుణానవత్తిగ్రహించి, దాని నభివృద్ధిచేసి, వారినిమాతృసేవారాధకులుగ చేయుటకు ఇచ్చట ఉపాధ్యాయులు అహోరాత్రములు శ్రమింపజేయుచుండురు. ప్రాచీన పద్ధతిలోవలెనె, గురుకులవాసమున నున్నంత కాలము, బాలురకు తలిదండ్రులు బంధు మిత్రులు

బాలురు ఉపాధ్యాయులు కలసి భోజనం చేయుట.

యులు బాలురి సహజభావముల గ్రహించి వాని యభివృద్ధికి తోడ్పడుటకు తగిన విధానము నరయుచుండును. గురుకుల వ్యవ

ఆశ్రమము నందలి ఒక గది

హారములను చాలవరకు బాలురే నిర్ణయించుకొనుచుండును. శిక్ష విషయముగ్గోసైతము వీరికి చాలవరకు గాఢ్యత గలదు.

ఏసేన చేయవలయునన్నను శరీరబల సంపత్తి యుండవలయును. ఇందునుగూర్చి యిచ్చట జెప్పనక్కరలేదు. బాలుర దేశోరోగ్యముల గుర్తించి, వానిని పెంపొందింపజేసి, వాని బలనంపన్నులుగ చేయుటకు

బాల భటుల వేడుకలు

ఈమహావిద్యాలయమున చేయబడుచున్న ప్రయత్నములు చెప్పనక్కరలేదు. వైద్యాధికారు లొక్కరు గురుకులముననే సదాబాలురితో నివసించుచు ఇంకా విషయమున వీరికి కావలసిన సహాయమునంతయు చేయుచుండును. బాలురి మతమునుగూర్చి చెప్పనక్కరలేదు. అన్నిభూతముల పట్ల సమభావము జూపుచు స్థిరవంతులుగ గురుకులములు సదా వారికి తోడ్పడుచుండును. అంతవరకు సోసే ఈ కాలపు ప్రజానాయకులకె క్లిష్టములని తలంపబడుచున్న సాంఘిక సమస్యలను ఇచ్చటి బాలుర బాగుగ గ్రహించి సాంఘిక విషయములన్నిటిని శాంతనంతముగ కార్యరూపమున జెట్టుకొని కృతకృత్యులగు చున్నారని చెప్పిన, ఇచ్చట బాలురవ్యక్తిత్వమును జూపెట్టుటకు ఈయబడుచున్న అవకాశము లెట్టివో పాఠకులు గ్రహించగలరు గదా!

ఇచ్చట బాలుర శిక్షణమంతయు

వృక్షచ్ఛాయల శిశువులు చదవుకొనుట.

మాతృభాషలోనే గరువబడుచున్నదని నేరుగజెప్పనక్కరలేదు. చిన్నతరగతి మొదలు

విద్యాలయము నందలి అత్యున్నత తరగతి వరకు బాలురకు వారి మాతృభాషలోనే పాఠములన్నియు గరపబడుచున్నవి. బాలురకు అఖిలశాస్త్రములలో నిచ్చుట ఈయబడుచున్న శిక్షణ దానివలన బాలుర సహజసంపత్తి యెంతవరకు నృద్ధిపొందుచున్నదియు సూచించుట అనవసరము. ప్రభుత్వ విద్యాధి

బాలుర ప్రభుత్వపరీక్షలకెల్లను పోవచ్చుననియు తరగతి నిచ్చియున్నారు. గత మూడు సంవత్సరముల నుండియు స్కూలు ఫైనలు పరీక్షలకు ఇచ్చటి విద్యార్థులు వెళ్లుచు ఉత్తీర్ణులగుచున్నారని సూచించిన చాలును. ఈసంవత్సరమునుండి ఇంటరు మీడియేటు తరగతులకు సైతము సాఫాపకులు తెరచి, బాలుర

దాహెడరు మందిరము. ఇచ్చట పైను విద్యార్థుల తరగతులు గలవు.

కారులు ప్రతిసంవత్సరమును ఇచ్చటి విద్యావిధానమును పరీక్షించుచు ఇట్టివిధానమునే వారు పైతము ఇతర ప్రతిష్ఠాలయముల అవలంబించిన బాలుర చరిత్రమున ఈ రాష్ట్రమున నొక నూతన యుగము ప్రారంభమగునని ప్రవచించుచున్నారు.

ఈవిద్యాలయమువారిపద్ధతులనుప్రభుత్వమువారంగీకరించి, యిచ్చట చదువు

నీగురుకుల పద్ధతులనే మరికొంత కాలమువరకు శిక్షణ నీయ సంకల్పించుకొనినారు. మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమువారి తరపున డాక్టరు కార్జెతుగారు రివరెండు మోఫటు గార్లు ఈగురుకులమును దర్శించి యీదలి విద్యాపద్ధతుల నామోదించి ఇంటరు మీడియేటు తరగతుల సంస్థాపించుటకు విద్యాలయమువారికి అవకాశమిచ్చియున్నారు. మరి

కొంతకాలమునకు విద్యాలయమును సర్వ కళాశాలగ నైతము చేసి బాలుర నిచ్చటి నుండియే పట్టభద్రులు జేయుట ప్రతిష్ఠాపకుల యుద్దేశ్యము.

భారత విద్యాదర్శములు చిరస్థాయిగ వర్ధిల్లి భారతోద్ధారణమునకు ముఖ్యంగము

బాలుర పఠన మందిరము.

లైయుండవలయునన్న ఉపాధ్యాయుల స్వార్థత్యాగము అత్యవసరము. ఇట్టి విషయమున ఎట్టి కొరంతయులేదు. విదేశములలోను, భారతదేశమునందును గొప్ప గొప్ప పరీక్షలలో నారి తేరి ఇతరచోట్ల గొప్ప గొప్ప పదవులబడసి, కావలసినంత ధనము గడించుటకు అవకాశమొతయున్నను, దానిసంతను తృణప్రాయముగ చూచుచు ఎట్టిభోగభాగ్యముల మీద ఏమాత్రమాసక్తి యుంచుకొనక తమ వ్యయములకు కొద్దిగ సొమ్మును బుచ్చుకొనునట్టి గురువర్యులే ఈవిద్యాలయ

మున అధ్యాపకులుగ నున్నారు. ఇట్టి స్వార్థత్యాగులచే పవిత్రమతిములగు ఆశ్రమములె పరమపావనములగు ఆశ్రమములుగదా? ఇట్టి స్వార్థత్యాగ మూర్ఖుల యాజమాన్యమున నడుపబడుచుండు విద్యాలయములు చిరస్థాయిగవర్ధిల్లుట కెట్టి కష్టముండగలదు?

విద్యాలయకర్తలగు శ్రీయుత వేంకటసుబ్బారావు పంతులుగారు ఆంధ్రులు. భారత విద్యాసమస్యల నిర్ణయించుటలో వారిని పేర్కొని ఇతరులను ప్రస్తావించవలయును. స్వార్థత్యాగమున ఆయనకు పెట్టినదేపేరు. అట్టినాయకులు యాజమాన్యమున తమ యా

బాలురు ఈదులాడు చుండుట.

వజ్జీవమును విద్యాలయమునకు ధారిపోసిన సహాధ్యాయుల సహాయ సంపత్తివలనను దేశీయులప్రోత్సాహమువలన విద్యాలయము తన విద్యుక్తధర్మముల నిర్విఘ్నముగ కొనసాగించుటకు భగవానుడు అన్నివిధముల తోడ్పడునుగాత! వందేమాతరం.

ఆరోగ్యమైన పాలు.

[చి. వె. నరసింహం గారు]

పాలు మన శిశువులకు రోగులకు ముఖ్యఆహారముగా నున్నవి. అయితే పరిశుభ్రమైన పాలు దొరకుట కష్టము. ముఖ్య పట్టణములలో కలితిలేని, యేమికొరతలేని, పాలుదొరకవు. గాన యిటువంటి పాలు మన శిశువులకు అనారోగ్య కరము. మ్యూనిసిపాలిటీ వారి యాదరణక్రింద పట్టణములలో వేరువేరు ప్రదేశములలో పాలమ్ము యేర్పాటులుండుట యుపయోగకరము.

ఆరోగ్యకరమైన పాలు కావలెననిన పాలుతీయప్రదేశము, పాలను యితరస్థలములకు తీసికొనుచోవు విధము, సరియైనవిచారణ జేయు వానికింద నుండ వలయును. ఇటుల సరియగు నధికారమును జేయగలిగినది మ్యూనిసిపాలిటీయే. ఇదిసరిగ జరుగుటకు చిన్నవిగాని పెద్దవిగాని పాలమ్ము ప్రదేశములన్నిటిని రిజిస్టరు జేయవలసియుండును - క్రమ

శిక్షపొందిన పశుశాస్త్రజ్ఞులను తరుచుగా యీ పాలమ్ము ప్రదేశములను పరీక్షించు నటుల జేయవలెను. ప్రతిచోట కొలది పాలను తీసికొని దానిలోని క్రిములను పాలలో నుండు వినిఫవస్తువులకు పరీక్షించుచుండవలెను. పాలమ్మువారలు నిబంధనలను, సరిగ నెరవేర్చునటుల జేయవలెను. వారలపైన ముఖ్యాధికారి యొకరుండి యీపనులను తనిఖీ జేయుచుండవలెను. వాండరుగూడఆరోగ్య శాఖాధికారి క్రింద పని చేయవలెను. లైసెన్సులేని గొల్లవారు గాని, పాలమ్మువారలు గాని ఎవరు నుండకూడదు. ఎక్కడెక్కడ పాలమ్ముదురో యాస్థానములను తటాలున వెళ్లి పరీక్ష జేయు చూడవలెను. ఏవిధమైన తప్పున్నప్పటికి తగిన శిక్షను విధించవలెను. ఈతనిఖీ జేయువారలకు జీతమెంతివ్వ వలెనను సమస్యవచ్చును. వారల జీతముకొద్దిచైన

తక్కినకొద్దిజీతం వారు సహజముగా లంచముల దీసికొనుట వలన యంగడిలో మంచి పాలుండవు. కాన మంచి జీతము లేర్పరచి లంచకారులు కారని తెలిసినవారికే ఈపాల తనిఖీ పని నిచ్చిన యిటువంటివి తటస్థించవు.

పాలు పెరుగమ్మ ప్రతి స్థలములోను మంచి పాలెటులుండునో వర్ణించుకాగితముల నంటించవలయును. ఈకాగితములను యింగ్లీషు, తెలుగులో కూడ వ్రాయవలెను. చాల మందికి చదువురానిగాన నాటియర్థములను యీతనిఖీ జేయువారలు జెప్పచుండవలెను.

పశువైద్యులు యీపాలగొడ్లను తరుచు పరీక్షించుచుండవలెను.

పాలను తీయుటలోను, వాటిని యీరులకు పంచుటలోను, యీక్రిందిసంగతులను గ్రహించవలయును.

1. అనారోగ్యపు ఆవుపాలను అమ్మకూడదు. ఆవుయీనిన తరువాత 21 దినముల వరకు పాలుపనికిరావు.

2. ఆవులలో తయ క్రిములు లేవని యాశీపరచు కొనువరకు యాయావుపాలను వాడరాదు.

3. పాలచెంబులు, గిన్నెలు బుడ్లును లోన పైన శుభ్రముగా కడిగి నీళ్లలో నుడక పెట్టవలయును. ఈ యుపకరణముల అంచల నందుల నుండు ఒకటికా యెత్తు మురికిలో ను మారు 500,000 మొదలు 50,000,000 వరకు క్రిములున్నట్లు అమెరికాలో లెక్కివేయబడినది. వానిపై నుండుదానిలో చాలవేల క్రిములున్నట్లు లెక్కించబడినవి. సరిగ శుభ్రీకరచ జడిన పాలలో నిటులనుండరాదు.

4. ఇంకొక గొటకు పాలు తీయుచు రనగా పేడ మొదలగు మురికిపదార్థములను తీసివేయవలెను.

5. పాలను తీయబోవుముందర పొదుగును దాని ప్రిక్క ప్రదేశములను శుభ్రముగా తడిగుడ్డతో తుడువవలెను. ఇంక వలన పాలలోపడు క్రిములనాఖ్య తగ్గిపోవును.

6. పాలనుతీయు పాత్రల మూతలు జాలచిన్నదిగా నుండవలెను. ఇటులుండిన మురికి పాత్రముగాపడదు. వెడల్పు మూతి గల పాత్రలో సుమారు 3,400,000 క్రిములున్నట్లును సన్నమూతి దానిలో 100,000 క్రిములున్నట్లును లెక్కించబడినవి.

7. సీసాలో రెండుగంటలు కాలము పాలుపోసి యుంచిన యాసీసా అడుగుభాగములో యేదైన పదార్థము దిగబడిన నాపాలను వాడరాదు. ఇటులనడుగున చేరినదానిలో 90 పాళ్లు ఆవుయొక్క పేడపదార్థమును 10 పాళ్లు ఆవువెండుకలును పాలతీయువాని చేతిమురికిన్ని గడ్డిపదార్థములని జెప్పబడుచున్నది. కాన యిటువంటి పాలు మనుజులకు పనికిరాదు. శుభ్రమైన పాలలో నిటుల నడుగునకు యేమియుతేలదు.

8. పాలను తీయునపుడు శుభ్రమైన బట్టను గట్టవలెను. తీయుముందర చేతులను శుభ్రముగా గడుగు కొనవలెను. మొదట వచ్చుధారలో యెక్కువ క్రిములుండుచుగాని వానిని వినర్జించవలెను. శుభ్రముగాను నుడక పెట్టబడిన సన్నని గుడ్డతో నాపాలను వడియగట్టిన జాలమంచిది. పాలను పితుకగనే వేరేగదిలోనికి తీసికొనిపోవలెను. ఆగదిలో మంచిగాలి వెలుతురు యుండవలెను. గవాక్ష

ములకు ఈగలు మొదలైనవి రాకుండ యేర్పాటుండవలెను. పాల పాత్రలను చల్లటి నీటిలో పెట్టవలెను. చల్లగానున్న పాలలోని క్రిములు యెరుగవు. కాచినపాలలో కాచని వానిని యెప్పుడును కలుపగూడదు.

9. మంచుగడ్డలను పాలలో వేయ రాదు. వలనన మంచుగడ్డ కరగి పాలతో కలయును గాన పాలుచెడిపోవును.

10. పాలగిన్నెలను ఎండలోపెట్టి యుంచరాదు. ఇదిగాక వేడిగానుండు వంట యిల్లలోను నుంచరాదు. ఈవేడిమివలన పాలు విరుగును.

11. పాలున్న పాత్రలను మూతలేకుం డ నుంచరాదు.

12. ఆవులకు వెల్లుల్లి నీరుల్లి దుంపలు ను పెట్టిన పాలువాసనవేయును.

13. పొరుగుమీద తొడలమీద తోకమీద విశేషముగా వెంట్రుకలున్న కత్తిరించవలెను. ఇందువలన ఆవులు శుభ్ర ముగా నుంటకు నీలగును.

14. ఆవులను కట్టుస్థలములకు శుభ్ర ముగా నుంచవలయును, గోడమీద బూజును మురికిని తీసివేయవలెను. ఒకమాకు నున్నము కొట్టిన లెక్క పెట్టలేనన్ని క్రిములునశించును.

15. పాలుపోయుటకు యిల్లకు తీసి కొని పోవునపుడు మంచి మూతలుగల పాత్ర నేల యుపయోగించ వలెను.

16 పాలుచల్లగా నుండునటుల ఈ పాత్రలమీద చల్లని నీటితో తడవించుకొన్న వేయవలెను.

17. అమెరికాలో యీపాలకు చిన్ని పూళ్లనుంచి పెద్దపట్టణములకు తీసికొనిపోవు టకు ప్రత్యేకముగా త్వరగా నడచు రైళ్లు న్నవి. ('Fast milk trains') రైలు వచ్చువరకు యీపాలను నిలవయుంచుటకు ప్రత్యేకమైన గదులు రైలు స్టేషనులో నున్నవి. బళ్లలోగూడ పాలు చల్లగానుండు నటుల యేర్పాటులున్నవి. ఈబళ్లను నిత్యము చాల వేడినీటితో గడుగుచుందురు. గాన జాల శుభ్రముగా నుడును.

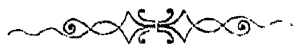
ఇటుల శుభ్రమైనపాలు గావలెననిన పాలఖరీదు యెక్కువగును. ఖరీదుఎక్కువైనప్పటికి యిటుల జాగ్రత్తగా యేర్పాటు లుండి సప్లయచేసిన పాలెప్పుడు ఖర్చుకాకుం డా యుండవు ఖరీదు ఎక్కువైనప్పటికి జను లు యెప్పుడును మంచిపాలనే తీసికొందురు. ప్రత్యేకమైన నిబంధనల వలననే యిటువంటి యేర్పాటులు జరుగుట కష్టము. జరులకు సరి యైన చదువు యున్న యీపనులు సులభము.

కాన చిన్నయిస్కూళ్లలోనే వీనియొ క్కవిలునను గురించి నేర్పవలెను. తరువాత నువన్యాసములద్వారాను ప్రదర్శనములవలన కూడ నేర్పవలెను.

ఆరోగ్యమైన పాలున్న ప్రతి వత్సర ముశిశువులలో తక్కువ చురణములుంటనని మనస్త్రీలకు నేర్పిన దీనియొక్క విలువను గ్రహింపగలుగుదురు.

పశ్చాత్తాపము.

చండతర కాంక్ష విద్యాతుగుండ నగుచు
సుఖములను రోసి, మేధాసుషుప్తి వదలి
జ్ఞానసంపాదన ప్రయత్నమున నొకట
నమితరుగ్గత యాసింప నమితదీక్ష
పిన్ననాడఁ బదంపడి మొన్నదనుకఁ
బెద్దకృషి సల్పితిని జయబిరుద మబ్బె.
పరులెరుంగక మేనిపై బట్టలేక
ప్రధమగురుఁడగు నాతఁడీ బడిన జేరి
అక్షరజ్ఞాన మొక్కింత యబ్బకుండ
బాలరామానుజ శ్లోక పాఠనగుచు
సప్తవర్షంబులకె వైశ్యసదనములను
బటికబెల్లంపు బహుమతుల్పడసినాడ.
గురుని వెఱపున గౌరవ ధరుడనగుచు
బారుగు బడికేగి నాలుగు తరగతులను
నూరివారెల్ల రచ్చెరువొందఁగొంత
హూణవిధ్యాభిరుచి గాంచి యుంటినంత
జన్మభూమికి వందన శతము లిచ్చి
కన్నులను గ్రమ్ముకొను జలకణము లణచి
సెలవుగొని, పట్టణమున వసింప వచ్చి
భాగ్యవశమునఁ గవిరాజు పంచజేరి
యుత్తమాదర్శ ముపదేశ మొదినాడ.

ఆటుతరగతులను వడి నధిగమించి
“మేడపై కేక్కితిని” గొంత మెప్పుగంటి.
సెలవుదినముల మాయూరఁ జేరినప్పు
డాడు పిల్లను నీకిత్తు మననివారు

వరుసగలవారొన నెరెఱుగెదాదురు
విద్యపై గల యాసకి విశునలేక,
వృద్ధ చెడుననియు గృహస్థవిధుల ననుమ
బెట్టి యాడక రెండు నూడేండ్లు గడపి
దూర దేశంబులకు బోయి గొర్భర ప్ర
యాసములకోర్చి సఫలీ కృతాశయుండ
ధన్యుడను నైతి బట్ట భద్రీత్వమంది!
తండ్రి పేరున ననుబిల్చి తనయులందు
నమితవిశ్వాసమున జూచుగట్టి వాడు—
వృద్ధుడనై నాతండ్రి మృత్యుతల్ప
గతుడనైయుండు సమయాన గంటగనక
పట్టణంబున గూర్చుండి పఠనసేసి
హుమతిగ గొంటినయ్య యీపట్టమిపుడు.

దూర్భరావస్థ జెంది హృద్రోగవశత
మరణమాసన్నమైన ప్రేమైకమూర్తి
నాజనని శయ్యపై బడి నాల్గుదిశలఁ
గలయజూచెనటందు” రాకాలముందుఁ
జీకుచింతి యెఱుంగక యేకశార్థ
తర్కమున నుంటినేమొ! విద్యాలయమున!

* * *

జన్మభూమి పలుంబేమి చంపివైచి
తల్లిదండ్రుల నవసాన దశను గనక
తనువులొనున్న దార్ధ్యంబు ధారవోసి
ధన్యతనగితి నన్న సంతనములేదా
ఆర్జితఫలంబు విషలబ్ధియైన జేలొ॥
(అంధ్రవిద్యార్థి.)

శారద.

బుద్ధుడు-జర.

చెంకి పాటలు -

(పంచాంగుల ఆదినారాయణ శాస్త్రిగారు)

శ్లో॥ ఆఘాతంపరి లీఢముగ్ర నఖరైః
క్షుణ్ణంచ యచ్ఛ్చ్యవతం
క్షీప్తయద్భుత సీరసత్వకుపితే
నేతివ్యధాంమాకృధాః
హేనద్రత్న! తవైత దేవ కుశలం
యద్వానరేణాగ్రహ
దంత స్సార విచారణ వ్యసనీనా
చూర్ణీకృతం నాశ్శనా

షితము జ్ఞప్తికివచ్చింది. నిరతిశయముగ
భావనా సంపదచేతను ప్రతిభా ప్రకర్షము
చేతను అద్వితీయులగు కవిరాజు లెల్లరును
ఇట్లులే తమతమకాలము లయందలి జనతచే
నిరాకరింప బడుచు వచ్చుట అనూచానము
నుండి మనలో వచ్చు సంప్రదాయముగా
బోలు ననుకొంటిని. లేనిచో పండితి రాజం
తటి వాడిలేల యనవలసి వచ్చును?

భారతియొక్క వైశాఖ సంచికయం
దుగుల చెంకిపాట విమర్శనమును చదువగ నే
పండితరాజుగారు అనుగ్రహించిన వైసుభా

ప్రస్తుతకాలమునందు బౌచిత్యమునకు
మొక్కదొరయనీయక జాతీయతనునుకుమార
ములగు పద్ధతులలో వెలయుచుచు నరస
మగురీతిని కవితఁజెప్పెడి ఆంధ్రయువకులలో
నందూరి సుబ్బారావుగారొక్కరు. సుబ్బా
రావుగారి పరిచయము నామట్టునకునాకు
వారివితా రసాస్వాదనము వలననే కలిగినది.
అనగా వారియొక్క స్వరూప స్వభావాదు
లెరుంగనియట్టిసితినుండియేవారిమృగమధుర
ములగు రచనల జదివి యానందించి వారి
భావనాశక్తికి అచ్చెరువంది క్రమక్రమముగా
తత్పరిచయమున చేసికొంటిననిమనవి. ఈమా
టలను న్రాయుటలో నాయుద్దేశమేమనగా నా
య్యాసము వాదమునకు ప్రతివాదముగా
వ్రాయుచున్నది కాదనియును శ్రీయుతులు
లక్ష్మీనారాయణగారు ఆలోపించుచున్నదోష

* శ్రోతిశాకదానికి ఉజ్జ్వలమగురత్నముదొరికినది.
ఆరత్నము నయ్యది భక్షణార్హము గంధిలమగువస్తువును
నూనతో అఘ్రాణించినది. కానిసంతృప్తి కలుగ
లేదు. అనంతరము నాల్గితో నాకినది. అపైని
వాడిగోళ్లతో రక్కినది. కానిఆవానరమున కంటే
దియును రసముఅగుపడలేదు. చివటకుశోపమునచ్చి
ఫీ ఫీ! అని విసరి పారవైచినది. ఇట్టరత్నమును
గాంచి కవియను చున్నాడు. శ్రోతిచేతి నవమానింప
బడితినిగదాయని ఓరన్నమా, వ్యధనొందకుము. నీకీ
చేతయేఒకవిధముగా కుశలమును కొనుము ఏమంచువా!
ఆవానరము అన్నివిధముల పరీక్షించియు తృప్తినొం
దకమాతము లోననేమున్నదో, యన్నతలంపుతో
జాతితో నిన్ను పొడిచేసి యుండి యుండ వలసినది
కానిఅట్లు చేయక పరితాపమాత్రముతో తృప్తినొంది
విసరిపారవైచినందులకై నీవుఇప్పట్టుల సంతసింప
వలయునునుమా — అనితాత్పర్యము

ములు ఎంతవఱకు సత్యబద్ధములో అనువిషయమును చర్చించుటకు నాకుల్పార్హతి కలదని చూపించుట కనియు నెఱుంగనగును. ఇక ప్రస్తుతమునకు వచ్చెదను.

నెంకిపాటలు ఆసభ్యములును క్రమవిరుద్ధములును అనియును అట్టి ఆసభ్యతా క్రమవిరుద్ధ త్యాదులను తొలగించిపెద్దలు చిన్నలకు మార్గదర్శకులై యాంధ్రకవితామతల్లికి వన్నెపెట్ట నలయునని యును లక్ష్మీనారాయణగారి వ్యాసము నందలిసారంతములగు నంశములు, ఈయంశములను నిరూపించుటకై వారువ్యాసము నిట్టల ఉపక్రమించిరి.

“లోకము స్వాతంత్ర్య వాయు పూరితమై యొప్పారుచున్నది. స్వీయభావంబులే పరమప్రామాణ్యములగుచున్నవి. ఈపరిణామ మాండ్రకవితామ తల్లికినిసంభవించినది. అయమయెత్తు వారిచేతి బిడ్డయ్యెట్టి.

ఈపై వాక్యముల వలన లోకము స్వాతంత్ర్య వాయుపూరితమగుట చాలతప్పనివారూహించుచున్నట్టులున్నది. కనుకనే వారు తర్వాత వాక్యములో స్వీయ భావంబులు పరమ ప్రామాణ్యము లగుటకు చిత్తిల్లుచున్నారు. కానిఇదిఅంత దోషముగా మాకు కన్పడలేదు. లోకము స్వాతంత్ర్య పూర్ణమగుట ప్రకృతిసద్ధము. జరాయుజాండజాది జీవకోటులు మొదలు కొనిప్రకృత్యాత్మనఱకుగల సమస్త విశ్వము స్వాతంత్ర్యము గోరుటయే సహజము గాని కోరకుండుట సహజముకాజాలదు. లోకమునున దొక్కటి యుండుటకును అయ్యది అభివృద్ధి నొందుట

కును దొలుదొల్త ఒప్పుకొందురేనిదానితో బాటుగ సంభవించు పరిణామములనుకూడ అంగీకరింప నలసియే వచ్చును. ప్రపంచమునకే పరిణామమును అంగీకరించి నప్పుడు తదింతఃపాతి యగు ఆంధ్రకవి త్యాగులలో మాత్రము పరిణామము కల్గినచో రాగల తప్పేమి? పైగాతత్వాభినిష్టులగు పెద్దలు ఆంధ్రకవిత్వముకూడా (కేవలమొక్క ఆంధ్రకవిత్వమే కాదు.) పుష్పచము నందలి యన్నిభాషలలో గల కవిత్వము కూడా అది నుండి నేటివఱకును క్రమపరిణామముల నొందుచువృద్ధికి వచ్చుచున్నదేగాని ఒక్క మారుగా ఆకసమునుండి యూడిపడి నట్టిది ఎంతమాత్రముకావనియే తలంచుచున్నారు. ఇది సర్వాంగీకృతమైన విషయమేకదా? అయినచో వీరువందరునేల? ఎత్తువారిచేతి బిడ్డయ్యెననగా నర్థమేమి? అల్లారుముద్దుగానందఱచే గారవింపబడుచున్నదని యేయగునా? అయినచో పైభావము సమన్వితమెట్లగును? ఉపక్రమవాక్యములందే గమనింపదగిన వాక్యము లీకొన్ని గలవుచూచుడు.

“ఇక్కలంబున కననమల్లలేని వారరును ఏదియొకొంచెము భావమున్నజాలును. ఛందోని యమంబులగాని పదసౌష్ఠవమునుగాని భాషా సాహిత్యమునుగాని పూర్వకవి ప్రయోగంబులంగాని సరకునేయనక్కరలేదు. అలంకారంబుల దలపబనిలేదు. నిజముగ నక్కరలేదా? కావలెనని కాసిందు వారు లేరు. + + + కొందఱు సుప్రసిద్ధ విహర్యకుల దృష్టికూడ నీవిషయమై ముఱల కుండుటకేమి కలము? ”

ఈ వాక్యములు ఆపాత రమణీయములు. ఏగతినో కవిత్వముననేకులు సెప్పిడి

వారలుండ" అనితిరుపతి కవులు చెప్పినట్లులు గానదో విధముగా కవనమల్లునారు అన్ని కాలములలోనుకలరు. కానికవిత్వమును పరికించి అల్లెడివారు అప్పుడునూతక్కువయే ఇప్పుడునూ తక్కువయే! ఛందోనియ మములను పదసౌష్ఠవమును భాషాసాహిత్యమును పూర్వకవి ప్రయోగములను సఱకు నేయనివారు అన్ని దేశములలోను అన్ని కాలములలోను గలరు. ఈవిషయమును శ్రీలక్ష్మీనారాయణగారితో పాటునేను సంగీకరించెదను. కానివారు ఇప్పుడు తప్పింతుంటి విలగుమెప్పుడును లేదందురు. నేనువిప్పుడునున్న దందును. వారుభావోద్వేగము చేతకవితా స్రవంతిని వెల్లువలు వారింపదలంచువారిని శాసించుటకై కొందఱు కావలయునని కోరుచున్నారు. నేనట్లుగాక భావోద్వేగముతో పరవళ్ళుడై కవితాస్రవంతిద్వారాచిదానందాంబుధినోలలాడుభావనాఘునిలను ఛందోనియమాదులు అవరోధింపజాలకపోవుట యేగాక శాసింప దొనకొను శాస్త్రలుకూడన పాస్తతనొందెదరని మనవి నేయుదును. మాకుగలభేదమిదియే.

“ ఇట్టి కవికల్పనలు ప్రస్తుతాంధ్రసారస్వతము నందు పెక్కులు గానిపించుచున్నవి. చిత్ర విచిత్ర రీతుల గవితా వఘాటి నాట్యము నేయుచున్నది. ఛందస్సునున్న ఉన్నచో స్వంతము. ”

ఈ వాక్యములందు ఇట్టి కవికల్పననగా ఛందో నియమాదులులేని కవి కల్పనలని కాబోలును. ఇయ్యది కేవలము అసత్యము. సుబ్బారావుగారి గేయములలో ఈ నియమము లన్నియును గలవు. లేవను కొనుట పొర

పాటు. ఛందస్సుకూడా వారు స్వంతముగా రించినదికాదు. ఇదివరకు వాఙ్మయ కారకులనేకులు వాడినట్టిది. ఉదాహరణములు వలసి నన్ని కలవు. మున్నూదీ విషయము నిరూపించెద. కాని ఇంతవరకును వ్యాసము నందలి ఉపక్రమాంశములతో బ్రొప్పు పుచ్చితిని. ఇక విషయమునకు బోదము. అందు తొలి వాక్యములివి.

“ యెట్టి నా యెంకి యందలి భావము నెవ్వరి కిని వివరింప బనిలేదు. కొనువ విషయంబులందీ యది కవనమని పించు కొనజాలను. ”

లక్ష్మీ నారాయణగారి విమర్శక వాక్యములివి. యెట్టి నాయెంకి భావము నెవ్వరికిని వివరింప బనిలేదట. ఎందువలన? ఈప్రశ్నమునకు సమాధానమును విమర్శకులు ఈయ నలసియున్నది. కాని వారట్లులు చేయలేదు. ఒక్కచేయక పోవుటయేగాక పైపెచ్చు “ కొదువ విషయము లాదీయది కవన మనిపించుకొన జాలదు. ” అనుచున్నారు. విమర్శింప దలచిన ఈపెద్దలు ఇది వరకు కొన్ని విషయములను యెంకి పాటల నుండి ఉద్ఘాటించి చర్చించి త్రోసిపుచ్చి నప్పుడు గదా కొదువ విషయములని చెప్ప వలయును. కాని వీరింత దనుక అట్టి కార్యము నేమియు నెనర్పలేదు. శ్రీ లక్ష్మీ నారాయణగారు ఏ కారణముల వలన నైన నేమి ఇంత యార్భటమును చేసి చివరకు విషయమును చల్లగ జారవిడచినారు. కాబట్టి మనమైనను ఈ విషయమును ఓపిన కొలది చర్చింతము.

వెంకిపాటలో భావములేదా? ఉన్నను
అదికవనముకాదా?

యెట్టి నాయెంకిలో భావమున్నదా లేదా? ఉన్నచో నయ్యది కవనమని పించుకొనునా? అనిపించుకొనదా? — అన్న విషయములను చర్చచేయుటకు వెంకిపాటల నన్నిటిని మనము పరీక్షింప వలసి యున్నది. కాని అట్లు చేయుట కిచ్చట తగినంతటి యవకాశములేదు. కనుక మన మిచ్చట స్థాలోపు లాకన్యాయము ననుసరించి ఏదో యొక్క పాటను ఆదర్శముగా గొందము. అదా నను సోపమునురూపించుటకై శ్రీయుతులు లక్ష్మీ నారాయణగారు ఏపాటను ఉద్ఘాటించి ప్రదర్శించిరో దానినిగూర్చియే చర్చింపవలసి యున్నది. కనుక నువక్రమింతము. వారుఘాటించిన పాట ఇది.

“ యొలక జల్మములోన - యెవరమో ” నంటి
సిగ్గొచ్చి నవ్వించి - సిలక - నాయెంకి
“ ముందు మనకీ జల్మముందోలె ” యంటి
తెల్ల తెలబోయంది - పిల్ల - నాయెంకి
“ యెన్నాళ్ళు మనకోలె యీసుకము ” అంటి
కంటపిరట్టింది జంట - నాయెంకి ||

ఈ గేయముగో కవిమూడే మూడు చరణములను రచించినను అందు ముప్పది పుటలలోనిముడగ లంతటి భావనా సంపదను గుది గ్రుచ్చినాడు. బ్రహ్మసరిద సహోదరమని విబుధులు పేర్కొన్నట్టి రస స్వరూపమును పొడితీ వరిణత బుద్ధులకుగాని వేద్యముగా నట్టి ఆ యద్వితీయానందము యొక్క కలరూపును మన హృదయములందు ప్రదర్శించుటకై ఆయన సప్తభూమికా ప్రసాదములందు హంస తూలికా కల్పముల నధి

వసితలై న ఆ జన్మభోగులగు నాయికానాయకులను ఆలంబనముగా గొనలేదు. రసవ్యగ్ర హృదయులగు సరసదంపతులు నూతగా గొనలేదు. కైకొన్నను అందంతగ కవియొక్క భావనాక్తిని ప్రదర్శించుటకు తావు కల్గదు. గనుకనే ఆయన దినదినమును మన కిన్నులయెదుట నవిరళముగా ననగ్రముగా నప్రయత్నముగా వాఙ్మనస్సులకు సయితము సాదరాని యానందమును అనుభవించు ప్రాప్తిత దంపతులను ప్రేమైక నిధులను మనయెదుట ప్రదర్శించినాడు. చూడుడు గేయమును మరల నొక పరి మఱనము చేయును. బాల్యమునుండి యొకరి నొకరు విడిచి యెఱుంగని ఆదంపతులు అంతదనుక సుఖ పరాకాష్ఠను ఆధిపించి తన్మయత నొందిన ఆదంపతులు క్షణ కాలము వాఙ్మనఃక్రియలనిర్విచింపలేని యానందసారమున మహోత్సాహముతో నోలలాడి యాడి అంతలో మరల ప్రస్తుతస్థితి జ్ఞప్తికిరాగా రాగార్ద్రములగు చూపులతో ఆనందాభివ్యంజకములగు హృదయములతో వర్తమానస్థితిని తలపోసికొను చున్న సమయము ఇయ్యది. కనుకనే నాయకుడు నాయికను ప్రశ్నించినాడు. మరమొంతటి గాఢము రాగముతో అనవచ్చేద్యమగు అఖండానందము ననుభవించుటకు పూర్వజన్మమున గూడ నిట్టులనే దంపతులమై యుందుమేమో యని ఆతని ప్రశ్నము. ఈప్రశ్నమును విన్న వెంటనే- అతవఱకును తామనుభవించిన ఆనందానుభవములన్నియును స్మరణకు రాగా- వెనువెంటనే లజ్జాభావాదులు అలముకొని తదుద్బుద్ధమైన చిఱునవ్వుతో నాయిక

నాయకుని ప్రశ్న మునకు మిగుల నిపుణముగా ప్రత్యుత్తరమును ఇచ్చినది. ఇది మొదటిచరణమునాని భావ సంపదయని మనవి చేయుచున్నాను:-

ఇక రెండవ చరణము మొదటిభావాను భవస్థితి గడచి కొంతపరివర్తనము జరిగినది. క్రమముగా ప్రాధమిక స్థితియందు గల మోహశయము మెల్లమెల్లగా దిగజారి నది. మరలచేతనము గలిగి ప్రాప్తించి కాను భవమునకు ఆదంపతులిరువురూను వచ్చినారు. తా మనుభవించిన ఆనంద సుద్వితీయమైనదే కాని శౌశ్వతమైన దగునా కాదా యన్న ఆందోళనములవారి హృదయము లుయ్యాల లూగుచున్నవి. అట్టిస్థితిలో నాయకుడు వస్తుతః కొంత ధైర్యము కల ప్రకృతిగనుక ప్రశ్నించినాడు ఏమని? ముందు మనకీజన్మము న్నదా, ప్రశ్న శ్రవణముతో సమానముగానే ఏక కాలమున నాయిక హృదయమునందును ఆందోళనము హెచ్చినది. వస్తుతః ఆమె అధీరహృదయ అందుననుముగ్ధ విచారణ నేయుకొలది ఆమె హృదయమునకు ఆయా నందానుభవము అస్థిరమైనదేమోయన్న సందేహము కల్గినది దాన ముఖమునందు అప్రయత్నముగా నిర్వేదమును సూచించుచు వెల్లడనము స్పష్టముగా నావరించినది.

ఇక మూడవ చరణమున్నది- యీచరణమును ముగించుటలోనే కవియొక్క నేర్పంతయును గలదు. క్షణాత్పూర్వము అనుభవమునకువచ్చిన యానందమును తదనంతరక్షణముననే ఉద్భూతమైన సందిగ్ధహృదయతను ఆదంపతుల నిద్దఱిని తుల్యవేగముతో ఆవేగమును సుడిగుండమున తోసి గిరునత్రిప్ప

చున్నవి. నాయికానాయకులు సమానుభవముకలవారైనను నాయకునికి నాయికకంటె నొక్కింత లోకాను భవము యెక్కుడగుటచేతను పురుషప్రకృతి యగుట చేతను ధైర్యమును పూర్ణముగా నవలంబించి నాయికకు ప్రపంచాస్థిరత్వాను భవమును కల్పించుటకై యెన్నాళ్ళు మనకోల ఈసుఖములంటి అని అన్నాడు. నాయిక ముగ్ధయగుటచు అధీరురాలగుటవలనను అప్రశ్నమున కేమియును జబాబు నీయజాలక అశ్రువులతో ప్రత్యుత్తరము నిచ్చినది. ఈ ప్రత్యుత్తరము లో గల సారము వాక్కుచేతగాని క్రియచేత గాని ఇతరులకు ప్రదర్శింప వీలులేని యట్టిది. సహృదయులు ఎవ్వరిమట్టునకు వారు భావనాబలముచే ననుభవింపదగినది. చదువరులారా! ఇంతటి భావమును మనస్సు సందుంచు కొని కవి యీగేయమును కొన్నిమాసములు శ్రమించి కూర్చినాడేగాని మనవారను కొనుగోరిని వెట్టి మొట్టిగాకూర్చలేదు. నిజముగా విచారణచేసినచో ప్రస్తుత కాలమున నింతటి భావ పూర్ణముగా కవితను అందును గేయములలో నిట్టి శయ్యతో వెలయించుట చాలఅరుదు. లక్ష్మీనారాయణగారు ఇందులో ఛందస్సునున్నయనియును స్వంతమనియువ్రాయుచున్నారు.

లక్ష్మీనారాయణగారి 'సున్న'కు నేను సంపూర్ణమని యర్థమును కైకొనుచున్నాను. (ఇందులకు వారు మన్నింతురుగాక) కాని ఛందస్సు మాత్రము సుబాహురావుగారి స్వంతము కాదు. అది యావదాంధ్ర జాతికి పుట్టుకతోవచ్చిన ఛందస్సు. కన్నతల్లి తొట్టెలో నుంచీయూచి ఆలించి పాలించి పెంచి పెద్దవానిని చేయు

దేవ:— (పరిహాసముతో) గౌతముడు చాల ఘన కార్యమును జేసెను. ఎంత ధైర్యము, యెంత సాహసము! యెట్టి పరోపకార పాఠిణత! కాని వాని పొగరునకేమందువు భూత దయ యట! నేను కోలంగులనేసిన పారువమును జేరదీసి, హృదయమున నాటినయమ్మును బెరికి పదిలముగ బ్రతికింపఁ బాటుపడుచున్నాడు. నేనకుని బంపిన సరకుసేయక కనరికొట్టెను. దేవదత్తుని సామర్థ్యము తెలియఁకాబోలు!

అనం:— ఏల నిర్భేతుకముగ గ్రోధదూషితమానసుడవయ్యెదవు? నిరపాయకరమగు పులుఁగును నేలంగులనేసిన వాడవు నీవు. దానిపాణిమును గాపాడిన వాడు సిద్ధార్థుఁడు. ఇంచెన్న రిదా పావురము!

దేవ:— నీన్యాయ్యవిచారణ నటులుండనిమ్ము. దేవదత్తుఁడట్టియవమానముల సైరించువాడుకాదు.

హిమవత్పర్వతములనుండి సాక్షాత్కరించిన దివ్యమునందుగ్రసచనంబుల మనంబుననిడుకొని, శుద్ధోధనుఁడెట్లులేని సిద్ధార్థుని యానన ప్రాదుర్భావిమైన వెనుక ద్వాదశ వత్సరంబులు రాచ నగరున నిలిపి. తన గాదిలిపట్టి యఖండ మహీమండల పర్యంత ప్రాజ్య సామ్రాజ్యంబు శాసింప, నయనోత్సవముగఁ జూచి యానందింప నువ్విశ్మారుచుండెను. గౌతముని ప్రాప్తించిక సౌఖ్యముల మఱగి, పరమార్థచింత ప్రైకిబోకుండగ, శుద్ధోధనుఁ డాతనికి ఎమును ఎచ్చినతోడనే, యత్యంత సౌందర్యవతియు, శేష సుగుణసంపదలు గలదియునగు యశోధర యను కన్యకను బరిణయము గావించెను. ఈతరుణదంపతులు తమ సురూపయౌవనములు ధన్యములుగా, నిరంతర క్రిడల నానంద వార్ధి నోలలాడ, ఋతుత్రయంబున కనుగుణ్యముగఁ బ్రాసాద త్రియమును గల్పించి, వానిచుట్టును సకల ఋతువులందును సంతత వసంతోత్సవ లీలఁ జెలంగు

నువ్వాన వాటికల నాటించెను. అందు తమనృత్య గాన నైపుణిచె యువరాజ దంపతులఁ జొక్కింప సౌందర్య విజిత సౌరకాంతలగు సుకుమార వారనితా సహస్రంబు నియమించి శోకహతమగు సిలోకము గౌతముని కంట బడకుండునటుల శాసించెను. కాని బలవత్తరమగు విధిప్రేరణచే, బాహ్యోద్ధాన విహరమాణ తత్పరుండై సిద్ధార్థుఁడు మహానియస్కందనంబు నెక్కి, పురవిధునగు చుండ, నొకతరియొక జరావీడితుని. యొక మారా కుష్టురోగిని మఱి యొక పర్యాయము మృత కి శేబరమును జూచి నోహోయమానమానుడయ్యె. నగరువెడలి నట్టడవులకు శోవునచుశంక నిగరద్వారముల నగ్గరక్షితములు చేయుచుండెను.

ఇటులుండ నొక పుణ్యదినమున శాక్యసింహుఁడు సంసారమును రోసి సంపదల బరిత్యజించి దేహభిమానంబువీడి భైత్యకవృత్తిని దేహయాత్ర గడపుచు బ్రహ్మానందము ననుభవించుచుండిన యొక బిక్షువుని కర్తవ్యమును నిశ్చయించుకొని నాటికి సకల భోగముల ననుభవించెను. అసాయంకాలముననే గౌతమునకు రాహులుడను పుత్రుడు జన్మించెను. నగరమెల్లను మహావైభిముతో నలంకరింపబడెను. నాగరులుత్సవముల సల్పిరి. నాటిరాత్రి విశిధి సమయమున శాక్యసింహుడఖండ సామ్రాజ్యము ననుంగునతీసుతులను నఖిలభోగముల దిగనాడి చెన్నుడుతోడరా నశ్వరాజము నధిరోపించి నగరువెడలి ననుజోదయమగుసరికి ననోమాతీరమును జేరెను. అటుండి చెన్నుని కపిలనస్తు నగరమునకు బంపి సిద్ధార్థుడొంటిమీ కాషాయాంబరముల ధరించి తత్వాన్వేషణకు గడంగెను.

వేదవిద్యులాయనను దృష్టిపరుప లేకపోయిరి. ఉరువేల పర్వతప్రాంతముల నారు సంవత్సరములశన వ్రతము నవలంబించి యోగాభ్యాసము చేసిననా వానిమనమునకూరట గలుగదయ్యె. తుదకు నిరంజరా పుణ్యస్రాంతీతీరమున కసతిదూరమున నున్న పిప్పిల వృక్షచ్ఛాయ నిశ్చల సమాధియందుండ గౌతముని

హృదయమున జ్ఞానతేజస్సు ప్రవేశించెను. నాట
నండియు సిద్ధార్థుడు బుద్ధుడయ్యెను. తనకు గల్గిన
జ్ఞానోదయము నెల్లరకెఱిగింప నుత్సక్తుడై బుద్ధుడాయా
ప్రదేశముల ధర్మోపదేశముల జేసి శిష్యుల జేర్చికొనుచు
తుదకు మగధరాజమునకు రాజధానియగు రాజగృహ
మును చేరి దానిని బాలించుచుండిన బింబిసారుని హృద
యము నాకర్షించి వానిచే భక్తి పూర్వకముగ సమర్పిం
పబడిన వేణువనమున శిష్యులతో ధర్మగోష్ఠి గాలము
బుచ్చుచుండెను.

కానకగన్న సంతానంబు గావున సిద్ధార్థు
డరణ్యముల నిడుమలు గుడుచుటకు మిగుల వగచియు,
జేయునదిలేక, శుద్ధోధనుడు హృదయమును బదిల
పఱచుకొని, కుమారుని త్వేమ మప్పలుప్పటికి నైలిసి
కొనుచుండెను. తరువాత గౌతముడు బుద్ధుడై వేణు
వనమున నుపన్యాసములజేసి ప్రజల ధర్మాభిరతుల
జేయుచున్నాడనివిని కొంతసంతసిగించి, యెట్టకేలకు
శాఖ్యమునిని గపిల వస్తునకు రావించి గౌరవించెను.
అసమయమున ననేకులు బుద్ధునిమతము ననుసరిం
చుటకైయ్యకొనిరి. అనందదేవదత్తులు సర్వమును
బరిత్యజించి, కాషాయాధరములధరించి బిక్షుకులలో
జేరవీక్ష గొనిరి.

దేవదత్తుడు:- అనందా! మన సిద్ధార్థుడు లోక
మున కెల్లతానొక్కడగురువుననితలంచుచున్నట్లు
న్నది ఆధర్మోపన్యాసముల జేయుటకు వానికె
న్నటికేనివిసువుజనించునట్లుదోచదు.

అనందుడు:- సందియమేమి? దత్తా! నీహృదయమింక
సుశంకాకళంకితమగుటజూడ నాకుగడుచిచార
ముగనున్నది. విసవృద్ధములఁ బ్రతిష్ఠించి భూ
ప్రజలధర్మప్రధానులగుటకు జేసి భూతదయను
పరమోత్కృష్ట ధర్మముయొక్క పౌశస్యము
తనపవిత్రజీవితము చేలోకమునకు జాటననత
రించిన మహానుభావుడు మనపురాకృతసుకృ
తవిశేషంబున నామహానీయుని నేవించుభాగ్య
మొదలినది.

దేవ:- ఆయినదానిస్తుతిపాఠము! నీమనస్థితి యెట్టిదో
నేనూహింప జాలకున్నాను. లోకమెల్ల సిద్ధార్థు
ని శాశ్వతముని యని గీర్తించుచుండ మన మనా
మథేయులమై నానిశిష్యులొకటిలో బడి యుండ
నలసిని దేనా! అనందా నీసన్ని చెప్పినను
సరే నేనిట్లులూరును జేరును లేక బడియుం
నొండొకని కీర్తిదళదిల వ్యాపించు చుంటు
జూచి సహింపజాల.

అను:- దేవదత్తా. నీవిట్టి యీర్ష్యాశువు ననినేనెన్న
డెరుగ. ఆరిషడ్వర్ణముల జయింపుమని గదా
బుద్ధుని బోధనానికి దాసుడనయ్యెదవే

దేవ:- ప్రాణమ్రీని గరోపాంతమునందు నణిక్పిఠా
మణియగు అనాధ పిండకునిచే భిక్షువుల యుప
యోగార్థ మొసంగబడిన యుపననమునందా
ననాధనై యింక నొక్క ముహూర్త మాత్ర
మయిన నుండునోప. ఆయినను సిద్ధార్థుడు
పెద్దవాడగు చున్నాడుకదా నన్నేల తనస్థాన
మున నియమించుటకీవ్వపడదు? ఇంతకు మన
మేలవేటొక భిక్షుక సమాజము నేర్పరచి
దానికి ధనములుగా నుండరాదు! గౌతముని
యందున్నవిశేష సేమి మనయందు లేనిదేమి
దీనికి నీవేమందువు.

అను:- బుద్ధదేవునకు మనకును గల తారతమ్యము
గ్రహింపజాలని నీయట్లవానితో బ్రసంగమేల
పనివినియెద శలవొసంగెను.

మగధ రాజ్యమును బాలించుచుండిన బింబి
సారుడు బౌద్ధధర్మాభిమాని. అయినబుద్ధునియెడ భక్తి
గలిగి ప్రవర్తించుట దేవదత్తునకు గిట్టుకుండెను. ఆరా
జ్యమున నెట్లులేని గౌతముని పలుకుబడిని మాత్రప్రచా
రము నరికట్టనలెనని దేవదత్తుడు కింకణముగట్టుకొని
ప్రత్యర్థి భిక్షుక గణమునొకచాని నేర్పించెను. బింబ
సారుని కుమారుడగు నజాతశత్రుడు పరువంబు
కలిమి దొరతనము అరయుమి యనునాల్గింటిని గలవా
డు. అట్లుగుటచేసి వాడు దేవదత్తునిమాయావాగురల

లో జిక్కికొని జంత్రికొని గేలకీలుబొమ్మవలెనాడు చుండెను తుట్టుతుడు వాని ముగ్ధుడచే సింహాసనము నాక్రమించి పూజ్యుడగు తనజనకుని కారాగృహమున కంపి యన్నోదకముల నివృత్తి నార్తి గుండించుచుండెను. కొలది కాలమువరకు తన జననియగు వాసవిని మాత్రా మాయనను దర్శించుట కనుజ్ఞయొసంగెను. అంత నా పత్నివ్రత తన యుడుపు నాడుపుల కుడుపును కటక కంకణాద్య లంకారములలో నీరముగొని తన ప్రాణ విభున కొసంగుచుండెను. దీనిం చెలిసికొని వాసవినిగూడ జనరాదని శాసించెను. పక్షి పర్వతముపైని బుద్ధదేవుని దర్శించి, నుఖ మున నునయించుకొనుట కనువుగనున్న వాతాయనము సహితము మూయించి కన్న తండ్రికి యంధకారా మృత మగు నా కారాగృహమున బలవన్మరణమును సంప్రాప్తము జేసెను. ఇట్టి క్రూర రాక్షసుండొక్కనాడు తన ముద్దులపట్టి చిటికెనవ్రేలిని చిరుక గొట్టుకొనెనని యక్కున నదిమికొని యనురాగ రసము తెల్లివిరియునను నయించుచుండెను. అదిగాంచి యచటనే చింతచే జివికి శల్యాని శిష్టయై పడియున్న వాసవి కన్నుల నుండి బాష్పధారలు కాల్యలుగట్ట కుమారుని దిక్కుమొగమై, నాయనా! నీ కైశవమున నీ తండ్రియు నిన్నిట్లులే యుప లాలనముచేయ, అని నుఖరసము పొంగి పార్ల నేడ్చెను. ఎఱి కఠినమగు నజాత శత్రుని గుండె నీటయ్యెను. తోడనే శోకమూర్తి యగు జననికి బ్రదక్షిణముచేసి సాష్టాంగ దండప్రణామ మాచరించి మన్నింపవని వేడి జనకుని బంధమోచనము జేయఁ పరిజనుల బంపెను. కారాగృహము యొక్క కపాలమును దెరువ బింబి సారుని కి శేబరము కఠిన శిలాతలముపై బడి యుండెను. ఆస్పృహని శరీరమునుండి యాకలి దప్పల శోర్వక జీవుండెప్పడో వెడలి పోయెను.

అజాత శత్రుఁడు పశ్చాత్తప్త హృదయుఁడయ్యెను. కాని దేవదత్తుని సాంగత్యము మానఁబడెను. ఈ కపట బౌద్ధ భిక్షుకుని దురంతములకు మేర లేకుండెను. గౌతమున కెట్టి యపకారముజేయ

లేకుంటి గదాయని తుదకే యసూయా పరుఁడామహా సియుని బ్రాణములకు చెగించెను. ధనాపేక్ష గల్పించి సుష్టుండగు దాక్షిణాత్యు నొక్కని బుద్ధుఁడు కుటీరములో నుండ యంత్ర సహాయమున గండశిలల దొర్లించి హత మొనరించుట కియ్యుకొనునటులజేసెను. కానియానిర్భాగ్యుడును వానియనుచరులను దమ దుష్కృత్యమును నెరవేర్చజాలక శాక్యముని యెచట కేగి పాదములకెరగి శాముదలంచిన ద్రోహము నెరిగించి మన్నింపుమని దీనాతీదీనముగ వేడికొనిరి. ప్రేమమూర్తి యగు నాపుణ్యపురుషుఁడు నాత్సల్య చంద్రికలు గాయునిదన చంద్రమండలమున జటున గవు మొలకలెత్త వారిని లేనెత్తి, తనయంతి కమున నుంచుకొనెను. అదివిని దేవదత్తుఁడా దారుణకృత్యమును దానేచేయ నిశ్చయించు కొని, గండ శిల నొండు గౌతముని పైకిదొర్లింపనదియా మహా త్ముని పాదమును గాయపరచెను అజాతశత్రునకు సంతి సోదరుఁడగు జీవకుఁడు వైద్యశాస్త్ర ప్రవీణుడు. గౌతమునకు గడుంగూర్చు వాఁడఁ గాయమును ద్వరలో మాన్పజాలెను.

తన యభీష్టము నెఱవేర నందులకు మిగుల వగచుచు, దేవదత్తుడు నిరుత్సాహమును జెందక సిద్ధార్థుని జీవితముల హరింప మార్గముల నన్వేషించుచుండెను. అజాతశత్రుని గజయూధములలో నొక మదపుటేనుగు గుండెను. దానిపేరును జెప్పిన పౌరుల గుండెలు తలడిల్లును, దానిరాక యెరింగించుటకు కంతమున నొక ఘంటిక గలను. దేవదత్తుఁడా యేనుగు మావటిని లోబఱచుకొని గౌతముఁడు వీధిలో నున్నప్పుడు దానిని విడుచుట కేర్పాటు చేసెను. ఒకనాడు శిష్యుగణ పరివృత్తుడై, రాజగృహ రాజవీధిని రాచతపసి యేగుచుండ భీకర కరింద్ర కంఠనిక్షిప్త ఘంటికొనినాదంబు విన నయ్యెను. అంతఁ బ్రాణభీతి నొడలి చీరలెఱుంగక, దండకమండలముల దారింబడవైచి, యొకరు బోయిన త్రోవ నొకరుబోక, శిష్యుగణమెల్ల చెల్లాచెదరయ్యెను. కాని శాక్యసింహము చలింప

చాయె. అనందుడు బుద్ధుని యండ నదలలేడు. ఘోరకృతులఁ గావించుచు, మాఁగ నుసగినగతి తన నిక్కున కుఱుకుచున్న దుష్టజము సమీపించి, కాక్యముని సాధు వాక్యములఁ బలికి, ప్రశస్తమగు తన దక్షిణహస్తమున దానిదేహమును నిమిరెను. అంత నాయేనుంగు పరమ సాధువై, బుద్ధుని యనుసరించి పురవీధుల దిరుగసాగెను. చూపఱు లెల్లఁ యచ్చతశక్తి కాశ్చర్యపడ సాగిరి.

కాని దేవదత్తుని హృదయమున నెట్టి మార్పును గలుగలేదు. వాని దుష్కోధలంబడి, బుద్ధుని నిక్కురించిన భిక్షువు లందఱుఁదిరిగి యాదివ్య పురుషుని సన్నిధికికెగి, తమ యపరాధముల తీమింపుడని వేడికొనిరి. సంతత సుస్మితాననుఁ డగు కాక్యముని వారల బ్రార్థన నంగీకరించి, యనుగ్రహించెను.

తుద కజాత శత్రునకు దేవదత్తునియం దయివ్వ ము జనియించెను. జీవకుని బ్రోత్సాహముచే నా రాజగృహాధి నాధుఁడొక శరద్రాత్రి రాకాచంద్ర మండలము నభోషిధి నలంకరింప, పాలమున్నెరు

వెల్లి విరిసినదోయన బ్రంహ్మాండము నిండ పండు వెన్నెలలుగాయ, మా కందప్పక్ష చ్చాయ, తారా గణ పరిష్కతుండగు రజనీకాంతుండునుం బోలె, బిక్షువుల మధ్య, జ్ఞానమాద్రను స్వీకరించియున్న బుద్ధదేవునిజూచి, మహదానందమును బొంది, యా మహనీయుని జ్ఞానలేజస్సుచే తన యజ్ఞాన తమిరమును బాపికొనెను.

అసూయా పితాచముచే నానందంపబడిన దేవ దత్తుఁడు మాత్రము తన ప్రయత్నములు తొనసాగ నందులకుఁ జింతించుచు, ధైర్యమును వీడక, బౌద్ధ మతమునకుఁ బ్రత్యర్థిగ వేటొక శ్రోత్రమతిమును స్థాపింప సమకట్టెను. కాని వాని దురంతముల నంతనఱకు నెంతో యోషికతో నైరించిన, భూదేవి, యపఖ్యాతిని దెచ్చు కుమారు నందఱలో నుండి యావల కీడ్చుకొనిపోవు జనకునివలె, వానిని తనలో లీనము జేసికొనెను. పృథివీబీటిక వాలెను. దేవదత్తుఁడు భూగర్భమును జొచ్చెను. కాని బుద్ధ దేవుని చరిత్రతోపాటు యీర్వాణునగు దేవదత్తుని చరిత్రయు నాచంద్రదర్శము వెలయగలదు.

జాపానీయ చిత్రవిద్యావృత్తాంతము.

(పా. ర. మ. మా. ర్మి. గా. రు.)

ఒక మూనిపై నొక పక్షి విశ్రమించి తురు. స్త్రీపురుషుల యన్యోన్య వర్తనము నది. ఈ యల్పవిషయమును జపానీయ చిత్ర నిర్మాతలు ప్రకాశించు చున్నచో, కళా వేత్తలలో నర్త మానయుగమున సుప్రసిద్ధులగు వారొకరు చిత్రించిరి. ఈ చిత్రపు పునుచూచి సాధారణముగా “ఇదేమున్నది? చెట్టులకును పిట్టలకును మధ్య చిత్రభారహాస్యములెట్లు గోచరము లగును?” అని ప్రశ్నింతురు. కాని జపానీయ చిత్రకళాసంప్రదాయము లెఱిగిన వారికి సంతకము రానేరదు.

జపానీయులే పదార్థమును గాని గుల్పమునియెంచి నిర్లక్ష్యముగ చూడజాలరు. చరాచర వస్తుజాలము సందంత రూపితమై యున్న రసరూపమును సందర్శించి యూహించి,

వ్యాఖ్యము.

పశుపక్షుల యిందను క్రిందికములయందును నామహిమయై ప్రకాశిత మగుచున్నది. చిన్నపెద్ద, మంచిచెడ్డ మొదలగు భావములన్నియు జపానీయ చిత్రకారునకు సమానములు. ఈసందర్భమున శిల్పిచామ్యులగు ఆవనిండ్రనాథ తాకూరు గారిట్లు ప్రశ్నియున్నారు. “జపానీయ శిల్పికి సుందరమనియనుందలమని స్వర్గమని, మర్త్యమని భేదదృష్టి లేదు. షరోక్షా పరోక్షముల యందలి మనమును గ్రహించి సహజముగా సు సూయతముగా పరిష్కార రూపముతో నతడు చిత్రించును.”

వారి రేఖాంకణమునకు ఒకవిధముగు భాషాసామ్యమున్నది. ఎడారి, సది, సముద్రము, చెట్టుమున్నగు భిన్నపస్తువులయొక్క (Character) అనగా విశేషత్యమును ప్రకాశించువారకు వారు విభిన్నమార్గముల నవలంబించుదురు. దీనినే ఇంగ్లీషున (Calligraphy) అందురు. జపాను చిత్రకారుని మూలికయందడియే ఒక విధముగు విండ్రజాలికముగా పరిణమించుచున్నది. వారు మూలికయొక్క రెండు మూడు విశేషములచేత అపూర్వముగు సౌందర్యమును ప్రసృటమొనర్తురు. ఈ సంఘటనము ప్రపంచమునందే చిత్రకారులయందుచు కాన్పింపదు. దేశాంతరములందు చిత్రకారులు ఒక విధముగు నైకాలజినాశ్రయింతురు. వారి శిల్పమునందును ప్రత్యేకతత్వమేదియు నిర్ణయంబుడదు. వారు విశేషించినది. 9 వ శతాబ్దమునందున్న తత్వ నిరూపణమునకు పూనుకొనక సహజముగ ప్రేమతో చిత్రించుచుందురు.

మచిజాన్ ఇది పట్టుబట్టవై చిత్రంపబడి 9 వ శతాబ్దమునందున్న తత్వ నిరూపణమునకు పూనుకొనక సహజముగ ప్రేమతో చిత్రించుచుందురు.

‘తావు’ పంథీయులు రచించిన యొక్క కథయందు వ్యక్తమగుచున్నది. చాలప్రాచీనకాలమందున లాంగుమాన్ పర్వతముయొక్క శిఖరమునందు ఒక వనముండెను. అందలి సమస్త వృక్షజాలమును మేఘులొకముతాకునంతటి పొడవైయుండెను. దానిక్రింది భాగమున పర్వతగుహయందు యాపాలి అను రాక్షస సర్పము నిద్రించు ప్రాంతములందు అవనస్పతి సంచరించుచుండెను. ఒకమారతడు ఆతని విండ్రజాలిక శక్తితో ఒక అద్భుతమగు వీణను నిర్మించెను. ఆవీణను గానవీద్యా దురంధరు లెవ్వరును వాయింపలేకుండిరి. చీనా చక్రవర్తి ఎంతో ప్రయత్నమున నర్చి తాను విఫల మనారధుడయ్యెను. నానాదేశములనుండి విభ్యాతులగు వైచికులువచ్చి ఆవీణను పలికింప యత్నించిరి. ఆవీణ వారి ప్రయత్నములకు లొంగక కర్కశముగు ఒక ధిక్కారధ్వనిని మాత్రము వ్యక్తపరచెను. వారందరును ఖిన్నులై యంతట తలవంచుకొని వెడలిపోయిరి. అంతట వైచికమండలి యందలి ప్రఖ్యాతుడగు పీపుపండితుడు వచ్చెను.

జపానీయుల కువైలక్ష్యమును

అతడా వీణను తన కోమలహస్తముతో స్పృశించిన వెంటనే ఆతంత్రులనుండి ప్రకృతి సంగీతము ఋతుసంగీతము. గిరికందరముల సంగీతము నిర్ఘరముల మధురగానము తరంగాయతమై ఒక్కమారు విజృంభించెను.

వీణయొక్క పూర్వ జన్మము నందలి వృక్షజీవనస్థితి జ్ఞాపకమునకు వచ్చెను.

నసంతుని యొక్క మధుర నిశ్వాసములచే వృక్షములన్నియు శాఖశాఖయందును చిగురించెను. నిర్ఘరములు మర్మర శబ్దములతో శిలావేదికలపై కేళియొనర్చెను. పర్వతసానువులయందలి ఒక్కసారిగా పూవులన్నియు పుష్పించెను. అట్లే గ్రీష్మవర్ష హేమంత శీతరుతువులందలి గానమును జగన్మోహ ననుగ బహిర్గత మయ్యెను. అన్నియు ముగిసిన తరువాత ప్రేమగానము ప్రారంభ మయ్యెను. వనమునందలి శాఖాప్రశాఖలుయ్యాటూగ జూచెను.

(4) కోతులు. శిల్పి:—18 శతాబ్దమునందలి “ఓషన్” అనునాతడు ఇతడుముఖ్యముగా జంతువుల చిత్రించుట యందు సిద్ధహస్తుడు. ఒకసాకా, వనమునందీత డనేకదినములు ఫలమూలముల నారగించి కామము గడిపెను. ఆచ్చటసంచరించు చుండు వానరముల జీవనయాత్రను లక్ష్యము నందుంచికొనినాడు.

అపూర్వలావణ్య మూర్తియగు సుందరీ మణుల వలెమేఘ శకలములు ఆకాశమందు నర్తించినవి. కత్తులర్పణ ఝణధ్వనితో ఆపై అశ్వముల ఖర ధ్వానములతో యుద్ధగానము వినిపించెను. ఆపర్వత గృహయందు నిద్రిం

గిన రాక్షస సర్పము మైకము వీడి వ్యాకుల గమనముతో సంచరింపజూచెను. అంతట చీనా చక్రవర్తి ఆ పీఠపాడితుని సమీపించి ఆవీణారహస్య మేమని ప్రశ్నించెను. అతడిట్లు చెప్పెను.

“మహారాజా తక్కిన వారందరు విఫలులగుటకు కారణమేమనగాతము ఆత్మక ధాంశమును గానముచేయప్రయత్నించిరి. నేనట్లు గాక వీణగానమును వీణచేత నేపాడించితిని. వాయించు సమయములందు వీణయేనేనుగా నేనే వీణగా ప్రవర్తించి నాఆత్మవేదనము నంతను మరచితిని. జపానీయ శిల్పులు రసరూపములను సాక్షాత్కరింప చేసుకొని తమ వైలక్షణ్యములను మరచి పోవుదురని ఈకథయందు మనకు బోధపడినది.

విశ్వమునందలి సమస్త సదార్థములను సుందరములుగా నొనర్చగల మైత్రీభావముకంటె వారి యందున్నది. జపానీయులు స్వభావముచే రసోపాసకులు. ప్రాచీన గ్రీకులందువలె కేవల రసోపాసనయే వారి యందు గోచరమగును. Gymnastic for the Body and Music for the soul వారి ఆదర్శమిది.

అంత రంగమునందును బాహ్యమునందును సౌందర్యమునేవారుచిత్రించెదరుప్రాచీనభారతీయులునుసౌందర్యము మిక్కుటముగ నభిమానించియుండిరి. గిరిగుహాదుల రామణీయకమును వైచిత్ర్యమును కావ్య నాటకానుల యందు రమ్యముగవర్ణించిరి. గాని జనసామాన్యమునందు ఆసౌందర్య ప్రీయత గభీరభావముతో వ్యాప్తిగాంచలేదు. ఇక వ్యాపించిన దేమనగా ఒక విధమగుధర్మబోధ.

(౧) దృశ్యచిత్రము. ఇప్పటి చిత్రకారులలో నొకరుప్రాసినది. ఇది అంతగొప్పది కాదు. పూర్వకాల చిత్తరువులందలికేఖా సౌందర్యమిందు కాన్పింపదు.

జపానీయు లందలిదర్శిద్రులుగాని ధనికులుగాని పుష్పలపై ఆత్యంత ఆదరము

జపానుదేశమే జపానీయులను సౌందర్యదేశము నానావర్ణములతో భాసిల్లుచిత్తరువుల సామ్రాజ్యమువలె విరాజిల్లుచుండును. జపానునందే ప్రాంతమునకేగినచిత్రరచనలే గోచరమగుచుండును. చిన్న చిన్న కొండలు చానిక్కిండచక్కః కుటీరములు ఆకుతీసి ప్రాంతముల చక్కిని పూదోటలు ఇవిఅన్నియు చిత్తరువులే. అనంతసౌందర్యమునకు ఆకారమై పూజిస్తాను'గిరి పద్మమువలె గోచరమగుచుండును. ఆవర్ణతము, భారతీయులకు హిమాలయమువలె జపానీయులకు అత్యంత పూజనీయమైయున్నది.

ఎందరోశిల్పిలు నమకావ్యములందును ఎందరోశిల్పిలు తమచిత్ర రచనలయందును పూజిస్తానున కమరత్నము నాపాదించిరి.

కలిగియుండును. గృహలంకరణము లందును గృహనిర్మాణమునందును ఆడబక రహితమును స్వభావరమణీయమును. అగుపద్ధతులను వారనలంబింతురు. చిత్రకారుని యెడ వారికభిమానము మెండు.

జపానీయ చిత్రకళా సాంప్రదాయములు పరిస్పృటమైనవి.

జపానునందలి ప్రాచీన చిత్రచిత్రితలలో కొఱియూ చిత్రకారుల నామములు పెక్కులు కానవచ్చుచున్నవి. ఆనయము

మన దేశమునందు వలె చిత్రకళావేత్తదరి దుగ్ధై దుఃఖాపన వసరములేదు. జపానుదేశమున ఈ కాలమున ససంఖ్యాకులగు చిత్రకారులు సుఖజీవనము చేయుచున్నారు.

ఒక్కటోకియో నగరమునాదలి వారిసంఖ్య ఎనిమిది వందలు. సమస్తప్రకృతితో నీమైత్రీభావమును వారెట్లు సాధింపగలిగిరి. బుద్ధదేవుడు ఈమైత్రీభావమును వారికి మొనట ననుగ్రహించెను.

అది ఆదేశమున దృఢముగా నాటుకొనినది.

దరుం (ధర్మము) 15వ శతాబ్దమున హోయామి, చిత్రించెను. ధర్మము తన కనుకెప్పులను క తిరించుకొనినట్లు చిత్రింపబడినది. మామూలు సిరాతో వ్రాయబడినది

నందు రాజకుమారుడగు హోటోకు వారికితగినప్రోత్సాహ మొసంగెను. అతడు తన ఆలేఖ్యమును (Portrait) చిత్రించుకొనెను. 'నారా' యుగము (109) నుండి (184) వరకును సుందరములగు ఆనేక చిత్రములు రచింపబడినవి. 'హరియాజీ' మందిరమందీ నాడుచాల(Frescoe paintings) నిల్చియున్నవి. ఇవి మన అజంతాచిత్రరూపులవంటివి. జపానాయందలి 1వనం మందిర ద్వారమున కెడమ ప్రక్కగా

మూడవ శతాబ్దమునందు చీనాదేశమునందలి పర్లివాజకులు జపానునకువచ్చి కన్భ్యూసియొక్క యొక్క ధర్మమును ప్రచారమొనర్చిరి. ఆరవ శతాబ్దమున బుద్ధుని ధర్మబోధ ఆరంభ మయినది. అప్పటినుండియే

చిత్రీకరణ యన్న బోధసత్వ మూర్తికిని 'హరియాజీ' యందలి బోధసత్వమూర్తికిని చాల సాదృశ్యమున్నది. 'కోకా' అను జపానీయపత్రికయొకటి ఈసంబంధము నిట్లువర్ణించినది. మన 'హరియాజీ'

యందలి బోధిసత్వమూర్తికిని అజంతా శిల్పులు నాధారణముగా చక్కవర్తుల
యందలి బోధి సత్వునకును గల సాదృశ్య యొక్క చిత్రములను లిఖించుచు వచ్చిరి.
మును పరిశీలించి చూడగా అజంతాయందలి మరల పదునాదివ శతాబ్దము నందు
రూపమే సున చిత్రమునకు ఆదర్శమైనట్లు విఖ్యాతశిల్పియగు “నారీజుల” చిహ్నత్యేక

కాన్పించుచున్నది. కాని
మన చిత్రమునందలి వర్ణ
సంయోజనము అజంతా
మూర్తి యందలి వర్ణసం
యోజనమున కన్న కొంచె
ము సుష్టముగ నున్నది.

నారాయణము (అన
గా బౌద్ధయుగము) తరు
వాత “హయమాటో”
చిత్రకారుల యుగమారం
భమైనది. ప్రాచీనజపాను
దేశమునకు “హయమా
టో” యని యందురు.
అప్పటి చిత్రకారు లందరి
లోను ప్రఖ్యాతుడైన
“కానోకా” అను నాతడు
తొమ్మిదవ శతాబ్దపునా
డు. ఆతడు ఆలేఖ్యములను
దృశ్యచిత్రములను పెక్కు
లు లిఖించెను. “నారీజుల
ప్రపాతము” అనునది మిగు
లప్రఖ్యాతమైన చిత్రము.
పర్వశిఖరము రాత్రియి
దు మేఘాచ్ఛన్నమై యు
న్నది. ప్రచండమగు భస్మ

శంకరుని కుటబంము. రాజపుత్ర చిత్తరపు. (కాంగ్రానూలు)

తో అత్యున్నత భాగములనండి జలము ప్ర
వహించుచున్నది. క్రింద ఒక విశాలమగు
వనము నానా పుష్పములతో విరాజిల్లు
చున్నది. పిమ్మట టోపాయుగము. “ఇందలి”

మగునొక సంప్రదాయమును నెలకొల్పెను.
ఈతని యనుచరులు సహధ్యాయులు జపా
నీయుల చిత్తము నొక్కసారిగ ఆకరించ
లేదు. వారిధర్మము లిప్పటికిని క్రిమ క్రమ

ముగా అరుసరింప బడుచునే యున్నది. ఈచిత్రకారుల యందలి విశేషముయిది రేఖ యందు దారర్థమును వర్ణమునందు ఉజ్జ్వలత్వమును వెలుగు నీడలయందు అనమాన కాళమును వీరు చిత్రించియున్నారు. ఈమూడు లక్షణములు జపానీయ శిల్పమునందు శాశ్వతముగా నిల్చిపోయినవి.

‘కానో’ మార్గముననుసరించిన వారందరును మొట్టమొదట చీనాపద్ధతి ననుసరించి దృశ్య చిత్రముల లిఖించిరి. కానో చిత్రకారులలో ఓరిన్ ఓకియో మొదలగు ఇతర సంప్రదాయములు కూడ మితములైయున్నవి. ఓరిన్ చిత్రకారులు లక్కపై చిత్తరువుల వ్రాయుటయందు ప్రవీణులు. ఓకియో చిత్రకారులు మిగుల స్వాభావికముగ చిత్రించుటయందు ప్రఖ్యాతిగాంచిన వారు. వీరినామములు జపానుదేశమున ప్రతిగృహమునందును నేటికిని పేర్కొనబడుచున్నవి. జపానుదేశముయూరపు తోసంబంధము కల్పుకొన్న నాటనుండియు జపానీయులందరు తమ శిల్పమును హేశన మొర్చి యూరోపీయ చిత్తరువులందలి చాక చక్రమును చూచి ముగ్ధులై ఆ విజాతీయ శిల్ప సాంప్రదాయములనే స్వీకరించినారు. వీరిలో ‘గాహో’ ప్రధానుడు. అతడు శిల్ప శిక్షణ బనకై పాశ్చాత్యదేశములకేగి యుండెను. 1908 సంవత్సరమున అతడు స్వర్గస్థుడాయెను. అతనికి దృశ్యరచనలయందు నైపుణ్యమెక్కు. ‘యోకోనోగూచి’ అనునాతడు ఈతని చిత్తరువులను పాశ్చాత్య చిత్రకారుడగు ‘టర్నరు’ రచనలతో సమానములైనవని అభిప్రాయపడెను.

భారతీయ చిత్రములం దెచ్చుటకు దృశ్యచిత్రములకు తావులేదు. రాజపుత్ర చిత్రవైఖరులం దొక కొంతకలదుగాని యదియు నేచిత్రమునతో పశ్చాద్భాగమై (Back ground) యుండును. ఎందుకనగా నుం భారతీయులు తమ శిల్పమునకు స్త్రీపురుషుల నాశ్రయముగా స్వీకరించిరి. జపానీయులట్లుగాక ప్రకృతినే ఆశ్రయముగా గొనిరి. మనలో మానవుడు ముందు ప్రకృతివైరుకగా నుండును. జపానీయులందు ప్రకృతిముందు మానవుడు వెరుకగా నుండును. మానవుని శరీరసౌందర్యమునందు వారిమాలిక ఎన్నడును సంచరింపదు. మానవదేహమునందు వారి కేవిధమగు మోహమునులేదు. అందువలననే నగ్నసీలను గాని దిగంబులగు పురుషులనుగానివారు చిత్రింపరు. జపానీయచిత్రకళ ఓకియో చిత్రకారుల కాలమునందు సర్వజన సాధారణవిద్యయే (Folk art) అయి యుండెను. భారత వర్ణము నందెన్నడును folk art ఇంతవిశేషముగా యుండి యుండలేదు. అజంతాచిత్రములు ఈశాఖకు చెందినవికావు. కాని రాజపుత్రచిత్రములు సర్వజన సాధారణములే అయియుండెను. మొగల్ చిత్రమును కూడ (folk art) అనుటకువీలులేదు. ఎందుకనగా వానియందు దర్బారుసంబంధమెక్కువగా నున్నది. మనముచ్చి వాండ్రకళావైఖరిని మాత్రము (folk art) అనవచ్చును. ఓకియో చిత్రకారులు కొయ్యలతో బ్లాకులు చెక్కి తక్కువధరలకు ఏరమణిమూర్తియో ఏనాటక సందర్భమునో దైనందిన జీవమునందలి వస్తువులపై ముద్రించి సాధారణులకమ్ముకొను చుండిరి. అమూలమున ననేక

ములగు జాపానీయ చిత్రగువులు ప్రచారము చేయబడెను. కాని ప్రసిద్ధులగు శిల్పులు వానినాదర్శింపకుండిరి.

ఇప్పుడు జీవించియున్న చిత్రకారుల లోట ఇక్కన్ మోన్ అనునతఁడు ప్రఖ్యాతుడు. అతఁడొక మారు భారత వర్షముతయు తిరిగి స్వదేశమునకు వెడలి పోయెను. నంగళిల్పా చారులగు అవనీంద్రనాథ్ తాకూరుగారి కతడు ఆపుడు. ఆతడు అవనీంద్రుని యింట చాలదిగములు అతిథిగానుండి అనేక విషయములను గ్రహించెను. అతని శిల్పము జపానీయచిత్రకళను యూరోపు చిత్రకళకు బలికాకుండ అడ్డగించిపడి. అతనినిప్పుడు అనేకులు అనుసరించుచున్నారు. అతడు యూరోప్ ప్రభావముచే ఆచ్ఛన్నమైన జపానుదేశమున

నిల్చి జాపానీయ శిల్పముయొక్క మహిమ సౌందర్యముల కీర్తించు చున్నాడు. టా ఇక్కాన్ మోన్ ప్రభృతులగు చిత్రకారులను యీ మార్గమునకు త్రిప్పిన మహామహుడు “Ideas of the East” “the book at the ten” ఉద్గ్రంథముల రచించిన “కాన్ టు ఒక కూర” అనునాతడు. ఇతిడిటీవలనే మరణించి యున్నాడు. జపానుదేశము నందీయూరోప్ సముత్తోభాగా హవెల్ ఆవనీంద్రనాథుని మొదలగు వారి చేమనదేశమందు కూడ ఆగ్రంభింప బడి మన ఆంధ్రదేశమునందును మరికొన్ని రాష్ట్రముల యందును భారతీయ చిత్రకళ దినదిన ప్రవర్ధమానమగుచున్నది.

కృష్ణుని నవ్వు.

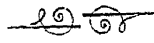
(బెల్లం కొండ కనకమ్మ గారు.)

— శ్రీ శ్రీ —

నవ్వరినాన్నా — నవ్వరికృష్ణా
తళతళ లాడే — పలుతీరగపడ
తెలియుత్యమ్ములు — జలజల రాలగ
నీడలుతేలే — నీబుగ్గలవై
మవ్వపు మల్లెల — పువ్వులు పూయగ
కార్తికనెలలో — కానేవెన్నెల
వెలవెల బోవగ — కలకల నవ్వరి
నవ్వరి నాన్నా — నవ్వరికృష్ణా —

భారతీయుల రాజనీతి.

యుద్ధ సంబంధముగు అంతర్జాతీయ నియమ ములు.

(వి. వెంకట రంగ నాథ రావుగారు.)

కాలది వత్సరముల క్రిందటనే హెగ్డనగర మందు అంతర్జాతీయనియమరక్షణ కొరకొక సభను స్థాపించిరి. కాని యంతకంటెను యుద్ధ సంబంధముగు భారతీయ శాస్త్రము లుచారభావమును వ్యక్తీకరింపుచున్నవి. యుద్ధము ప్రారంభమైనపిమ్మటదూతను చంపగూడదు. కూటాస్త్రముల (కీర్తియందిమిడ్చిన తీవ్ర నారాచములు) తోడశత్రువును గొట్టవలదు. విషముతో గూడిన బాణములను, అగ్నివలన నుత్తపమైన బాణములను విడువరాదు. రథమునుండి క్రిందికి దిగినిలచిన వానిని, పౌరుష హీనుని, కృతాంజలుని, తలవిరియబోనుకున్నవానిని, యుద్ధమునందు తలక్రిందులైన వానిని శరణాగతుని సంహరింపవలదు. నిద్రింపు చుండినవానిని, డస్సినవానిని వివస్త్రిని నిరాయుధుని యుద్ధము తోడ సంబంధములేక యుద్ధమును జూచుచుండు వానిని గొట్టవలదు. ఇతరులతోడ సంగ్రామ మొనర్చుచుండు వానిమీద బాణములు వేయరాదు. సంహరింపజనదు. భగ్నస్త్రిని గాయములు తగిలి పడిపోయిన వానిని, భీరుని, యుద్ధమునుండి పారిపోవు వానిని సంహరింపజనదు.

ఈనియమములు అంతర్జాతీయధర్మమును నెరవేర్చుచున్నవి. కాని విశేషస్థలముల యందీ ధర్మములు పాటింపబడవు. ఏలయన దుర్మార్గులను దండించుట కట్లుచేయవలసి వచ్చుచుండును కురుక్షేత్ర సంగ్రామమే దీనికి సాక్ష్యము. యుద్ధోపరతుడగు ద్రోణాచార్యుని వధించుట, సాత్యకీ భూరి శ్రవులు యుద్ధ మొనర్చునప్పుడు అర్జునుడు భూరిశ్రవుని సంహరించుట,

కర్ణుని చక్రము భూమియందు పాతుకొని పోయినప్పుడు కర్ణునివధించుట మొదలగునవి యుద్ధనియమములకు వ్యతిరేకములు. ఇచ్చట దుర్యోధనుడు పరమ దుర్మార్గుడు. పాండవులను లక్కయింట బ్రవేశపెట్టి దానిని తగులబెట్టించెను. వారికి విషమిడెను. ధనము నపహరించెను. రాజ్యమును వశపరచుకొని దాని ననుభవింప జొచ్చెను. రాజసభయందు ద్రౌపదికి మావభంగ మొనర్చెను. బాలుడగు అభిమన్యుని మహారథులతోగూడి యన్యాయముగ వధించెను. ఇందువలననే కురుపాండవ సమరమందు ధర్మయుద్ధ నియమములు పాటింపబడలేదు.

“నాతతాయా వభే దోషో హంతర్భవతి కశ్చనః ప్రకాశంవా ప్రకాశంవా మన్యుస్తత్ మన్యుమృచ్ఛతి”
నివలన నాతతాయా వినాశము సాధింప బడుచున్నది.

రాజులయొక్క వ్యక్తి నియమములు

శత్రుజయమునకు బయలుదేరుటకు పూర్వము రాజు తనను తాను జయించు కొనవలయును. పిమ్మట సేనకులు భృత్యులు మొదలగువారిని దాన ధర్మముల ద్వారమున సంతృప్తిపరచి వశపరచుకొన వలయును. తర్వాత దేశజనులను నగర వాసులను సుముఖులుగ నొనర్చుకొని దేశముయొక్క స్థితిగతుల ననుసరించి ప్రజా సమ్మతితోడ శత్రుజయమునకు గడంగ వలయును. ఈవిషయమును గూర్చి విష్ణుపురాణ మిట్లు చెప్పుచున్నది.

కామః శ్రోధో మదోమానో
 లోభోహర్షస్తద్వేష
 జేతవ్యోఽపి పుష్యద్వర్గ
 అంతరఃపృథివీతా॥

కామము- శ్రోధము- మదము- మానము-
 లోభము - హర్షము- మొదలగు అంతరంగిక
 శత్రువుల నారింటిని జయింపవలయును.

ఏతేషాం విజయం కృత్వా
 కార్యో భృత్యజయస్తథా
 కృత్వా భృత్య జయంరాజా!
 సారాన్ జానపదాన్ జయేత్
 కృత్వాచ విజయం తేషాం!
 శత్రూన్ బాహ్యంస్తతో జయేత్

అంతరంగిక శత్రువులను జయించి భృత్యులను
 వశపరచుకొన వలయును. తర్వాత పురవాసులను
 జానపదులను సుముఖులుగ నొనర్చు కొనవలయును.
 పిమ్మట శత్రుజయమునకు బ్రారంభింపవగును. ఇంద్రి
 యులోలుడగు రాజు ప్రజను వశ పరచుకొనజాలడు.
 అజితేంద్రియుడగు రాజు భోగవిలాసముల యందు
 దగుల్కొని జాతిని నియమరహితముగ నొనర్చును.
 అందువలన జాతిబలవీర్యములు గ్రోల్పోయి నాశన
 మగును. యాదవులు స్వేచ్ఛాచార పర్యులైరి. మానవలోక
 ము పీడింప బడునను తలంపున శ్రీకృష్ణ భగవానుడు
 వారిని వినాశన మార్గమున నడిపించెను. అజితేంద్రి
 యులగుట వలన వారాత్మకలహముల యందు దగు
 ల్కొనినాశనమైరి. దుర్బలులు- విలాసులు-కామ
 కులు-మొదలగువారు సామాన్య విషయముల కైకొని
 తమలోదాము కలహముల సృష్టించు కొందురు - అజి
 తేంద్రియు డెప్పుడును పరవశుడై యుండును. అందు
 వలన వానిప్రభావ మెవరిమీదను వ్యాపింపదు.
 యోగనూత్ర వ్యాఖ్యానమందు వ్యాసుడిట్లు నుడివి
 యున్నాడు. “బ్రహ్మచర్యజనితమగు వీర్యము లేని
 వాడు శిష్యుల కుపదేశింపజాలడు”

ఇంద్రియాణాంజయే యోగం!
 సమాత్తి శ్చేదివానిశమ్!
 జితేంద్రియో హి శక్నోతి!
 వశేస్థాపయితుంప్ర జాః (మనువు)

ఇంద్రియ జయరూపమగు యోగము వందు
 రాజు, రాత్రింబసలుండవలయును. జితేంద్రియు
 డగు వాడుమాత్రమే ప్రజలను స్వవశ మందుంచు
 కొనగలడు. కావున కామసంబంధమగు వ్యసనముల
 పడింటిని విడువవలయును. వేట, జూదము, దివానిద్ర,
 పరనింద, స్త్రీలతోడ నామోదము, నృత్యగీత వాద్య
 ములు పనిలేకతిరుగుట అనునవి కామజన్మసనములు.
 బంధువులయందు దోషములు వెదకుట సాధుపుంగవుల
 నిగ్రహించుట ఉత్తములచేత నిచకార్యములను
 చేయించుట, అపరాధమానకు మించిన దండనను
 విధించుట, ఈర్ష్య- అనూయ- అర్థాపహరణము
 వాక్పరుషత్వము మొదలగునవి శ్రోధజ వ్యసనములు.
 కామకోరిధముల మూలమందు లోభముండును. లోభ
 మునుండియే కామము బుట్టుచున్నది. కామమున
 కాటంకము గలిగినప్పుడు కోరిధముల్పన్న మగును.
 కావున ముస్కందు లోభమును జయించుట రాజానకు
 ప్రథమకర్తవ్యము. మద్యపానము జూదము స్త్రీసం
 భోగము వేటస్వల్పదోషమున కెక్కుడు దండ
 న ము వాక్పరుషత ధనాపహరణము
 అను సప్తవ్యసనములవలన రాజు మిక్కిలి దుఃఖితు
 డగును. వ్యసనము మృత్యువునందేది యుత్తమమనిన
 మృత్యువే సర్వోత్తిమమైనదిగ దోచును. వ్యసనము
 దురంత దుఃఖమునకు మూలము. వ్యసనాసక్తుడగు
 వ్యక్తి క్రమముగ నభోగతి పాలగును. వ్యసనరహి
 తుడు మరణానంతరము స్వర్గమును జేరును. మన
 జేశమందలి మహమ్మదీయరాజ్య వినాశనమునకు
 ముఖ్యకారణము భోగపరాయణత్వమేగదా! సామ్రా
 జ్యమత్రైతవలనను లోభమువలనను, రోము సామ్రాజ్య
 మస్తమించినది. భారతవర్షమందలి రాజనూయములు
 మొదలగునవి సామ్రాజ్యద్యోతకములు. కాని యజ్ఞే

శ్వరుడు నారాయణుడగుటవలన సామ్రాజ్య మదోన్మత్తత గాని రాజ్యనైతి క అత్యాచారములుగాని కలుగకుండెను. అత్యధిక లోభము వలన జాతీయచరిత్ర కలుషితమగును. యూరపు దేశవాసుల లోభమునకు నేడంత్యము గనుపడుటలేదు. వారాఫ్రికాదేశమును ముక్కలు ముక్కలుగజేసి గుటుక్కునప్రింగవలయు నని కనిపెట్టికొనియున్నారు. కాని వీరు లోభఫలము ననుభవింపక తీరదు. యుధిష్ఠిరుని రాజనూయమందు యజ్ఞేశ్వరుడు శ్రీకృష్ణుడు. ధర్మ రాజు సమస్తమును కృష్ణార్పణ మొనర్చి కృతార్థుడాయెను. కాని మదాంధుడుకాలేదు. చక్రపతి శివాజీమహారాజు తన సర్వస్వమును గురువర్యుడగు రామదాసస్వామికి ధారవోసెను. పిమ్మట నాగురు ఎరుని రాజ్యమునకు తాను ప్రతినిధియై రాజ్యపాలనంబొనర్చెను. ఇట్టి విషయములతోడ గూడుకొని యుండుటవలన భారతీయ శాసనతంత్రము రాజుల మత్తత కెడమీయకుండెను.

అశ్వమేధయజ్ఞ మందశ్వమును విడచుచుండిరి. కాని యందువలన గూడ భారతవర్షమందలి రాజులు మైమరచినటుల గనుపడదు. యజ్ఞఫలమును భగవానుని యందర్పించుటవలన మత్తత కవకాశము లేకుండెను జితేంద్రియుడు మాత్రమే కర్మ ఫలమును భగవదర్పణము చేయగలడు. రాజుల రాజశాసనమును కర్మయోగమందురు. భగవానుడు గీతలయం దిట్లు చెప్పియున్నాడు. “సకాలే నేహమహతాయోగో నష్టఃపరస్తప” కావున పరరాజ్యాక్రమణము సామ్రాజ్యనిర్మాణము, శాసనయంత్రతక్షణము, మొదలగునవి కర్మయోగమునకు సంబంధించినవి. కావున జితేంద్రియుడు కాని వానికి కర్మయోగమునందధికారము లేదు. రాజు జితేంద్రియుడై యుండవలయును.

తన్ను దాను జయించుకొనినపిమ్మట భృత్యుల వశ పరచుకొనవలయును. భృత్యులువశులైయుండనియెడల వారిని సునాయాసముగశత్రువులు వశపరచుకొందురు. అందువలన రాజ్యవినాశము గలుగును. గృహశత్రు

వుల మించిన శత్రువు జగత్తునందు మరిలేడు. భృత్యుల మీద విశ్వాసముండుట మానన స్వభావము అందు వలన వారవిశ్వాసులయిన యెడల సర్వనాశము సంభవించును. ఈ విశ్వాస సంబంధమందుగూడ మను వాక్యమునుసరణి యము. “అవిశ్వాసిని విశ్వసింపవలదు. విశ్వాసినిగూడ నెక్కుడుగ విశ్వసింపరాదు” అత్యంత విశ్వాసమువలన సమస్తము గోల్పోయిన వారిలో ననేకులున్నారు. సురాజదౌలా నాశనమునకు విశ్వాసమే గదా కారణము. మొగలుసామ్రాజ్య వినాశమునకు విషభీజమును నాటినవాడు ఔరంగజేబు. ఏలయన ఆవిశ్వాసమే కారణము. ప్రజలయందు విశ్వాసములేని రాజును ప్రజగూడ విశ్వశింపరు. విశ్వాసముయొక్క ఫలము విశ్వాసము. కాని “అతిసర్వత్ర వర్జయేత్”

రాజు స్వదేశీయుల సమ్మతి లేని యుద్ధమందు జయమొందజాలడు. ఏలయన దేశీయులు సమరానలమందు దుఃఖుకుటకు సంసిరులైయుండవలయును. అట్టి తరుణమున నిగరవాసులు ధనము జనము సుఖస్వాస్థ్యములు మొదలగునవన్నియు దేశముకొరకును రాజుకొరకును సమర్పింతురు. జన సాధారణముగూడ దేశముయొక్క సమ్మదికొరకు సర్వస్వ మర్పించుటకు సంసిద్ధులగుదురు. కావున నట్టిసితియందే రాజు పరరాష్ట్రములపై దండెత్తి వాని నాక్రమింప దలచుట కర్తవ్యము.

యుద్ధప్రకటనకు తగిన కాలము

యుద్ధమును ప్రకటించుకాలమును గూర్చి శాస్త్రకారులిట్లు చెప్పియున్నారు “ప్రజలుతాపాయుక్తులు అనురాగులు దానమానముల ద్వారమున ఎశిభూతులై యుండవలయును. ధనాగారమునిండ ధనముండవలయును. సైన్యము బలీష్ఠమైస్వాస్థ్యముగల్గి యుండవలయును. శత్రుసైన్యములుబలహీనమైయుండునప్పుడు యుద్ధమును ప్రకటింపవలయును.” ఇంతకుపైను నుత్కృష్టమగు శాసనము మరియొకచోట కానరాదు. వర్షములాగినపిమ్మట పృథ్వి సస్యకాలినియై

యుండును. అప్పుడు సైనికులకు భేదాభావముండదు. కావున నాకాలము యుద్ధయాత్రకు తగిన సమయము. మాఖి ఫాల్గుణ చైత్రమాసములు యుద్ధయాత్ర కనుగుణ్యములు. కాని జయముగలుగునను నిశ్చయమున్న యెడల నెప్పుడైనను యుద్ధమునకు బయలుదేరవచ్చును. శత్రువు విపత్తునందున్నప్పుడే యుద్ధమునకు గడంగవలయునను మనువాక్యమును సరణీయము.

సమర సన్నాహము.

స్వరాజ్య రక్షణకు సంబంధించిన మర్గములను తగిన బంధోబస్తు నందుంచవలయును. దేశరక్షణ కనసరమగు సైన్యము నచ్చేటచ్చట నుంచవలయును. పరదేశము నాక్రమించుట కుపయోగమగు యాన వాహనములు ఆశ్వములు, సైన్యము, మొదలగువానిని సమకూర్చుకొనవలయును. సైన్య శిబిరమున కుపయుక్త స్థానముల నిర్ణయించుకొనుచు మార్గమందలి యడ్డంకుల దొలగించుకొనుచు సైన్యమును నడిపించవలయును. గుంటలను త్రవ్వించి వానిని వృక్షశాఖలు మొదలగు వానితో గప్పి యాత్మరక్షణకు వీలగు నట్టి యేర్పాట్లు చేయవలయును. సందర్భము ననుసరించి సైన్యమును దండ-శకట-వరాహ-మకర-సూచి-గరుడ పద్మ వస్త్ర మొదలగు పూహములుగ నేర్పరుపవలయును. అని మనువు జెప్పియున్నాడు. సమ్మతి మున బలాధిపతీయు, మధ్యరాజును, వెనుక సైన్యాధిపతీయు, ఇరువైపులయేనుగులును, వానినంటి గుర్రములును, గుర్రముల తర్వాత పదాతులుండువానిని దండ పూహములందురు.

రథిక—పదాతి—అశ్వారోహి—గజారోహి—అని సైన్యము చతుర్విధములు. సౌకాయుద్ధమును గూర్చియు మనువు చెప్పియున్నాడు. వృక్షములు గుల్మములు బొదలు మొదలగువాని చాటుననుండి యుద్ధమొనర్పవచ్చుననియు కొలదిసైన్యమైన యెడల నూచీపూహమును రచించుకొని యుద్ధ మొనర్ప వలయు ననియు ఖర్మశాస్త్రమందున్నది.

మిత్రులు మొదలగు వారి సంబంధమున నడుచుకొనవలసిన విధులు

మిత్రులు (allies) ఉదాసీనులు (Neutrals) సంబంధమునందునను శత్రువుయొక్క మిత్రులు మొదలగు వారి యాచరణను రాజుమిక్కిలి జాగరూకతతోడ పరిశీలించవలయును, శత్రువులకును తనకును మధ్యనుండు రాజుల వ్యవహారములగూర్చి జాగ్రత్తి పడవలయును, శత్రువును శత్రువుయొక్క మిత్రుని ఉదాసీనుని మధ్యముని సామదానభేదముల యందేడి యొయొక మార్గమున వశపరచుకొనుటకు బ్రయత్నింపవలయును. అగమ్యులయినచో దండోపాయము ననలంబింపవలయును, చివరికు దండప్రయోగమేవిధి. శత్రుపక్షమందలి మిత్రులలో భేదభావము గలిగించుటకు తగినటుల యత్నింపవలయును. శత్రురాజు నకును వాని మంత్రి భృత్యులు మొదలగు వారియందు పరస్పర కలహములు బుట్టినటుల చూడవలయును వారికి ధనమొసంగి వశపరచుకొనవలయును, కాని వారి నెప్పుడును విశేషముగ విశ్వసించజనదు. యుద్ధమొకప్పుడు తనకొరకును, మరియొకప్పుడు మిత్రులకొరకును చేయవలసి పడుచుండును అని మనువు వ్రాయుచున్నాడు.

సాధారణ నియమములు.

యుద్ధకాలమందు సైన్యసామంతుల మనోభావములను విశేషభావమున గమనింపవలయును. వారియందు ఏతీబలము తిగుగ కుండునటుల చూచుచుండవలయును. సైనికులమీదనే యుద్ధమాధార పడియుండును. నైతికబలము లేని సైన్యము విచలిత మగును. కావున నెప్పుడును సైన్యమును ప్రోత్సాహ పరచుచుండుట రాజుకు ముఖ్యకర్తవ్యము. మరియు శత్రువు యెడల సైనికుల భారమెట్లుండునను విషయమును చెలిసికొనుట యందత్యంత జాగరూకతతోడ మెలంగ వలయును. ప్రచ్ఛన్నముగ నెప్పుడును శత్రువును భయపెట్టుచుండవలయును. శత్రునేలనుండి తొలగి వచ్చువానిని మిక్కిటముగ యోచించి కొలువులోనికి దీసికొన

వలయును. శత్రు మిత్ర యుద్ధానీనుల యంత్రాచరి వలనను పరాభవింపబడ కుండునట్టి యుపాయము నవలంబింపవలయును. అనుభావములును మనుస్మృతియందున్నవి. జాతీయజీవితమును రక్షింప వలయు ననిన యీమతానుసార మెప్పుడును మెలంగు చుండవలయును. శత్రువు ప్రబలుడైన చోట సాధుపురుషుడగు రాజువాశ్రయించి యుండవలయును. దీనినే సంశ్రియమందురు. సాధుపుంగవుడన నెవరు? సదాచార సంపన్నుడును అపదనుండి తప్పించ శక్తిగలవానిని సాధుపుంగవు డందురు. కాని దుష్టుల వాశ్రయింపవలదు దుష్టులన నెట్టి వారలు?

“దత్వాను తాపః కృత పూర్వహామః |
విమానచాదుశ్చరీ తానికీర్తనమ్
దృష్టిర దానాం ప్రతికూలభాషణ |
మేవాచ్చ గుప్తస్యభవంతి వృత్తయః ||

శత్రువు ప్రబలుడని దోచిన సామహర్గమున వానిని శాంతింప చేయుటకు బ్రయత్నింప వలయును. యుద్ధమే దప్పనియెడల సైన్యమును ద్విభాగ ములుగ నొనర్చి యొక భాగమును దుర్గరక్షణయందు నియోగించి రెండవ భాగముతోడ యుద్ధమునకు గడంగవలయును. ఈవిషయమున మనువిల్లు చెప్పియున్నాడు. శత్రువు నోడింపగలమును నాశలేనప్పుడు మెటనే ధార్మికుడును బలవంతుడు నగు నృపతిని ఆశ్రయించుట శ్రేయము. వానిని గురువును సన్మానించినటుల సన్మానింపుము. కాని వానియందు దోషములు గనపడినప్పుడును, దుష్టప్రకృతి యుండుడగు నప్పుడును వానితోడ నిర్భయముగ యుద్ధ మొనర్చుము.

రాజునకు చింతనీయ విషయములారు. సంధి, విగ్రహము, యుద్ధము, యానము. (శత్రువు నాక్రమించుటకుగ మనము) ఆసనము, శత్రువు ప్రత్యుపేక్షా ప్రదర్శనము) ద్వైధీభావము (సైన్యమును ద్విభాగములుగ విభక్త మొనర్చుట. యిందొకటి రిజర్వు సైన్యము రెండవది యుద్ధ మొనర్చునది) సంక్రమము (సాధు

పుంగవులగు వీరనృపకుల నాశ్రయించుట) నృపతి యాయారు విషయములం చెప్పుడును జాగ్రత్తగ మెలంగు చుండవలయును. మరియు సమయాను కూలముగ అవశ్యకమగు విధమున మెలంగవలయును. సంధి ద్వివిధములు. శాంతిమారము నడచినపిమ్మటయుద్ధ మొనర్చు పద్ధతియొకటి స్వస్థానముననుండి భయాప్రదర్శన మొనర్చుచు సంధియొనర్చుకొనుట రెండవది ఫలమునను సరించి సంధిద్వివిధములు ఒకటి సద్యోశాలితిము రెండవది భ వి వ్య త్తు నం దు ఘ లిం చు న ది. జయమును గాంచినప్పుడే సంధి కొడబడవలయును. అదియే సంధికి తగినకాలము. ధనభాగ్యములు మిక్కుటముగ వ్యయపరుపబడక పూర్వమే సంధికి గడంగవలయును. ధనభాగ్యములు వ్యయమైనయెడల మిక్కిలి నష్టము గలుగును. వాణిజ్యము నశించును. ధనలోపమువలన రాజకార్యములు నడిపించుట దుస్సరమగును. విగ్రహము ద్వివిధములు. ఒకటి స్వదేశ రక్షణముకొరకు. రెండవది మిత్రరాజ్యరక్షణము. మిత్రుడగు రాజును రక్షింపనియెడలను, మిత్రునికొరకు అతని శత్రువుతో యుద్ధ మొనర్చుకున్నను ముష్ట వాటిల్లును. ఏలయున అన్యదేశముల జయించుటకు సహాయముండదు; అక్రమణ ప్రతిరోధములకొరకు మిత్రత్వ మావశ్యకము. సంధి సమయమందుగూడ మిత్రరాజ్యముల యెడల దృష్టియుంచ తగినటుల సంధి చేసికొనవలయును. శత్రువు నాక్రమించుటకు సుయోగము లభించిన యెడల యుద్ధయాత్రను ద్వివిధములుగ నడిపింప వలయును. ఒకటి యెంటరింగ. యుద్ధమునకేగుట. రెండవది తగినంత శక్తి లేనియెడల మిత్రునితోడ గలసి శత్రువు నాక్రమించుటకు బయలు నేరవలయును. శత్రువుయెడల నుపేక్షను ప్రదర్శించుటగూడ ద్వివిధములు. ధనాగారమున ధనములే నప్పుడును మిగిలిన విషయములు గూడ దుర్బలములై యున్నప్పుడు నుపేక్షను వహింపవలయును. ఏవిధమగు లోటును లేనప్పుడుగూడ అసమర్థుడగు మిత్రుని కొరకు శత్రువు నాక్రమింప జనదు. సైన్యమును ద్విభాగములుగ నొనర్చవలయును. దీనిని ద్వైధీ భావ

మందురు. ద్వైధీభావ సంబంధమందు కామందనియమ
మందీ క్రిందివిచనము గాన్పించుచున్నది. “ద్వైధీభా
వేనవర్తేతకాకాక్షి నదలక్షితః” కాకియొక్క చక్షువు
లుభయదిక్కులకు గనుపడు చుండునటులనే యుభయ
దిక్కుల దృష్టి నుంచ నలయును. అలక్షిత
భావమునను అతి గోపనముగను నైవ్యముల సమకూర్పు
కొనవలయును. శత్రువుయొక్క యాక్రమణమునుండి
దప్పించుకొనుటకు సాధువుంగవుడు వీర హృద
యుడు పరాక్రమ వంతుడగు నృపతిని యాక్రమింప

నలయును. దీనినే సంశ్రియమందురు. ఈయారువిష
యములను రాజెప్పుడును మరువజనదు.

మిత్రులు ఉదాసీనులు గుణములు.

ధర్మజ్ఞుడు కృతజ్ఞుడు సంతృప్తుడు అను
గతుడు అచంచల చిత్తుడునగువాడు మిత్రుడు. క్యూర
రహితుడు వంచి చెడుగుల విచారించు శక్తియుతుడు
వీర్యవంతుడు తగు క్షేత్రములయందు దయను చూపిం
చువాడు దాత యగువానిని యుదాసీనునిగ దలంప
నలయును.

స్వేచ్ఛ

(వాసిరెడ్డి ఛాయాభాస్కర వరప్రసాద్ గారు)

నేను సంతసింతును స్వేచ్ఛనిర్మలుడుగ
జకచక ప్రభలీ నెడునవితృకరము
లవని జానీక నగతితి నమరుగాన
సిండు సెలయేళ్ళపై నాడుచుండు గాన.
హరితసుమమొండు దనకాంక్షి బరపికొనుచు
వరసమాధి దనర్చిదాపాటఁబాడు
విహః మొకదాని చెంతఁదావిరియుగాన
సరసశోభల నెమ్మిపింఛంబువోలె
విప్సనాకనమున హంసపిండురీతి
శారదాంబుదపటలి నిశ్శబ్దముగను
యాత్రసల్పుచు నేగెనునండువలన॥
హరిత శిఖిభాసురంబగునట్టికవిత
గతిదనర్చు వనవివంచి గాడ్పుగములు
యించుగీతంబులల్ల వాయించుగాన
నేనుసంతసింతు స్వేచ్ఛ నిర్మలతను
నాదుభాతిక శారీరవీధి నెక్కు
విమలదీధితి జల్లెడు శమనకీల
బాహిరిల్లంగరాక ప్రజ్వరిలు గాన॥

* “ హరింద్రుని గీతానువాదము.

భగవద్గీతావల్లి.

—(::)—

[శ్రీ రాజామంత్రీ ప్రవక్ష్య భజంగరాయ కవిశ్రుతమ్.]

వ. అంత నర్జునుం డిట్లనియె.

గీ॥ మాధవా! కర్మ సన్యాస మహిమదెల్పి
కర్మ యోగంబు మరల ముఖ్యమని తెలియ
జేయుచుంటిని నిశ్చిత శ్రేయమెందు
గలుగునో వెంట నొక్కటి బలుకుమయ్య.

వ. అనవుడు శ్రీకృష్ణుం డిట్లనియె.

కర్మ సన్యాస కర్మయోగములురెండు
నరయ శ్రేయస్కరంబు తానందులోన
గర్మ సన్యాసమునకన్న గర్మయోగ
మతి ఘనంబగు; నెద్దాని సఖిలసింప
కెదియును మచ్చరింపక యిల జరించు
నాతడే నిత్య సన్యాసి యనగజెల్లు.
ద్వేష రాగంబుల జయించు ధీరుడెందు
బంధ మోక్షంబు నవలీల బడయుగాదె ?
కర్మ సన్యాస కర్మ యోగములురెండు
భిన్నములటంచు నవివేకు లెన్నుచుందు
రంతియే కాని నొకదాని నాశ్రయింప
గాంచు రెండింటి ఫలము సుజ్ఞానులెట్టి
పదము గాంతురు యోగు లప్పదముగండ్లు
సాంఖ్యమును యోగమును నొక్క సరిణిగాంచు
వతడె సమ్యగ్వివేకుడౌ నండ్లు బుధులు
కర్మ యోగంబులేక సౌఖ్యంబునంద

గడిది కష్టంబుయోగ యుక్తుడగుమాని
శ్రీఘ్రకాలంబున న బ్రహ్మ కేరగలడు
స్వాంత శుద్ధియు జేపొందియ విజయంబు
నఖిల భూతంబులకు నాత్మ యైనయాత్మ
సిద్ధమగు యోగి కర్మములో జేసియైన
నంట కెందును తత్వంబు నరయుయోగి
కనుచు, వినుచును, వినుచు, మార్కొనుచు దాత
చును, జరించుచు, నిట్టూర్పుచును, శయించు
చును, వచించుచు, విడుచుచు, గొనుచు గన్ను
తెరుచుచును, మోడ్చుచును, నిజేంద్రియము లిండ్ర
యార్థములకేగు గాని యావంతయైన
దాను జేయనటంచు దధ్యమైలుంగు
నఖిల కర్మల బ్రహ్మ యందమరనిల్చి
సంగమెడబాసి తాల్చిన జనుడొనర్పు
నతడు పద్మ దళంబుతో యమునుబోలె
బాపలేశంబునంట డోపొండవేయ ?
యోగి జనులు ఫలాపేక్ష నుజ్జగించి
యాత్మ సంశుద్ధికై యింద్రియముల మేన
మనసుచే బుద్ధిచేత గర్మలానరింతు
యోగి కర్మ ఫలంబుల నుజ్జగించి
వివ్యనిష్ఠా ప్రభూత శాంతిని వహించు
కర్మ ఫల సక్తుడై కోరికల బెనంగ
బడుట నిత్యంబు బంధింప బడునయోగి

సకల కర్మల మనసుచే నన్యసించి
 ఘన నవద్వార పురమైన తనువునందు
 నెద్ది సేయక యేది సేయింపకయును
 నిమ్మల వసించియుండు జితేంద్రియుండు
 నాత్మ జనులకు గర్వత్వమైన, లేక
 కర్మములనైన దత్ఫలాకాంక్షనైన
 నమర జేయుటలేదు నిరంకుశముగ
 బ్రబలు చున్నది మాయా ప్రభావమిట్లు
 గైకొనం దాత్మ మెప్పుడొక్కని యగుంబు
 నైన బుణ్యంబునైన జ్ఞానకలన
 జ్ఞాన మావృత్తిమయ్యై నద్దానివలన
 నఖిల భూతంబులును విమోహంబుగాంచు
 నట్టి యజ్ఞాన మెవ్వారి కాత్మవిషయ
 సిద్ధ విజ్ఞాన నశత. నశించునట్టి
 వారి జ్ఞానంబు భాసుని పగిదిఁ బ్రకృతి
 మించు తత్వంబు వ్యక్తీకరించుగాఁచె
 తన్నతులును దదాత్మకుల్ తత్పరాయ
 ణమును దిన్నిఘటగుచు నర్తి లేదు మునులు
 జ్ఞాన నిర్మాత నిజ సర్వ కలుషులగుచు
 నపున రావృత్తమగు పదం బందగలరు.
 వినయమును విద్యయును గల్గు విప్రునందు
 గోవునందును బడపడి కుంజరమున
 శునకమందును శ్వపచునందును సమాన
 దృష్టిగలవారె పండితుల్ పృథివియందు
 చిత్త మెవరికి సమభావ సిద్ధిగాంచు
 వారు సర్గంబును జయించు వారులిందె
 బ్రహ్మము సమంబు ఘటియు నిర్మలమునగుట
 వార లున్నారగుడ పరబ్రహ్మమందు
 మోహమును వాడి నుసీరబుద్ధిగల్గి
 బ్రహ్మము నెఱింగి యా పరబ్రహ్మమందె
 నిలుచు ధీరుండు ప్రియ మొంది. నెమ్మిగనడు
 ఆపియమునఁది పతితాప మందఁజోడు
 బాహ్య విషయంబులను దగుల్వడనివాడు
 స్వాంతమున నెట్టి సౌఖ్యంబు ననుభవించు

నట్టి యక్షయసుఖము బ్రహ్మనుభూతి
 విమల యోగంబు నలన లభించు గాఁచె
 విషయ సంయోగ జములగు వివిధసుఖము
 లెన్నగా దుఃఖ బీజంబు లింతెకాక
 కలిమిలేములు గలవందు నలన బుధుడు
 వానియం దనురాగంబు బూని చెఱుడు

ఇంచెతిను తాపమున కన్న ముంచెనందు
 కామరోషజమైన వేగము సహింప
 గలుగు నాతండ్రి యోగి సౌఖ్య నిధియనగ
 నెవడు దనలోన దానుభయించు చుండు
 నెవడు దనలోన దారమియించుచుండు
 నెవడు దనలోన దాజ్యలియించు చుండు
 నట్టి యోగీశ్వరుండు బ్రహ్మస్వరూపు
 డగుచు ప్రహ్లాదు ధివసౌఖ్య మందగలడు
 కలుషములడంచి సంశయ కలనదుర్చించి

హృదయము జయించి బహుభూత హితము నెంచి
 యిల బ్రసరించు నట్టి ఋషీశ్వరులకు
 గడక మోక్షపదంబు సాక్షాత్కరించు
 నిలిపి మనసుగా మక్రొధముల దొరంగి
 తన్నెఱింగిన యమని యమోన్నతునకు
 నెల్ల యెడల బ్రహ్మనంద ముల్లస్థిలు
 బాహ్యవిషయంబు లెల్ల వెల్పులననిల్చి
 వృష్టి భూమధ్య రేఖపై దీటుకొల్చి
 ప్రాణమున పానమును నాసికాంతరముల

సమగతి జరింపజేసి చిత్తమునుబుద్ధి
 నిందిరియంబుల బంధించి యిచ్చగినుక
 భయము నెడబాసి మోక్ష తత్పరతగాంచు
 ముని యెవండాతడే నిత్య ముకుడుగద
 యజ్ఞ తపములకును భోక్తయైనవాడు
 నెల్ల లోకములకును మహేశ్వరుడద
 ముఖ్య మిత్రుండను సమస్త భూతములకు
 శాంతిగను మాని యిట్టి నాసత్వ మెఱిగి

గంజాం మండలమందలి శైవక్షేత్రములు.

(దేశ రాజ రామ దాసు గారు .)

గంజాం మండలమున శైవ దేవాలయము లనేకములు కలవు. కాని వాని నన్నిటిని ష్టేతిము లనఁజెల్లదు. అందనేకములతి నవీనములు. “దేవాలయము లేని గ్రామమున నివసింపరాదు” అనుసిద్ధాంతము ననుసరించి కట్టబడిన దేవాలయములుగా భావింపవలసినవే. కాని యైదారుమాత్రము వాని కపవాదములని చెప్పవలసి యున్నది. ఇవినాటి ప్రాచీనము లైనను నాత్యర్వా చీనములు గూడ ననవలసి యున్నది. అందు కొన్ని కథలను బట్టిబహు ప్రాచీనములుగాఁ గాన్పించుచున్నవి. వానినమ్మను నమ్మకుంటును కష్టసాధ్యముగాఁ దోచును. అవి నిర్మింపఁబడిన స్థలములతిమనోహరములై యాత్రీకుల నాకర్షించును.

౧ మొదటిది ప్రతాప పురము నందిలి తుంచేశ్వరాలయము. ఇది ప్రభుత్వపాలకస్థానము లందున్నది. దీని పక్కను మహానది (కటకమునద్దనున్న మహానది కాక; ఉత్కళమున చూడనది యనఁ బడునది) యుత్తర వాహినియై ప్రవహించును. ఆపల్లి యున్ననూరు గజములు తప్పతక్కిన భాగము పూర్వపశ్చమలగా జారుచున్నది. యుత్తర వాహినియైన గంగానదివలెపవిత్రమని పఞ్జగ

నమ్మకము. ఇచ్చట ప్రతిదినమును శివునకు భోగము జరుగుచుండును. కార్తికమాసమున జెల్లుగాచును. మహాశివరాత్రికిని, వైశాఖ మాసము నను యాత్రీ యగును. ఇచ్చట మాను సంకెగ వృక్షములు విశేషముగాగలవు.

తుంచేశ్వరుని దేవాలయము నూరు సంవత్సరములకు పూర్వమునుండియుండినట్లు తోచుచున్నది. మండపము నవీనముగా నిరువదివర్షములకు ముందటఁ గట్టఁబడినట్లు తోచును. అందర్వాచీన నాగరకత కొంచెము మెరయుచున్నది. ఈశ్వరాలయము ప్రక్క నారాయణాలయ మొకటికలదు.

తుంచేశ్వరుని గూర్చి యొక కథఁ జెప్పెదరు. త్రేతాయుగమున శ్రీరాముల వారు వనసంచారమునకై యిటుకువచ్చునపుడు తనతో నొకయూన బతుంచకూడ బట్టుకొని, మజలీకడ తుంబను పూజించి నైవేద్యము చేయకపూర్వము తామియు భుజించువాడు కాడట. రానురాను త్తర వాహిని యగుదీని కడకువచ్చి కొంతకాల మిచ్చట గడపెను. తదుపరి మతియొక మజలీకి పోవ తుంచనెత్తగా నది ధాకుండెను. ఏమిరాయని నదితఱించు సర్కిలక్ష్యణము

తిగుగుబాలు చేయదొడగెనట. దాని కతడాశ్చర్య మున్నమానసుడై తిరుగ నీదే వాలయము కడకువచ్చెను. అంత లక్ష్మణుడు తనచేసినదానికి క్షమాపణ కోరుకొనెను. దానిని గాంచి రాముఁడంతయు ఈ భూమి, యిచ్చటనుండి పరధనాపహరక మనియు, నవిధేయుల కాల వాల మనియు గ్రహించి నదీనాగర సంగమమును దివ్యక్షేత్రమును నగు క్షీకూర్మమునకుఁ బోయితిక్కు డయ్య నాతలంపుమానకొని పంచవటికిఁ బోయెనందురు. అతఁడు పోవునపుడు లింగమును మూఁడు భాగములగునట్లుగీసితుంచేత్వరుడైనై కలియుగమున తరింపజేయుమని ప్రసాదిం చెనట. పూజారులు రామ పాదమనియు, నతఁడు గీసిన గీరలనియుఁ జూపుదురు పాను మట్టముమీద నొకపాద చిహ్నముకలదు. లింగమును మూఁడుభాగములు చేయరెండు గీతలున్నవి. స్థాణువు పిండిరాతిఁతో జేయ బడెను.

౨ రెండవది కృష్ణగిరి వద్దనున్న ధాడేశ్వరము. కల్లికోట సరిస్థాన మందున్న కృష్ణగిరి యష్టగిరి గిరులలో నొకటిగా జెప్పఁబడుచున్నది. ఈగిరివద్ద మామిడి తోటలో పదునాల్గు దేవాలయములు కలవు. అందుపంచ నారాయణులను నైదు దేవాలయములును, రామచుండి యనునొక వైష్ణవ దేవాలయమునుకలదు. సత్యసావిత్రి, గంగాదేవి, గణేశ్వరుఁడు, ననుమూడు దేవ స్థానములును పంచమహాదేవాలను నైనా వైవాలయములు గలవు. ఈ యెదు వైవాలయములందునే గాకయచ్చట నున్న పదు నాల్గు దేవస్థానములకును ముక్తేశ్వరునియాల

యము మిక్కిలిపెద్దది. పురాతనమిగాఁ గూడ గాన్పించును. ధాడేశ్వరుని దేవా లయమును, గంగాదేవి యాలయమునొక దాని ప్రక్క నొకటి యున్నవి. ఇవి మిగిలిన వానికి బాగ్భాగమునకు కృష్ణగిరి పశ్చిమ భాగమునను నగిమా పాదములకడనున్నవి.

ఇన్నియుండియు సరి ధాడేశ్వరమని యేలఁబిలువఁ బడవలెను? ధాడేశ్వరాలయ మచ్చటనున్న వానియన్నిటికన్నను పెద్దదని కాని చిన్నదనికాని చెప్పటకు వీలులేదు. స్థాణువుమాత్రము చిన్నదనవలసినదే, నంది మాత్రము పెద్దదనుటకు వలచు పడకున్నను సాధారణ నందులవలె చిన్నదికాదు. వెంకల యధికారముననే కాఁబోలు ప్రభుల గౌరవము.

కృష్ణగిరితర్భాగమునుండి యొక వాఁక వచ్చుచున్నది. దానిపుట్టు పచ్చటనో యెవ్వరికి నెఱుఁగ రాకున్నది. కాని యది మానవగోచరమగుట నీదేవాలయమువద్దనే. అదికొండనుండి బయటికి వచ్చుచున్న ముప్పాయలై కనఁబడును. కొండనుండి ధాడేశ్వరాలయము క్రిందనుండి యొకవాఁక యు, గంగాదేవి యాలయము క్రిందనుండి మఱియొకవాఁకయు, రెండు దేవాలయముల మధ్యనుండి కొండొకవాఁకయుఁ బ్రవహించి కొండనుండి పదిజిమ్మల దూరములో మూఁడునుకలసి యొక ధారగాఁబ్రవహించును. ఈధారపడుటకై యెదుగజముల చందమును గజమున్నరలోతును గలిగిన యొకబావి రాతి తోఁగట్టఁబడెను. వర్షాకాలమున నాభావి నిండిననెనుక నీగుబోవుబకొక కాల్యయుఁ గలదు. ఇందునాల్గు కాలములను నీరు

హెచ్చురు తక్కువయు లేకయుండును. ఉష్ణ కాలమున చలువయు, చలివేళల నుష్ణముగను సముచితముగా నుండును.

ఈమూడు వాచకలలో నొకటి నాల్గంగుళముల లోతుగను నాల్గంగుళముల వెడల్పుగను బ్రవహించును. మఱియొకటి నాల్గంగుళముల వెడల్పుగను రెండంగుళములలోతుగాను బ్రవహించును. మూడవది యంగుళమున్నది లోతును మూడంగుళముల వెడల్పుగను ప్రవహించును. మూడుకలసిన ధార సుమారెనిమిదంగుళముల వెడల్పును నైదంగుళములలోతును గలిగియుండును.

ఈధారలవలననే ధాడేశ్వరమునకుఁ బ్రసిద్ధి వచ్చియుండును. వ్యోమకేశుఁడు వినువాఁడ దాల్చుగదా. ధాడేశ్వరమునఁబడుటకు పూర్వము ధారేశ్వరమునఁబడియుండవచ్చును. అనఁగా ధారవద్దనున్న యీశ్వరుడు. ఆపేరు వచ్చుటయు నపురూపముకాదు. అచ్చట నున్న కొన్ని నూలయముల కట్లేపేరులుకూడ కలవు. ఈశాన్యదిశనున్న స్థాణువున కీశాన్యేశ్వరుఁడనియు, పశ్చిమదిశనున్న యీశ్వరునకుఁ పశ్చిమేశ్వరుఁడనియు, లింగము తెల్లరాతితోఁ జేయఁబడిన ధరణీశ్వరుఁడనియు నచ్చటనున్నవి. నామము విభేదమేర్పరుచుటకేగదా. ఎట్లైనను నిచ్చటనున్న దేవాలయములవలెగాక ధాడేశ్వరునకును రామచండిని నిత్యాన్న భోగములు జరుగును. కార్తికమాసమందును నాతకన్న మిక్కుటముగా నైశాఖమాసమందును నిరతాన్న భోగములగును.

ఈదేవాలయమునకు మైలుదూరము లోపున నెచ్చటను గ్రామములులేవు. దేవ

స్థానముగ కృష్ణగిరి చేరువునున్న లోపున, అనఁగా దేవాలయములకడ మారుతమతి మనోహరముగా నుండును. చక్కనియూత్రము మొకటి విర్జిమఘాని చూకుటీరముల వసియించుట కంతకన్న సౌఖ్యప్రదమైనస్థలము దొరకుటరిది. నీటికి నీరు గాలికిగాలి. ఇచ్చటి సీరును గాలియు నారోగ్యప్రదములు. ఈ వాఁ జీవనముల కన్నను బలీయమైన శ్రేణికలది. కృష్ణగిరి మేఖలాపుడేశమున రెండు ఋష్యాశ్రమములుగూడఁ గలవని చెప్పుదురు. కాని వాని దర్శింప నెండాకాలముగాని వలను పడదట.

ధాడేశ్వరుని దర్శింపఁబోవుట కొక రాజబాటలేదు. గట్లఁబడిపోవలెను, కొదలాయను గ్రామమునకు రెండుత్రోసులును పురుషోత్తపురమునకు నాల్గు త్రోసుల దూరము నున్నది.

౩ మూడవది మహేంద్రగిరిపై నున్న భీమేశ్వరాలయము. మహేంద్రగిరి మందసా సంస్థానములోనిది. మందసా రాజకోవెలకుఁ బోవుటకై కొన్ని సమపాయములను గూడఁ జేయించెను. కొండపైని భీమేశ్వరాలయమునకు దిగువ నొక బంగళా కట్టించెను. బంగళానరకుఁ జక్కని బాట గావింపఁబడెను.

ఈకొండ మందసాకోటకు పండ్రెండు మైళ్లదూరమున నున్నది. కొండపాదముల నుండి శిఖరమెక్కుసరి కెనిమిది మైళ్లకు తక్కువ కాకుండ నడువవలెను. వర్షాకాలమున నీకొండపై నాలుగైదు బట్టెలు పోర్లుచుండును. బంగళాకు దిగువ గోకణేశ్వరాలయ మొక్కటికలదు. ఆదేవాలయము ప్రక్కనొక చిన్నవాచకకలదు. అదియెండా

కాలమున నుండునట్లు తోచుదు. అబట్టి ప్రక్క నొకనూయి కలదు, ఎండాకాలమున తైరికుల కిదియేగతి.

బుగాళకుపైని యగమైలు దూరమున భీమేశ్వరాలయము కలగు. ఆయాలయము నకు ద్వారముగాని పైకిప్పుగాని లేదు. అక్కడ భీమేశ్వరుడు స్వయంభువై యల రాదుచుండు. దీనికి ప్రతిదినమును రాగభోగములులేవు. మాఘమాస మందలి సుహాశివ రాత్రినాడియ్యది యవశ్య దర్శనీయము. ఇచ్చట గొప్ప యాత్రీయగును. భీమేశ్వరుని దర్శించుటకు మందసావైపునుండి యేకాక పల్లాకిమిడి వైపునుండి మఱియొకదారి కిలగు. ఆమార్గమున ననేక విచిత్రములు కలవని చెప్పుదురు.

పరశురాముడు క్షత్రియ వధానంతరము కశ్యపునకు సామ్రాజ్యమును ధారపోసి తపోనిష్ఠకై యీమహేంద్రగిరికి వచ్చెనని పురాణములు చెప్పుచున్నవి. అతడు ఖండ పరశుని శిష్యుడగుట జగద్విఖ్యాతము. అతడే భీమేశ్వరుని పూజించుచు మహేంద్రగిరియందు నివాసమేర్పరచు కొనెనని చెప్పుదురు. అతనిచే నిర్మింపబడిన సమస్తకూపములును, అతని యాశ్రమమును కలవని చెప్పుదురు. ఇవి విశ్వాసపాత్రములైనను కాకున్నను భీమేశ్వరాలయము మిక్కిలి ప్రాచీనమైనదనటకు సందియములేదు.

౪ నాల్గవది మొఖలింగక్షేత్రము. ఇది పల్లాకిమిడి సన్ధానములోనిది. దీనిప్రక్కను వంశధారానది ప్రవహించుచున్నది. ఈదేవాలయ మీమండలమందె కాక చాలవరకు ప్రఖ్యాతిఁజెంది యున్నది. ఇదిచాల యెత్తైన

దేవాలయము. ఇంద్రుని దిక్పాలురచే ప్రతిష్ఠ చేయబడిన శివలింగము లష్టదిక్కుల యంగును గలవు. దీని మాహాత్మ్యమును గుఱించికొన్ని కథలను చెప్పుదురు. వానిలో కొన్ని విశ్వసనీయములు గాన్పించును.

ఈదేవాలయమున ద్వారము పట్టనంత గోలెముక్కటికలదు. అదిభగవత్కటాక్షముచే నిర్మింపబడినట్లు, సుమారు ముప్పదియేండ్లక్రితమున, మొఖలింగగ్రామమున నొకకుమ్మరి వానికి చాలకాలమువరకు సంతతులేకుండ నుండెనట్లు, అంగుచేవాడు తనకొక బిడ్డపుట్టిన నొకగోలెముచేసి స్వామి సన్నిధినుండునని మ్రొక్కుకొనెను. సంవత్సరమునాడు వానికొక మగశిశువుపుట్టెను. వాడు తన మొక్కిన మ్రొక్కుచొప్పున పెద్ద గోలెముచేసి ద్వారము పట్టకుండుటకు చింతించి, స్వామిని భ్యానించి, గోలెమును ద్వారము కడనుంచి. యింటికిఁ బోయెను. మఱి అప్రాతఃకాలమున వచ్చుసర్కిగోలెము గర్భగుడిలోనుండెను. ఆగోలెము మిక్కిలి గట్టిది. దానిపై బంకాయలుకొట్టి యీశ్వరున కభిషేకింతురు. అదిపలక. గాతికన్న కఠినము. ఇదిస్వామి మాహాత్మ్య చిహ్నము.

ఇచ్చట ప్రతీదినమును భోగరాగములు జరుగును. గ్రామమున కన్నివైపుల నుండియు రాజశాటల సహాయముకలదు. మహా శివరాత్రీకిచ్చట గొప్పయాత్రజరుగును. ఇచ్చటికి పల్లాకిమిడి రాజుగూడ దరచువచ్చుటయు కలగు.

౫ ఐదవది నాగావళీతీరముననున్న శ్రీకాకుళమునందలి కోటేశ్వరాలయము. ఈకోటెల వెనుక భాగమునెక నాగావళీనది ప్రవహించు

చుండును. శ్రీకాకుళము ప్రస్తుతము చిక్కి తప్పిపోనికి వచ్చుచున్నను, అది యొక తరము క్రిందట గంజాం మండలము నందలి చాల పెద్దపట్టణములలో నొకటి. ఇప్పటికిని యీకోవెలయందు రాగభోగము లే కాక ప్రతిసోమవారమునను తిరివీధి సేవచేయబడును తిరివీధి కైయిత్తడి వాహనములు గలవు. ప్రాకారమును మండపమును కడు రమ్యముగా నున్నవి.

ఇక్కడ నున్న విశేషములలో విశేషమునందిజోడు ఘోషము వెయ్యి మాకలు చేసిన యాంబోతెంతయెత్తరియో యీ నంది యంతయెత్తరి. ఆంధ్రమండలము లందలి సుప్రసిద్ధ మహానంది త్రేత్రము నందలి నందితప్ప లేకైన నందులింత యండవేమోయని తోపించును. కాని శ్రీకాకుళమున కారుమైశ్యదూరమున సింగుపరము కొండల కూడ నింత నంది యున్నదని కొందరు చెప్పుదురు. ఈస్థలము నదైనభక్తి కన్న వ్యవహారముక్తి మెండు.

ఈపై దేవాలయములే కాక విజయ నగర సంస్థానము నందలి శ్రీకూర్మము నందు పాతాళ సిద్ధేశ్వర దేవాలయమును మొద

లైనవి కలవు కాని శ్రీకూర్మనాయకు ప్రసిద్ధివలన ననేక దేవాలయముల ధరభూతము లగుటను శ్రీకూర్మము పాతాళ సిద్ధేశ్వరుని వలననే ప్రాముఖ్యత గాంచక పోయిచేత ను నిచ్చుట బేర్కొన బడలేదు.

ఈదేవాలయములున్న యన్నిస్థలములయందును దేవత ప్రాకారములలోనో, చేరువనో వైష్ణవాలయములుంట సామాన్యముగా గోచరించును. పైతృతములకుబోవు వారు శైవ వైష్ణవాలయములను భేదముగా జూచుచున్నారు. దీనిబట్టి మనము సనాతనమునుండి శైవ వైష్ణవుల కభేదమచియు స్మార్థ మేప్రబలియుండెడియు దలపవచ్చును. లేదా ప్రతిగ్రామమునందును శైవులును వైష్ణవులునుండిరినియు తమతమ దేవాలయములను స్థాపించుకొనిరినియు రానురాను తమ పూర్వ వైషమ్యములను బోరాడి యేకమైరినియు నూహింపవచ్చును. ఎట్లైనను పూర్వమువలె గాక శైవవైష్ణవ వైషమ్యములు తగ్గుచున్నవని చెప్పవచ్చును. ఇవి పూర్ణముగా నశించుచున్న కొలదియు నాంధ్రభూమి యైశ్వర్యవంతమై, బలయుక్తమై తేజోవంతము కాగలదని బుద్ధిమంతుల నమ్మిక.

గీర్వాణమును వర్ణనము.

(నాళము కృష్ణరావుగారు.)

౧

పాలకడలని వెన్నును పవ్వడించె
మంచుకొండను ముక్కలకి మఱుగుజొచ్చె
తచ్చెద్దియపై నెక్కి బమ్మ యుండె
నందనాబున విహరించె నాకవిభుండు
మెండుగాఁ గాయు వేసఁగియెండ నెగకు
వేల్పు బెద్దలె యిరీతి వెగఁప గుఱున
పుడమి జనముల గొడవలు తశవ నేల.

౨

వేడియెండల మలమల మాడిమాడి
పాముపడగలకింద గవ్వలు వసించ
నెమలి పించుబు గొడుగులనెడ జేరి
పడగలను పొల్చి పన్నుడ బన్నగములు.

౩

మోడుగా గాయు నెండకు మిడికి మిడికి
నోరు తెంచుచు నెలవుల నురువుగార
పొలసుముద్దల బోలు నాల్కలు వెలార్చి
మన్న బోతులు తిరిగె దుంగుడుకు నెంచి

౪

మిటమిటని గాయు నెండల గటకటబడి
కుతిక లెండగ దప్పిచే గొడమలేళ్లు
కడల గాటుకహబ్బులు జలములందు
బమ్మోళ్లుచు నాసచే బరుగులెత్తె.

౫

నాగుణం బగు నెండకు దాళలేక
నీగు లింకినమడుగులు జో కంది
నున్నె లెండగ పడువాడిముట్టెనోడ
గ్రొచ్చికోరాడె బుడమిగో జొచ్చుకరణి.

౬

చండతరి మొన యెండకుజలము లెండి
పడియయందలి యడు గెల్లఁ బగులునాఱ
బీటికలవెంట దనసడు పాటితోటి
గ్రుచ్చిబొమ్మదాయలమెక్కెఁ గొక్కరాయి

౭

దావపావకలల దిగ్ధ మొది
చెట్లయాకులు సుడిగాలిచేత తేగి
గనముల బల్లటిల్ గొట్టి యెగురుచుండ
పావురము లంచు డేగలు పట్టి దిరిను.

౮

దండిగా గాయు నెండల దాళలేక
పాదపచ్చాయ నిదురించు పాంథజనులు
నూటిమాటికి దావుల నూర్చిమార్చి
పొరలి యాడిరి నీడలు జరుగుకొలది.

౯

నుల్లెచువ్వులు సిగదాల్చిమఱుగులు
చెరకు రిసమాన గానుగుచెంత జనము
కూడె రానున్నవృష్టికై గ్రుడ్లు మోచి
మధువుచుట్టును మూగు చీమలొ యనంగ.

౧౦

మిగుల గాసిన మిడియెంజ బొగిలి తమ్ము
నాశ్రయించిన జాహ్నువీయమున లనగ
మల్లియలతోడి క్షిల్లడ ల్లలాడ
చలువ పదిళ్ళ బొలిచిరి జలజముఖులు.

౧౧

లలిత మంజీరరన మొప్ప లత్తుకలను
జొత్తువాటిన పదములు శోభిలంగ
అమల పటముల దాల్చి రాయంచ లనగ
మందయానలు నడచిరి మద మెలర్చ.

౧౨

భానుతేజంబు జలముల బ్రజ్వరిల్ల
ప్రదము లొప్పారె నెండిన నదులయందు
వార్ధివిరహాగ్ని బానునగ్రవంతి కాత
అటుతఁ దాల్చిన ముత్యాలహారము లన

౧౩

చండ మార్తాండు నెండకు మండి మండి
జలము ధరికొన గాలిచే నెగసినట్టి
బూది యోయన బూరుగుదూది పిగిలి
పింజపింజగ నంబరవీధి కెగిరె.

౧౪

చండతర మైన వేసంగియెండసెగకు
పుడమి నడుగూని నడవగ నడలుచున్న
జనుల బడలిక వెడలింప జలజభవుడు
వారియనుగుల మనుగులఁ బరచె ననగ
నెండమావులు మోగుగ చిండుకొనియె

౧౫

వాన గురియించి మును దన్ను వార్ధిగూర్చి
జీవనంబుల నిలిపిన చెలిమికాఁడు
కాన, నిప్పుడు గ్రీష్మఋత గాఁతు గూర్పు
ననుచుఁ గాన్కగ విత్తమాఘనున కొసగ
కరచనుంబుల బైడి రూకలను దాల్చి
గ్రీష్మవిరహాగ్ని తప్త సరిల్లతాంగి

బొలి మింటికిఁ జూచిన బాహు లనగ
ఉడక మివురంగఁబాజీన నదులయందు
నాశములు కేలు, చేకులు వ్రేళ్ళుగరు.
కర్ణికలు స్వర్ణటంకముల్ గా వెలుంగ
నంబుజాతవితానంబు లలరుచుండె.

౧౬

ధరణి దాచిన తమరనద్రవ్యమెల్ల
నబ్జబాంధవ కిరణాలి యపహరింప
వేగ నింగ్రునితో మొఱవెట్ట కేగు
పాడువాజీన నూతుల పగిలి దోప
నుడియు నుడిగాలిచే కేగి చుట్టుదిరుగు
తృణ కణంబులతో రజకణము లెనసి
గగనమున మంజులక్ష్మితి నెగయుచుండె.

౧౭

పగటియెండల సెలకు మిగుల గ్రాగి
పుడమి పెనమున గట్టావిపొగలు లేవ
ప్రీతిమీర జకోరక పోతములకు
తోసెలను వండ పిండిని బోసిరనగ
మృదు వేసంగి వెన్నెల మెండుకొనియె.

౧౮

బెట్టిదం బగువేసవి వెట్టకతన
చెఱకు వీలుకానిమె నెల్ల జెమట వట్టి
కేల దుసికిలి విలు జాటి నేలగూల
నాటుకొనె గాదె చెరకులు నాటగోలె.

౧౯

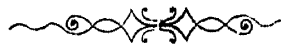
మొనసి తమలోన రాయిడి గొనిన యట్టి
యున్నతంబైన వంశంబు లొక్కపెట్ట
నీల్లుటయ గాగ త మాశ్రయించి మెలగు
ఘనతరుల గూడ బొలియించు ననెడినీతి
దెల్లము నెల్లవారికి దెలుపులీల
చండతర మైన మండు వేసంగియును
వెనురు లొండొంటి నొరయుచు భీకరగతి
కాలిదరి నున్న మ్రాకుల గాల్చివెచె

హి మ విందు .

ప న్నెండ వ ప్ర క రణ ము .

‘ నే ను ను మ ను వ్య బా లిక నే ’

సభ్యులందరు భీతులై వైనర్జ్యమొందిన మోములతో దావా నలముఁజూచు అరణ్య మృగములవలె వణకిరి. స్థానితిమృదులు వికృతా నందముతో కలకలలాడు పెదవుల నొక శంఖమొత్తుటయు పలువురు సేనకులు విచ్చేసి యా శవమును తరలించిరి.

మలయ నాగుడు అంధ్ర దేశములో నివసించు కొన్ని నాగ సంశములకు ప్రభువు. అంధ్రులను అర్యతెగవారు అంధ్ర భూముల నాక్రమించు కొనని మురిదుఅంధ్రదేశమునంతను నాగులాక్రమించుకొని యుండిరి. ఉన్నత శరీరులై శ్యామలాంగులై నాలుగుతుర భూములనుండి వచ్చి దక్షిణాపథము రామాయణము కాలమైన వెనుక నాక్రమించిరి. అంతకు ముందే స్వల్ప సంఖ్యాకులగు నాంధ్రాధ్యులు కృష్ణవేణి ముఖ ప్రాంతము ననివసించి యుండిరి. పాండవ కాలమునాధ్యులు విరివిగావచ్చిజొనాగదేశముజొచ్చి నాగులతో సంబంధ బాంధవ్యముల నెరపు చుండిరి.

ఉయాపి కథయు పురుకుత్సుని గాథయు నిట్టివియే ఇప్పటి బలిజ, తెలగ, కమ్మ, రెడ్డి మొదలగు శాఖల వారా నాగవంశాకులే.

మన కథాకాలము నాటికి బ్రాహ్మణత్వత్రయ వైశ్య జాతుల వెనుక వీరు ముఖ్యస్థాన మాక్రమించి యుండిరి. వీరిలో చాలా మందికి సామంత రాజ్యము లుండెను. అట్టివారిలో మలయ నాగుడొకడు. నాగు లందరును బౌద్ధమతానలంబకులే. కానిపట్టుదల గలిగిన బ్రాహ్మణులు కొందరు వీరికి హిందూ మత దీక్షయిచ్చి తమ వైపునకు తిప్పికొని వారిచే మిక్కుటముగా సహాయము నొందుచుండిరి. బాగులలోగూడ వివిధశాఖ లున్నను, వివాహాది విషయములలో నవి యంత పాటింపఁ బడకుండెను.

సభ్యులలో భయ మిగుమంతయు తగ్గలేదు. మహా వనశాల గ్రామమున సభా కార్య క్రమము నిర్వర్తించిన యా నూతన వ్యక్తి లేచి బెడరుపిలుపు

కన్నులతో స్థల తిమ్మని దిక్కు మొగంబై యిట్లు నియె. “మహా ఋషి! మలయ నాగుడు నాగులలో గౌరవనీయుడు. అతఁడు మాయమగుట ప్రజలకును, ఆంధ్ర రాజునకును తెలిసి నట్లయిన మన జీవ యాత్రలు ధాన్యకటక మధ్యాంతర్గత పాతాళ గృహంబులగడపవలసినదే! ఇప్పుడు మనకు దారమేదీ!”

స్థల:— ఓ శివభూతీ! నీవు మాగఁధుడ నగుట తెలిసి పోయినది. మలయ నాగుని నపుడు ఓ వధీరసంబుల చెక్కు చెడకుండును. ఏ క్షణమునకు ఫాలనేత్రుడు సర్వస్వస్థి కారణుడు మహా లింగమూర్తి సర్వ విషకృతుల నిచ్చెనో యాతనికాపరంజ్యోతి వాని విరుగుడుల ప్రసాదింపడా. సర్వభువన దగ్ధహాలా హల విషంబుల నెవలీలగద్రావిన లోకేశ్వరుఁడు విష నివారణ యంత్రముల నాతని పాదముల ఛజించు భక్తులకు సమకూర్చడా ఆప్పడేమలయనాగుని శరీరము ఓషధులతడుపడెను. మహావిష పూరితయగు నాబాల! నా ప్రాణమునకు ప్రాణము! నా కోర్కెలకు నిధానము. చంద్రబాలఅమృతాధరి యొక్క నాసికాంతర్గత నిశ్వాసములవడిని తగ్గింప ఒక వారము దినములు పట్టాను అంతవరకు నా తుచ్ఛుడటల పడియుండి వలసినదే.

ఆవృద్ధుఁడు కన్నుల మెరయు కిరణములు ప్రజ్వలింప ఉచ్చైస్వనముతో నిట్లనియె. “సభా సమలారా మీరే యిట పంచాయితీ దారులు కండు. నా బాలను పరమేశ్వరున కంకిత మొనర్చితిమి పవిత్రమై వేదమత పునరుద్ధరణార్థమై ఉత్సాహ భావి ఫలపూజ్యమగు నొక మహాకార్యమునకు నియోగించిన యీశుభాంగి యందు పాతక మెనర్పనెంచిన యీకర్మఫండాలుడు జీవింప వలసినదేనా! ఒకవేళ జీవ మిచ్చిన ఈ దైవాయుధమగు నీ బాలయందు మరులుకొని మన ప్రయత్నముల భగ్నము చేయదా?”

మహేశ్వరానందుడు:— స్వామీ! ఈతని మరణ మెట్లు గప్పి పుచ్చుగలము?

స్థల:— చెందుదినములలో, నొకరథము యంత్ర శరీరమున నుండి గ్రామమునకుఁ గొనిపోగలము. ఊరియట చేతనొక కట్టిలో సితఁడు పడియుండును. పక్కనే నాకడ నన్న పామొకటి నడుము విరిగి కాలికడ నుండును. అతని కాలేవీరద పాముకొలు సప్తమగ కనబడును.

ఆక్కడనుండు సభ్యులకు దేహము జలదరించెను.

వికృతహాసముచే భీతిమగు తాతగారి మోము చూచుచు అమృతాధరి చటుక్కున వచ్చి యాతని పాదముల కడ మోకారించి వానిపై మోముంచి కన్నుల నీరు వెల్లువలుకారనిట్లు పలికెను “బాబయ్య గారా! ఆమనుష్యుడన్న నాకు అసహ్యము, కోపమే! వానిని భస్మీకరణ మొనర్పనేకోరితి. కాని-ఇప్పుడు నాసలన-నాతడు-మృతుడగుటకే నోర్వలేను-వానిని రక్షింపుడు-వానిని బ్రతుకనిండు”

స్థలతిమ్మడు వినుగుదలతో నామెను లేవ నెత్తెను. ఈమె ఓర్వలేక పోవుటయేమి. ఈబాలిక తన చేతిలోని శస్త్రము! సహించుట సహింపక పోవుట యెట్లు? చిన్నతనముచుండియు నీమెకు హృదయము నశించునట్లుల తా నొనర్పలేదా? ఈమె సుకుమారాంగముల క్రూరత్వము నింపినాడు, మృత్యువును పూరించినాడు. ఎన్నిసారు లీమె పసి బాలికయై యుండ లేగదూడల హరిణముల ప్రాణములు హరించి అది అటగా కిలకిల నవ్వలేదు? ఇదియేమి, ఇదియేమి?

స్థలతిమ్మని భూయుగ్మములు దరిచేరినవి. అతని విశాల ఫాలమున దున్నిన భూమియందునలె ముడతలు వేనవేలు జనించినవి. పృస్తుత మీకన్యకా హృదయమున కింకను క్రూరత్వమే పోనెడగాక యని యాతడాలోచించుకొనెను “అమ్మాయి! ౧

దేహము కాగలిగిచి నిన్ను ముద్దియ్యనెంచి యాపాపి
నీకడకు వచ్చినాడు. నివు పుట్టినది ఉన్నతకులమున,
వాడు నీచుడు. నివు వానిని మోహించినావా.
వాడు నిన్ను ఒడిచేర్చ సకు ఇష్టమా, నీభుజములు
గట్టిగా పట్టిన పట్టువలన ఎరుపెక్కి కందినవే!
నీ పెదవుల వాడంటియున్నచో నీకు సంతోషమా!
ఎంగిలియున్న అసహ్యముని పలుసారులు నివు నాతో
చెప్పియుండలేదా! దోషము చేసినవారిని దండించె
దము. నీయెడ గాఢమగు దోష మొనరింప నాతఁడు
సంకల్పించెను. అట్టివానికి మరణమే. మనుష్యు
డిచ్చు శిక్షకు నిమృతియున్నది. భగవంతు డొసంగు
దండనము మానవుడు తప్పించునెంచిన ఆతిఁడఁడో
గల పాలగును. నీకడ కౌతఁడే తెంచి మ్రగిపోయెను.
అతని పాపమున కౌతఁడే యనుభవించవలెను.”

అమృతాధరి యెట్టకేల కౌతని మరణమున
కనుమతించెను. సభ్యులు భయముతో నల్లెయనిరి.

స్థాలతిష్యులంతకు మహేశ్వరాచ్చన చేయ
నారంభించెను. పవిత్ర మంత్ర పారాయణము జరి
గెను. సమస్త పుష్పపత్రపూజ స్ఫటిక లింగాకార
మూర్తిని మంచివేసినది. నాల్గువేదములు పఠన మొన
ర్చిరి. దీపారాధన అయినది. నైవేద్యార్చనము జరి
గెను. స్థాలతిష్యు లాపుష్పముల కొన్ని తీసికొనివచ్చి
విషబాల మూర్ధమున నుంచి సంస్కృత భాషతో
నీపాట గానమొనర్చెను.

“చండ మహానల ఫాలవిలొచన
దండధరా ఖలుగర్వ విచారణ
అండజ వాహన మిత్ర శుభంకర
హరి హరి హరి హరి యీశ
మహేశ మహేశ మహేశ ||

పద మూడవ ప్రకరణము.

—యావన ఫలము—

ప్రహర కుమారుడు హిమబిందునుచూచినాడు.
మహావైధనముతో శకటపరీక్షయందు విజయియై

ఇంట ప్రవేశించినాడు. విజయము గాంచిన సంతోష
మానంతయు నాతని ముఖమున గన్పట్టకుండెను.

ఆ బాలయెవరు, సార్వభౌమ కుటుంబములోని
బాలిక కాబోలు ఎవరైనదో తనకేమి. కాని అట్టి
సర్వాధ్యయన సౌష్ఠవము కలిగిన సుందరీమణి ఏదేశ
మునందు కనబడదు. ఇంతనరకేచక్కడమూ
ఏచిత్తరేఖనము అంత అందముగా లేదు. ఆభుజ
రేఖలు సువ్వున జారి అంగుళీలేఖలలో తేలిపోయినవి
బాహుమూలమునుండి పార్శ్వరాజీద్వయము వత్తో
పరి భాగ పరిసరంబున విపులమై సునోహర సక్రా
కృతీపతనంబున సన్నమై కటప్రదేశముల సక్రా
కారత దూరమై అత్యద్భుతముగ మిగాలులంటి
పదరేఖలలో మిక్కిమైపోయినవి. అట్టి సౌందర్య
రాశిని గన్నందుకు ధాన్యకటక మేగాక ఆంధ్రదేశము
పవిత్రమగుచున్నది. ఆ బాలికా విగ్రహము చెక్కని
శిల్పియొక్క విన్నాణము, ఆరూపము విఖించని
లేఖాకారుని ప్రజ్ఞాధా! స్పృధా!! తాను తప్పక
ఈ కెండుమార్గముల ఆమె సుస్వరూపము లోకము
నకు చాటువాడు. కాని ఆమెకడ ఏదియో
లోటున్నది.

ఈయాలోచనలు ప్రహర కుమారుని హృద
యము నాందోళన పరచుచునే యున్నవి. అతడామె
విగ్రహము చెక్కుటకు సంకల్పించెను. కాని అది
యేమియు సఫలముకాలేదు. ఎన్నడును జరుగనిది
ఒకటి రెండు శిలలాతడు పాడుచేసెను. వినువు
చెంది యాతడా ప్రయత్నము మానివేసెను, చిత్ర
లేఖనమునందు నాతడు వర్ణముల స్పృధాచేసెను.
ఆమె అందము మానవా శీతమగుటచేతనా ఇట్లు
తాను విఫల మనోరథుడగు చుంటుయని యాత డను
కొనియెను. లేక ఆమె విగ్రహమునం జేమైన
లోటున్నదా ?

ప్రహర కుమారునకు స్నేహితు లెవ్వరును
లేరు. “ప్రహరా యని పలుకరించి, వీపుతట్టి వేళా
కోశములుచేసి నవ్వులాట లాడినంత మాత్రమున

స్నేహితులు కాదు. అట్టివారన్న అతినికి అసహ్యము సోమదత్తాచార్య వ్యాయామ ప్రదేశంబుల తన దేహము కండలు కట్టించు కొనుచున్నప్పుడేమి కష్టమనదీకూలమున నున్న అమరావతీ పరివృత్తు ధన సంబుల విద్యా రహస్యంబుల నేర్చుచున్నప్పుడేమి ప్రహరకుమారుని స్నేహితుడు ప్రహర కుమారుడే. పని నారవయేటనే విద్యమాని తండ్రొకడ శిల్ప చిత్ర లేఖనాది జ్ఞానంబుల లవరచుకొనుట సాగించి నప్పటి నుండియు మరింత ఏకాంత జీవియై తన కళాపరి శ్రమయే తనకు మిత్రుడుగా మెలంగు చుండెను.

స్నేహితు డెచ్చటనుండి వచ్చును ఇప్పుడాతని తోటి వాడొక డుండని లోటు కాన్పించినది. ఇంటిలో చెల్లెండ్రతో నప్పుడప్పు డాటలాడు వాడు. వారిప్పు “డన్నయ్యా” యని కడకు వచ్చి నప్పుడు లేనిసంతోషము మోమునకు తెచ్చికొని ఒక నిమిషము మాత్రము వారితో సల్లాపించి “అమ్మాయి నాగ బంధునికా, మీరువెళ్లి ఆటలాడు కొనం డమ్మా” అని యాతడు వాక్పచ్చును. కాని అప్పటికిని ఆతడు చిన్న చెల్లెలగు సిద్ధార్థినిక నదలునది కాదు. విసపు కలిగి ప్రహరకుమారుడు చెల్లెలిని కోపపడువాడు.

సమరకుమారుడు కుమారుని యవస్థగాంచి యా శ్చర్యపడెను. ఎప్పుడును శిల్పగృహమునందో లేక వ్యాయామ ప్రదేశములందో కాలము గడపు వాడు బండి పంచెముల విజయము గాంచిన నాటనుండియు పరధ్యానముతో పనిచేయ కుండుట కాతనికి విచిత్ర మయ్యెను. సమర కుమారుడు భార్యనుఁ జేరి; “అబ్బాయి విచారముతో నున్నాడు. కారణమేమో నీకు తెలిసినదా!” యనిపలు కరించెను. శక్తిమతీదేవి భర్త నుకనంగొని “నాకునూ దట్టినది. ఏమయి యుండును. భోజనము తిన్న గాచేయుట లేదు. ఏవోరెండు మెతుకులు నోటవేసికొని ఎక్కడెక్కడనో తిరుగుచుండును.” అనిజవా బిచ్చెను.

సమర:— ఆ సంగతి ఎన్ని దినముల నుండికనిపెట్టి నావు

శక్తి:— మొన్న పంచెములు నరిగినప్పటి నుండియు ఒక వేళ ఏబాలిక వైనన్నా మునుట కొన్నా డేమో నిరంజీవి.

సమర:— వాడేమి మరులేమి! ఇప్పుడు చిరంజీవికి మానస పథమున మహోత్సృష్టమగు మార్పు జరుగు చున్నదని నాశీలపు. పంచెములకు బోయి నెగ్గినచ్చినాడు బాహుబలగర్వ మొగుట కంతకన్న ఏమికావలయును. దేహబల మనకు ఆయుధ వ్యాపారమునకు దగ్గర ఒంధుత్వము. యుద్ధములో కీర్తిగొనుట సురానా నము చేయునట్టిది. ఆనాడు అనేక బిరుదా నకులు ధరించిన మేటి మగలగు శూరల మాచినాడు. తానును జయశీలుడైనాడు అసమయమునం గు వారివలెనే యుద్ధమున పేరుమోసి మహానైర్యాధ్యక్షులలో నొక డేల కాకూడను? ఈఆలోచన లొకచోట తెలిసినదా! వీనినన్నిటి కతీతమై పవిత్రమై సత్యప్రయత్నములలో నొకటై పరమాత్ముఁడగు బుద్ధదేవునకు ప్రీయమై వెలుగునది, నిర్వాణ మార్గములలో నొకటియైనది, తాను చేయు శిల్పపుంబని ఈరెంటికిని ఇప్పుడు సమర మరుగుచెంచినది. అబ్బాయిని మార దేవుడు పరీక్షించుచున్నాడు.

సమరకుమారు డిట్లు మాట్లాడుచు నిమిలిత లోచనుడై సర్వమొకలిప్తకాలము మరచిపోయెను.

శక్తి:— తామిట్టి సమయమం దూరకుండుట నాయమా?

సమర:— (కన్నులు తెరచి) వెట్రీదానా! ఎవరి యుద్ధమున వారు జయమందవలయును “తేజోమూర్తి” కెవ్వరు సహాయము చేసినారు? అమరావతీ స్తూపముపై నేను చెక్కిన చెక్కడము చూడలేదు? అబ్బాయికి రెండు మార్గము లిప్పుడు గోచరమైనవి. ఒకటి ప్రాపంచికమై పూల వాసనలు, సెలయేటి గానములు, నీలగిరుల రూప సదృశములు, కాంతి

మనోహర వాక్యములు, సువర్ణముల తళుకులు, నాట్యముల దిమికిటల, నవ్వుల హాస్యములతో నుడిగాలిరీతి, నుడి గుండము వలె చోద్యమై యుండును. ఇంకొకటి నిమిలిత శేత్రములు, ఆరాధనలు, ఉపవాసములు, దానములు, యాత్రలు బిక్షువులతో భక్తిపూరిత ఉపదేశములతో కూడి యుండును. ఇప్పుడే యాతడేది యేని మార్గము శసస రించును.

శక్తి:— ఎవ్వరైన చేయూల నీయక పోయిన, అబ్బాయి పని యేమగును.

సమర :— నీవు చదువుకున్నదానవు . ఎనికర్మకు వారేకర్తలు. ఈమాత్రము తెలియదా. దశ కుశలములు, అష్టమార్గములు మానవు డాచరించునపుడు అరిష్టద్వర్గముల జయించుటకే వృత్తికాతడు సమర్థుడౌకొనినో సహాయము చేయ వీలులేనప్పుడు కాముడు మోహుడు మనుష్యునియనలీలగ తమబానిసగఁ జేసికొందురు. చిరంజీవి యాయుధ్ధమున పంచెములలోనలె విజయము గాంచెనా మనకులము తరించును—లేదా.

శక్తి :— అయినచో మనమేమి చేయగలముదేవా!

సమర :— భగవంతుని ప్రార్థించుటయే? ఆ“విజ్ఞానస్వరూపుడు” బోధిచక్రుడై యెందరి భక్తుల సంరక్షింపలేదు?

సాయంతనము క్రీడాశైలమున తల్లియుకుమార్తెలిరువురు కలిసికొనినపుడు శక్తిమతీదేవి నాగబంధునికనుగాంచి “అమ్మాయి అన్నయ్యను పలుకరించి నావా? ఏమట్లు విచారవదనముతోనున్నాడు కనుగొన్నావా?” అనియడిగెను.

నాగ :— అమ్మా! మేము మాట్లాడుటకుఁ బోయినప్పుడు మాతోగోజువలె పలుకలేదు. పరధ్యాన్నము, నాల్గయిదు సారులు ఏదియో చిత్రము లిఖించి బోయినాడు. అది తాననుకొన్నట్లు రాలేదనియో ఏమిటో మరల చెరిపి వేసి ఫలక మొక మూల పారవేసినాడు.

సిద్ధార్థినిక:— అమ్మా! ఒక్క బొమ్మలు వేయుటే కాదు. విగ్రహము కూడా చెక్కుట ప్రారంభించినాడు. ఒక బాలిక రూపమే! కాని తిన్నగా రాలేదని కాబోలు. ఆవిగ్రహము విసుగు దలతో నేయి ముక్కుల చెసినాడు.

ఇంతలో మహాలి తన చీరకుచ్చుల మడతలలో ఒక విగ్రహము శిరస్సుగొనినచ్చి శక్తి మతీదేవికిచ్చి చిరునవ్వు నవ్వెను. నాగబంధునిక యాశకలమును తేరిపార చూచి “అమ్మా నే నెరిగియున్న యొక బాలిక రూపమువలె ఉన్నది. ఎవగు చెప్పమా?” అని తలపోయి చొచ్చెను. అప్పుడారెండ్ల బాలిక యగు సిద్ధార్థినిక ఒక్క గంతువేసి నప్పట్లుగొట్టుచు “ఆఁ నాకు తెలిసింది! మీరు చెప్పకొండి!” అని కిల కిల నవ్వెను.

శక్తి మతీదేవి గూఠాత తలను తడేక దృష్టితో తిలకించి “యీమాళిము నా బాల్య స్నేహితురాలగు ప్రజాపతి మిత్రమొమునలె నున్నది.” అని యనెను. అప్పుడు మహాలి “ఆ తెలిసిన దమ్మా తెలిసినది. చారుగుప్త కోటీశ్వని తనయ ప్రజాపతి మిత్ర కుమారి త హిమబిందు కుమారిక మోము. ఇక నేమి! అబ్బాయి హిమబిందుపై మరులు గొన్నాడు. మొన్న ఉత్సవమునాడు అబ్బాయికి బహుమాన మిచ్చునప్పుడు నాట్యమాడిన బాలలలో హిమబిందు కుమారిక యొక్కితే” అని యామె యేమియో చెప్పఁబోవుచుండ సిద్ధార్థినిక మోము చిన్న బుచ్చుకొని కన్నుల నీరు తిరుగ నేను చెప్పబోవుపేరు మీరందఱు చెప్పకొన్నారు. నన్ను చెప్పనిచ్చి నారు కాదు. ఈ మహాలి మరీను మీఎవరిజత ఉండవని మూతి ముడుచుకొని గబగబ పరుగిడి పోయెను.

ఆమె యట్లు శిల్ప మందిరము లున్నచోట లోనికిఁ బోయి యొక కేశాకూలికడ దమనకపుమడు లున్నచోట పండుకొని పక్కిపెక్కి ఏడువజొచ్చెను. ఇంతలో ప్రహర కుమారుఁ డామెను దాసి చెల్లెలి నెత్తి తన యొడిఁ జేర్చుకొని చెక్కిలి ముద్దుగొనుచు

కంట ఏరుతుడిచి బుజ్జగింపును ఏమమ్మా చిట్టికన్నే ఏమిటి యీ యేడుపు? అమ్మ కూకలు వేసినదా లేక అక్క తగాదా పెట్టినదా? అని ప్రశ్నించెను. సిద్ధాంతిక మరియు నెక్కి నెక్కి యేడుపు సాగెను. అన్నగారు పరిపరి విధముల బ్రతిమాలి ఎత్తికొని తీసి కొనిపోయి తాను తన చెల్లెల్నికై చెక్కిన యొకబాల కుని బొమ్మను ముద్దుల మూటగట్టు దానిని కిలకిల నవ్వు మోము గలిగిన దానిని నామె కిచ్చి “ఇదిగో మీ అబ్బాయిబొమ్మ అడుకోవడమకు అక్కజీ ఎవ్వరికీ ఈయకు” అని యిచ్చెను. తోడనే కళ్ల నల్లు తుడుకొనుచు అబాల చిరునవ్వు నవ్వుచు “ఈబొమ్మ అబ్బాయిని అక్కయ్యను అమ్మనూ ఎత్తుకొనివ్వనులే. మహాలికి కొంచమైనా చూపించను. నేనే నీళ్ళు పోసుకొంటాను. నగలు పెట్టుకుంటాను. మరే నీవు చెక్కిన బొమ్మ తలకాయ వాళ్లమ్మాయి హిమ బిందుదని నేను చెప్పుకో పోతోంటే వాళ్లే చెప్పు కొనినాకు కోపం తెప్పించారు అన్నయ్యా” అని యీ వెట్టిబాగుల కిశువు అన్నగారికి చెప్పెను. ప్రహర కుమారు డామాట వినగానే ఉలిక్కి పడెను. చెల్లె లిని సాగనంపి అక్కడనున్న యొక రత్న కంబళిపై చలికిలబడి యదేవిధముగ నాలోచింప సాగెను. ఉజ్వల శ్యామల ఎద్దుడగు నాతని కపోలము లెట్టి బారెను.

హిమబిందు పోలిక వారెట్లు గ్రహించిరి. తనకు పోలిక లేనట్లే కనబడెనే అమె రూపమణు మాత్రమైన రాలేదు. హిమబిందు పేరు విన్న తనకీ ఆందోళనయేమి? తన కళానైపుణ్యము మంట గల సెనా? అయోధుసము తప్పి నారి చేయికి కెండు మూడు సారులు దెబ్బలు తగిలినది. టంకము చేత పట్టినప్పుడు చేయి నణకి పోయినది. కారణమేమి? ఇదివర కెప్పుడైనను ఒంటిగా నుండుట తన కత్యంత ముదము సమకూర్చు చుండునది. నేడు తనవారితో కూర్చుండి వారితో స్నేహము లాడలేదు. తానొంటి గా యుండలేదు. వేసవి కాలములో మిట్టమధ్యా హ్నమున గాలిలేని సమయమున నిద్రయు బట్టదు.

పేల్కుండి వీపనియు చేయజాలరు. తన గ త యట్లయినది. తన మానస పథమందు తన్ను గజజి జలాడించు తుపాను గాలులైన పుటవు. నిశ్చల శత వాయువులైన ప్రసరింపవు. అబ్బా తన కెదియో దిగులు. గంటలకొలది ఇటునటుతరిగిననుతనహృదయ మునకు శాంతి కలుగదు. గ్రంథముల చదువుటకు మనస్సుపోదు. పెద్ద చెల్లెలివీణాగాన మాలకించుచు ఆ స్వనముతో శ్రుతి గలిపి మనోహర గాన మొన రించు తనమామూలు అలవాటున్న అసహ్య మయినదే అని యాతని ఆలోచనలు ప్రసరింప సాగెను.

పరమాలవ ప్రకరణము.

చారుగుప్తుని కోర్కెలు భగ్నమయ్యెవా?

సమనర్థి తిన్నగా చారుగుప్తుని యింటికి పోయెను. తన మేనమామ కోటిశ్వరులలో కోటిశ్వ రుడు. ధనముమాట యటుండనిమ్ము. ప్రపంచము నెవ్వరును తేరి చూడజాలని మహాసుందరాంగికి జనుకుండు మేనమామ కుమారత. ధర్మశాస్త్ర ప్రకా రము తనహక్కు. హిమబిందుని తనయను కైలాస నాథుడు వివాహ మాడినాడట, సముద్రుని పుత్రి కను, సముద్రమున నసించు ఎటపత్రశయనుడు ద్వాపమయ్యెనట యని బ్రాహ్మణ పురాణము లనుచున్నవి. చిన్నతనమువనుండి తాను చారుగుప్తుని తనయతో ఆటలాడుకొన్నాడు. ఆమె నాకిది కావలెనని యనినంత తానది తెచ్చినాడు. ఒకసారి యామె కృష్ణునది కావలి యొడ్డున నున్న పచ్చ తురాయి పూలగుత్తుల పట్టుకొని రమ్మని యన్నప్పుడు తాను పదునారేండ్ల యీడువాడై యున్నప్పుడు కృష్ణునది యావలికిది ఆపూలు తెచ్చి యిచ్చినప్పుడు హిమబిందు తన్నెంతో మెచ్చుకొని బావానియంత గొప్పవారెవరును లేరు నేను నిన్నే వివాహమాడెన నని యన తన మెడచుట్టును తన బాహులతల పెన వేసి బుగ్గల ముద్దుగొనలేదా. ఆనాటి కాగిలింత యిప్పటికిని తన స్మరణకు ఎచ్చుచుండుటలేదా. సౌందర్యమున తనతో నీడగు వారెవ్వరును లేరు.

చాపలబలమున చెప్ప ననసరములేదు. తన సంశయము ఆనేక యుగంబలనుండియు ప్రసిద్ధికిక్కిని శాత వాహన సంశయము. తాను దీదవాడైననేమి. కొలది దినములలో ఉపనైత్యాధ్యక్ష పదవి, అవెన్న సర్వసేవాధి పత్రికము, అవెనక ఏమో ఎవరికి తెలుసును.

ఈయాలోచనలు కిన్నుల కొక కాంతినియ, మోమున కొక విలాసము కూర్చు, రూపమున కొక శీవిజేర్చ గుర్రమును మంద మందగతుల నడుపు కొనుచు సమవర్తి శాత వాహన కుమారుడు చారు గుప్తుని సాధము సమీపించెను. కొటనలెనున్న యాభవన ముఖ ద్వారము సమీపించగ నే గుర్రము స్వారిలో పోవుటకు మహాతోరణ వామకవాటమును మాత్రమే ద్వారరక్షకులు తెరిచిరి. స్వారిచేయు చునే సమవర్తి నిస్సరణముదాటి ద్వితీయ ద్వారము కడచి ప్రాంగణము జేరునప్పటికిని అశ్వరక్షకులు గుట్టము కట్టెమును బట్టికొన, సమవర్తి అవరోహణ మొనర్చు పగ్గపుతాడు వారికిచ్చి పాదరక్షలు చప్పు దుకా మీసములు పడివేసి కొనుచు సభాశాల దాటి ఆధ్యంతర గృహంబుల లోనికిఁ బోయెను.

అట్లు నడచి నడచి ప్రతీహారుల నమస్కృతు లందుకొనుచు ఆ సాధకాలకు అందున్న సమస్త మునకు ప్రభువునా విసదిన నాతిడు లోనికి జనెను. ఒక మందిరముకడ నాగి పాదరక్షలు వదిలి యచ్చట నున్న పరిచారికతో తాను సచ్చినటుల చెప్పమనియు లోనికిరా ననుమతి యిమనియు కలుగుపంపెను, ఆమె లోపలికిఁబోయి ఒక క్షణికము గడచిన వెనుక మరలినచ్చి “రానచ్చునని” తెల్పెను సమ వర్తి శాత వాహన కుమారుడు ప్రవేశించిన గృహము వైకుంఠమున లక్ష్మీదేవి నినశించు మంది రము లిట్లుండుగా యను భానము కలుగఁజేయును. వెండి బంగారము దంతిము చందన తరువులలో సృజింపబడిన పీఠములు మంజూషలు కాశ్మీర దేశపు కంబళ్లు సహ్యాద్రి పర్వతపు పులుల హిమ ఎన్నగ సంచార శ్వేత చమరీ, వృగముల వింధ్యా టవి సింహముల కామరూప ఖడ్గపుగముల హిరణ్య

ద్వీపమార్జాలముల చర్మములతో సాగసుగా నమ ర్చిన చాపలు మచిలీపట్టణపు కిలంకాగీ ఊద్రకముల తెలులు లిచ్చులీ దేవదుకూలావనికలు బ్రహ్మదేశము నుండి వచ్చు తళ తళలాడు నొక రకంపు గడ్డి అల్లికల ఎచ్చట చూచిన కన్నులకు పర్వమొనర్చు చుండెను సర్జరసము మల్లిగన్ని జోంకిము శ్రీవా సము జాయకము మొదలగు ననేకములలో తయారు చేసి యందును బంకతో మోటుపల్లి సన్నని ఎలిపెము లకు పులిమి ఎత్తెలగాఁ జేసిన గూపకలికల మృద యము రంజించు సునాసనపుం పొగల గనుల నెల్లెడ విదజలుచుండెను. ముత్యముల జాలగులు నవరత్నములు పొదిగిన ఉపకరణము వెల్లయడల చెన్నగుచుండెను.

ఇక ఆధ్యంతర ముదిగమున, “మూల్య మగు నొక పత్యంకముపై తూలికల శయనమున, ఎత్తుగాఁ జేర్చబడిన ఉపధానముల నానుకొని ఊర్వసివలె బంగారుమేని జిగిబిగి గాత్రానులేప నివర్ణ కమున మెరుములీన ఒయ్యారమున హిమబిందు కుమారి క చెలులు వింజామరలు వీన అధినసింసి యుండెను. మేనబావ వచ్చుటయు దాపుననున్న నొక పీఠముపై కూర్చుండుమని పైఁ చేసి యాబాల “కుశలమా ? ” యని ప్రశ్నించెను. ఆమె కటి ప్రదేశము చుట్టును తూమాంత రీయము మనోహర నీల నర్జముల జేలువారు నది నీటి యూట యుబుకుల మడతలలో శృంగార రేఖల కుచ్చులతో చెన్నారి యుండెను. గంభీరనక్ష త్రములు కనపడికనబడినియట్లు దాగుడుమూతలాడ పొగ మంచులోనుండి అస్పష్టముగా గోచరించు బంగారు కొండలవలె నుబుక అంధ్ర సుచేలినీత మొక్కటి యామె గొమ్మన చుట్టబడి వెనుక ముడివేయబడెను. కాళ్ళకు మంజీరములు కింకిణీ ద్వయములు నూపుర ములు పాద కటకములు ఆమెపాదములకు మహాతర మగు హిరణ్య గౌరవ మిచ్చె. వెలలేని హారములు పాములవలె మెడనుచుట్టి ఎత్తోన్నతములపై మిల మిల లాడు చుండెను. మణులు పొదిగిన మేఖల ఆమె నెన్నడును క్రిందుభాగమున చూచువారిగుండె

కొట్టునటుల ఎంకరల ఎంకిరల చుట్టి ప్రవహించుచుండెను. బాహు పురులు మర్మము విడిచి యామె రహస్యముల బట్ట బయలుచేయ సంకల్పించినవి. పది వేళ్ళను ఆంగుళీయ కములు గలవు. లలాటికము రతీ దేవి మూడవ శ్లేత్ర మైనది.

అమోకీ నగలున్నను, లేకున్న నొకటే. కాని హిమబిందు గర్వభూయిష్ట. తన యందము అకుంతితమైనది. సాటి లేనిది యని యొరులకు చాట నామె కోరిక. అమె విలాసముల మహాస్త్రి జనంబున సర్వ భాగములకువి సరివేయ నామె కోర్కె. తనయందమునకు రసజ్వలగు పురుషులలో నుత్తముల కూడ బానిసలఁ జేయుట యామెకు మిక్కిలి యిష్టము.

క్రీగన్నుల బాసగారినిఁ జూచుచు మృదువములగు పెదవుల కొంతులు ప్రసరింప నెమ్మదిగఁ తాంబూలము నమలుచు విలాసముగ ముంగురుల సవరించు కొనుచు సన్ననై బాలచంద్రుని శిశు కిరణములవంటి వేళ్ళతో పూల చెండుల దొర్లించుచు బానా యుద్ధవార్తలు చెప్పెదవా? యని ప్రశ్నించెను.

“ సుందరీమణీ, హిమబిందు మరదలా! నీవు రోజు రోజునకూ ఆందమునందున మించిపోవుచున్నావు. ఆ హారము క్రొత్తగా చేయించినట్లున్నది. ఆ నాణెము లేమిటి? నేను చూడవచ్చునా? ”

“ చూచుట కభ్యంతరము లేదుగాని! మగవారికి స్త్రీ హారములతో పనియేమిటిలే. యుద్ధములని సైన్యములని గుర్రపు పంఢములని యుండవలెనుగాని, ”

“ అ! మరల మొన్నటి పంఢముమాట జ్ఞాపికి తెచ్చుచున్నావు. నేనారోజున చెప్పినటుల వాడు పితాశములతో స్నేహము కలిగి యుండవలెను. లేకపోయిన కామందక కుల ఫాతకలకు ఓటమియేమిటి? ”

“ ఓటమి ఏమిటి? నడుపువాడు శక్తిలేని వాడయిన సరి. ”

“ ఇంకయుఁ జేసిన నేను శక్తిలేనివాడ ననా నీ అభిప్రాయము క్రితము సంవత్సరము ఎప్పుడు నెఱిగారు? అక్రిందటి ఏడ్వూరుజయముకొంచినారు. ”

“ ఎన్ని సార్లు నెగ్గినా ఒక్క టవితో చెల్లు. ”

“ నీ వనేది వేళాకోళమా? లేక మనసుఘ్న ర్తిగానా? ”

“ వేళాకోళముకాదు. నిర్భయముగానే ఆనుచున్నాను. ”

“ ఇదే నీతోవచ్చిన గొడవ. అత్యంత సుందరీమణులకు ఏదియనినాచెల్లును. ”

“ నేను అందగత్తె నయినందుకు, నాకుప్రాణ ప్రద మయిన గిత్తలను నెగించినావా ఏమన్నానా? ”

“ నీ చిన్నతనమునుండి నీవు కోరినది నిమిషములో సమకూర్చుటలేదా. ,

“ దిట్టమయిన కోర్కె నచ్చునప్పటికి వెనుకకే వెళ్ళినావు. ,

“ ఇన్ని నాళ్ళనుండి చేసినది వృధయేనా? ,

“ అదుగో! నీకు కోపము వచ్చుచున్నది. ,

“ నాకు కోప మేమిటి. నన్ను మరచి పోవుచున్నావు కదా యని విచారము. ,

“ నిన్ను మరచిపోవునారు తమ్ము తామేమరచి పోయెదరు. ,

“ అయితే నేను నీవు చిన్నతనము నుండియు అడుకొనిన అటలు జ్ఞాపకమే? ,

“ ఎందుకు జ్ఞాపకమునకు రావు ,

“ అయిన నో ఎన్ని సార్లు మనము అటలు నీ బొమ్మరింట్లో అడుకొని నాము. ,

“ అటలు, అటలే. కాని నాకు యుద్ధము కబురులు చెప్పెద నన్నావు, ,

“ చిన్నతనమున సంతోషములగు అటలుస్మరించుట పాపమా, నీకు యిష్టములేదా? ,

“ చిన్నతనపు సంగతులు పెద్దవారికి ఎందుకుగాని— ,

“నీవు పెద్దదానివై పోతివా,,

“నేను కాకపోయినా నీవు కాలేదేమిటి?,,

“ఇరువది యైదేండ్లకే పెద్దతనమా? నాకు మీసము గడ్డము నెరిసిన బాగుండును. రేపటినుండి కర్ర చేతి పుచ్చుకొని నణకుచు వీధులవెంట తిరిగెదను.,,

“అదిగో కోపము పెద్దతనమంటే. ముసలి తనమా! నీవు పెద్దవాడివయినావు. ఎక్కడ చూచినను నీ విక్రాంతము నీకీర్తి వ్యాపించిపోయినది. యుద్ధములో ఆరి తేరిన బంటు వైనావు. అని యుద్ధముతో అన్నాను.,,

“ఎంతపేరుంటే యేమి. దానికిపన్నె లేదు

“ఏమి కారణము,,

“ఆ కీర్తిని అనందించు వారేరీ.,,

“అత్త అమృత లతాదేవి లేదా? నీ స్నేహితులులేరా, నీ చుట్టములైన మేమందరము లేమా?,,

“ఏమో, వీరందరు సామాన్యులే,,

“అవును గాని నేను చేయించుకొనిన హారము చూపమంటివి కాదా. ఇదిగో.”—

ఏమి జాణవు! ఈ సువర్ణము లెచ్చటనుండి వచ్చినవి?,,

“ఎక్కడనో పశ్చిమ సముద్ర మానల రోమ రాజ్యమున్నదటగా. అచక్రవర్తి నాణెములివి. మానాయనగా రీమధ్య పదియొడల మీద వివిధ ఇస్తు సామగ్రుల నెగుమతి చేసినారు. అక్కడ నుండి మారువచ్చిన నస్తువులలో రెండులక్షల సువర్ణము లివికూడ వచ్చినవి.”

“ఈ నాణెములయంద మేమిగాని, ఇవి నీమెడ వలంకరించుటచే నిజమగు నందమును సంపాదించితివి.”

“నీ పొగడ్తల కేమిలే!”

“అయిన నీ ఎందక తైవు కాననెదనా.”

“కానంటే నీవు వొప్పకొనవుగా”

“ఈ హారము ధరించు పద్ధతి నీకు తెలియదు గాని నేను వేసి చూపెదను.,,

“మీయాబిడ వచ్చినప్పుడు చూపవచ్చును గాని, యుద్ధపు కబురు లేమియు చెప్పినావు కావు!,,

“మా అబిడ వచ్చినప్పుడెట్లు వేయనలయునో ఇప్పుడు నేర్చుకొనెదను.,,

“అగుగో మాచెలికడ బాలనాగి మెడివైచి నేర్చుకో”

సమవర్తికి నిజముగా కోపమువచ్చెను. ఎన్ని విధముల ప్రయత్నించినను సులువుగా నీమె ఇంగిల మత్స్యమునలె పట్టు తప్పించుకొనినది. వీరిట్లు సల్లాపము లాడుచుండగా శారదత్త వచ్చి “అమ్మా నాయనగారు వచ్చుచున్నారని, నుడివి సమవర్తిని చురుకు చూపుల చూచి ఏమియు నెరుగనట్లు వెనుకకు పోయెను.

రక్తచందన పాదరక్షలు చప్పుడుగా చేతనొక ఏమియు చెక్కడములేని సాధారణమగు ఎఱ్ఱ జన్మికణ్ణ నూతగాకొని చారుగుల్లుడు వీరున్న మందిరమున కేతెంచెను. ఈవారము దినములలో నాతడు విచారముతో కృంగిపోయెను. అతని మొదటియెత్తు భగ్నమైనది. కాని అంతటితో తామరకుండ వలసినదేనా! మొన్న జయశీలుడగు నాబాలుని యెదుట నాట్యమాడు నప్పుడు, యువరాజగు శ్రీకృష్ణ సాతవాహనుడు తదేకదృష్టితో తన తనయను చూచినాడు. చక్రవర్తి యుక్తమైందు కార్యము లొకదాని వెనుక నొకటి చేయవలెను తన వలననే సమస్త కార్యములు నెరవేరినవిగా యాతనికి తెలియవలె, మొన్న తన వేగులవారు కనుగొనిన పృత్రాంతమున నొకబ్రాహ్మణ బ్రహ్మచారిని చక్రవర్తి పట్టుకొనినాడు. ఇంకను తన కావిషయమై చాలాసంగతులు తెలియవచ్చినవి. కాని యీసమవర్తి యేమిటి! పలుసారులు హిమబిందుకడకు రాజనదు. వచ్చినచో పితృభక్తి పరాయణయైనను హిమబిందు మనస్సు ఏదుర్బుహూర్తముననయిన నీవెట్టి వానిపై పోయినతన వాంఛలన్నియు శకలములగును. సమవర్తిని దేశాంతర గతుని గావింపవలయు, నొకటి, రెండు చక్రవర్తి మనస్సు సంతోషవార్ధిలో నోలలాడు

మహాత్కార్యమొందు కావింపవలయు, ఇంకను
“ఇన్నాళ్ల నుండి నాకీ విచారమెందుకు,
విధిని నాలెంకిలలో నొకనిగాఁజేసి ఆంధ్రరాజ్యము
ఊపి ఊపి చక్రవర్తితో నేను వియ్యవందవలయు.”
అది యాతనిసంకల్పము.

చారుగుప్తుడు గదిలోనికి ఎచ్చినతోడనే హిమ
బిందులేచి తండ్రికడకువచ్చి యాయన చేయిగొని ఒక
సుఖాసీనముపై నధిపనింపఁజేసియాయనప్రక్కనేతాను
గూర్చుండెను. సమనర్తి మేనమామకు పాదాభివందన
మాచరించి నిలువఁబడి యుండ, చారుగుప్తుడు చేయి
యూపెను. అతడును తన పూర్వపీఠముపై నొరిగెను.

చారు:— సహనర్తీ! నీ కాకామందక కులపాల
కల జత కావలయునేమో యని కబురు
పంపినాను జవాబే పంపినావు కావేమి?
సమ:— మామయ్యా! అట్టియుత్కృష్టముల గిత్తలు
నికడనే యుండవలయును.

మహి:— నికడనేల నుండకూడదు?
చారు:— ఉండు తల్లీ! నేనాతనికి జవాబు చెప్పె
దను గాదా, అవునయ్యా, నాకు వానియందు
మక్కువ పోయినది. ఓడిపోయినవని కోపమును
కొందువేమో అదికాదు. నాకు కొత్తజలలపై
మక్కువ ఎక్కువ. మహాకాండూర నగరమున
ఈమధ్య మావాడు ఇంద్రగోపుడు అత్యద్భుత
మగు జలము కొనినాడట. కతిపయ దినములలో
నవి యిచ్చటకు నచ్చును. ఆర్కానెర్తమునగాని
దక్షిణాపధమగు గాని అట్టి పసరములుండ
బోవని స్పష్టముగా తెలియవచ్చినది.

సమ:— అయినచో వానిని తప్పక చూడవలెను.
చారు:— నీకు మాళవమునకు బోవు నైత్యమునకు
ఉపసేనాధి పత్య మిచ్చినారు. చక్రవర్తి అజ్ఞా
పత్రమగు రాగిలేకు నికందినదా?
సమవర్తి చటుక్కున గంతువేసి లేచి “ఏమిటి
మామయ్యా! నిజముగా, నీకెప్పుడు తెలిసినది? అని
ప్రశ్నించెను.

చారు:— నామాట యబద్ధమనియో?

హిమ:— నేయించిన వాడే బాబయ్యగారయిన
వ్వుడు—

సమ:— మామయ్యా! నీకు నేయివేల నమస్కార
ములు. నీవే నాకారకుడవు! ప్రయాణ
మెప్పుడు ఎంతవై న్నము? ఆహా! నాకత్యంత
సంతోషముగా నున్నది. నాకా కాసన
మెప్పుడువచ్చును! అయినచో నేనింటికి పూయి
ప్రయాణ సన్నాహమున నుండెద. కాని
నిప్రసన యాడవలె. నీవే తెన్నిటికి మరచిపోను.

చారు:— మా హిమబిందు నోల చిత్తగించాగద.

హిమ:— తొందరపడి అన్నాను

సమ:— అయితే అర్థము కాగుదా!

చారు:— ఓయి నెట్టివాడా!

సమవర్తి అయినచో నేను పనిచెసియెద, నని
విన విన వెడలిపోయెను. చారుగుప్తు డాతడు
పోయిన దిక్కన కరుబామలు మాడిపడి దరికి జేర
తీళ్లు దృష్టులఁ బరకీ, పుత్రిక వంకఁ జూచి
“అమ్మయీ, నీవీతనితో చురువుగా నుండుట
తగ్గించివేయి. నాకాతిడు జామాత యగుట కేమాత్ర
మిష్టములేదు. నీమనస్సేమయిన నాతిడన్న జాలిచూపు
చున్నదా!” యని యడిగెను. “లేదు నాయన
గారూ! చిన్నతనపు స్నేహమున చురువు.” “అదే
వద్దన్నది నీహృదయ పథములనుండి అతనిని
పూర్తిగా మాయమొనర్చుము.”

“అమ్మయీ గారి కాలిడన్న, ఏ మాత్ర
మిష్టము లే!”దని ఒక పరిచారిక చెప్పెను. హిమ
బిందులోచనములు నిజమనెను.

పంచనైదవ ప్రకరణము.

రహస్యాలోచన సంచిరమాన రాజుగారి
కోటలో శ్రీముఖసాతవాహన చక్రవర్తియు, మహా
మాత్యుడు అచీర్ణుడు, సర్వసేనాధ్యక్షుడు స్వైక్యోడు
మంతనముననుండిరి. శ్రీముఖుడు పాడుగరి. అరడు
గుల చెండంగుళములమనిషి. జబ్బపుష్టికలిగి ఒక్కడు
సింహముతో అయుధములు లేక పోరాడు నంతటి

బొట్టుమానిసి. పచ్చని దబ్బ పండువంటి చాయకల వాడు జుట్టు పొడుగుగా ఉంగరములు చుట్టుకొని వీపుమీదను భుజముమీదను పడుచుండెను. కాని కన్నులు చిన్నవి అయినను నాగమణులవలె తళతళలాడుచు తీక్ష్ణకాంతుల నెదుట వాని హృదయము చొచ్చిపోగలవు. నాసిక గరుత్మంతుని ముక్కువలె పొడుగై యాతని చిన్ననోరును మాటలాడిన వట్టువలు తిరుగు సుందరమగు పెదవులను తొంగి తొంగి చూచుచుండెను. మీసమును బవిరి గడ్డమును వికాల ఫాలమును ఆతని ముఖమునకు వన్నె తెచ్చినవి.

అలోచన మెండయినప్పుడు శ్రీముఖుడు నిశ్చలతి కలిగి యుండలేడు. మొలనున్న కరవాళికా సువర్ణమేఖలపై చేతులు వేయును. పక్కనున్న నిశిత కాక్షేయకోశముపై దృష్టి సారించును. కిరీటరత్న కాంతులు దశదిశలపర్వ తలయాడించును. ఆతని మొలకొక దుకూలమున్నది. మెడను హారములున్నవి. హస్తమున కంకణములు బాహువులకేయూరములు కలవు. ఆతడొక్కొక్క సంగతి ముచ్చటించినప్పుడు తలతిప్పి మణికుండలములు పెద్దవియగు కర్ణరంధ్రముల చుట్టియుండినవి భుజములు మీసములు గడ్డములు కాంతులీన యందరి మోములను చురచురచూచును.

శ్రీముఖుడు:— నాఉద్దేశ్యము మనము ప్రథమమున పులిండుల దేశముపైకి పోయి వారికి బుద్ధిచెప్పి యటువెనుక మాళవముపై దండవిడిసిన మంచిదియని; లేనిచో మాళవముపైకి పోవు మన వెనుక నీపులిండులుకమ్మి మనయాత్రసాగని యరు. ప్రప్రథమమున పులిండులకు బుద్ధిచెప్పి తిమా మాళవునకు నిమిషమునబుద్ధిచెప్పగలము.

అచీర్లుడు:— దేవా మీరు ఎక్కాణించినది బాగున్నది. రేపటిదినమున నైస్యసంఘములకు జైత్ర్య యాత్రాసంఘములకు శాసనములు పంపెదను. సర్వనైస్యాయత్త మైనవెంట నే శుభముహూర్త ముచూచి రణభేరిమోగించెదము గాక.

స్వైత్రుడు:— మహారాజా విశితమతికి ముందర సమవర్తి నడుపున కొన్ని దశములు పంపుటకు దేవర

యనుజ్ఞయేమి. త్వరలో సహాయము కావలె ననికదా బేగిరావు వాడుతెచ్చిన వార్త. లేనిచో నాతనినుడి యర్థము బలహీన మగుచున్నదట సమస్త నైస్యముతో తాను ఆహుతి కావలసిన ముహూర్త మరుచెంచునే మోయని యాతడు పంపిన వార్త దేవరకు విశదము. ఆజ్ఞ—

శ్రీముఖుడు:— సమవర్తి స్వతంత్రముగా నైస్యములు నడపగలగు పాటివాడా? నీరుడు కానిచ్చును. తినంతట తానొక నైస్యమును నడుప శక్తి కలిగియుండక పోనిచ్చును.

స్వైత్రుడు:— అందునకు నేను పూచీ. మహామాత్యుల ఉద్దేశ్యము దేవరకు నాగినవచ్చును.

అచీర్లుడు:— దేవా సర్వసేనాధ్యక్షుల మాట బాగున్నది. ఆర్యు రుపనైస్యాధ్యక్షుల లోను విశితమతి మాళవమున నున్నప్పుడు కాకుండ నుడుపురము కాపాడునున్నప్పుడు అక్షఘ్నుడు కళింగమున నున్నకాలమున, అఘబలుడు ప్రతిష్ఠానమున, ఉత్తకుడుదక్షిణాపథమున, జఘన్యుడు సిద్ధపురమున నుండ నింక మనకు సమవర్తియో మరియొకరో కొత్త ఉపనైస్యాధ్యక్షుడుకావలయును. అవిషయమున స్వైత్రులవారే చెప్పవలయును. నా వినికెడి సమవర్తియే సేనాధికారులందరిలోను తగినవాడని.

స్వైత్రుడు:— రాష్ట్రీకులతో యుద్ధమున సమవర్తి ఉపనైస్యాధ్యక్షుని కంటె అన్యుతములూనరించి నాడు. కాన ఆతడే దీనికి తగినను.

శ్రీముఖుడు:— సరే ఆతని నెప్పుడు పంపెదరు?

ఇంతలో ద్వారముకడనుండి పారిపార్శ్వకుడు “జయమా! జయము!! మహారాజాధిరాజునకు!!” అని ఎక్కాణించెను. అచీర్లుడు “లోపలికిరా” యని యనుటయు నాతడువచ్చి యందరకును సాష్టాంగ నమస్కృతులొనర్చి “జయము! జయము!! దేవరశాసనాజ్ఞానుసారము వణిక్ సుహృద్ధ్యులు చారుగుప్తులవారగుచెంచినారు” యని యాడెను. సార్వభౌముడు

తలనూపెను. అచీర్ణుడదిచూచి “తోడ్కొనిరా” యని ఆజ్ఞయిచ్చెను. చారుగుత్తుడు లోనికి వచ్చి యందరకు నమస్కారములుచేసి మహారాజునకు సాష్టాంగమాచరించెను. అందరును లేచిరి. శ్రీముఖుడుచారుగుత్తుని హస్తములబట్టి లేవనెత్తి పార్శ్వమున నున్న సీతము పై నధిపనింపజేసెను.

శ్రీముఖుడు:— వర్తక సార్వభౌమా! మాళవాధిపతి యేమి చేసెనో యెరుగుదువుగదా, ఇదివరకు మనచేసోడి మనకు కప్పము గట్టుచుండెను. తిరుగుబాటు చేయుచున్నాడని వినినంతనే విసితమతిని పంపితిమి. ఆతనికి లొంగిపోయెనని నార్తాహరులు వచ్చియుండిరి. ఇంతలో ఏమరు పాటున పుళిందుల తిరుగుబాటు చేయించెను. భోజుల సహాయముగా గొనివచ్చి ఉజ్జయినిలో చున్న విసితమతిని ముట్టడించెను. ధైర్యముతో కొటకొపాడుచున్నాననియు త్వరలో సైన్యములతో సహాయము రానిచో తాను తన దళములతో ఎసింపిపోవలయుననియు బేగిరావుల పంపుచున్నాడు. విసితమతిని మాళవుడు ఓడించునట. పుళిందులు ప్రతిష్టాన నగరముపై దండవిడియనున్నారు. నీవు పుళిందులతోను మాళవముతోను మహాత్తరమగు వర్తక వ్యాపారము కలిగియున్నావు. నీయాలోచన మాకత్యంతము ముఖ్యమైనది.

చారు:— జయము! దేవా! ఈ విషయమంతయు నేనుశ్రద్ధగా నాలోచించితిని. ఒక సైన్యము ముందు ప్రతిష్టానమునకు యువరాజుగారికి సహాయముపంపి మనము సర్వసైన్యములతో అతివేగముగ తొందర నుజ్జిలీలను చేయుచు మాళవమునకుపోయి అచ్చట అగ్నిమిత్రుని సంతతి వానికి బుద్ధిగరపి మాళవమంతయు స్వాధీనమైన వెనుక పుళిందుల నడంచి భోజులపని పట్టించి వారిరాజ్యము మనము స్వాధీనము చేసికొనవలయు, తర్వాత పుళిందులకు తగినశిక్షయియ నచ్చును.

అచీర్ణుడు:— అట్లయినచో పుళిందులు వెనుకనుండి మన యాత్రసాగనియరు కదా.

సైక్రతుడు:— చుట్టును శత్రువులతో మనము లాఠి విలాతుల నాడుట అపాయకరము కాదా.

శ్రీముఖుడు:— పుళిందులెప్పుడును ప్రబలశత్రువులు.

చారు:— మీరు తెలుపు కారణములు మనకేమియు భయము కలిగింపవు. వారల సైన్యము లడవులు కొండలు విడచి సమ ప్రదేశముల లోనికి వచ్చి శిక్షకులైన సైనికుల నెదిరింప లేవు. వారినినడుపుటకు శిక్షకులగు నేనా నాయకులు కావలెను. లేనిచో వారినిలన భయములేను. కావునమాళవమునకు కలింగమువారి ప్రయాణము సాగించెదము. విరోధులకు మనపోకడ వృత్తాంతము గ్రాహ్యము కాకమునుపే మాళవమున నుండగలవారము. పుళిందుల నడచుటకు ఆఅడవులలో మనకు చాలాకాలము పట్టును. ఈలోన విసితమతి దగ్గమైపోవును. అటువెనుక ఏనుగులదండడవి బడినటుల దావానలము కాంతారము వొచ్చునటుల వింధ్యాటవుల బడి పుళిందులనుక్కడ గింపవచ్చును. వైభాగములోబరచుకొనిమనము అటునుండి యువరాజు రా మధ్య పుళిందులు చిక్కుకొనగలరు. భోజులు పూర్తిగా మాళవునకు సహాయము రాకమునుపే మనముఉజ్జయిని నుండవలయు. దీనినిలన మనకుచెప్పరాని లాభమింకొకటి యున్నది.

అచీర్ణుడు:— ఏమది?

చారు:— (సార్వభౌముని దిక్కుమొగంబై మధ్యమధ్య మంత్రిని నేనా నాయకుని జూచుచు) ఇది భయకచ్ఛము పశ్చిమసముద్రపు రేవుపట్టణములలో ముఖ్యమైనది. దానిలాభము భోజులు పూర్తిగా అనుభవించుచున్నారు. ఇప్పుడు భోజరాజ్యము స్వాధీనము చేసికొని ఒకప్రతినిధిని అక్కడ భయకచ్ఛమున నేర్పరచినచో

పాశ్చాత్యదేశపులతో సర్తకము విచిత్రముగా
మనకు స్వాధీనము కాగలను. రోమకాది
పాశ్చాత్యదేశములతో వర్తకము మచిలీపట్టణ
మునుండియు మోట, పల్లినుండియు జరుగుటచే
మనకు అమితనష్టము కలుగుచున్నది. కావున
క్షయకచ్ఛము ఆంధ్ర సత్తానర్తుల స్వాధీన
మందుండ నలయు.

శ్రీముఖుడు:— బాగు! నివునర్తక చక్రినర్తివనిపించు
కొంటివి. నివుచెప్పినదంతయు నాకు ననగ
తమైనది. మహామాత్య! ఈవక్రేణిశిష్టునియాలా
చిన ప్రకారము నడుపుట మనకు బాగున్నది

సర్వవైన్య ధ్యతా! అప్రకారము నేనల నడు
పుము. మేమును సిద్ధముగా నుండగలారము.
చారుగుప్తుడు మనతోనచ్చునది. కోశాధిపతికి
మహామాత్యుడాజ్ఞల నంపునది. నలయు నంత
యు సిద్ధముచేయ యుద్ధసంఘములకు ముదల
నియనలసినది. స్తూపాకారి జయమునకు బుద్ధ
క్షిగవాసునకు పూజల నలపునది. ప్రజా
లోకము దైవారాధన చేయవలసినది. మరియు—

చారు:— దేవా! తమకు అడ్డమునచ్చినంగుకు వేయి
క్షమార్పణలు. కాని యీజైత్ర యాత్రకగు
కర్పంతయు చారుగుప్తుడు భరించ గలవాడు.

అక్షయ నిరాశ .

(ప్రాపిణేని వెంకటేశ్వరరావుగారు.)

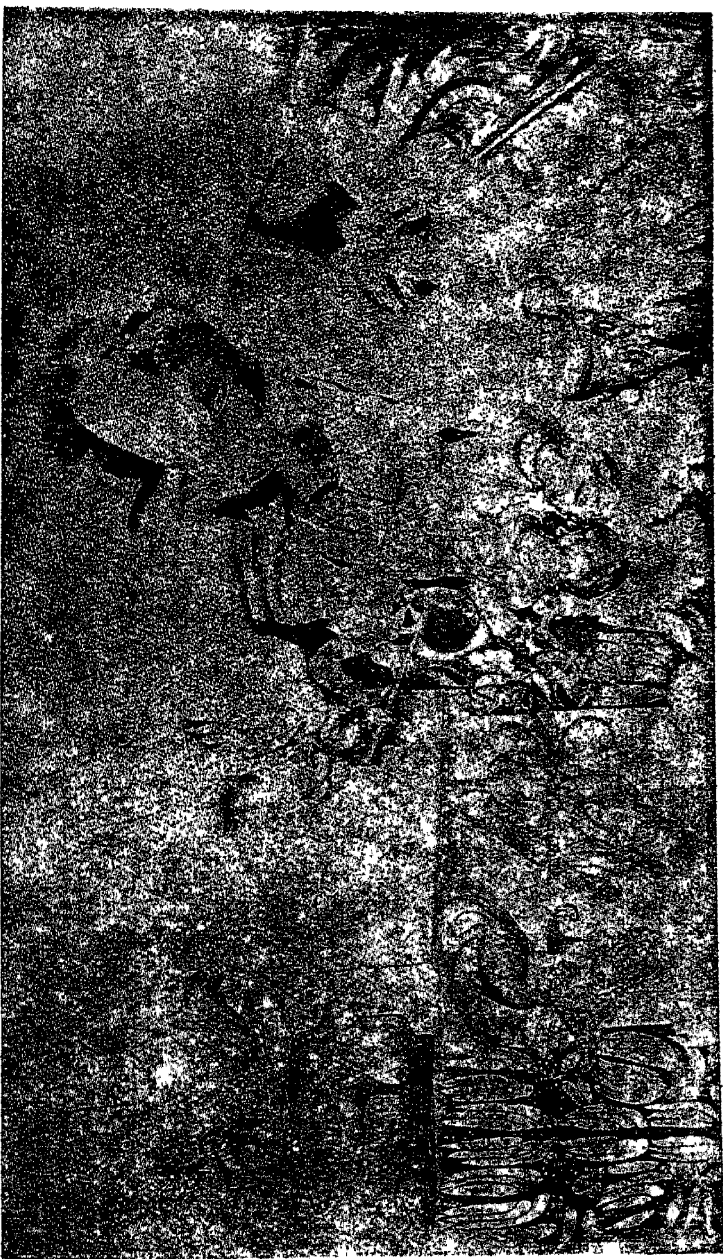
కార్మాయిలు దొంతరిలిన హృద్గనమందు
జవ్వనపు వింతవలవంత సందడింప,
కలికి! నెఱవాడి నీకడగంటిచూపు
మెఱసి మెఱంపిచిపోయె క్రొవ్వులుగుపగిడి॥

పూలసరులతో గీతికబొందు పఱచి,
పనడములరాశి! నీకునర్పణమునేసి,
జగతిపై నానవీడి, యంజలిఘటించి,
పాడుకొనుచుంటి నెపుడునీనీడనాచు॥

కంటకన్నీటి చుక్కయు గాకపోతి,
కన్నెహృది నెక్కిపూవైనగాకపోతి,
కంతమునరత్ని హారమ్ముగాకపోతి,
హీనమైపోతి కడకుదపించిపోతి॥

అభిషేధమున భర్తహర్ష్యమ్ముసూపి
రమ్యతారకా తరళహారములజూపి,
శాఖశాఖలతో చంద్రరేఖజూపి,
ఏల? ఆసలగొలుప, వజ్రాలతునక;
చుఱుకునేలపై పన్నీటి చుక్కెనుచు,
తీక్షణ్యులెండలో మృగతృప్తవనుచు,
చివురుజొంపాల జలుగురాచిలుక వసుచు,
పూలనెదిజల్లు గ్రీష్మాభిమాంబవనుచు,
నెంచనైతిని కలనైన నెఱుగనైతి॥
ప్రణయగీతి నాహృదిబడబాగ్నియాయె,
నైంద్రజాలికా! ఓహహా! మాయాకుమారి!
ఆగుమాగుము— సాంద్రదుఃఖాశ్రు మలిన
ధార భవదీయచరణ సద్భములపై న
దొలకరింపగజేతు నిర్మలతగాంతు॥

అజంతా చిత్రము.

కిన్నరులు—గంధర్వులు.

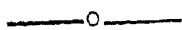

తో క చు క్క లు.

[ని డు మో లు క న క సు ం ద రం గా రు]

అనాత వధమున మన కగుపించెడి జ్యోతిర్మండలములన్నియు గోళాకారముగల విగనున్నవి. అవి సర్వసాధారణముగా ఘన పదార్థభూయిష్టములై కూడనున్నవి. కాని, మనమిప్పుడు పరిశీలింపబోయేది తోకచుక్కల స్వభావము చాల వింతగ నుండును. అవి గోళాకారముగలవిగాని, బరువుగల ఘనపదార్థముతోకూడి కొన్నవిగాని కావు. వానికి నిర్ణీతములగు ఆకారములులేవు. వానియొడిమిడియుండెడి ఘన పదార్థము బహుస్వల్పము. కావుననే గ్రహగోళముల యొక్కయు యింక నితరనక్షత్రములయొక్కయు విస్తీర్ణతలను, వాని బరువు మొదలగు విషయములను తెలిసికొనగలిగిన జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞుల తోకచుక్కలబరువును నిర్ణయించుట దుస్సాధ్యము గనున్నది. కాని, యీ తోక చుక్కలకును గ్రహగోళములకును నింకొక గొప్ప తారతమ్యము కలదు. అదేదన, గ్రహగోళముల సంచారమంత సక్రమమైనదో, తోకచుక్కలసంచారమంతి అక్రమమైయుండును. అనగా, గ్రహములు సూర్యుని చుట్టును తిరుగ నప్పుడు భవిష్యత్కాలమందు యే క్షణమొకటిగాని యవియే యేస్థానములందుండునో మనము సులభముగ నిర్ణయింప గలము. గాని తోకచుక్కలనుగూర్చి యిట్టిజ్యోతిషము చెప్పుటకు

వీలుకాదు. తోకచుక్కలొక్కొక్కపుడు మాత్రమే గానాసమున బ్రత్యక్షములగుచుండును. అంతనవి కొలదికాలముననే పుట్టివియై, ప్రజలకు నమితమగు భయోత్పాతము కలుజేయును. పిదప గొన్నాళ్లకవి యదృశ్యములై మరల నెన్నటికిని తిరిగి రావు. తోకచుక్కల స్వభావములను నిర్ణయించుటకును అవి కలిగించెడి భయమును పారదోలుటకును ఆధునిక శాస్త్రజ్ఞుల ప్రయత్నములు కొంతవరకు సఫలములైనవి. దానిసాచారమును గూర్చిన కొన్ని విశేషములు మన కిప్పుడు తెలియవచ్చుచున్నవి. కాని, యిప్పుడైనను, వానిని గూర్చి తెలిసిన విషయములకుండు తెలియని వేయొక్కడని యొప్పుకొనక తీరదు.

“తొలగెను ధూమ కేతు ఖోభజనులకు” నని వ్రాయబడిన కాలమున, ధూమకేతువులు ప్రజలకు ఖోభగలుగ జేయుననియెడి వదంతి ప్రబలియుండెననుటకు సందేహము లేదు. 1910 సంవత్సరమున సంభవించిన ఎడ్వర్డు చక్రవర్తి మరణమునకును ఆసంవత్సరమున కగుటచేత తోకచుక్కకును సంబంధముండినట్లు ప్రజలెంచి యుండుట మనము మరునలేదు. కాని, యిది వట్టి భ్రమయెయనియు, నహేతుకములగు నాధారములేని

వనియు, క్రింది విషయములను గమనించుట వలన గ్రహింపగలము.

మొట్టమొదట, 1874 సంవత్సరమున నగుపించిన 'కాగియా, యను పేరుగల ధూమ కేతువును దూర దర్శని యంత్రసాహాయ్యమున పరిశీలింపగా నెట్లగపడినదియు నిచ్చట వర్ణింతును. ఈతోక చుక్కయొక్క తలప్రకాశవంతమై యచ్చటనే యుదలి పదార్థము దట్టముగ కూడియుండినట్లు గోపజేయుచుండును. ఈప్రకాశవంతమగు భాగమునే (nucless) బీజమనియుండును. ఈబీజము (nucless) చుట్టుకొని 20,000 మైళ్ల మొదలుకొని 1 000 000 మైళ్ళవరకును ప్రకాశవంతమగు పరివేషముండును. అందును గడి మొదలుకొని ప్రకాశవంతమగు తోక చాలదూరమువరకును వ్యాపించును. సాధారణముగా తోక చుక్కలన్నియు నీయాకారమునే కలిగియుండును. గాని సూక్ష్మముగ పరిశీలించిన యెడల నివి యెన్నడునోక దాని నొకటి పోలియుండవని విశదమగును. కొన్నిటికి తలయుండదు. మరికొన్నిటికి తోక యుండదు. ప్రపంచమును తల్లడపెట్టెడి ధూమ కేతువులకన్నిటికి సర్వసాధారణముగ నతిదీర్ఘమగు తోక యుండుచున్నది. తోక పెద్దదైనయెడల ప్రపంచమునకు రానున్న యనర్థముకూడ పెద్దదిగానే యుండునని ప్రజలు విశ్వసించి యుండవచ్చును. దూరదర్శినియంత్రద్వారమున నాకాశమును చూచుచుండినయెడల ప్రతి సంవత్సరమును రెండు చూడు తోక చుక్కలను గమనింప గలుగుదుము. అవియంత్రసహాయ్యము లేక కంటికగు పడునంతటి సూక్ష్మములు. కాని పీనిలోసాధా

రణముగా నన్నిటికిని తోకలుండవు. ఈతోక చుక్కలు ఒక దానినొకటి పోలియుండక చిత్రవిచిత్ర రూపములుగ నుండుటయేగాక నొకేతోక చుక్క, తనయాకారమును తరచుగా మార్చుకొను చుండుటయు స్వభావించుచుండును ఒక్కొక్కచుట్టొక్కొక్క తోక చుక్క యతిశీఘ్ర కాలములో వైశాల్యమునందు వృద్ధిజెందు చుండును. ఒక్కొక్కటి యటులే క్షీణించిపోవును. ఒక్కొక్కచుట్ట దాని తోక విపరీతముగ పెరిగినోవును. ఇంకొకపుడది సాపూర్ణముగ యంత్రాంతమగును. తోక చుక్కల విస్తీర్ణతను కొలువవలెనని ప్రయత్నించుట నిర్లక్ష్యము. ఏలనన వానివైశాల్యమును నిర్ణయించిన కొలది గడియలలోనే యవి యాకారమును మార్చుకొని మనప్రయాసలను వృథాచుచ్చగలవు. ఏతోక చుక్కవైనను వర్ణించి దానిలక్షణములను నిర్ణయించినను దానినిమరల గుర్తింపజాలము. ఏలనన దాని యాకార మీమాధ్య కాలములో సంపూర్ణముగ మార్పుజెందియుండవచ్చును. కాని యీతోక చుక్కలను గుర్తింప గలుగుటచాలముశ్చిగు. దానియాకార మెట్లున్నను దానిని గురుతిచుటకు నలయుసాధన సామగ్రిని శాస్త్రవేత్తలు ఆయత్త పోచుకొనియున్నారు.

ఈ ధూమ కేతువులలో ననేకములు నియమిత కాలమున నొక్కొకసారి మనకగు పడవచ్చు చుండుట యెల్లగును గమనించియే యుండురు. ఒకతోక చుక్క యాకాశమునూడి యవృశ్యమై కొన్ని సంవత్సరముల వరకును మనకగుపడక, మరల నొక్కసారి మనదృష్టి ధపమును ప్రవేశించుచున్నది. అదియటు

కొన్ని దినములు మనకగుపడి మరలక్రమ క్రమముగ మనకుదూరస్థమై మరలనింకొక ప్రదక్షిణ మొనర్చుటకు అంతర్హితమగు చున్నది. అదితిడిగినచ్చినపుడు దానిగురుత్వ చుట యెట్లు? అనెడి ప్రశ్నమునకు మనము సమాధానమునాలోచింపవలసియున్నది. దాని నైశాల్యము గాని ప్రకాశతగాని త్విణత్విణముమార్పు జెందున వగుటచే మనకవి సహాయకారులు కాజాలవు. అటులనే దానికి పెద్దదిగాని చిన్నదిగాని యగు తోకయు న్నను, లేకున్నను, మనము గమనింప వలసిన పనిలేదు. కాని 'కెప్లర్' అనెడి ప్రసిద్ధ శాస్త్రజ్ఞుడు నిర్వచించిన యొకసూత్రన సిద్ధాంతముయొక్క సహాయమువలన యీ తోక చుక్కలను గుర్తించుట సుఖంబు సాధ్యమగు చున్నది.

న్యూటన్, అనెడి పదార్థవిజ్ఞాన శాస్త్రజ్ఞుడు, బ్రహ్మాండముననున్న గోళములన్నియు పరస్పరము ఆకర్షించుకొను చుండునని యొక సూత్రమును నిర్ధారణచేసి యుండెను. ఈసూత్రమే గ్రహగోళములయొక్క సంచారములను నిర్ణయించుటకు తోడ్పడుచున్నది. ఈసూత్రమునే తోక చుక్కల సంచారమును నిర్ణయించుటకుగూడ ప్రయోగింపవలెనని ఆతడే ప్రయత్నించి, సఫలమనోరథుడయ్యెను. ఆతడు గణితమువలన, 1680 వ సంవత్సరము డిసెంబరుమాసమునంచి 1681 వ సంవత్సరము మేనెలవరకు ప్రపంచ వాసుల కగు పడుచుండిన యొక తోక చుక్క యొక్క సంచారమును నిర్ధారణచేసి, తన సూత్రమును ధృవపరచుకొనియెను.

తోక చుక్కలు సాధారణముగా చాల దూరమునుండి వచ్చి, మనసూర్యకుటుంబము (Solar System) యొక్క ఆవరణలో ప్రవేశించి, సూర్యుని చుట్టవచ్చి మరల ననంత దూరమునకు బోవుచుండునని గమనింపబడి యున్నది. అనగా, నివి బాణాకారముగల యొక పెద్ద కిక్కు (Parabola) వెంట ననంత పథమున దిరుగుచు, సూర్యుని సమీపించిన సమయమునమాత్రము, భూమియందు నిన సంచువారి కగపడుచు, మరల సూర్యునకు దూరమైన కొలదిని, మన దృక్పథమునుండి తొలగిపోవుచుండును. బ్రహ్మాండమునందలి గోళములచే నాకర్షింపబడు వస్తువులుకొన్ని బాణాకార కిక్కువెంట దిరుగుచుండునని, న్యూటను నిర్ధారణచేసి యుండెను. అందువలన, యీ తోక చుక్కలు బాణాకార కిక్కు వెంట తిరుగు నవియేయగుటచే, నవికూడ నాయాకర్షణ సూత్రమున (law of gravitation) కు బద్ధతై ముయున్నవనిన్యూటను నిశ్చయించుచుని, యీసూత్రమువలననే, వాని సంచారమును నిర్ణయింపవలెనని యాతడు ప్రయత్నించెను. మన గ్రహవర్గమునకు నాయ కుడగు సూర్యుడు తోక చుక్కల నాకర్షించునని యాతడెరుగును; యీ తోక చుక్కలు హఠాత్తుగా ప్రత్యక్షమై, సూర్యుని చుట్టవచ్చి, మరల నెన్నటికిని తిరిగిరాకుండ యంతర్హితము లగుచుండునని యాతడు గమనించి యే యుండెను. ఈ తోక చుక్కలు నిశ్చయముగా బాణాకారముగల కిక్కు (Parabola) వెంటనే తిరుగుచున్నవా? యనియీతడు సాశయించెను. కాని, యీసంశయనివారణమునకు వలయు పరికరములన్నియు నాతని

యెదుట సిద్ధముగనే యుండెను. జ్యోతి శాస్త్రవేత్తలు అతిజాగ్రూకతతోను శ్రద్ధ తోను కృషిచేసి సంపాదించి యుంచిన విషయములను గ్రహించి, 1680 వ సంవత్సరములో నగుపించిన తోకచుక్కయొక్క సంచారమునుగూర్చిన ముఖ్యాంశముల నన్నిటి నాధారము చేసికొని, యాత డీవిషయమును నిర్ధారణజేయ నమకట్టెను. ప్రజ్ఞావంతుడగు న్యూటను, తనకు తెలియవచ్చిన ముఖ్యాంశములనుండి, తోకచుక్కల యొక్క కక్ష్య (orbit) ను నిర్ణయించుట కొకసులభ మార్గమును కనిపెట్టెను. ఆమార్గమును గ్రహించగలుగుటకు గణితశాస్త్రమందు ప్రావీణ్యత యవునెవమగుటచే నిచట వ్రాయుటలేదు. కాని, న్యూటనుయొక్క కృషివలన, తోకచుక్కలు బాణాకార కక్ష్యగలవియే యని ఘోషపడెను.

తోకచుక్కలలోన నేకము లిట్టిబాణాకార కక్ష్య వెంటనే తిరుగుచు, నవిసూర్యునికి చేరువలోనికి వచ్చి నపుడు మాత్రమే మనకు దృగ్గోచరము లగు చుండును. కాని వానిలో గొన్నిటియొక్క కక్ష్య ఆద్యంతము లేని బాణాకార కక్ష్య కాకపోయినను, ఘనమగు అండవృత్త (Ellipse) మైయున్నది. అండవృత్తము (Ellipse) యొక్క కేంద్రమున సూర్యుడుండును. మన సూర్యకుటుంబములోనున్న గ్రహములు (భూమి, కుజుడు, మొదలగునవి) కూడ నిట్టిఅండవృత్తాకారముగల కక్ష్య వెంటబడినే తిరుగుచున్నవని గతవ్యాసములందఱు తెలిపియోయింటిని. కావున యీ తోకచుక్కల యొక్క కక్ష్య ఘనమగు అండవృత్తము (Ellipse) అయి యుండుట,

వలన, భూకుజ గుర్వాది గ్రహములవలెనే నివియును సూర్యుని చుట్టునొక నియమిత కాలములో నొక ప్రదక్షిణము చేయుచుండును. ఇట్టికక్ష్యలుగల తోకచుక్కలే మనకు తిరిగి నియమిత కాలమున కొక్కసారి కానవచ్చుచుండును.

ఈరీతిని నియమిత కాలమున కొక్కసారి తిరిగివచ్చెడి భూమకేతువులను గూర్చి విచారించుటకు జ్యోతిశాస్త్రజ్ఞు లశ్యుత్సాహముతో పూనుకొనియుండిరి. అనతికాలములోనే వారి యూహలన్నిటికిని ఆధారములు లభించినవి.

హలీ (Halley) యను శాస్త్రజ్ఞుడొక డిట్టితోకచుక్కనొకదానిని గుర్తింపగలిగెను. అదియప్పటి నుండియు నాతనిపేరనే పిలువబడుచున్నది. న్యూటను యొక్క సిద్ధాంతము ప్రకారము తోకచుక్కలు అండవృత్తాకారము గలకక్ష్య (Elliptic orbits) వెంటబడి తిరుగవచ్చునని హలీ గ్రహించి నప్పటినుండియు సుమారు యిరువది నాల్గు తోకచుక్కలను గూర్చియప్పటివరకు తెలిసి యుండిన ముఖ్యాంశముల నన్నిటిని సేకరించి వాని నన్నిటి నొకదానితో నొకటి పోల్చిచూచి గూతడు విశేషముగ కృషి సల్పెను. తుదకాతడా తోకచుక్కలసంచారములను నిర్దుష్టముగ నిర్ణయింప గలిగెను. వానిలోనొకటి 1682వసంవత్సరములో నగుపించినదే. హలీ దానిని ప్రత్యక్షముగ చూచియుండెను. దాని సంచారమును గమనించి యుండెను. న్యూటను సిద్ధాంతము ప్రకారము గుణించి ఆతోకచుక్కయొక్క రాకను హలీ తత్పూర్వమే వెల్లడిచేసియుండెను. ఇట్లు 1682వ

సంవత్సరమున నగుపించిన తోకచుక్కయంతకు పూర్వ మెన్నడైన మనకు దర్శనమిచ్చియుండెనా యని యాతడు నిర్ణయింప పూనుకొనెను. ఈ ప్రశ్నకు సమాధానము గురుర్చుటకై యాతడు ఆనాది చుండియు తోకచుక్క లెప్పుడెప్పుడు భూమియందలి ప్రజల కగుపడి యుండెనో యనెడి విషయమును పూర్వ గ్రంథములచూచియు, శిల్పములనుండియు సాధ్యమగునంతవరకు సంగ్రహించెను. అట్టి జాబితానుూడి. 1682 వ సంవత్సరములో తన కగుపడియుండిన తోక చుక్కను దాదాపుగా పోలి యుండినది, యొకటి 1607 వ సంవత్సరమునందును మరియొకటి 1531 వ సంవత్సరమునందును భూలోకవాసులకు దర్శనమిచ్చి యుండెనని యాతడు నిర్ణయించెను. ఈమూడున్న వేర్వేరుగాక నొక్కటియేయై యుండవచ్చునా? తోకచుక్కలు బాణాకారకక్ష్యవేంబడినిగాక ఘనమగు నొక అడవృత్తాకారముగల కక్ష్యవేంబడినే తిరుగవచ్చుననియు. యీనోకచుక్క 75 లేక 76 సంవత్సరముల కొక్కసారి తన కక్ష్యను చుట్టి వచ్చుననియు సూచించినంత మాత్రమున మనమిందులకు సమాధానము సమకూర్ప గలము. ఈ యూహ సమంజసమైనదగునా యని యాతడు సాధ్యమైతవరకు తరచిచూచెను. కాని, మూడుసమయములందగుపడిన తోకచుక్కలయొక్క కక్ష్యలను పోల్చిచూడగా, వానియొక్క సాదృశ్యము త్రోసిపుచ్చుటకు వీలుగొకుండెను. కావున, హాల్ తన యూహను సమంజసమైనదని నిర్ధారణ చేసికొని, దానినిజ్యోతి శాస్త్రజ్ఞుల యెదుట నుంచెను. అతడా తోకచుక్కను గూర్చి కొంత జ్యోతి

షముచుగూడ చెప్పసాహసించెను. అతేకచుక్క 75, లేక 76 సంవత్సరముల కొక్కసారి తనకక్ష్యచుట్టను తిరిగినచున్ననని తేలియుండుటంబట్టి, దానిని యితర గ్రహము లేవియు బాధించని యెడల మరల నది 1757 లోనో లేక 1758 లోనో యగుపడ గలదని యాతడు చెప్పియుండెను. ఆకాలమువరకు తాను జీవించియుండననియు, తనజ్యోతిషమందలి సత్యాసత్యములు, తనకు తరువాత తరతరముల వాని నిర్ణయింప గలుగుదురనియు, నాశంబుగును. కాని, దానియొక్క ప్రదక్షిణకాల పరిమితియందుకొద్దిమార్పులు కలుగుచుండుననియు, నందులకుల కారణములును కూడ హాల్ సూచించి యుండెను. ఈనోకచుక్కయొక కాలమాదు బృహస్పతి గోళమునకు చేరువయగుననియు, నందువలన సూర్యకుటుంబములోని గ్రహములలో నెల్ల పెద్దదగు నాగ్రహము వలన నాకర్షింపబడి, నిజమార్గమునుండి కొంత వరకు తొలగిపోవననియు, నందువలన నది 1758 వ సంవత్సరారాతమునగాని 1759 వ సంవత్సరారంభమాదుగాని రావచ్చుననియు హాల్ నిర్ణయించెను.

ప్రపంచమున కనర్థదాయకములని యెడి ప్రతీతిని బడసినట్టియు, నియమబద్ధములుగాక హఠాత్తుగా నాఁసమున ప్రత్యక్షమై, మరల సంతర్హితములగు చట్టియు నిమింత వస్తువుల స్వభావమును గూర్చియు, వాని భావి సంచారమును గూర్చియు ధౌష్టిపబడి నయినూత నాంశములు ఆధునిక జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞుల ప్రజ్ఞాశక్తులను వెల్లడిచేయుచున్నవి. హాల్ తాను కనుగొనిన విషయములు చాలప్రాముఖ్యములని యెరిగియే

యండిను. కాని, ఆ తోక చుక్కయొక్క పక్షిణము పూర్తికాక పూర్వమే, తన యొక్క జీవయాత్ర పూర్తయగునని కూడ యాతడెరిగియే యుండిను. ఆతడానయమున వ్రాశియుండిన యీక్రిందివాక్యమును బట్టి యాతని భావములెట్లుండునో గ్రహించనగును. “నేను చెప్పిన ప్రకారము ఆ తోక చుక్క తిరిగి 1758 వ సంవత్సర ప్రాంతముల ప్రజల కగుపడినయెడల, నిష్పాక్షిక బుద్ధి నాలోచించు వారందరు నీచూత నాశమునొక యాంక్షయుడు మొట్టమొదట కనిపెట్టి యుండెనని యొప్పుకొనక పోరు.”

ఈ నియమితకాలము చేరువ యైన కొలదియు, జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞ లీవిషయమై యత్యుత్సాహముతో నాలోచింప జొచ్చిరి. క్లయిరో అను సుప్రసిద్ధ గణిత శాస్త్రజ్ఞుడు, నూతన పద్ధతుల వలన, గ్రహముల ఆకర్షణకులొనై యీ తోక చుక్క యొక్క సంచారమున నెట్టి మార్పులు కలుగునదియు గుణించెను. ఆతని లెక్కలవలన, యీ తోక చుక్క శాస్త్రగ్రహముయొక్క ఆకర్షణ వలన 100 దినములును, బృహస్పతిగ్రహము యొక్క ఆకర్షణవలన 518 దినములును ఆలసింపబడుననియు, నందుచే, 1759 వ సంవత్సర యేప్రియల్ మాస మధ్యమందు సూర్యుని కతి చేరువలోనికి వచ్చుననియు నిర్ణయించెను. హాలీయొక్క మార్గము నే ఖటిపోయి, సూర్యు తరములగు కొన్ని గణిత పద్ధతులవలన క్లయిరో, తోక చుక్క వచ్చెడి మాసమును నిర్ణయింపగలిగెను. ఈ క్షేరో కాలమునాటికి, యురేనస్, నెప్చ్యూన్ అను గ్రహములు సూర్యుని చుట్టును దిరుగుచుండెనని శాస్త్ర

జ్ఞులు గమనించియుండ కున్నను, ఆతడు దూరద్వైప్తి గిరిగిన వాడగుటచేత, నిట్టి గ్రహముల యనికి నూహించి, వాని యాకర్షణ వలన నా తోక చుక్క లంకి ను కొన్ని నాళ్లు తడవు చేయవచ్చునని వ్రాశి యుండిను. కావుననే, ఆ తోక చుక్క తిరిగి వచ్చుటను గూర్చి తాను నిర్ధారణ చేసియుండిన సమయమున కొక నెలదినములు వెనుకగాని, ముందుగాని, యది మనకగుహించ వలెనని యాతడు వ్రాశెను. క్షేరో యీ విషయములను 1758 సం॥ రము నవంబరు 14 వ తేదీని శాస్త్ర పరిషత్తు (Academy of Sciences) వారికి తెలియజేసెను. జ్యోతిశ్శాస్త్రవేత్తల కిందు నమితశ్రద్ధ జనించి, డెబ్బదియారు సంవత్సరముల క్రింద నగుపడియుండిన యీ తోక చుక్క మరలవచ్చు నేమో చూడవలెనని యెడి ఉత్సాహము హెచ్చెను. ప్రతిరాత్రి యను, ప్రపంచమున వేర్వేరు స్థానములంద నేకమంది శాస్త్రజ్ఞులు దూరదర్శనియంత్రముల సహాయమువలన నాకాశమును పరిశీలింప జొచ్చిరి. 1758 వ సంవత్సరము డిసెంబరు 25 వ తేదీ నాడా తోక చుక్క యాకాశమునందు ప్రధమ దర్శనమిచ్చెను. 1759 వ సంవత్సరము మార్చి నెల 12 వ తేదీనాడు దాదాపు అర్ధరాత్రివేళ నది సూర్యుని కతి సమీపస్థమై యుండిను. అనగా క్లయిరో నిర్ణయించి యుండిన సమయమున కొక నెల పూర్వమే యదియగుపడెను. అయినను, క్లయిరోయొక్క గుణితమును మనము మెచ్చుకొనక తీరదు.

హాలీ కనుగొనియుండిన యీ తోక చుక్క, ఆతని పేరనే (Halley's comet E)

అని పిలువబడుచున్నది. అదిమరల నొకసారి 1835 వ సంవత్సరమునందును, 1910 వ సంవత్సరమందును మనకగుపడినది. అంతేగాక ప్రాచీన కాలముం దగుపడియుండిన తోక చుక్కల చరిత్రలను పరిశీలించి చూడగా, హేలీ తోకచుక్క, యిదివరక నేక పర్యాయములు ప్రపంచవాసుల కగుపడియుండెనని తేలినది. క్రీస్తుశకారంభమునకు పదునొకండు సంవత్సరముల పూర్వము ప్రకాశవంతమగు నొకవింత వస్తువాకాశమున గొన్నాళ్లగుపడెనని ప్రాచీనగ్రంథములందు వ్రాయబడియుండెను. అది యీహేలీ తోకచుక్కయేనని శాస్త్రజ్ఞులూహించుచున్నారు. ఇది 1066వ సంవత్సరములో నగుపించియుండెను. ఆకాలమున రంగుదారములచే నల్లబడిన యొకచిత్తరువులో, యీతోకచుక్కదృశ్యము చిత్రింపబడియున్నది.

ఈ హేలీ తోకచుక్క వలెనే అండవృత్తాకారము గల కక్ష్యవెంబడి తిరుగుచు నియమిత సమయమున కొక్క పర్యాయము కక్ష్యనంతట చుట్టివచ్చెడి తోకచుక్కలొకను అనేకములు కలవు. కానియివియన్నియు దూరదర్శిని యంత్రము ద్వారా చూచిన గాని మనకగుపడవు. ఇదియేహేలీ తోకచుక్కకును వీటిని తొలి తమ్యము. హేలీ తోకచుక్క చాల పెద్దది యగుటచే నెల్లరకును కాన్పించును. కాని మిగిలిన వన్నియు చాల సూక్ష్మములగుటచేత వాని రాకయు పోకయు మనకు తెలియనే తెలియదు. ధూమకేతువులు పెక్కులు, హేలీ తోకచుక్క కంటె తక్కువ కాలములోనే తిరిగితిరిగినప్పుడును ఎంకీ(Encke)యను

శాస్త్రజ్ఞుడు కనుగొనిన తోకచుక్క యిట్టి వానిలో ప్రాముఖ్య మైనది.

ఈతోకచుక్క సంచారము చాల వింతగ నున్నది. దీనిని గమనించు చుండుటచేత న్యూటను నిర్మించిన చలన సూత్రములును(Laws of motion)ఖగోళములయొక్క పరస్పరాకర్షణ సూత్రమును (Law of gravitation)నుజువైనవి. ఇదిగ్రహగోళములను బోలి నియతదప్పక సంచరించునది కాదు. సూర్యుడు ప్రతితోకచుక్కను ఎల్లప్పుడును ఆకర్షించుచునేయుండును. అంతేగాక సూర్యకుటుంబములోని యితర గ్రహగోళములును కొంతవరకు వానిని ఆకర్షించుచునేయుండును. గోళములు పరస్పరమెట్లా కర్షించు కొనునో ఆకారణముచేత వాని సంచారము సందెట్టి మార్పులుకలు కలుగుచుండునో నిర్ణయించుట యందు ఆధునిక గణిత శాస్త్రజ్ఞులసమాన కృషలమును కలిగియున్నారు. సూర్యుని ఆకర్షణశక్తికిల్లొనై, మేగ్రహగోళమే స్థానమున నుండునదియు యితరగ్రహగోళములు దానినెట్లాకర్షించియే స్థానమున కేడ్చునదియు నిర్ధారణచేయుట సులభసాధ్యము. వానిలో తోకచుక్కల వంటి అస్థిమితకక్ష్య గలవాని సంచారమును గ్రహగోళములు తమఆకర్షణశక్తి వలనవిశేషముగ మార్పుదలచేయ గలుగుచున్నవి. తోకచుక్కలు కొన్నిసమయముల యందు గ్రహగోళముల కతిచేరువగా పోవుచుండును. అట్టిసమయముల యందు తోకచుక్కయు గ్రహగోళమును డికొను నెడల నాగ్రహగోళమునది

దును, అందుమూలమున యితరగ్రహ గోళముల యందును మహావిప్లవము తటస్థింపగలదు. కాకున్నచోక చుక్కయొకగ్రహగోళమున కతిచేరువలో నుండిపోయిన యెడలనైనను ఆగ్రహము యొక్క ఆకర్షణశక్తి అపరిమితమై ఆగోళచుక్కను ముందునకు కదలిపోకుండ చాలకాలము ఆపివేయగలుగుచున్నది.

ఎన్నడోయొకప్పుడుమాత్రమే మనకు హఠాత్తుగ దర్శనమిచ్చి కొలదికాలమున కంతర్హితములై మరలనెన్నడును తిరిగిరాని అస్థిమిత భూమకేతువుల పరిశోధనలయందు కావించెడి పరిశ్రమ యంతయు సాధారణముగా తొకచుక్కల సంచార క్రమమును నిర్ణయించుటకు మనకు విశేషముగ తోడ్పడవు. అట్టివిప్రథమ పర్యాయము మనకగు పడి, మరలనెన్నడును మనకంటబడవు. ఇట్టితొకచుక్క అతిదీర్ఘమగు నొకబాణాకార కక్ష్య వెంబడి తిరుగుచు సూర్యుని చుట్టు నొక్కసారి ప్రదక్షిణమొనర్చి మరల సంతరితు మార్గమున సంతర్హితమగుచున్నది. కాని గ్రహగోళములు తొకచుక్కల నెట్లా కర్ణించునదియు హాని సంచారక్రమమునందెట్టి మార్పులను కలిగించునది తెలిసికొనవలెనన్న నియమితకాలమున నొక్కసారి సూర్యుని చుట్టవచ్చుచు ననేకపర్యాయములు మనకగుపించెడి వానిపై ననే పరిశోధనలను సలుపవలసియున్నది. ఫీనిలో మనకు చాలవీలుగానుండు దానినేమనము యేరికాండము. దీనిని ఎంకీతొకచుక్క (Enekis Comet) యందురు. దీనిని మొట్టమొదట కనుగొని పది ఎంకీకాకపోయినను దీనిని గూర్చిన

విశేషాంశములను పరిశోధన చేసిన దాతడే యగుటచేత నిది యాతనిపేరి పిలువబడుచున్నది. ఆధునిక పరిశోధకులు దీని సంచారమును గమనించి చాలపరిశ్రమ మొనర్చినందున యిదియే మనకు చాల నచ్చునైనది.

1818వ సంవత్సరమున ఫ్రాన్సు దేశము హాని మార్పై లీజు పట్టణవాసియగు పాన్సు (Pons) అను సుప్రసిద్ధ జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞుడొక తొకచుక్కను కనుగొని యుండెను. ఇది ఆకాశమున నొకమనో హరదృశ్యముగ నెల్లరకును గన్పించెనని యనుకొనుచు. అది కంటికగు పడునంతటి పెద్ద వస్తువు కాదు. దూరదర్శిని యంత్రద్వారమున చూచిన యెడల నదియునేక నక్షత్రములు గుమికూడి యుండిన మండలబీజము (nebula) నలెనగు పిచుచుండెను. ఇది చూచుటకు మండల బీజము నలెనేయున్నను నిజముగ తొకచుక్కయే. రెంటిలో నేదైనదియునిర్ణయించుటకు మనమాకాశమును కొన్నాళ్ళు పరీక్షించుచుండినచాలును. ఏలనగా మండల బీజములు ఆకాశమున స్థిరములు. యుగములు గడచినను అవి యొకేస్థానమున నిలుకడగ నుండును. కాని తొకచుక్క యట్లు కాదుగదా? ఇది ఎల్లప్పుడును కదలుచునే యుండును కావున యట్లగపడిన వింతవస్తువుదిన దినము కదలుచుండుటను గమనించి పాన్సుపండితుడు యిది తొకచుక్కయేనని నిర్ణయింప గలిగెను. 1818వ సంవత్సరమున పాన్సు యిత్రొత్త తొకచుక్కను చూచి యా విషయమును తనదేశమున వెల్లడిచేయగా ననేక శాస్త్రజ్ఞులు దూరదర్శిని

యంత్రముల వలన దానిని గుర్తింపగలిగిరి. యీ తోక చుక్క మూడు సువత్సరములలో నొకసారి సూర్యుని సమీపించుచుండునని ఎంకీ యనునాతడు ప్రచురపరచెను. ఈ ప్రకటన చాల ఆశ్చర్యమును కలుగజేసెను. ఇంత స్వల్ప కాలములో సూర్యుని చుట్టివచ్చెడి తోక చుక్క యొక్క టియైసను అంతకు పూర్వమెవ్వరును గమనించియుండక పోవుటవలననట్టిదాని యొక్క ఉనికియనది మనసూర్య కుటుంబములో చేరి యున్నదని యెడివిశేషమును చాల ఆశ్చర్యమును కలుగజేసెను. ఇంత తరువాత సూర్యుని చుట్టును తిరుగుచుండెడి ఈ తోక చుక్కను అంతకు పూర్వమెవ్వరును గురుతింప జాలకుండుటకు కారణముల నరయజూచిరిగాని తత్సూర్యము కనుపడిన వదలకొలది తోక చుక్కలలో పాన్సుచే కనుగొనబడినది యేదియో నిర్ణయించుట యెట్లు?

ఈ తోక చుక్కలను చూపులను బట్టిగుర్తింప జూచుట నిర్ధరకము. కాని ఆకారము మారి పోయినపుడు కూడవానిని గుర్తించుటకు వలయు సాధనములు మనకు లభ్యమైనవి. దాని యొక్క ఆకారము మారినను, అది ఆకాశమునందు తిరిగెడిమార్గము మార్పుజెందదు. ఈ తోక చుక్క తిరిగెడి కక్ష్య యొక అండవృత్తము. ఈ వృత్తముయొక్క కేంద్రమున సూర్యుడున్నాడు, ఈ తోక చుక్క కక్ష్యయందే భాగముగాని బృహస్పతి కక్ష్యనుదాటిపోలేదు. అనగా యిది యెన్నడును బృహస్పతి కంటె యెక్కువదూరమునకు పోదు. సూర్యుని ఆకర్షణశక్తివలన నీ తోక

చుక్క అండవృత్తాకారమున కక్ష్య నెంటు సుమారుమూడు సువత్సరములలో నొకసారి సంపూర్ణప్రదక్షిణము చేయుచున్నది. అది యీ కాలములో నొక్కసారి సూర్యునికి బాధగ్రహముకంటె కూడ నతీచేరువలోనికి వచ్చుచున్నది. సూర్యుని కిత్వంత దూరస్థమై యున్నప్పుడది బృహస్పతి కక్ష్యకు చేరువయగుచున్నది. ఈ తోక చుక్కయొక్క కక్ష్య అండవృత్తాకారముననుండుటకు సూర్యుని ఆకర్షణశక్తియే ముఖ్య కారణము. ఈ తోక చుక్కలోని పదార్థము యొక్క బరువు ఒక వీశెడైనను మణుగైనను వేయిబారువృత్తైనను కోట్ల కొలది బారు వృత్తైనను అది సూర్యునికి పదిమైళ్ళదూరములోనున్నను అదియెంత బరువులిగి సూర్యునికెంత దూరములోనున్నను దానియొక్క కక్ష్య మారదు. ఈ అండవృత్తముయొక్క ఆకారమునుబట్టియు దాని విస్తీర్ణతనుబట్టియు, దాని స్థానమునుబట్టియు మాత్రమే మమతోక చుక్కను గురుతింప గలుగుచున్నాము. దీనిని 1786, 1795, 1805 సువత్సరములందు చూచియుండిరేగాని దీని కక్ష్య బాణాకాశముగలది కాదనియు అండవృత్తాకారముగలదనియు, అందువలన నొక నియమిత కాలములో తిరిగి రావచ్చుననియు నెవ్వరును తలచియుండలేదు. ఆరహస్యమును గ్రహించిన గౌరవము 1818 న సువత్సరమున పాన్సుపండితునకు లభింపవలసియుండెను.

ఈ ఎంకీ తోక చుక్కసాధారణముగా సూర్యుతరమై యుండుటవలన ఎంతటిశక్తిగల దూగదర్శని యంత్రముగుండా చూచినను, అది మనకగుంపడక పోవచ్చును. నియమిత

కాలముననది సూర్యునకు చేరువలోనికివచ్చిన
పిదప క్రమక్రమముగానది మనకు దూర
స్థమై దాని కత్యయొక్క దూరపుణానవరకు
పోయి మరల సూర్యుని సామీప్యమునకు
తీరిగి వచ్చుచుండును. సూర్య కిరణ ప్రసార
మువలన దాని ప్రకాశత యుద్బొంగుచున్నట్లు
పరిశోధకులు సూచించుచున్నవి. అదిసూర్యు
నకు చేరువలోనికి వచ్చునపుడు భూమికికూడ
చేరువయగుచుండును కావున దాని ప్రకాశత
దిగదిని ప్రవర్థమానమగును. తుట్టతుదకు
అది చాలప్రకాశవంతమగుటచేతను భూమికి
సమీపస్థమైనదగుటచేతను దూరదర్శని యం
త్రద్వారమున చూచినయెడల మనకు అగు

పడగలదు. అదియెన్నడు సూర్యున కతిచేరు
వలోనికి వచ్చునో ముందుగానే తెలిసికొన
గలము. అది ఆకాశమాన యేభాగమాన నగు
పడునో కూడ యెరిగి మనదూరదర్శనియం
త్రములను ఆదిక్కునకు యెక్కువెట్టుకొని
యుండినయెడల దానినిచూడగలుగుదుము.
ఈ తోకి చుక్క గణిత శాస్త్రజ్ఞుల బారినుండి
తప్పించుకొని పోజాలదు. వారు ఈతోక
చుక్క యెన్నడు యేభాగమున నగుపించు
నదియు చెప్పగలరు కాని అదియేఆకారిమును
దాల్చి యుండునో యెవ్వరును చెప్పలేరు.

(సశేషము)

ప్రవేమబలము *

[పాతూరి అంజయ్య గారు.]

తీపిగోల్పోయె ప్రమదమా ధ్వీరసమ్ము
జాతె జీవిత సుషమ వసంతశోభ
బీనుడి, ముగ్ధశాద శోభితముగాని,
శిథిలఖలమయ్యె భౌతికజీవితంబు.
విఫలమయ్యె నానంద గవేషణంబు
వ్యర్థమై పోయె సౌహార్ద ప్రార్థనంబు
ఈశుడీ దీనురాలి భరింపజేసి
నామనపులేమొ శుష్కతృణాధమములు.
కాని మట్టే † కనుల్ విచ్చి కాంచవమ్మ
భీకరనిరాశ హర్షగర్భితమొ యేమొ
హృదయ పథమన జరణముల్ బడల వేసి
అభినవాశా బలమ్ములు హత్తునిజము

† 'జేబున్నిసా' కు అనువాదము.

† జబ్ — ఉన్ — నిసా కింకొక పేరు.

మాతృదేశము

(కోటగిరి వెంకటకృష్ణారావు బహద్రుడు జమీందారుగారు)

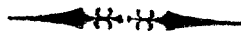
- శం॥ పరిభవతప్త సంభరిత + భావకృతత్వము మాన్వి ధర్మసం
గరవిజయాను మోదపరి + కల్పిత చిత్తనుగానొనర్చి త్వ
చ్ఛరణ సరోజభక్తి వివ + శత్రువు గాంచవిహించు పుత్రుడా
మరియనుకూల శత్రువును + మా? తలపోయగ మాతృదేశమా॥
- చం॥ ఇరువది యైదువేల సుతు + లందనుకన్ జెరసాల కేగుడెం
చిరిభవదీయ దాస్యమున + శింపగఁజేయ మహాత్ముడాలువ
త్సరముల శిక్షుకొనెని + తఃపరమే మెఱుగంగరాద ఈ
శ్వర కరుణారస ప్రభవ + శక్తి దరితుము మాతృదేశమా
- ఉ॥ కారలఁ జిక్కినట్టి నుతి + కాండముగాక ననేక మందియు
న్నారలు నాయకుల్ కొదవ + నాకొకటుండ దటంచులెంచి తే
వారలు ద్రోహులై పిటికి + పండలకంబును హీనులౌచు నీదా
దారికి రారు లాభమె? వృథా దురపేక్షల మాతృదేశమా॥
- చ॥ చెఱులఁగృశించి వెల్వడెడి + సింగములోయన దండ తాడిత
స్ఫురదురు కాల సర్పముల + బోలిన నాయకులెల్ల మాతో
త్కరయుత నైజసత్వసము + దాయ పరిగ్రహజైక శాంతి మా
ర్గరతిఁ జరించి తప్పకస్వ + రాజ్యము దెత్తురు మాతృదేశమా॥
- ఉ॥ మానవ జన్మమెత్తి యభి + మానవిహీనతర ప్రభావరా
శీన నికృష్టదాస్యధ్వత + ధీరసమున్వితులౌట కంటె తీ
వ్రాసల దగ్ధదేహులగు + టర్లుము భారత పుత్రులంచునే
డాన నహించి యుటిమి త్వ + దగఘ్రిలసాక్షిగ మాతృదేశమా!
- ఉ॥ ప్రాణము లొడ్డియైనను స్వ + రాజ్య లలామ పరిగ్రహింప నీ
సూనుల నూన సత్వగుణ + సూన్యతసంభృత సత్యులైరి ఏ
మైనను దాస్యముక్తితిర + మంచు దలంపగవచ్చు నేడొ రే
పో నియలావ నివిదిత + పూజిత వయ్యెదు మాతృదేశమా॥
- చం॥ బ్రతుకుట సంభవించిన స్వ + రాజ్య ఫలాను భవప్రభాయశో
న్వితులయి సంచరింతు మర + జించిన స్వర్గసుఖానుభోగ సం
తతి దులదూగ నేర్తు ద్వివి + ధంబుల నెంచును భారతాదివనీ
సుతులిక గాఁగలారు పరి + శుద్ధ చరిత్రులు మాతృదేశమా॥

- ఉ॥ రాదు స్వరాజ్యలక్ష్మీ మనఁ వ్రాతలఁ గూ + తల బంధు మిత్రపు
తాదీకళత్రయుక్తిముగ + హైందవ వంశము లెన్నియో స్వతం
త్వోదయ భాస్కరోగ్ర కిర + ణోద్ధతి భస్మమ గాక యున్న ప
హ్లాదసమాను లట్టి సమ + యంబున గావలె మాతృదేశమా + ౧౩
- చ॥ పలుకుల సత్వరి స్వరరి + పాలన మబ్బునె | కౌర్య హీనసం
కిలితగుణ ప్రభాతనయ + కాయ విధూతి గవోష్ణ రక్తధా
రలు బలిలేక సాత్వికని + గాకరణోద్యమవృత్తి బ్రాణమీ
వలసిన తొమ్మిదిసంగల + వాడె కృతార్థుడు మాతృదేశమా
- ఉ॥ తీవ్రపరాక్ర మోగ్రసము + దీర్ఘకళాకలిత ప్రభాసిదా
రావ్రత సాహసోద్ధతి స్వ + రాజ్యము సంగ్రహి యించి మాతృధా
స్వప్రణ బాధమాన్పుట ప + సవ్యపథాబని త్యాగశాంతి స
త్యవ్రత దీతునూనిరి మహత్తర మయ్యది మాతృదేశమా॥
- ఉ॥ ఖద్దరె పారితంత్ర్య జన + కాండనికృష్టదళాపరాభవా
పద్దమ దివ్యమిత్రమని + బంధితు డయ్యెను గాంధివద్దవే
తెద్దియు స్వాత్మగౌరవ ప + దేతర చిహ్నవిదేశ నస్త్రు స
మ్మద్దహ నాప్రమేయమె అ + మోఘ తరాస్త్రము మాతృదేశమా॥
- ఉ॥ గాంధి మహాత్ము బోధల ప్ర + కారము ప్రస్తుతపున్ బ్రభుత్వని
ర్బాధ విధానమందిన స్వ + రాజ్యము వచ్చుటె కాదు చిత్త సం
బంధ విశుద్ధ పరన శు + భంబానగూడును స్వాత్మ గర్వదు
ర్గాధ విమోచనాది గుణ కాండము వెల్పును మాతృదేశమా॥
- ఉ॥ న్యాయములేని నేరమెది + యైనను మోషియు రచ్చకీడ్చిదే
శీయమహా సభావిధుల + జిందర వందర జేయఁ గెల్చిపో
పాయములన్ బ్రభుత్వమది + బన్నిన సెక్కురిటీలు సూరిటీ
లీయక త్యాగబుద్ధి జెఱ + లేవరి యింతుము మాతృదేశమా॥
- చ॥ అనఘులు మున్ను నేడు సుఖ + మబ్బదు కష్టములేక నంచుఁజా
టినదె మహాత్మగాంధి బ్రక + టించె ప్రభుత్వపు శిక్షలెల్లనో
ర్చిన యపుడే స్వరాజ్యముఁ బ + రిగ్రహియింపఁగ నేర్తుగాక నీ
తనయులు స్వేచ్ఛయా? తనకు + దాలభి యిచ్చదు మాతృదేశమా॥
- ఉ॥ పొట్టపైనిఁ బ్రాకుగతి + పుట్టకయుండెడి యట్లువీధులన్
బట్టినె లంతలన్ విగత + వస్త్రుల జేయని యట్లు తప్పులే
నట్టి జనాళి శస్త్రవిల + యాగ్నుల బ్రేల్చె యట్లుఖద్దరి
పుట్టున నిర్వహించి నిర + పాయమొనర్చును మాతృదేశమా॥

నవలల ప్రభూతి

[ధర్మ యజ్ఞేశ్వర సోమయాజులు గారు బి. ఏ. ఎస్. టి]

నవల లందలి ప్రీతి.

నవలనుఁగూర్చి విస్తీర్ణించి వ్రాసిన వాదము లందొక కొన్ని మాత్రమే వాని రామణీయమును వాని నైతిక విశేష భావాది నైసర్గిక గుణములును, వాని సర్వజనాను రంజన గుణప్రభావమును, గూర్చి స్వల్పముగా వాకొనుచున్నవి. ఆయా దేశస్థులకు వివిధ యంతరముల యభిరుచులీనవలలందున్నట్లు మన కుఁ దెలియు చున్నది. ఇంతియికాక యొక్కొక దేశమునం దొక్కొక జాతి నవలయన్న నాదరము మెండుగ నుంటునుకూడఁ జూచుచున్నాము. వివిధ విమర్శన విద్వేషములు గల ప్రఖ్యాత కాల భాగము లందుఁ గూడ నివి పెంపొందుచునే యున్నవి. ఇవి యాయా దేశము లందనేక శతాబ్దముల పూర్వము నుండియు వృద్ధిఁ జెందుచున్నట్లు వాఙ్మయ చరిత్రల పూర్వకముగఁ దెలియవచ్చు చున్నది.

అందఱకును నవలయందనురాగమున్నదనుటచే నవలలకు మిక్కుటముగ ప్రభూతి గలదని భావించుటనుచితము. వాచకుల బుద్ధి చాపలమును ప్రకటించుచుండునేగాని వాటి నైసర్గికగుణములందెట్టిమార్పును గూడ నవలలు కల్పింపనేరవను ప్రతీతి యొకటికలను. ఇయ్యది నిక్కమే యైనచో సాంఘిక పరిస్థితులను సాంఘికోద్య మాశయాదులను ప్రకటించుచు, చదువరులకు సంఘ విజ్ఞానమును కల్పించుటకై నవలలుపయోగించుచుండ వలెనను నవలల ముఖ్యోపాయమున కిదియే ప్రతి హతముగా పరిణమించుచుండుట

తిధ్యము. చాల విషయములనుఁ బట్టిచూడ నవలలు సాంఘిక విశేషములమీద విశేష ప్రభూతిగల వాని వలె కాన్పించు చున్నవి.

బీజములు.

స్వీయ చరిత్రము లందలి చరిత్రాంశములు నవలల ప్రచారవిషయ జాలమునకు నాదారభూతము లగు చున్నవి. విమర్శకుల యభిప్రాయములు ననుకృత్యములు విసోదార్థాను కారణ కవితలు నాటక ప్రకటనములు మున్నగు వీనినిఁబోల్చి చూచినచో నవి యన్నియు వివిధ చారిత్రక కాలభాగముల మీదను సాంఘిక సమ్మేళనముల మీదను ప్రభూతి గలవాని వలె కనపడుచు తమతమ ప్రభూతి తీక్షణమును ప్రకటించు చుండును. స్వీయ చరిత్రముల మూలమున నవలల నాయా కాలములందలి ప్రఖ్యాత విద్యాధికు లెట్లామోదించిరో తేట పడుచుండును. ఆగూ మానవులయొక్క సహజ మానుష వికారము లకు తెగినంత ఎడమును విడిచి, యాయా నవలలను గూర్చి యాయా మానవులకును, వారివారి మిత్ర బృందములకును నెట్టి యాంతరంగికోద్దేశములును భావములును, గలవో యను విషయమును కూడ తీవ్ర విమర్శనముతోఁగూడిన గ్రంథజాలానలోపమునం జేసి నిర్ణయింప వచ్చును. ఇవి యన్నియు బాహిర బీజములని పిలువఁ బడుచున్నవి. ఇట్టి యుద్దేశాదుల నెల్లఁబోల్చుచేసి పరిక్షించిన తరువాత, నా నవలనే తీసికొని శ్రద్ధతోఁ జదివి యాయాప్రభూతుల యదార్థ కారణములను తెలిసికొన వచ్చును.

కాల విభాగము.

నవల లందు ప్రభుగల విషయములు మానవ స్వభావాదు లంత ప్రాత విషయములు. నవలయొక్క రూపమునందలి ప్రాధమిక విషయజాలముగు నిశ్చితము, సంభాషణము, వాత్రసమ్మేళనములు నన్నవి లిఖితములైన విషయములకంటె చాల పురాతనములైన వానివలెనే పాడగట్టు చున్నవి. అన్యోన్యస్థితులునా, నితీ వృత్తిముయొక్క బాహ్య రేఖలును, నాదర్శక సాత్రములును నన్నవికూడ చాలపురాతన విషయములుగనే పాడగట్టు చుండును. వివిధ నవల జాతుల తత్వ నిరూపణమును నేదేని యొక రీతిగ ప్రకటించితిమేని వానియందు నిశ్చయముగా గర్భితములైన సరిత్రాత్మకములగు నాకర్షణ గుణములన్నట్లగుపడును. ఏదేని గ్రంథము యొక్క జీవిత కాలమున్నది. దానిమీద నొక కొందఱికి మాత్రమే గల చరిత్రాత్మకాభిలాష యున్నకాలమునో లేక దానికి ప్రఖ్యాతిగల కాలావిధినో లేక దానియందందఱునుఁ గల యభిలాషయు ప్రస్ఫుటముగు ప్రాశస్త్యమున్నట్లు భావింపబడు కాలమునో ప్రకటించు చుండును. ప్రఖ్యాత నవలలను జాగ్రత్తతోఁ జదువునపుడది ప్రప్రథమమున వెలువడినప్పటినుండియు దానికి ప్రథమసంవత్సరముననుతరువాత రెండుమూడు దశల నఱును గల వ్యాప్త ప్రభాతులను గూర్చి కూడఁ చెలిసికొనుట చితము. ఆయా గ్రంథ జాలమునందేని లేక యాయా గ్రంథములందేని తాత్కాలికములగు నుల్లాసాదులు కొన్ని కొన్ని కాలావిధు లందు తిరుగగల్గు చుండుట యన్నది గూడ నొక సామాన్య ధర్మమే.

అంశ కరణము.

ప్రఖ్యాత నవల లన్నియు దేశ పరంపరల సంబంధ యుతములగు ప్రాముఖ్యమును వాఙ్మయాత్మక ప్రభూతినిగూడ గలవియే యగు చున్నవి. వివిధ దేశస్థులకు నేదేని యితర దేశస్థులం దుండెడి

యేజాతి మానవుల జీవితాదులగూర్చి చెప్ప సాధనములుగ నర్తించునవి నవలలే.

ఏదేని యొక నవలకు, దాని స్వదేశమున దానికి గల గౌరవ విశేషములు, పరదేశమునందు కూడ నుండుననుకొనుట కేవల మనుచితము. అట్టి ప్రాయ వ్యత్యాసములు ప్రస్ఫుటముగఁ గాన్పించుచుండినచో నాయావాచకుల సాంఘిక, రాజకీయ విషయములకు సంబంధించిన విజ్ఞానావలంబనము విమర్శన వ్యాపారిములకుఁ దోడ్పడి, హృదయరంజన మొనరించు చుండును. గ్రంథము యొక్క యుపవాదముల సంఖ్య యాగ్రంథమున కితర దేశములందు గల వ్యాప్తత, ప్రఖ్యాతులను ప్రకటించుచుండును.

వాఙ్మయముమీద నవలకు గల ప్రభూతి.

భారత భాగవతిములకు నలెను, మనుచరిత్రాదులకు నలెను వాఙ్మయముమీద ప్రభూతిగలదియు భాషాసమితులచే నాదర్శిభూతగ్రంథముగఁ బరిగణింపఁబడి క్లాసికంపఁ బడుచున్నదియు నగు ప్రఖ్యాతి నవలయొద్దియునుఁ గానరాదు. వాఙ్మయముమీద నేదో యొక విధమైన ప్రభూతిగల నవల లొకకొన్ని యున్నవి. వాఙ్మయమున నూత్న రీతులను కల్పించుటకేని లేక యాపుమాపుటకేని నవల కర్త సామర్థ్యముఁ గలవాడగుచున్నాడు. నవల కర్తకు దృఢనిశ్చయములైన శిష్యులును, వాని విఘల ననుసరించెడి చపల చితులగు నొక కొందఱును చరులును కూడనుందురు. కొన్ని సమయములందు పీఠికి ప్రతిహతముగ ప్రవర్తించుట యందే బుద్ధిగల వారుకూడ పాడ గట్టుచుందురు.

ఇతర నవలల మీదనే దేనియొక నవలకుఁ గల ప్రభూతిని సుళువుగ గ్రహింప శక్యమా నట్లొనర్చునది యానవలయందలి ప్రధాన విషయము యొక్క స్వయం ప్రకాశగుణమే. చాల నవీన నవలలకు మాత్రుకలుగ గాన్పించు ప్రఖ్యాత నవలలలా

కొన్నిటిని సాధారణముగఁ జూచుచునే యున్నాము. ఇట్టి మాత్రుక గ్రంథములతోడి చిర పరిచయము నవలల చరిత్రను సంపూర్ణముగ గ్రహించుటకు తోడ్పడుచుండును. నవలలన్నియు నొకకొన్నిటికి మాత్రుకలైనట్లుగను మఱికొన్నిటికి సంతతు లైనట్లు గను కనబడుచుండును; ఇవి నూత్న నవలల సంతతు లకు ప్రేరకములుగఁ గూడ పరిణమించుచున్నవి.

నవలల యభివృద్ధి యొకవిధముగా వాఙ్మయము యొక్క విమర్శనముమీద కొంత ప్రభుత్వము గలది యగుచున్నది. లాక్షణికు లొనర్చు పృథక్పరణములను గూర్చిన వాదములను నవలల ప్రచారములోనికిఁ గొని వచ్చుచుండక పోయినను వానిని రూప పరిణామ మొందు నట్లొనర్చుచున్నవి. నవలల విమర్శనమే వాఙ్మయముయొక్క విమర్శన మని యొక కొందరి యభిప్రాయము.

చరిత్రలను గూర్చి సామాన్య మానవులకుఁ గల యూహలను మార్పుటకే కాక, చరిత్రల రచన యందుఁగూడ మార్పుల నొడ గూర్పుటకుఁ గూడ నవలలు తోడ్పడుచున్నవి.

సాధారణసంఘ సమ్మేళనములు.

నవలని సాధారణ స్థితులందొక్క మానవునికి మాత్రమే సంతోషమును కల్పింపగలదు. శిల్పము, గానము, ఉపన్యాసము, నాటకము నను నితర కళలు చాలమందికేక కాలమున సంతోషము కల్పింప గల్గుచున్నవి. సంకేత సాంఘిక సమ్మేళనముల యొక్క మార్పుల ప్రభుత్వము సంఘములయొక్క యంగీకారములను బడసి వానిని రంజింపఁజేయుటంత సులభమైన పనికాదు.

అశ్చర్యమును పుట్టించు విషయ జాలమెంత మట్టునకు గ్రంథకర్త స్వాధీనమగుచున్నదో దాని ననుసరించి యాతఁడు వ్రాసిన నవల పూర్వకముగ దానియందలి సాంఘిక విశేషముల జ్ఞానము చదువరులకుఁ గల్గుచుండును. నవలను చదువు నపుడు

విద్యార్థికి మిక్కిలి హృద్యములుగ నుండు విశేషముల నలన నానని యావేశమును, సౌందర్య భావనల స్థితి గతులను, మున్నగు నితర యాంతరంగిక విశేషములను ప్రకటనగుచుండును. ఆదర్శభూతాంతరంగముల విమర్శన దీవికానముమీద నవలల కొక కొంచెము ప్రభుత్వము గలదు. నవలల యాహ్వానములకు ప్రతికారము లొనర్చుకరి నా ప్రతికారములను మిక్కిలి జాగ్రత్తతో గమనింప వలెను. చాలమంది విమర్శకు లితర వాఙ్మయ విభాగములను పరిశీలించి నంత తీవ్రబుద్ధితో నవలలను మాత్రము పరి శోధింపరు. వాచక బృంధములందుఁగూడ నవలలను తీవ్రబుద్ధితోఁ చదువువారి సంఖ్య స్వల్పముగ నుండుటే చూచుచున్నాము.

సామాన్య వేదాంతము మీద నవలల కెట్టి ప్రభుత్వములేదు జీవితాదులను గూర్చిన వేదాంత భాగముల సారములను నవలకర్తలప్రకటనముగ్రంథములందు ప్రకటింపఁబడుటయు గలదు.

బాలరమీందను, వృద్ధులమీందను నవలలకు ప్రభుత్వమున్నట్లు తెలియుచున్నది. ప్రప్రథమమున నవలల నీయుభయ వయస్కుల కొకకే వ్యాసీయున్నారు. అధునిక స్వాచార్యుల ప్రకటనాను రక్తులగు నవల కర్తలు మాత్రమే యనుభవకాలులగు వృద్ధులనాకర్షింపఁ గల్గుచున్నారు.

ఆయామానవులపై నవలలకుఁ గల ప్రభుత్వము.

బలిష్ఠులగు ఇతరమానవులను గూర్చి ప్రకటించుచుండుట చేతనో; నాయా పాఠకుల మనంబులకు సంతుష్టిని కల్పించు జీవితాంశములప్రకటనలతోనో; సంఘసమ్మేళనముల విచిత్రాచారముల ప్రకటనలతోనో; మనోరంజకములగు విషయముల లేక రోషమును ప్రజ్వలించు విశేష విషయములతోనో ప్రకటనములతోనో నవలలు నిండియుండుటచే నవి వాచకుల నాకర్షించుచుండును.

నవలలు రసజ్ఞులకొఱకై ప్రత్యేకించి వ్రాసిన గ్రంథములు మాత్రము కాకపోయినను, ప్రఖ్యాత పురుషు లొక కొందఱు ప్రఖ్యాత నవలలను గూర్చి తమ యభిప్రాయములను వెల్లడించు చుందురు. ప్రతి మానవుడును గ్రంథములను తన బుద్ధి నుపయోగించి విచారణల చేయుటకే పూనుకొనుచుండ వలెనుగాని, యితరులు ప్రకటించిన యంటు జాడ్యములవంటి యుద్దేశములను మనంబున నిడికొని పక్షపాత బుద్ధితో మాత్రము గ్రంథపరిశోధనము నకుఁ గడంగఁజనదు. ఒకరు ప్రకటించిన యుద్దేశములకు లొంగిన యామానవుల బుద్ధి తన పార్థ క్యమును జెఱచికొని పలువురు పెద్దలచే నంగీకరింప బడిన యుత్కృష్టాశయములకుఁగూడ పిచ్చి పిచ్చి ప్రతిఘటనముల నొనరింప ప్రేరేపించుచుండును. విమల మనస్కులైన సరసులగు జ్ఞానులు ప్రకటించిన యుద్దేశములు గ్రహణార్హములు. ఆయానవలలు, నిక్కమగు కారణాంశములను, మానసి కానుభవ భూతశరీరముయొక్క యంగములవంటివి.

ప్రభూతియొక్క జాతి తీక్షణతలు.

ఇవి వాచకుని కాయా ప్రత్యేక నవలలతో గల పరిచయము ననుసరించి యుండుటేచూచు చున్నాము. తీవ్ర విమర్శనమునఁజేయుటతీని నవలను మానవ జీవితానుభవము నందలి యావేశ కల్పన విషయ సమన్వితమగు విపుల ప్రకటనముగ బావింప వలెను. మఱియు తీవ్రబుద్ధితో పరీక్షించి చూచు వారికిది యొక మానవుని జీవితమునకు బాహిర విషయములగు ప్రకృతి విశేషముల ప్రకటనముగఁ గూడ పొడగట్టు చుండును.

చిత్రలేఖనము నందును, కట్టడము లందును, వానిని నిర్మించిన కర్త ఆ విద్యయందు ప్రవీణుడగుటకై యొనర్చిన యత్నములయు, నాయా కళల స్వతస్సిద్ధ విశేషములయు, చిహ్న లొక కొన్ని యెట్టి వారికైన నవలలందుకంటె చక్కగ కనబడుచుండును. కళా నిర్మాణములయొక్క సంపూర్ణాభిప్రాయమును

గ్రహించుటకు ధీ సూక్ష్మత యావశ్యకము శరీరాత్మకమైన నవల సద్భావమును శిల్పకళయే చక్కగ ప్రకటింప గలుగు చున్నది. గాయకుని స్వరభేదములను స్థాయి వ్యత్యాసములను గ్రహించుటకు వినువాడు చాల ధీనైసర్గిక గుణయుతుడు గావలెను. నవలయొక్క నైసర్గిక గుణమును గ్రహించుటకు కొలది విజ్ఞానమును, సాత్వికత్వమును చదువరుల కున్నఁ జాలను. చదువరుల దృష్టి నాకర్షించుటకును, దాని నుద్దామయోగ్యముగ నొనర్చిప్రోత్సహించు వస్తునిష్ఠగల విషయ మెద్దియు నవలలందుఁ గానరాదు. స్వతస్సిద్ధమగు శ్రద్ధతో కృషి చేసిననే గాని నవలయొక్క సంపూర్ణ ప్రాశస్త్యమును వాచకులు గ్రహింపఁ జాలరు.

అవలోకన ఫలితములు.

ఒకే నవలనుఁ జదివిన యిద్దరు మనుజులకు దానినిఁ జదువుటచే నొకేరీతి యభిప్రాయములు గల్గుట యున్నది. యొక యసంభవ విషయము. గ్రంథకర్త తాను ప్రకటించుచున్న విషయముల యొక్క సౌందర్యమును సంపూర్ణముగా గ్రహించెనో లేదో తెలిసికొనుట యంత సుశుభైన పనిమాత్రముకాదు. దీనిని సౌందర్యమును గూర్చిన కళా విధానముల పూర్వకముగ నరసియో లేక యాయా వాచకులధీ సూక్ష్మతచేత గలుగుపరిశోధనఫలితముల నలననొకొంత వఱకు నిర్ణయింప వచ్చును. గ్రంథమున ప్రకటించిన ప్రతి స్వల్పవిషయమును గ్రహించుటకు సామాన్యల కశక్యము. కొన్నికొన్ని యల్పాంశముల మూలముననో లేక గొప్ప విశేషముల మూలముననో చాల యితర యంశములు మరుగుపడి యుండుటను సాధారణముగఁ జూచు చున్నాము.

కన్నుల పండువ చేయుచు వీనులకు విందు గొల్పు విషయజాల పూరితము లగు నవలలేఫలితమును సుస్థిరముగఁ గల్పించు చుండును. ఒక్కొక్కరుగనో లేక సంఘములుగనో గల్గు పాత్రముల రాకపోకలును, స్థానికో పాథుల వర్ణనలును, నవలలందు

చూచుటకు రమ్యముగా నుండు విషయములు. నవల లందొక కొన్నిట శ్రావ్య తరాంతములకంటె శ్రవణానర్హాంతములే చాల గల్గుచుండుటను చూచుచుందుము.

నవల లందలి పాత్రముల సంభాషణములే మనము విను నంబములు వివిధశబ్ద సంతతులను సాంఘిక జీవితాదుల కను గుణములగు వాగ్వితానాడంబ రాదులును నవల లందంతగా గానరావు. ఏదేని పాత్రముయొక్క కంత ధ్వనిని యాపాత్రముయొక్క సంభాషణ భాగములను బిగ్గరగాచదివి గ్రహింప శక్తి మగును.

లోకానురాగ ఫలితములు.

శరీరాత్మకములగు ననుకంపామలతో గలిగిన యావేశాదులను లోకానురాగముల వ్యవహరింతురు. నవలలందలి విషయ వర్ణనలు వాచకుల విజ్ఞానమును కల్పనా శక్తిని ప్రోత్సహించి వారికి లోకానురాగమును కల్పించు చుండును. నవలలు నాటక రంగముల వలెను, చిత్రపుటల వలెను, మననయ నేంద్రియమున కెట్టి దృశ్య విషయ జాలమునుమాత్రము ప్రకటించు చుండవు. కాని నవలలు తమప్రాణములు మెలగు ప్రదేశములను పృథక్ కరణ పూర్వకములగు విమర్శనములతో పరిశోధించుచు నాయా పాత్రములకును పాత్ర సమ్మేళనములకును గల యనుబంధాదులను విచుర్చించుచు వీని కన్నిటికి నస్తునిష్ఠ కల్పించి ప్రస్ఫుటముగఁ జేసి ప్రకటించు చుండును.

తీవ్రమగు బుద్ధితో నఱిసితిమేని లోకానురాగము నవల ప్రభూతి కావశ్యకమైన విషయముగఁ బొడగట్టు చుండును. ఏ నవలయందొద్దానిని విశేషించి ప్రకటించఁగో “దానినిలోకానిరాగ నవల” యందురు. స్వానుభూతిక నవలలందును కల్పితనవలలందును కూడ లోకానురాగ మవిశ్య విషయమైనట్లే పొడగట్టు చున్నది. రసానుకూరి నవలలందొద్దొది విసాదముతోను గ్లానితోను నను సంధించి ప్రకటితమగు చుండును, సానుభూతిక రచనాదక్షుల

గు నవల కర్త లొక్కొకరిచే లోకానురాగ ప్రకటనములందు కేవల కల్పనాను రక్షల యాశయములను పురస్కరించికొను చున్నారు. మఱికొందఁ జీద్దానిని వారి వారి యనుభవాదుల నుండియే యెన్నుకొని నిచ్చించుచున్నారు.

ఆవేశ గుణము.

ఆవేశ జనకాంక్ష విధులచే మానవులను రంజించు విజ్ఞాన విభాగములలో నవలయేమిన్న. చిన్న కథలు, గీతిములు, గానములన్నయొక్కొకటియొక్కొక విశేషమును ప్రస్ఫుటముగా ప్రకటించుచుండును. విషయముల విభేదన, తీక్షణతాస్పృత తత్వవాస్తవ్యముల యోగమునకును, ప్రకటనలయు, ప్రకటిత భావాదులయు సిద్ధాంతీ కరణములకును, ఉత్కంఠ స్వాస్థ్యముల సరళతలకును, నవలయే గుర్తుకొట్టెమైన ప్రకటన సాధనము. ఆవేశములచేన విజ్ఞానమును గూర్చి ప్రకటించుటే నలయొక్క ముఖ్యోపాయము తత్వవిద్వానిమీదనే యధారపడి యున్నట్లు తేటపడు చున్నది.

ఆయా పాత్రములయొక్కయు, గ్రంథకర్తయొక్కయు నావేశములలోనికి వాచకుడు తనదీ నూత్నతచేత ప్రవేశింప గల్గుచున్నాడు. ఇంతియ కాక యాతడు తన యావేశమును ప్రజ్వలించజేయు భావాదులగుగూర్చి చదువు తరిని యాతని కావేశము పుట్టుచుండును. నవలలు చదువరుల నావేశపూరితుల చేయుననుట కొంచెము సుశయా స్పదమైన విషయమే.

పాత్రముల మూలమున వాచకునియందచ్చుతమగు యావేశమును, దాని సాధారణ ఫలితములను మనము నిర్ణయింప నచ్చును. మిక్కిలి తీవ్రములైన యావేశములనేని సాధారణములగు నావేశ పరంపరలనేని యుప పన్నముఁజేయ నచ్చును. ఈ ఫలితము పాత్రములను సంబంధించియో, గ్రంథకర్తకు సంబంధించియో లేక జీవితాదులను సంబంధించియో స్మేర్యము గల్గినదిగనేని, లేక చంచలత్వము కల్గినదిగ

నేని సౌప్త్యము గల్గినదిగ నేని లేక దోష భూయిష్టమైనదిగ నేని సర్వభాజనము రంజక మైనదిగ నేని లేక యేహ్యభాజన మైనదిగ నేని పొడగట్టుచుండును.

రమ్యములగు నావేశ ఫలితములకును, యేహ్య భాజనములగు నావేశఫలితములకును, గల తారతమ్యములకు ప్రకటించుటకు విమర్శకులు ప్రయత్నము చేయుచుండురు. కళాభిజ్ఞుని కళా వైదగ్ధ్యవిశేషము లుదలి యభిలాషయు కష్టము కడితేరినదను నిశ్చయమును, జీవ పటముయొక్క సౌందర్యమునలన గల్గు భావికా హ్లాదములను మొదలగునవియే రమ్యముగు నావేశ ఫలితములకు జేందిన విశేషాంశములు. అనుభవములకు జేందిన యావేశ ములును నాయా వాచకులగు నేహ్యతాను కంపలును, నావేశములకు జేందిన నేహ్య భాజనాంశములు. వీనిని వేరుచేయుటకు ప్రస్తుతముగ పొడగట్టు బాహ్య చిహ్నము లేవియు గానరావు. ఇవి ప్రాముఖ్య భావోద్రేక బీజములు మాత్రముకావు. ఇట్టి ఫలితముల పృథక్కరణము నందీ వివక్షణ గుచాల సహకారముగా నుండును.

భావన ఫలితములు.

నవలలకథలకొఱకు మాత్రము చదువు వాచకులు దాని యందలి భావములను వాస్తవ విషయాంశ జాలమును మాత్రము గమనింప జాలకయే యుండురు. విషయ సంధాన నవలలందు మిక్కిలి సమాహితములైన భావములు కూడా కడవిధులయొక్క సామాన్య పద్ధతుల ననుసరించియే ప్రకటముగుచుండును. వీరికిని పాత్రములకును, తటస్థాంశములకును గల యనుబంధములకు ప్రత్యేకముగా పరిశీలించుచు గ్రంథమును చదివినచో దానియందలి కథ యంత సుస్పృహము కాజాలను.

నవలలు సాధారణముగా కొన్ని కొన్ని మాతృాంశములను వాచకులకు ప్రకటించుచు

ఇచ్చా ఫలితములు

గ్రంథకర్తయొక్క కళాకాశల్య భూయిష్టములైన వైప్రకస్తి గాంచిన వైనను కాకపోయినను సరే నవలలు మానవులయు, మానవ సమ్మేళనములయు సంకల్పముల మీదను, జీవితముల చాకచక్యాదల మీదను ప్రభూతి గలవియే యగుచున్నవి. ఇవి వాచకుల మనంబులందు సంపూర్ణమగు నమ్మకమును పుట్టించుటో లేక యపనమ్మకమును పుట్టించుటో యుచునట్టి రెండు సంకల్పముల కల్పించి పెంపొందఁ జేయుచుండును. సాంఘికాచారములకు లోబడుటో లేక లోబడుకుండటో, తీవ్రమైన బ్రతుకు బ్రతుకుటో, జీవితాదులకు సంబంధించిన సందిగ్ధాంశములనుండి తప్పించుకొనుటో యను నీవిషయములం గూర్చి కొన్ని మెళుకువల నవలలనుఁ జదువుటచే తెలియుచుండును; మానవుల చేయు కార్యముల మీద నవలలకే యొక్కవ ప్రభూతి గలదని భావింపఁ జనదు. విమర్శకు లిట్టి దుష్ఫలితములయొక్క చేటునకును, సత్ఫలములయొక్క ప్రఖ్యాతికిని, గ్రంథకర్తను కారణ భూతునిగా జేయఁగూడదు.

ప్రభూతాంశములు.

ఏదేని యొక నవలను నిక్కముగా మెచ్చి ఎలెనని దాని నొక యొకభూతకల్పనగా భావించి పరిశోధింప ఎలెను. నవలలందలి వివిధాంశములకు వివిధ ప్రభూతి తీక్షణములుండును. ఒక వాచకునికి వ్యాద్యములైన విషయములే మఱియొకని కేహ్య భాజనములుగ పొడగట్టు చుండవచ్చును. మనల నొకప్పుడు రంజింపఁజేసిన విషయములే మఱి యొకప్పుడు వెగటుగ దోచుచుండును. వాఙ్మయమున నేనేని యొక విషయమును గూర్చి యొక్కొక్కని కి అనిష్టములే గల్గుచున్నవో; నిక్కముగా మంచి విషయములం దిష్టమును; చెడ్డవానియం దనిష్టమును మానవ సామాన్యమునకుఁ గల్గుచుండుటకు కాదు.

ణము తెప్పించి యను నీయంశములను మనము నిర్ణయింపవలెను.

విమర్శకులును, నవలకర్తలును, సాధారణముగా గ్రంథముయొక్క సలక్షణత విలక్షణతలను గూర్చి మాటాడుచుందురు. లక్షణ జ్ఞానము కుదురని వారు నవలలఁగూర్చి యోగ్యమైన తర్కయుత విచారములను చేయఁజాలరు. నవలలఁగూర్చి విచారణములను సల్పుటకు నలయు జ్ఞానమును జానపదులైన ప్రయత్నించి సంపాదించ వచ్చును. నవలల రూపములను గూర్చి నవలల కర్తలందరును కూడ తగు శ్రద్ధ వహించుచున్నట్లగుపడదు.

నవలల నిగ్గని చెప్పఁబడుచు, వానియందు ప్రకటమగుచున్న మానవుల యనుభవములు, నాయా మానవుల జీవితాదుల వగు విజ్ఞాన తత్త్వములు నీవిజ్ఞాన తత్త్వముల విచారణములు నన్నవాయా విమర్శకుల యాత్మవిచారణ ఫలితములే యగును. ఏదేని యొక ప్రభుత్వాంశమును గైకొన నిచ్చుగింప కుండుటయు, నవల కర్తచేయు నాహ్వానములను తత్త్వణమయంగీకార పూర్వకముగ గైకొనుటయు, నన్న రెండు విషయములును కూడ వాచకునియందు గొప్ప లోపములుగ పరిగణింపఁబడును.

ప్రభుత్వియొక్క కారణములు.

చరిత్ర, నీతిశాస్త్ర, జీవశాస్త్రములందు నలెనే; వాఙ్మయ విమర్శనమునందుఁగూడ నాయా యంశములయొక్క కారణములందైన జ్ఞానము ప్రేక్షకుల నొక కొన్ని యిక్కట్లుల చాలుచేయును. పౌక్షముయొక్క యభివృద్ధి దాని విత్తినముమీదను, దానిని నాటిన భూసారముమీదను, వాస్తానిక కీతోష్ణ స్థితుల మీదను నాధారపడి యున్నట్లే నవలల ప్రభుత్వి యానవలల ననుసరించియు, దానిని జదువు వాచకుల ననుసరించియు, నాయాసాంఘిక స్థితుల ననుసరించియు నుండుటనే సాధారణముగ చూచుచున్నాము. ఈయనుసరత కేవలము వాస్త

వము కాకపోయినను కొంతవఱకు విజ్ఞానదాను కమై చాల తోడ్పాటునందించునట్లు గోచరించుచున్నది. వాచకుఁడును గ్రంథకర్తయు నొకేసాంఘిక ప్రభుత్వమును నెఱుఁగియున్నచో వారిపట నానవలల యొకరి యంశముల మఱియొకరికి ప్రకటింపఁబడు వినియోగపడు సాధనముగ నుపకరించుచుండును.

వాచకుల కదృశ్య మానమును నాంతరంగిక విషయములలో నొకటి యగు. నిక్కంపు శీలభావాదుల పరీక్షయందు న్యాయపత్రముల కంటెను, నవల లేమిన్నలై నెగడుచు వారి నాశ్చర్యమున్న లుగ నొనర్చు చున్నవి. మానవ జీవితచే గర్హితుఁడ నగు చున్నాడనను కొను వానియంతరంగమున నుండు సర్వజనాను రక్తి యాతడు చదువుట కెన్నుకొను గ్రంథముల వలననే వ్యక్త మగుచుండును. ఆయా మానవులందేని లేక యాయాసంఘ సమ్మేళనము లందేని యీ యదృశ్య మాన చైతన్యము ప్రస్ఫుటముగ నుత్తరోత్తరము లందు గాన్పించు చుండును. రసానుకూల రచనల వలన ప్రజ్ఞాశాలు లగు విమర్శకోత్తము లాగతమును గ్రహింప సామర్థ్యముగల వారగుచున్నారు. వాఙ్మయమున ప్రకటితము లగు మానసి కాకాంక్షలు తొలుదొల్త హాస్యభూయిష్టము లైన ట్లగుపడుచు తుట్టుతుదకు తీవ్రప్రభుత్వి గల విషయము లట్లు పరిణమించు చుండును. ఏవేనిరెండు దూరస్థ కాలావధి లందు ప్రకటింపఁ బడిన నవల లందలి సాంఘిక కారణము లను పృథక్కరించి చూచినచో మొదటి గ్రంథము రెండవ దానికి యొంతవఱకు మాతృకయై యుద్బోధకమగు చున్నదో యను నంశమును నిర్ణయించితి మేని యిది రెండవ గ్రంథమును బాగుగ గ్రహించుటకు తోడ్పడు చుండును.

వాఙ్మయము నందలి తాత్కాలిక యిష్టానిష్టములు, సంఘ సంస్కర్తల చేసుగడింపఁబడు నిర్ది

యచంబంధ ములగు విర తాను కంపలయొక్క
తత్త్వపరీక్షల కుచితరంగము లుగ పొడగట్టుచు
దును ఏయేస్థితు లందున్నపుడే యేననలలంజే
యేవాచకులకు మక్కువ గల్గుచుండునో యాస్థితి గతు
లన్నియు నాయావాచ కులకా గ్రంథముతో ను
బంధము గల్గినప్పుడెల్ల జ్ఞప్తికివచ్చుచుండును. ఇట్లే
నలక రలకుకూడ తామా యాగ్రంథములను రచి

యించుతరి ప్రేరకములుగ నర్థించిన విషయ జాల
మాగ్రంథమును చూచినప్పుడెల్ల జ్ఞప్తికి వచ్చుచుం
డును. కేవలము సాధారణ నవలలైనను సరే కొందఱి
కవి వారి వారి యాహ్లాదవిషాదాదులతో కలసిపోవుట
సేత నవి వారికెల్లపుడును ప్రస్ఫుటముగ జ్ఞప్తియొ
చుండుటే తటస్థించుచుండును.

సింధు గేయ గీతము.

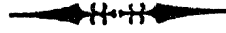
(నీరిపి అంజనేయులు గారు,)

దివ్యబలమున వెలయు హా! దినులలోన
నీరుశక్తి యమేయమై | నెగడుకతిన
నమితమా నీగు మహిమాంచి! తనును గూర్చి
గాన మొనరించు సుకవి స్వ | ర్ణమున సింధు:-
పంచెమును నీవు గేలువన | మందరయము
నోడఁ బరువిడు సమయానఁ | ద్రోవనూపి
తోడుపడుఁ గాల్వఁదీసి తో | డ్దోడ నీకు
పరుణదేవుండు భువన జీ | వన విభుండు-
నాయకుఁడు ముందుఁజనుచు నై | న్యంబునడుపు
విధమున సరిత్రిపంచంబు | వెంటఁగొనుచు
నురవడినిఁ బర్యవహించు | నుందువెపుడు
తుహిన తలముల కైల ప | జ్ఞులను గడచి-
అద్రిశిఖరాగ్ర మందుండి | యవతరించి
పెనుతు పానునఁ బడియెడు | పిడుగు మాడ్కి-
పటుతరంబగు శక్తి సం | పద సెలంగ
నశని ఘోషించుగతి మహో | గ్రారవమున
వీర హంకార మీవు గా | వించి మించి
పరువిడుచు ఎమ్మ! యున్నతై | పశువు కరణి-
వత్సములు పాలుద్రావంగ | వలచి, తల్లి
కడకు సుతీకెడు రీతి శా | ఖిలు తమంత
రభసమున నిమ్మన జేరు. సం | గ్రామ రంగ
మనకు సైన్యాధిపతిల్పెడు | మమజనాథు

పోల్కి, వాని నాదేశించి | పొల్తువీవు-
వానితో నీవు దివ్య ప్ర | భాన మెనఁగ
రాష్ట్రముల దాటిసుంత వి | క్రాంతిఁ గనక
విమల జయముల మెలుపు ఁ దీ | వియ విధాన
నాణెమున మించి చిత్ర న | ర్ణముల నీను
నాఁడు గుఱ్ఱంబు వోలె నీ | పరుగు చుండ,
అప్రయాణ వేగము నెన్న | రాఁపువారు-
అమ్మ! యఖిల సంపదలు నీ | కమరి యుంట
స్వర్ణమము భూషణాంబ రా | వళి ధరించి
సౌరభిముఁ జిమ్ము కమ్మ పూ | నులఁ దాల్చి
జవ్వనముఁ గుల్మఁ గరుణా ర | సమ్మ చిల్మఁ
గనక రథముల ఘనతురం | గముల నెక్కి-
సారివెడలుచు పమరులు | సంస్తుతింప-
కాంత! నీకృపామృత | వర్షకారణమున
నన్న వస్త్రంబుల కొకింత | యలఁత లేమి
నీనుసంతతి భోగ భా | గ్యాను లంది
విజయ కాంక్షభీరతిఁ గల్గి | వెలయుచుండు.
నిన్నుఁ గొల్పెడు భక్తుల | కున్నె కొఱత-
నీరధము—నీహయ బులు—నీప్రగాఢ
శక్తి—విజయంబె పొందించు | సతతహట్టి
పూర్ణబలమున జయసిద్ధిఁ | బొందనిన్ను
నేము నర్ధింతు మాశీర్వ | దింపు మమ్ము ||

విజ్ఞాన విషయములు

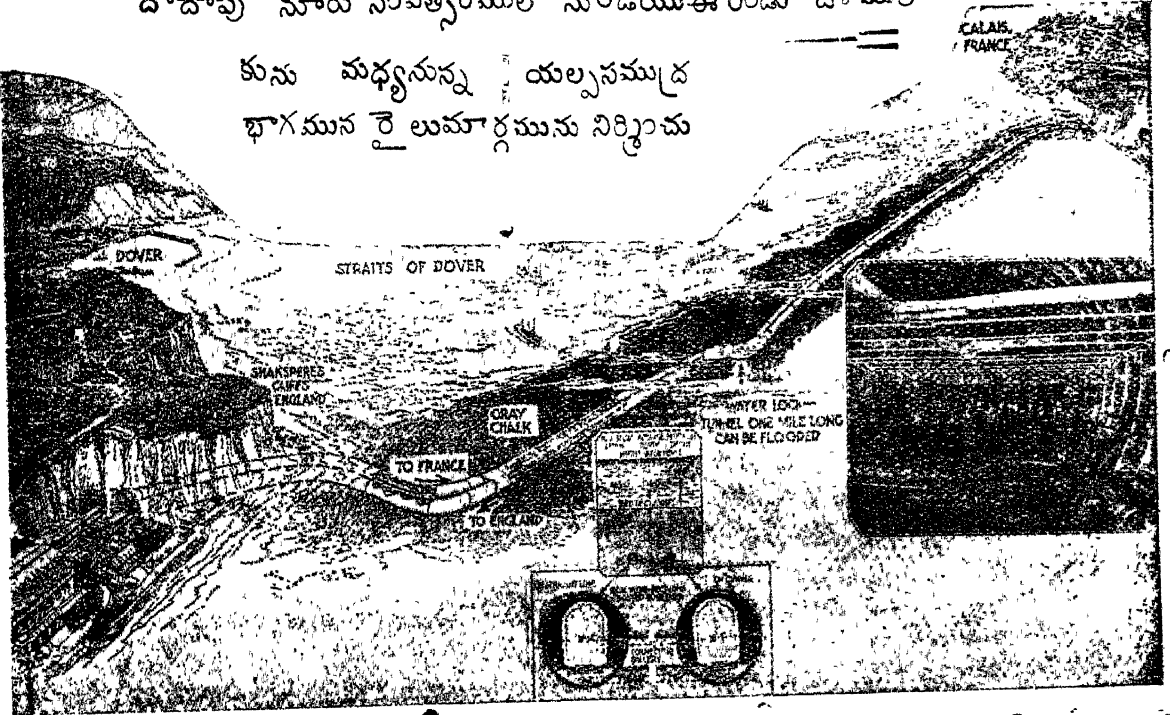
(క. రాజేశ్వరరావుగారు.)

సముద్రగర్భమున రైలుమార్గము.

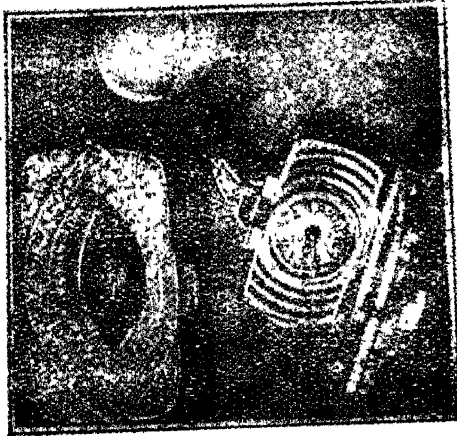
ఇంగ్లాండునందలి డోవరు (Dover) నౌకాస్థానమునకును ఫ్రాన్సునందలి కేలై (Calais) నౌకాస్థానమునకు, మధ్య ఇరువదియొక్క మైళ్ల దూరమున్నది. ఇప్పటికి దాదాపు నూరు సంవత్సరముల నుండియు ఈ రెండు దేశముల

కును మధ్యనున్న యల్పసముద్ర భాగమున రైలుమార్గమును నిర్మించు

సముద్రగర్భమునందలి రైలుమార్గము.

టకుపాయము లనేర్వేషింప బడినవి. ఆయుపాయములన్నిటిలో ఈక్రింది చిత్రమున చూపబడిన 'ట్యూబ్' (Tube Railway) ముఖ్యమైనది. నేడుభయ దేశీయుల స్వప్నము సఫలమగు నట్లు తోచుచున్నది. సముద్ర మధ్యమున ముప్పది మైళ్ళు పొడవు గల బ్రహ్మాండమగునొక 'టన్నెల్' ఉక్కుగొట్టమును బంధముల యందును గడియారముల నుంచు

వ్రేలి గడియారము.

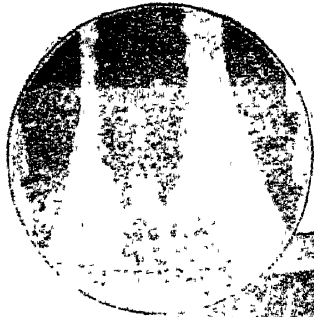
నిర్మించుటకు ఏర్పాటులు జరిగినవి. ఈమార్గము ద్వారా లండనునుండి కేలై పట్టణమున కేగుటకు షుమారు 6, 7 గంటలు పట్టినని అంచనా వేయబడినది.

వ్రేలియుంగరము నందలి గడియారము.

ఇంతిదనుక స్త్రీపురుషులు తమజేబుల యందును మణి

తమజేబుల యందును గడియారముల నుంచు

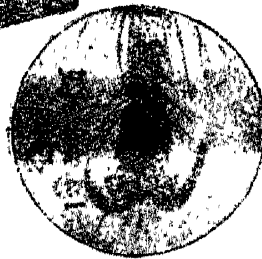
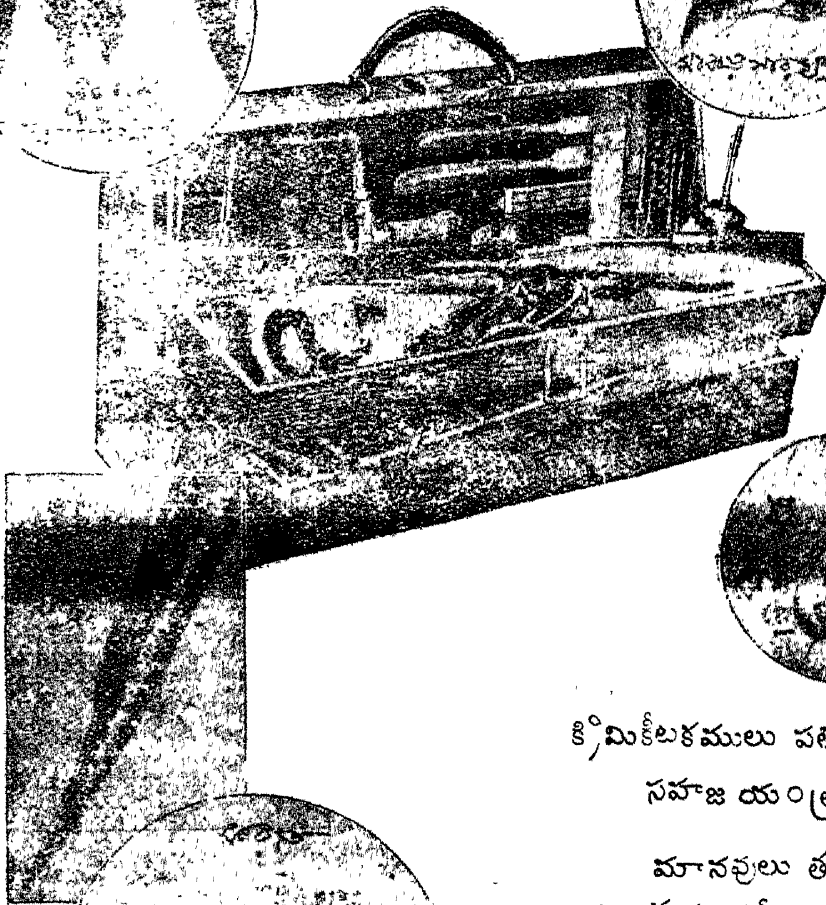
కొనుచున్నారు. ఇప్పుడొక క్రొత్తవిశేష మొకటిగను పెట్టబడినది. చిన్ని చిన్ని యంగర

ట్రంక్ పతంగముల యొక్క
యంత్రము.

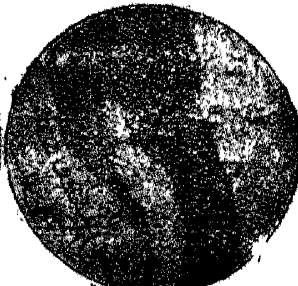
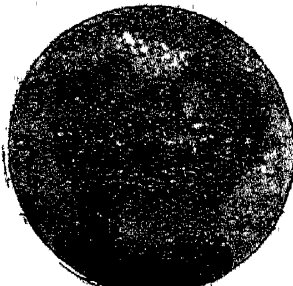
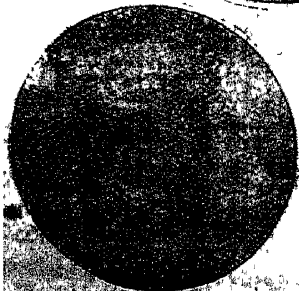

ములందు
కంపులువు
వ్యరగ
ములు మొ
చిలగుచున్న
కిబళులుగా
చిన్ని గడి
చుగరముల
న తీకించి
చున్నారు.
దీనిమూల్య
చువరి మిత
మొగానుం
డుటచే నా
ధార బులు
కొనజాలరు

క్లిమికీటకములు పతంగములు వీనియొక్క
సహజ యంత్రోప కరణములు.

మానవులు తమగృహముల నిర్మాణ
ముకొనకును వేయిసంవత్సరములకు పూర్వ
మే యంత్రసాధనముల కనుపెట్టి యుండిరో
అవివక్షులకును క్లిమికీటకాదులకును సృష్ట్యా
దినుండియు స్వభావసిద్ధముగ ఏర్పడియున్నవి.
అవి సుతీక్షణములును నానాకర్మలకు నుప

యోగవడు
నవియు న
యియున్న
వి. ఈయం
త్రోప కరి
ణములు

ముమీద అన్ని దేశములలోను కలిపి సంవత్సరమునకు నాలుగువేల భూకంపములు వచ్చు

అత్యాచారములను నివారించి యాత్మరక్షణ మొనర్చుటకై ప్రొఫెసర్ 'మానో' యను నత

యోకహామా ఓవరేవు.

సముద్రపుప్పలు.

చుండును. ఒక్కజిపానునందే నేటివరకు ఒక అడుగు వేల భూకంపములు వచ్చినవట. ఈ

మను, 'ఇనోకుటీ' అనునతడును ప్రయాత్నములు చేయుచున్నారు. వీరిద్దరును సుప్రసిద్ధులగు ఇంజనీరులు. ఈచిత్ర పటములలో న్న గ్రహనిర్మాణపద్ధతిని వీరేకనిపెట్టిరి. ఈవీధ

ఆకీట పతంగముల యవ యవములందు కూర్చబడి యేమాత్రమును అపాయములేక చరించుట కె యుపయుక్తము లగుచుం

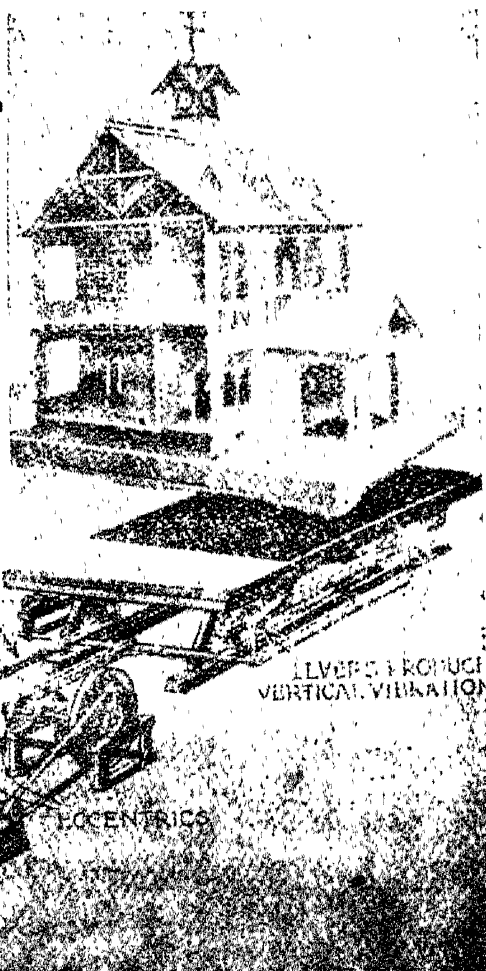

టోకియో రాజమార్గము యొక్క దురవస్థ.

డును. మానవుని యంత్రో పకరణమువలె ఇవిశిథిలములు కావు. ఒక వేళ విరిగిపోయినను మరలత్వగలో వృద్ధినిందును. ప్రకృతిదత్తములైన ఈ యంత్రోపకరణములందు అంపములు, తెడ్లు, గొడ్డళ్ళు, అంకుశములు, కత్తులు, బాడిశలు, నీలలు, కత్తెరలు, సూదులు మున్నగు సాంఘ్యకములగు ఉపకరణము

అచలాయతనములు.

ఇటీవల 'టోకియో' 'యోకోహామా' మొదలగు పట్నములందు సంబవించిన భూకంపముల సంగతి మాపాతకు లెరిగి యేయుందురు. ఈభూకంపములు నివారించు ను పాయము లన్వేషించుట ముగియక పూర్వమే వేరొక భూకంపము వచ్చి ఇడుట సామాన్యమైనది. ఈభూకంపములు ప్రత్యేకించి

భూకంప మాలమున చెడి పోకుండ నూత్న పద్ధతులతో కట్టిన గృహము.

యొక్క దేశమునగాక ప్రపంచము నందన్ని భాగములందును తటస్థించుచుండును. మొత్త

ముగా నిర్మింపబడిన యింట్లు ఎంతటిభూకంప మువచ్చినను భగ్గుములుకావు. ఈగృహము లకు ముఖ్యముగ నొకపరీక్ష కావలసి యున్నది.

భూకంపము వచ్చినప్పుడు గృహమున కధోభాగమున భూమి రెండుచీలికలై ఇంట్లు పాతాళమున పడిపోవకుండ ఏర్పాటులు చేయవలసియున్నది. గాలియంత్రములు జర్మ

పెద్ద ప్యాక్టరీలనుకూడ గాలిసహాయముగనే వారునడపింప యత్నించి విజయమొందిరి.

ఈనాడు పరిష్కారదేశమందొక భాగ మున పెద్దపెద్ద బొగ్గు ప్యాక్టరీలు కేవలవాయు సహాయముననే నడపబడుచున్నవి. ఇక మీద రైలు ఇంజను లందును, పొగయోడ లందును ఆపేరికి బదులుగా గాలిని వినియోగింప ప్రయత్నములు చేయుచున్నా.

నీమందలి 'హు' ప్రదేశమును ప్రాన్యవారాక్రమించి ననాటనుండియు జర్మని దేశము దుర్భిక్షముచే పీడింపబడుచున్నది. అచ్చట బొగ్గుపని

సముద్ర మందలి పుష్పములు

వాండ్రందరును బొగ్గు త్రవ్వటకై కావలసిన యంత్రముల నడిపింపజాలని స్థితిలో నున్నారు. అందువలన వారికి నూతనముగా వాయుసహాయమున యంత్రముల నడిపించుటను కనుపెట్టియున్నారు. విజ్ఞానోదయమైన మొదటి యుగము నుండియు వాయుశక్తి సహాయముచే చిన్నచిన్న గాలి యంత్రములు నడిపింపబడుచు వచ్చినవి. అందువలన పెద్ద

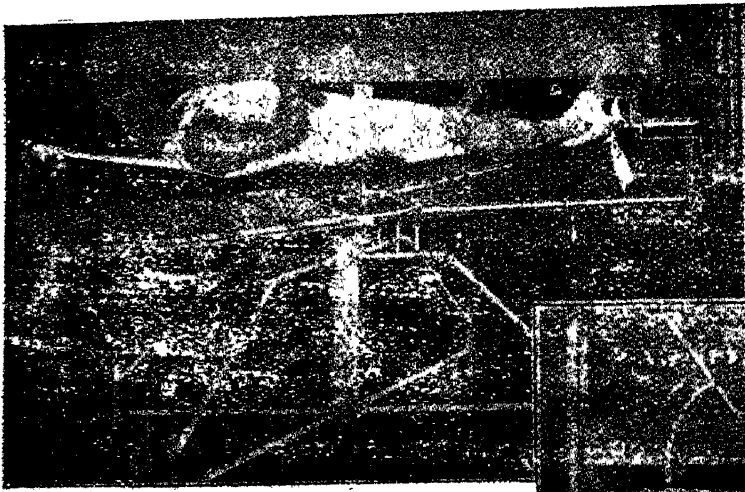
సముద్రగర్భమునందలి పుష్పములు.

గభీరమగు సముద్ర గర్భమున అన్ని విధములుగను మన యుద్యానవనము లందలి పుష్పలతో తులతూగ గలిగినంతటి మృదువగు పదార్థములు కానవచ్చుచున్నవి. అవి చూచుటకుమాత్రము మనపుష్పల వలెనున్న ను సూక్ష్మముగ పరిశీలించినచో చేతనములగు ప్రాణునిమనకు గోచరమగును. మన

పుట్టిదానము లందలి మనోహర పుష్పముల సౌందర్యమును గూడ తిరస్కరింపగలిగినంతటి చక్కదనము వీనికెట్లవడెనో!

దీనిద్వారమున ఆవిరిస్తానము కడుసుఖముగా చేయవచ్చును.

మూడవది:— దీర్ఘ వ్యాధులచే పీడింప బడురోగుల కేర్పరచిన సుందరమగు

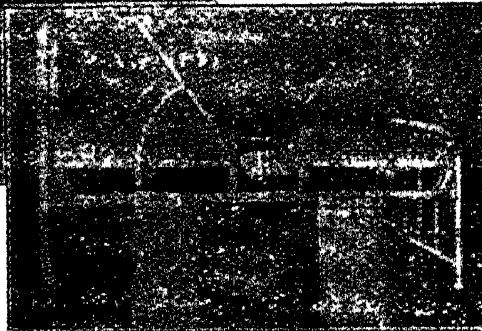

(1) రోగులు పడుకొనటకు నూత్నముగా నిర్మింపబడిన మంచము.

శయ్య. దీనివైపరున్న రోగి కెప్పుడును శీతల వాయుస్పర్శచే హాయిగా నుండును. మలమూత్ర విసర్జనమునకు

(2)

రోగి తేవకయే వీలగునట్లు చిత్రముగ నేర్పాటు చేయబడినది

రోగులకు సౌఖ్యప్రదమగు నేర్పాటులు.

(3)

చికిత్సా విజ్ఞానము ప్రతిదినమును నూతనములను సహాయముతో వృద్ధిచేయుచున్నది. ప్రతిభావంతులగు వైజ్ఞానులు కొందరు రోగుల సౌఖ్యముకై మూడుచిత్రములగు వస్తువులను తయారు చేసియున్నారు. వీనిలో ముఖ్యమొకటి. కొత్తపద్ధతిగా చేయబడిన యొక మేజాబల్లు (Table) దానిపై కొంచెమెత్తుగా రోగులు శయనించుటకు (Mammoek) ఊయెల యనుర్పబడి యుండును. ఈశయ్యపై రోగివరుండిన యెడల తనకు బాధకలుగకుండ అన్నివైపులకు కదలుచు సుఖముగ విశ్రమింప గలడు.

రెండవది:— యుష్మజలము నుండి అతి నిశ్వాసనహాయక మొనర్చుయంత్రము.

దృష్టిదోషము.

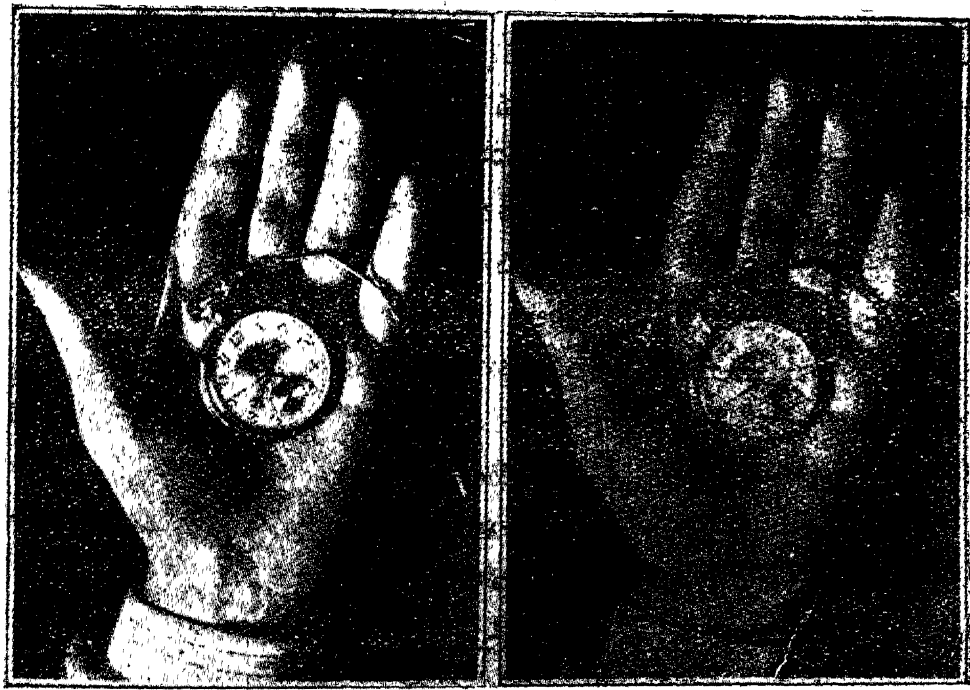
“నూడేండ్లకే ముక్కద్దము”లను సామెత ననుసరించి మనలో చత్వారము మున్నగు నయనవ్యాధులు ప్రబలుచున్నవి. యూరపు దేశమునందు నేత్రవ్యాధుల చికిత్సలకై గట్టి

ప్రయత్నము చేయుచున్నారు. ఇరువది చేయుటకు సుప్రసిద్ధ వైజ్ఞానికుడగు డాక్టరు సంవత్సరములు దాటినవెంటనే నేత్రములను 'ఫో'ఇడ్ మాన్' తన శిష్యుల సహాయమున

వైద్యునకుచూపించి వానియందే దోషములున్నవో ప్రతివారును తప్పక తెలిసికొనవలయునని వారభిప్రాయపడుచున్నారు.

పరీక్ష.

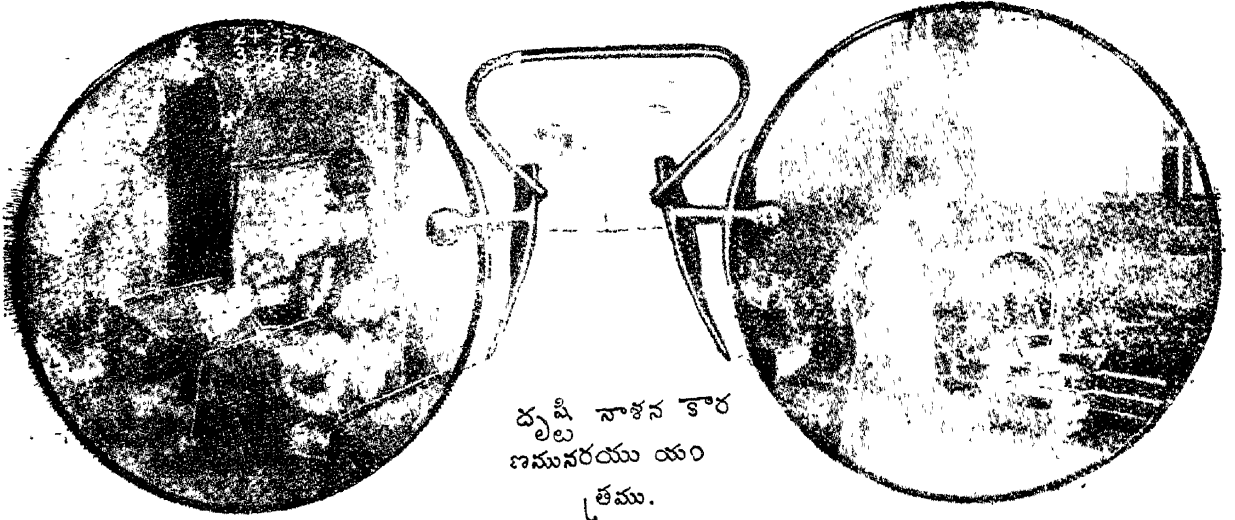
దృష్టి దోషమును దెల్పుగడియారము.

ఎక్స్రేలతో నిర్వహించుచున్నాడు.

ఇప్పటి పద్ధతి ననుసరించి విద్యుచ్ఛక్తితో చేయుచున్న ప్రయత్నములు విఫలములైనవి. 'ఫ్రైడ్ మాన్' చికిత్స పద్ధతి జయప్రదముగనే సా

ఎక్స్రే (X Ray)లతో గాచపుండును కుదుర్చుట. గాచపుండు (Cancer) ను చికిత్స

గుచున్నది. 'రేడియం' చికిత్సకన్నను ఎక్స్రే' చికిత్సయే సర్వోత్తమమని యభిప్రాయపడుచున్నారు.

దృషి నాశన కార
ణమునరయు యం
త్రము.

సా యం త న ము*

(వాసిరెడ్డి ఛాయాభాస్కర వరప్రసాద్ గారు)

అమల దేదీప్యమాన దినాంతమందు
హరిత శాద్వల భూములు నఖిల ననులు
చరమ దినవిలక్షణ కాంతి సమితిమున్గి
కానబడు నామహాజాలు కలయనంగ॥

ఒప్పమరుదిన మంతంబు నొందుచుండ
పక్షిసంతతి గూండ్ల కైబరచుచుండ
వృక్షనగసార సాకర వీధులందు
నామహాజాలు పింఛంబె యమరియుండు॥

నీడలతి దీర్ఘతమ మ్ములె యాడుచుండ
కృషిక కంఠస్వనంబులు శృత్రులఁ బడంగ
గ్రామదీపంబు లింపారఁగ్రాలు చుండు
నమ్మహా సుహజాలు కల్యాణమందు॥

వడకు దాద్దుచురే బ్రాకి వచ్చుచుండ
నీపురాణ ధరణి నిద్రనెసఁ గుచుండ
నామహిత జాలుకనులు నాగోముమీరు
స్వచ్ఛతరనభోగతను నక్షత్రపక్షి.

* “హరిద్రు”ని గీతానువాదము.

తాపనుడగు జాఫేర్ సాదేక్ .

(పా. నరసింహముగారు.)

జాఫేర్ సాదేక్ అను నతడు ప్రవక్తయగు మహమ్మదుల సారి దాహాత్రుడు. ఆనాటి సాధుమండలిలో నితడు అగ్ర గణ్యుడైయుండెను. ననుస్త జరులును అతని యెడల మిక్కిలి విశ్వాసము గలవారై యుండిరి. అతడు ఏకేశ్వర వాదులకు గురువుగను, మహమ్మదీయ సంప్రదాయమునకు ఆచార్యుడుగను, ఈశ్వర విశ్వాసులలో ప్రథమ గణ్యుడుగను, అక్కాలపు భక్తులలోను వైరాగ్య సంపన్నులలోను ప్రముఖుడుగ నుండెను. తత్వశాస్త్ర రచనయందేమి, శాస్త్రవ్యాఖ్యానముచేయుట యందేమి, ఖురానుయొక్క గూఢార్థముల గ్రహించుట యందేమి అతడు అద్వితీయుడై అలరారుచుండెను.

తత్కాలమున 'మన్యూరు' అను పేరునంబరగు ఒక పురుషుడు అరబియాదేశమునకు ఖలీఫాగా నుండెను. సాదేక్ యొక్క ప్రఖ్యాతినిగూర్చి విని అతడు ఈర్ష్యాగ్రస్థుడయ్యెను. ఒకనాడు ఖలీఫా తనమంత్రిని పిలిచి "నీవు నెల్లీ సాదేకుని పట్టి తెమ్ము. అతని నేను వధింపవలయును" అని చెప్పెను. ఈమాట విని మంత్రి ఆశ్చర్యమునుజెంది "ఇది యేమి? సంసారమును విసర్జించి, నిర్జన ప్రదేశమున నొక్కచో భగవద్ధ్యానము చేయువానినా! యిట్లుచేయుట" అని పలికెను. తన ప్రధాని నుడివిన యీపలుకులకు ఖలీఫా మిక్కిలి విరక్తుడై "అతనిని తీసికొనివచ్చి తీరవలయును" అని గట్టిగా చెప్పెను. అయినను సూరకుండక మంత్రి అట్టిఫని తగదని పలుమార్లు హితవు గలపెను. కాని ఫలము లేదయ్యెను. అటుపిమ్మట మంత్రి వేటుమార్గము గానక సాదేకుని తోడ్కొని వచ్చుటకు వెళ్ళెను. అపుడు ఖలీఫా తన భృత్యులతో "సాదేకువచ్చి కూరుచున్నపిమ్మట కేను. నాకిరీటము నెప్పుడు తీసివేతునో అప్పుడు మీరు వాని శిరచ్ఛేదనము గావింపుడు" అని ఆదేశించెను. కొంతసేపటికి రాజుగారి ఆహ్వానము ననుసరించి సాదేక్ విచ్చేసెను అపుడు "మాన్యూరు" తన పీఠమునుండి లేచి సవినయముగా నెదురేగి ఆతాపసోత్తముని తీసికొనివచ్చి ఉచ్చాసముపై కూరుచుండ బెట్టి తానుగూడ నతనికి సమీపమున నమ్రభావముతో నాసీనుడై యుండెను. ఈచర్యను జూచి ఖలీఫాయొక్క భృత్యులు విస్మితులైరి. అంతట 'మన్యూరు' ఆభక్తవరేణ్యుని గాంచి "తమకేమి కావలయునో నెలవిండు" అని అనియెను. "మఱియొకసారి యిట్లు

నన్ను పిలిచి నాతపస్సునకు విఘ్నముగావించవలదని నేనుమిమ్ము కోరుచున్నాను. ఇంతే నాకు కావలసినది.” అనిసాదేకు ప్రత్యుత్తరమొసంగెను. ఇందులకు సమ్మతించి సన్మానపురస్కరముగా ఖలీఫా ఆభక్తునియొద్ద నెలవుగైకొనెను. సాదేకును పంపివేసి నప్పటినుండియు మన్యూరు యొక్క శరీరముగజ్జిజవడకసాగెను. అంతట మూర్ఛితుడై పడిపోయెను. మూడుదినముల వఱకునతడుఅట్లే స్పృహ తప్పియుండెను. తిరిగి తెలివి వచ్చిన తరువాత “ఇట్లు జరుగుటకు కారణమేమి?” యనిచుంత్రీ ఖలీఫాను అడిగెను. అందుపై మన్యూరు “సాదేకుద్వారమున బ్రవేశించి నాకడకు వచ్చుచున్నప్పుడే నేనుఅతని వెంట నొకభయంకర సర్పమును గాంచితిని. అది పడగనువిప్పి నీవు సాదేకునకు హాని చేయుదువేని నేనునిన్న మ్రొగిపేసెదనని నాతోచెప్పుచున్నట్లుండెను. ఆఅజగ్రము యొక్క భయముచే నేనేమి మాట్లాడనొచ్చితినో దానినెల్ల మఱచిపోతిని. అతని నేను తుమార్షణము కోరితిని. తరువాత నేను స్పృహలేకపడిపోతిని.” అనిబదులు చెప్పెను. పుణ్యపురుషులకు నపకారము చేయనొచ్చెడు దుర్మార్గు లిట్లులనులికిపడుట వింతగాదు.

ఒకసారి తపస్వియగు దావూదుతాయీ సాదేకువద్దకు వచ్చి “నాఅంతరంగమునులిన ఘయిపోయినది. నాకెద్దియేనిసదుపదేశమొందు గావింపుడు” అనిఅడిగెను. “భక్తుడవగుదావూదు! వర్తమానయుగము నందునీతో సాటివచ్చు వైరాగ్య సుపన్ను మఱియొకడు లేడు. అట్టిసీకునాయుపదేశము వలన ప్రయోజనమేమి?” అనిసాదేకుమారు

పత్కెను. “నీవుప్రేరితపురుషుడగు మహమ్మదు! వారిసంతతి వాడవు. అందఱి కంటెను నీవు ముఖ్యుడవు. ఉపదేశము చేయుటనీకు విధాయకము.” అనిదావూదు చెప్పెను. దానిపై సాదేకు దావూదుతో నిట్లనెను. “నీవేల నాఅనుగత్యమును స్వీకరించితివి? వంశారు సారముగా సరియైనధర్మోపదేశము జరిగి యుండలేదు” అనిపరీక్షా దినమున నామాతామహులగుమహమ్మదులవారునన్ను ఆక్షేపింతు రేమోయని నాకు అనుమానము కలుగుచున్నది. అనమానభక్తి సంపన్నుడగు సాదేకు అట్లు వచింపగానే దావూదు తన సంగతిని గూర్చి తలపోసి దుఃఖించుచు “ఈశ్వరా! ఎవ్వని స్వభావమునందు ధర్మ ప్రవర్తకులకుండు సద్భావము మిళితమయి యున్నదో, ఎవ్వని జీవన చరిత్రము అట్టి మహానీయుల సాంగత్య విశేషముచే ఫలితభూతిమయ్యెనో, ఎవ్వని మాతామహుడు ప్రవక్తయగు మహమ్మదో, ఎవ్వని జనని పరమ ధార్మిక రాణో అట్టి సాదాకే తన్ను గూర్చి యివ్విధమున శంకాన్వితుడయ్యెనేని యికదావూదు తనకార్యములచే మహమ్మదును సంతృప్తపఱుప నేర్చునా” అని పలికెను.

ఒక దినమున సాదేకు తనబంధువులను గాంచి “రండు, మనమొక నిబంధన మేర్పాటు చేసికొందము. విచారదినమునందు మనలో నెవ్వరు మోక్షప్రాప్తిని బొందుదురో వారు తదితరులను పాపవిముక్తుల జేయుటకై పరమేశ్వరుని వేడవలయును.” అని చెప్పెను. “సాదేకా! అట్టి ఒడంబడిక వలన నీకేమి ప్రయోజనము?

నీమూతా మహుడేగదా సకలజనుల నిమిత్తమును ఈశ్వరుని క్షమార్పణమును గోరువాడు?" అని అతనిబాధువులు బదులు పల్కిరి. అటుపై సాదేకు "నాకొంటకై నామూతామహుని సమీపించుటకు నాకు సిగ్గుగుచున్నది." అని నుడివెను. వినయ మన నిట్లుగదా యుండవలెను?

సాదేకు ఒకసారి ఉత్కృష్ట మయిన వలువను ధరించెను. దానిని జూచి "నీవు ప్రేరిత పురుషుడగు మహమ్మదు యొక్క సంతతివాడవు. ఇట్టి సుకోమల అమూల్యంబరముల దాల్చుట నీకు పాడియే?" అని ఒకరు అనిరి. అంత నాతని చేయి పట్టుకొని తన పరిచ్ఛదమునకు నడుగునకు బోనిచ్చెను. అడుగున మిక్కిలి మోటుగా నుండు వస్త్రముండెను. అది తాకుటకు కఱకుగా నుండెను. దానిని జూపుచు "నావస్త్రము లలో నొక్కటి లోకులనిమిత్తము మఱి యొకటి ఈశ్వరుని నిమిత్తము" అని సాదేకు నుడివెను. "నీవు మాశముయొక్క నయన జ్యోతివి. అందువలననే కాబోలు నీవు విశేషగర్వితుడవై యున్నావు." అనిసాదేకుతో నొకరనిరి. "నేను గర్వితుడనుగాను. కాని నాకు శౌరవమున్నది. ఎప్పుడు తన గొప్పతనమును విసర్జించునో అప్పుడు ఈశ్వరుని శౌరవము లభించును. తన గొప్పతనమువలన నెవ్వడును శౌరవమును బొందనేరడు. కాని తన శౌరవముచే శౌరవాన్నితుడు కానగును" అని సాదేకు పల్కెను.

ఒకడు తనధనపాత్రను పోగొట్టుకొనెను. అతడు సాదేకును తార్కొని నీవు దానిని అపహరించితివని చెప్పెను. సాదేకు

నకు ఆపాత్రవిషయ మేమియు తెలియదు. దానితో చెంతసొమ్ముడెనని సాదేకు వానిని ప్రశ్నించెను. వెయ్యిరూకలని అతడుబహులు చెప్పెను. సాదేకు వానిని వెంట బెట్టుకొని నిజగ్రహమునకుబోయి, అతనిచెతిలో వెయ్యిరూకలను సమర్పించెను. తరువాత కొంత కాలమునకు ఆరూకల గోల్పోయినవాడు తనసొమ్మును వేకొకవియొద్ద నున్నట్లు తెలిసికొని వానియొద్దనుండి తనధనమును బడసెను. అందుచే నాతడు సాదేకుని కడకు జని నేను పొరపడితిని. నీసొమ్ము నీవుగైకొనుము అనిచెప్పెను. "నేను దేనిని వాసము చేసితి నో దానిని నేనుతిరిగి గైకొనజాల" నని సాదేకు వానితోచెప్పెను. అతడు మహాతపస్వీయగు జాఫేరు సాదేక్ అన్న సంగతిని గ్రహించి అతడు మిక్కిలి లజ్జితుడయ్యెను.

ఒకనాడు సాదేక్ భాగవన్నామమును స్మరించుచు ఒకవీధిని జనుచుండెను. అదే రీతిని ఈశ్వరుని స్మరణ చేయుచు ఒక బీదవాడుగూడ నాతని వెంట నరుగ సాగెను. "ఈశ్వరుడు కట్టుకొనుటకు వస్త్రము కానేరడు" అనిసాదేకు అనుచుండెను. ఈశ్వరానుగ్రహమువలన తక్షణమే ఒకవస్త్రము లభించెను. దానిని అతడు వెంటనేధరించెను. అప్పుడు వెంటవచ్చుచున్న బీదవాడు "భగవన్నామ స్మరణయందు నేనుగూడ నీకో పాల్గొనుచుంటిని. నీకుకొత్తవస్త్రము దొరకినదిగనుక ప్రాతది నాకొసంగుము" అని అతడు పలికెను. ఈమాటలు సాదేకునకు సంతోషజనకము లయ్యెను. అతడుకోరినట్లే ఆవేదవానికి తన పురాతన వస్త్రమును సాదేకు ఇచ్చివేసెను.

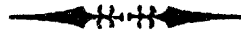
ఒక మనుష్యుడు సాదేకు సామీప్యమునకు విచ్చేసి “నాకు ఈశ్వరుని దర్శింపవలయునని యున్నది. అతనిని నాకు ప్రత్యక్షముచేయుడు” అని కోరెను. మోసెసును గూర్చి చెప్పినమాటను నీవు వినలేదా, నీవు నన్ను చూడజాలవు, అని మోసెసునకు భగవంతుడు ఆనతిచెప్పెను అని సాదేకు వానితో ననెను. “ఆమాట నిజమే కాని మోసెసు యగము గడచి పోయెను. ఇది మహమ్మదీయ ధర్మవిధానముగదా!” అని అతడు మారుపల్కెను. దానిపై “ఇతనిని తీసికొని వెళ్లి బంధించి నదిలో పడవేయుడు” అనితన అనుచరవర్గమునకు సాదేకు ఆజ్ఞచేసెను. తదనుసారము అతనిని వారుగొంపోయి బంధించి నదీజలములో పడవేసిరి. అతడు కొంచెము మునిగిన వాడై పయికి లేవదొడంగెను. అప్పుడు అతడు “ప్రేరితపురుషుని సంతతి వాడవయిన సాదేకా” అని పిలువసాగెను. ఆపిలుపును విని అతనిని నీటిలో తిరిగిముంచుడని ఆనతిచెప్పెను. అట్లేజరిగెను మఱలలేచుటయు మఱల ముంచుటయు లేచినపుడెల్ల “రక్షింపు” రక్షింపుమని సాదేకుని ప్రార్థించుటయు నిట్లుకొన్ని పర్యాయములు నడచెను. తదుపరి అతడు అగాధజలములలో పడవేయబడెను. అంతటితో నతనికి బ్రతు

కుపై నానతీతోపోయెను. రక్షకులెవ్వరును అతనికి కనుపించలేదు. నీటిలో మునిగి చావవలసిన వాడనేయని అతడు గ్రహించెను. అట్టివిపత్సమయమున అతడు “ఈశ్వరా!” అని ఆర్తనాదము చేయనారంభించెను. అది విని సాదేకువానిని నీటిలోనుండి లేవదీసి తోడ్చిని రండు అనితన అనుచరులతో జెప్పెను. వారు వెంటనే వానిని తీసికొనివచ్చి సాదేకుయెదుట నిలువబెట్టిరి. జలములో బడి తన్నుకొన్న బడలిక తీటిశాంతచిత్తుడయిన పిమ్మటవానిని జూచి సాదేకు “ఈశ్వరు నెట్లు చూచితి” వని అడిగెను. “ఎంతకాలము నేను అన్యథా ఆశ్రయమును అపేక్షించితి నో అంతవఱకు నాకు అడ్డమే యుండెను. కాని నేనెప్పుడు సంపూర్ణముగా ఈశ్వరుని శరణు జొచ్చితి నో ఆతనికొఱకై పరితపింప సాగితి నో అప్పుడు హృదయ ద్వారము తెఱవ బడిన దయ్యెను. తన్మూలమున నేనువానిని చూడ గల్గితిని. మనస్సులోని అశాంతి తొలగి పోయెను.” అని అతడు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. ఎప్పుడు నీవు నన్ను పిలచితివో అప్పుడు నీవు భ్రమపడుచుంటివి. ఇప్పుడు నీకేద్వారము తెఱవబడి యెనో దానిని నీవు శ్రద్ధతో రక్షించు కొనుము” అని సాదేకు వానికి హితోపదేశము చేసెను.

క న్నా శుల్కము.

స్వదేశమును వీడి విశ్వకుటుంబముతో దేశాంతరములందు ప్రవేశించి మెప్పువడసిన యభినవాంధ్ర కావ్యములలో కన్నా శుల్కము మొట్టమొదటిది. రాజకార్యపరాయణత్వమున చిరికాలము మాటుమణియున్న శ్రీగురజాడ అప్పారావుగారి ప్రతిభ యొక్కనారి విజృంభించి వయసుచెల్లించెనుకనీ యసమాన కార్యమును వారిచే రచింపజేసింది. గ్రాంథికము గ్రామ్యముననుకృతిమభాషా వాదములచే వ్యాకులమై . యున్న సమయమున నీనాటకము ప్రకటింప బడుటచే ప్రజా మధ్యమున పొందవలసినంత యాదరమునుపొంద లేదు. కాని యందంతర్గత

నొప్పయో మెచ్చుకొను వారెగాని కన్నా శుల్కము రచనకుని గ్రామ్య గ్రాంథి మనుచారిమను కాన్పించు.

గీ రీ శం ప్ర వేశ ము .

కన్నాశుల్కమునకు పూర్వము తెలుగునాట కముల స్థితి యధోగతి యుండెను. పురాణ గాథలయందలి సరసములగు నాఖ్యానములను ఫారసీ మట్లతోను పాశ్చాత్య పద్ధతులతోను రసస్థలముల కధిష్ఠింప జేసిరి. పాశ్చాత్య నాటకకవి వతంసుల మార్గముల నచ సరిచియు సుస్కృత సంద్రదాయముల నాదరించియు కొన్ని నాటకములు రచింపబడినవి. కాని యెన్ని ప్రయత్నము లొనర్చిననునవి ప్రతిభాశూన్యములగుటచే కావ్యరూ

మైయున్న కళానైపుణ్యమును వినూతనకావ్య రీతియును నానాటి కాంధ్రరసికుల యచరాగమునకు పాత్రము లైనవి. కొంచెమో

పము నొందజాలక పోయినవి. నాటకకళులకును తదితర కావ్యోపాసకులకును పరస్పర నైమిఖ్య మేర్పడినది— అందువలన నాటక

ప్రదర్శనముల నాదరించువారును అంధ్ర సారస్వతము నందలి గుణదోషములను విమర్శించుచు నిరంతరము భాషా సేవయుదనురక్తులగు వారును భిన్నలక్ష్యములందు దృష్టి నుంచుకొని జొచ్చిరి. రానురాను నాట్యశాలలు సాహిత్యాభివృద్ధి నయములకు ప్రధాన

స్థానములగుటకు బహులు గీత వాద్యములచే రాజులు వినోదశాలలుగా మారినవి. అంతట నవి వినోదశాలలేయని తత్సంబంధులందఱు గ్రహించియుండిన బాగుండెడిది. అట్లుగాక వినోదము నాటకమని ప్రేక్షక సామాన్యము నందొక అపోహ ప్రబలినది. సామూహిక సంప్రదాయము లందుగాని విజాతీయ ప్రయోగ పాండిత్యము నందుగాని స్థిర ప్రవేశము లేకుండుటచే నెప్పటికిప్పుడు దృగ్గోచరమగు ప్రదర్శన విధానములే చింతించుచు సునిశితమగు

I am dreadfully in love with her.

దృష్టితో నాటక కళా సంబంధములగు విషయములను విచారింపకుండిరి. ధరించు దుస్తులయందును తెరలయందును గీత వాద్యములందును తోచిన విధముగ నేదోకొంత మార్పొనరించిన నాటక ప్రదర్శనము లాతి కన్న నెక్కువ దర్శనీయములగునని తలచిరి.

పురాణ గాథలందింతగా మాధుర్యములేదని చారిత్రకీనాకటములు, అందును సౌఖ్యము లేదని భయోత్పాతమునకు బదులు పరిహాసమును బుట్టించు విషాదాంత నాటకములును బయలుదేరినవి. కాని యెంత మార్చినను యెంతయుముగ నొనరింపబడినను జీవకళ

మాత్రము గోచరింపలేదు. నాటకకవిమనస్సున నెలొక మగురసరూపము సాక్షాత్కరింపలేదు.

అట్టిసమయమున కన్యాశుల్క మవతరించినది. చదివిన డనే సాష్టాంగ పడవలసినంతటి కావ్యశిల్పము కన్యాశుల్కమునందు లేనిమాట నిజమే. పూర్వకవిద్రుల నాటకముల ననుసరించి యదిరచింప బడలేదు. అంక విభజనమునందుగాని, వస్తు పోషణము నందుగాని విశిష్ట కావ్య రూపమున

కననుకూలములగు నల్పాంశములను వదలి కేవల కావ్యశిల్పము నందలి దీక్షతో సర్వావయవ సంపూర్ణముగ సర్వతోముఖసౌందర్యము కలదిగా నది వ్రాయబడి యుండలేదు. కన్యాశుల్కము సర్వలక్షణ లక్ష్మితమగు నొక కావ్యరూపము కాదు. అసమాన ప్రతిభా

జావకములగు సందర్భము లందననేకములున్నవి. నాటక కళావిజ్ఞానమును నొందించు మార్గము లెన్నియో కలవు. కావ్యోద్యోగమును సలక్షణముగ నాటక విజ్ఞానము లేములేదు.

అందు వలననే నాటకము లందలి వెనుకటి యపభ్రంశముల నది హాసమాపజాలక నోయింది. నాటకమునకు విశోధమునుపర్యాయ పదముగా భావించిన ప్రేక్షకుల యందలిచిత్తచాల్యమును సాశయములను నిర్మూలించనమర్థము కాలేదు. పూర్వపు నాటకములకును తనకును గల తారతమ్యమును నిరూపించుకొన లేకపోయినది. సామాన్య లాదిలి దోషములను సులభముగచూపింపగలిగిరి. అందలి హేళనము

It is women that seduce all mankind.

లను ఎత్తిపొడుపులను సాధించులను చమత్కారముతోచూచిరి.

కాని, హరిశ్చంద్రలయందును, చిత్రనళీయము లందును, సాపూర్వ రామాయణము లందును భావ శూన్యములును, రసాభాసములునగు శుష్క సుభాషణములనేకరువు వెట్టుట కలవాటుపడిన వట్టకులు

కొందఱు, కన్యాశుల్కమునందలివాక్యరచనాచాతుర్యమును, చాంచల్యము తోడను బాసబాధులముగను ప్రతిపదమునందును జీవకళ యట్టి పనులకు నొందిన అడిగ సంభాషణ మన్యోలయనాచి నెఱపించి, కొంతము

కొంతముగా. భయముతో సంతయముతో పాటవాల యందలి ప్రతివాదాన్నికొల్పినముల యందును, పిచ్చొప్పు విందునందర్భమునను, ప్రదర్శింప నాట భించిరి. అట్టికే గిణినము ఆధర్మయవకుల కొందఱకును సరి మాపుడై యుండెను. అతఁడైన నూరులు అతడు ధరించిన వేషము ననేకులను కరించు చుండిరి. అట్టి మూర్తి రంగస్థలమున వెట్టు రాజులునోయనివారందఱుకుతూ హలాయత్త చిత్తులై యుండిరి.

నాటకసమాజము వాదను ఈనాటకమునుప్రదర్శింప బూనకుండిరి. అట్టిసందర్భమునతెనాలి రామలిలాస సభయందలి కొందఱు విజ్ఞానధినులగు సభ్యులు సమావేశమై కన్యాశుల్కమును పరిదర్శనాచుకూలముగ నొందినాటకమునకు భంగకరములనితోచిన పట్టులనువదలి మొత్తముమీద కవిచిత్రించిన రూపము చెడిపోకుండ పరిదర్శింప నెంచిరి.

మొదటి ప్రదర్శనము తెనాలిలో జరుపబడెను. ప్రేక్షకులు కన్యాశుల్కము ప్రదర్శన యోగ్యమగునా కాదాయను సంశయముతో వచ్చియుండిరి. కాని త్వరలో గిరిశము 'జంఝపూస' లో కనిపెట్టినట్లు కన్యాశుల్కమున గూడనేదో ప్రయోజన

మున నైదారు దిక్కుల యందు జయప్రదముగ ప్రదర్శింపబడినది.

కొంతకాలముక్రింద నీసభవారు బందరులో ప్రదర్శించిన సందర్భమున తీసిన ప్రధాన పాత్రల ఛాయాపటముల కొన్నిటినింగమద్రించు చున్నాము. ప్రధాన

(మధురవాణి రామప్పంతులు నుండగా గిరిశం ప్రవేశించును. రామప్పంతులు నుంచము క్రింద దూరను)

గిరి:— అదేమిటా వికారం?

మధు:— అఖరు వికారం.

మున్నడని స్థూలముగ గ్రహించిరి. అంతట గిరిశంగారి క్షోగంటిచూపులకును, పరిహాసములకును, మధురవాణి మధురహాస్యము నకును రామప్పంతులు ప్రేమప్రలాపము లకును, కరటక శాస్త్రాలవారి గంభీరములగు నత్తి మాటలకును సభ్యులు వశులై యానందించిరి. అంతట నీనాటకము ఆంధ్రదేశ

భూమికలుధరించిన వారిలో గోవిందరాజుల నుబ్బరావుగారు (గిరిశము) స్థానం నరసింహారావుగారు (మధురవాణి) తంగిరాల ఆంజనేయులుగారు (రామప్పంతులు) కరటక శాస్త్రీ (పులిపాక వెంకటేశ్వర్లుగారు) పేర్కొనదగియున్నారు. ప్రత్యేకముగ వారును వీరునుగాక

సభవారందరును ప్రశంసార్హు లనిమాయుడై శము. కొందరు గోవిందరాజుల సుబ్బరావు గారు గిరీశంభూమి క ధరించుటకు స్థూ లకాయు లగుటచే తగియుండలేదనియు మధురవాణి సంద ర్భమున సంతప్రల్ల దనమవసరము లేద నియు నేవోకొన్ని ప్రత్యేక విమర్శన ములు మామిత్రుల లో కొందఱు కా వించి యున్నారు. కాని ప్రేక్షకులలో నొక్కొక రొక్కొక విధముగా గిరీశ మును తమమనస్సు లందిడు కొనియుం దురు. ఇందఱను మె ప్పింప నేనటకునికిని తరముకాదు. కాని యింత మాత్రము చెప్పక తప్పదు. రామ విలాస సభ

రామ పృంతులు — మధురవాణి .

యందలి సభకు లెవరి శ్రోవను వారు పోవక మిక్కిలి యన్యోన్యము తోక ల సిమె ల సి ,

యొక నిశ్చేతకు బద్ధు లై నాటక ప్ర దర్శనమున రసభం గముకాకుండ ప్ర దర్శింతురు. తదితర నాటకము లందు వలె ఈకన్యాశుల్క ము నందును గో వింద రాజుల సుబ్బ రావుగారు తమ ప్ర యోగవిజ్ఞానముతో సభకు లనేకముఖ ముగ నడిపించిన ఫలమిందులు. వీరును ఆంధ్రదేశము నం దంతటనునుప్రసిద్ధు లగుస్థాననరసింహ రావు గారు, తంగి రాల ఆంజనేయులు గారు మున్నగు వా రీసభను నాట్య కళా మందిరముగ నొనర్తురు గాక.

వ ర శు ల క్క ము .

(క . రా జేశ్వర రావు గారు .)

రంగావధాని పుత్రునిపేరు వేంకట శాస్త్రి. వేదశాస్త్రములు చదువు కొనుటవలన లాభములేదని వేంకటశాస్త్రికి యింగ్లీషు చదువు చెప్పించెను. వేంకటశాస్త్రి చిన్నతనమునుండియు శ్రద్ధాభక్తులతోడ చదువుకొనుటవలన ౨౦ వ సంవత్సరము చాటు నప్పటికే యం. ఏ. పరీక్ష పాస్సాయెను. రంగావధాని పుత్రునికి వివాహము చేయు ప్రయత్న మందుండెను.

అనేక సంబంధములు రాసాగెను. రంగావధాని పలుచోట్ల కేగి సంబంధములు చూచి వచ్చెను. కాని యే సంబంధమూ నచ్చలేదు. యం. ఏ. పాస్సయిన కొడుకునకు తగిన పిల్ల దొరకవలయుననిన కష్టముకాదా? పిల్ల చక్కనిదిగా నుండవలయును గదా? వ్రాతకోతలుగాక నాలుగు ఇంగ్లీషుముక్కలుండినయెడల మరీ మంచిది. సాలింకృత కన్యాదానము గావలయును. లేనియెడల యం. ఏ. పాస్సయిన వాని మర్యాదకు భంగము— ఇక కట్నము బి. ఏ.కు ఐదువేలయినప్పుడు యం. ఏ.కు పది వేలండుట న్యాయ విరుద్ధమెట్లుగును? కాని చక్కదనము— చదువు— డబ్బు మొదలగునవి గల పిల్లయొక్కడ దొరకును? అందుకనే రంగావధాని కాలు బలపమయ్యేటట్లు వత్సరమునుండి దేశమంతయు దిరిగెను. డబ్బున్న చక్కదనములేదు. ఇక చదువున్నవాండ్రెందరు పదివేలు కట్నమిచ్చువారుకూడ

కనుపడలేదు. ఒకరిద్దరున్నను వారి పిల్లలు కురూపులు వారుమాత్రము పది వేలు కట్నమిచ్చుట. గాక పిల్లకు ఐదు వేల రూప్యముల నగలకూడ నియ్యగలరు. కాని చేయునదియేమి? పుత్రుని వివాహ విషయమున రంగావధాని యిదమిద్దమని నిర్ణయింప జాలక తొక్కుక్కొడుచుండెను. గ్రుడ్డిలో మెల్లయన్నట్లు ఐదు వేలిచ్చువారిలో మంచిపిల్లను చూచుచుండెను. ఒకనాడు వేంకటశాస్త్రి తండ్రిని సమీపించి యిట్లనియె “కట్నము కానుకల సంగతి మాట్లాడ వలదు,,

ఈమాటకు రంగావధాని విస్మయము బొందుచు “ఎందువలన,, అని యడుగ వేంకటశాస్త్రి లజ్జితుడై యొకింతవడి యోచించి నెమ్మదిగ ఇట్లనియె “కట్నముగైకొనుట యన ఎరుని యమ్ముట యనియేగదా? యర్థము,, ఆమాట వినినంతనే రంగావధాని మండి పడుచు నిట్లనియె “పోరా,,? బుద్ధిహీనుడా? నీచదువు సంధ్యలు ఏడ్చినట్లే యున్నది. అమ్ముటయా? ఆ. అమ్ముటయే. అమ్మిననేమి? నిన్నమ్ముటకు నాకు సంపూర్ణాధికారమున్నది. లేనియెడల నీ చదువును బెట్టినది యెక్కడనుండివచ్చును? నీకొరకు ఖచుక బెట్టినచెంత? వేలకువేలని తెలియదా? ఇంతడబ్బు ఖర్చుబెట్టించి ఇన్నాళ్ళుచదివినచదువిదేనా? వైరెతలలు వేసిందే? కట్నమంటె అమ్మడమా? చెట్టుచెడుకాలు మనకు కుక్కమూతి పించెలన్నట్లు— ”

వెంకటేశాస్త్రి తలవంచుకొని మారుమాట చెప్పక యటనుండి బయలుదేరెను. కాని యావిషయము చుట్టుప్రక్కలనుండు గృహములయందలి మిత్రుల చెవికెక్కెను. అందొక మిత్రుడు “వేంకటేశాస్త్రి గంటలకొలది కాలముపన్యసించెదవే వరశుల్కము కన్యాశుల్కము గూడదని! రహస్యంగా విదువేలకు బేరమా! బాగున్నది! ఉపన్యాసములతోడ బనియేమి! చెప్పనదొకటి చేయునదొకటియూ! పది చెప్పటకంటె యొకటి చేసి చూపించుట మంచిది” అని నుడువ వేంకటేశాస్త్రి తలవంచుకొని నీళ్ళునములుచు ఇట్లనియె. “ఏమిచేసేదీ? చిన్నప్పటినుండి మానాయనయెదుట మాట్లాడి యెరుగను. అడ్డుచెప్పిన కోపం. ఏమిచేయుటకు దోచుటలేదు,, ఈమాటల కాతని మిత్రులు ఈతడు పితృభక్తియందు రామచంద్రసార్వభౌము డురాయని నవ్వజొచ్చిరి. వేంకటేశాస్త్రి మాత్రము విచారముగ నుండెను. వేంకటేశాస్త్రి తండ్రితోడ మరుమాటాడలేదు. ఆతని తల్లి గతించినప్పటనుండియు తండ్రియే యీతని పెంచి పెద్దవానిని చేసి చదువు సంధ్యలు చెప్పించెను. అందువలన తండ్రిమాటల కాతడు ఎదురు చెప్పట శక్త్యపడదు. ప్రతివిషయమున నాతని కోరిక లీడేర్చుటయే ధర్మమని యెంచుచుండెను. మరియు, తల్లి నగలు, భూములు బుట్ట మొదలగునవి యీతని చదువుక్రింద వ్యయమగుటయే గాక ౨౦౦౦ లదాక ఋణమాయెనను విషయము వేంకటేశాస్త్రికి తెలియనిది కాదు. అందువలన వెనుకకు జనిన గొయ్యి ముందుకు జనిన నుయ్యి, అను సామెత ననుసరించి యెవ రేవిధముగ వెక్కిరించినను, మానమును చాల్చి సహింపుచుండెను.

చివర కొక సంబంధము కుదిరెను. వరకట్న మయిదువేలు. నగలు మొదలగునవి మూడువేలు. లగ్నముగూడ స్థిరమాయెను.

వివాహమైన తరువాత హగృహప్రవేశమై, మూడు దినములుండి మనుగుడుపులకు వెంకటేశాస్త్రి భార్య

తోడ అత్తవారింటి కేగెను. అచ్చట పదునైదు దినములుండి నెలకు 75-0-0 ల వేతనముమీద స్కూలు మాస్టర్ సంపాదించెను. తిరిగి స్వగ్రామమునకు రాలేదు. నేటివరకునచ్చట నెలకు ౧౫౦-౦-౦ వచ్చుచున్న హెడ్డుమాస్టరు పదవికిరాజీనామా యొసంగెను.

రంగావధానులు పుత్రుని బంపించమని రెండు మూడుత్తరములు వ్రాసెను. మనుష్యులను బంపించెను. జబాబు లేదు. నే నిక యింటికి రానని మాత్రము వేంకటేశాస్త్రి చెప్పచుండెను. కాని కారణమును వెల్లడించలేదు. అందువలన రంగావధాని మరియొక స్నేహితునితోడ బయలుదేరి వియ్యాల వారింటికి వచ్చెను. కాని పుత్రుడేదీ? పూటకూటింట—అందువలన భుజింపక గబ గబ పూటకూటింటికి పుత్రుని కాగిలించుకొని యేడ్వ జొచ్చెను. ఆదృశ్యమును చూచుచున్న చుట్టుప్రక్కల నున్నవారి హృదయము లదరజొచ్చెను. అప్పుడు రంగావధానులు పుత్రుని జూచి యిట్లనియె. “నాయనా! ఇంటికిరావా! నీ వింటు లేకుండిన నే నెందుకు? ఆరుమాసముల వయసునుండి పెంచి పెద్దవానిని చేసిన నేను నిన్ను విడచి యుండగలనా? రా! యింటికిరా! ౧౫౦-౦-౦ల ఉద్యోగము వీడి ౭౫-౦-౦ల ఉద్యోగమా? నాకర్మ” మనితలబాదుకొన జొచ్చెను. కొంతపడికి వెంకటేశాస్త్రి తలవంచుకొని “నేనింటికి రా” ననెను.

రంగావధాని— ఎందుకురావు?

వేంకటేశాస్త్రి— రాను. ఋణము తీరువర కిచ్చటనే

యుండవలయును. ఈగ్రామము వీడరాదు.

రంగావధానులు:— (అశ్చర్యచిత్తమున)నఋణమేమిటి?

వేంకటేశాస్త్రి ప్రత్యుత్తర మీయ మండెను. రంగావధాని : ఋణమేమిటిరా? : యని తొంగరగ నడుగు చుండ కొంతపడికి ధైర్యము చెచ్చుకుని తలవంచుకుని యిట్లనియె “నేను వీరికి క్రీత దానుడనైతిని. నన్ను నీవుపెంచి పెద్దవానినిచేసి

అయిదువేల రూప్యములకు విక్రయించితివి. అందు వలన నీగ్రామమందేయుండి నడ్డీతోసహా అయిదు వేల రూప్యములు మామగారికి చెల్లించినగాని యీవూరు దాటుటకు వీలులేదు. ఋణముదీరిన తర్వాత నీకడకు నత్తును.,

అమాటలు విని ప్రక్కనున్నవారిలో కొందరు నవ్వజొచ్చిరి. కొందరు విచారింప జొచ్చిరి. అత్యుగౌరవమున్న ఇట్లుండ వలయునని కొందరు నుడువుచుండిరి. అమాటలు రంగావధానుల చెవు

లకు ములుకులువలె నుండెను. వియ్యంకుని మోము విప్పారెను. అతనిమోము విప్పారిన కొలదిని రంగావధానికి అరికాలిమంట తలకెక్కుచుండెను. దుఃఖము-క్రోధము-భయములవలన తల్లడిల్లుచు చేయునదిగాన రాక వియ్యంకుని మోముకేసి చూచి చూచి భుజింపక స్వగ్రామమునకేగి నాల్గవదినమున తిరిగి వచ్చి వియ్యంకునికి ౧౧ వేల రూప్యము లిచ్చి “ వెంకట శాస్త్రిని బంపించు”మని యడిగెను.

పండ్ల బేరము .

ఉ॥ గాయకమిత యేమిటి కకాలపు బండ్లకు? రాలుగాయ కాదాయిది? జీడికంపెచట దాచెదు? పైపయి కావిరంగుఁ
మాయమునేసి మేల్తరము మామిడి పండ్లని బూకరింతు వేమోయి? లనద్ర) సానుభవమున్నది మాకును! తెంకపుల్పులేఁ
గాయలనేటి నీకడుపు కక్కుటితిఁ బదిమందిలోనఁ బండ్ల్యోయని యెట్టులమ్మేదవోకో? పరి పాకముఁ జెందునంతకుఁ
జేయఁగ రాదోకో కృషి? యిసీ చెడఁ గొట్టితి చెట్టు పేరిటుల్
కోయకు కోతలింక ననగొంతుకఁ జుట్టెచు, చొల్లునోటి పుల్లాయకు నచ్చునీరసము! ఆవలి పత్రపూటాంతరంబునఁ
జేయిడి చూతునా రక? మిసీ! కలగల్పొనరించి తే విజాతీయము దేశవాళి? విడదీసినఁ గొందుము దేశవాళులఁ
తీయదనంబు చిప్పిలెను తేనెల సోనల వోలె సారముఁ
మాయని వర్ణ సావ్యవము, మాకు హితంబులు దేశవాళులన్
హాయియు, మేలుపల్కుబడి, యర్థసమృద్ధియు సాధువృత్తి దేశీయపుఁ బండ్ల బేరమునఁ జేకురు, బేరములందు నెల్లఁ బై
చేయిగ లెక్కవచ్చు, ధనసిద్ధికినై కనుగొయ బేరమున్
జేసుకుమింకమీద! గృహిణిజేసి ఫలించి రసాను భూతినా
ప్రాయమునీకుఁ జేకురి రసాను భవజ్ఞులు మెచ్చునంత కున్ ॥

(కం॥ పీ॥ విసవరాజుగారు.)

పులికేశుని అశ్వమేధము.

(చిల్లరిగె శ్రీనివాసరావు గారు)

రాజునగా నెవరు? ప్రజయనగా నేమి? రాజు ప్రజకు ఆత్మ ప్రజ రాజకు శరీరము. ఒకానొకప్పుడు మన ఆంధ్రదేశమున చాళుక్యవంశమునఁ బుట్టిన పులికేశుడు మనదేశీయుల కాత్మయయ్యెను. ఆయనను కేంద్రముగాగొని మన యాంధ్రులొక్క మహారాష్ట్రముగా విజృంభింప నారంభించిరి. ఆవిజృంభణము అశ్వమేధయాగమని యా కాలమున సాధింపబడుచుండెను. పులికేశ మహారాజు ధన ధాన్యసంపదల సేకరించి దానధర్మములను చేతబట్టి ధర్మ పత్ని సమేతముగ యాగదీక్షను స్వీకరించెను.

ఫాల్గుణమాస శుక్లపక్ష దినంబులు ముద్దులవెదజల్లుచు దయసేసి యున్నవి. యాగాశ్వమును యజ్ఞశాలకు దీసికొనివచ్చిరి ఋత్విజులు మంత్రములను చ్చాటనముసేసిరి. పవిత్రజలంబుల నాయశ్వంబుపై పోసి స్నానంబు చేయించిరి. సోమయాజియగు పులికేశుడు మహావీర్యవంతమ్ములగు మంత్రముల నాయశ్వముయొక్క చెవిలోపల్కెను. శత్రువులచే బట్టుపడకుండనొక్కసంవత్సరము భూసంచారముచేసి మరల నాయజ్ఞవేదికకు వచ్చి దేవతలను ఆత్మతోడను మానవులను తన శరీరముతోడను తృప్తిచేయుటకు తనను సమగ్గణచేసుకొనవలెనను హెచ్చరిక

వాక్యములను ఆయన చెప్పెను. ఆ అశ్వము ఆమాటలను గ్రహించినట్లు సకిలించి తన కాలును నేలపై దువ్వెను. అపనులు శుభ శూచకములను యచ్చటి సభాసదులెల్ల సం తోషించిరి.

ఆ అశ్వమున కనేక చిత్రవిచిత్రమైన యలంకారములను జేసిరి. జాతీయ పతాకమును దాని వీపున గట్టిరి. అది స్వేచ్ఛగ విహరింప నారంభించెను. అదిపోయిన నెల్లెడల పోయి యాపదల నెదుర్కొనుటకు సంసిద్ధులై యరచేతులతో ప్రాణములను బెట్టుకొని యవసరమైన తఱివి పారవేయుటకు సంసిద్ధులై నాలుగువందల యోధాగ్రే సరులు వెంట నడిచిరి. ఈనాలుగువందలును రథతురగ హస్తీ పదాతి బలాబుల కొక్కొక్కవంద చొప్పున చేరిన వారై యొప్పి యూడిరి. వీరు వింధ్యపర్వతాబులు హద్దు చేసుకొని సేతువువరకును గలదేశమును జుట్టి తిరిగిరి. ఈమధ్యదేశములోని రాజులెవ్వరును పులికేశుని యధికారమును ఢిక్కరింప సాహసించ లేదు. అందఱును చక్రవర్తి పులికేశ వల్లభునికి కానుకలను సమర్పించి పులికేశుని తమ సార్వభౌమునిగా స్వీకరించిరి.

సంవత్సరము మీద నొక్క మాసము నడచెను. వసంతఋతువు తన నవలావణ్య విలాసము లన్నిదిశలకు నమ్మచు తొడివెంబడుచు పుడమిపై కేతెంచెను. ఆసమయమున రాజధానియగు వాతాసి నగరము యొక్క శోభచెప్పు దరంబుగాదు. రాజధానియందు రాజసేవకులు బయలుదేరి తమ శిల్పచాతుర్యముచే ప్రకృతి సౌందర్యమునకు వన్నె నెట్టుచుండిరి. మరుజుని పైపుణ్యమును కృత్రిమంబని యాక్షేపింతురేగాని యానాడు చూచిన వారికి పరిమేళ్యుని పుత్రుండైన మనుజుని కళ్ళానైపుణ్యము తండ్రి చాతుర్యముచేమియదీసిపోవునట్లుగాన్పించు లేదు. దేవమానవుల చాతుర్య సమ్మేళన మారోజు పట్టణమున కద్భుత విలాసము సంగెను. ఎత్తుపల్లములపై రచించబడిన యాపట్టణము తరంగమాలాలంకృతమైన మహా సముద్రంబుగా గాన్పించెను. వీధులెల్ల నద్దంబు పరచినట్లు మెరయు చుండెను. వివిధ దేశములనుండి వచ్చిన పండితసామంత యోధమంత్రి బాంధవ ప్రేక్షకాది జనులకు తగిన విడుదుల నేర్పాటుచేసిరి. పాతాళ గంగను బయటకు తీసి స్నానపానంబుల కనుకూలమైన యేర్పాట్లు చేసిరి. వచ్చినవారందఱును సంతోషమున బ్రాద్దు పుష్పటకు వివిధ వినోదంబు లేర్పాటు చేసి యుండిరి.

ప్రధాన యజ్ఞశాల చాలపెద్దది. అచ్చట యజ్ఞాశ్వము యూపంబునకు గట్టబడి యుండెను. దానితోపాటు మఱి కొన్ని గృహ్యజంతువులును అక్కడ ఇతర యూపంబులకు కట్టబడి యుండెను. అనేకలరణ్యక

జంతువులును బలియగుటకు తీసుకొని రాబడియుండెను. పులి కేశుడును ఆయన పట్టమహిషియు దీక్షగైకొని యజ్ఞశాలను గాచుకొని యుండిరి.

రాత్రి రెండుజామాలాయెను. కాని పట్టణము మాటుమణగలేదు వెన్నెల పిండి యారబోసినట్లుండెను. అక్కడక్కడ జనులు గుంపులు గుంపులుగా గూడి కబురులు చెప్పుకొనుచుండిరి. కొందరు నేలమీద కూర్చొని వాద ప్రతివాదములు నేయుచుండిరి. కొందరు వీధులసభ్య నిలచియుండి పులికేశుని గూర్చి యాహాహా యని స్తోత్రము చేయుచుండిరి.

ఆసమయమున నొక్క యాగంతుడు యజ్ఞశాలకు వచ్చి మహారాజు సందర్శనము వెంటనే కావలెనని కోరెను. మహారాజుతక్షణమే యాతని కొక్క గుప్తదర్శన మిచ్చెను.

ఆగంతుడు:— మహారాజా సాహసము చేయుదురా?

పులికేశుడు:— సాహసము నేయకున్న మహారాజు నెట్లగుదును?

ఆగం:— అట్లులైన నావెంట రండు మారు వేషముతో.

పులికేశుడు:— అవశ్యము వచ్చెదను.

ఆగంతకుని వెంట మహారాజు ఒకవృద్ధభటుని వేషముతో బయలుదేరెను. పుర బాహ్యప్రదేశమున నొక పర్వతపంక్తిగలదు. ఆపర్వతములలో నొకదానియందు పూర్వ మెన్నడో బౌద్ధులచే నొక చైత్యము దొలవబడియుండెను. ఆచైత్యమే మఱికొన్ని

శతాబ్దములకు హిందూ సన్యాసులకు నివాస మైయుండెనని యాగోడల మీద చెక్కబడిన పౌరాణిక విగ్రహముల వలన తెలియుచుండెను. కాని యానాటి కాలమున నదిపాడుపడియుండెను. అందుపిశాచము లుండుననుభయముచే నెవ్వరు సచ్చోటికి వచ్చుటలేదు. చెట్లుచేమలచ్చుట పెరిగి లోకల భయంకిరముగ నుండెను.

వీరలిద్దరును లోపల ప్రవేశించు సరికి లోపల నలుగురైదుగు రెవ్వరో యొకసన్నని దీపము ముందర కూర్చొని మాటలాడుచుండిరి. పులికేళువొక మూల వాగుకొనియుండెను. అగంతకుడు పోయి తిక్కిన వారితో కలుసుకొనెను.

“ఏమంత యాలస్యము చేసితి”నని యా యోధులలో ప్రధానమూర్తిగా గాన్పించిన పురుషుడు ప్రశ్నించెను.

“లోకమునంత కన్నుమూయుట కెన్నివనులు చేయవలసియున్నది?” అని అగంతకుడు జవాబు చెప్పెను.

“సికారకే వేచి యున్నాను.” అని యా ప్రధాన పురుషుడు తన యువన్యాసమును ప్రారంభించెను. “సోదర వీరులారా! స్నేహితులారా! ఈయజ్ఞము నెన్ని కష్టములబడి ఈవిజయమునకు తెచ్చితిమో మీకు నేను వేరుగ జెప్పనక్కరలేదు. ఈ జయసంకీర్తనమును నిర్వక్రముగా నేను మీనాయకుడనై నడిపించితిని. నేనెన్నాళ్ళు వేచియుండినను ఎంత కష్టపడినను నాకీ రాజ్యాధిపత్యము దూరమగుచునే యున్నది. నాతండ్రియెంత పెద్దవాడైనను రాజ్యాధికారమును వీడ లేకున్నాడు.

ఇకత్సరలో వీడకున్న చూయన్నదమ్ములలో కలహములు తప్పవు. కేవలీతో యజ్ఞము సాంతము కాగలదు. వారందరును నాకు వశులైయున్నారు. వృక్షరాజును రహస్యముగ గడతేర్చిన చెడల వారందరుండగనే నాకు పట్టాభిషేకము సేయగలవారు.”

రాజనోక్తులతో నొక్కడు గృహస్థుడు కయసుమి చిరపిన్గుట సంసారభారమును తన యావనచిరమల చూపులపై బెట్టి వానప్రస్థమున కేగునటులనే రాజులు వృష్టులైన రాజ్యభారమును బలవరాక్రమసంపన్నులగు పుత్రులపై వైచిత్యస్పృశేనుకొనవలెను గదా.

ప్రధానపురుషుడు — రాజ్యాధికారము

కంటెను ఆయన యశఃకాంక్ష నన్న బాధించుచున్నది. ఎక్కడవిన్నను ఆయననామ కీర్తనమే. ఎక్కడచుచినను ఆయన శాసనములే. ఆయన ఎన్నటికైన చనిపోయినను ఆయన పేరు అచంద్రాద్రిముగ నీభూమి మీద నుండును గదా. ఉండిన నుండనిమ్ము గాని నాపేరు ఎన్నటికైన ఈభూమిమీద నిలిచియుండునట్లు చేయుటకు అవకాశము వచ్చునా? అనిషయమై నాకు నిస్పృహత వాడముచున్నది. జీవితముక్షణభంగురము. నేనీ యశ్వమేధమును నడిపించుచు నెప్పుడో యేదో పోరాటములో పేరు నూరును లేకుండ చచ్చిపోవుదునని తలంచి నప్పుడెల్లను నాకు దిగులగుచున్నది. నేదీని భరింపజాలను. పోరు బల

మంతయునాది నేను బలమంతయు
మహారాజుది. అహహా నేనింక సహింప
లేను.

ద్రోహులు — మాదిగులు తీగ్చటకు
ఇవిగో మీఖడ్గములన్నియు సిగ్గుగా
నున్నవి.

ప్రథాన పురుషులు — ఏదీ ప్రమాణము
నేయును.

ద్రోహులు — మీపాదమాన. మాఖడ్గము
లాన (అని ప్రమాణముచేయుదురు.

ప్రథాన పురుషుడు — మీకు జయమగును
గాక పొందు. వారు బయలు వెడల
బోవుచుండిరి. అంతలో పులికేశుడు
బయటకువచ్చి యిట్లుబిగ్గరగా చెప్పె
ను. యోధులారా! మీరువిశేషదూ
రము పోనక్కరలేదు. నాకుమారునిది
పోరుబలము. నాది పేరు బలము.
నాపేరు బలమున నాదేశప్రజలకు
సుఖబలము సంపదబలము లభించు
చున్నవి. ఈ పేరు ఈకీర్తి ఇది
వట్టి భ్రమ. నాపేరు నాతల్లిదండ్రులు
పెట్టినదిగాని నాతోడవచ్చునది కాదు.

ఈ పేరును, ఈపేరును గొన్న ఈశరీ
రమును ఇచ్చట విడిచి పెట్టుటకు
వచ్చియున్నాను. మీలో విశేష
సాహసమున్న వాడు ముందువచ్చి
ఈరొమ్ము మీద మీఖడ్గమునుంచి
ఈ మాయ శరీరమును నాశనము
నేయుడు సందేహింపకును. ఇదిగో
రొమ్ము నారాజుద్రోహులు నిర్భాంత
పోయికత్తులుక్రింగపడవేసియామహా
త్మునకు నమస్కరించిరి. రాజకుమా
రుడు కత్తి నెత్తి హా యని తనను
పొడిచికొనబోయెను. పులికేశుడు
పరుగెత్తుకొని పోయి యాతని చేయి
పట్టుకొను నంతటిలో నాతడు ఆత్మ
హత్య చేసుకొనెను.

పులికేశుడు కన్నుల నీరు బెట్టు
కొనెను. కాని వెంటనే సంయమనము
చేసుకొని యానాగతి రెండవ వారలకు
తెలియకుండ యజ్ఞమును బూర్తిచేసి యతి
ధులనందరకును మర్యాదలు చేసి పంపివేసి
తన రాజ్యమును మనుమని కప్పగించి తాను
వింధ్యపర్వత గుహలందు తపస్సుచేసుకొన
నరిగెను.

తపస్సన నేమి? మానవుడు విశుద్ధాత్మయందు తన సర్వ స్వమును రూపాంతర మొందించుకొనుటను తపస్సనుచురు. శరీరము ప్రాణము మనస్సు బుద్ధి మొదలగువానిని యాత్మయందు సన్నివేశ మొనర్పవలయును. అప్పుడా పరశమణి స్వర్ణవలన నవియన్నియు దివ్యగుచ్ఛచ్ఛాయలతోడ లేజోవిరాజితమగును. అదియే నిజయమగు జన్మాంతరము. మనశరీరము మొదలగునవి దోషయుక్తములు. అందువలన వానినన్నిటిని రూపాంతర మొందించు సాధనను తపస్సని గ్రహింప వలయును.

* * * * *

అద్యప్రకృతియొక్క తీలా భూమిని ఆధార ముందురు. వాసనా సంస్కారముల వలన నాధార మంగు బ్రవహించు దివ్యశక్తి ప్రవాహము ప్రతి పదమున నడ్డగింప బడుచుండును. అందువలన జీవిత ఘటనలు రసహీనములై గన్పడుచుండును. కావున సాధనచేయవలయును. సాధనకు ముఖ్యాంగము శుద్ధి మానవుడు. లేక జాతి-సంఘములు-శుద్ధిబొందిన గాని సజీనమగు దివ్యశక్తి ధారాళముగ బ్రవహించిన గాని మానవునకు లేక జాతి-సంఘములకు ముక్తి గలుగదు. ఆత్మసమర్పణ యోగుల శుద్ధినితీ వేరు. వారు బహిర్విషయముల నెక్కుడుగ బాటింపరు. వారి సాధనయంతయు మనస్సుతోడ గూడియుండును. అంతర్జగత్తునకు సంబంధించి యుండును. అందువలన బహిర్విషయముల నెక్కుడుగ చాటించువారు వీరియందెక్కుడు తపస్వలను గాంచు చుందురు.

భారతీయుల పురాతన సాధన భజనలు నేడి నుప సంకలలుగ మారినవి. అందువలన జీవితము నెట్టి నియమముల నడిపింపవలయుననుటయే ముఖ్యము.

యోచన. ఈ విషయముననే మత భేదములు కలహములు గలుగుచుండును. భగవద్వింతనము బ్రారంభమైనవానికి నిద్రను త్యజింప వలయునను ఉపదేశము నిరుపయుక్తముగదా? శుద్ధి సాధనయందును విచారమందును జాతిభేదములు గమనించుట యసంభవము. పరమేశ్వర సాధనయందు మనోనివేశన మొనర్చిన వానిని జాతి భర్తృముల వలన వేరుగ భావించుటకు వీలులేదు. అట్లొనర్చిన యెడల నది యసంగతమగును. శుద్ధియన నేమి? సర్వవృత్తులను సంతర్కమునకు తీర్చివేయుచుటను శుద్ధియందురు. సర్వరూపములను స్వరూపమందు మేళవించి భావజలధియందు సంతరా మొనర్చు చుండవలయును. ఈవిషయమును విపులీకరించుటకు బ్రయత్నింతును.

* * *

శుద్ధి యనునది సాధనకు ముఖ్యాంగమని యిదివరకే చెప్పియున్నాను. అందువలన సాధన విషయమును స్పష్టీకరించిన యెడల శుద్ధియొక్క యావసుస్వప్నముగ గోచరించును. సాధనకు గురువుండవలయును. సద్గురుడు లభించని వాని యధోగతికి మేరయుండదు. సద్గురుడన నెవ్వడు? భగవానుడే సద్గురుడు. సాధనయందు సమర్పణము ముఖ్యము. తనను లోపింప జేసుకొనజాలని వాని సమర్పణము సార్థకముగాదు. దీనినే జీవించియుండగనే మరణించుటయందురు. ఈమరణమందే యమృతముత్పత్తి యగును. దివ్యజీవితమున కిదియే రససింధువు. అందువలన నెవ్వని కొరకు సమస్త మర్పింప గలమో యట్టి సద్గురుడు లక్షలకొలది సాధకులయందొకడైన దొరకుట దుర్లభము.

* * * * *

భావము ఘనీభవించినప్పుడే మాధుర్య స్పష్టి. నీకెట్టి భావముండునో యట్టిలాభమును బొందుచునను సాధువులగుల వాక్యము స్మరణీయము. ఈశ్వరుని యందు విశ్వాసములేని వానికి భావము గలుగదు. ఆంధ్రుల సాధన పూర్ణము. ఆత్మ స్వరూపముయొక్క పరిపూర్ణ వికాసము. ఇదియంతయు మనము కేంద్రీకరించు దానిమీద నాధారపడియుండును. భావ ఘన మాధుర్యమే గదా ప్రేమ.

* * * *

ఆ నందమునకు మూలము ప్రేమ ప్రేమోత్పత్తికి సానము ఆత్మ సమర్పణము ఒకని యందు మరియొకనికి భావ ముండవలయును. కాని యది యనన్య మమతా విశిష్టముగ నుండవలయును అప్పుడే ప్రేమ సంభవ మగును. భగవానుని మీద భక్తునకును, భర్తమీద భార్యకును, పరమేశ్వరునియందు సాధకు నకును మానవుని యెడల మానవునకును ప్రేమలుగను. ప్రేమోదయమైన యెడల సాధకుడు నిరవచ్చి న్నా నందమందునిమగ్నుడగును

ప్రేమ యత్యంత మమతాయుక్తమును, ఘనీభూతమునైన కొలదిని హృదయము నిర్మలమగుచుండును. అప్పుడు పులకలు బుట్టును. ఘనీభూతమగు ప్రేమద్రవించినకొలదిని సాధకుని హృదయము పరిశుభ్రమగు చుండును.

* * * *

ఈసాధనకు ముఖ్యాటంకము నివృత్తి. కొన్ని స్థలములయందు ప్రవృత్తిముఖమును ద్రిష్టినయెడల నది యెప్పటికిని సహజమార్గమును బట్టదు. అందువలన సాధకుడు మిక్కిలి మెలకువతోడ మెలంగుచుండవలయును. ప్రవృత్తి సహస్రముఖముల నడచుచుండును. అయినను గతియొక్క మూలాదేశము ఈశ్వర ప్రాప్తియై యుండ వలయును. ఈశ్వర ముఖమై ప్రవహించు ప్రవృత్తిని ప్రవృత్తియని నుడువుటకు వీలులేదు అప్పుడది రతిరూపమును దాల్చును. ప్రేమయొక్క గాఢ రూపమే రతి. పులకలు రతి యుదయమునకు నూచన. ఈశ్వరునియందు రతి బుట్టినయెడల రసము ప్రవించును. దీనినే రతియాస్వాదనమందురు. బహిరంతముల యందు పరమశుచి గలిగిన వారెల్లరీ యవస్థను బొందగలరు.

మానికమని చెప్ప వలనుబడదు. ప్రతియొక్కడును ఆత్మ ధర్మమువలన దీక్షితుడు గావలయును. ఆత్మ ప్రత్యము-భాగవత జీవితము- గావలయునను తీవ్రాకాంక్ష గావలయు. ఇది గలిగినవాడు గమ్యస్థానమును జేరును.

* * * *

ఆత్మశోధన కెట్టి వ్యవస్థయు లేదాయని ప్రశ్నింపవచ్చును. ఉన్నది. కాని తృటిలోన కాపీ నమును ధరింపవచ్చును. కాని యాత్మ సమర్పణ యోగుల శోధన నీతిమాత్రము దురవగాహము. కఠోరము. దీనిని బుద్ధితోడ గ్రహించుటకు వీలులేదు. ఇది బుద్ధికి యతీతమగు స్థలమున మెలక లెత్తును. కఠోరమనుటకు కారణమేమన నిది ప్రయత్నము వలన లభించునని కాదు.

* * * *

మధ్యయుగ సాధనయంగు దివ్యప్రకృతి నాజించవలయునను బ్రయత్న ముండెను. దీనికిముఖ్యోపకరణములు త్యాగము. నిగ్రహము కాని నిగ్రహమువలన వృత్తులు సమూలముగ నప్తముగావు. అందువలన భోగనీతియే ప్రసక్తియగును. పరిత్యక్తిసాధన యాకాంక్షయత్యధికముగ జ్వలించును. కావుననే జీవితము యొక్క యీ మహాసమస్యమీమాంస కొరకు శ్రీకృష్ణభగవానుడు సర్వధర్మముల బరిత్యజించి తననే శరణు జొరుమని చెప్పియున్నాడు. భగవదీత యందలి యాత్మసమర్పణ యోగము మన దేశమంద నేక ఛందముల ఆత్మప్రకాశ మొనర్చుచున్నది.

* * * *

త్యాగభోగములకంటెను, నిగ్రహములకంటెను, మనన ముత్తమము. మంచి చెడుగులకు సంబంధించిన వృత్తులు మనోజ్ఞేత్రమందెన్ని యుత్పన్నమగుచున్నను, మనన మొనర్చగలిగిన యెడల వాని నతిక్రమించ గలుగుచున్నాడు ఏ మనోవృత్తియు మిథ్యకాదు. మాయకాదు. అవియన్నియు స్వరూపము యొక్క రూపములు. కావున వానిని జీవిత శ్రోతమున బడనియక భగవానునికేసి త్రిప్పవలయును. అటుల త్రిప్పుటకూడ సుసాధ్యము. కావున సమస్త వృత్తులు-చింతనలు-కార్యములు మొదలగువాని నన్నిటిని భగవానున కర్పించి తన సర్వస్వమును రూపాంతరిత మొనర్చుకొనిన యెడల సాధకుడు చరితార్హుడగును. సంఘము-జాతి మొదలగునవన్నియు సమద్ధరింపబడును.

లోద్ర.

ద్రోలకు కొంగు
బంగారు వంటిది.

గర్భశయ రోగ నివారణి.

12 బా డ 1-8-0 లు 6 బా 0-10-0 లు

కేసరీకుటీరం, ఆయుర్వేదామధశాల

ఎగ్మూరు, మద్రాసు,

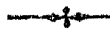
కౌటిల్యని అర్థశాస్త్రము

గ్రంథకర్తలు.

మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్య ఎం. ఏ. ఆకుండివెంటశాస్త్రి.

చంద్రగుప్త చక్రవర్తి ప్రధాన మంత్రియు చాణక్యుడగు నామాంతరము గలిగినట్టియు కౌటిల్యనిచే రెండువేలసూత్రములకు పూర్వము వ్రాయబడిన సంస్కృత గ్రంథమునకు సరియైన తెనుగు. శరిపాలన విభానమును గురించి మన పూర్వులు వ్రాసిన గ్రంథములన్నిటిలోను నగ్రగణ్యము. దీనినా ధారము చేసికొనియే కామండకాదులు

గ్రంథములు రచించిరి. పాశ్చాత్యులు సహితమిట్టి యుద్ధగ్రంథములేదని పొగడియున్నారు. ప్రాచీనకాలమందలి మన దేశము లోని రాజ్యము లెన్నపాలింప బడుచుండెనో తెలిసికొన గోరు నానికిని, చాక్రపరిశోధ కులందరికి, నిది యమూల్యమైనది. గ్రంథకర్త కాలమెన్ని గ్రంథమందు వ్రాసెనో పబడిన రాజ్యాంగముయొక్క ప్రధానలక్షణము లెన్నియును విమర్శించి య పోష్టాతము చేర్చి బడి యున్నది. 500 పుటల గ్రంథము. కాలికోబైగు ఖరీదు రు4-0-0 మాత్రము. వలయు చారుమా మిడిపూడి వెంకటరంగయ్య ఎం. ఏ. విజయ నగరము అని వ్రాయవలెను.

యూనిక్ అస్సూరెన్సు కంపెనీ లిమిటెడ్

హెడ్ ఆఫీసు 243 లాల్ బజార్ రోడ్ ధి కలకత్తా

[బొంబి ఆఫీసు- మచిలీపట్నం- (అంధ్ర దేశమునకు ప్రజాము రక్షణమునకు)

దేశబంధు చిత్తరంజన దాసుగారు మెంబరుగ నుండునట్టి దేశీయభీమాకంపెనీ.

పాటిలేని సమపాదులుగలిగి వాటాదారులుగ నున్న యాంధ్రులకు న్యవహారములలో పలుకు బడిగల స్వదేశీకంపెనీ యిదియొక్కటియే. ఇతర కంపెనీలవలెగాక ఆయాచోట్ల లోకల్ డైరెక్టర్లచే భీమామొత్తములు వెంటనే చెల్లింపబడును. అన్నికంపెనీల ప్రముఖములకన్న యీకంపెనీ ప్రీమియములు చాలాతక్కువ. ఏజంట్లనుంచి శీతముగాని కమిషన్ గాని యియ్యబడును. భీమాచేయించుకొనుటకు యిష్టముగలవారును, ఏజంట్లుగా నుండవలసినవారును యాదిగువ విరునామాలకు వ్రాయవలెను. డాక్టరు భో. పట్టాభిసీతారామయ్యగారు, బి. ఏ. యమ్. బి. సి. యమ్, లోకల్ డైరెక్టరు, బందరు. ఎం. విశల్ రావుస్వామయ్యగారు, డిజిటలైజ్మ దేశమునకు కార్యదర్శి, బందరు.

ముఖ్యోద్దేశము .

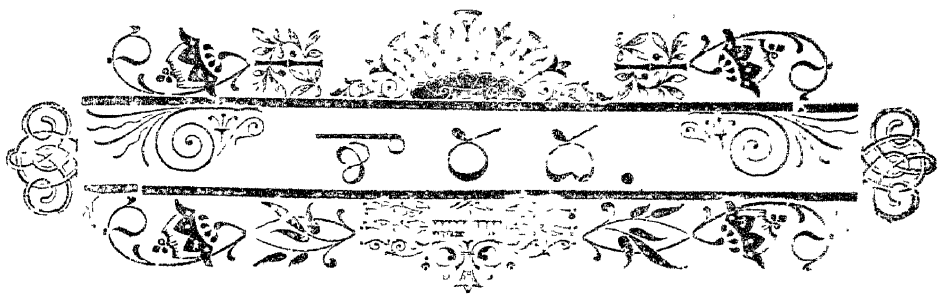
(1) ఒక ఫౌండ్రీని నిర్మించి అందు ఐక్స్ కాస్టింగు (ఇనుము కగుట మొల్దింగు) చుట్టు వేయుట నైజింగు, స్లెయినింగు నాయింగు రైపింగు క్రాస్ కటి (రూలకోయుట) మొదలగు జాయింటింగు రిఫెంటింగు టటింగు గ్రూయింగు పాలిష్ ని బర్నింగు ఫిలింగు సాష్టింగ్ మొదలగు పనులను చేయుటకు కావలసిన యంత్రములను (మెషీనరీ) యేర్పగుచుట (2) ఇనుము ఉక్కు యిత్రాడి మొదలగు లోహములను కలపలను, కొనుట అమ్ముట వాటిలో పనిముట్లను తయారుచేయుటతయారు చేసిన వాటిని అమ్ముట (3) మంచములు కుర్చీలు ఇనుప పెట్టెలు పలక కమ్మలు గుడ్డి కమ్మలు పటాలు సోఫా మెషీనులు తాళములు చాకులు కత్తెరలు బ్రష్లు పోటెక్ పెన్లు వగయిరాలు చేయుటకు (4) బుగారు వెండి రేకులు తీయు మెషినులు రాములు వారు లక్ష్మీహనుమతుడు మొదలగు మహాదేవుల విగ్రహములు మొదలగునవి నిర్మించుట (5) మిశనరీతో సున్నను గానుగాడించుట బెంగుళూరు పెంకులు చేయుట పైపు పోతపోయుట.

ఈ పరిశ్రమము లాభకరమైనదా కాదా యని సందేహించినవారు ఇంగ్లాండు అమెరికా జర్మనీ మున్నగు దేశముల భాగ్యపితులను గమనించినచో దీనియందు ఉత్సాహముగలుగక మానదు. మన దేశమున తాతాకంపెనీవారి లాభములను గూర్చి వినియేయుందురు. మన ఆంధ్రదేశమున నిదియొక నవీనమైన పరిశ్రమము ప్యాక్టరీలు మిల్లులు కొల్లగానున్నవి. వీటికన్నిటికి సామూహము నప్లయి చేయుటకు నెన్ని పౌండ్లీలు స్థాపించినను లాభమురాగలదు. అన్ని పరిశ్రమలకాపె నీ పరిశ్రమ యాదెక్కువలాభమురాగలదని గొప్ప యింజనీయరుల యభిప్రాయము. ప్రస్తుతము మన ప్రదేశమున నిట్టి పౌండ్లీలు లేకుండుటచేచి న్న మేకు దగ్గరనుంచి యితరదేశములకు నాధారపడి ధనము గోల్పోవుచున్నాము. మనదేశమున నిట్టి పరిశ్రమము నట్టి శిల్పవిద్య కుదురునామని కొందరు సందేహించుచుందురు అవకాశములు లేక వేలకొలది శిల్ప విద్యాధికులు మనదేశమున హీనస్థితియందున్నారు. అట్టివారికిందగిన ప్రోత్సాహమిచ్చిన యొడల చేయరాని దేదియులేదు. మనము తగినంత పి. యమ్. పండిత అండ్ సన్స్ కంపెనీవారు యీ కంపెనీకి మేనేజర్లుగా నుండుటవలన వివిధములగు శిల్పములను నిర్మించుటకు మంచియార్గము యేర్పడినది. యీ కర్మాగారమునందు ధనము వెచ్చించిన కొలది లాభము చేకూరును.

ఇందున సాలుకు 100 లకు సుమారు 50 లాభము రాగలదని అంచనా వేయబడినది. గాన ధనాధికులెల్లరు దీనిలో వాటాలు త్వరితముగ పుచ్చుకొన గోరకము బ్యాంకర్లు:— రాయట్ ఇ డ్లెట్టియట్ బ్యాంక్ ఆఫ్ కలకత్తా గుంటూరు బ్రాంచి మేనేజరు డాక్టరు—

నడింపల్లి వెంకట లక్ష్మీనరసింహారావు పంతులుగారు ఎం, ఏ, ఎల్, బి.

రిజిస్టర్డు ఆఫీసు:— గుంటూరు

స చిత్ర మా స ప త్రి క .

సం॥ చం 6-0-0 .వి.వి. ఖర్చులు వేరు.

అ॥ సం॥ చం॥ 3.4-0

ప్రతిఅంగ్లమాస ముచివరవారము ప్రకటింపబడును.

— సూచనలు. —

— విలేఖకులకు —

ఇందలి విలేఖకుల యభిప్రాయములకు సంపాదకు జ్ఞత్తరవాదికాదు.

కథలలోని పాత్రములు కల్పితములు ఎవరినుద్దేశించి వ్రాయునవికావు.

వ్యాసములు, కథలు, పద్యములు, పటములు మొదలగునవి సంపాదకుని పేరపంపవలెను. ప్రకటింపబడని వ్యాసములు అణాచీటి పంపినపంపబడును.

విలేఖకులు కాగితమున కొకప్రక్కనే స్ఫుటాక్షరముల వ్యాసమును వ్రాయవచ్చును. ఏమాసములో పడవలసిన వ్యాసములూ మాసము 1, 2 తారీఖుల లోపల మాకు చేరవలెను.

— చందాదారులకు —

తమచిరునామా మూరినపుడు చందాదారులు తప్పకమాకు తెలుపవలెను. ఈవిషయమున నశ్చిద్ధచే చేరనిసంచికలు నిరిగి పంపబడవు.

నియమితకాలమునకు తరువాత 15వో జూలలో ప్రతికచేరనియెడల చందాదారులు మాకు రిపోర్టుచేయువలయును. ఆలస్యముగ రిపోర్టుచేసినయెడల చేరనిసంచికలు పంపబడవు. చందాదారులు మానునాయునపుడు తమచందాదారుసంబంధ వ్రాయుచుండవల

— కావలెను. —

(1) భంగిమముల చిత్రములు. (poses) అంధ్ర నటకుల అభినయ కళాకాశలమును తెలుపు చిత్రపటములు మా పత్రికలో ప్రకటించుటకు కావలెను. ఛాయాపటముల పంపుచు

వానివిశేషాంశములను వ్రాయవలెను.

(2) ప్రాచ్య చిత్రకళకు సంబంధించి ప్రాచీనులచేల్పింపబడిన చిత్రములు, నవి పంపవలెను లేనిచో వానిఛాయా పటములుగాని విశేషాంశ ములతో బాటుకావలెను.

(3) కావ్యజగత్తు నందలి ప్రాకృత భారత సభ్యులను సమాలోచించు విమర్శనా వ్యాసములు కావలయును.

(4) ప్రహసనములు, ఏకాంక నాటకములు చిన్ని చిన్ని కథలు, కావలయును.

(5) అంద్రదేశమునందలి రమ్యదృశ్యములు వానిలభివర్ణనములు కావలెను.

కృతజ్ఞతతో స్వీకరించి ప్రకటించెదము. ఏకారణముచేగాని ప్రకటింప బడకున్నవి తిరిగి పంపి పేయబడును.

మానేజరు "కారద"

మచిలీపట్టణము.

గుణము అద్భుతము !

అమృతధృతి.

నాజీ పరీక్షింపుడు!

అమృతధృతి.

చెవిపోటు, పంటిపోటును
పోగొట్టును.

తామర, గజ్జి, టీటు మాడుపూత
లలో మాన్పును,

గాయములు, కొట్టు, కొల్చులు,
బెణుకులు, పగుళ్లు ఒకపూతలో
నయమగును.

తేలు, జెర్రి, యితర విషపురుగుల
కొట్టు తక్షణమే గుణమునిచ్చును

తలనొప్పలు, పార్శ్వపునొప్పు
లను పారదోలును.

మూలవ్యాధికి మంచిమందు

జలుబు, శైత్యభారము, తలదిమ్మ
ఒక్క మోతాదులో నయమగును

వాయునొప్పులకు రామబాణము.

అమృతధృతి

రాత్రియైనను, పగలైనను రైలునందు
న్నను లేక మరెచ్చట ప్రయాణమునం
దున్నను ఒక నీసా అమృతధృతి యుం
చుకొనుట మిగుల జ్ఞేయకరము.

కలరా, యిక్ష్మప్లయెంజా మరియు యి
ట్టిరోగములు ప్రబలు సమయములందు
3. బొట్టు నీటిలో ఉదయము సాయం
కాలము యుపయోగించిన రోగము
అంటజాలదు. అమృతధృతి ప్రభావము
అనుభవజాలకు చెలిసియేయున్నది.

వెల 80 మోతాదులుగల నీసా 1. కి.

ర్పు 2-0-0,

వి. పి. ర్పు 0-8-0.

అమృతధృతి

దగ్గుల (ఎట్టిదన్నలైనను) పో
గొట్టును.

ఉబ్బసమునకు సాటిలేనందు

లజ్జమును పోగొట్టును.

కడుపునొప్పలు (ఎట్టినొప్పల
నైనను) ఒక మోతాదులో పోగొ
ట్టును.

వాంతులు, విరేచనములు, నెత్తు
రుబంక ఒక్క మోతాదులో నయ
మగును.

కలంకు యింతకు మించినవంద
లేను.

జ్వరములు ఒక మోతాదుతో నిలచి
పోవును.

పక్షవాయువునకు సాటిలేనిది.

పండిత శ్రీ ద్వారకా
డి. గోపాలచంద్రగారి

ఆయుర్వేదాశ్రమము

4-, ఆచారప్పన్‌విధి, జాబ్బిటపున్, మదరాసు.
సకలవిధరోగములకును సుప్రసిద్ధములగు
శాస్త్రీయాయుర్వేదావధములకు ఖని

జీవామృతము

అన్నివిధములగుబలహీనములను పోగొట్టును
వ్యాధులను రాకుండజేయును. రక్తవృద్ధిజేసి,
బలమునిచ్చి, నిద్రాణను పోగొట్టి, శరీర
మును గాపాడును. సీసారు. 6—4—0

అమృతామలకతైలము

విద్యాధులకు, యోచనాపరులకును చాల
యుపయోగకారి, శిరోరోగములను, కండ్ల
వ్యాధులను పోగొట్టి, కండ్లకు దలుపనిచ్చి, మెద
డును, మోడుకలను, మొత్తముమీద శరీర
మును గాపాడును. 6 అవున్సు సీసారు. 1-0-0

క్షేగుమందులు

లోకప్రసిద్ధములైనవి. దేశ దేశములందును
విరివిగ ఉపయోగింపబడుచు శాఖింపబడు
చున్నవి.

జ్వరమునకు పానకముగడ్డలకు ఘృతము (కలసిన)
పెద్దసెట్టు రు. 2-2-0 చిన్నసెట్టు రు. 1-6-0

కలరామందులు

వాంతిభేది వ్యాధికి విక్రయంపబడు మందులలో
కల్ల శ్రేష్ఠమైనవని ఖ్యాతి గాంచినది.

6 అవున్సుల ద్రావకము, 12 మాత్రలును
గలవి. ఒకసెట్టు రు. 1—2—0.

అన్నిటికి ప్యాక్కింగు పోస్టేజి ఖర్చులు ప్రత్యేకము.

ఇంకను అనేక దివ్యావధములు మాయొద్ద
సిద్ధముగ గలవు. వ్యాధి వివరములు వ్రాయుడు,
మా క్యాటలాగునకు వ్రాయుడు.

కుసుమరోగనివారణి.

—అశ్రిష్ఠి—

ఈఅవుషధము కుసుమరోగంబులుగల స్త్రీలు
15 దినంబులు సేవించిన స్త్రీలు ఋతుకాలము
నకు బహిష్టుకాకుండుట, తరుచు బహిష్టుగుట
ఋతుకాలమందేగాక తరుచు తెలుపు, యెరుపు
పసుపు రంగుగా బట్టలగుచుండుట, కాళ్లు,
చేతులు, నడుము లాగుచుండుట, నిస్సత్తువ,
శరీరము శుష్కించుట, ఆకలి మందగించుట,
అధికనిద్ర సంతానహీనత మొదలగు కుసుమ
రోగ దుర్గుణములన్నియు నివారణయి సంతాన
వతులయ్యెదరు. అవుషధమును సేవించినమూడు
పూటలలో గుణము తెలియగలదు, అవుషధము
యొక్క ఘనతకుమెచ్చి కొందరు యోగ్యతా
పత్రములనుగూడ యిచ్చియున్నారు. కఠినపథ్య
మేమియులేదు. వి. పి. ఖర్చులు వేరు.

15 దినములకు సరిపడుమందు.

వెల డబ్బా 1కి రు. 5—0—0.

ఋతుశూలసంహారిణి

ఈ మందు బహిష్టయినప్పుడు వచ్చే కడుపు
నొప్పి వ్యాధిగల స్త్రీలు వారం దినములు సేవిం
చిన అమోఘముగా పనిచేయును. అవుషధము
సేవించిన 24 గంటలలో గుణము తెలియగలదు.
ఇదివరకు అనేక డబ్బాలు ఖర్చులయినవి. ఖర్చు
అగుచున్నవి. వెక్కుమాటలే? ఒక డబ్బా
తెప్పించి వాడి చూడుడు. వి. పి. ఖర్చులువేరు.
వారం దినములకు సరిపడుమందు వెల. డబ్బా
1కి రు. 2—8—0

వరా:- అవుషధములు కావలసినవారు రోగ
వివరము వచున్చు, వ్యాధి ఎంతకాలమునుండి
వున్నది. వివరముగా తెలుపుడు.

ప్రొఫ్యూటర్లు, పి. యస్. రెడ్డి లిండుకో.

శ్రీరామ విలాస శాస్త్రీ, రావులపాడు.

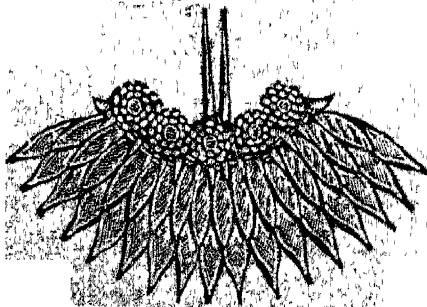
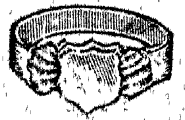
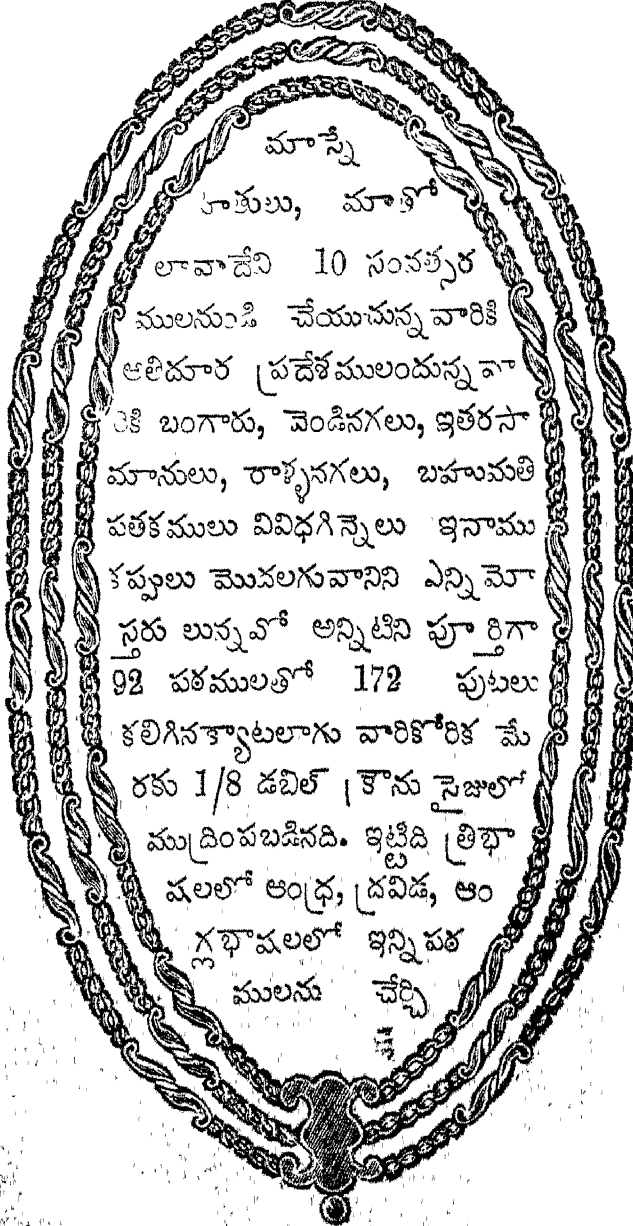
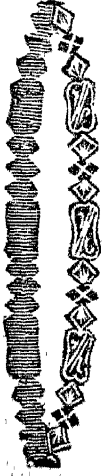
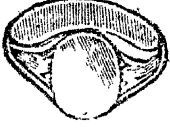
శాస్త్ర పేట పోస్టు, గోదావరి జిల్లా.

తప్పక చదివించుడు!!

చాలముఖ్యము!!

జరూరు!!

21 (8)

విషయ సూచిక

పుట.

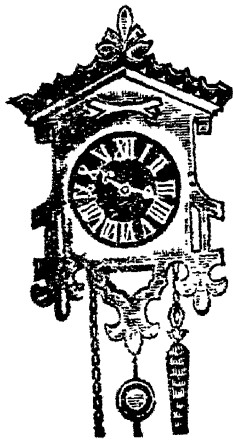
1. హిమబిందు. (నవల) ... (అడివి బాపిరాజుగారు)	౧౪౫
2. రూపమతి. (కథ)	౧౫౦
3. ఆహారము.....పి. వె. స. న.	౧౫౯
4. అంతకుమూలము. (ఒక ప్రహసనము)	౧౬౩
5. మాతృదేశము (పద్యములు) కోటగిరి వెంకటకృష్ణరావు బహుద్దలజమీందార్ గారు	౧౭౧
6. శ్రీశంకరవిద్యాలయము (చిత్రము) (బాపట్ల)	౧౭౩
7. మహారాష్ట్రుల సాంఘిక చిత్రము. ప. వెంకటసుబ్బారెడ్డిగారు	౧౭౯
8. పౌణ్యముహూర్తము (కథ) ... .. కా. రాఘవాచార్యులుగారు	౧౮౦
9. నన్నయకు పూర్వము పద్యములు గలవా? చిలుమూరి నారాయణరావుగారు బి. యే. యల్. టి.	౧౮౪
10. వసంతసంగీతము. (పద్యములు) ... .. పెనుమర్తి. వెంకటకృష్ణముగారు	౧౮౬
11. చంద్రాలోకము. (చిన్న నాటకము) ప. లక్ష్మీనృసంహేచ్ఛారెడ్డిగారు, ...	౧౮౭
12. సుధారాగము. (పద్యములు) నాళము కృష్ణారావుగారు	౧౯౫
13. నవలలు పాత్రపోషణము... .. దర్శనయజ్ఞేశ్వరసోమయాజులుగారు బి. యే. యల్. టి.	౧౯౭
14. వారిదము. (పద్యములు) ... (గీతాసక్తుడు)	౨౦౮
15. ప్రాచీనజాతులు... .. పెండ్యాలవెంకటసుబ్బారెడ్డిగారు	౨౦౯
16. నిరాశ (పద్యములు) ... .. జం వెంకటశర్మకవిన్నకాశ్రిగారు	౨౧౨
17. నేత్రము (దృష్టదోషము) ... .. వేమూరిమర్రినాగేశ్వరరావుగారు బి. యే; యల్,	౨౨౬
18. నలీయోగి చరిత్ర	౨౨౬
19. మోహిని ... .. యం. ఆండు. యస్.	౨౨౮
20. భగవద్గీతానలీ (పద్యములు) ... శ్రీరాజమంత్రిప్రగడ భుజంగరావుగారు	౨౨౯
21. భక్తహృదయము (పద్యములు) ... పుతుంబాక శ్రీకృష్ణయ్యగారు	౨౩౨
22. ఆస్థైలియా ... (సచిత్రము) ... ఆర్. రంగనాథశాస్త్రిగారు	౨౩౩
23. ముకుళములు ... (పద్యములు) ... (సత్యకామి)	౨౪౩
24. శ్రీ లక్ష్మీనృసింహ రాజయోగేంద్రులు (బుద్ధవరపు పట్టాభిరామయ్యగారు)... ..	౨౪౪
25. యజ్ఞముల ప్రభావము సు. నరసింహశాస్త్రిగారు	౨౪౫
26. జాతివిజ్ఞానము ఆ. సోమసుందరరావుగారు	౨౪౯
27. నృత్యకళ నారాయణదాసుగారు	౨౫౪
28. ప్రణయకుమారి. (అధికార్థ సూర్యనారాయణరావుగారు బి. యే. బి. యల్.)	౨౫౯

29 సంఘటితమైనది.	(క. విశ్వసాధ చయనులు గారు.)	...	...	...	...
30 భగవద్గీత.	(యోగశాస్త్రాభ్యాసము.)	...	...	...	...
31 దర్శనము గూర్చి.	(కథ) (ఉ. లక్ష్మీనారాయణ గారు.)	...	...	...	...
32 ఆలోచన.	...	...	...	...	...

❀ త్రివర్ణచిత్రపటములు ❀

- (1) వేదనము,
(2) విశ్వరూప ప్రదర్శనము

ప్రఖ్యాతివహించినది

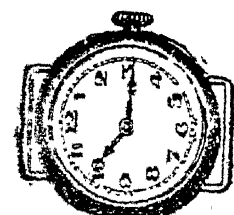

మాయొక్క టీకొటాగడియారములు చాలా పేరునహించినది. జర్మనీ దేశములో చేయబడినది. కాలమునకు సరియైన ఖంటను చూపుగడియారము ఇది ఒకటియే. యిప్పుడే అర్జరు యివ్వండి, ధర 1కి రూ 3/-
షీటరు వాచికంపెని
తపాలు పెట్టె 27
మదరాసు

ఏషియన్ కమర్షియల్
ఎక్స్చేంజ్ కంపెనీ లిమి
టెడ్ బొంబాయి.

20 సం॥ రముల వయస్సుగలిగి మనిషి
రు 2000 లకు 25 సం॥ రములకు భీమాచేసి
యెడల సంవత్సరమునకు రు 101-8-0 చొ
ప్పున 25వండ్లిచ్చిన పిమ్మట 25 ఎడ్లనిశ్చిత కా
లమునకు రు 200 యివ్వబడును ఆయన యివ్వ
వలసిన అనంతరము కిస్తీలు పుచ్చుకొనకయే
వాలసులకు రు 2000 లీయబడును.

దీపము లేక గంట తెలిపెబంగారు వన్నె చేతి
గడియారం

పైకను పరచిన బంగారునన్నె
గడియారం దీపము లేక రాత్రి
లలో గంటలు తెలుపును దీని
చుట్టు కోలతీ సుమారు అర్థరూ
పాయ సైయితము యుండును
యిది ప్రసిద్ధికెక్కిన స్విజర్
లాండుదేశముల వలన చేయబడ్డది యిది సుమారు 3వది
వీరకు బాగుగ నిడచును రిపేరు లేకనే యుండతగిన
యిదిచేతికి వొక బంగారు అభరణమువలె యుండు
యీవరకు యెచ్చుటను దొరకట దుర్లభము క్రయం
కి రు 8/8 సాదా రు 7/ చేతిగొలుసు ఈనామగా
యివ్వబడెను,

భీమాచేయించు కొనదలచిన వారును
కమిషన్ వద్దతి మీదగాని జీతము వద్దతి
మీదగాని కంపెనీకి పనిచేయదలచిన వారు
యీదిగువ అడ్రసునకు వ్రాసి తెలుసు కొన
వచ్చును'

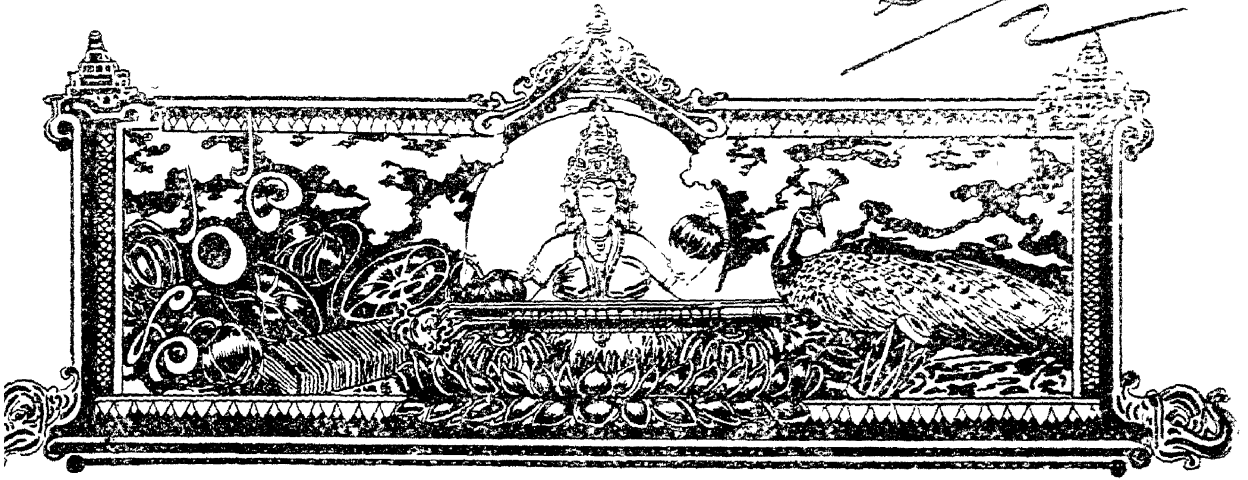
సెక్రటరీ

ఏషియన్, కమర్షియల్, ఎక్స్చేంజ్ కంపెనీ

ETONIA & CO
POST BOX 65
MADRAS.

లిమిటెడ్
మద్రాసు బ్రాంచి గుంటూరు.

చైత్రము, రక్తాక్షి.

రెండవ వత్సరము { మచిలీపట్టణము, ఏప్రిల్, ౧౯౨౩. } సంబుటము ౧
సంఖ్య ౨

హిమవిందు.

[అడవి బాపిరాజుగారు.]

మూడవ ప్రకరణము, సేనాధికారులు.

:0:

సమవర్తి మధ్యమ పర్వస్వి. అయిదడుగుల
చుండంగుళముల పొడవు, కమ్మచ్చుల తీసిన అప
యవ స్ఫుటత్వముకలిగి రాతి విగ్రహమువలె ధూమ
చ్ఛాయగలవాడు. పోటుమానిసి. అనేక యుద్ధముల
గట్టిబారిన దేహముతో మదించిన మాగధ మహిషము
వలె మత్తిలియుండును. ఉపసేనా నాయకులలో
నుత్తముడు. ఇరువదియైదువర్షములదడిసినవాడు. మెలి
కల గట్టిన మీసములు, ఎడమచేతనున్న కళ్ళేము
గుర్రము మెడమీద పదలి వడితిప్పచుండెను. కడి
చేత చురుకున్నది. అతడాగోహించి స్వారీచేయు
నాతని గుర్రము అశ్వములతో నుత్తమమైనది. అతడు
జుంబున ధాన్య కటక నగరపీఠుల జనుచుం డననే

కులు నమస్కృతు లొనరించు చుండిరి. సమవర్తి
ధాన్య కటక నగరవాసులకు పరమయిష్టుడు.

అతడట్లు జనిజని సైన్యశాలకు బోయెను.
సమవర్తి ఆంధ్రచమూపతులలో నొకడు. పృథ్విరాతి
గాంచినవాడు. అనేకులు సైన్యాధికారు లీతనిచుట్టు
మాగిరి. “ఆంధ్రవీర” యని వారు తమ సంతోష
మును వెలిబుచ్చిరి. “రేపు ఖేలనా మహాత్మవము
లో విజయము నొందునది సమవర్తి” యని అనంద
వసువు వాక్యచ్చెను. సార్వభౌమునికి సమవర్తియనిన
సంతోషమునకు కారణమదియే. అని ప్రభాతకూరుడు
పలికెను. అందరును సైన్యాధికారసభాభవ
నము ప్రవేశించిరి. వారి తలలకు తళ తళమను రాగి

నిష్ఠానిము . లు, వెండి బంగారపు చెక్కడపు కేసులం వాడిగినవి కలవు. భుజములకు బంగారపుకే యూరము † లు గలవు. అశ్వ సైన్యాధికారులకు కూర్పాసము * ను, రథిక చమూపతులకు కందుక ము † ను, పాదచారులకు వారహాన ‡ కమును గలవు. సవరిత్తు స్థగితములగు లోహ దేహత్రాణ ములతో వారు యంత్ర మూర్తులై యున్నారు. సైన్య స్థానముల నున్నప్పుడు సర్వసైన్యాధికారిత్వం చెక్కిన నాహినిధవు లందరు సంపూర్ణ క సచ ధారులై ఆయుధోశేతులైయుండుటలేనని అజ్ఞానమున మొదలగు విలాస పురుషు + లు కనచములు ధరించు చుండిరి. వారి కంఠ త్రాణములు ¶ బంగారపువి. అందరి చేతులకును నాగోదారికము † లుండి తీరవలెను. అపరాక్రమ మూర్తుల నలలోకించిన వారాంధ్ర) సైన్యము లేల సకల భారత స్వర్ణమునకు యెదిరింప నలవిగానివో తెలియఁ జేయును.

వీరలోకమంతయు వివిధాసనముల నుప విష్టువైరి.

“ సమవర్తి! సర్వసైన్యాధ్యక్షు నిశ్చయము చుట్టుపక్కలవారికి, యుద్ధమనుమాట వినబడు చున్నదట ! ” అని యొక వృద్ధవీరుడు సమవర్తి దిక్కు మొగంబై ప్రశ్న చేసెను.

- † తలపై నుంచు లోహపు టోపి.
- † భుజముల పైకత్తి లాకుడు నాపు గొలుసులు, గొట్టములు.
- * నడుమువరకు చేతులతోపాటుకప్పు యిసుప చొక్కా.
- † మోకొళ్లవరకు కప్పుయిసుపగొలుసులచొక్కా
- ‡ చీల మండలవరకుకప్పు యిసుప చొక్కా.
- + దేహమునకు విడి విడిగా ధరించు లోహపు గొట్టములు.
- ¶ మెడకొఱాడు గొట్టము.
- ‡ చేతులకు తొడుగుకొను ఇసుపచేయి.

సమ:- ఏమున్నది మొన్న బేగిరావువాడు మహా మంత్రికడనుండి వార్తతేగనే, పెద్ద రథముమీద సచివునింటికి బోయి, వారిరువు రచ్చటనుండి కలసి, రాజాంతఃపురమునకు బోయిరట. అంతకుముందే ఉజ్జయినినుండి వార్తాహరులు వచ్చినమాట నిజము.

స్పృధ:- మాశనిమున గడబిడలేమైన జరిగెనాయేమిటి చెప్పమా?

అనందవసు:- ఊరుకొనండిమామగారూ ! మొన్ననే నాపెద్ద వినితమతి ఆధిపత్యమున మాశనిము నకు సైన్యము పంపుటయు అంత కొన్నిదినము లకే వార్తాహరులు మాశనిము శాంతముగ నున్నదని కబురు తెచ్చుటయు జరిగినది.

వారాలకుడు:- అనంద ! నీకు తెలివి తెటలు లేవు. ముగ్గురు సార్వభౌములకడ పనిచేసిన అమల నాథ మహాసైన్యాధ్యక్షులు నీపాటి అలోచన చేయలేదని యనుకొంటివా !

అనందవసు:- చేయలేదని కాదు.

అమలనాథుడు:- ఏమోస్పృధులయెడ యీనాటి యువకులకు నమ్మకమున్నదోయి, మాచిన్న తనమున పెద్దల కెప్పుడైన జవాబుచెప్పి యెరుగునుమా ?

అక్కడనుండు యువకులు పలువురొకరి మొగ మొకరు చూచుకొనిరి.

గజ సేనాధికారులలో నొకడగు ప్రభాత శూరుడు మాటల ధోరణి మార్పుట మంచిది యని తలచి యిట్లనియె. ఈ గొడవ యటుండ నుంచి ప్రస్తుత కర్తవ్యమాలోచించుడు. లేవు మన వార లలో వృషభశకటకాశల పరీక్షకు నిలబడినవారె వరో సమవర్తిని చెప్పనిండు. ,,

సమవర్తి:- ఆహా! సార్వభౌముని తరపున రాజకుటుం బములోనివాడగు సువర్ణశ్రీ, నేను మామేన మామగారి తరపున, నిలువగలము. కలింగము నుండి ఆదేశాధిపతి పంపిన శివస్వాతి వచ్చు

చున్నాడు. నూళినిము, నుంతలమునుగధపాండ్య
రాజ్యములనుండి దిట్టరులగువారు వచ్చినారట.
ఇంకను చాలావేరులున్నవి.”

ప్రభాత:- విజయలక్ష్మీవరునకు సమర్పణమెయ్యసి?

సమన్త:- ప్రతివర్షము నిచ్చునదిగాక యీసం
వత్సరము సార్వభౌముడేదో నూత్నాలంకా
రము కొన్న నిచ్చునట.

ఆనంద:- అయ్యది చెప్పగలిగినవారికి పదిపణ
ములు కాన్క.

చాలామంది వివిధవస్తునామముల నుచ్చరించిరి.

ఇంతలో ప్రతీహరియగు నొక నైనెనుడు
లోనికి విచ్చేసి నమస్కరించి “జయము, జయము
ఓర శ్రీమంతులకు. ఉపాధ్యక్షులవారు విజయము
చేయచున్నారు. వారిరథము ఏబది ధనువులదూరమున
చున్నది. జయము జయము” అని అభిలుషు నిర్గ
మించెను.

ఇంతలో నల్వరాయుధపాణులగు అంగ
రక్షకులువెంటరా ఉపనైన్యాధ్యక్షుడగు కాకుండకుడు
లోనికి సంపూర్ణకించుధారియై విచ్చేసెను. ఒక్క
సారిగా నేనాధిపతు లందరు లేచి నమస్కరించిరి.
కాకుండకుడొక దంత పీతము నలంకరించి అందరిని
కూర్చుండుడనిసంజ్ఞచేసెను. “రేపటిమహోత్సవము
నకు రత్నకాఢికార్లు సితస్కంధుడు, ప్రమానందుడు,
చండకేతుడు, గుణవర్మ, రథ గజ తురగ పదాతులతో
వచ్చునది. ముప్పదిఏనుగులు, రెండువందల రథములు
మాడునందల యేబది గుర్రములు, సహస్రపదాతి
దిశము మహాఖేలనాగామము కడ నుంచవలసినది.

“ఇక్కడ వంతుగా కావలి యుండవలసినవా
రుండవలసినది. తక్కిన వారు మహోత్సవమునందు
పాల్గొనవలయు. ఇందుకనియే మిమ్మందర నిక్కడ
సమావేశము కావించినది. ఇక నేను వెళ్ళుచున్నాను
అని కాకుండకుడు యథోచితముగ వెడలిపోయెను.

నా ల్గ వ ప్ర క ర ణ ము.

బంధితుడు

అంతట వారందరును “దమ్మనూత్రమను”

గ్రంథముచేత చంచుకొని ఆనందస్వరము తాము విని
కాలియచు గ్రామమువర్తముగాను, లాకరముగాను,
నక్తితోనుపరిపాలించెదమనివాదానములుచేసిరి. అక్క
డకూడిన జనరచనామంతయు గాచములు చేసిరి.
గ్రామ వాద్యగాండ్రు తమవిద్యల చూపిరి. వాద్య
దేవునకు పూజలు జరిగెను. జనరంతర్వణ స్వార్థి
యైనది. అందరును తాంబూల చర్వణ మాచరించి
యెవరి యిండ్లకు వారుపోయిరి.

కాని, చంద్రస్వామి. ఉత్సవమునంజేమియు
పాల్గొనక తలవాల్చికొని యింటికి వెడలిపోయెను.
చంద్రస్వామి బ్రహ్మచారి యగుట చేరను, తిలిదం
డ్రులు గతింన వారగుటచేరను, ఒక మునునలి
మేనత్త తనకును తనతమ్మునకును ఇల్లుజూచుచుండెను.
చంద్రస్వామి అప్పగారు కాపురము చేయుచున్నది.
కాన ఇతర స్త్రీలెవ్వరింటలేరు. ఇంటితలుపు మేనత్త
తీయగా పోయి తన పూజాగృహము ప్రవేశించెను.
అగృహము తలుపువేసి చెకుముకిచే మంటచేసి దీపము
వెలిగించి ఎచట సాతాత్కారమై కనబడు మహేశ
మూర్తికి సాష్టాంగ నమస్కార మొనరించి వెలు
పలికిబోయి కాళ్ళు చేతులు గడిగికొని శుచియై
వచ్చి ఆమూర్తికడ కూర్చుండి తపస్సుచేయ నారం
భించెను. తలారి అర్థయామవుంగేకలు వేయుచు
వచ్చినంతవర కాతడట్లేయుండెను. అటు తరువాత
నాతడులేచి మహేశ్వర విగ్రహము నెచట
సమాలింగిత భూతలుడై లేచి దొడ్డిలోనికి జనెను.

చుక్కలు మిక్కు మిక్కునుచుండెను. దూర
మున పొలమలలో శివారణములు కోయనివినవచ్చు
చున్నవి. దొడ్డిలోనున్న వృక్షజాతులు మహానిశ్చ
లత దేవదేవుడగు నీశ్వరును గూర్చి సమాధిలోనున్నట్లు
చంద్రస్వామికి తోచినది.

అహో భరతఖండ మంతయు నాస్తి కులపా
లయినదే. ఎక్కడ యీబుద్ధుడు! ఎక్కడ మనవేద
ములు! బ్రాహ్మణుల ప్రతాపము తగ్గినది. బిక్కుల
ప్రతాపము మీరినది. కాని ప్రజలిప్పడు వైవారా
ధన దూరులై పాపుడగు బుద్ధుని నెట్లు పూజించు

చున్నానో ఆచిత్రకాలములో తెలుసుకొందురు. గ్రామములందు పంచాయతీదారుల నెన్నుకొను సంవత్సర ప్రారంభ మహోత్సవదినమందు దేవరల పూజించుట యీని బుద్ధ విగ్రహమునకు నమస్కృతులా? పాబలా! వేదములపై ప్రమాణములహాయి ధమ్మ గూత్రము, జాతకము, పితాకములమీద నొట్టు పెట్టుకొనుట. మూఢులగు నోప్రజలారా ఆచుభవిం చెదరు గాక. చక్రవర్తి ఛాదమలెస్తుడు. కాని అన్ని మలముల వారిని సమానముగా జూచుచున్నాడు. కాశిలో జరిగిన పరిషత్తుకుఁబోయి వచ్చినందుకు తాను చేయవలసిన కృత్యము తనకింక అవగాహము కాలేదు. ప్రజ్ఞామూర్తి, బ్రహ్మాండ శక్తి సంపన్నుడగు మహేశుండింకను తనకు సాక్షాత్కారము కాలేదు. అయిన శుభముహూర్త మున్నమగు ఎరకు తానేమియు చేయలేదు. ఈవిధంబున చంద్రస్వామి కలత జెందిన మనస్సుతో నిటు నటు పచారు చేయుచుండెను.

ఎవరో వీధితలుపు తట్టినట్లయినది. “ఎవరు వా”రని చంద్రస్వామి కేకవేసి ఇంటిలోనుండి వచ్చి ముందటి చావడి దాటి సింహద్వారముకడకు విచ్చేసెను. గ్రామాణి తలుపు తీయవలసిన దని కోరెను. చంద్రస్వామి తలుపు తీయగనై కాగడాల వెలుగున, గ్రామాణియు, గ్రామ పంచాయతీ దార్లు, ఇరువురు తలారులును, చక్రవర్తి సైనికు లిరువది మందియు ఒక సైన్యాధికారియు గోచరమయిరి. చంద్రస్వామి వెరగుపడి “ఏమియిది,, అని ప్రశ్నించెను. గ్రామాణియుగు శ్వితవుడు “అయ్యా, నమస్కారము. తాము చక్రవర్తిపై నేదియో కుట్ర సలుపుచున్నారనియు, అందుకై తమ్ము బంధించి ధాన్యకటక నగరమునకు కొనితేలయనుననియు మహా సైన్యాధికారి ముద్రవేసిన యాజ్ఞా పత్రముగొని యీ దళవాయి వచ్చియున్నారు. కాన మీరీ ట్లణముననే వీరివెంట పోవలయునని ప్రార్థన. తాము వేదము ప్రమాణముగాగల బ్రాహ్మణులు, యోగ సంపన్నులుకాన వీరు మిమ్ముల బంధింపకయే తీసి

కొని పోదురు. తాము పోవలసినదిగా గ్రామవృద్ధులను నేను ప్రార్థించుచున్నాము. ఒక నాళికక్రింద వీరుగుచెంచిరి. ఇది యేదియో పొరపాటు తాము తమ పవిత్ర జీవనము వెలిబుచ్చి త్వరలో నిటకు విముక్తులై వచ్చెదరని మేము బుద్ధ భావానుని కోరుచున్నాము”. అని వాక్రచ్చెను.

చంద్రస్వామి చకితుడై, “ఇది యేమి చిరమైయున్నది. ధర్మస్వరూపుడై దయామూర్తియగుమన సాతవాహన చక్రవర్తిపై కుట్రలు పన్ను వారు గలరా! విజయములచే నితరదేశస్థుల అవనత ముఖులుగాచేసినందున వారట్టి కుట్రచేయ వలయును గాని, ఆంధ్రప్రజలలో చక్రవర్తిపై కుట్రచేయు పరమనీచు డెంతైనగలడా!” యని యాతడు విషాదమున పలికెను.

నేనాధికారియగు నాపురుషుడు చంద్రస్వామి నుద్దేశించి “స్వామి, మీరనునది నిజము, కాని యేదో పొరపాటు జరిగియుండవచ్చును. తమ్ము గూర్చి వృద్ధశ్వితవులు ఘనముగా చెప్పియున్నారు. మీకు సకలసౌఖ్యముల నొడగూర్చుచు తీసుకొని పోదుము. చక్రవర్తి తన జన్మదిన మహోత్సవ సందర్భమున ఇక వారము రోజులనుండి మహోత్సవముల చేయునున్నాడు. కాన ఈలోననే తమ వృత్తాంతము పరిక్షింపఁబడు. జాగుచేయక రావలసినదిగా మిమ్ము కోరుచున్నాము!”

చంద్రస్వామి యిందుకనే పాలోబించి, మనస్సున కైలాసేశ్వరునకు నమస్కృతులిడి “కానిండిదిగోవచ్చుచున్నా”ననిగడపదిగెను. గ్రామ పెద్దలలో నొకడు “అయ్యా తాము ఇంటిలో చెప్పినచో మంచిదేమో” యనియెను.

“వద్దు, మామేనత్త యేడ్చును, చిరంజీవి తమ్ముడు వాపోవును. వారిని సమదాయించుట యాలస్యమగును రేపు శ్వితవులవారు మాగృహమునకు విచ్చేసి వాళ్ల నూరడించెదరుగాక” యని యాతడు వేదమంత్రమొకటి పారాయణముచేయుచు అదళము

వెంట బయలుదేరెను. గ్రామ పెద్దలందరి కండ్లును సరు తెరిగెను. ఆం దొకరికడ నొకరు శలవులకొని వారు సయనము సాగించిరి. తెల్లవారు నడికి కృష్ణా తీర్థముగు నిండ్రక్షీల పర్వత సమీప గ్రామముగు విజయపురము ప్రవేశించిరి. అచ్చట వారు గ్రామ స్వత్రమున బసచేసి చంద్రస్వామి కోరికప్రకారము కృష్ణానదికి స్నానార్థము పోయిరి.

ఇంద్రక్షీల పర్వతము చేరించి, కృష్ణానది, మధ్యగా ప్రహించుచుండెను. కేసవికాలమగుటచే పది ధనువుల వెడల్పున ప్రవహించుచు నిర్మలసిల సిరములకొలది లోతుగలిగి విరహతాపమున కృశించిన సుందరియగు బాలనలె అధునీమతల్లి ప్రయాణము చెయుచుండెను. స్నానమున వెనుక దళవాయియు కొందరు సైనికులు ఇంద్రక్షీల పర్వతము మొదలనున్న స్తూపకముకడకు బుద్ధపూజలకై పోయిరి. చంద్రస్వామి నీటనేయుండి సూర్యబింబముఖుడై ఒక ముహూర్తము జపనూనరించెను. జపము పూర్తికాగా సైనికులవెంట నాతడు గ్రామములోనికేగి స్వయముగా వంటచేసికొని భుజించెను. దళవాయి ఆ గ్రామమందున్న దళ గ్రామాధికారి యింటను, సైనికులు వంటచేసికొనియు, సంస్కృతులయిరి. అటు తర్వాత బయలుదేరి గాత్రీ పడుచుండ ఛాన్యకటకనగరము వారు ప్రవేశించిరి.

దళవాయి కోట యీశలనున్న ఉపసైన్యాధ్యక్షుని గృహమునకు దీసికొనిపోయి తెలుసుకొనవలసిన యంశముల నెరిగి చంద్రస్వామిని కోటలోనికి గొనిపోయెను. దారిలో నాతడనేక సంకేతములు తెలియజేయవలసియుండెను. ద్వితీయ ముహూర్తము కొట్టకముందే చంద్రస్వామి కారాగృహ ప్రవేశమునచ్చెను. అతడు రాత్రిభోజనము చేయవని నిరాకరించినందున దళవాయి యాతని భోజనాదికముల కేర్పాటు చేయలేదు.

(2)

అయిదవ ప్రకరణము

— విషబాల —

బుస్సుమని యాపాములేచినది. దానికన్నులలోనవ్వు తాండవమాడినది. పామునకునవ్వు పాతాళమునకు లోతు సాపమునకు మంచియు ఉండనే ఉండవు. కాని యవి అనగాహమయినచో నావిచిత్తదర్శనము దేహమునకు గగుర్పాటుగలుగజేయును. హృదయమున తియ్యని విషయము ప్రవహించి నటులగును. అది సువాసనాలహరివిరజిమ్ము మంచిగంధపుమానుల దరికొని స్పృహను చగ్గివంటిది. ఆకన్యయాపాము నెత్తికొని ముద్దాడినది. మిక్కిలి బలువగుత నెత్తికొన లేక క్రిందపడవేయకుండ యాపన్నగేంద్రము నల్లత్రాచు, ఆరుచూరల బాడుగుగలది ఆమెను అవెసిచెట్టునలసుకొన్న నాగవల్లివలె పెనగొన్నది.

“వాసుకీ, నీవెంతమంచివాడవోయి! ఈకోజున నీవెంత సంతోషముగా చున్నావు. శుభవర్తమానమే మైనవచ్చినదా! నీకన్నులు నీరములవలె నిగనిగలాడుచున్నవిగదా! రత్నవర్తకుల కడకు బోనకుసుమా! నీనాలుకలు చాచినా పెదవుల వంటకుము. నాకెంగిలి ఆన్న మసకూము. ఈకోజున పరుగుపంజెములో నిన్నోడించెదను. నాట్యములో నిన్నిదివరకే యోడించి నానుగదా, అని సౌందర్యరాసియగు నాబాల యామెనుబాముపడగ రెండు చేతులబట్టి మోముకడకు లాగికొని మేలమాడజొచ్చినది. ఇంతలో మొగలిరేకువలె నొక తెల్లతాచాయువతి కడకు వేగమున బ్రాకికొచుచు వచ్చెను. దానిని చూడగానే వాసుకీ యాకన్యకా హస్తములనుండి జారి చుట్టలు విప్పుకొని నేలమీదకు ప్రవహించె. పడగవిప్పుకొని అడుచుండెను. ధవళ ఖణియు గ్రీక్కున నాబాలపై కెగ ప్రాకి శిరస్సుపైనుండి తలక్రిందకు వాల్చి యామెముక్కు, బుగ్గలు పెదవులు గడ్డము నాల్కల నంటసాగెను.

చంద్ర కిరణములై, మిలమిలలాడు స్నిగ్ధస్నిగ్ధాంగముల్వేర కాంచులనన నాభుజగి, జన్మనియొక్క లేత పాన్నాకు చెవికడ సంగీత స్వనమున బునకొట్ట సాగెను. “ ఏమి ఉల్లాస భర్తమీద నేరముల చెప్పుచున్నావా, మీ కిరువురకు ఈరోజునకు కలహములు వచ్చినవా. నీవంటి అందకత్తియపై నాసుకికి కోపము రాను, కాన తప్పు నీయందేయున్నది. మీరిద్దరు నన్ను శ్రేమించినట్లయిన నేన చూచుచుండ నొకరి నొకరు కాగలింపు కొనుడు.” అని యాచిన్నది కోకిల పులుగుపలుకుల కునకునలాడినది. అంతతక్షణమే యా శ్వేతోరగి, క్రిందకు జారి నాసుకిని మెలివేసి కొని పోయినది.

ఆమందీరము నందెల్లయెడల విహారగములు భయంకరములైనవి తిరుగాడుచుండెను. పాములు నిని సింపుటకు గోడలపొడుగునను మట్టితో కృత్రిమ వస్త్రీకములు నిర్మింపఁబడినవి. ఆబాల యటాసర్వ గృహమునుండి వెడలి యామందీర లోహకవాటము బంధించి ఒక కక్ష్యంతరము దాటి తన ఉద్యానవన వాటిక ప్రవేశించెను. అందు నాభి వసతిగెలు కంచెల యందలికొని దట్టముగా పెరిగి ఎఱుగనగు మృదుపుష్పముల పూసియున్నవి. ఒండొక్కచో ఉమ్మెత్తననము కలదు. పూతిక, కరహాటక, శృంగీ, మదన వృక్షములు అచ్చటచ్చట తమవిషపత్రముల నాడించుచు విడిసియున్నవి. ఆభీభిత్సోద్యానవనమున మహావిహార ధులు విరివియై పెరుగుచున్నవి. ఆ ప్రదేశమున వృక్షకములు నల్లనివి తెల్లనివి మొదలగు ననేక విషకీటకములు తిరుగాడుచుండెను. అవియేవియు మనకుమారి వచ్చినట్లయినను లెక్కచేయకయే అడు కొనుచున్నవి. అంత నాకృశాంగి యాననాంతమున రాతితో కట్టబడిన జలాశయమును సమీపించి విగతవస్త్రయై యందుదుమికి నీగు లాడఁజొచ్చెను. ఆనీరముల యందు వివిధసారభములు, వివిధభయంకర విషములు సమ్మిళితము చేయబడి యున్నవి. కానిమన న్నంగి యందు గాలికినూగులాడు కమలమునలె కృతావగాహినియై లేచియొడలు తుడుచుకొని రెట్టించిన

దేహకాంతితో వెలుగుచు కాటువేయబోవు పాము నోటికోరనలె జెన్నాచెను.

ఆహయేమి యామెసౌందర్యము. ఆసౌందర్యము, భయంకరము. దెబ్బిలియంద మే మృగమునకు కలమ? సింహము అందమయినది, విషవాహములగు పాములు సుందరములైనవి, నాభిపువ్వు మనోజ్ఞమైనది. మహాగ్ని సమ్మోహ పూరితమైనది. దిన మొలతో కుంతలములు వీడియుండ చేతనొక నననముతో నొడలు తుడుచుకొను ఆ నరాంగి సౌందర్యము తళ తళలాడు సర్వ రత్నఖచితమగు నిశిత కృపాగమునలె నున్నది.

ఆమెతండ్రి ఆమెకు చంద్రబాల యని పేరు పెట్టినాడు. ఆమె నాల్గవయస్సుల దూరమునకు వచ్చిన మాతృమున ఏప్రాణియైనను నిముషమున చచ్చిపోవును. ఆహా! ఏమి పార్థక నామధేయము. అమృతాధరి కన్నులు నీలమణులు చిరి వెలుగులు. ఆమె దేహచ్ఛాయ కుందనము సునర్ణకర వీరపుష్పము. నల్లని నిడుబారు నామె కుంతలములు దీర్ఘములై జానువుల వరకు నల్లతాచువలె వేలాడినవి. ఆమె మిక్కిలి పొడుగరియై పాము నాల్కలై కల కలలాడిపోవు చుండెను.

చంద్రబాల వస్త్రము చుట్టబెట్టుకొని త్వరితముగ పుష్పారామము బ్రవేశించి యచ్చటనున్న కఠ వీర మూలతీ మాధవీ మల్లికార్జుని కుసుమముల గని దూరమున నుండియే ఆనందించి అచ్చట నిర్మల నీల నీరముల నున్న కమలముల గని ఒక్కసారి వానిని దూరము నుండియే ఆఘ్రాణించి త్వరితముగ నా వనమునదలి తన క్రీడా సౌధమునకు జనెను. ఆమె మోము వైవర్ణ్యమొంది యుండెను. ఉస్సురనుచు అచ్చట వేచియున్న సెజ్జపై నామె మేను వాలెను. మానవ ప్రకృతి యెచ్చటకు పోవును. ఉత్కృష్ట విషాదమొకటి యిప్పుడామె కంకురించి నది. మానవ నైజప్రియములగు ఆనందము లామెకు పడవు. కమలములు, చామంతులు నామె తాక

పిలువేను. ఆవి నిమిషమున చచ్చిపోవును. ఇప్పుడు జలన నామె యంతర్మాన సపథంబున ఆపరిమిత మోహము; కాని, ఆవి ఒక్క విచిత్ర ప్రకృతి ననుసరించి తమకీ మేకడకు వచ్చుట మరణమని యెరిగిరావు. ఆకసంబున బారు చిలుకలు వృక్షముల బాడు నసంతి కోకిలలు యాపె పిలిచిన పలుకవు. బంగారపు పిచికెలు ఆమె కొలదిదూరమున నున్నదనగానే తుట్టుమని యెరిగిపోవును.

ఆమెకు జ్ఞానము రానంతకాలము స్నేహమైన పాములు తేళ్ళు పెద్దపులులు చిరుతలు సింగులు సంతోషము నిచ్చుచునే యుండెను. ఆమెకు క్యూరత్వ మలవడ చేయుటకవి నిర్దేశింప బడినవి. ఆమె కఠిన హృదయము వజ్రరూపమై నిష్కారణముగ ప్రాణుల నశింపజేయుటయం దత్యంతి ముదమునం దున్నది. కాని పరునారేండ్ల జన్మని యైన యాచాలకు నెచ్చటనో మహాసూక్ష్మమై యణియున్న దివ్యప్రేమ లభింపగని హృదయమునకు గోచరిల్లి మాయమగుచుండ నారంభించినది. అసమయముననే ఆమె గాఢవిషాదమునకు లోనగు చుండును.

ఇంతిలో కవాటము తెరచి, పండువంటి యొక ముదుసలి, తేజస్వి, యటకు విచ్చేసెను. అతడు రాగానే అమృతాధరి లేచి నమస్కరించినది.

“అమ్మాయీ సౌభాగ్యవతీ నేడుసేపు సర్వ సౌందర్య వారాశివై నాకోర్కె నీడేర్చు దినము సమీపించినది. బ్రహ్మ సరస్వతిని విద్యాతేజము వెదజల్ల సృజించినాడు. కమలాక్షు చక్రమును కంటకుల నిర్మూలింప కల్పించినాడు. నిన్ను నాహృదయ పరివేదనా మూలమగు గంభీరేచ్ఛ తీర్చవెంచితిని, తల్లీ; నీకన్నులు జాజ్వల్య మానంబులగు హాలాహల ధారలయి పోవుగాక, నీపక్షము ప్రళయంతక రాద్రీభూతములగు స్థలింగ కలశములొగాక! నీదేహము ఘోరమృత్యుదంప్త మగుగాక. నీకుజయముగలుగ నాశీర్వదించు చున్నాను. నాయభిమతి మీడేర

నిజస్వరూప సాఫల్యమొందు గావృతమని డీవించుచున్నాను. “తథాస్తు తథాస్తు” యని యావృద్ధ తపస్వితనహస్తము చాచియామె మూర్ఛమున నుంచెను. అమృతా ధరిణికి పోయినది. తేజస్వి వహాకోపమున కంపించి పోయినాడు.

ఆ ర వ ష క ర ణ ము .

ఘాన్యకటకమునకు ఒకగోరుతము దూరమున కృష్ణానదీకూలమున పురవాహాన్య ద్వానమునకు సమీపముననే మహాభలనా ప్రదేశమున్నది. అదిసుమాకు నాలుగునివర్తనము లున్నది. అవిశాలస్థలమున సర్వకాలములయందు, మల్లయుద్ధములు, పంకములు ఆటలు, మొదలగునవి యగుచుండును. ఒకచో కుస్తీలు పట్టుచును. ఒకచో రథములు పంకములకై పరుగెత్తించెదరు. ఒకచో ధనర్పిద్య నేర్చుకొను చుందురు. వేరొకచో గుట్టపుస్వారియందు నిమగ్నులయి యాశిక్షల నలవరచు కొనుచుందురు. ఆపవిత్ర స్థలము మహా వీరులకు ఉనికిపట్టె యుండును. ఆ ప్రదేశమునకు చిక్కిపోయిన బక్కవారిని రాసియరు. దానికి వెళ్లలేనందుకు పలువురు ఆంధ్రబాలురు బ్రాహ్మత్యాగము చేసికొనినారు.

మహాత్మనములే వైనవచ్చినప్పు డచ్చట అతుల ప్రదర్శనములు పంకములు జరుగుచుండును భారత ఖండమునందు మిక్కిలి యిష్టములగు వానిలో ఎద్దు బండి పంకములు ముఖ్యమైనవి. ఆంధ్రమహాదేశాధిపతి మహారాజగు శ్రీముఖుని పుట్టిన దినమున ప్రతి సంవత్సరమును అఖండోత్సవము లనేకములుజరుగును. ఆసందర్భమున భారతీయ దేశములన్నింటికిని అచ్చట వృషభశకట గమన పరీక్ష జరుగును. రాజ్యాధిపతుల నేకులు తిమజన్మదిన మహాత్మన మట్లే జరుపుకొనెదరు.

ఆర్యావర్తమునకు దక్షిణాపథమునకు పరీక్షకై ఆహ్వానము లంపఁబడినవి. కురు పాంచాల సాల్వమద్ర శూరసేన మగధాధి ఉత్తర రాజ్యములు పాండ్య,

* నివర్తనము = సుమారు మూడు ఎకరములు.

చోళ, కేరిళాది దక్షిణ రాష్ట్రముల తమతమ ప్రసిద్ధ పీఠల యశోవంతములగు నృపభములు పూర్వీకరధముల నిచ్చి పంపినారు. కొండలవలె నెత్తై కైలాసములవలె తైలనై ఎత్తయిన మాపురములు గలిగిన జతల దర విండికొని మగధ శూరుడగు కాత్యాయనుని, మహా రాణ్యవంశజుడగు సుశర్మ చక్రినర్తి పంపెను. ఉజ్జయినినుండి ప్రసిద్ధికెక్కిన రథకుడగు పుహువుడునచ్చెను. సౌరాష్ట్రమునుండి పాటివీయు బలము కలనియు లేళ్ల వలె చురుకు గలిగిన పసరముల బండినచ్చెను. నిడు పాటి కొమ్ములుగలిగి నాలు కన్నుల బెరుగుచూపు చూచుచు క్రమయను నది యెరుగని నల్లగిత్తల గట్టు కొని దక్షిణమునుండి వీరత్తుణి వచ్చిరాడు. ఆర్యోజున నలుబదిమూడు దేశములు పంచెమునకు తమ తమ రథ కులను పంపినవి.

తెలుగు పోటుమగలగు రాతులు పది నేనుగురు పంచెమునకు వచ్చిరి. సమనర్తి మేనమామ బండి నడు పుటకు నిశ్చయంప బడినది. రాజకుమారుడగు సునర్ణ శ్రీ కూడ పరీక్షకై పేరిచ్చెను. పట్టణమంతయు కోలా హలముగా నున్నది.

సార్వభౌముని పెండపతుమారుడగు సునర్ణశ్రీ నెగ్గవలెనని రాజభక్తిచే ప్రజలను కొనుచుండిరి. కాని సమనర్తి జయము గాంచునని అందరికిని తెలియుచు. పట్టణ ప్రజాసమూహమునకు సమర్తి యనిన ప్రేముశి యొక్కనం లాతినిలాతులకు బోయి యచ్చట జరిగిన ప్రదర్శనముల విజయమొంది ఆంధ్ర గౌరవము కీర్తి నిలిపినది సమనర్తియేగాదా? అతడు నడప జాలనిరథము లేదు. ఎక్కజాలని గుఱ్ఱములేదు. అతడుచెప్పిన విషయ బరీకర్షమున్నదా?

రంగస్థలమంతయు ప్రేక్షకులచే నిండిపోయి నది. ఆంధ్రవైభవమంతయు నచ్చట చిత్రితమయ్యెను. మచిలీపట్టణపు కలంకారీ బట్టల మనోహరమైన రంగు లతోనున్నవాని వేనవేలు ప్రజలుధరించి మహేంద్ర చాపము భూమివాలెనన జెసిరి. ఉత్తరాంధ్ర దేశము యొక్క సన్ననిదుకూలములు చిరుమబ్బులవలె గాలికి

లేలిపోవుచున్నవి. ఆంధ్రదేశము వ్యజభూమియనిపేరు. ఆంధ్రులు రత్నాలరాజులు, రత్నవర్తకులు రత్నభూషణాలంకారులు. స్త్రీలు, పురుషులు యిప్పడుమన మొగనారు పండెలకట్టుకొను నట్లు ఒక్క అంద మగు ఒట్ట మీగాలవరకురామొలకు కట్టుకొనిరి. ఒకవస్త్రముపైన గిప్పికొనిరి, ఒకనలిపెము కొందరు తలచీరలుగా ధరించియుండిరి. స్త్రీలకు కాళ్లకుకడి యములు చేతులకు కంకణములు, మెడలో వివిధము లగు హారములు, బంగారునగలున్నవి. అనేకులు రాజ వంశమువారు తలపై వివిధరూపముల రత్నములు ముత్యాలహారములు పొదిగిన కిరీటముల ధరించి యుండిరి, స్త్రీలు కచభారములపై బంగారు భూషణములు కిరీటములు దాల్చియుండిరి.

ప్రేక్షకస్థల మధ్యమున రాజవంశమువారి మంది రమున్నది. అనేక దంతపేమ, గంధాసనములందమ ర్పించిరి. అన్నింటికిని మధ్యమున సార్వభౌముని మహా సింహాసనమును, దానింజేరిచే రాణులపీఠములు గలవు. ఆమందిరమునకీవ లావల మంత్రుల స్త్రీదండ నాయకుల సేనాధిపతుల మందిరములు వారివారి గౌర వములననుసరించి వెలుగుచున్నవి. సార్వభౌమునిమంది రమునకు కుడిప్రక్కగా అన్నిమందిరముల ఆఖరున సామాన్యజనము చూచుటకు తగిన పదిరి యొక్కటి నిర్మాణ మొనర్చిరి.

ఎడమప్రక్క మూడుమందిరము లావల చారు గుప్తుని మందిరము సూర్యకాంతమణివలె నాప్రదేశ మున ధగధగాయ మానమైయుండి అవచ్చిన లక్షల కొలదిప్రజల చూపునాకర్షించు చుండెను. మూడేం డ్లనుండి ఆమందిరము నలంకరించిన బాహునపోలేదు. పూర్తిగా కూన్యముగా వదలి యుండినదికాదు. ఏల యన అమహోత్సవమునాడు ఏమొక్కరి ప్రదేశమును బాడుపడి యుండ కూడదని రాజాజ్ఞ. కాననేడు దానికశ్యాణా లంకారము సుధర్మక కూడలేదని చెప్పవచ్చును. కుబేరుడగు నానర్తకుడు తనమందిర మీసంవత్సరము ధనము లక్ష్యము చూడక ఆలంక రించవలసినదని అలంకారకుడగు కుయపునకు నాజ్ఞ

యిచ్చెను. రాజమందిరముతో తులమాగునది ఆది
యేయని నేననేలు ప్రజలొకరి నొకరు చూచిచెప్ప
కొనిరి.

“పన్నెండవ మహారాష్ట్రము కొట్టివారు.
సార్వభౌముడు ఎచ్చువేళ అయినదని మహాశ్రీ
నండకేతుని చూచియనియెను. వారిరువురు గుఱ్ఱము
లపై నధిపించి రంగగలమున నిటునటు తిరుగు
చుండిరి. అంతచండకేతుడు పురమార్గము ఎంకచేయి
అడ్డమునుంచి చూచుచు “అదిగో సార్వభౌముడు
ఎచ్చుచున్నాడు” అనిఅనెను.

ఏడవ ప్రకరణము.

పంచము.

అవచ్చునది సార్వభౌముడు కాడుగాని,
ఎవరో మహావైభవముతో వచ్చుచున్నారు. ఆకేతన
మేమిటో చూడుచండకేతా”

“అర్యా ఆ-అది తెలిసినది. రత్నకలకద్వజ
ము. చారుగుప్తునిది. ఏమి ఈవైశ్యుని బడాయి”

“కోటీశ్వరులు చేయరానిదెద్ది,”

ఇంతలో చారుగుప్తుని రథము పరివారముతో
వారి మందిరము సమీపించినది. అందుండి అవర్తకు
డును, హిమబిందును, ముక్తావళీదేవియు దిగిరి. హిమ
బిందు తన మేలి ముసుగు తీసి ఒక్కసారి ఆమహా
లోకము పరిశీలించి అత్యంత గాంభీర్యముతో నాయా
రముగా ముక్తావళీదేవి చేయియు చెలికత్తె తారా
దత్త చేయియు పట్టుకొని మందిరములోనికి జని తన
గడ్డ నలంకరించెను.

ఆమె అండాల్ప్రోవు, విలాసములమూట,
ఓయారములకుప్ప, ఆమె మహా సౌందర్యమునకు
ముగ్ధులై, ప్రజలు చమూపతులు దళవాయులు
వర్తకులు రాజోద్యోగులు, సైనికులు ఒకరననేల
అందరును ఆమెనే చూచుచుండిరి. ఎందరిగుండెలు
కొట్టుకొనెనో ఎందరు నిట్టూర్పులు విడిచిగో ఎవరక
లేదు. పడుచువారలగు విలాసపురుషులు తమ మీస
ముల మెలి నేయుచు గుఱ్ఱములపై నధి పించి ఏది

యేది పనినిష నామందిరముకడకుబోయి యిలువలు
తిరుగరాజ నారంభించిరి. ఇట్టి సమ్మోహనాస్త్ర విడి
తులగు ప్రజలు సార్వభౌముని రాకచెల్లపు కించ
వేణుకాహళాది సుషీరములు, ధేరి, ధంకా, మృదం
గాదివాద్యములు తాళములు తిప్పెట్లు. వినుకొంచు
కొనలేను.

సార్వభౌముడు మహా మంత్రులతోడను, నదివుల
తోడను రావమారు. తోడను అత్యంత వైభవముగ
విచ్చెను. ఆక్కడజేరిన జన సమద్రమొక్క సారి
జయజయనాదములతోలేచినిలువబడె. సార్వభౌముడు
సరికపై నధిపించిన యందెన తక్కుంగల నారు తమ
తమ స్థానముల నలంకరించిరి. అంత ప్రజాసమూహ
మంతయు విశ్రమించెను. ఇంతలో శకటాధ్యక్షుడు
మహాశ్రీ విచ్చెసి జోహూతవరించి పోటీదారుల నాయ
నను జూపుటకు నను మతివేడెను. వలెయని మహారాజు
తెలుప భేలనోత్సమునకు తగినట్లు వేషముల వైచి
నిన శూరోత్తముల నాతడు గొనివచ్చెను. వారు సమా
లింగిత భూతలులై లేచినిలువబడిరి. ప్రజాలోకావలో
కన మంతయు నన్వారిమీద నేకీభవించినది. అప్పుడు
వారివారి దేశములకు తగిన బిరుదములు ఎహించి నిలిచి
యున్న యావీరలగూర్చి మహాశ్రీ నివేదింప రాజు
వారిని దిలకించి నామధేయాది విషయముల నెరింగెను.
సాతవాహనునికడ నెలవునంది వారందరు నక్షత్రముల
వలె ప్రపారంభస్థానమున వారివారి సేవకులచే గొని
రాబడిన శకటముల నధిరోపించిరి. బలులు దేరినకడ
నుండి శకటములు ఒకక్రోశము దూరముపోయి అచ్చ
టచుండి తీరిగి మరల ప్రారంభ గమ్యస్థానముచేరి
మరలబోయి మరల వెనుకకు తీరిగిచ్చి గమ్యస్థానము
చేరవలె. ఆతావులందు చక్రాకారముగ నిర్మించిన
బద్దెలలోనికి పోయియో పంచకాడు తిరుగవలెను.
పరిక్ష మొదలునెట్లు గుర్తు నలువురు వందలు శంఖ
ముల నొత్తుటయే. మొత్తము పరుగు 4 క్రోశములు.

అంగ్రులందరకును తమవారిలో నొక్కడు
నెగ్గితిరునని దృఢనిశ్చయము. శకటములు చాలా
తేలికగానుండు తరుకాండములతో నిర్మించినవి.

వివిధవర్ణములచే చిత్రితములై అనేక భూషణములచే నలంకృతంబులై యవి దేవదేవములనలె గాన్పించుచుండెను. ఒక్కచివర అబండ్లు నలువదిమూడులలో అత్యున్నతముగ పరుశిల్పపుంబని గలిగి తెల్లనై జనసత్వముల తెలుపు సన్నని బింకపు పీఠము గలిగిగిత్తల పూన్చియున్న ఒక కకటముపై నొకస్ఫురద్రూపియగు జాలకు దొక్కడధి నసించి తన కోడెలతో కలుర్లు చెప్పచుండెను. “అన్నా కైబ్యక సుగ్రీవములార! మనము తొందరపడుట యెందుకు జాగ్రత్త” యను సరసపుం బల్కులు ప్రక్కనున్న కాళింగుడు విని నవ్వుకొనియెను. “ఈతెలుగు దద్దప్పకు తొందర యెందుకు అక్కడనే ఉండునచ్చును, అని యాతడు గొణుగు కొనెను. కొందరు చూడల ముద్దుగొని తట్టి తథమెక్కిరి; కొందరు తమ పనరముల ప్రార్థించిరి మరికొందరు తమవానిని అదలించిరి. కాని సమనర్తి “కామందక కులపాలకలతో” మాట్లాడక సగర్వముగ తన కంబలి వ్యాహక మారోహించి పగ్గముల బట్టికొనెను. చారుగుప్తుడతని సగర్వముగ జూచెను.

అలదరును తమతమ యానముల నధనసించిరి. విప్రులు యామములుగా జరుగుచుండెను. ప్రజాసమాహముల గుండెలు కొట్టుక యాగిపోయినవి. రేచక పూరికములు స్థంభించి పోయినవి. అంతలో సృష్ట్య రంభమందు నిశ్శబ్దమందున్నాత్మమైన బ్రహ్మముం బోలే ఒక్కసారి నాల్గు శంఖంబులు “భా, భో, భా, భో!” అని ధ్వనించినవి అప్పునికి భీతచిత్తములై మాశవుని యెద్దులు పొందున్మని వృషభములు అడ్డగోలుగా పరువిడి పంచెముకై సరిగావచ్చు గస్త్రీపాతంబులబడి తుత్తునియలైపోయె. వానితలలు శతశకలములై ఎగిరిపోయినవి. బరు కచ్చపువాని బండిగిత్తలు భయమున సాగక వెనుక తిరిగి విక్రమాంశముల వైపుకు పరుగిడిపోన గొల్లుచుని ప్రజలొక్కుమ్రుడి లేచిరి. అంత గజదళాధికారి యగు ప్రహసంగుడచ్చటనే యుండుటచే ఏనుగువైసుండి పాశమువిసరి ఒక్కఎద్దునుపడగొట్టెను. తోడనే బండితలక్రిందయ్యె కాని ఏసాటికిని అపాయమురాలెదు. తక్కిన

వారిందరు ఏమియు జరుగనట్టులనేకదీక్షతో శకటముల దోలుచుండిరి.

కాళింగునిబండి అన్నింటికి ముంగున్నది. తర్వాత సమనర్తి వెళ్ళుచుండెను. అతనితోపాటు సమముగ నీవలానల కేరళ ఘూర్జర కంగ వీరులు జరుచుండిరి. మొదటిసారి సగమదూరము వెళ్ళినప్పటికే విచ్చునని చూడలు పరుగిడలేక అగిపోయినవి. వెనుక సమముగా “కైబ్యక సుగ్రీవకముల” కట్టిన కకటము గల తెలుగు షిల్లవాడు మాగధుడు మొదలగువారు పరుగెత్తుకొని వచ్చుచుండిరి. అబాలడు నవ్వేమియు లేక నిర్మలాకాశమున తేలిపోవు చంద్రమూర్తినలై పోవుచుండెను. నురుగులతోనున్న కెరటములనలెఎద్దులు వేగముగా ముంగుకు జనుచున్నవి. అన్నియు వెనుకకు తిరుగుస్థానమునకు పోయి మరలి వచ్చుచున్నవి. కొన్ని యీదారిలో పనికిరాక అగిపోయినవి. ఇంక మిగిలిన వారు కాళింగుడు, సమనర్తి, మాగధుడు అంద్రబాలుడు, సునర్ణశ్రీ.

ప్రజలందరు పంచెము వైచికొనుచుండిరి. అందరికిని సమనర్తి విజయమందునని తెలియును. చారుగుప్తుని యుద్యోగములు సమనర్తికై ధనము లొడ్డుచుండిరి. కాని యొక్కబ్రాహ్మణు డాంధ్రీబాలుడే విజయమందునని వొడ్డుపెట్టుచుండెను. వేల కొలది, లక్షలకొలది పణములు, సునర్ణములు టంకములు వొడ్డబడినవి, కొందరు వ్రజాది మణుల నొడ్డిరి. కొందరు భూముల తోటల నొడ్డిరి. కాని భాగ్యనంతులగు ఆంధ్రప్రజల కాకాలమున నవి యొక్క లెక్కకాదు. వేలకొలది అ ఉత్సవము చూచుటకై వచ్చిన కళింగ జనులు తమదేశీయుడే తప్పక విజయమునందునని పంచెమునకు కవ్వచుండిరి. ఆ బ్రాహ్మణుడు, “కొటిశ్వరుడగు చారుగుప్తుని ఎద్దులబండి యోడిపోవును. నూత్న బాలకుడు విజయ మందునని నేననుచున్నాను కాదన్న ఆరువేల పణము”లని యాతడే కేకవేసెను. చారుగుప్తుని యుద్యోగి “పదివేలని” తిరిగి జవాబిచ్చెను.

తెండ్రుపాది శకటములు వెనుకకు తిరిగినవి. చెవలలునిండ, నాల్కలు జాపుచు నురగలు గ్రమ్ముచు కండ్లు కొలికల క్రిందికి నల్లగుడ్డలు తిరుగుచు పేరెన్నికగాంచి ఆయుత్తర దేశముల వచ్చి నరెమ్మన జాలడని పేరుగాంచిన కరూరపుడు తోలునట్టి (పేరునకు) చక్రవర్తి మహాకన్యూడు సుర్య సార్వభౌముడు తన స్వహస్తములతో పెంచిన) ఆరెండుగొర్రెలు, గరుడము హనుమంతము

అని పేరుగలిగిన ఆయుత్తమ స్త్రీష్టములు నీవర భాగమునే గమ్యాస్తాన మింక త్రోశమున్నదను నే పడిపోయినవి. తక్షణమే దారిపొడంగున నుంప బడిన సహదేవకాస్త్రజ్ఞులు పశువైద్యులు నచ్చి ఆపసరములకు అగ్రురముగు చికిత్సచేయ నారంభించిరి. వానిని మంచములపై బయండబెట్టి పశువైద్యుల కాలకుం గొనిపోయిరి. కరూరపునకు కొంచెముగా గాయములు కలిగినవి.

రూపమతి .

మాళవదేశమును బాలించిన బాదుషాలలో చివరవాడగు బజ్జబహద్దూర్, 1554 సం॥ మొదలు 1564 సం॥ వరకు మాండవగడ (మండూ) ను రాజధానిగా నేర్పరచుకొని రాజ్యపరిపాలనంబొనర్చెను. ఆతడు మృగయా ప్రിയుడు. విలాసుడు; సంగీతలోలుడు. ఆతని హృదయపీఠమున విలసిల్లినది రూపమతి. నీరసమగు మాళవదేశ చక్రవర్తి ప్రేమ విలసము వలన రస భరితమై చిత్తమును ద్రవింప జేయుచుండును.

ఉజ్జయినికి 55 మైళ్ళదూరమందున్న సారంపురమందు రూపమతి జన్మించెను. ఆమె బాల్యజీవితమును గూర్చి వ్రాయుట కెట్టి యాధారములు లేవు. సర్జను మాత్రం ఆమెనాయన 'సారంపురమునందలి సారం నయన యను వేశ్యను బజ్జబహద్దరు మోహించియుండె' నని నుడువుచున్నాడు. మరియొక యింగ్లీషు చరిత్రకారుడు రేవానదీతీరమందు

మండలేశ్వరమండలి యొక రాజపుత్రుని కన్యకరూపమతి యని వాసియున్నాడు. ఫలిత మేమన రూపమతి హిందూస్త్రీ. అపూర్వ రూప సౌందర్య సంపన్న. సంగీత విద్యా సారంగత. ఆమెవీణానినాదమునకు కఠినశిలలు గూడకిరిగుమండెనట యతిశయోక్తి గాదు.

బజ్జబహద్దరొక సుభముహూర్తమున వేటాడుటకు బయలుదేరెను. నర్మదానది సుందరమగు ప్రకృతి శోభనలరారుచుండెను. ఆనదీ తలమున నొక్క తరు తలచ్ఛాయ యందు రూపలావణ్య మయియుండు రూపమతి వీణాస్వరమున శృతి గలిపి సుస్వరమున నొక యపూర్వగానమును బాడుచుండ ఆగానము ప్రకృతి కిటీమై దాని చాంచల్యమును నిస్తబ్దమొనర్చెను. వేటాడుచున్న బజ్జబహద్దరాయపూర్వగానము వలన నాకర్షింపబడి వేట వీడి గానము ననుసరించి వచ్చి యాశ్చర్యాన్వితచిత్తుడై రూపమతిని దిలకెంచెను. ఆసౌం

దగ్గరూప మధురిమను ఆతనినేత్రములు వశ
పంచుకొన జాలకుండెను. నిర్విణ్ణుడై తిలకిం
పుచు ఇది స్వప్నమా లేక యథార్థమాయని
తలపోయుచు గొంత వడికి తెప్పరిల్లి యామెను
వివాహమాడి ప్రధానచేగముగ (పట్టమహిషి)
చేయ నిశ్చయించుకొనెను. అప్పుడు రూప
మతీబాదుషాను జూచి యిట్లనియె. “నేను
రాజపుత్రబాలికను. ముసల్మానుని వివాహ
మాడను” అన బాదుషా యామె పాదముల
మీదవ్రాలి సవినయముగ నిట్లనియె “సౌంద
ర్యరాసీ? నీవునన్ను చేపట్టనియెడల నాతను
విచ్చటనే విడచెదను.”

రూపమతి— ముండుదుర్గమునందు సర్మదా
నదిని బారింపగలిగినయెడల నిన్ను వివా
హమాడుదును. బేగమునగునును.

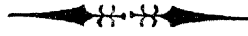
1200 అడుగుల యెత్తున నుండు మం
డుదుర్గములోనికి సర్మదానదిని దీసికొని
యేగుట యెట్లు? ప్రేమాంధునకు సాధ్యా
సాధ్యములు తెలియవుగదా? అంకువలన
సతడటులనే బారించెదనని చెప్పి రాజధాని
కేగి సర్మదానదిని కోట సమీపమునకు
దెచ్చుటకు ధనభాండారమును దెంచి విచ్చల
విడిగ ఖచుకొ బెట్ట సాగెను. సర్మదను
కోటయందు బ్రవహింపజేయుటకు విఫల
బ్రయత్నము బ్రారంభమాయెను. చిట్టచివ
రకు విశ్వప్రయత్నము మీద సర్మదానది
యందలి యొక థార కోటకనతి దూరము
నుండి బారజొచ్చెను. అప్పుడు సర్మదానది
బజ్జబహద్దరునకు స్వప్నమందు పోత్యక్షమై
యిట్లనియె. “బాదుషా? నీప్రయత్నమున కా
నందించితిని. రూపమతికై నీప్రాణమందు
పోంగి పొరలు ప్రేమామృతమున కెంతయు

సంతసించితిని. దుర్గములోనికి నన్ను దీసికొని
యేగజాలవు. ఆవ్యర్థప్రయత్నమును మాను
ము. కోటకనతిదూరమునకు చిన్నదగు నాశా
ఖయొకటి వచ్చియున్నది. ఆచ్చట నొక
పుష్కరణిని నిర్మించుము. దానిలోనికి నేను
బ్రవహింపుచుండును. అది మీయిర్వుర
కలయికకు చిహ్నమై యలరాదుచుండును.”

తర్వాత మాళవరాజు రూపమతిని వివా
హమాడెను. ఈవిషయమున జనప్రవాద
మిట్లున్నది. బజ్జబహద్దరు రూపమతిని తన
కిచ్చి వివాహమొనర్పనలయునని యామె
తండ్రి నడిగెను. కాని దానికాత డంగీక
రింపక మహమ్మదీయునకు పిల్లనిచ్చుటకంటె
చంపిపారవేయుట యుత్తమమని నిశ్చయించు
కొని రూపమతిని సర్మదానదీతీరమునకు దీసి
కొని వచ్చి విషగుటికనిచ్చి మ్రింగమనెను.
రూపమతి యావిషగుటికనుచే ధరించి
మృదుమధుర స్వరమున అశుధారా కవిత్వము
తోడ సర్మదానదిని స్తవమొనర్ప జొచ్చెను.
ఇంతలో నాకస్మికముగ బజ్జబహద్దరువచ్చి
యామెను గైకొని మండుదుర్గమునకేగెను!
ఆవిషగుటికనుచే ధరించి చెప్పిన కవిత్వమున
కింగ్లిషుబాషాంతరీ కరణము నీక్రింద బాండు
పరచుచున్నాను.

King of the crystal depths ! Ah ! where,
Nurbudda, shall thy sparkling wave
The young Rajpootnie's ashes bear?
Leave them where thy ripples lave
The emerald marge, and lilies wave
Their deathless petals. Let the chime
Of thy glad wave sound o'er her grave,
Cut off in virgin prime.”

బోధివృక్ష శాఖ

సింహళ ద్వీపమున “అనురుద్ధపురము” ననున్నది.

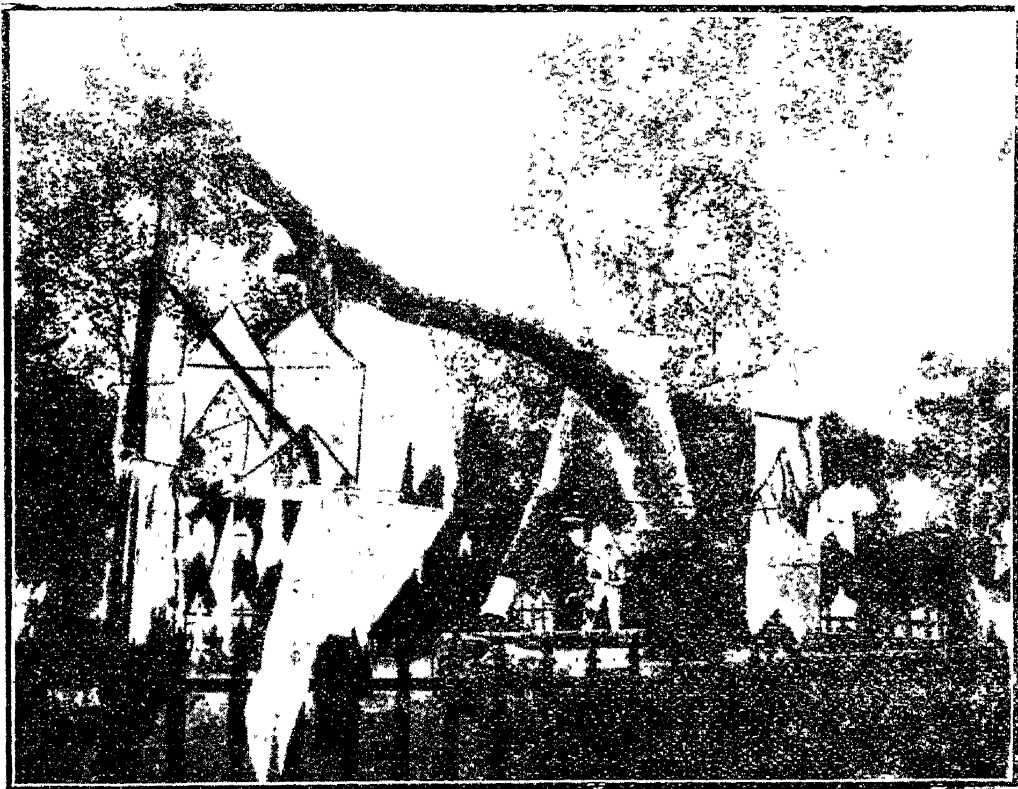
—: రెండు వేల సంవత్సరములవయస్సు :-

అనురాధ

ఇది బుద్ధుని బుద్ధుడు కూర్చుండి తపస్సు చేసిన బోధివృక్షము యొక్క యొక శాఖ. ప్రపంచములో కెల్ల మిక్కిలి గొప్పది. క్రీస్తు పూర్వము 307 సం॥ లో బుద్ధమతమునకు ప్రథమశిష్యుడగు —దేవా—నాం— పూజా—తిస్సా అనురాజు

బ్రతికియుండి యీ పటమునందు చూడబడు నట్లు విరాజిల్లుచున్నది.

ఈవృక్షముచుట్టునున్న గొప్పకట్టడమును బట్టియు దానిని కాపాడుచున్న శ్రద్ధనుబట్టియు దానిని దర్శింపవచ్చుచున్న వేలకొలది యాత్రికులు చలనను ఆవృక్షము యొక్క పవిత్రత ప్రహింపచును.

కాలములో సింగ్ ద్వీపమునకు ఆశోకుని కుమారుడగు మహిందా వలసవేబడి అను రుద్ధా పురమునందు నాటబడెను. ఆ శాఖ మహాత్తర మగు వృక్షమై రెండువేల సంవత్సరముల ముదుసలియైనను ఇప్పటికి

ఈముసలి చెట్టుయొక్క— చరితము మనోరంజకముగా నుండును. దీనిగురించి గ్రంథము లెన్నియో వాయబడి యున్నవి. ఇంత పురాతన వృక్షము మరియొకటి భూమం డలమందు లేదని చెప్పుచుందురు.

“ And if, perchance, of foreign blood
But kindred soul, a warrior come
To ponder o'er they twilight flood,
And seek the form for ever gone,
Tell him the maid of Rajasthan,
True to her faith nor false to him,
Thus binds her bridal garland on,
Cut down in virgin prime.”

1557 సం॥ బజ్జీబహద్దర్ రూపమతిని వివాహమాడెను. ఆప్పటినుండియు నాతడు రూపమతియొక్క రూపోపాసనయందు తన్మయుడైయుండి యంతఃపురమును వీడినెలుపలకురాకుండెను. రాజ్యపరిపాలనమును గూర్చి యోచించువారలు గానరాజైరి. ఆవిధముగ నారు వత్సరములు గడచిన పిమ్మట 1564 సం॥ మొగలు చక్రవర్తియగు అక్బరు పాదుషా మాలన దేశముమీద దండెత్తి దాని జయించెను. ఆయుద్ధసందర్భమున నీప్రేమదంపతులు దేహములవీడిరి.

ఈయుద్ధమునకు కారణమొక పార్శి వ్రాత ప్రతియొక డిట్లు చెప్పబడి యున్నది. బజ్జీబహద్దరు దర్బారునందు మాన్ భా, యనునొక సంగీత విద్వాంసు డుండెడివాడు. ఆతడేదియో యొక కోపకారణమువలన బజ్జీబహద్దరును వీడి అగ్గురు చక్రవర్తి దర్బారునకేగి రూపమతియొక్క యపూర్వ సౌందర్యమును వర్ణించి చెప్పెను. వెంటనే అగ్గురు చక్రవర్తి రూపమతిని డిల్లీకి పంపించవలయునని బజ్జీబహద్దరున కుత్తరము వ్రాసెను. ఆ యుత్తరమందుకొని బజ్జీబహద్దరు త్రోక దొక్కిన త్రాచును బోలి మండిపడుచు ఇట్లు ప్రత్యుత్తరమొసంగెను. “మహారాణి

జోధభాయిని నాకడకు పంపించినయెడల రాణీరూపమతిని డిల్లీకిపంపించెదను” ఈయుత్తరమునుగాంచి చక్రవర్తి యుగ్మిడై మండిపడ బొచ్చెనేగాని తన తప్పును వాను చెలిసి కొనజాలకుండెను.

చక్రవర్తి యాజ్ఞానుసారము ఆదంబానను సైన్యాధిపతి యుద్ధమునకు పంపెను. సారంపూరు అనుచోట ఆదంబానునకు బజ్జీబహద్దరునకు యుద్ధముజరిగెను. మొగలు సైన్యములకు బజ్జీబహద్దర్ రాహుతి యాయెను. ఈసందర్భమున నొక చరిత్రకారు డిట్లు వ్రాయుచున్నాడు. “రూపమతి మొగలులచే జక్కునను తెలంపున బజ్జీబహద్దరు రూపమతినిచంపి యుద్ధమునకేగెను.” కాశీ కాథాన్ యిట్లు వ్రాయుచున్నాడు. “రూపమతి మొగలుల సైన్యాధిపతియగు ఆదంబానుచే జక్కును. ఆమె నీతడు మోహించెను. కాని కృతకృత్యుడు కాజాలడాయెను. పిమ్మట బజ్జీబహద్దరు విరహము నలన రూపమతి విషము ద్రావి మరణించెను.”

నేటికి యాదంపతుల స్మృతిచిహ్నముగు రేవా పుష్కరణివారి ప్రేమలసమునుహృదయమున దాల్చి సిట్టూర్లు విడచుచున్నది. బజ్జీబహద్దరు ప్రసాదము రూపమతి సౌధములయొక్క సిథిలములు నేటికిని గాన్పింపుచున్నవి. ఆచ్చటనుండి చూచిన సర్కదానదీ ధార కనపడుచు పురాతన స్మృతిని మనము నకు దెచ్చుచుండును.

ఆమె బజ్జీబహద్దరును లక్ష్యమందుంచుకొని లక్షలకొలది పద్దెములను రిచించియుండెను. విషమును తిని చనిపోవునప్పు డీ క్రింది భావముగల పద్దెమును రిచించెను.

“నీవులేని యీశీవితము మొదలగున
 చెన్నయ వ్యర్థములు బహుదూర్ లేని
 రూపమతి చరిత్ర ముఖపూరితముగాక
 మరేమియున్నది”

For the key's in mine own keeping;
 Day by day it grows a little;
 Never loses e'en a little;
 But through life will ever go,
 With Baz Bahadur, weal or woe.”

ఒక యింగ్లీషు చరిత్రకారుణిట్లు
 వాయించున్నాడు

రూపమతి రచించిన పద్యములొకను
 ముద్రింపబడలేదు. కాని యాదేశ జనులెల్లరు
 సర్వసాధారణముగ బాపించుచుదు. ఆమెహిందీ
 భాషయందు సుప్రసిద్ధకవయిత్రయైయుండెను.
 ఆమె పద్యములలో కొన్నిటిని కన్నింగ్ హాము
 ఇంగ్లీషులోని కిట్లనువాదించి యున్నాడు,

Friend! let others boast their treasure
 Mine's stock of true love's pleasure,
 Safely cared for every part;
 Neath that trusty lock, my heart;
 Safe from other women's peeping,

She was a high-minded woman who
 did not choose to survive the loss of her
 honour, and who bore such enthusiastic
 attachment to her lord that she deemed
 her existence insupportable with-
 out him. The end of her career has some
 resemblance to that of Cleopatra, but her
 history is more romantic as well as much
 more moral. “The Calcutta Review.”

రూపమతి భూపకల్యాణి రాగమును
 ప్రస్తరించెనని చెప్పుదురు.

ఆహారము

శరీరారోగ్యమును గాపాడు కొనుట కాహారము ముఖ్యవసరమై యున్నది. సాధారణ వ్యాయామమునకు, శరీరకష్టమునకు, శరీరమునందలి యుష్ణమును నిల్పుటకు దగినంత వేడిమిని యిష్టగల నాహారము శరీరమున కివసరము. ఆహారపదార్థములోనుండు జీవపదార్థము (Vitamines) ముఖ్యమైనది. మనము భుజించు నాహార పదార్థములలో నీ జీవపదార్థము సరిపోవు నంత యుండ వలెను.

ఇవిరెండు విధములు.

౧. నీటిలోకరగునట్టివి.

౨. క్రొవ్వుపదార్థములలో కరగునవి.

క్రొవ్వుపదార్థములలో కరగునట్టి జీవపదార్థములు శరీరపోషణమున కెంతయు నుపయుక్తములు. ఇట్టిజీవపదార్థము, వెన్నయందున, కోడిగొడ్డులోని పసుపుపచ్చని పదార్థములలోను, పచ్చని యాకుకూరలలో గూడ నుండును. నీటిలోకరగునట్టి జీవపదార్థము, బియ్యముపై పొరలలోను(తవుడులో) గోధుమలలోను నున్నది. మనయాహారములో యివి లేకపోయిన నంజువ్యాధి లవణరక్తమును వ్యాధి (Scurvy) వచ్చును.

బియ్యమును, గోధుములను దంపిని యీజీవపదార్థములున్న పొట్టుపోవును. ఈ విలువగల పొట్టును మన మావులకు కుక్కలకు

కోళ్లకు పందులుమొదలైన నాటికి బెట్టుచున్నాము. కాన మనము తినుబియ్యములోను గోధుమ పిండిలోను, యీ జీవపదార్థములుండవు సరికదా శల్బములకు పుష్టినొసంగు భాస్వర-ఉప్పులు (Phosphorous salts) గూడ నుండవు. కావుననే నంజులు మొదలగు వ్యాధులు సాధారణముగ మనకు వచ్చుచున్నవి. ఈ పొట్టులేకుండ బియ్యములను గాని గోధుములనుగాని తినకూడదు. అవి యీజీవపదార్థములేకుండిన తేలికగా నరుగవు.

ఆహారము రెండువిధములు.

౧. నత్రజని మిశ్రితమైనవి.

౨. పిండి పదార్థములు.

వానిలో గీ నస్తువులున్నవి.

౧. మాంసపదార్థములు.

౨. క్రొవ్వు పదార్థము.

౩. చక్కెర.

౪. ఉప్పు.

గీ . జలము.

వీనిపనులు.

౧. మాంసపదార్థముః— మాంసము మత్స్యములు, నత్రజనిపంబుధమైనది. ఉప్పులు మొదలైనవి. ఈ పదార్థముల పని యేమన దేహమునందలి కండలను, అవయవములను నృద్ధిపొందించును. శరీరమునుండి వ్యయముగ పదార్థములస్థానమును తిరిగి పూరించును. ఆహారమరుగుటకు గాను కావలయు రసము

లను అన్నకోశములలో తయారుచేయును.

౨. కొవ్వు పదార్థములు:— వెన్న, నెయ్యి, మొదలైనవి. ఇందులో కర్బనము (Carbon) ప్రాణవాయువు, జలవాయువు (Hydrogen) నున్నవి. ప్రాణవాయువు తగినంత లేని కారణమున యుక్తముగ పదార్థములు జలమున తయారుచేయజాలవు. కాన ఈ విధమగు నాహారము శరీరమునకు వేడిని కలుగ జేయును. శరీరకష్టమునకు వలయుశక్తిని విశేషముగ జేయును. కొవ్వునేర్పరచును.

౩. చక్కెర:—దీనిలో కర్బనము జలవాయువు ప్రాణవాయువునున్నవి. దీనిలో ప్రాణవాయువు జలోత్పత్తికి వలయు దానికంటె సధికముగ నున్నది. కొవ్వుపదార్థములు చేయుపనినే చక్కెరయు జేయును గాని యవియుష్ణము నిచ్చునంతగా నిది యొసంగ జాలదు.

౪. ఉప్పు పదార్థములు:— దీనిలో నునము, మామూలుగా వాడుకొను లవణము గాక ఖటకము (Calcium) పొటాసియము సోడియము ఇనుముయొక్క ఉప్పు పదార్థములుగూడనున్నవి. దేహము నందలిశల్యముల వృద్ధికొరకు ఖటికాస్ఫురితము (Calcium Phosphate) మిక్కిలి యవసరము. ఈ ఉప్పు పదార్థము పాలలోను కోడిగుడ్డులలోను చక్కగా నున్నది. చిన్న పిల్లల కీ ఉప్పు పదార్థముల యాహారములు, మిక్కిలి యవసరము. దీనిని వాడకున్న పిల్లలకు మెత్తని బొమికలుండు (Rickets) నొక వ్యాధి వచ్చును.

౫ జలము:—శరీరమునుండి దినమునకు షుమారు మూడు శెర్ల నీరు మూత్రము

చెమట రూపమున బోవుచున్నది. దానితోచేసె పదార్థము లనేకములు కొట్టుకొని పోవును. దేహము సనారోగ్యము బాల్పడకుండ నుంచును. కావున, జలము, దేహములో నంతకు తక్కువున్న యెడల శరీరమునకు జబ్బు చేయును.

బాగుగా నెదిగినమనుష్యుని శరీరమునుండి దినమునకు 250—300 గ్రెయినుల సత్రజనియు, 4000—5000 గ్రెయినుల కర్బన పదార్థము నెలుపలకు పోవుచున్నది. ఈ సప్తమును పూర్తి చేయుటకు తుల్యమైన పదార్థముల నైన మనము నిత్యము భుజించవలెను.

ఒక అర్థశేరు మాంసములో సుమారు 300 గ్రెయినుల సత్రజని యున్నది. కాని కావలసిన కర్బనములో $2/5$ వం తే యీ అర్థశేరులో నున్నది. కాని మాంసాహారమే కావలెననిన దినమునకు శేరుంబావు మాంసమును భుజించవలెను. దీనిలో మొత్తమున సత్రజని యెక్కువగును.

ఇటుల గాక బియ్యమును మాత్రమే తినవలెననిన దినమునకు $2\frac{1}{2}$ శేర్ల బియ్యమును తినవలెను. ఈ బియ్యమునుండి అప్పుడు 300 గ్రెయినుల సత్రజని వచ్చును. కాని, యింత యాహారము నెవరును హరించుకొనజాలరు. కనుక తేలికగా నరుగు నటువంటిన్ని కావలసిన సత్రజనిని కర్బనమును యిచ్చు నాహారమును మనమేర్పరచు కొనవలెను. ఎట్లసిన యివియన్నియు కలసిన ఆహారమును వాడుకొనవలెను. ఆహారములో $3\frac{1}{2}$ షేన్సుల మాంసపదార్థము $3\frac{1}{2}$ షేన్సుల కొవ్వు $1\frac{1}{2}$ శేరుచక్కెర యావ్వనుడగు మనుష్యునికి కావలయును.

ఈ వి వ ర ణ ము ల ను ది ల కిం పు డు—

శా క్తా దు ల తి ను వా రి కి.

	చటాకులు.	ఖరీదు.	మాంసకృత్తు	క్రొవ్వు	చక్కెర.	నత్రజని	కర్మనము
			పదార్థము.	పదార్థము.			(carbon)
			బొంబులు.	బొంబులు.	బొంబులు.	గ్రెయిన్లు	గ్రెయిన్లు
1. బియ్యము.	4	0 0 9	0, 56	0, 07	6, 66	30	1400
2. పిండి.	4	0 1 0	0, 95	0, 17	5, 68	65	1330
3. పప్పు.	2	0 0 9	1, 00	0, 04	2, 33	65	600
4. ఉల్లగెడ్డలు.	2	0 0 8	0, 06	0, 05	0, 66	5	180
5. కాయకూరలు.	2	0 1 0	0, 20	0, 20	...	15	300
6. పాలు.	8	0 2 0	0, 50	0, 50	0, 50	45	480
7. నెయ్యి, నూనె.	1	0 2 6	0, 01	0, 09	...	5	300
8. చక్కెర.	1	0 0 6	...	...	1, 80	0	340
9. వెన్న	1	0 3 0	0, 02	1, 80	...	2	600
10. చిరితిళ్లు.	1	0 1 6	0, 30	0, 40	0, 80	50	...
11. సువాసన వస్తువులు.	*	0 0 6	...	...	...	0	...
మొత్తము.		0 14 0	3, 65	4, 14	17, 21	282	5530

మాంసాదుల తిను వారికి.

	చటాకులు.	ఖరీదు.	మాంసకృత్తు	క్రొవ్వు.	చక్కెర	నత్రజని	కర్మనము
			పదార్థము.	పదార్థము			
			బొంబులు.	బొంబులు.	బొంబులు.	గ్రెయిన్లు	గ్రెయిన్లు
1. బియ్యము.	4	0 0 9	0, 56	0, 07	6, 16	30	1400
2. పిండి.	4	0 1 0	0, 98	0, 17	5, 61	65	1330
3. పప్పులు.	1	0 0 4½	0, 50	0, 02	1, 17	33	300
4. చేపలు, లేక మాంసము	2	0 2 0	1, 00	0, 10	...	80	440
5. ఉల్లగెడ్డలు.	1	0 0 6	0, 08	0, 06	0, 64	5	180
6. కాయకూరలు.	1	0 0 6	0, 10	0, 10	...	20	150
7. పాలు.	4	0 1 0	0, 25	0, 25	0, 25	25	240
8. నెయ్యి, నూనె.	2	0 4 0	1, 02	1, 80	...	10	600
9. చక్కెర.	1	0 0 6	...	...	1, 80	...	340
10. వెన్న	½	0 1 6	0, 01	0, 90	...	...	300
11. చిరితిళ్లు.	½	0 0 9	0, 15	0, 20	0, 40	25	...
2. సువాసన వస్తువులు.	...	0 0 7½	...	...	...	...	...
మొత్తము.		0 13 6	3, 65	3, 67	16, 10	298	5280

౩. బీదలకు.

	చటాకులు.	ఖరీదు.	మాంసకృత్తు		చక్కెర.	నీత్రజని	కర్బనము
			జొన్నలు.	జొన్నలు.	జొన్నలు.	గ్రెయిన్లు	గ్రెయిన్లు
1. బియ్యము.	16	0 2 0	2, 5	0, 60	24, 0	120	4800
2. పప్పులు.	2	0 0 9	1, 00	0, 04	4, 7	65	600
3. కాయకూరలు.	2	0 0 3	0, 20	0, 20	...	20	300
4. నూనె.	$\frac{1}{4}$	0 0 3	...	0, 50	...	5	150
5. సువాసన వస్తువులు.	*	0 0 3	...	...	...	...	...
మొత్తము.		0 3 6	3, 70	1, 34	28. 7	210	5850

ప్రథమ వివరణ మందలి నిర్ణయము శాకాదులు భుజించువారికిని, ద్వితీయ వివరణము నందలి విధానము మాంసాదుల గ్రహించు వారికి నైయున్నది. స్వచ్ఛమైన శాకాదులే వలయువారికి ప్రథమ వివరణ మునందలి యాహారము యుక్తమైనది.

ఆహారమెల్లప్పుడు చొకటిగానే యుండక మార్పుటకు ననుకూలముగ నుండవలెను. కాని యీవివరణములను బట్టి ఆహారమెల్లప్పుడు మెకేవిధముగ నుండవలెనని గాదు.

శరీర కష్టమువలన పత్తిదినము నష్ట

మగు పదార్థముల నెట్లుపునర్లభ్యములుగ చేసికొన నగునో యాపద్ధతి మాత్రము పైవివరణములవలన న్యక్తము కాగలదు.

ఈవివరణమును బట్టి మనుజుడొక పాల మీదనే జీవింపవలెనన్న దినమునకు గి శేర్లపాలను త్రాగవలెను. ప్రస్తుతిస్థితుల బట్టిచూడ నిదియెంతయు విలువ యధికమగుచున్నది.

మాంసము మీదగాని పాలమీదగాని మనము జీవింప గల్గినను మనకు కావలసిన దాని కన్న నీత్రజని కర్బనములతో నేదోయొకటి యెక్కువయి సులభముగా జీర్ణములు కావు గాన యివిషయికి గావు.

* చటాకనగా— $1\frac{1}{2}$ తులములు

నొడ్డు గోద చూచుకోవడం, తర్వాత పిల్లల్ని చూచుకోవడం, ... మల్లీ, ఇందులో ఏమైనా తినునా? అనుకో! అక్కడ— ముఖ్యంగా అతను తాగున్నప్పుడు... అయ్యో రామా! ఇదేంబ్రతుకో గాని నాయనో—

ద్రిమ్మరి:— (నమలుచు) నిజమే. అంతకు మూలం అదే. నే ననేది జీవుడికి అపత్తులన్నీ సురా పానంవల్లేను.

వనమయ్య:— నీక్కూడా దానిపెళ్ళు తగిలినదల్లే వుండే!

వెళ్ళబుచ్చితా. కాని, లేచానా? ఇక చూడండి—చేతికిదొరికిందల్లా ఎగరేశానే.

అంకమ్మ:— అదంతా మనిషీలో ఉందనుకొంటా.

ద్రిమ్మరి:— తాగనంతనెపు. అంతే అనుకోండి.

కాని, ఇది ఒక రకం రోగం వంటిది.

వనమయ్య:— మంచిరకం రోగమే. దివ్యమయిన లంప కాయలు చెండు విరుగు డుకుంటూ దీనికి— వెళ్ళివస్తా. (వెళ్ళుచు.)

(మంగమ్మ చేతులు తుడుచుకొని

వెళ్ళబోవును. ద్రిమ్మరి బిన్నము తినివే

యుటజూచి)

అంతకు మూలము.

రాత్రి వేళ

(ఆకురాలుకాలము. ఒక బీదరైతు పూరిల్లు; ఒకసావిడి ఒకగది, ఒకవంటయిల్లు; అంకమ్మ కూర్చుని నూలు వడుకుచుండును. మంగమ్మ కూర తగుగుచుండును. చిన్న పార్వతి ఊయల నూచుచుండును.)

మంగమ్మ:— అయ్యోరామా! నాకేమో దడగా ఉంది. ఏదో కష్టం వస్తుంది... మఱి ఆయన అక్కడ ఆట్టేవుండ దాని కేమిటికారణం? మొన్నట్లాగే—అవును ... పట్నానికి వెళ్ళి పుల్ల అమ్మి సగం పైగా త్రాగుడికి పెట్టిరాలేదు? పైగా అన్నిటికీ నన్ను పట్టుకుని తట్టడం.

అంకమ్మ:— మొదలుపెట్టావు. ఇంతలోకే? పట్నం చాలాదూరం... ప్రాద్దయినా పోలేదు. ఈపాటికి—

మంగమ్మ:— పొద్దుపోలేదట! వాళ్ల వెంకన్న అప్పుడే వచ్చాడు. మీ ఆబ్బాయి వెళ్ళిం తరువాతేనా అతడు బయలుదేరింది? ఇంకా మీ ఆబ్బాయి రానేలేదు... ఇంకా ఆస్తమానం కాలేదని—అది ఒకటే—సంతోషం.

అంకమ్మ:— వెంకన్న నూటిగా తనకాతా దారు దగ్గరకే వెళ్ళాడాయును... ఆబ్బాయి బబాదుకి వెళ్ళాలి.

మంగమ్మ:— ఒక్కడే అయితే ఆయన భయం లేదు. విస్వన్నున్నాడు కూడాను. ఆ గొచ్చు కుక్కతో — అనకూడదు — ఎవరైనా వెళితే తాగాడన్నమాటే... లేచింది మొదలు ఎవడైనా కష్టపడాలి అంతా రెక్కలమీచుంది... దాని నల్ల ఫలం ఏమాత్రమైనా? ఉదయాస్తమానం బలాదూరు తీరగడం లాభం కనబడుతోంది.

(తలుపు తెరచుకొని, వనమయ్య, ఒక

దేశద్రిమ్మరితో ప్రవేశించును.)

వనమయ్య:— అంతా బాగున్నారా? ఇదుగో మీ యింటికి, ఈరాత్రి తిండికి పడకీ వంతువేసి ఇతణ్ణి తీసుకొచ్చా.

ద్రిమ్మరి:— (నమస్కరించి) దణ్ణంతల్లి!

మంగమ్మ:— మాయింటికి ఎప్పుడూ తీసు కొస్తావేమిటయ్యా! మొన్న బుధవారం ఒక ముష్టివాడికి బసయిచ్చాం. అందరూ

(మాసరయ్యవిస్పన్నహోతూలును ప్రవేశము)

విస్పన్న:- అంతా డేమంగా వున్నారా?

(రాముని విగ్రహానికి నమస్కారము చేసి)

ఇదిగో మీయిల్లు పల్లకాడుగాను! వేళకొచ్చాం గుళ్ళోకి వెళ్ళాం... అక్కడ కూడు దొరక్కపోయింది. కాఫీహోటేలికి వెళ్ళాం... సరిగ్గా వేళకక్కడ వున్నాం. హాహాహా! ఇనుగో మాకు కొంచెం గంజిపోస్తే మేం కొంచెం సారాయి పోసాం.

మాసరయ్య:- (ద్రిమ్మరిని చూచి) ఈదొరగా చెను?

(చూచుచు. అంతవరకు రాలేదు. కొంచెం బాధపడ్డానే అనుకోండి-త్రాగుడునల్లే నాజీవన మార్గం ఈవిధంగా అయిందిగాని లేకపోతే ఇంకొక విధంగా-

వనమయ్య:- నా ఉద్దేశ్యం మితగా తాగితే ఏమీ చెడవుండదని.

ద్రిమ్మరి:- నేచెప్పేది, కాస్త అందితే చాలు- అధఃపాతాళంలోకి మనిషిని లాగేసే సత్తా దీని కుందని.

మంగమ్మ:- నేననేది అదే. చేతనైనంత కష్టం చెయ్యడం ఒళ్ళు హూనం చేసుకోడం దీనిమూలన చివరకు వచ్చే బహుమానాలు తిట్లు, కుక్కను కొట్టినట్లు చెప్పచెప్పలు-

ద్రిమ్మరి:- అంతటితో అయిందీ? దాని మూలంగా బుద్ధిచెడి చేయరాని పనులు చేస్తారు. త్రాగ నప్పుడు వాడికేమిగాని ఇయ్యి. తందికాక పోతే ముట్టుకోడు. కానితాగాడా చేతి కందిందల్లా కొట్టేశాడే. తన్నులో తింటాడు. తిట్లు తింటాడు. కొట్టోకి వెళ్తాడు ఎందుకు నామట్టుకు నేను తాక్కుండా ఉన్నంత నేపు మర్యాదగాను గౌరవం గాను కాలం

మాసరయ్య:- నూరేళ్ల కోమాటైనా సంతోషం అనుభవించాలి. ఇవాల్లి డబ్బు రేపటికి కాదు.

మంగమ్మ:- ఏమిటీ వాగుడు?

మాసరయ్య:- (వేలితో ధయపెట్టుచు) మంగీ-

మంగమ్మ:- వీం ఎందుకుమంగి, చూసిన కొద్దీ ఆసహ్యం వేస్తుంది.

మాసరయ్య:- ఏమిటంటావు?

మంగి:- ఏమిటనేది?

మాసరయ్య:- అప్పుడే మరుపొచ్చిందీ, (భివాలున లేచిపోయి మంగమ్మను నెత్తిమీద మెట్టి) ఒకటి-

అంకమ్మ:- మంగమ్మా! మంగమ్మా అంటా! ఇంకా కొంచెం ఆన్నమా అబ్బికి వడ్డించు మంగమ్మ:- నాడిచుంప తెగిరి. నేను వెళ్ళి గంజిమాల చూసుకోవాలి.

(అంకమ్మలేచి కుడలో ఆన్నము తెచ్చి ద్రిమ్మరికి వడ్డించుచు)

ద్రిమ్మరి:- వందనము. నాకోసోజున దిట్టమైన ఆకలి వేస్తోంది.

అంకమ్మ:- కూలి చేసుకొనేవాడివా?

ద్రిమ్మరి:- ఎవరు! నేనా? మేస్త్రీగా ఉండే వాణ్ణి.

అంకమ్మ:- మజారీ ఏందొరికేది!

ద్రిమ్మరి:- యాభైరూ పాయలు... ఒక్కొక్క మాటు డెబ్బయి దొరకేవికూడాను.

అంకమ్మ:- ఈగతే ఎట్లా వచ్చింది-మరి-ఏకు?

మంగమ్మ:- (గంజిపట్టుకొనివచ్చి) రామరామా! అతడుతాగేవస్తాడు. నాకు తెలుసు.

అంకమ్మ:- వాడుకొంచెం ఉబలాటంపడ్డాడని నాకూ అనుమానం వేస్తోంది.

మంగమ్మ:- అంతే తంటాలుపడి వడ్లుదంపి వంట చేసిపెట్టి, ఇల్లుచుక్క బెట్టుకొని అంతా మారెక్కల మీదుంది.

మాసరయ్య:— ఇదిగో మూట తీసుకుపో

(మంగమ్మనచ్చి రూపాయిలు మూట ఇంట్లోకి తీసుకు పోవును.)

మాసరయ్య:— ఏం పెంకివాళ్లండీ అడవాట్లు.

(దొమ్మరికి మరల సారాయినిచ్చును) త్రాగు.

దొమ్మరి:— (తలయూపుచు) నీవేత్రాగు.

మాసరయ్య:— మొగమాటం పడకయ్యా! తాగు.

దొమ్మరి:— (త్రాగుచు) నీకు శుభం.

విస్సన్న:— నీవు తెలిసినవాడివి లాగున్నావయ్యా.

చొక్కా గిక్కావేళావ్. పట్నంవాడవ్ కాబోలు! అబుజంమీద చిరిగించేం. అట్లా శవుండుకో బాగుంది. అయినా ఏం చేస్తాం.

అంకమ్మ:— అట్లా అనకూడదు విస్సన్నా! వాడి సంగతి సందర్భాలు తెలియకుండా, ఎంత బతుకు బతికాడో. పదిమందిలో హాస్యం ఆడకు.

దొమ్మరి:— అన్నియ్యమ్మా. ఆజ్ఞానం.

విస్సన్న:— స్నేహంలో అన్నాను. కోపంవద్దు. తాగు (సారాయిచ్చును.)

అంకమ్మ:— ఎందుకిస్తావ్. అతడే అన్నాడు ఇది చాలా చెడుపని. దీనిమూలాన ఖైదులో కూడా పడ్డాడట!

మాసరయ్య:— నీవు ఖైదులో ఎందుకుపడ్డావు?

దొమ్మరి:— గ్రహచారం. డబ్బుకోసం ఒక షాహు కార్ని దారిలో అడ్డంకొట్టాం. అజోకీ ఎట్లా తెలిసిందో మేం పట్టుపడ్డాం. అయితే ఆకోర్టులో నా ప్రజ్ఞ చూపించా. “డబ్బు దొంగిలించావు కాదు.” అన్నారక్కడ. “దొంగలు దొంగిలిస్తారు. మేం మానంఘం కోసం పాటుపడ్డాం.” అన్నానేను. అంటే డంగైపోయాడు. మళ్ళీ జవాబు చెప్పలేదు. అయితే ఖయదులో వేశాను. అంటే ఇష్టం వచ్చినట్లు తిరగ నియ్యలేదు.

విస్సన్న:— తెలివైన సన్నాసివే. (సారాయిచ్చి) కానీ, తాగు, నీదగ-

అంకమ్మ:— ఏంమాట్లవి?

విస్సన్న:— అవ్వా తిట్టాలనికాదు నాఉద్దేశం. అది నామోస్తరు.

(మంగమ్మ వచ్చి కంచములోనడ్డించుచుండును)

మాసరయ్య:— అది బాగుంది. కోపం వచ్చిందట చూడండి. నామసలిదండే నాకాపేక్ష-

(మంగమ్మను కాగలించుకొని.)

దీనికోసమైనా దీన్ని విడిచిపెట్టను.

విస్సన్న:— అబ్బా. అందరు తాగండరా! అవ్వా! తాగు. విందుచేసేదీ నేను.

దొమ్మరి:— దానియర్థమేమిట భలం, శక్తి, విచార మంతాపోయి సంతోషం ఉండాలి ఒక్కటే. నాకు అంతా ఒకటే.

(అరాజక గీతాలు పాడును.)

మాసరయ్య:— తాగుడు బాగాపని చేసింది.

౨

ఉ ద య వే శ .

(మాసరయ్య ఇంకానిద్ర లేవలేదు. అంకమ్మ కుండతోముతోంది. మంగమ్మ దొడ్లోకి వచ్చును.

మంగమ్మ:— పొయిలోకి పుల్లలు పట్టుకురావాలి.

అంకమ్మ:— రాత్రి చానిగొట్టేవాడే. పుణ్యమా అంటూ అతడుండబట్టిగాని. ఏడీ? కనపశేదు వెల్లిపోయాడా ఏమిటి?

మంగమ్మ:— అవుననుకుంటా!

(అక్కడనుండి మంగమ్మ వెల్లిపోవును.,

మాసరయ్య:— (లేచి మంచముమీద కూర్చుని) అబ్బా చాలా పొద్దెక్కిపోయింది. (దిగి) తలకాయ నొప్పిగా ఉంది. ఇకతాక్కుడదు. దాని దుంపతెగ (రాములవారి విగ్రహానికి వమస్కారంచేసి మొగము కడుగుకొనును) వెల్లి బండీ కట్టుకుంటా?

(మంగమ్మ ఎంటసకుతుతో ప్రవేశించును.)

మంగమ్మ:- నిన్నటి ముప్పీవాడు వెళ్ళిపోయాడా?

మాసరయ్య:- వెళ్ళాడనుకుంటా!

మంగమ్మ:- తెలివైనఘటం.

మాసరయ్య:- నిన్ను బళికంచాడు.

మంగమ్మ:- అయితే బెల్లంపొట్టుం దాచావా?

మాసరయ్య:- నీవు దాచావనుకున్నా.

(అంకమ్మ నీళ్లు తెస్తుంది.)

మంగమ్మ:- అత్తా! బెల్లంపొట్టుం దాచావా?

అంకమ్మ:- నా కేం తెలుసు?

మంగమ్మ:- రాత్రి దిడ్డిగింతలో పెట్టాను. కనబట్టం లేదు.

అంకమ్మ:- అయ్యో, అయ్యో, ఏమైందో మరి.

(ఒక పొరిగింటివాడు ప్రవేశము.)

పొరిగింటివాడు:- ఏమోయ్! మాసరయ్య బావా! పొలం వెళ్ళావా?

మాసరయ్య:- బండీకట్టబోతున్నా ఇంట్లోనీమిల్ పోయింది.

పొరిగింటి:- అదేమిటి?

మంగమ్మ:- ఇదిగో అన్నా! ఈయన పట్నంనుంచి బెల్లం తెచ్చారు. దిడ్డిగింతలోదాచా? చూస్తే కనబడదు.

మా సరయ్య:- పైగా నిన్ను మాయంటికి ఎచ్చిన ఒక ముప్పీవాడి మీద అనుమానంపడి పాపం కట్టుకున్నాం.

పొరిగింటివాడు:- ఎలా వుంటాడు వాడు?

మంగమ్మ:- కొంచెం పలచని మనిషి. గెడ్డం పెరగ లేదు.

పొరిగింటివాడు:- జుట్టు ఉంగరాలు తిరుగుంటుందా?

గరుత్మంతుడి ముక్కు:-

మా సరయ్య:- అవు నవును.

పొరిగింటి:- ఇప్పుడే చూశా! ఎందుకా ఇంతతొందరగా పోతున్నాడనుకున్నా.

మా సరయ్య:- వాడేమిటా ఉంటాడు. ఎక్కడ కనబడ్డాడు?

పొరిగింటి:- ఇంకా ఎంతైన దాటి ఉండదు.

(మా సరయ్య పొరిగింటివాడు కలసి వెళ్ళుచు.)

మంగమ్మ:- ఏమన్నాయం. ఏమన్నాయం. వాడే తిప్పకుండా.

అంకమ్మ:- ఒకవేళ కాకపోతే? పాపం కరించాలి.

మంగమ్మ:- కాదూహజీ! మన అనుమానం నిజం కాక పోవచ్చు. పాపం. బ్రతికిచెడ్డా మంచి వాళ్ళే గున్నాడు.

అంకమ్మ:- ఆవును.

మంగమ్మ:- అయిన కేకలు వేస్తూ వెస్తున్నాడు వాణ్ణి పట్టుకు వెస్తావుండాలి

(మాసరయ్య, పొరిగింటివాడు, ఇద్దరుముగ్గురు పిల్లలు ద్రిమ్మరిని త్రోయుచు ప్రవేశము.)

మా సరయ్య:- (బెల్లపు పొట్టాం చేతికిస్తూ భార్య తో) వీడి దగ్గరే దొరికింది. (ద్రిమ్మరిదిక్కి) వొంగ గాడిదా!

అంకమ్మ:- (మంగమ్మతో) వాడే పాపం. తల యెట్లా వంచుకున్నాడో!

మంగమ్మ:- ఒక చుక్క నేవిస్తే చేతి కందిందల్లా లాగేతెడమే అని నిన్ను వీడే న న కుంటా చెప్పింది.

పొరిగింటి:- మనసబ్బుగారి దగ్గరకు తీసుకుపడ.

ద్రిమ్మరి:- మీ యిష్టం ఎచ్చినట్లు చెయ్యండి అంటున్నాను. నాకు కియంలేదు. నా యభిప్రాయాలకోసం కష్టపడ్డానికి సిద్ధంగానే ఉన్నాను. మీరు చదువుకున్న వాళ్ళైతే తెలిసేది.

మంగమ్మ:- రామని విగ్రహం మంచి వీణ్ణి విడిచి పెద్దడం మంచిది. మనపొట్టాం మన కొచ్చిందిగా. వాణ్ణిపోనీ. మనం ఇంకో పాపం చెయ్యడం ఎందుకు?

మా సరయ్య:— (అక్షేపముగా) “పాపం నేదాం
నీ నేర్పుతున్నావు! సరళహ ఆక్కర
లేకుండా ఏంచెయ్యాలి నాకూ తెలుసుకోలే
మొద్దా! “నదలిపెట్టు” వెళ్ళితే వెళ్ళినప్పు
వాడు కాని బుద్ధివచ్చే నాల్గుమాటలు. వాడు
వినాలి, (ద్రిమ్మరితో) ఇంగ్లీషునందోయ్!
కొంచెం నామాటలికి చెవిఇయ్యాలి. నవెంత
ధనంలేని స్థితిలో ఉన్నా - నీవు-తిప్పు-చాలా
తప్పు చేశావు. ఇంకొకడైతే నీ నరాలోతోడి
పోలీసువార్ల కొప్పచెప్పేవాడే. కాని, నేను
చెప్పేదింటే...ఎంతతప్పు చెయ్యాలి అంత
తప్పు నీవుచేశావు. ఆయినా చాలా హీన
స్థితిలో ఉన్నావు. నిన్ను భాదించడంమాకిష్టం
లేదు. (అందరు నిశ్శబ్దం) (గంభీరంగా పో!
ఇగవంతుణ్ణి తల్చుకో. ఇట్లాంటి పనులంతా
చెయ్య మోకు. (భార్య ను జూచి)
నాకు - నాకు నేర్పనచ్చావ్ - (చెతిలో

పొట్లం తీసుకొని) నదలిపెట్టేదిలేందినాయిష్టం.
నాకు నేర్పనచ్చావ్ (పొట్లామును ద్రిమ్మరికిచ్చును.)
తీసుకో, దొంగోఉపయోగించుకోవొమ్మి. (భార్యతో)
మహాదౌదార్యం నాకు నేర్పనచ్చావ్. (ద్రిమ్మరితో)
పో. వెళ్ళిపోమ్మన్నా...ఇక మాట్లాడకు.

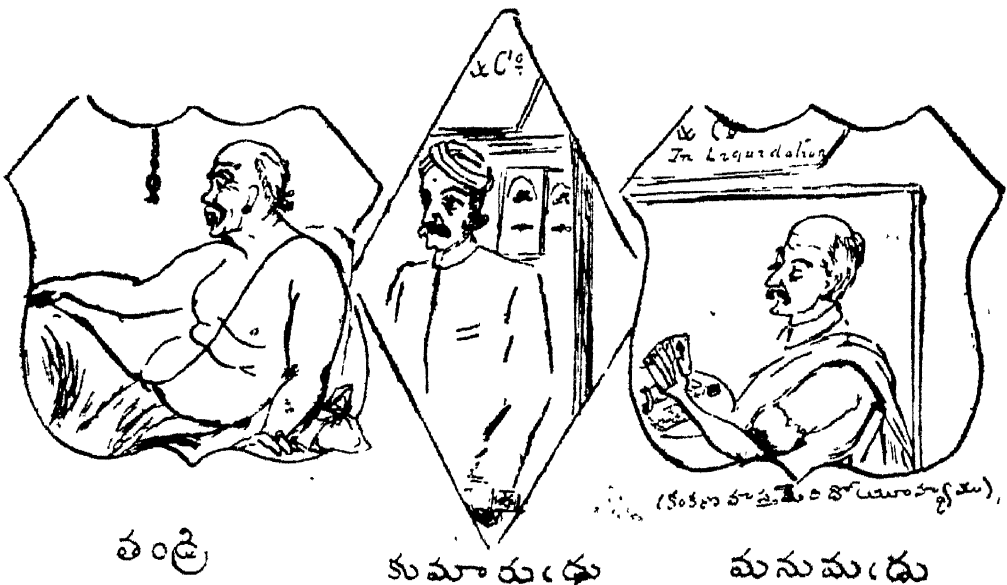
(అందరు నిశ్శబ్దముగా ఉందురు)

ద్రిమ్మరి:— (పొట్లాము తీసుకొని) నాకేమి తెలియ
దని ఆమె కొంటున్నారు. (గద్గదస్వరముతో)
నాకు బాగా తెలుసును. నన్ను కుక్కను
ఎలె చావగొట్టి వుంటే నాకు తట్టక పోయేదే.
నేనెటువంటివాణ్ణో నాకు తెలియదు? నేను-
హీనుడను బద్దాషీని అని నాఉద్దేశ్యం. ఇగ
వంతుణ్ణితల్చి నన్ను త్రిమించండి. (ఏడ్చి పొట్ల
మక్కడ పడవేసి చటుక్కున పోవును.)

మా సరయ్య:— (భార్యతో) నాకు చెప్పనచ్చావ్!

పొరుగింటివారు:— ఏమి యేడ్చాడు పాపం.

అంకమృ:— ఆతడూ మనిషే.

తండ్రి

కుమారుడు

మనుమడు

మూత్యదేశము.

[కోటగిరి వెంకట కృష్ణరావు బహద్రుడు జమీందారు గారు.]

- ఉ॥ రాణుల రాణివాసముల, రాట్నము లెప్పుడలంకిరించెనో
మానక నాఁడె జానపద, మానితమై, భరతావసీపరా
ధీన నికృష్టదాన్య భవ, దీనదశాప్తి నశించె, మార్జితం
బైన స్వరాజ్యమా కరత, లామలకంబగు మాతృదేశమా
- ఉ॥ ఏలవృథా ప్రసంగము? ల॥ హింసయు. సత్యము, భీక్షసాత్త్వికాం
దోళన, త్యాగశీలత, ము॥ నోబల. మాతృసుశిక్షణంబుకొ
జాలిన యుద్యమంబుఁ గనఁ ♦ జాలమవేటు. మహాత్మగాంధీ యీ
లీలను బెక్కుమాటులవ ♦ లీలజయించెను మాతృదేశమా॥
- ఉ॥ సల్పినతప్పులేకఁ జెఱు ♦ సాలల గుక్కిన నేస్వరాజ్యసం
కల్పవికల్ప మానే? భ్రమ ♦ గానిసమద్యమ భీషణాబ్ధి యీ
స్వల్పపుంగట్టంగట్టబడఁ ♦ జాలదుమేల్కొనినట్టి హైందవా
నల్పవిజృంభణ ప్రభల ♦ నన్యతరంబులుమాతృదేశమా॥
- ఉ॥ గమ్యముఁ జేరునంతదను ♦ కన్విరమింపఁగఁబోము, జాతివై
షమ్యము లుదఁబోము, ఁ చెఱు ♦ సాలలఁజేరఁగజంకఁబోము, చే
సొమ్యపదంబునన్ నడవ ♦ సాహసమూనఁగఁబోము, పూర్వపున్
రమ్యత రాగ్రపీఠమున ♦ రంజలనీవికమాతృదేశమా ॥
- ఉ॥ కోటలదాటుమాటలను ♦ గూసితిమంచుఁ దలంపబోకుము
న్మాటికి, సుస్థిరంబుగ న ♦ మానుషశక్తియుతుండుగాంధీయ
రాటముఁ దీర్చునీకిదె, స్వ ♦ రాజ్యమువచ్చెను మాకు ధర్మమీ
నాఁటికి నైసగల్పుతరు ♦ ణంబరుదేరెను మాతృదేశమా॥
- చ॥ మఱవకు హైందవుల్ ముసల ♦ మానలు, శిక్కులు, పాఠశీకులె
ల్లరొకట జన్మసత్వముల ♦ లాభముఁబొందగ దీక్షఁబూనిసో
దరులయి సంచరించెడివి ♦ ధంబవి, కొండల బిండిఁజేయనే
ర్తురికనసాధ్యముండదు బు ♦ ధుల్ వివరించిరి మాతృదేశమా॥
- చ॥ నడుముబిగించి పౌరుషము ♦ నన్ గణరంగములోనికాంధ్రులు
నడచిరి వెన్నుజూపరు ఘు ♦ నప్రతిభాయుతు లెందుకేనియు
జడియరు స్వాత్మగౌరవ ♦ ము నఃపరికల్పులు నీదుకంటిసి
ర్తుడిచినముద్ధరించెదరు ♦ దుఃఖులఁబోకుము మాతృదేశమా॥

- చం॥ లజపతి నెహ్రూదాసు, మవు † లాన మహ్మదుషాకుతాలు లో
లి జగములెత్తివచ్చినఁ జ † లింపరు వైనవతారమూర్తిగాం
ధి జపతప ప్రభావగుణ † ధీరుడు నాయకుడై చరింపగా
గజగజలాడిపోడె యథు † కాండ పిశాచము మాతృదేశమా ॥
- ఉ॥ కొంచెముగొప్పయో ముల † గొంత “రిఫారము” చేసిరేనిశాం
తించెదమంచు నెంచకుగ † తించిన దానిని ద్రవ్వబోకునా
ధంచెదమేముఖోరినవి † ధి= పొరపాటొక సారిబుద్ధిదె
ప్పించెను పూర్ణసత్వముల † పెద్దలుతెత్తురు మాతృదేశమా ॥
- ఉ॥ స్త్రీలనుశీల సంపదహ † రించిరి సోశిశుహత్య జేసిపాం
చాలమునందు బాపమది † చాలునువేయి తరాలకై నదో
శ్శాలురుగానణాదులువ † శంపదులైగత దార్ఢ్యులైరి స్త్రీ
శీలహారానలాయుధవి † శేషహతిన్ దగమాతృదేశమా ॥
- ఉ॥ మానవతీల లామలవ † మానభరంబున మైందవాంగనా
మానధనాభిరక్షణకు † మార్గములేదిపుడంచెటింగి స్వ
ప్రాణతృణీకృతోద్ధతని † రాకరణాన్విత రాచక్రీయవి
జ్ఞానహిత ప్రచారవివ † శస్థితిగ్రాలిరి మాతృదేశమా ॥
- ఉ॥ పెచ్చుపెటింగి స్త్రీపురుష † భేదముమాని పరాభవాగ్నిన్
జచ్చుటకంబెమేలు చెఱ † సాలలఁ జేరినశిం చుటంచునీ
మచ్చుననైక్యకంఠమున † మామతమున్ వివరించినాముపై
వచ్చెడిదాని కంతభగ † హతుడె దిక్కుగుమాతృదేశమా ॥
- ఉ॥ వేలకొలందిసోదరుల † వెచ్చనినెత్తురు లేదినంబు పాం
చాలమునకొ స్రవించెనో ? ని † జగంబుగఁనాడె స్వరాజ్యలక్ష్మీమా
పాలిటిదయ్యె రూపడగ † బాపము ధర్మము పక్షముండి శ్రీ
లోలుడుశాంతిగూర్చి శ్రమ † లున్ నశియించును మాతృదేశమా ॥
- ఉ॥ దాస్యవిముక్తి జేయకస్వ † తంత్రమొసంగక షాకుతాలి పం
చాస్యమునిద్రసూరడు వి † చారముదక్కుమ యెవ్వరెవ్వరే
హాస్యములాడు చుండినమ † హాత్తుని శక్తి నెఱుంగుదీపు సా
రస్యములొ గ్రహింపుము ని † రాకరణంబున మాతృదేశమా ॥
- ఉ॥ నాధుడులేడటంచును స † ణంగకు లోపమె “లోకమాన్యగం
గాధర చక్రవర్తి” మృతి? † గాంధీయు నంతటివాడె పూర్వపు
గాధలెఱుంగుదీ వదియఁ † గాకమహాత్ముని యందుబాలగం
గాధరుదివ్య తేజమును † గానఁగనయ్యెడి మాతృదేశమా ॥

శ్రీ శంకర విద్యాలయము (బాపట్ల)

— (౧౦) —

అంద్రదేశమున నూతనోజ్జ్వలమునకుఁ గలఁగి
సానమనఁ దగిన గుంటూరు మండలమునఁ తూర్పురము
ద్వితీరమున కనతిదూరమునఁ జోళరాజస్య పురమున
స్థాపిత శ్రీ భావనారాయణస్వామి రక్షితమై ప్ర
మాంధ్ర మహాజనసభా సమావేశముచేఁ బరిత్యజింపఁ
బాపట్లయను న్యయహారనామముఁగల భావపురముగలను

అయ్యది సమస్తోష్ణస్థితి
గలిగి, బహుజన సంక్షీర్ణ
మగు బట్టణము గాక,
నాగరక విదూరమగు
పల్లియ గాక, యున్నత
విద్యాలయము గలిగి
భావావికారదుల చేతను,
న్యాయ స్థానములుము
న్నగు వివిధములగు ప్ర
భుత్వ కార్యాలయముల
చేతను నాగరక లక్షణ
ములు గలిగి యలరారు
చున్నది. చిత్రపర్ణస
మలంకృతిబంగు తరు
లతాగుల్మంబులు నిరం
తర నూతనచైతన్యవిలా
సముఁజూపుచుండ, నిబి
డ తరుచ్ఛాయలచేఁజల్ల
నైత్త్యణకావ్యజలసమృ
ద్ధిగలిగి సాధుజీవనులకు
వాసయోగ్యమై యుం
డుటచే విరాగుల నాక
ర్షించు ననుటకు సంది

శ్రీ. ప. ప. శ్రీ బ్రహ్మానంద తీర్థస్వామి వారు.

యములేదు. నూతనభావోదయ ప్రభావముచేఁ
బాశ్చాత్య నాగరకవ్యామోహతమము విరిసి, సనాత
నార్యవిద్యారహస్యజ్ఞాన కళా సందర్శనార్హులగు
భావపురీవాసుల భాగ్యోదయము సమీపింప
జొచ్చెను.

శ్రీ శంకరవిద్యాలయము తత్ప్రతిస్థాపకులు

ప్రతిష్ఠాపకముహంస పరివ్రాజక శ్రీ బ్రహ్మ
నంద తీర్థస్వామివారు, రాక్షసత్వర ఫాల్గుణ బహుళ
దశమినాడు వార్షిక శ్రమ న బాపట్ల పు
రముచేరి తీర్థస్వామివారు తమ స్వ సందర్శించిన
పురములలో గొప్ప ప్రాధికారాలించి భాష్యప్ర

యమును బోధించుటకు
కయతో నంగీకరించి
శ్రీ కెలాలయ వేదిక మీ
రను, వాహనకాలలోను
తాముకాంచుచు, శ్రీ
కాలయముందుభాష్య
పాఠములు చెప్పచు,
పురాణ కాలక్షేపణచే
యుచు నద్విద్యా ప్రచార
ము సలుపుచు, పండిత
పామరుల ననేకుల నా
కర్షింపఁ బ్రారంభిం
చిరి. సామ్య సాశీల్య
వైరాగ్యపాండిత్యసాం
దర్య తపోబల బ్రహ్మ
సిద్ధి గఃష్టలై సంతతి
ప్రహ్మ సందానుభవ
నూచకముఖ విలాసము
చేఁజేస్తూరి, ప్రజాక
ర్షణకర్త గలిగి, తమ
జీవన వారకాల ప్రసద్వి
కర్తై బరిశుద్ధుల జే
యు చుండుట చే

నిర్మింపకుండుట బాస పుర పౌరులు తమ యాత్మగౌరవ ధంగమని యెంచి బాపట్లలోను, బాపట్ల తాలూకా గ్రామములలోను నిరాశములచే ధనము గూర్చి శ్రీ శివాలయమున కుత్తరమున నున్న స్థలము నందు శ్రీ దత్తాత్రేయమందిరము శేరనాక మందిరము నిర్మించి సమర్పించిరి గాని శ్రీ స్వామివారాదుకము మందిరమును తన మతముగా నంగీకరింపక

శ్రీశంకరవిద్యాలయము నువేదశాస్త్ర పాఠశాల కుపయోగింపుడనియాన తిచ్చి 11-8-1917 తేదీకి సరియగు పింగళవత్సర శ్రావణబహుళ నవమి తనివారముననొక సుము హూర్త మునదత్తమందిరము తెరచిరి ఈదత్తమందిరముననే సాహిత్య శాస్త్ర పాఠములును జయంతులునున్న గునుత్సనములును శ్రీస్వామి వారానర్చిన యేర్పాట్ల ప్రకారము జరుపఁబడుచున్నవి. ఈశంకర విద్యాలయమున కనుబంధముగాఁ బుస్తక భాండాగారమును స్థాపించుటకు శ్రీ స్వామివారు సంకల్పింప, కీర్తికేషులగు బ్రహ్మాండంబాపయ్య పంతులుగారి భార్యయగు రామాబాయిమ్మగారు

నవో యనునట్లు నిత్యకళ్యాణము పచ్చతోరణము నిరంతర యాతాయాతే ధక్తజనంబై వైభవోపేతముగ నున్నది.

కీర్తికేషులగు బ్రహ్మాండంబాపయ్యపంతులు గారు తమ జీవితకాలములో నూతన ప్రతిష్ఠలు చేయదలచి శివాలయములో నిరుప్రక్కల నున్నచిన్న గదులకట్టించి ఆగచుశాస్త్ర సాంప్రదాయ విమలగు-

మహాపురుషుల సన్నిధిలో లేక చేసిన ప్రతి

ష్ఠలరిష్ట దాయకములగు నను ధయముచే సంకల్పమునెగవేర్చజాలక నే స్వర్గసులగుటచేవారిసంకల్పము నెరవేర్చకృతార్థతనుజెందు సదుద్దేశముతో స్వామివాలసహాయముతో శివాలయములో శ్రీయభినవసోమేశ్వరశ్రీబాలా త్రిపురసుందరీ గణపతిప్రతిష్ఠాపనలను గం || రామాబాయిమ్మ గారు చేయించిరి. శివాలయమున నూతన పూజా విధానమును ఉదయమునందు భాష్య పవనచనమును సాయంతనమున స్త్రీలక పురాణశ్రినిఘమును శ్రీస్వామివారివిరాట్ల ప్రకారముజరుగుచున్నవి.

శ్రీ యుతబ్రహ్మాండంబెంకట లక్ష్మీ నారాయణ రావుగారు

దత్తమందిరము వెంబడి నొక రమణీయసౌధనిర్మాణము చేయించి శ్రీ శంకరవిద్యాలయ పుస్తక ధండాగారమున కొనంగె. ఈగ్రంథాలయమున వేదములు వేదాంగములు పురాణములు శ్రీ శంకరభాష్యములు విద్యారణ్యభాష్యములు ప్రకరణ గ్రంథములు మున్నగు వెలలేని సంస్కృత గ్రంథరాజములనేకములు గలవు. శివాలయస్థితి పూర్వమువలె గాక శ్రీ శంకరవిద్యాలయ సమీధానబలంబున నూతన వికాసము జెంది

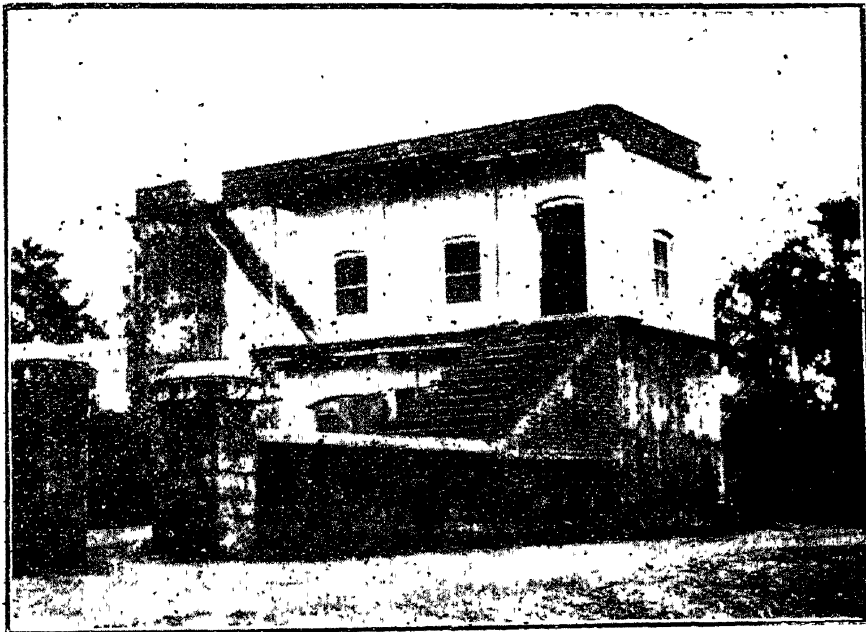
శ్రీశంకర విద్యాలయ ప్రతిష్ఠాపకులగు ఆ స్వామివారి చారిత్రమిచ్చుట సంగ్రహముగా సంస్కరించుట యప్రస్తుతముకాదు. శ్రీస్వామివారు పూర్వప్రమమంచున్నతే సంశీయులగు మహారాష్ట్ర బ్రహ్మచారియై పిన్నవయసునందే సాధుసేవా పరతంత్రుత్వ ధర్మ యాత్రాభిలాషను పుణ్యభూమిసంచార కుతూహలమును భగవద్భక్తియును గలిగి పమనాల్గవయేటనే యిల్లువిడచి దుర్గమారణ్య మార్గంబులనడచి శరీర

ప్రయాసము సహించి గంగానది మహానదీ తీర్థముల
గ్రంథులాడి పుణ్యక్షేత్రముల దర్శించి హిమవంశ
ప్రాంత కాంతార భూముల పర్వతనందులన్ని యం
దందలి సాధు యతీ విరాగినంతతో గూడి బహుశ
ర్యంబు గడిసి శ్రీదత్తాత్రే
యాపరాశరామము సుప్ర
సిద్ధిగన్న శ్రీ ప|| ప|| శ్రీ
వాసుదేవానందస్వామివారి
గురుశుశ్రూషలసల్పివారి
యాజ్ఞానుసారిము శ్రీ శృం
గగిరి జగదురు పీఠాధిపతు
లగు ప|| ప|| శ్రీ నృసింహ
భారతీస్వామివారి కడనసిం
చి శుశ్రూషసల్పి శ్రీవారి
సన్నిధిలో వారి యాజ్ఞాను
సారిముగా నాశ్రమస్వీకా
రమంది వారియొద్ద బ్రహ్మ
సత్రయశాంతిజేసి వారుసిద్ధి
నొందినపిదప జ్ఞాననిష్ఠులు
ను బరహయోగులు నగు
శ్రీ బ్రహ్మనంద

తీర్థస్వామిజేరి సూక్ష్మకైబయలుజేరినపర్వతపల్లణగా
మనదీనదులుల విద్వంసుగా వాదచారియై ధరతభండ
మెల్ల రెండుమాడు స్వామములు దిరిగి సమస్తతీర్థం
ముల నెవించి. సుస్కృతిమునందే గాక విదారు
దేశ బాపలలోగూర్చి వాయను జగము ధారాశముగా

శ్రీ దత్తాత్రేయమందిరము.

నుపన్యసింపను శక్తి సంపా
దించి. శ్రీస్వామి వారు
బాపట్లలోనుండిన కాలము
లో వెనుశృ పల్లిలో శిథిల
మైనశివాలయమును పునరు
ద్ధారణజేసి బాపట్ల శివాల
యమున నూతన ప్రతిష్ఠలు
జేయించి శ్రీశంకరవిద్యా
లయమును గ్రంథాలయ
మును స్థాపించి చతుర్మాస
దీక్ష కాశికాపురిలోజరుప
దలంచి యచ్చటికేగి య
చ్చటనేకాశ్యపుక్తివత్సర
శ్రావణ శుద్ధాష్టమి నాడు
మణిక్ డ్కా ఘట్టమందు ప
గలు తొమ్మిది గంటలకు
బ్రహ్మసాయుజ్యమందిరి.

శ్రీ శంకరవిద్యాలయ పుస్తక భాండాగార సాధము.

శ్రీశంకరవిద్యాలయమున కొనంగబడినది.

రించుచు ప్రతి గారయంగు ధర్మ శ్రద్ధలు గలిగి శ్రీశంకర విద్యాలయమునకు రాజపోషకులతో నగ్రగణ్యులై పలు విధముల సాయము జేయుచున్నారు. కీరి యత్తగారు

పింగళవత్సర మార్గశిర శుద్ధవికాదశి పృథ్వీ పూర్ణిమనకు శ్రీస్వామివారు జరిపిన శ్రీదత్తజయంతిలో శ్రీశంకరవిద్యాలయ పోషకార్థమై పలువురు భక్తులు విద్యార్థిమానులను విరాళములను వార్షికములను క్రిందితోనొసంగిరి. గం|| బ్రహ్మాండంరామాచార్యమ్మ గారు రు 1176/- ల ద్రవ్య మిచ్చుటయేగాక య 2 ల సుత్యేతమగు మాగానిధూమిని కెనమైనకుమారుడగు వెంకట లక్ష్మీనారాయణ రావుగారిపక్షమునగానము జేసిదానపత్రమువ్రాయించి యిచ్చెను. మైనరు కుమారు డిప్పడు పెద్దవాడై స్వతంత్రముగా న్యాయ హ

శ్రీ. ప. ప. శ్రీబ్రహ్మానంద తీర్థస్వాముల వారు శ్రీశంకరభాష్యములు చెప్పట.

గం|| గండపరపు వెంకాయప్పగారు 4 యకరముల మాగానిధూమినొసంగి దానపత్రమువ్రాయించి యిచ్చినారు. మఱిపూడి వాస్తవ్యులగు బ్రహ్మశ్రీచెరువు శీతారామయ్యగారును నోరి గోపాల లాక్ష్మీగారులు చెరియెక్కి అయకరము మాగానిమాన్యమును గం|| భాలశ్రీమహాలక్ష్మమ్మ గారొక యకరము మాగాని ధూమియును నరసారావుజేట వాస్తవ్యులగు చావలి వెంకటప్పయ్యశాస్త్రి గారురమారమి ఒక యకరం మాగాని ధూమియును దానవిచ్చిరి.

శ్రీ శంకర విద్యాలయ—ఉపాధ్యాయులు, విద్యార్థులు

ఇవిధమున శ్రీశంకర విద్యాలయమున కొసంగబడిన భూములను, చెండుభవనములను గీర్వాణ గ్రంథాలయము మున్నగు సమస్తాని యొకపరిపాలనాసంఘమున కధీనము జేసిపరిపాలనా సౌప్యము కొరకువలయు నిబంధనలతో కట్టుదిట్టముచేసి 1886 సంవత్సర 21 చిట్టము ననుసరించి సంఘమును రిజిస్టరు చేయించినారు. పైనబెల్లిన భూవనసమిష్టము తదితరవిరాళముల వలన యిటీవలయ 4 ల మాగాని భూమిని పరిపాలక సంఘమువారు కొనియున్నారు. బాపట్ల వాస్తవ్యులగు బ్రహ్మశ్రీ స్థానం అప్పారావుగారు బోడిసాలెగ్రామములోని యొక యకరం మాగాని భూమియును కరవది గ్రామవాసులగు బ్రహ్మశ్రీ పిశుపాటివెంకటరంగయ్యగారు పూండ్లగ్రామములోనియొకయకరము మాగాని భూమియును శంకర విద్యాలయ మునకొసంగిరి. ఈయాస్తివల్ల ప్రస్తుతధరల వనుసరించి నేయి రూప్యములు సంవత్సరాదాయమువచ్చుచున్నది.

శ్రీ శంకర విద్యాలయ పరివాలనా సంఘము

ఈసంఘమునందు విద్యాలయ ప్రతిష్ఠాపకులగు శ్రీ స్వామివారుగాక పదునేవురు సభ్యులుగలరు.

ఈసంఘసభ్య పదవులలో ఖాళీలువచ్చినచో నీదిగువ కనపరచిన మండలినుండి పూర్తిజేయబడును. ప్రతిసంవత్సర మార్గశిర శుద్ధపూర్ణమనాడు శ్రీదత్త జయంతిలో శంకరవిద్యాలయవార్షికసభజరుపబడును. ఆందుగతసంవత్సరాదాయ వ్యయములచెల్పు నివేదిక తయారుచేసి శ్రీశంకర విద్యాలయ స్థితిగతుల జేర్చి వార్షికనివేదికయచ్చువేయించి చదువబడును. ఈసంవత్సరమార్గశిర శుద్ధపూర్ణమ కేడువర్షములు జరిగినవి. నివేదిక లచ్చువేయబడి చందాదారులకు బంచిపెట్టబడినవి.

శ్రీ శంకర విద్యాలయ మండలి.

(1) పోషకమండలి :—పోషకమండలి రాజపోషకులు, ప్రధానపోషకులు పోషకులు చందాదారులునని చతుర్విధములుగా నున్నారు. రు 500 లకు తగ్గని విరాళ మొకసారేగాని లేక రు 50 లకు తగ్గనివార్షికముగాని యిచ్చువారు రాజపోషకులు రు 200 లకు తగ్గనివిరాళముగాని లేక 80 లకుతగ్గని వార్షికముగాని యిచ్చువారు ప్రధానపోషకులు రు 80 లకు తగ్గని విరాళముగాని లేక రు 16 లకు తగ్గని వార్షికముగాని యిచ్చు వారు

పోషకులు—రు 80 కు తగ్గని విరాళముగాని 8 తగ్గనివార్షికము గాని యొసంగు వారు చందాదారులు. అంతకు తగ్గిన ధర్మమునిచ్చువారి కేర్లు శంకరవిద్యాలయ ధర్మచందాలపుస్తకములో మాత్రము చేర్చబడునుగాని వారభిమానమండలి సభ్యులుగాగణింపబడరు.

2. —: పండితమండలి. :—

పాండిత్యవిశేషము చేతను, బుద్ధిబలముచేతను, శాస్త్ర విషయి కోపన్యాసముల చేతను, లేక యేయితర విధముగా నైనను సహాయము చేయు పండితులను పండితమండలిలో సభ్యులుగాగ జేర్చుకొనవచ్చును. మత విషయక సాంప్రదాయములను, ఆచారవిషయములను విద్యావిషయములను పండిత మండలి వారి యభిప్రాయముల గౌరవించి యీసంఘమువారు సాధ్యమైనంత వర కనువర్తింతురు.

ఉపాధ్యాయు లయిమగురు.

వీరికి మాసమునకొక యొనుబది రూప్యముల పారితోషికము మాత్రమే సంఘమువారిన్వ గల్గియున్నారు. భూములనుండివచ్చు ఆదాయము రమారమిగా నుపాధ్యాయుల కొసంగు పారితోషికములకు మాత్రమే సరిపోవుచున్నది. వేదము శేర్షట కింకొక యుపాధ్యాయులు కావలసి యున్నారు. ధాన్యపుధరలు తగ్గుచో ప్రస్తుతమున్న యుపాధ్యాయుల పారితోషికమునకే భూములనుండి నచ్చు ఆదాయము చాలదు.

విద్యాపద్ధతులు.

శంకరవిద్యాలయ పద్ధతు లితరచోట్ల పద్ధతుల కంటె విలక్షణములైయున్నవి. కేవలము సాహిత్యము శాస్త్రము మాత్రము పఠించుటకుగాని కేవలము వేదము స్మారము మాత్రమే పఠించుటకుగాని యిచ్చట వలనుపడదు. స్మార్తవిద్య లేనిచో బ్రాహ్మణ కర్మ లావర్ప నవకాశము లేకుండుటచే సామాన్య స్మార్త విద్యనుగూడ శాస్త్రవిద్యార్థులు విధిగా నేర్చుకొనవలయును. స్మార్త విద్యాప్రాధాన్యముగల విద్యార్థులు సామాన్య సాహిత్య జ్ఞానము లేనిచో మంత్రార్థ ప్రయోగములు దెలిసికొను నవకాశము లేనందున స్మార్త విద్యతో సాహిత్య సమ్మేళనము శ్రీ స్వామివారు నిర్ణయించిరి. ఈ విద్యాలయములో వేద వేదాంత సాహిత్య తర్కవ్యాకరణములు నేర్పబడు చున్నవి. ద్రవ్యాభివము

చేత బూర్వ మీమాంసము జ్యోతిషము చెప్పబడట లేదు. కేవల భాషా ప్రాధాన్య కాఖా పాతశాల శేర్షరచుట యుచితమైనను ఆర్థిక స్థితి గతులను బట్టి యనకాశము గలుగుటలేదు.

విద్యార్థులు.

కాస్త్రప్రధాన విద్యార్థుల సంఖ్య తగ్గుచున్నది. భోజన వసతిచేయనిచో నుత్తమ తరగతి విద్యార్థుల నిలుపుట నుస్సాధ్యము. మధుకరముతో జీవించుచు సరిగా చదువుటకు వీలుపడదు. అది యుచితమును గాదు. మధుకర భృతి బ్రహ్మచారికి విధాయకమైనను తదర్థమై గడప పూజలుచేయుచు భోజనప్రయత్నమునకై కాల హరణముజేయుచు భోజనము దొరకునో దొరకదో యను పరితాపముతో నుండు విద్యార్థులు తాము సాధింపవలసిన కష్టతరమైన విద్యావ్యాసంగమునం దత్యంత శ్రద్ధాభ్యుదయిండుట కవకాశములేదు. అదియునుంగాక యుత్తమ తరగతి విద్యార్థులలో పలువురు వివాహితులైయుండు వారుకలరు. ప్రస్తుతము శంకర విద్యాలయమున యిరువది మంది విద్యార్థులున్నారు. అందునెక్కువ మంది స్మార్త ప్రాధాన్య విద్యార్థులు. వీరిలో కొందరికి మాత్రమే వారములు కలవు. తక్కినవారు మధుకరముతోనే జీవించుచున్నారు. అందుచే విద్యాభిమానులు మతాభిమానులనగు సహృదయులెల్ల తమ తమ శక్తికొలది శ్రీ శంకర విద్యాలయమునకు తోడ్పడనిచో విద్యార్థులకు భోజన వసతి యేర్పరచి మఱికొందరుపాఠ్యయుల నియమించుటకు సాధ్యము కాదు.

సంఘ విజ్ఞాపన.

పరమపురుషార్థ సాధకములగు వేదవేదాంగాది విద్యలయందు ప్రాచీనార్య సాంప్రదాయక సుశిక్షణమే, ముఖ్యాశయముగా గలిగి అభ్యుదయ ఫలముగోరు ప్రవృత్తి తూర్గ ప్రవర్తకులకు ధర్మ నూత్నములను, కర్మరహస్యములను, నివృత్తిమార్గాలంబులకు వైరాగ్య రహస్యముల నుపదేశించుచు, మహాపురుషునిచే స్థాపింపబడిన శ్రీ శంకర విద్యాలయము నభివృద్ధిజేసి పోషించు భారము ఋషుల సంతతి వారమని యుద్ఘోషు ప్రతిభారతీయు నందును కలను. లౌకిక విద్యాపాతశాలలకును, విశ్రాంతి మందిరములకును, నాటకశాలలకును ధనవ్యయము చేయగలిగి, సర్వాసర్థముల తొలగింపగలిగి ఆత్మజ్ఞానమును గలిగింప సాధనమైన వేద వేదాంగాది విద్యాప్రచారక పాతశాలల యందుదాసీమలై యుండుటకంటె శోచనీయమగు విషయము వేరొండు లేదు. మతసంస్థాపనములే సమస్తసాంఘిక సంస్థలకును, సాంఘిక వ్యవస్థలకును మూలాధారములై యున్నవి. వర్ణాశ్రమ ధర్మముల నిల్పుటకై సనాతనాచారముల ననుసరించిసంఘసేవ చేయుటగూడదేశశేషయేయగును. ఈశ్వర శేవయుగూడనగు ననుటలో సందియములేదు. ఇతర విధముల దేశశేషచేయు వారనేకు లున్నందునను వారెరిచే జేయబడని యీదృశ దేశశేష సేయుట వారి శేషకు విరోధముగాక జాతీయజీవనమునకు దోహదమై యిహపరసౌఖ్య దాయకమగుటచే భూస్వాములు భూదానములచేతను ధనవంతులు ధన సహాయము చేతను పండితులు విద్యాదానముచేతను శ్రీ శంకర విద్యాలయమునకు సహాయము జేయఁ బ్రార్థితులు.

మ హా రాష్ట్ర ల సాంఘిక నీతి .

—:0:—

(ప . వెంకటసుబ్బారెడ్డి గారు)

మహారాష్ట్ర లోకపుడు, పరిపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమున నోలలలాడిరి. నవీన ప్రేరణమువలన జాతీయంతయు మేల్కొనెను. జాతీయ జీవితాభివృద్ధికి భంగకరములగు వాని విషయమున పూర్వాచారమును విడనాడిరి. పతితులని దలంపబడువారిని తిరిగి స్వసంఘమున జేర్చుకొని జాతీయబలవత్తరముగ నెనర్చుకొనజొచ్చిరి. నేటికి పరమతముల స్వీకరించిన వారిని మనము పతితులని దలంపుచుండ ఆకాలమున పరమతముల స్వీకరించిన వారిని సాధారణముగ గాంచుచు, ఇష్టమున్నవారిని తిరిగి స్వసంఘమున జేరుట కవకాశ మొసంగుచుండిరి. ఇదియే యుత్తమమగు సాంఘికనీతి. ఇందువలననే మహారాష్ట్రలు భారత వర్షమందు చిరయశమును సంపాదించుకొన గలిగిరి. మహారాష్ట్రల విజయ దుందుభి దిగ్విగ్రంతముల ప్రతిభవించునప్పుడు, మహమ్మదీయ మతమును స్వీకరించినవారిని తిరిగి హిందూసంఘమున జేర్చుకొనుచుండిరి. దీనికొకటి రెండు ప్రయోగముల చూపించిన చాలును.

1644 సం॥ మాఘోజీ నింబాల్కరు ణోడ బీజాపూర్ సుల్తాను యుద్ధమొనర్చెను. ఆ యుద్ధమందు మాఘోజీ హతుడ

యెను. ఆతని పుత్రుడు బజాజీ నింబాల్కరు బంధింపబడెను. పిమ్మట సుల్తాను బజాజీకి ప్రాణదండనను విధించెను. సర్దారులు బ్రార్థింప సుల్తాను “మహమ్మదీయ మతమును గైకొనుము. నీకు జమీందారి నిచ్చెనను. లేదా? చావుతప్పను” అనబజాజీ నింబాల్కరు ప్రథమమున నంగీకరింపకున్నను యోచించి చివరకు మహమ్మదీయ మతమును గైకొనెను. సుల్తాను సంతసించి పుత్రికనిచ్చి వివాహ మొనర్చి కొన్ని జాగీరులను బహుమతిగ నొసంగెను. బజాజీ ప్రాణరక్షణకొరకు మహమ్మదీయ మతమును స్వీకరించెను. అందువలన మహమ్మదీయుడగుటవలన నాతడు శాంతచిత్తుడు కాలేకుండెను. స్వసంఘమున చేరవలయునను ఆకాంక్ష ప్రబల మగుటవలన తిరిగి స్వగ్రామమునకు వచ్చెను.

ఒకదినమున ఛత్రపతి శివాజీ మహారాజుతల్లి యగు జిజాబాయిని దర్శించి జరిగిన విషయమును వెల్లడించి తిరిగి స్వసంఘమున స్థానమిప్పింపవలయునని బ్రార్థించెను. బజాజీ రణనిపుణుడు. అట్టివారు పర మతమున జేరుట వలన స్వసంఘమునకు ముప్పు వాటిల్లునని తలచెను. అప్పుడు శివాజీ మహారాష్ట్రశక్తిని కేంద్రీకరింపు చుండెను. పర మతస్థులను

గూడ నిర్భయముగ స్వసంఘమున జేర్చుకొను శక్తి యప్పటి సందర్భముల ననుసరించి వీలు గాకున్నను పరమతమున జేరినవారిని తిరిగి స్వసంఘమున జేర్చుకొనజాలకుండుట మనో దుర్బలత్వము తప్ప మరి వేరు కారణము లేదనిజిజ్ఞాసించి గ్రహించి శిమలాపురమందలి శంభుమందిరమునకు మహారాష్ట్ర ప్రముఖులను రావించి వారికిట్లు చెప్పెను. “బజాజీ బుద్ధిపూర్వకముగ ఇస్లాంధర్మమును స్వీకరింపలేదు. ఆసందర్భమున మహమ్మదయ మతమున జేరి ప్రాణముల దక్కించుకొనవలసి వచ్చినది. అందువలన నీతడు దోషికాడు. కావున తిరిగి స్వసంఘమున జేర్చుకొనుట కర్తవ్యమని దోచుచున్నది.”

మహారాష్ట్ర సర్దారులీ విషయమును అంగీకరించి ప్రాయశ్చిత్త మొనర్చి బజాజీని తిరిగి మహారాష్ట్రులయందు జేర్చుకొనిరి. కాని యప్పటికిని జిజ్ఞాసించుచున్నమానము తొలగక శివాజీ మహాజు పుత్రి కయగు సక్కుబాయిని బజాజీపుత్రుడగు మహదాజకిచ్చి సరిణయ మొనర్చెను. వివాహనంతరము శివాజీయల్లునకు కొన్ని గ్రామములను జాగీరిచ్చెను. మరియు మహదాజీని మహారాష్ట్రుల యందెవరును అశౌరతముగ జూడరాదని శాసించెను.

శాహుచక్రపతి కాలమున గూడ ఇసలాంధర్మమునందు జేరినయొక మహారాష్ట్రుని తిరిగి స్వసంఘమున జేర్చుకొనిరి. దాబలజీయను మహారాష్ట్ర సర్దారునకు నైన్యాధిపతి పూతాజీ. 1716 సం॥ పూతాజీ సూరితు పట్టణము నాక్రమించెను. అప్పుడు మొగలు లీతని బలవంతముగ మహమ్మదీయ మతమున జేర్చుకొనిరి. ఇట్లాక నత్సరము గడచెను. ఇట్లుండ పీష్వా బాలాజీవిశ్వగాధుడు నైన్యము తోడ డిల్లీకివచ్చెను. అప్పుడు పూతాజీ రహస్యముగ మహారాష్ట్ర నైన్యముల బ్రవేశించి స్వగ్రామమునకు తిరిగివచ్చి బలవంతముగ తననుమహమ్మదీయులు ఇస్లాంధర్మమున దీక్షితులగ జేసినవిషయమును వర్ణించి చెప్పితిరిగి స్వసంఘమున జేర్చుకొనవలయునని బ్రార్థించెను. అప్పుడు జింజి, హింగనీ, భావోదీ మొదలగు గ్రామ సభాపతులొకచో చేరి పూతాజీని సంఘమున జేర్చుకొనుటకు అంగీకార మొసగవలయునని చక్రపతి శాహుకు విన్నపమును వ్రాసి బంపించిరి. ఆవిషయము నంతయు గ్రహించి పూతాజీని స్వసంఘమున జేర్చుకొనుటకు చక్రపతి యంగీకరించెను. పూతాజీకి తిరిగి సంఘమంగు స్థానము దొరకెను. వీనిని బట్టి యప్పటి మహారాష్ట్ర సంఘముయొక్క యుదారతయు, సాంఘిక నీతి యుత్పల్లదియగు చున్నదిగదా?

ప్రణయమహిమ.

(కె. రాఘవాచార్యులుగారు. యమ్. ఏ. ఓ. యల్.)

నిండు చందురు డుదయాద్రిపైదోచె.
 పల్ల కుసుమిత శోభితమై మనోజ్ఞమై వసంత
 మలరారు చుండెను. రసాల పల్లవముల
 గమించి మత్తిలిని కోయిలల పంచమ స్వరము
 మధుర ఫణితి వినవచ్చు చున్నది. మాలతీ
 ముట్టపమున సుఖాసీనుడై హేమంతుడు ప్రియ
 యగు లలితకుమారి ఫాలమున మంద
 మలయానిలముచే నిట్లు నటు దోగ్గుముగ్గు
 రుల నెగదోయుచు నేమేమో ముచ్చటెంప
 యత్నించు చుండెను. ఆతని మనం బానం
 దాంబుధి నోలలాడు చుండెను. సాప
 మాతని గిల్గితలకును, ప్రియ వాక్కులకును
 యామె వదనాబ్జమున పిన్ననవ్వును నటించి
 దయ్యె. శీత మయూఖ కిరణ పరిసారిత
 రోదసి కుహరఘ్న నందామె దృష్టులు లీన
 మగునట్లు దోచెను.

హేమంతు డామె కరపల్లవమిబ్బుల
 నిమగ్నాని “రమణీ” యీరాత్రి యెంత
 రఘ్నముగా నున్నదో చూచితివా యని
 యడిగెను. లలితకుమారియు నొకింత సేపు
 భర్తనుజ్ఞాచి “సూర్యకిరణముల నంధకారము
 విరియునటుల నీ రామణీయకతను గమ
 మొట్టగిన యంత్రలో దగ్ధముచేయు మంత్ర
 ముల నెఱుంగుదేని వచ్చివు” మని చిరునవ్వు
 నవ్వుచు ననియెను.

లలిత నాథా! యెన్ని దినముల
 నుండియో రహస్య మొకటి తమకు విన్న
 వింప యత్నించుచు ధైర్యములేమి చెప్ప
 నయితి. నేడది చెప్పుచున్నాను. తమకు
 విధించు శిక్షకు బాత్రురాల, నని దీనస్వర
 ముతో బలుకుచుండ, దూరమున నుండి
 క్రోధఘూర్ణిత మానసుడై రక్తాక్షుడై
 త్వరితగతి నరుదెంచు హరి హర ముఖోపా
 ధ్యాయుల సాదుకల చప్పుడు విననయ్యెను.
 హేమంతు డతి భయాకులిత హృదయుడై
 సాలోచనుడయ్యె. హేమంతా! నీభార్యను
 తత్తణుబవైడల నడుపు, మను వాక్యములు
 కర్ణకరోరములై హృదయ పుటభేదనం బాన
 ర్చించుండ, లలిత కుమారిని గన్గొని యామె
 భావమును గ్రహించినరక, హేమంతుడు
 తండ్రియొద్దకు జనియెను.

మందభాగ్యయగు నా లలితయు ముఖ
 మునువాస్తములతోగప్పుకొని దీర్ఘనిశ్వాస
 ముల విడచుచు విచారింపు చుండెను.

విస్మయముగ, మనోహరముగ, శోకిలా
 రావము లెల్లడల నెలంగు చుండెను. వివర్ణ
 వదనాబ్జయై, దీర్ఘాలోచన త్రరయైన లలిత
 కాగానము వినవచ్చుటలేదు. ఆహా! యేమి
 యీ సృష్టివిచిత్రము ఆనంద దాయకమై
 పర్వశుభలక్షణ సంశోభితం బయ్యు నొక్క

తృటికాలములో నెన్నిమార్పులబొందుచున్నది. ఇదియే ధర్మోపలక్షిత మగుప్రకృతీ విలసనము.

హేమంతుడు లోనికివచ్చి లలితా నిజమేనా? యింతవఱకేల జెప్పవయితివని యడుగ ధైర్యములేక జెప్పనైతి. నే నదృష్ట హీనురాలనని యామె ప్రత్యుత్తర మొసంగెను. లలిత తన వృత్తాంతమంతయు బూని గ్రుచ్చినయట్లు వచింప దొడగెను. అంతయును విని మాటు మాటాడక హేమంతుడననికి జనియెను.

తనభర్త తిరుగ దనయొద్దకు రాడని లలిత తలంచెను. ప్రస్తుత మామెకది వింతయై కన్నట్టలేదు. ఆమె కప్పుడు ప్రపంచమును, ప్రణయంబును మిధ్యయైతోచెను. భర్తతో ననురక్తి కలసిమెలసి వర్తించిన దినముల దలచినకొలది గుండెలు జల్లుమన సాగెను. సంసార సాగరమునందలి యానంద వీచికల నోలలాడు నావయై ఆదిమభ్యాంతరహితమైన ప్రేమ మెంత శీఘ్రకాలములో భగ్న మవుచున్నది! హేమంతు డప్పుడే కదా యామెతో నేమేమో ముచ్చటించుచుండెను. రాత్రి యింకను ముగియలేదు. కోయిల లింకను గాన మొనర్చుచున్నవి. మలయమారుతము వీచుచునే యున్నది. పిండి యారబోసిన యట్లు వెన్నెల కాయుచున్నది. ఇది యంతయుమిధ్యయేనా!

రాత్రి జాగరముచేగను లుదయాదుణిమ ధరింప నున్నత్తునివలె హేమంతుడు ప్రాతఃకాలమున శంకరు గృహంబున కరిగెను. కుమారా, యేలవచ్చితివని శంకరుడడుగ హేమంతు డగ్నిశిఖవలె ప్రిజ్వరిల్లుచు 'శంక

రుడా! వర్ణాశ్రమ ధర్మమును జెఱచితివి కులనాశన మొనరించితివి. ఇంతకు ననుభవించువులే' యని శ్రోధముతో బల్కెను.

శంకరుడును చిరునవ్వు నవ్వుచు 'నీవో నాకులము నుద్ధరించి నన్ను గాపాడితివి గాబోలు, నన 'నీకెన్నడలుననపకారముజేసినదెల్లు' మని హేమంతుడు గద్గద స్వరముతో నాతని నడిగెను.

పుత్రా వినుమని శంకరుడు గంభీర స్వరముతో చెప్పసాగెను.

'నాకుమారి నీతండ్రికేమి యపకారము జేసెను? నీవప్పటికి బాలుడవు గాన నీవది యేమియు నెరుగవు. పెక్కు వత్సరముల క్రిందట నాయల్లుడు చంద్రకాంతుడు భార్యవస్తువుల నపహరించి నీమకుంజని బారిష్టరుపరీక్షయందు తీర్చుడై తిరుగ నింటికరు దెంచెను. అపుడూరియందల్లరులుపుట్టసాగెను. నీతండ్రి కులపెద్దనని వచింపుచు నాకుమార్తె నల్లుని యింటికంపినచోనే నామెను వదలు కొనవలసినదే యనియాజ్ఞాపించెను. నాకా పుత్రిక యొక్కతెయే యగుటచే నేనాతని దీనోక్తుల బ్రార్థించితిని. ప్రాయశ్చిత్తము జేసినను పనికిరాదని నీతండ్రిగట్టిపట్టుపట్టెను. ప్రార్థనలచే నాతని మనసాకించుకయు గరుగ దయ్యె. అప్పుడు నేనీ గ్రామమువిడిచి కాళి ఘట్టమును జేరితిని గాని యచ్చటను నాకష్టము లంతరించినవి గావు. నామేనల్లుని వివాహమును నీతండ్రి కలుగ జేసికొని చెడగొట్టి వైచెను. 'కుమారా! యీసరికి నీకీడింత కథకొంతవరకు భోధపడియుండును.

నీవుకలకత్తాలో నున్నపుడు లలితయందనురాగ యుక్తుడవయితివి. లలితకు దలి

దండులు లేకపోవుటచే విప్రదాసుని యింట బెరుగుచుండెను. మీయన్యోన్యాను రాగమునుగన్గొని వివాహముస్థిరపరచితిని. ప్రథమమున లలిత యందుల కంగీకరింపలేదు. కానియెట్టకేల కామనతికష్టమున నొడబరచి కార్యభరమును దీర్చికొంటిని. లలిత శూద్రకుల జ. వితంతువు.

అది యిప్పుడేల తెలియబడిచి పాపమున కొడిగట్టితివని హేమంతుడు కోర్కె మూర్తియై ప్రశ్నింప, 'నీకులమును జెఱుపవలయునని ప్రతిన యొచ్చితిని. సహాదరికి వివాహము కానున్నదని విని బ్రాహ్మణకులము మీబాంధవ్యముచే జెడకుండుటకై యీతరుణమున రహస్యము వెలిబుచ్చితి'నని యాతడు తర మొసగెను.

'లలితను ద్యజించిన యెడలనీవామె కన్నవస్త్రముల నొసగి పోషింతువా యేమి? యని హేమంతుడ నెను.

త్యజింపబడిన యితరుల భార్యల బోషించుట నావృత్తి కాదు— సేవకా! హేమంతబాబునకు దములపాకుల నొసంగుమని శంకరుడు కేకవైచెను.

సేవకుడు వచ్చునంతలో క్రోధారుణిత నేత్రుడై తక్షణంబ హేమంతు డ్రింటికిం జనియె.

రాత్రినిశ్శబ్దమై తమోఘోరతమై యుండెను. పక్షులకలకలము వినవచ్చుట లేదు. దక్షిణానలము నిశాచరునివలె చరింపుచుండెను. నక్షత్రముల బరవీధి మినుకు మినుకు మనుచుండెను. హేమంతునిశయ్యాగ్రహమునందు దీపమార్పబడియున్నది గవాక్షమును దెంచి హేమంతుడేదియో యాలోచింపుచు ప్రక్కపై కూర్చుండెను. లలిత యాతడు పాదములపై తనముఖము నునుచి భూమిమీద బరుండియుండెను.

పాదకలచప్పుడు తిరుగవిననయ్యెను. హరిహరముఖో పాథ్యాయులు ద్వారమువద్ద నుంచుండి, హేమంతా! గడువత్రికమించినది. తక్షణము లలితను వెడలగొట్టుమని కేకవైచెను. ఆమాటలు విన్నతోడనే లలిత భర్తపాదంబుల కతిభక్తి నమస్కరించి, కడసారి కాగలించికొని ముద్దడి దూరమున నిశ్చేష్టయై నిలువబడియెను.

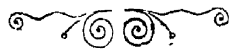
హేమంతుడు ద్వారమునొద్దకు జని 'తండ్రి! లలితను విడువజాల' ననియెను. 'ఏమీ' కులభ్రష్టుడ వయ్యెడవా? అట్లయిన నిన్నుగూడ ద్యజించితి, నని పల్కుచు ప్రళయ కాలానలము నలెమండిపడుచు హరి హరుడదృశ్యుడాయెను.

ఆహా! ప్రణయమహిమ!!!

నన్నయకు పూర్వము పద్యములు గలవా!

చిలుకూరి నారాయణరావుగారు

‘శారద’ డిసెంబరు సంచికలో బ్రహ్మయ్య శాస్త్రిలుగారు లక్ష్మణరావుగారి వ్రాతను ఖండించుచు పై శీర్షిక క్రింద నొక ఖండనమును వ్రాసిరి. అందు (1) లక్ష్మణరావుగారు, వీరేశలింగముగారి పక్షము వారు, పక్షపాతముతో విపరీత సిద్ధాంతములను చెప్పిరి, అనియు (2) ప్రస్తుత విషయమగు నన్నయకు పూర్వము పద్యములు కలవు. అని చెప్పటలో పొరపడి రనియు, రెండూ యేషణలు కనబడు చున్నవి.

మొదటి ఆక్షేపణకు సమాధానము చెప్పట కష్టము. “మాకు పక్షపాతములేదు. సత్యాన్వేషణమే మాకు ముఖ్యము. ఊహలతో మాకు పనిలేదు. ఎచురుగా కనబడు విషయములే మా క్షాధారములు.” అని లక్ష్మణరావుగారు పలుసార్లు చెప్పియుండిరి. వారి వ్రాతలను నట్లే పలువురకు గోచరించినవి. మా బోటి వారికి శాస్త్రిలవారి వ్రాతలే పక్షపాతములుగా కన్పించినవి. గనుక, ఒకరినొకరు పక్షపాతులనియు ఆక్షేపము కలవారనియు నిందించు కొనుటవలన లాభములేదు. ఇంక రెండవ యాక్షేపణను విచారించ వలెను.

శాస్త్రిలవారి వాదపద్ధతినీగూర్చి లక్ష్మణరావు గారు ఒక్క ప్రాస చంపకమాలా వృత్తమును మాత్రము దాహరించి యూరుకొనలేదు. ఆయొక్క వృత్తమునుబట్టియే వారు తమ పక్షమును సమర్థింప నెంచిన యెడల వారివాదము దుర్బలమైయే యుండును. వారి వృత్తమును తమ వాదమునకు ప్రధానాధారముగా నైనను చూపి యుండలేదు. దానిని

వారు ఉప బలముగా మాత్రము స్వీకరించియుండిరి. దానిని పడగొట్టుటకే శాస్త్రిలవారి ప్రయత్నము. వారి వాదము నంటెంత బలమున్నదో తొలుత కను గొందము.

(1) “సంస్కృతమున చంపక మాలకు ప్రాచుర్యము కలదు. ఇందుకు సాక్షులు మోరేశ్వర పండితుఁడు, ఒక నిఘంటు కారుఁడు, జి.ప్రే. శీర్ష సంస్కృత వృత్తములలో చంపకమాల ప్రధానమైనదనిరి. అందుచేత దానికి సంస్కృతమున ప్రాచుర్యము కలదు.” ఇచ్చట ప్రశ్న— గ్రంథము లేమని చెప్పచున్నవి? వానియందు చంపకమాలా వృత్తము ధారాళముగా కనబడు చున్నదా? — అని తమ వాదమును నెదలఁ జాలని పండితులకు తప్ప సంస్కృత వాఙ్మయమును పరిశీలింపినవారికి చంపకమాల విశేష ప్రచారము గల్గిదిగా కన్పట్టజాలదు.

(2) “సంస్కృతము లోని చంపక మాలల కుదాహరణముల నిచ్చుచున్నాము. ఇవి ప్రాచీనములే. మాఘములో కూడ నుదాహరణములు కలవు.” ప్రశ్న— ఇవి యెక్కడివి? ఎంతటి ప్రాచీనములు? కేవలము ప్రాచీనములని నంతమాత్రమున లాభములేదు. గుణగ విజయాదిత్యునికి పూర్వపు సంస్కృత కావ్యముల నుండి శాస్త్రిలవారు దాహరణముల నీయఁగలరా? మాఘకవి మనకు ప్రాచీనుఁడు. కాని అకాలమునకు ప్రాచీనుడు కాడని చరిత్రవలన తెలియనగును. శిశుపాలవధలో చంపకమాల లెన్నియున్నవి? ఒక్కసర్గలో మాత్రమే

అజిటా యాదలి మొక చి త్తరువు.

బుద్ధభగవాను డుహదేశము చేయుచున్నాడు.

కాదా మాఁగుడు వివిధ వృత్తముల నుపయోగించి యుండుట ? అందు చంపకమాల నుపయోగించెను. గాని అంతమాత్రమున దానికి విశేష ప్రచారమున్నదని చెప్ప వీలులేదు.

(3) “ సంస్కృత మనఁగూడ ప్రాస ము కలదు ” కాని, అది అంధ్ర కర్ణాటాది భాషలకు విశిష్టమైన ప్రాసయేనా ? అది కేవలము అలంకారముకొరకువాడఁబడిన అనుప్రాస ప్రాయముకాదా ? శాస్త్రులవారు చూపిన యుదాహరణము లన్నియు అను ప్రాసమునకుగాని లక్షణరావుగారు చూపినట్టి ప్రాసమునకు కావు. వారు శాసనమునుండి యెత్తి చూపిన చంపకమాలయందలి ప్రాస అను ప్రాసము కొఱకు గాక అంధ్రాదిభాషా సంప్రదాయము ననుసరించినదని తద్బలకు గోచరింపకపోదు. శాస్త్రుల వారు సంస్కృతమున యతియు ప్రాసయతియు యతి ప్రాసమును గల శ్లోకములుగూడ నున్నవిని చూప నుదాహరించిన శ్లోకములను కేవల శబ్దాలంకార విశిష్టములే.

(4) “ నన్నయ్య, మల్లన, తిక్కన, విన్న శ్లోట పెద్దన్నలు తమ గ్రంథముల మొదట వ్రాసిన శ్లోకములందు పాసలేదే. అంతకుపూర్వపు శాసనము నందలి చంపకమాలలోని ప్రాసమునుజూచి, తేనుగు నుండిసంస్కృత కవులు ప్రాసమును వాడుచుండిరని చెప్పటయెట్లు ? ” సమాధానములక్షణరావుగారట్లు చెప్పటలేదు. ఒక శాసనములో సంస్కృతభాష యందు ప్రాసయుక్తమగు చంపకమాలా వృత్తమున్న ఆప్రాసము అంధ్రకర్ణాటసంప్రదాయము ననుసరించి యున్నది. అకాలమునందు తేనుగు కవులను జూచి సంస్కృతకవులను పాసము నుపయోగించియుం దురు, అని మాత్రము వారిభావము. తిక్కనసంస్కృతకవుల మాట యెట్లున్నను, లక్షణరావుగారు చూపిన వృత్తమును రచించినకవి అంధ్ర కర్ణాట సంప్రదాయము ననుసరించి యుండెననిచెప్పకతప్పదు అంతమాత్రముచేత తిక్కన సంస్కృతకవులను నామార్గము ననుసరించి యుండిరని గాని అనుసరించి

యుండవలెనని గాని లక్షణరావుగారు చెప్పినట్లు హింప వీలులేదు.

(5) శాస్త్రులవారు వ్రాసిన అప్రస్తుతాంశము గూర్చి యొక్కమాట. శుక్రనికు కవియను పేరున్నదని లక్షణరావుగారనిరి. కవి, యనిన పండితుడు విద్వాంసుడు అనియే యర్థముకాని, కావ్యకర్తయని కాదని శాస్త్రులవారు. వీరికి సాక్షులు ఆపర్ణదొర గారు. ఆదొరగారైనను శుక్రనితిసారమును గూర్చి ముచ్చటించిరిగాని శుక్రనితినిగూర్చికాదే. రామాయణమునకు పూర్వము కవులులేరని శాస్త్రులవారి యాశయము. కాబట్టివారు దానిగూర్చి యంతగాముచ్చటించిరేగాని మరియొకటిగాదు. శుక్రుడు కవియాకాదాయను వివాదము వ్యర్థము. లక్షణరావుగారు చెప్పినది యొక వాగ్విశేషము కాని వేరుకాదని గ్రహింపవలెను.

ఇంతవరకును లక్షణరావుగారు చెప్పినదేమి ? నన్నయకు పూర్వము తేనుగు పద్యములున్నవని గదా దానికి వారు చూపిన ప్రధానాధారములు నన్నయకు పూర్వముండిన శాసనములలోని తేనుగుపద్యములు గదా ! అందుచేత లక్షణరావుగారి వాదమును షడ గొట్టుటకు (1) ఆశాసనములో ఆపద్యములులేవనిగాని (2) ఆశాసనములు నన్నయకు పూర్వమందలివి కావని గాని సిద్ధాంతము చేయవలసియున్నది. అట్లుచేయక పట్టుదలకొరకు అముఖ్య విషయములను చర్చించుట వలన లాభముండదు.

నన్నయకు పూర్వము పద్యములుగలవా ?

శాస్త్రులుగారు తుదకు అనుకున్నంతమాటయు అనివేసినారు. రామయ్య సంతకులుగారు ప్రకటించిన యుద్ధమల్లుని శాసనము నన్నయకు తరువాతిది, లక్షణరావుగారు చూపిన సీసపద్యమును, తరువో జయు పద్యములుకావు, అని వీరు చూపఁ ప్రయత్నించిరి. ఈవాదమునకు ఇంతకు పూర్వమే సమాధానములు చెప్పఁబడినవి. ప్రస్తుతవ్యాసమున కుత్తరముగా కొంచెము చెప్పవలసియున్నది. మొదట

శాస్త్రులవారి యాక్షేపణను, తరువాత దానికి సమాధానమును ఎరుసగ వ్రాయుచున్నాను.

యుద్ధమల్ల శాసనము

శాస్త్రులవారు రామయ్య పంతులుగారు వ్రాసిన దానిని బాగుగ చదివినట్లు కనబడదు. రామయ్య పంతులుగారు శాసనమొప్పుడు పుట్టినదియు నిర్ణయించుటకు ముఖ్యధారములు చెందు కలవు. ఆక్షరముల పోలిక యొకటి. శాసనమునందు 'శ్రో'న బడిన యుద్ధమల్లలెవ్వరైనదియు నిరూపించుట యొకటి. ముందుగా నీయుద్ధమల్లలెవ్వరో చూతము. మొదటిశాసనములోని యుద్ధమల్లడు చక్రకృరాజుని (రాజసల్లి భూవల్లభుండు) చెప్పబడినది. చక్రకృరాజైనయెడల బూర్వ చాళుక్య రాజవంశములోని వాడు కావలయును. ఈ వంశములో నిద్దరు యుద్ధమల్లులున్నట్లు పూర్వశాసనములవలన గన్పట్టుచున్నది. 766 శక సంవత్సరము మొదలు 810 వ సంవత్సరము వఱకు రాజ్యముచేసిన గుణగవిజయాదిత్యుని తమ్ముడగు యుద్ధమల్లడొకడు కలడు. ఈతనికొడుకు తాడరాజు. ఈతాడరాజు కొడుకు యుద్ధమల్లడు. చాళుక్యవంశములో తాత మనుమలిద్దఱు యుద్ధమల్లులు వీరగపడుచున్నారు. వీరే శాసనములో జెప్పబడిన యుద్ధమల్లలని నామతము. అని చెప్పి కొన్ని యాక్షేపణలను కల్పించుకొని 'కావున మొదటి శాసనము ప్రథమయుద్ధమల్లని కాలమునందును (గుణగవిజయాదిత్యునితమ్ముడు) రెండవది (అతనిమనుమడగు) ద్వితీయ యుద్ధమల్లని కాలమునందును బుట్టియుండు ననుటయే సిద్ధాంతముగాఁ గనబడుచున్నది.' అని వ్రాసిరి. ఇట్లుండగా శాస్త్రులవారు రామయ్య పంతులుగారు చేసికొనిన ఆశంకయే వారి సిద్ధాంతమయినట్లుగా నెలవిచ్చి యేమేమో పెంచివ్రాసిరి. యుద్ధమల్లునికి మల్లపరాజును పేరుండుట కాధారమేమి? అని వీరి ప్రశ్న. దీనికి సమాధానము శాసనమునందే యున్నది. యుద్ధమల్లడు, మల్లడు, మల్లపరాజు అను పేళ్ళు సమానార్థకములుగా ఏక పురుష వాచకములుగావందే వాడబడియున్నవి. శాసనములు రెండని

రామయ్యపంతులుగారు శంకించినది తప్పనియు నొక్కొడు (మనుమడైనయుద్ధమల్లడు) వ్రాయించిన చేయనియు లక్షణరావుగారు చెప్పిరిగాని శాస్త్రులు గారుచెప్పినట్లు గుడికట్టించినవాడును మొగమాడువు కట్టించిన వాడును నొక్కడే యని వ్రాయలేదు. న్యాయముగ జూచిన యెడల శాసనము జెక్కించిన వాడొక్కడేయని తెలియకపోదు.

సల్మి శబ్దము చాళుక్య శబ్దభేదముగునని శాస్త్రులవారే యొప్పుకొనిరి. కాని, 'రాజసల్మి భూవల్లభుండు, అను సమాసమునక తప్ప పట్టిరి. సల్మియనునది యాధిపదమనియు, తరువాతి కాలము నందుండి చాళుక్యశబ్దమును పుట్టించిరనియు అంగీకరించినచో ఈయాక్షేప ముండియుండకపోవచ్చును, సల్మి, పూర్వరూపము కాదను భ్రమకు లోనగుట చేతనే శాస్త్రులవారింకను పెనగులాడుచున్నారు. (యుద్ధమల్లడనునది బిరుదమై 'రాజసల్మి, యనునది పేరైయుండునని యూహించి, ఆయూహ సరికాక పోవుటచే, యుద్ధమల్లడు అనునది బిరుద నామమే యని నిర్ణయించుట వింతగ దోషకపోదు.

చాళుక్యుల ఇతరశాసనములలోని బిరుదములకును ఈశాసనములోని బిరుదములకును సరిపోలేదట. కాని మఱియే రెండు చాళుక్యశాసనములలోని బిరుదములైనను సరిగ సరిపోవుచున్నవాయని యడుగవలసి యున్నది. ఒక శాసనమునందలి దానికిని మఱియొక దానికిని భేదము కాన్పించుచునేయున్నదే శాస్త్రుల వారికిచ్చిన పండ్రెండు బిరుదములును వేర్వేరు శాసనములలోని గుత్తడముకాని మఱియొకటికాదు. ప్రస్తుత యుద్ధమల్లని శాసనములోని బిరుదములను పైవానికి కలిపి యవియన్నియును చాళుక్యుల బిరుదములనుటయే యుచితము. శాసనములో చాళుక్య శబ్దమునకు ప్రకృతియైన సల్మిశబ్దము ప్రయోగింపబడినది. చాళుక్యులలోనివారగు నిద్దఱు యుద్ధమల్లులుదాహరింపబడి యున్నారు. అట్టియెడ నీశాసనములోని బిరుదములను చాళుక్యులవేయని యొప్పుకొనక తప్పదు.

“చేబ్రోలులోని విగ్రహమునె యుద్ధమల్లుడు బెజవాడలో బ్రతిష్ఠించెననియు చేబ్రోలునివాసులు దానిని మఱికొంతకాలమునకు దిరిగి తమ గ్రామము నకు గొనిపోయిరనియు జెప్పవచ్చును. లేదా యుద్ధమల్లుడు పృథ్వీంచినది నూతన విగ్రహమనియు దాని యందు జనులకు భక్తి హెచ్చుటకై సుప్రసిద్ధమైన చేబ్రోలుచేవుని సత్యమే యీనూతన విగ్రహమందు బ్రతిష్ఠించెనని చెప్పటయే శాసనోద్దేశమనియు జెప్పవచ్చును. ఇదియే సత్యమని తోచుచున్నది. “తిరు పతి వేంకటేశ్వరస్వామిని బట్టి యనేకులు వేంకటేశ్వరులు దేశమందు వెలసినారు” అని రామయ్య పంతులు గారు వ్రాయగా రెండవభాగమున చల్లగవిడిచి పెట్టి మన శాస్త్రులవారు శాసనమునందలి విషయముంబట్టిచూడ చేబ్రోలను గ్రామమునందలి కుమారస్వామి బెజవాడ రాగా నచట నీశాసనస్థభూవల్లభుండు గుడి కట్టించెననియు ననగా చేబ్రోలనందలి కుమారస్వామ్యాలయము పడిపోయి యందలి కుమారస్వామి విగ్రహము పూజా పురస్కారములు లేక పడియుండగా దానిని శాసనము చేయించిన యాతడు బెజవాడ తీసుకుని నచ్చి యిచ్చట గుడి కట్టించి యందు స్థాపించెనని భావమనియు శ్రీజయంతి రామయ్య పంతులుగారు వ్రాసినదానివల్ల తెలియవచ్చుచున్నది” అని వాగిరి.

శాసనస్థ రాజ మతము వీరశైవమనియు, ఈవీరశైవమురామానుజునితరువాతదనియు, చాళుక్యులువైష్ణవులనియు అంగుచేత చాళుక్యరాజు వీరశైవులకు మతము కట్టించి యుండెడనియు, శాస్త్రులవారి మతము శైవము రామానుజుని తరువాతి దనుటకు శాస్త్రులవారి కాధారమేమో? నన్నయకు పూర్వపువాడగుకర్నాటక నాగవర్మశైవ బ్రాహ్మణుడు. తరువాతిచళుక్యరాజులు వైష్ణవులయిన యెడల నీయుద్ధమల్లుడు శైవుడనుటకు వారికేమి యాక్షేపమో? రాజు వైష్ణవుడైనను శైవులకు మతము కట్టించ కూడదను వీరి నిషేధ మెందుకో కొందరు పూర్వరాజులు మతద్వేషము కలిగి పరిపాలించక అన్ని మతముల యెడలను సమా నాదరము

కలిగియుండిరి. యుద్ధమల్లుడట్టి వాడని చెప్పిన నేమి దోషము?

శాసన క్రమమును గూర్చి దీనియందు తరువాతి చాళుక్యుల గోత్రాదులు వివరింపఁ బడలేదని యాక్షేపము. తప్పక యుగడవలెనను నియమ మెక్కడ నున్నదో! గోత్రాధికములు వివరింప బడిన చాళుక్య శాసనములు సంస్కృతిమునందున్నవి. ఈశాసనము తెలుగునందున్నది. గోత్రాధికము సంస్కృతమున గద్యములో చెప్పబడి యున్నది. ఈశాసనము పద్యమయము. పద్యములో గోత్రాధిక మిముడ నవ్వుడు దానిని వివరించెట్లుట యుచితము కానేరదు. ఇక కార్తీకేయాలయముఁ గూర్చి యింకను పూర్వమే మాచ్చుటించి యుంటిమి. శాసనాసిద్ధమవువారు, గంగకరుత, అను మాటలు శ్రీ ౧౧-11-వ శతాబ్దమునుండియు నమ్ముచున్న పదములని సోమశేఖరశర్మగారు రన్నారట. అవి ఈశాసనములో నున్నవి గనుక ఈ శాసనమును తరువాతిదేనట. సోమశేఖర శర్మగారు బెజవాడ యుద్ధమల్లుని శాసనము నన్నయకు పూర్వపు దన్న వాదమునకు చేసినారు. ఈ సంగతి వారి వ్యాసమునలననే తెలియగలదు. ఆందుచేత పైపదములు నన్నయకు పూర్వము కూడ నున్నవియో వ్రాయవలెనని శర్మగారి నాక్షేపింపవలసియుండగా, వారన్న యీమాటను పట్టుకొని తమవాదమునకు సరిపోయినదిగదాయని యుదాహరించి యుండగూడదు. ఇతరులెన్నరో యితర విషయములగూర్చి భ్రమపడిరిని ప్రస్తుతశాసనము విషయమున గూడ ప్రమ కవకౌశము విలదని చెప్పట తగదు.

(1) యుద్ధమల్లు శాసనలిపియు, నందం పూడి శాసనలిపియు నొక్కతీరుగా నున్నవి. ప్రత్యుత్తరము. లేవు వేర్వేరుగానున్నవి. శాసనములఁ జూచిన దెలియగలదు.

(2) రాజరాజనరేంద్రుని తరువాతకూడ వ్రాత కత్తే నిలిచియుండుట సంభవము కానేరదు. ప్రత్యుత్తరము. రాజరాజు కాలమునకే కత్తుమారినిది.

తరువాత నది నిలచియుండుట యసంభవము. సంభవమే యని చెప్పటకు శాస్త్రులవారొక్క శాసనమును తరువాత దానిని చూపవలసియుండును.

(3) రెండవమత గుణకలు: (i) టి, కారము. ఈయక్షరమును లక్ష్యణరావుగారు పరివృత్తికలో వ్రాయుటకు పూర్వము డ, కారముగ నే శాసన లిపిజ్ఞులు చదువుచుండిరి. కాని, టి, కారమును డ, కారము రెండక్షరములును శాసనములందగవడుచునేయున్నవి. రెండువేఅక్షరము లుండుటవలన నారెండింటికిని వేర్వేరుగ నుచ్చారణ యుండియుండవలెను. యుద్ధమల్ల శాసనములో నట్టి యుచ్చారణ భేదముండెనని లక్ష్యణరావుగారి తలంపు. భేదము లేదని చెప్పట కెవరి కధికారమున్నది. * అన్ని చోట్లను టి, ను చదివి, బెడగు, అనుదానిలోని డ, కారమును, టి, గా నెందుకు చదువలేదని శాస్త్రులవారాక్షేపించి, విస్తరించి వ్రాసిరి. శాస్త్రులవారు నెలవిచ్చినట్లు శాసనములో బెడగులో డ, యున్నదిగాని టి, లేదు. శాసనము చూడక వ్రాసిన శాస్త్రులవారి నెవరేమనగలరు!

(ii) శాసనశిల: వీరుచూపిన శాసన శిలాక్రమము తాముకల్పించినది. అసలుశిలనుచూడక వ్రాసినది. ఈ కల్పితశిలపై యుద్ధమల్ల శాసనము నాలుగుప్రక్కలను వ్రాయబడియున్నది. కాని, రామయ్యపంతులుగారు శిలను స్వయముగా చూచి యేమివ్రాసిరో చూడుడు “ఇటీవల నేను శాసనస్తంభమును బ్రత్యక్షముగాఁ జూచినాడను. శాసనము స్తంభముయొక్క యెదుటి ప్రక్కను ఎడమప్రక్కను, కుడిప్రక్కను గొంత వరకును జెక్కబడియున్నది.” అనగా శాసనము

మూడుప్రక్కలనే యున్నదిగాని? నాలుగుప్రక్కల లేదు. నేనును శాసన స్తంభమును చూచితిని. మూడుప్రక్కలనే కనబడినది.

(4) రెండు బట్టిలసారము:— లక్ష్యణరావుగారు బట్టిలపెట్టి సారము దింపలేదు. వేణుగోపాలశెట్టి, బటర్ పర్తిగార్లు నిపుణులేయైనను, నీస పద్యమున్న శాసనమును సరిగ చదువజాలకపోయిరి. లక్ష్యణరావుగారు శాసనమును తీరిగి సరిగా చదివికొనిరి. అందు నీసపద్యము కనబడుచున్నది. అసంపూర్ణమైన నగుగాక అది నీసపద్యము కాదనుటకు వీలులేదు. నెల్లూరు శాసనములలోని యీశాసనపు ప్రతిని నేనును చూచితిని. లక్ష్యణరావుగారు చదివినదే సరియైన సారము. అందుచేత ఈ విషయమై శాస్త్రులవారు వ్రాసినదంతయు కేవల శ్రమగాని వేరుకాదు. ఇక నన్నయ్యభట్టు నీసపద్యములోని యత్రిపాసనియమము లిందులో లేనట. అందుచేత నది నన్నయ్యకు తరువాతిదట కాని తత్త్వము నాలోచింపగా నీసీసపద్యనియమము లొక్క నన్నయయందే కాన్పించునుగాని, అంతకు పూర్వముగాని, తరువాతగాని కాన్పించవు. దీర్ఘాని శాసనములో నొక నీసపద్యమున్నది. అది నన్నయ కాలము నాటిది. దానిలో నన్నయ నియమములు లేవు.

(5) నీసపద్యమును, తరువోజయు గల గుణగవిజయాదిత్యుని గూర్చిన శాసనము లారాజుకు సంబంధించినవి కావనియు, అతడు చనిపోయిన తరువాత నెవ్వరో వాని నాతని పేరవ్రాయించి యుండురనియు శాస్త్రులుగారు వ్రాసిరి. శాసన మసంపూర్ణముగ నుండుటచేత నిట్టి సందేహమున కవికాశము లేకపోలేదు. అట్లాతని యనంతరమే యవి పుట్టి యుండునని యొప్పుకొన్నను, నన్నయ్యకు తరువాతి వని చెప్పట యొప్పుదు. గుణగవి జయాదిత్యునికిని నన్నయ్యకును సుమారు రెండువందల యేండ్లు యెడమున్నది. గుణగవిజయాదిత్యుని తరువాత నెంతయో కాలమున కెవ్వడును నిట్టి శాసనమును వ్రాయించి యుండదు. అట్లు వ్రాయించుట

* కాని. ఈ టి, అను నక్షరము ప్రత్యేకముగా 14 శతాబ్దమువరకును కాన్పించుచున్నది. దాని యుచ్చారణము డ, కారోచ్చారణముగ నెప్పుడు మారిపోయెనో తెలియరాదు.

కవిసరముండెను. ఎట్లయినను, ఈ శాసనములు అనగా, నీసమును, తరువోజయును నున్న శాసనములు నన్నయ్యకు పూర్వపు వేయని యూహింపవలసియున్నది.

నీసము కేవల మాంధ్రపద్యమని లక్ష్మణరావుగారన్నారుని శాస్త్రులుగారు వ్రాసిరి. లక్ష్మణరావుగారట్లనలేరు. వారన్నది నీసమునకు తెలుగు నాడెక్కువప్రచారమున్నదని. ఇట్లేచంపకమాలకుసంస్కృ-

తములో నెక్కువ ప్రచారము లేదనియు, తెలుగు కన్నడములలో నున్నదనియు వారు వ్రాసిరి. ఇది కాదని యెఱుంగుదు శాస్త్రులవా రనినట్లు తెలుగు వారు, నీసమును కన్నడము నుండియే యెరువుతెచ్చి కొని యుంచుదనియు, మాత్రాగణ బద్ధమై యున్నదానిని సంస్కృతగణ బద్ధముగా చేసికొని యుండుదనియు వ్రాసిరి. కానిండు, దానివలన బాధ యేమున్నది. అంత మాత్రముచేత నన్నయ్యయే అట్లు సంస్కృతించిన వాడని సిద్ధాంత మెట్లుచేయుగలము.

వ సంత సంగీతము .

(పెనుమర్రి. వెంకటరత్నముగారు.)

క వి సంగ కు బంధ వీధి స్నిగ్ధ ప్రవాళ
ద ర వి క స్వర హాస చాత్రప్రగోచి;
కలకల కపాయ మాధురీలలితభాతి
నన్యపుష్ప సుగీతిక లలిమి కొనియె ||
ఈనవసంత ప్రత్యుషః ప్రీతితయగు
ప్రకృతిదేవి ప్రహర్ష జోలికల నూరె
బాలమలయ సమీరుండు య్యాల లూపె
గుసుమగంధము మెయినిండ నెసంగనలది ||
గొనబుదీగల మాటున గూరుచుండి
కమ్మతావిని దాచు పుష్పమ్ము కెలన
బంభర కివ్వరుండు స్రవన్మరంద
పానానలత గానము బాసెనేలొ ?
నవవసంత విలాస ప్రభవము గుఱిచి
సర్వశక్త్యా త్తకుండు జగత్సప్త గూర్చి
ప్రణయ వల్లకి లోశ్రుతి నెనయజేసి
కోయిలొ ! పాడవే ! శ్రవః పేయముగను ||
కాలగర్భము లోపల గల సినట్టి
ఆంధ్ర రాజులశౌర్య నీరంధ్ర పటిమ
దాస్యసంఘన్న సాహసోదగ్రగణిమ
లలితముగ బాడుమమ్మ ! కోకిలకుమాది !
ప్రణయ గర్జితమైన నీభావగీత ||
జగురుటాకుల ముసృణత నేకరించి
ఈధవయుగ ప్రభాతి కళ్యాణగీత

చంద్రాలోకము.

(పి. లక్ష్మీనృసింహేశ్వరశర్మ గారు.)

పాల్వల

పట్టపగలు.

నరుడు:- ఓనారీ! నిలుచండి మాటలాడరాదా?

నారీ:- ఎందుకు?

నరుడు:- నిన్నొకింత ఎడి గాంచెదను.

నారీ:- ప్రతిదినము నన్నేల బాధించెదవు? నిన్ను నేను కోరుటలేదు. నీవు నాకు వలదు.

నరుడు:- సఖీ! నేను నిన్ను నాంభింపుచున్నాను. నీవు మందరివి.

నారీ:- నీవు కురూపివాయేమి?

నరుడు:- అందుకనేనా? నన్ను ప్రేమించుటలేదు.

నారీ:- అ, అవును. అందుకనియే.

నరుడు:- ప్రేమయనునది కొంచెమైనను లేదా?

నారీ:- రూపమందు వికసింపని ప్రేమయొక్క లెక్క తోనిదికాదు. అది యసంపూర్ణమేమిమా?

నారీ:- రూపమందు మధువుండును. కాని పుష్పము లామధువును పతంగముల కొసంగునా? భ్రమ రము మాత్రమే దానినిపానముచేయగలుగును.

నరుడు:- మంచిది. భ్రమరము పుష్పమునుగోరును. అటులనే పుష్పముగూడ భ్రమరమును గోరును గాని “నీవు నలుపు” అని యనదుగదా?

నారీ:- పుష్పమనదు. నేననుచున్నాను. కేవలము నేను పుష్పమునుగాదు.

నరుడు:- అట్లయిన నీ వెవరు?

నారీ:- నేనా? నేనవ్యత మొసంగగలను. అవ్యత మును పానము చేయగలను.

నరుడు:- నీవుకేవలము పుష్పమేయైన యెడల-

నారీ:- నేను నిన్ను గోరకుండుటకు కారణమును చెలిసికొన్నావా? నేను భ్రమరమును, పుష్పమును గూడజనియెరుంగుము.

౨ వెన్నెలరాత్రి.

నరుడు:- ఆహ! జగత్తైంత మనోహరముగనున్నది!

నారీ:- ఈపండు వెన్నెల పరిమేశమునుగూర్చి ఎట్లొం
చుచేట్లు? వ్రాయుచేట్లు? భాషచాలదు. అత్య
గ్భత-రహస్య-మామా-మోహ-మయమై
యున్నదే! నామనస్సు.

నరుడు:- సూర్యకాంతులయందు సమస్తము వికసించి
స్వతంత్రమున విరాజిల్లు చుండును. కాని
పండు వెన్నెలల యందట్లుగాదునుమా! పా
ణమందు పాణము-గానమందు గానము-
ఇంత యేల? సమస్తము యేకమై పోవును.

నారీ:- సమస్త మొక్క స్వప్నరాజ్యమునందు పరస్ప
రము మిళిత మగును.

నరుడు:- రజిత దీప్తుల నలరారు నొక్క గొడుగు
క్రింద సమస్తము గలిసిపోవును సుమా?
అయ్యో! నామనమేలనో తలక్రిందులగు
చున్నది. ఎందుకో నాకేమియు దోచుటలేదు.

నారీ:- నామనమును మోహ మత్యద్భుతముగ జుట్టు
కొనినది. ఆ యనంతప్రేమ-అనాదిస్వరము -
నాహృదయతంతువుల కదలించి...

నరుడు:- అవియనంత దూరమునుండి వచ్చు వీణా
ధ్వంకారము. నాకును ఆగానము వినబడు
చున్నది.

నారీ:- ఏల-నేనిట్లగుచున్నాను. ఇక నే నాగలేను.

నరుడు:- నీవెంత సుందరముగ గన్నడుచున్నావు?
సుసౌందర్యమున నలరారు వానికిగూడ వెన్నెల
రాత్రులు వెన్నె చెచ్చుచు సుమా?

నారీ:- నీవుకూడ సుందరుడవు.

నరుడు:- అవును. నేను సుందరుడను గావచ్చును.
ఇది యంతయు చంద్రాలోక ప్రభావమే
గదా? పండువెన్నెలల యందెట్టియాటంకములు
లేక మనోకాంతి బహిర్గతమగుచుండుట సత్యము.

నారీ:- నీవెంతగా చెక్కునివాడవు కావు. ఆయి
నను నీవు సుందరుడవు.

నరుడు:- నీనేత్రములు మోహమయములు. విరా
గముతోడ చూచినను రాగము గలుగును.
నీవు ప్రేమించుచున్నటుల దోచును.

నారీ:- నేను నిన్ను ప్రేమించుచున్నాను.

నరుడు:- ప్రేమతోడ చూచినయెడల నీనేత్రముల
మోహ మేమగును? ఎందుచెప్పగలడు? నీ
నయనములు నన్ను తలక్రిందులు చేయుచు
న్నవి!

నారీ:- అట్లయిన చూడాలను...కాని నీ నేత్ర
ములయందుగూడ నేనెవరినోచూచుచున్నాను.
స్వప్నమును గాంచుచున్నానా యేమి?

నరుడు:- ఈరాత్రియంతయు నిటునటు తిరుగుచుండ
వలయునను కోరికగలుగుచున్నది.

నారీ:- నాకును నటులనేయున్నది. నీ చేయిబట్టు
కుని...

నరుడు:- నన్ను పిచ్చివానిగ, చేయదలచితివా?

నారీ:- నేనుకాదు; చంద్రాలోకము. పండువెన్నెల
లయందు ప్రేమింపకుండుట సాధ్యమగునా?

౩

పగటివేళ

నారీ:- తిరిగివచ్చితివా?

నరుడు:- ఉండలేక పోయితిని. నామనమెటు
లనో యున్నది. అందువలన వచ్చితిని.

నారీ:- వెడలిపోమ్మ?

నరుడు:- పోజాలను.

నారీ:- నిన్ను నేను కోరుటలేదని గతించిన దినమున
చెప్పలేదా? నిన్ను నేను ప్రేమింపజాలను ?

నరుడు:- గతించిన రాత్రి?

నారీ:- గడచిన రాత్రి యేమిజరిగినది?

నరుడు:- ఆవిషయము నీమనస్సునకు రాలేదా?

నారీ:—అ. జ్ఞాపకము వచ్చినది. కాని యదియేమి?

స్వప్నమా? లేక యదార్థమా?

నరుడు:— గడచిన రాత్రి నాత్మసితాధరమందు
సుధారసమును బ్రవహింపజేయలేదా!

నారీ:— ఛీ. ఛీ. నేను నిజముగ గతించినరాత్రి నిన్ను
ప్రేమించినానా?

నరుడు:— సౌందర్యమును సువర్ణపాత్రయందు దమ్మ
తమును బోసి దానిని ప్రేమవలన తప్తమొ
నర్చి నామోమున కందీయలేదా?

నారీ:— నీవో?

నరుడు:— దానిని నిశ్చేషముగ పానమొనర్చితిని.

నారీ:— ఛీ. ఇట్టి నిందకు స్థానములేదు. కాని నాకు
పిచ్చెక్కినట్లున్నది?

నరుడు:— అయ్యో! ఇది స్వప్నమా? లేక యభి
వయమా?

నారీ:— గతించిన రాత్రి యేదయిన సంభవించిన
యెడల నది నాకు తెలియనిది— అనిచ్చితో
గూడు కొనునది— అని యెరుంగుము. నేను
నిన్ను ప్రేమింపజాలను. మరి ప్రేమించుట
యసంభవము.

నరుడు:— అట్లయిన పండు వెన్నెలయంద...

నారీ:— ఎవడెరుంగును? ఇటునుండి కదలుము. తిరిగి
రావలదు. మార్గము తప్పియైనను రావీలు లేని
స్థలమున కేగుము.

నరుడు:— నన్ను నీవేల యసహ్యించుకొందువు?

నారీ:— అ-అసహ్యించు కొనుచున్నాను.

౪

వెన్నెలరాత్రి

నరుడు:— మళ్ళీ వచ్చినావా?

నారీ:— ఉండలేకుంటిని. నీ కబుర్లు నాకొనంద
మును గలిగించును. నీమాటలు మాటలుకావు.
గాన సద్భాషములు...

నరుడు:— ఇంతకు నన్ను నీవు ప్రేమించుటలేదు
గదా?

నారీ:— ఎవడన్నాడు? ఏప్పుడు...

నరుడు:— ఈదినము మధ్యాహ్నము నీ వనలేదా?

నారీ:— నాకొనంగతి జ్ఞాపకములేదు. పదయిన
యని యుండినను నేననవలెనని యన్నది
కాదు. అందువలన నేమన్నానో నాకు తెలి
యదు.

నరుడు:— ఇట్టి ప్రేమ నాకు వలదు. నాతల తిరు
గుచున్నది. హృదయము దగ్ధమగుచున్నది.

నారీ:— అట్లయిన నే నేగుచున్నాను.

నరుడు:— వలదు. వెళ్లవలదు. నిన్ను నేను చూచు
చుందును. ప్రాణము నిండునటుల—ఈజన్మ
సార్థకమగునటుల—నిన్ను చూచుచుందును.

నారీ:— అట్లయిన నీవు నన్ను ప్రేమించుట లే
దనుట కర్థమేమి?

నరుడు:— నే నెప్పుడు చెప్పినాను? ప్రేమించుట
లేదని. నీవు కయాళీమనిపివి. అందువలననే
నెట్లుండినను నీకు బాగుగ నే యుండును.

నారీ:— నేనిచ్చటనే గూర్చుందును. ఆహాచంద్ర
కాంతి ప్రవాహమెట్లు ముంచివేయుచున్నది?
కాని యిది చంద్రకాంతి ప్రవాహమా?
లేక చంద్రకాంతితో గూడిన వాయువా?
ఏదియైయుండును?

నరుడు:— రెండు నిజమే. నన్నానుకుని గూర్చు
న్నానా?

నారీ:— ఆ కూర్చున్నాను. మన యిరువురి శరీర
స్పర్శవలన నొక యపూర్వమగు ఆనంద
గానము నాకు వినబడుచున్నది. దానికి కారణ
మేమయి యుండును?

నరుడు:— ఎవరు చెప్పగలరు? ఏమిది? నీవు నాకం
తమును కౌగలించుకొన్నావా?

నారీ:— నేనా? కాదు. నన్నెవ్వరో గట్టిగ కౌగ
లించుకొనుమని చెప్పినారు. అందువలన నాగ
జాలకున్నాను.

నరుడు:— ఎవరు చెప్పినారు?

నారీ:— చంద్రాలోకమై యుండవచ్చును? కాని వెన్నెల మాట్లాడగలుగునా?...కాని నీవేమి భావింపుచున్నావు?

నరుడు:— ఉదాసీనతను వహించిన యొకతటమును శరీరమును మరచిన యొక యలవచ్చి గొట్టుకొనినది. అందువలన జలప్రళయ మేర్పడినది. అది మంచి కొరకువచ్చెనో లేక చెడుకొరకు వచ్చెనో నాకు దోచటలేదు.

నారీ:— నేనందు మునుగునట్లు దోచుచున్నది.

నరుడు:— నాపనియునటులనే యున్నది. అందువలన నేమి సంభవించునో నాకు తెలియదు.

నారీ:— నీవు నన్ను గట్టిగా కాగలించుకొనుము.

నరుడు:— ఎందుకు?

నారీ:— నిన్ను నేనడ్డగించను. ఒక్క ముద్దిమ్మ— రెండు—మాడు—నాలుగు—పది—వేయి—పదివేలు—ఇక నిన్ను నేనడ్డగింపజాలను.

నరుడు:— నే నివ్వను?

నారీ:— ఏల యియ్యవు?

నరుడు:— నీవు రజిత కాంతిస్పర్శ వలన నిద్రింపుచున్నావు. రేపు స్వర్ణకాంతల స్పర్శవలన మేల్కొను నప్పుడు మనోవ్యధ నొందెదవు. నీకు మనోవ్యధను గలిగింపజాలను.

నారీ:— (నిట్టూర్పు విడచును.)

నరుడు:— కోపమువచ్చెనా? అయితే నేను నీకంతమును కాగలించుకొను చున్నాను.

నారీ:— ఆహా! ఏమి? ఈయనంతసుఖము? అనంత శృతి—

నరుడు:— కాగిలిపీడుము. ఇక నేను వెళ్లుదును.

నారీ:— ఈరాత్రినుంతయు నిటులనే కాగలించుకొని యుండుము. ఇప్పటి నాస్థితిని— నాహృదయమును గ్రహింపగలవా? నేను నిన్నుమిక్కుటముగ ప్రేమింపుచున్నాను.

నరుడు:— నిజముగ నన్ను ప్రేమింపుచున్నావా? కాని నేను నిన్ను ప్రేమింపుచున్నాను. చంద్రజ్యోతి భూమిని ప్రేమించుట కంటెను

మిక్కుటముగ— వేయిచెట్లెక్కుడుగ— ప్రేమించుచున్నాను.

నారీ:— ఈపండు వెన్నెలల పరిమళమెట్లున్నది! ఈ రాత్రి యెంతమధురముగ విరాజిల్లుచున్నది?

నరుడు:— నేను నిన్ను ముద్దిడుకొందును. నీ నేత్రములు—ఆహా! యెట్లున్నవి. వానిని ముద్దిడుకొందును.

నారీ:— ముద్దిడుకొనుము.

నరుడు:— నాకున్న తృప్తయనంతము. అందువలననే ననేకమాళ్లు ముద్దిడుకొందును. చూడు—ప్రవాళముల ధిక్కరించు కాకతులతోడను, పుష్పములకంటెను కోమలమై మత్తు ద్రవ్యములకంటెను మత్తును గలిగించు నీయధరమును ...

నారీ:— ముద్దిడుకొనుము.

నరుడు:— నీమోము నామోము నానుకుని యున్నదే? ఇది నిజమా? లేక స్వప్నమా? ఏమిచెప్పదును. నాతల సరిగలేదు. నీపెదవులు నాపెదవుల నానుకొని యున్నవనుట నిజమేనా? ఎటు చెప్పజాల కున్నాను. భావింపజాలకున్నాను. నారీ:— అంతయు సత్యము. మన మిర్వరము కను దృక్కుల మిళిత మొనర్చుకొనుచు నొక్కచో నున్నాము.

నరుడు:— నిజముగానా?

నారీ:— నీ నేత్రములనుండి కిరణ ప్రవాహము బ్రవహింపుచున్నది. వెన్నెలల మించినదే. ఇది చంద్రాలోకమేగదా!

౫
పగటివేళ.

నరుడు:— సఖీ! నీకొరకు పూలదండను తీసికొనివచ్చితిని. తెలతెలవారునప్పుడు మంచుతో దడసివపూలకు గ్రుచ్చి తెచ్చినాను. గతించినరాత్రి స్వప్న మింకను నన్ను కాగలించుకొని యున్నది కదా! ఆస్వప్న మెంత మధురము? ఎంత కోమలము? ఎట్టి సుగంధయుక్తము?

నారీ:— సిపూదండ నాకవసరములేదు. కాదు—
కాదు. తే.

నరుడు:— ఇదేమి! దానిని కాళ్లతో చొక్క
చున్నావా!

నారీ:— ఆ. త్రొక్కుచున్నాను. పూ దండతోడ
నీ ప్రేమను గూడపదతాడనంబొనర్చుచున్నాను.

నరుడు:— నాహృదయము బద్ధిలగుచున్నది.

నారీ:— అయిన నేమి!

నరుడు:— ఆహా! ఇదియొక యనంత దీర్ఘనిశ్వాసము.
హా హాకారము.

నారీ:— నేను నిన్ను కోరుటలేదు. నీ ప్రేమనంతకంటె
ను గోరను.

నరుడు:— సఖీ! నా ప్రేమను పరిధినింపుచున్నావా?
అంతకంటె నన్ను చంపివేయగూడదా?

నారీ:— నీవు నామార్గమునకు కంటకముగనున్నావు.
నాజీవితమునకు పరమ శత్రుడవు.

నరుడు:— అట్లయిన నేనేగుచున్నాను. చిరదినములుగ
నేగుచున్నాను. కాని గతించిన రాత్రి నీవు
నన్ను బ్రేమించలేదా?

నారీ:— అబద్ధము. అది సర్వాబద్ధము.

నరుడు:— అయ్యో! ఇందేదినత్యము. కాని
గతించిన రాత్రి....

నారీ:— గతించినరాత్రి యేమిజరిగినది!

నరుడు:— గతించినరాత్రి జరిగిన విషయమును సరిగ
చెప్పజాలకున్నాను. ఆత్మదాన మొనర్చితినో,
లేక యాత్మహత్య నొనర్చుకొంటినో. ...

నారీ:— ఆత్మదానమా? నాకా! ఏమిటది!

నరుడు:— నారీ! గతించినరాత్రి నీ వొనర్చినది నీకు
జ్ఞాపక మున్నదా?

నారీ:— ఏమిచేసితిని!

నరుడు:— నాకాత్మదాన మొనర్చితివి. నాకంతమును
కాగలింపుకొంటివి. నీయందలి యనంతవేగ
మును నావత్సర్యమున ప్రసరింపజేసితివి. నిన్ను
నేనొక ముద్దనిడు కొంటిని. జ్ఞాపకములేదా?

నారీ:— నీకు నేనాత్మ సమర్పణము జేసితివా? ఇంత
కంటెలజ్ఞాకరము ఘృణాజనకమగు కార్య
ముండునా? నేనాత్మహత్య నొనర్చుకొందును.

నరుడు:— నీవెందుకు! నేనేయాత్మహత్య నొనర్చు
కొందును. కాని నిన్ను ప్రేమించుచున్నాను. నీ
యెదుటనే మరణింతును. కాని నా ప్రేమ
వెలుతురును బోలినత్యము. చంద్రాలోకమును
బోలి మధురము. మృదుమధురము...

నారీ:— మరణముదప్ప వేరుమార్గము కనుపడలేదు.
నాహృదయము దహించుకొని పోవుచున్నది.
జీవితము విషసదృశమైనది. ఏల! నన్ను నాశ
నము చేసితివి! నీవు కాలసర్ప సదృశుడవు.
నీ చూపు, నిశ్వాసములవలన నేను దగ్ధమగు
చున్నాను. చచ్చిపోవుచున్నాను. అయ్యో...

నరుడు:— అయ్యో, చంద్రాలోకము (మూర్ఛిల్లును)

నారీ:— ఎట్టికుత్సితము. సర్పసదృశుడు ... వీనికి
మూర్ఛాభంగము గలుగకుండుగాత.

2

వెన్నెలరాత్రి.

నారీ:— మరణించెనా? నిజముగ—లేదు. ఇప్పుడేలేచి
గూర్చుండును. స్వర్గమునుండి యమృతప్రవాహ
మిప్పుడే వచ్చి వీనినిముంచును. లేచును.
ఎక్కడ? మేల్కొనడా? కన్నెత్తి చూడదా?
ఆశ్లేతద్వయమునుండి పండు వెన్నెల బ్రస
రింపదా? పెదవులు కదలవా? నోటిమాట
రాదా? చేతులు శీతలము గ్రమ్మినవి. అయితే
ప్రేమయనిన క్షమయేనా? ఇట్టిభ్రహజీవిత
మందు గలుగకుండుగాత. జీవితమే భ్రమగా
యున్నదే! ఎవడెరుంగును? నవ్వుచున్నాడు.
స్వప్నమును గాంచుచుండవచ్చును. గతించిన
రాత్రివిషయమును స్వప్నమందు గాంచి నవ్వు
చున్నాడు. గతరాత్రి తిరిగివచ్చునా? ఇదేమి?
నాశుముద్దయదా? చంద్రకాంతులు నేడు
ప్రాణవిహీనమై యున్నవేమి! అయ్యో!
వాయువువెదురుగుమ్మలచేరి రోదనము చేయు
చున్నది— అయినను నేను ముద్దిడుకొందును.

(తెరపడును.)

సంధ్యారాగము.

(నాళము కృష్ణారావుగారు.)

తొలిసంజ.

౧.

ఉదయ వేళను దినరాజు ముదము మీఱు
సంబరగృహ ప్రవేశోత్సవంబు సలుప
ప్రాగ్విశావ్వారమునఁ గట్టు పల్లశముల
తోరణం బనఁ దొలిసంజ తురంగలించె.

౨.

బాలభానుండు పద్మినీభామ గూడి
వేడు కలర. వసంతంబు లాడువేళ
నాండొరుల్ చల్లుకొనిన బగ్గుండి యనఁగ
నుదయరాగ పరాగంబు లొప్పు మీఱె

౩.

పగలురేలకుఁ బగ మాన్పు బద్ధభవుఁడు
భానుచంద్రులఁ జెరియొక పక్షమందు
నిలిపి రాగంబు సంధింపఁ గొలుపునట్టి
సంధ్య యన సాంధ్యరాగంబు చొకళించె.

౪.

భవ్యశతపత్ర పుస్తకపాణులగుచు
నరసు లొగి మాధుకరవృత్తి సంఘటింప
కాలయోగిందుఁ డరుణాంశుకంబు దాల్చి
యేగుదొచెనొ యన సాంధ్యరాగ మలరె.

౫.

సమయ మనియెడి జాలరి తిమిరనీర
పూరితాజాండ్ కాసారమున మెలంగు
నట్టి తారార్పుషంబులఁ బట్టఁ దలఁచి
పటచు నెఱునివల యన వఱలె సంజ.

౬.

చిమ్మచీకటి పొగలచే జేవ చెడిన
దివసవృక్షంబు క్రమ్మఱ నివముచేత
మూలముట్టగ జగురించి మోసులెత్తె
ననఁగఁ దొలిసంజ తూర్పున నంకురించె.

౭.

కాలరసవాది బ్రహ్మాండగోళ మెల్లఁ
జిత్రరీతి నునర్ణంబు సేయ నెంచి
తరణిశిఖిమీఁదఁ జల్లు సిందుర మనంగ
సాంధ్యరాగంపు దీధితుల్ సందడించె

౮.

నామనాసిక కెంజిగి నాఁచికొనియె
దొండపం జ్ఞార యెఱిగి దుండగంబా
కండకండలుగాఁ జెండి గండడంతు
ననుచుఁ గీరంబు దానిని దనమకాల
నదిమిపట్టుచు ముక్కునఁజిదిమి చించి
తునిమి తూటాడి దుమ్ములు తూరుపెత్తె
ననఁగఁ దొలిసంజ తూర్పున నవఘళించె.

౯.

అనుఁగుఁబఱియైన చందరుఁ డస్తమింప
వనటందారలు వానితో ననుగమింప
జితిని బేర్పంగ దరికొన్నచిచ్చులనఁగ

మ లు స ౦ జ .

౧౧.

౧౦.

తొడిమపట్టుచు విడి క్రిందఁ బడఁగనున్న
కమియఁబండిన తాళఫలమొ యనఁగ
సంజకెంపును తిమిరపుంజంపునలుపు
బెరసి బ్రహ్మాండభౌండంబు మెఱయుచుండె.

౧౧.

సంజకెంజాయ లలమంగ సగముపాలు
సాంద్రతమములు పర్వంగ సగముపాలు
ఎఱుపునలుపులకాంతుల నెసకమెసఁగ
నభము గురువిందగింజచందమున వెలిఁగె.

౧౨.

కారుణినియున్న కటికిచీకటులలోన
సంజకెంజాయ లొక్కింత సందడింప
కారునలుపున నెఱునిజీర లొలయు
అల్లొనేరేడుపండు నా నలరె నభము.

౧౩.

పవలు పద్మిని గేళిమై దవిలియుంట
తెలియనీకుండఁ గుముదినిఁగలియఁ గోరి
తోయజాప్తుండు మేనెల్లఁ దుడిచికొనఁగ
రాలు పుష్పాడియో యనఁ గ్రాలెసంజ.

౧౪.

కాలమనియెడి కాంచన కారకుండు
చరమగిరి యను కొలిమిలో తరణి యనెడు
హేళువాముద్దఁ గఱఁగింప చదలుపేరి
సానపై బెట్టునెఱయన సంజమెఱసె.

ఆకసంబను లోహంపు తేకునందు
పదను చీకటికాటుక బట్ట నెంచి
అపరదిక్పతి యిడినదీపార్చి యనఁగ
సాంధ్యరాగంపుఁ గాంతులుచొకళించె.

౧౨.

అంధకారంబు పేరిటి సింధురంబు
లపరభూధర తటులఁ గోరాడ, నొరసి
చదల నంటిన చెందిరచాయ లనఁగ
సాంధ్యరాగంపుఁ గాంతులు చొకళించె.

౧౩.

తిమిరమదమున నంబరద్విపము తేఁగి
తరణి పేరిటి మావంతుఁ దలఁగఁదొచ్చి
గజబిజి యొనర్ప నాతండు గ్రక్కినట్టి
రక్తపుంజమొ యన సాంధ్యరాగ మలరె.

౧౪.

తరణిమాదుతి గగనసాగరము దాఁటి
అపరదిక్కును లంకకు నరిగి యచట
వహ్ని యంటింప నెగసినజ్వాల లనఁగ.
చదల నరుణంపుదీప్తులు చొకళించె.

౧౫.

సమయధీవరుఁ డాకాశ జలధియందు
తపనమత్స్యంబు బట్టంగఁ దార లనెడు
చిటుతచేపల మచ్చిడి పఱచినట్టి
కావిజాలెమొ యన సంజ కడలుకొనియె.

అజుటా యాదలి యొక చిత్రపు.

విరహిణి—శైశ్వోపచారములు.

నవలలు — పాత్ర పోషణము.

[ద రా ణ య జ్ఞే శ వ్వి ర సో మ యా జి గా రు . బి. ఏ. ఎల్. టి.]

పాత్రము, పాత్రపోషణము.

పాత్రమునకును, పాత్రముమీద వాచకునికి గల్గు యభిప్రాయము నకును, నాపాత్రము మీద గ్రంథకర్తకు గల యనురాగాల యాదులకును గల తారతమ్యములను మిక్కిలి జాగరూకతతో జేయు విషయ విశ్లేషణమునలన తేటబడుచుండును. సాధారణముగా నీమాడంశములను పాత్రపోషణమని వ్యవహరించుచుందురు; కాని తీవ్రదృష్టితో పరిశీలించిన యెడల పాత్రమును ప్రకటించుటయను నదొక్కటి మాత్రమే దీనికణువైనట్లు గోచరించును.

మనుజులనొక కొందరి నుద్వేగించుకొనకయే నవలయందు ప్రకటించిన పాత్రములు గ్రంథకర్త మనంబునకును, వాచకుని మనంబునకును మాత్రము కేవల మానవులటగ పడుచుందురు. పాత్రముకూడ నొక్కమనుజుడేమో యనెడి భ్రాంతిని గల్పించు పాత్రమును సాను భూతిక పాత్రమని వ్యవహరించుచున్నారు. ప్రకృతిచేతను సంఘముచేతను వారివారి యిచ్ఛలచేతను సచ్చాస్త్రిని సార కాండలచేతను, దైవికనియ మములచేతను నాయామానవు లీప్రపంచమున సంభవించుచున్నారు. కాని నవలలందలి పాత్రములు గ్రంథకర్తయొక్క కల్పనా విశేషజములగు భావన వికార రూపములుగల వారగుచున్నారు. మానవులతోడి స్నేహము కంటె కల్పిత పాత్రములతోడి సాంగత్యము సరి జేసి యతీప్రయోజనార్హంబులగు ననుభవములను సంపాదించవచ్చును; కాని

స్వస్థ చిత్తంబులు మాత్రమీ పెండువిధముల యనుభవములను సమ్మిశ్ర మొనరింపవు. కల్పిత పాత్రము లాదర్శ భూతులగు నిజమైన మానవులను ప్రకటించుచున్నవా యనెడి విషయము కల్పనసౌకర్య తత్త్వవిచారణ నిభాగమునకుఁ జెంది నట్లగ పడుచుండినను నిదిమానస ధర్మ విషయిక విద్యకే (Metaphysics) నెక్కువగా సంబంధించి యున్నట్లు పొడగట్టుచున్నది.

నవలకర్త చారిత్రిక ప్రాముఖ్య పురుషులను రూపమునందును, వాగ్వితానము నందును చేష్టలయందును తదితర స్వల్పవిషయములందును యదార్థముగ ప్రకటించినను, మొత్తముమీద నివి యన్నియు కల్పితములగు స్థాన, కాలపాత్రాదులచే నావృతములై యుండుటచేత కల్పిత పాత్రములుగనే యగపడుచుండును. “తీవ్రముగ నాలోచించి కల్పించిన పాత్రములు యథేచ్ఛమై జీవనము చేయుచున్నట్లు పొడగట్టెడివి” నని యొక కొందరు నవలకర్తలు తీర్మానించి యున్నారు. కల్పన విధానములచైన సౌందర్య నిరూపణములకును నాత్మతత్త్వనిరూపణములని యెడివిభాగముల నైనజ్ఞానమునకును, నిదియావశ్యకము; కానియిది నవల కర్తయే తనపాత్రము యొక్క నిర్ణేయనెడి శాస్త్రసిద్ధాంతమును మాత్రము మార్పుటలేదు. పండితుడొనర్చు కార్యము వైవంబు యెఱుంగు గాఢకర్తతెలియ నేరదు జాండీ, యనువచనార్థము కఠినవర్ణుల పట్లనెట్లో నవలకర్తల పట్లగూడ నట్లే వర్తించుచుండునని దీనివలననే తేటపడుచున్నది.

నవలీయ పాత్రపోషణము

అనుదినానుభవములందును, అన్ని కళలయందును, స్వీయచరిత్రములందును, చరిత్రలందును పాటలయందును, వేయేల యితీవృత్తముగల ప్రతిసారస్వత భాగములందును పాత్రపోషణమొక యావశ్యక కల్పనాంగముగ నివ్వబడినది. ఏదోయొక యంశ బిందువునందు మాత్రమే గాక యనేక యంశబిందువులయొక్క సంధానవిశేషమునందుఁ గూడ నవలలందీ పాత్రపోషణమునకు ప్రత్యేకవిధానమొక్కటి కలదు. చరిత్రానుసారముగ నఱిసితిమేని, యితరసారస్వత భాగములందు నవలలందవలె విపుల వివరణలతో గూడిన వ్యాప్తములగు సాకార పదార్థసంబంధములతోడను సాంఘిక విషయములతోడను నావృత్త విషయములతోడను గూడినవిధము పాటించి పాత్రమును పోషణముఁ జేయ నమకట్టరు. రంగమున ప్రదర్శింపఁ బడెడు నాటకములందట్లుగాక, వీలైనపుడెల్ల పాత్రముయొక్క యంతరంగవృత్తుల నాదర్శిభూతబాహ్యవిశేషముల సంధానములేకయే వ్యస్తముగ ప్రకటించుటకూడ నవలలందు సాధారణముగ చూచుచున్నాము.

సారస్వతకళా భాగములలో నెద్దానియందును కూడ సరళాసరళ పాత్రపోషణము నందింత క్లిష్టతకానరాదు.

అయా పాత్రముల గూర్చి యత్యంతాభినివేశమును, విస్తీర్ణతయుఁగల చింతనలచైన సంధానము నవలలందుమిక్కిలి హృదయంగమైన విషయము. ఆత్మ తత్త్వ బోధక విషయములైన విశేషణ మితరకళాభాగములందువలె గాక నవలలందే యధికముగాను, విపులముగాను, శాస్త్రానుగుణముగానున్నట్లుగాన్పించుచున్నది. పాటలయందిది యంత తీక్షణముగాను, నారూఢముగాను నుండినను, యింత విస్తృతముగా మాత్రముండదు. పాత్రముయొక్క క్రమికవిస్తృతి నవలయొక్క ప్రత్యేక ధర్మమని చాలమంది విమర్శకుల యుద్యమము.

పాత్ర విస్తృతము

ప్రకరణముల సంతరింపను విభాగమున పాత్రముఖ్యపాత్రల ప్రధమ, యంతిమ, మధ్య ప్రవేశములను గూర్చియు ప్రతి ప్రవేశమునకును నుచితములగు నాన్యత విశేషాచలనఁ గూర్చియు, చెప్పియున్నాడ. విస్తృత విధానము (unfolding) ద్రవ్యరాశి రూపముననో లేక విద్యుత్త్వరీతి నో ప్రకటితమగుచుండును. సాధారణముగా నీరెండు విధానములచైన ప్రస్ఫుట సంధానమొకటి కలదు. ఇతీవృత్తముయొక్కముఖ్య పరాజ్ఞుఖి బిందువుల కడ పాత్రపోషణము ప్రధానముగా ద్రవ్యరాశి రూపమును చాల్చుచు చాచిదిను, అత్యోన్నత్య, విప్లవిక విస్తృతములను మూడుదశలను పొందుచున్నది. ప్రాకృతసానుభూతిక ప్రదర్శనముల యాచారము రాశీకృత విధానము వీనిని విడదీసి ప్రత్యేకముగా పరీక్షించి చూచినచో నివి యత్యల్పములుగఁ గాన్పించుచు. క్రమముగా వృద్ధినంద గతి బలముగల్గు విషయములచే పెంపొందుచు బాత్రవిస్తృతి జేయుచుండును. ఇదియే రాశీకృత విధాననమఁబడును.

ఆదిమాంతిమ ప్రవేశములకొక విధమైన యపరివార్త్యమగు నవధారణము గలదు. పాత్రములను ప్రదర్శించుటకు నియామకమగు కొన్నిరీతులు నాటక పౌరాణిక విధుల ననుసరించి సంస్కరింపఁబడుచున్నవి. నాటకములందు ప్రధమయాత్మగతభాషణములకును ముఖలక్షణ నిరూపణములకును, ముగ్ధాభినయములకును, సంభాషణములకును, సమన్వయముగడును. నవలలందిట్టి నియమమును పాటించుట కేవల మసంభవము. శరీరవర్ణనముఁజేసి దానివెంటనే సంభాషణలను నెలకొల్పినచో నది కేవల శేలవంబగు కల్పనవలెనకపడి నిష్ప్రయోజనమైన దానివలెనే పరిణమించుచున్నది. పేరునందును, ఉపోద్ఘాతమునందును, ప్రస్తావనమునందును, ప్రాదిమనివేదనము ప్రకటితమగుచుండును. మాటాత్మక రంగములోనికి పాత్రమును ప్రవేశమొనర్చుట కల్పిత విషయమనెడి భావ

మును కల్పించి పెంచి పెంపొందఁ జేయుచు జనానురాగమును, ఆశ్చర్యమునుఁ గూడ నొడగూర్చును.

పురాతన నవలలందుకూడ “మష్టచతుష్టయము” మన్ననతి గుణాగుణ నియమ వాచక నామములందును.

రూపము.

అంత్యసందర్శనమును అపసర్జనమును గూర్చిన జ్ఞానము, విప్లవమునుగూర్చిన విజ్ఞానముతో సాధారణముగా సంబంధించియుండును. తమనిష్క్రమణమును వాచకులెఱుంగనిరీతినే కొందరు పాత్రములు యధాక్రమముగ కథాభాగమునుండి జారిపోవుదురు. నవీన నవలలందు సాధారణముగా ప్రాముఖ్యపాత్రములకు స్థిరమగు నపసర్జనము నొడగూర్చుచున్నారు, కాని యిది పూర్వపునవలలందువలె యంతయాడంబరమైనదిగా నుండుటలేదు. నాయకీ నాయకులను గ్రంథాంతమైన తరువాతకూడ బ్రతికియున్నట్లు ప్రకటించుచుందురు. ఇంతియకాక వారి భవిష్యజ్ఞీ వితము కూడ విలేఖ్యమగును. నవల కర్త సాధారణముగా తన యభిమాన పాత్రములను వదలి పెట్టుట కిష్టములేమిని ప్రకటించుచుండును.

నిర్దేశనామము.

పాత్రముల నామములును, తదితర నిర్దేశనామములును నిక్కములైనవేని కల్పితములైనవేని కావచ్చును. ఇవి యా యా పాత్రములకుఁ జెందిన ప్రత్యేక నిర్దేశ చిహ్నము లేని కావచ్చును. వారివారి జాతి లక్షణ సూచితాభిధలైన గావచ్చును. యేతచ్చా రిత్రకాల విభాగానుసారములైన వేని కావచ్చును. వారివృత్తి విశేషాది కంబులైనఁ గావచ్చును. లేదా వారి నైజనూచితము లేని కావచ్చును. కల్పిత విషయముల కను గుణములుగ నుండెడి యర్థము నిద్వుపద ప్రయోగములఁ జేసిముఖ్యపాత్రములను సాధారణముగ అజ్ఞాతుఁడు, అనామకుఁడు, అను నభిదలచే ప్రకటించుచుందురు. అముఖ్య పాత్రములను వారి వారి వ్యుత్పత్తి వ్యంజకాభిదలచేత అనగా వధి, వృషలుఁడు, భటుఁడు, నాటక పురుషుఁడు, అను నామములచేత ప్రకటించుచుందురు. నవలయొక్క పేరేదాని యందలి ప్రధాన పాత్రముయొక్క నిర్దేశనామమును నూచించుచుండును. పురాణాదులందు వలెనే

పాత్రముయొక్క తమవ్యుత్తి, ముఖవిలాసము అంగ సౌష్ఠ్యము, మున్నగునవి వాని యంతనవియే యా పాత్రమున కొకవిధమైన వికాసమునొడగూర్చుచుండును. ఇయ్యది వారిప్రకృతి బన్య గుణములగు బుద్ధి సూక్ష్మత, సహచార సంపత్తి, మొదలగు వానిప్రకటనమునకుఁ గూడఁ దోడ్పడుచున్నది. ఆయాపాత్రములు తమ తమ యనెయవములతోఁ జేసెడి పయనలనను, సాధారణముగా మనకు వారివారి గుణగణంబుల విజ్ఞానము గలుగుచుండును. నవలకర్త లీ విషయమును విస్తృతమగు సాధకముగఁ జేసికొని పాత్రములగుణగుణములను ప్రకటించుచుందురు.

మానవుని ముఖలక్షణము స్థిరాంశములగు మూర్తియు, ఆకార సమ్మితియు, శేత్రశిరోజాదుల వర్ణములు మొదలగువాని వలనను శారీరక మానసిక సితుల కను రూపముగా మారుచుండు సంశయముల సంధానము వలనను, లేటపడుచుండును. నవల లందీ రెండు యంశములను చక్కగ పాటించుచుందురు. శరీరమునకును, నాత్మకును గల శక్తి ప్రేరణముల సంబంధములను గూర్చిన ప్రత్యేక పరిజ్ఞాన విచారమున వైయంశములలో రెండవ దత్యావశ్యకము.

ఏదేని యొక పాత్రముయొక్క ముఖలక్షణములను చిత్రించుట, వానిని జ్ఞప్తియందుంచుకొనుట, వాని ముఖముయొక్క సాధారణ నైసర్గిక లక్షణములను ప్రకటించుట యను నివి, సులభమైన పనులు; కాని యాతని కన్నుల ప్రకాశము, పలువరుసల సౌరుముక్కుతీరు, నొసలు నిటు, చెవుల చెలవము, యను వీనిని హృదయంగములగు నట్లినర్పు కొనుట కష్టసాధ్యము. సాధారణముగా మనుష్యులందరు తమ యాత్మల ముఖలక్షణములను, వారిని తలచుగఁజూచుచుండుటచేతనో లేక వారి ఛాయాపటమును జూచుచుండుట చేతనో జ్ఞప్తియందుంచుకొనఁ గలుగు

చున్నార గాని లేనిచో వారిని కేవలము గుర్తింపలేక పోవుట నేకాడ చూచుచున్నాము.

ఏదేని యొక మానవుని యాకార సౌరభమునుఁ జూపినపుడా యాచూపర మనంబులకు గోచరించు నుపలక్షితఫలము లాయా మానవుల చిత్తవృత్తుల కను గుణముగా నుండును. తీవ్రమై యాదర్శభూతముగా నుండు సీతివర్తనమే పాత్రముయొక్క సద్గుణ లవంబు లను కొండలంతలు జేసి మెచ్చుచు, వాని కపూర్వం బగు రామణీయమును గల్పించి క్లాఘించుచు, శరీర లోపములను కప్పిపుచ్చుచు నుండును. ఒకానొక గ్రంథమునందొక పాత్రము యొక్క బాహువు లొకానొక పాత్రమున కొకప్పుడు హృదయాకర్షిత ములుగను, మఱియొకప్పుడు “ఉన్యాలోకనభీకరంబు లుగను” కనపడినట్ల పరకటించి యున్నాడు. ఇది జూడ “శరీరమే యాత్మయొక్క గతులకు కారణ భూతమగుచున్న” దను సిద్ధాంతమును ధృవపఱచు చున్నట్లగపడు చున్నది. వైశాల్య దృక్పథముకూడ పాత్రముల శరీరాకృతుల యందు కొన్ని రూపభేద ములను కల్పించుచుండును. చిర పరిచయముగల వాని నైనను, చాలకాలమునుండి చూచుచుండకపోయినచో వానిని విమర్శ పూర్వకావ లోకనమునంజెన తొలి చూపుతో గుర్తించుటయన్న దొకప్రాచుద్భవాంశ మగును. “దృక్పథము మారుచుండేనేని దాని ననుస రించియే తనద్యుతి యందద్భుతములగు ప్రాముఖ్య విభేదములు జనించుచుండును.

6 వేషము భౌతికా వేస్థితములు.

ఎవ్వడేని యొకడు తనమిత్రుని, పాండిత్య ప్రబోధక దుస్తులను ధరించినపుడో, లేక మతగురువేషధారియై యున్నపుడో, లేక, యోధకూటోచిత స్థిరవేషధారియై యున్నపుడో ప్రప్రథమమునఁ జూచెనేనివానికాతని స్నేహితునిమీద గల్గు ననురాగాదులు, వాత్సల్యము, వానినెయ్యి పుటర్హత వీనిని గూర్చిన పరిజ్ఞాన ముత్త వానినిఁ జూచినప్పటికంటె మిక్కిలి ధృఢమైనవై యుత్కృష్టమైన వానివలె నగపడుచుండును. పాత్రో చితమైన వానివలె నగపడుచుండును. పాత్రోచితమైన

వేషము లేనిచో నాపాత్రముచిత సన్మానమునుఁ బొందజాలకుండును. పాత్రవేషమునుజూచియేవానినై సర్గికుణముల నొక్క కొన్నిటి నిగ్రహింపవచ్చును. గుణవ్యక్తికరణ నవలలందును, వీరరస ప్రధానకల్పిత నవలలందును, చరిత్రాత్మక కల్పిత నవలలందును, నిట్టి మఱికొన్ని యితరజాతి నవలలందును నాయాపాత్ర ముల వేషములకు ప్రత్యేక ప్రాశస్త్యములున్నవి మహా మహుల యాశయము. చారిత్రక, సాంఘిక, నవల లందు దుస్తులవర్ణనలను కొందఱు న్యూనమూల్య కృత ముగ నొనర్చుచున్నారు; కాని యిట్టివర్ణనల నాదిసిద్ధ సాంప్రదాయములుగఁ గన్పట్టుచున్నవి. పొచ్చిన నవలలందు దుస్తుల వర్ణనలు సామాన్యముగ సర్వత్ర కనపడుచుండును.

గుణవ్యక్తి కరణమునకు రంగపూర్వ విశేషము లెంతవఱకుఁ దోడ్పడి, దానికి ప్రశస్తమగు గుణమును కల్పించుచున్నచో యనునీయంశములు చిత్రకళాకుశలు రగు చిత్తరుగాండ్రకును, ఛాయాపట ప్రకాశకు లకును, బాగుగ దెలియును. ఇట్టిరంగపూర్వ విశేషము లాయా పాత్రములచేత నెన్నుకొనఁ బడినచో వానికి ద్విగుణితగుణము గల్గుచుండుటే చూచుచున్నా ము. నాటకపాత్రములకును, వారియా వేస్థితములకును గల యనుబంధావశ్యక తలగూర్చి రంగములంగూర్చి చెప్ప ప్రకరణమున ప్రకటించియున్నాడ.

నాటకపాత్ర పోషణమునందేక పాత్రమున కును పాత్రముల సమ్మేళనమునకును గల యనుబంధ మునకు ప్రత్యేక ప్రాశస్త్యముగలదు. ఏదేని యొక చోట పాత్రములందఱును సమావేశమై యేదేనిగోష్ఠి సల్పుచున్నపు డచోచ్చిటికి ప్రధానపాత్రముకూడ వచ్చి చేరనేని యాపాత్రముయొక్క ప్రాశస్త్యమున కొక కొంత సౌకుమార్య మొడగూడును. తనశరీరధర్మము లకును, ధీవిశాలతకునుగూడ వైపరీత్యముగలవాండ్రో తో నాగ్రంథాంతమున ప్రధానపాత్ర మగపడు చుండుటయన్న దానినికూడ తరుచుగ చూచుచుండుము. నవల కర్తయొక్క కల్పన సామర్థ్యము సారముగ

నిట్టిపట్ల నాప్రధాన పాత్రముయొక్క సుగుణములను యేకత్వము రూఢిగ ప్రకటితమగుచుండును.

ముగ్ధాభినయము.

మానవులు వారివారి పార్థక్యమును, వారివారి యాదర్శభూతగుణములను, విషాదాహ్లాద, మార్చన త్రపలు మున్నగు భావములను: సంగవిక్షేపము (guesture) విమోహము (Pose) ననియెడి చేష్టల మూలమున బ్రకటింతురు. వారివారి నుడువులకంటె నీభావనూచనా విచేష్టితంబులనే మిక్కిలి ప్రశస్తముగు సాదారణ ధర్మములైనట్లందరు నామోదించుచున్నారు. చాల సితుల యందాచారములోనున్న ముగ్ధాభినయ చేష్టల వర్జనమే పాత్రపోషణమని కొందరు నిర్వచించియున్నారు. కల్పిత సంఘములందు మాటలను, విక్షేపమును, కూడ నాత్మయొక్క యథాస్థిత్వసుగుణ భావాదుల దాచుట కుపయోగపడుచుండును.

తొలుదొల్త నవలలను వ్రాసిన గ్రంథకర్తలలో నొక్కఁడు మాత్రమే యీముగ్ధాభినయముల ననన్య సామాన్యమగు సైపుణ్యముతో తన గ్రంథమున ప్రకటించియున్నాడు. ప్రస్తుత మప్రధాన విషయముగ భావింపఁ బడుచుండినను 18 వ. శతాబ్ది మునకు పూర్వమున వ్రాసిన గ్రంథములందు దీనికారూఢమగు ప్రాశస్త్యముండెడిది.

పదునెనిమిదవ శతాబ్దాంతమున నుండినరసానుకూళిగ్రంథకర్తలకు (Sentimental School) నిట్టూర్పులు, అశృలు, మూర్ఖలు మున్నగువానిచే నూచింపఁబడెడి, నిష్ణాతగ్గానుల, యశ్చిత విశేషములుచాల యిష్టముగ నుండెడివి. గుణవ్యక్తికరణ నవలలందు ముగ్ధాభినయమునకు ప్రత్యేక మానుషవైశేషిక ప్రాశస్త్యము నాపాదించుచున్నారు. ఆధునిక సానుభూతికరచనలందిది మానుషవైశేషికలకు విరోధభావమగు చైతన్య గుణభావవికారములను పురస్కరించుకొనుచున్నవి.

ఉల్లేఖనము.

ఏదేని యొక పాత్రముయొక్క సంభాషణమును విశ్లేషించి చూచినచో నాని నైజగుణములగు మానవాచారతలు, ఆసానాధానతయు, ఉన్యతయు, కంఠధ్వనుల గుణభేదములు, అయావిధానములు, శబ్ద సంగ్రాహములయు, వాక్యములయు, పదములయు విన్యాస సౌకర్యాదులు నను నుల్లేఖనగుణంబులు తేటపడుచుండును. నవలలందు స్వరభేదములను యథావిధిగ ప్రకటించుట కష్టపాద్యమైనను దీనిని యత్యల్పముగ నే ప్రకటింపగలుగుచున్నారు. మారుమార్గముల నవలంబించి నిరూపింప నలెనన్న నారచన గుణరహితమగుటయే కాక యసంక్షిప్త గుణకలితమైనట్లు కూడ నగపడుచుండును. పాటలను పాడుట కలవాడైన ధ్వనిని గూర్చి చెప్పవలె నసిద్ధాంతములన్నియు నిక్కమైనట్లగపడుచునే యుండును. విషాద భూయిష్టములగు పాటలయందును పద్యములందును, నిమిడియున్న రసమున గాంధర్వవిద్యయే విశిష్టముగ ప్రకటింపగలుగు కాని, యెట్టి రచనా కాశల్యముగల ధోరిణిచేనొప్పు కవియైనను నిట్టి రసజాలమును తన రచనచే యథోచితముగ ప్రకటింపఁజాలడు.

పాత్రముల యొక్క శబ్దజ్ఞానమును, వాక్య విన్యాసమును, గ్రంథకర్తయొక్క నిర్దేశ నిబంధన బంధురములే యైనట్లు పొడగట్టుచుండును. చాల పారిభాషిక పదములతోగూడి. యాయా పాత్రముల వృత్తి విభేదముల ననుసరించినవై నాయా చారిత్రక కాలమందు వ్యవహరింపబడినవైన భాషను తీవ్రప్రయత్న పూర్వకముగ తగు రీతిని సంతరించికొని విషయ ప్రకటనముఁ జేసినచో నావిషయ మసంభవమో లేక యసత్యమోయను సంశయమును పొడమ జేయుచుండును. అనుపమ వేదనానల దందవ్యామాన మానసులును, ననన్య సామాన్యమగు దౌర్బల్యమయ పీడితులగు వారును, సలుపు బహు విస్తృతా సంబద్ధ సంభాషణములు శాస్త్రసమ్మతములయ్యు మనయూహా మూత్రముసంభవములైన వాని వలె కన్పట్టుచుండును.

పాత్రముయొక్క చిత్తవీధిని సంచరించెడి ప్రతిహతులు వ్రాయుటన్నది యోగ్యమగు రచన కెంతపాత్రము సమృద్ధమైనదిగాదు. దేవనింద జఘన్యతలను నాటకానులందచ్చటచ్చట ప్రయుక్తమగు చున్నను, నవలకర్తలు వీనిని నెన్నడును గ్రహించి ప్రయోగించుట లేదు. మిక్కిలి తీక్షణమైన ధర్మ సంబంధములగు దేవకార్యములయు లౌకికవిషయ జాలములయు భావవిశేషములను స్వక్తికరించునెడ పదములనిచ్చుచున్నట్లు ప్రయోగింపక యా యావేశో ద్రేకమంతయు నుట్టిపడునట్లొనర్చి వ్రాసినరీతిగ నగ పడునట్లు ప్రకటించుచుండురు. మత విషయకము లగు సుద్దేశములు మనమనంబులందు రగులుకొని ప్రజ్వలించు చున్నను వానిని యధాసంభవముగ ప్రకటించుట యన్నది యాధునికులగు నవనా గరి కుల యభిప్రాయములకు భిన్నమైన విషయముగ పరిణమించుచుండును.

ధర్మగుణ విషయి కాత్మతత్వజ్ఞానము.

మిక్కిలి నవీనములగు కొన్ని నవలలందు మానవుల యాత్మను భౌతిక రసాయన ప్రేరణములచే ప్రేరితమగు తుణికముగ వికారభావముగ పరిగణించుచున్నారు. విజ్ఞానవాదికిని కూడనాధునిక దేవాత్మ వాదమాకర్షకముగను సుసాధ్యముగను కనబడినట్లగ పడను. లౌకికానుభవములగు విషయములనెల్ల నాత్మతత్వ బోధి తాంశములుగ ప్రకటించుట యనెడి సానుభౌతిక రచనానురక్తుల యాచారమును ఆత్మకును దేహమునకును సంబంధములేనట్లు పరిగణించు కేవలాత్మ తత్వవేదాల రచన పద్ధతులు ననుసరింపజేయు విధులను కూడ నాధునిక విమర్శనముగ గర్హించుచున్నది.

మిక్కిలి సుశువుగ వ్యాకులత జెందు మనస్సుగలవాని శరీరముకూడ నతిత్వరిత గతిని వారి మనోవికారము ననుగమించుచుండుటే చైతన్య సూక్ష్మతాగుణమైనట్లు రసానుకారి రచనవిధులు పరిగణించుచున్నవి. నేనుకేవలము మరణ దేవతా ధీనుడను

నేనుచైతన్యమునకు సంపూర్ణముగా లొంగిబానిసనై తీసి యనునట్టి యొకకొన్ని నుడులను నాయుకీ నాయకులుచ్చరింప తరుచుగా వినుచునే యున్నారము.

ఆధునిక సానుభౌతిక ప్రదర్శనములు శరీరమునకును నాత్మకును గల సంబంధముల నేర్పరచుట లో జీవశాస్త్ర జంతు శాస్త్రానులట్లగ పడుచున్నవి. అన్ని విధములైన చైతన్యములకు ననుగుణములగు నాత్మతత్వ విషయములు— అనగా తృప్తి, యనాహారత, నైకల్యము, మరిణవేదన యను నీ దశలయొక్కయు స్నాయు సంబంధ వికారములను మజ్జాతంతు సంబంధవికారములను— విశ్లేషించి నియమింపబడినవి. ప్రేమ కులధర్మభ్రంశము, మతావేళము, వాచాలత, మున్నగు నితర యసాధారణ చైతన్యాద్యవస్థలైన ధర్మగుణ విద్యా విషయకంబగు నాత్మతత్వజ్ఞానమును కూడ నిది విశదీకరించు చున్నది. దృఢకాయులయు ననన్య సామాన్యంబగు పరిశుద్ధస్థితి యుతులగు మానవుల శరీర సౌఖ్య సంపత్తిని గూర్చికూడనిది మిక్కిలి రసవంతముగా నర్ణించినది. కొందఱిద్దానిని తమ గృంధము లందిచ్చాడు సారముగ స్వల్పముగనో, లేకయధికముగనో పాటించి ప్రకటించు చున్నారు.

కేవల యాత్మ తత్వజ్ఞానము.

ఆరవ విభాగము చివర కలమున జెప్పిన యాదర్శభూత పాత్రములు, మానవుల యాత్మతత్వజ్ఞానములను గూర్చిన తీక్షణ పరిశీలనమునకు మార్గదర్శకములగు చున్నవి: పాత్రముయొక్క చైతన్య విశేషమును భావన, స్మృతి, అవలోకనము సిద్ధాంతీకరణము, ఇంద్రియ నిగ్రహము ప్రత్యక్షజ్ఞానము, ఆవేశము, సంకల్పము, అనెడి వివిధాంశ వికారములుగ గ్రహింపవచ్చును. ఇవియొక మానవునికి సంబంధించిన టింగభేదములు; కయస్సు, నృత్తి, జాతి మతభేదాదులు; మున్నగునవియేని కావచ్చును; లేదా జగత్సంబంధా వేశాదులు నైసర్గికాభి మానములు నైనగావచ్చును.

ప్రత్యేకముగా సాత్మయేలుకనుగూర్చి చేయు ప్రకటనలందు నవలయనుదిన జీవితమునకు భిన్నముగ

నుండుటే సాధారణముగాఁ జూచుచున్నాము. ఆను
దిన జీవితాదులందు మనము మఱియొక మానవుని
యాంతరంగిక జీవితమునుఁగూర్చి ఖండఖండములు
గనో, లేక యవినక్షితములఁగనో మాత్రము తెలిసి
కొన గలుగుచున్నాము. నవలకర్త సాధారణముగా
తన యనుభవముల నిచ్చనచ్చినరీతిని మార్చి వానిని
తన పాత్రముల కారోపించి ప్రకటించుచుండును.
ఇంతియకాక యొకా నొకప్పు డాదర్శ భూతరచన
లందు గూడనప్రమత్తుడగు చుండును. అర్థాపత్తి,
సాదృశ్యము సిద్ధాంతీకరణము ఊర్జ్వలము నాటక
ప్రభావము మానుష్యానుకంప యున్న గ్రంథకర్త
యొక్క పార్థక్యజ్ఞాన గ్రహణకౌశల్యమును బాగుగా
పెంపొందఁ జేయును. వ్యక్తి మర్మములనే గ్రంథ
కర్తయుఁగూడ పరిశోధన పూర్వకముగా సిద్ధాంతీ
కరింపఁ జాలఁడు. చారిత్రక బాత్రముల నిరూపణ
మునందా యా మానవులచే వ్రాయఁబడిన యాగూ
బాత్రముల యనుభవానులను కొంతమట్టునఁగైకొన
దగును; కాని యివి యసంపూర్ణము లగుటయేగాక
యదార్థము కాని వ్యాఖ్యానము లగుచుండుట కూడ
సహజము. నవలకర్త యాదర్శభూత కల్పననొనర్చి
నప్పుడే నిక్కముగా శాస్త్రీయ మగురచన మొన
రించినట్లు పరిగణింప బడుచున్నాడు.

అంతశ్చైతన్యమును; బాలురయు, జంతు
సంతానములయు, నపారుషేయములవియునగు
చైతన్యములను; గూర్చి నవలకర్త యొకానొకప్పు
డన్వేషించు చుండును. కాని యివి ముఖ్యముగా
పాత్రోపోషణ విభాగమునకుఁ జెందిన వివిధ విషయాం
శజాతికే జెందుచున్నవి. బ్రహ్మనేతలదైన విజ్ఞాన
సత్త్విఁగూర్చి వర్ణించునప్పుడు దేవతలకు మానుషాకౌ
రములను గుణములను నారోపించి వ్రాయుటవశ్య
కర్తవ్యమే యగుచున్నది. మానవుల కనువైన వాని
కంటెనితరములగు నాలోచన క్రమములను, భావన
లను; చిత్తివీధిని గూఢాత్మకముగ చింతింపనగును.
కాని వానిని వస్తురూపకముగ ప్రకటింప ప్రయ
త్నించినచో నవియెల్ల మనకు చీరపరిచితములైన

ప్రాకృత దర్శిభూత చైతన్యాకృతులు గలవిగ
పొడగట్లు చుండును.

స్వానుభూతిక ప్రకటనములు గృహసంబంధ
విషయజాలమునందును, వృత్తానుగుణ విశేషాంశము
లయందును, రాజకీయవిషయ సముదాయములం
చును వీని కనుగుణ్యములగు సాధారణ మానసిక
వికారానులైన జ్ఞానమునందును నప్రమత్తమగు
చున్నను, నవల సాధారణముగా నంతరాత్మ యొక్క
తీక్షణానుభవమును కూడ పురస్కరించి కొనుమండును.
కల్పనా ప్రమత్త విశేషములగు నచ్చుత పృకటనల
తోడను, విపరీతములగు నిర్దేశములతోడను, నతి
విషయకములగు స్వభావానుల వలనను, సమస్తవిషయ
రీతాను భవవిజ్ఞానమును శాస్త్రాభిరుచి స్వభావానుల
లనను, విపరీతమగు చైతన్యము నొకరితిగా ప్రకటిం
పనగును. ఇట్టిపాత్రోపోషణము ధర్మగుణ విద్యావిష
యకంబగు నాత్మ తత్త్విజ్ఞానముయొక్క పరివృత్తి
గలదగుచున్నది.

సారూప్యము, పార్థక్యము, స్వంజికము

చైతన్యము లానర్బుమానవాధములను గుర్తించు
రీతులచొప్పు నజయనవి ప్రతిమానవుని యందును
ప్రత్యేకములగు చిన్నయాకార భిన్నములు గల్గియున్న
వానివలెనే యగపడుచున్నవి. ఆధునిక నవలకర్తలు
మానవుల శారీర విశేషములగు, పుట్టుమచ్చలు,
చారలు మున్నగునితర ప్రకృతి జన్య వికారానులను
విశేషముగ పాటించి యున్నారు. కేవల కల్పన
భూయిష్టములగు సారస్వత విభాగములందు సారూ
ప్యముగల పాత్రములను పోల్చుటలో గల్గు భ్రాంతి
యే— శరీర లక్షణ సమ తమ వలన గల్గిన వైనను
సరే, లేదా యొకేరీతన స్త్రీముల ధరియించుట యను
నాచారము నంజేసి గల్గినవైనను సరే— హాస్యాంతక
మౌలులేక విషాదాంతకములు ననెడి గుణములను
రచనభాగముల కొడగొర్చు పొ్రముఖ్యాంశమగు
చున్నది. సత్త్వవర్తనముల యందలి యభేదము కలిమిని
జేసి యాయాపాత్రములయందు, భ్రాంతివలన నీతి

విషయకంబులను, నాత్మ రత్న వోధకంబులను నగు గాఢఫలితములు చేకురుచుండును.

భౌతిక, నైతిక చరిత్రములు కెండిట పాత్రములకు సంబంధించిన విశేషాంశముల నన్నింటిని పాటించి ప్రకటించినచో వానిసహాయమున ప్రతి పాత్రమును గూడనట్టే వివక్షింపవచ్చును. ఒకేస్థానము నిరువురు మానవులొకేకాలమున నాక్రమించుకొని యుండ జాలరు. ఇంతియకాక యొకేరీతి యావేశములను గాని యభిప్రాయములను గానికలవారును కానేరరు. నవలలన్నిట ప్రతి పాత్రమును తదితర పాత్రముల నుండి ప్రత్యేకములగు భిన్నభిన్న స్వభావాదులచేవేరగుచున్నది. ఇట్టివివక్షితల గూర్చిన విమర్శనములు చదువ వలసినంత బ్రాముఖ్యములు మాత్రము గావు.

నైతిక పార్థక్యమునే కల్పన విధానమున బట్టి చూచినను సరే విశేష బాహుళ్యముగల తీక్షణంశముగనే కాన్పించుచుండును. నవల రచన కనుకూలించు రీతిగ దీనినిగూర్చి యిట్లు వ్రాసియున్నారు:-
నైతిక పార్థక్యమే ప్రపంచకమనందు మనమత్యావస్యకముగ కావలయునని కోరున దయ్యను, ననుభవాదులందరని చూచినచో నియ్యది యంతగ పాటింప బడకుండుటే చూచుచున్నాము. ఇది మన సంకల్పములన్నిటికిని నాస్పదమయ్యును చుర్లభమైనదిగనే కన్పట్టుచుండును. మానవాకాంక్ష ప్రేరేత మయ్యును సంసిగ్ధంబులు మాత్రము కావు; ఇచ్ఛాజనకంబయ్యునిండ్రయ వికారజంబుగాని, మనోవికార జంబగు భావవిశేషముగాని కాదు. యుక్తమూల్య విజ్ఞానార్థమయ్యు నిది వర్ణనా తీతంబగుచున్నది. ప్రేమాస్పద భూయిష్టంబయిన దయ్యు వాక్కులచే ప్రకటింప నశక్య మైనదగుచున్నది. జ్ఞానేంద్రియముల వలనను, నాదర్శ భూత కల్పనా పురస్కృతంబులగు కల్పన వైచిత్ర్యంబు వలనను, వివిధములగు సుదాహరణముల పూర్వకంబగును సిద్ధాంతముల పూర్వకంబగును, విషయ తత్వజ్ఞానో త్పత్తిని జేయు ననుభవము వలనను దానిని దెలిసికొనఁగలుగుచున్నాము. నిరుప్త

గుణజాతంబగు నిరుజ్జకత దీనిని యింద్రియాగోచరంబుగ నొనర్చుచున్నను మనము దీనిమాయలో దగిలి దానికే నతులనర్చుచున్నాము. విజ్ఞాన పూర్వకముగనేమి, ఇదికేవల మొక ప్రాపంచక వస్తువునకు ఎఱేనాదూఢా కృతిగలట్లు కన్పట్టుచు ననంతాన్వేషణ కలితంబై వివలాంబులును నుద్దేశమే యగుచున్నది.

వైవిభాగములలోఁ జేర్చొన్న పాత్రప్రోషణ విధానములన్నియు పాత్రములకు పార్థక్యము నాగోపించుటకును, నాదర్శకత్వము నొడగూర్చుటకును, నుపయోగించుచున్నవి. నాలుక పాత్రముల సమ్మేళనముల వలనఁ గొన్ని సాంఘికములును: యాత్మతత్వ బోధకములునుయాదర్శభూతములును, నగుపాత్రములు స్ఫురించుచుండును. నవలల విజృంభణమునుఁ గూర్చిన నవీనావలంబనము, నవలలందీ యాదర్శభూత పాత్రములకుఁ గల ప్రభావమును గూర్చి చెప్పుచున్నది. నవలలందలి యాదర్శభూత పాత్రములనుఁ గూర్చిన సంపూర్ణజ్ఞానమునకు గాఢమగు చరిత్రజ్ఞానమావశ్యకము.

ఏకపాత్రములు సాధారణముగ ననేకములగు లఘుసంపూర్ణాదర్శభూత విశేషాదుల నాదూఢముగ ప్రకటించుచుండును. ఆయాపాత్రముల పూర్వాచారధర్మములను ప్రకృతాచార విధులను కూడఁ దలపోసి విచారణలను చేయుచుండవలెను.

రూపకరచనలను గూర్చియు చిహ్న ప్రదర్శనమయపాత్రములను గూర్చియు నిదివరకే ప్రకటించియున్నాడను. రూపకరచనల దగు నభిరుచి, యస్థిరంబైనదిగ నేని, యారూఢమైనదిగ నేని సరససామ్యముగలదిగ నేని యుండనగును. ద్వంద్వ రూపకరచనలు వచన గ్రంథములందుఁ గానరావు.

పాత్రవైకృత్యము

అల్లనల్లన పాత్రములను ప్రకటించుచుండుటే నవలయొక్క ప్రధానకృత్యమని నుడివిన మహామహుని సిద్ధాంతము చారిత్రక, లాఙ్ఞిక, కాల্পనికాధికములచైన బాహుళ్య ప్రసరమునావరించుచున్నది.

ప్రతి వినీరతగల కల్పనయందును కూడ నేదోయొక విధమైన పాత్రవైకృత్యము (character change) కాన్పించుచుండును. కాని పూర్వగ్రంథములందీ మార్పు సాధారణముగా నతీత్యరితగతిని సంభవించుట యోలేక క్రియాపురస్కరణమునందు విజ్ఞానానలంబనమునకు నప్రయోజనముగ నుండునట్లు పక్షమునందని స్థితియందుటో చూచుచున్నాము. నాటకములందెన్నియో నియమములకు వశీకరణములై యీవైకృత్యములు పెంపునహించుచుండియో యా పాత్రముల తీర్వరితగతిని మారుచుండినను, నిట్టిమార్పులే పూర్వపు నవలలందు కాన్పించుచున్నవి. త్తణిక మార్పులకు వశీకృతములగు నాటకములందలి పాత్రములకుఁ గూడ సరసమైనట్టియు కృమమైనట్టి పాత్రపోషణము న్నట్లు గోచరించుచుండును.

అయా యిత్రముల వంశ పరంపరముగ ఎచ్చునట్టి ప్రవృత్తులయు, వారికి సహజంబులగు నట్టియు, వారి సాంఘికాది సాంగత్య సంభవము లగునట్టియు వారి యదృష్ట ప్రేరితంబులగు నట్టియు, వారి దృఢ నిశ్చయముల వలన గల్గు నట్టియు, ఫలితముల ప్రకటనమే పాత్ర పోషణముగ భావింపఁబడు చున్నది. వీనిలో కడపటఁ జేర్కొన్న ముఖ్యవిషయములన్నియు అభి నివేశనము, సంయోజనము, ఆత్మ పరిత్యాగము, ఆత్మ నిగ్రహము, ననునట్టి ప్రాముఖ్య విభాగ విశేషముల వలననే వేరు చేయఁబడు చున్నవి. సాధారణముగా సాంప్రదాయ సిద్ధంబులగు నాచారములను, గుణములను, సాంఘికోద్యమములను ప్రత్యాఘాత మొనర్చుట చేతనేగాక యితర మానవుల తోడిదైన సాంగత్య విశేషాదులచే పాత్ర పోషణమునందు విశేష మార్పులు గలుగుచున్నవి. ఒక మానవుని వలన మఱియొక మానవునికిఁ గల్గు కార్యకారిత్యమునుగూర్చి తీవ్రముగాను, విపులముగాను చదివి తెలిసికొనుటకును, నవలలందే వీలగుచున్నది. గాని తదితర విజ్ఞాన భాగములందంతగా గ్రహింప నలవిగా నట్లుండుటే చూచుచున్నాము. సాంఘిక గ్రంథము లందుకంటే మానవులను గూర్చిన నవల

పాత్రపోషణము పలుపోకడలకు వశీభూతమైనట్లుగ పడుచున్నది ఇది విద్యను గూర్చి ప్రకటించునవలలందు సాధారణ విజ్ఞానానుసారమైనట్లుగను నితరవిషయిక నవలలందావేశ పలుత్వానుసారమైనట్లును; కల్పనకాశల్యానుసారమైనట్లును లౌకిక ప్రభావములందును మతవిషయిక సిద్ధాంతాదులందును నప్రస్తుతమైనట్లును కాన్పించుచున్నవి. సద్గ్రామచరిత్ర సంబంధములైన నూర్హ్వాధరగతిగతంబులగు విజ్ఞాన ప్రకర్ష ననుసరించి ప్రోదిచెయుచు ప్రకటించు తాత్ర పోషణమే నవలకర్తలందరిచే నామోదింప బడుచున్నది. కొందఱుభ్యగతుల గూర్చిన విశేషములను, మఱికొందఱుభోగతుల గూర్చిన విశేషములను నిక కొందఱు వారివారి వృద్ధిక్షయ కారణములను, పురస్కరించుకొని పాత్రపోషణమును జేయుచు దాని నాచరణలోనికి గొనివచ్చిరి. నవలకర్తలు సాధారణముగ విషమస్థితులను గూర్చి మిక్కిలి శ్రద్ధతోవిషయవిశ్లేషణ మొనరించిరసపుష్పికితగు దోహదములను గూర్చికొని పాత్రపోషణము జేయుదురు కాని సుభవిషయప్రకటన మొనరించు తరి నింత శ్రద్ధ దీసికొనకుండుటే చూచుచున్నాము. కల్పననైపుణ్యమునకు సంబంధించిన కారణములనేని, వీరితీ విహితంబులును, నాత్మతత్వజ్ఞానానుసారంబులును నగు కారణములనేని: స్కోముట సులభము ఒక కొన్ని విషయములలోనాయావిషయముల వృద్ధియొక్కప్రకటనముకంటే త్తయముయొక్క ప్రకటనము నేసరసగతినిరూపించి ప్రకటింపవచ్చును.

విలోమా విలోమ పాత్రపోషణము.

పాత్రముయొక్క వాక్కులు, నాతఁడొనర్చు కృత్యములు, చిత్తస్పృత్తులు నన్నవి యే యవిలోమ రీతిని పాత్రములు మన కగపడెడి యారూఢమగు రీతులు. గ్రంథకర్త యొక్క వర్ణనల నలననుసరితర పాత్రములకంటె నాయాపాత్రమునకు గల ప్రభావ విశేషములవలనను నాపాత్రము యొక్క రూపవిశేషాదుల పరిచయము చదువరులకు గలుగుచుండును.

కార ర చనలు చాలవరకు పాత్రముల ప్రకటనమున కుచితమై పాత్రపోషణమునందు ప్రత్యేక ప్రాధాన్యముగల కార్యములను నిర్వహించుచున్నది. భాణముల రీతివేని మఱియేరీతివేని ప్రకటితమగు నాశ్మవిషయ ప్రకటనము తానెరుగకుండగనే తన్ను ప్రకటించు కొనుటయును దాని యంతటి యవిలోను విధానము కానేరదు.

నవలకర్తలయొక్క విషయ విశ్లేషణములును సుద్దేశములును, పాత్రమునకును. వాచకునికినినడుమ మఱియొకనిని (గ్రంథకర్తను) ప్రవేశ పెట్టుచున్నవి; కానిగ్రంథకర్త యొక్క యీరాకపోకలు మిగుల న్యత్యాసాంతరములు గలవిగ గాన్పించుచున్నవి; నాటక పాత్రనిష్ఠ యాకార ఎర్ఠనాదుల యందే యుల్లంఘింప బడుచున్నది నవల కర్త యొక్క సమృత్తి వైషమ్యము, సద్గ్రాచరణ పరాయణత్వము, మున్నగు వానికి సంబంధించిన ప్రతివాదములను, విమర్శకోద్యమ విధికి ప్రతీకార ఘటనము జేయు విశేషములుగ భావింపబడుచున్నవి.

తీక్షణమగు నాటక నవలలందు, నాటక పాత్రముల పూర్వకంబగు విలోమ పాత్రపోషణ మేర్పడుచున్నది.

ఏదేని యొక పాత్రమును గూర్చి యాతని మిత్రులకును శత్రువులకును నాతనితో నెట్టిసాంగత్యమేని గల యాబాల వృద్ధులకును తిర్యక్కులకును దేవతలకును గల భావనలును వృత్తులును గూడ పాత్రముల యొక్క సంపూర్ణ నిరీక్షణమందు జేరుచున్నవి. ఆ చరణయందీ సంపూర్ణత కల్పన లభించిన యెన్నుగడలకు వశీకరమగు చున్నది. కాని ప్రతిదృక్పథ విశేష విషయమునకును యధాసంభవమగు విచిత్ర ప్రాశస్త్యముగలదు. చంటిపిల్లలతోడను తిర్యక్కులతోడను మెలగునపుడు తనవర్తనమునుగూర్చి నూత్న భావములు గలవాడగుచున్నాడు, కానియివి యెల్లప్పుడును నహమృతి రంజకంబులుగనే యుండజాలవు. అనుదిన జీవితాదులందు మనలను గూర్చిదేవుడెట్టి లంఘనము గల్గియున్నాడో యను భావన యాత్మీయ

పాత్రపోషణమునకును తోడిమానవులను గూర్చిన విచారణములకును సత్యావస్థకము నవలకర్త సాధారణముగా నాటక పాత్రములకెట్టి రీతి యభిప్రాయములు తట్టుచుండునో వానినే యలతిమాన్యులతో ప్రకటించు చుండును.

సాధారణవిధులు -

సారస్వత సంబంధనియమముల సాధారణముగ గనుగొను నొక కొన్ని పాత్రపోషణవిధులు గలవు; పాత్రములనుగూర్చి యాగ్రంథకర్త కెంతపరిజ్ఞానకాశలమున్నదో యనుదానితోగూడ సంబంధము గల మఱి కొన్ని విధులు గలవు “ఎర్ఠనాతీ తములు విశ్లేషణా సాధ్యములు” లోక విరుద్ధాభాగములు మున్నగు పడికట్టు ప్రయోగములు కుశాగ్రబుద్ధులగు వారి య దార్థ వచనములేని కావచ్చును. లేదా ధీ జడిమ జనితంబులైన నుడువులేనికావచ్చును. లేదా ధీ జడిమ జ్ఞాన ప్రేరితంబులగు వాక్కులేని కావచ్చును. ప్రబలంబగు నవే శానల ప్రజ్వలితంబగు రూపమును పాత్రమున కాఱిపించినచో నది కేవల సాహిత్యాత్మక కల్పనమని యనిపించుకొనునేకాని యుత్కృష్టంబగు నాదర్శీభూతపాత్రముగ చూత్రమది మాపరకు కాన్పింపను. పాత్రముల యవివక్షిత లఘుమనోగతిత్వమునన్నవి వాచకులకుపదేశాధ్యాపము లానర్పటకును, వారి మనంబులకు విశ్రాంతిని కల్పించి వారికి సుమనోల్లాసమును సంప్రాప్తింప జేయుటకును, వ్రాయబడు కేవలకల్పన కథాత్మికములగు నవలలందు మాత్రమే ప్రత్యేకార్హత గలవగుచున్నవి.

అనుదిన జీవితాదులందాయా పాత్రముల యొక్క గుణావగుణములచైన విశ్లేషణ సంధానములే సంతృప్తికరమగు పాత్రపోషణమైనట్లు గ్రహించుచున్నారు. పాత్రపోషణల నియమములందు పాటించు విశ్లేషణవిధుల గూర్చి చెప్పుచు నొకొక విమర్శకోత్తముడధికవిశ్లేషణమును గూర్చి యుల్లాసకల్పనమేమన యుద్యమము కాని, విషయ విచేద్యమ మొనర్చుట మాత్రము మన యాశయముకాదని, భవము

గా ప్రకటించియున్నాడు. నాటకశక్తి ఎలనను సహజముగ నాత్మతత్త్వజ్ఞానమువలనను, మానవుల యెడల గల భావసామ్యము వలనను, గ్రంథకర్త విశ్లేషణసంధానములకు నిక్కమగు యనుబంధమును కల్పింప గల్గుచున్నాడు.

స్థాన, ప్రభావర్థకము ఔన్నత్యము, వైలత్యము మున్నగు సరళవిధులు, మక్కిలి విరివిగా కల్పిత రచనలందు మాత్రమే ప్రయుక్తములగుచున్నను పలువురచే సర్వత్రాఫలతాపదకములుగను, యదార్థసంజాతంబులుగను నెన్నబడుచున్నవి. ఒక్కమాఁపునిగూర్చి విజ్ఞాన ప్రకటనములందును, బాహుళ్య విస్తారతగల సంఘములంగూర్చిన ప్రకటనములందును, వైలత్యమును పాటించి ప్రకటించుటే కర్తవ్యము. స్వానుభూతిక ప్రకటనములందు సంపూర్ణములగు వైలత్యమునుఁ బాటించరు. స్వల్ప విషయములందు విభేదనాపాదన మొనర్పరు. సమత్వవ్యత్యాసములదగు నాయాధజ్ఞానము పరస్పరము సహకారములుగ నుండును వీనిలో నేదేని యొకదానినిఁగూర్చి మన మెంత యొక్కడుగ గ్రహింపఁ గల్గుచున్నామో, రెండవదానినిఁగూర్చి యంత తీవ్రజ్ఞానముఁగూడ నప్పుడే మనకు గల్గుచున్నది. వీనినిఁగూర్చి విడివిడిగా చెలిసికొన సాధ్యము గాదు.

ఉన్నయన విధానము, బాహుళ్య వర్తిత విషయము. గావున, పాత్రపోషణమునందు తత్కృష్టముగు ఫలితముల నొడగూడఁ జేయుట కుపయోగపడుచున్నది.

నవలలందు గలుగుపాత్రముల నిరూపణములకును, వారివారి జీవితములకును, ననేక ప్రాముఖ్య విభేదము లగపడుచుండును. నవలలందుపాత్రముల చరిత్ర మాద్యంతము కొలది గాలములోనే తేటతెల్లమగుచుండును. మనకా పాత్రముతో ననేక సత్సరంబులు పరిచయ ముండినను, వానినిఁ గూర్చి మనకు గల యభిప్రాయము లెల్ల సంపూర్ణములగు మార్పుల నందినను, దానియంతట నది నూత్న తత్త్వములను మాత్రము ప్రబోధింపఁ జాలదు. అను దినజీవితాదు

లందాయా మానవులకు వారివారి స్నేహితులగుట గణములొక కొన్ని యబ్బుచుండుటే చూచుచున్నాము. నవలలందలి పాత్రములు మానవుల కర్తనముల ననేక విధములఁ బోషించి యుపహాస (Influencing) మొనర్చుచున్నవి. కాని మానవుల ఎలన పాత్రము లుపహాసమందుట మృగ్యము. కొందరు మనుజులకును, తటస్థాంశములకును, స్థానములకును, కాలములకును, నావేశములకును, నూహలకును సంబంధించిన విషయ జాలముచే ఉపహాసము జెందుచున్నట్లే నవల లందలి పాత్రములను ప్రకటించు నాచారమును చూచుచున్నాము. ఇది యితి స్మృత్యములంగు మాత్రమే యగపడుచు, జీవితాదు లందగ పడని యే కత్వనిష్ఠ గలిగి యుండుటే కనఁబడుచున్నది.

ఇదియు, నట్టి యింకొక విషయములను, నవల లందలి పాత్ర పోషణ విధికి మిక్కిలి యుత్కృష్టముగు గుణమును కల్పించును. మన యనుభవమున కనుగుణముగ పాత్ర ముండవలెనని యారూఢముగా నిర్దేశించితమేసి, యావశ్యకములగు విషయముల పట్ల యతిశయోక్తిగనే విషయ ప్రకటన మొనర్చుటచే నప్పుడప్పుడు గణనకెక్కిన ఫలితములుచేరుచుండుట నుఁగూడ చూచుచున్నాము.

సమూహ పాత్రపోషణము.

సమైక్యతములను పురస్కరించి కొనినచో నాయా సమైక్యతములయందును, నట్టి సమైక్యత కర్తలగు విడి మనుష్యులయందును, నొక విధమగు నభిరుచి యుండును. మరికొన్ని విధములచే నొకటి కొకటి యుపచారముగా నుండును. కొందరు మానవులకు కొన్ని కొన్ని ప్రత్యేక గుణము లున్నట్లు నిరూపింపక పోయినను, మనము నిక్కముగాఁ జూచినవారిరూపమును, వినినవారిగుణములను, దృష్టి యందుంచుకొని వ్రాయనిచో నవికేవలకల్పితారశములుగనే పోడగట్టుచుండును. ఆయాపాత్రముల యొక్క యగంపూర్ణపార్థక్యములను, సమైక్యతము యొక్కప్రభావముచే మరుగుపడనిదిగ నుండుటనొక

కొన్ని నాటకాలందుఁ జూచుచున్నాము. కూట
సంభాషణము సమ్మేళనముల మానసిక విశేషము
లకును, సద్విత్తనాదులకును నేకత్వమొనగూర్చుట
కుపయుక్తపడును.

సమ్మేళనమునొక్క రూపముగ పరిగణించితి

మేనిదానినిఁగూడనొకప్రత్యేక మానవునిగనిరూపింప
వచ్చును. కాని యది యాదర్శభూతగుణయుతమ
గును. ప్రత్యేక ప్రభావముతో నొక్కసారి కంటె
నెక్కువ పర్యాయములగ పడనేరదు. కానియదిసాధా
రణముగా మానసిక విషయము లదియగు విజ్ఞానముచు
పెంపొందఁ జేయఁజాలను.

—:0:—

వారిదము .

ఉదయ వాతకి శోరముల్పొదలుచుండ
సంచరించెడి నిన్ను నక్షత్రవీధిఁ
గనుఁగొనఁ బ్రహర చరిత హృద్వనధియందు
భావ కల్గోల సమితి యభిమును దాఁకె॥

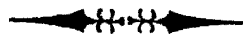
కర్మకుఁడొకండు సానంద కలనమింట
నిన్నుఁగని వర్షమాసిం చె నీరదంబ!
వలయు నీరము నొసఁగి పంటలకుసాయ
మునుబొసర్చుము దాతృతా గుణముజూపి॥

నిర్మలాకాశ పథమున నీ బెడంగు
బాలగోపాలు మైచాయ బోలునటవె?
కవికుమారులు భావసంకిలిత లలిత
గీతికలనీదు రూపునగ్గింపుచుందు॥

అసదృశ జవంబెలర్ప విహాయసమున
నుదితగంభీర గర్జన లొకట బరగ
వారిరాసుల నీటిసవ్వారిగాఁగ
ద్రావు మేఘుడ! నాకవితను వరింపు;

(గీతా సప్తఁడు.)

పాచీనజాతులు

(పెండ్యాల వెంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు.)

పర మేశ్వరుడు, సృష్టి యందాదిని పృథివ్యాది భూతములను సృజించి ప్రారంభ జీవోత్పత్తిలో “వికారిణి” (అమీబా) వంటి సూక్ష్మజీవినే నిర్మించెననియు, పరిణామా వసతే క్రమముగా కొన్నియుగములకు మనుష్యసృష్టి కలగెననియు, “డాల్ఫిన్” వంటి పరిణామ సిద్ధాంత వేత్తలు చెప్పియున్నారు. మనదేశీయులు స్మరించెడుమత్స్య కూర్మ వరాహ నారసింహాద్యవతార దశకము కూడ పరిణామావస్థనే సూచించుచున్నదనియే మరికొందరు తలంచుచున్నారు. ఎట్లులైన నగుగాక. “వికారిణి” వంటి సూక్ష్మసృష్టికి చిమ్మటనే కొన్ని లక్షల సంవత్సరములకు మనుష్య సృష్టికలిగెనని సిద్ధాంతమునే నమ్ముదము. కాని భూలోకమునందొక చోటుననే ఏ “మేరు” పర్వతమునందో, ఏ ‘సీనాయి’ పర్వతమునందో, ప్రారంభసృష్టి యనవలెనా? లేక పెక్కుచోటులను ప్రారంభ సృష్టి యనవలెనా? ఇంగు మతభేదములు కలవు. మన పురాణములు కాని మేరువు నందాది సృష్టియనియు, మరికొన్ని పురాణములు, హిమాలయో పరిభాగమునందాది

సృష్టియనియు, బైబిలు, పాలస్టీనా, లేక సీనాయి పర్వతమునందాది సృష్టియనియు చెప్పుచున్నవి. మనవేదము, మంచభూతోత్పత్తి క్రమముం చెప్పుచు నీటినుండియే భూమికలిగెనని చెప్పుటచేతను, ఆభూమి కలుగునప్పుడెత్తు భాగములు, నీటినుండి బయటపడునని, ప్రకృతీశాస్త్రజ్ఞ లూహించుటయే గాక, పురాణగాథలు పరోక్షముగ, జెప్పుట చేతను సముద్రోదకము నుండి సీనాయ్ ఆల్బాయ్ (మేరు హిమాలయాద్య స్పతభాగములే, ఖండఖండములుగా, బయలుదేరెనని తలంపవలసియున్నది. అందు మేరు నగము (ఆల్బాయ్ పర్వతములనుపేరున మధ్యఆసియా యందు మంగోలియా నైబీరి యాల నడుమనుగల పర్వతమాలిక) నందు దేవజాతులు, లేక, ఆర్యజాతులు కలిగినవి ఈజాతులకు “క కేషియా” జాతులని కూడ చెప్పవచ్చును. హిమాలయోత్తర భాగము నుండి కాని, ఆల్బాయి పర్వత ప్రాంతము నుండికాని మంగోలిజాతియనబడు యక్ష రక్షోజాతులుద్భవించినవి. సీనాయి (అరేబియా లోని పర్వతము) నుండి సెమిటిక్స్ జాతు

లున్నవించినవి. “వెమూరియా” (నిరక్ష రేఖ పెనుగు, సండాద్విపములు సింహాళము, భరతఖండము లోన్ద్రవిడదేశము అస్థికా తీరమునందుండిన, మడగాస్కర్, కలిసినమ హాఖండము పూర్వముండెడిదట) యందు, శిలాయుగపురుషులనబడు, దినుజులు, లేక, అసురజాతు లున్నవించినవి. (అమెరికాఖండ పు యెఱ్ఱయిండియనుల గురించి మనకింకను దెలియదు) ఇట్టిజనసంఘము, కాలాంతర మునందు, కారణాంతరములచే చెదరివేర్వేరు పేరులతో, విలువబడుచున్నది. మేరునగ జనితులగు నార్య (కయి కేషియా) జాతులు యూరపుఖండమునకును, పారసీక భారతదేశ ములకును, వలసపోయిరి. హిమాలయోత్తర భాగజనితులు (మంగోలియనులు) చైనా జపాన్ అంధ్రాంతములకు, వలసపోయిరి. వెమూరియా సీనాప్రాంతముల బుట్టినవారు. అస్ట్రేలియా న్యూజిలాండు అస్థికాఖండ ములకు వలసపోయిరి. మనపురాణములయందు కేషియా మంగోలియా జాతులయత్పత్తిని గురించిన గాధలు పెక్కులుగలవు. ఆర్యజా తులగాధప్రతిపురాణమునందును సృష్టికిమ మను శీర్షిక (హెడ్డింగు) తోనుండును. నాకు తెలిసినంతవరకు, మంగోలియా జాత్యత్పత్తి వాల్మీకిరామాయణో త్తరకాండమునందు, బాగుగవర్ణింపబడెను.

భూలోకమునందటను భరతఖండ మునకు విచిత్రమగు ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వము కలదు. నానాజాతులు, నానామతములు, నానాభాషలు, యందుసమ్మిళితములైయున్నవి. అవిసౌకర్యతనొంది సంకరజాతులు, సంకరమత ములు, సంకరభాషలుగా పరిణమించినవి.

భరతఖండపటము, యుగాంతరములక్రిత ము, నేటివలెలేదు. వంగ, అంధ్రోత్కల మహారాష్ట్రదేశము లింటిమించు, సముద్ర గర్భమునందుండినవి. నేటిద్రవిడదేశమించు మించు, వెమూరి యాయనబడు అంధ్రాద్వి పమునకుత్తర భాగముగానుండెను. దానినండి యూర్యులకు పూర్వమునందే శిలాయుగ మనుష్యులు, ఆర్యావర్తమునకుకొందరు వలస వచ్చిరి. వారేనేటికోయచంచు సవరిగద యాది జాతులవారు. వీరిప్రాచీననాయకులే ఋగ్వేదము నందు వర్ణింపబడిన “కుయన్త్రప మగందా” నలుహిమాలయోత్తర భాగమున జన్మించిన “మంగోలియా” జాతులనాయకులే రామాయణాదులందు వర్ణింపబడిన మాలి సుమాలి మాల్యవంతాదులు. మంగోలియా జాతీయులు పెక్కుండ్రునేపాళములసాంప్రాంతములలోకలరు. ఘరాననుమంగోలియనుల నవచ్చును. ఆర్యజాతినిగురించి వ్రాయనవశ్య ములేదు.

నేనార్యుడనె, నాపూర్వులగు వసిష్ఠ మైత్రావరుణ కాండిన్యులు ఆర్యులే. అగస్త్య ద్వార్యులు, గంగానదీ ప్రాంతములయందు నివశించుకాలమున, భూమిలోనుండిన మహా గ్ని ప్రజ్వలించి వెమూరియానుభిన్నభిన్నము లుగా చేసినది. అపుడే వింధ్య-ద్రవిడదేశము లను, సముద్రగర్భములనుండిన మృత్పిండము నేటియాంధ్రమహారాష్ట్ర దేశమానమైసంధించి బంధించినది. సింహాళద్రవిడాది భాగములు విడిపోయినవి. దీనినే పురాణములయందు “వింధ్య”విజృంభించినదనిరి. ఈవృత్తాంతము జరిగినకొలది దినములకే అగస్త్యుడువింధ్యను దాటిదక్షిణమున గలభూభాగముగనుగొనెను.

అట్టి నాటి భరత ఖంమునందు, క కేషియా మంగోలియా, నీగ్రోజాతులనబడు ఆర్య యక్ష రక్షోజాతులవారు మొదలుపోరాడి ననుక్రమముగా స్నేహితులై సంబంధములను గూడ చేసికొనిరి. కానినాటినుండినేటికిని భరత ఖండమునందె గాక ఆర్య జాతీయందుండిన ప్రతిదేశమందును, తపస్విలను, అనార్యునికన్నుటకు, నిష్టపడడు. తాననార్యునికన్యకను ద్వాహనుగొటకూడ కానుసంబంధముగాదలచునే గాని ధర్మసంబంధముగాదలంపడు. దానికిగల కారణములబిమ్మటవ్రాయగలను. ప్రజాతులలో ఆర్యయక్షజాతులకు సంబంధములు వేగముగ గలిగినవి. సమ్మేళనఫలితమేరామాయణగాధ యని తలంపవచ్చును. రావణునితల్లి “కైకసి” యక్షజాతీయుడగు సుమాలికూతురు. రావణునితండ్రి “విశ్రవస్సు” నవబ్రహ్మలో నెకడు. ఆర్యుడు. అనార్యస్త్రీని జేసికొని, మిశ్రజాతీయుడగు రావణుని బుట్టించెను. ఈ మిశ్రజాతీయున కార్యులెవరును బిల్లనీయరైరి. తుదకుఅనార్యుడగు “మయుడు” తనకూతు “సుంజోదరి” నిచ్చెను. అం‘దింద్రజిత్తు’జన్మించెను. రావణునియందు ఆర్యానార్యగుణములు సంక్షీర్ణములై యున్నవి. ఈ మార్య గుణములు మంజోదరీ గర్భమునందు సన్నగిలి యసుర కృత్యములే, యింద్రజిత్తు నందు ప్రజ్వలించినవి. మరియు రావణునకు ‘ధాన్యమాలి’ యనుఅప్పరస (క కేషియా మంగోలియా జాతులసంక్షీర్ణమున బుట్టినది, భార్యకలదు. ఆమెయందు అతికాయు డగువాడు జన్మించెను. వాని గుణములు ఇంద్రజిత్తు గుణములకు భిన్నములైనవి. విశ్రవస్సు గుణములు విభీషణుని

యందు పూర్తిగకలవు. కుంభకర్ణునియందు విశ్రవో బ్రహ్మగుణములు మృగ్యములు. మన లోనైనను మాతాపితృ గుణములు నిష్ఠల యందు భిన్నములై యుండుట మనము జూచు చుంటిమిగదా; యదియుదా హరణమునకు వ్రాసితిని. రావణగాధవంటి పెక్కునిదర్శనములజూచియే, మార్యర్షులు విజాతీయ సంబంధము జేయరాదనియు, అంతయవసరమైనచో తనకంటెతక్కువ క్షేత్రము గ్రహించి తనయుత్తమ బీజమునందు విత్తమనియు అందువలన గ్రనుముగా యుత్తమజాతీ బయలు దేరుననియు సత్ప్రయించి, “స్త్రీరత్నంమహులాక్షి” అను సామెతంగల్పించిరి. అయితే ఇట్టి భిన్నజాతుల వృత్తాంతము, అనగా, “ఆర్యానార్య జాతుల ప్రస్థాపన మాత్రమే అనాదివాఙ్మయముగు ఋగ్వేదమున గలదు. కానిబ్రహ్మక్షత్రియ వైశ్యశూద్రాద్రాక్ష, జాతుల విభాగము ఋగ్వేదమునలేదు. అదిపిమ్మట గల్పింపబడిన విభాగమే” యనిపాశ్చాత్యులును తిన్నతాభి మానులగు మనవారును వ్రాయుచున్నారు. మంచికిగానిండు చెడ్డకు గానిండు మనవాఙ్మయమునందంతటను పంచ విధజాతు లున్నవని నాధృఢ నిశ్చయము. ఆజాతులుశ్రీకృష్ణ భగవానులు చెప్పినటుల “గుణకర్మ విభాగముల నలననే గలిగియుండును.” “ఋగ్వేదమున వర్ణవిభాగము లేదు. దశమండ లాంతర్గతమగు పురుష సూక్తమున ‘బ్రాహ్మణ స్యముఖిమాసీత్, అనునది చాతుర్వర్ణ్య విభాగములను చెప్పుచున్నది. కానిదాని భాషాపరిశీలనము జేసినచోనది యిటీవల గల్పింప బడినది” అని

నేనెరిగి సంతవరకు మొదట రాపుబహద్దర్ కం || ఏరేశలింగం పంతులుగారు వాసిరి. పిమ్మట కే. వి. లక్ష్మణరావు పంతులుగారు తమహిందూ యుగమునందు ఋగ్వేదయుగ చరితములో “వర్ణవ్యవస్థ” ను గురించి వ్రాయుచు నాటివారుజాతి బేధము నెరుగ రనియుఆర్యానార్య బేధములను మాత్రమె యెరుగుచురనియు నేమేమో వ్రాయుచు ఆర్యులలోవర్ణవ్యవస్థ లేనందులకు 9-11-3 సంఖ్య గలముక్కును నిదర్శనముజూపిరి.

అందిట్లుకలదట “చూడునేను వేదమంత్రము, లను రచించువాడను. నాతండ్రి వైద్యుడు, నాతల్లి పిండివిసరును” అనిరి. ఇపుడీ వ్యవస్థ అనగాకవిత్వము జెప్పట వైద్యము జేయుట పిండివిసరుట యేజాతివారు జేయ రాదు. ఇదిజాతి లేదనుటకు నిదర్శనమా ! నేనుజూచినంతవరకు ఋగ్వేదము నందైనను వర్ణము లుండినటులకలదు. ఋగ్వేదము నందుండిన వర్ణవ్యవస్థనుగురించి పిమ్మటను వ్రాయగలను.

—:0:—

ని రా శ .

[జం|| వెంకటశర్మ, శివస్వామిగార్లు .]

పలుకులను చైదముల మున్నె స్పష్టమయ్యె
మఱియు ప్రేమ మహత్వ మర్థము నెఱుంగు
సంతటి యుదార బుద్ధి నీ యందు గలుగు
నన్న యాశయు సంతకు మున్నె లేదు
కాని ప్రకృత పరిస్థితి జ్ఞాన మింత
కలిగియును గనికరమేని కలుగు సంత
పలుగు రాయ నీయెద యని తలఁప నైతి
స్వార్థ వృద్ధిని నీ ప్రేమ మనను గాని
స్వార్థ హానిని నీ విర్దయత్వ మందు
దయయు లేకున్న మాని చింతను గలంచు
మానమును మాని క్రోధమే నూని తేని
శాంతి మూలక మా నిరాశను వహింతు.

నల్ల ముద్దుపల్లె లోపములు.

[వే మూ రి దు ర్గా నా గేశ్వర రావు గారు పి. యె; యల్. యం. లండన్.]

“సర్వేంద్రియాణాం నయనం ప్రధానం” (ఆత్మోక్తి)

దృష్టియొక్క మూల్య మంతయుని నిర్ణయించుటకు శక్యముగాదు. నేత్రము లాత్మ గవాక్షములని పిలువబడు చున్నవి. సృష్టియందలి యైశ్వర్య సర్వస్వమురానున్నను నేమానవుడుగాని బుద్ధిపూర్వకముగా దృష్టిని పోగొట్టుకొన జాలడు. ఏది కోపించినను దృష్టి లోప మంతటితోలు జీవికి వేరొకటి యుండబోదు. ఇంగ్లాండుయొక్క అంధకవి (The blind poet of England) మిల్టన్ (Milton) దృష్టిలోపము, నెంతటి యావేదన తో, నుద్దేశించి “Oh! loss of sight! of thee I most complain” అని హృదయ భారమును వెల్లడించుకొనినాడో యూహింపుడు !

సృష్టియందు నేత్రముకన్న విపరీత మైన యింద్రియ మింకొకటిలేదు. చాల సులభముగా పాడగుచుగాని బాగుచేయుట యతి కష్టము. నేత్రమును కాపాడుటకై జుట్టును బామికలెత్తుగా నేర్పరుపబడి యున్నది. కాన నేత్రభాగముమీద దెబ్బ తగిలి నప్పటికిని నేత్రములు చిత కకుండ యీ బామికలు కాపాడును. కను రెప్పలు కంటి కేదైన హాని కలుగబోవు నపుడు సెకనులో నూరవవంతు కాలమున మూసు నగులవు. చిన్ని చిన్ని పురుగులు, దుమార మీకంటిలోపల బడకుండ జేయుటకు రెప్పలకు వెల్లెనకలమర్పబడి యున్నవి.

నేత్ర స్నానము.

ఇంతటి యమూల్యమగు నింద్రియ మునుజాగ్రత్తగ నుపయోగించుకొన కుండుట వలననేగదా దృష్టి లోపముకలుటయంతన్ని వారణ కొరకై యనే కోపకరణముల నుపయోగింప నలసి వచ్చుట యు సంభవమగు చున్నది. దేహ రోగ్యముకన్న దృష్టి చెడకుండ జూచుట యందెక్కుడు శ్రద్ధ బూనవలయును.

దృష్టి చెడిన జీవిత మంతయు నిర్భక్తము. సంపాద నావకాశ ముండదు. జన్మ మెత్తికొందుకు బ్రహ్మ సృష్టియందలి సౌందర్యమును, లావణ్యవికాసములను చూచి యనుభవించుట యసంభవ మగునుగదా !

ముఖముమీద జెరుటు కంటిలోనికి బోకుండ కనుబామలు కాపాడును.

కంటిలో నెల్లప్పుడు తడిగా నుండు నటు లేర్పరుపబడియున్నది. కొలది సెకనుల

కొక కన్నీటి చుక్క నేత్రములోనికి వచ్చుచు నేత్రమును శుభ్రపరచుచు తడిగానుంచును.

ఏకకణప్రాణులలో (unicellular organisms) వెలుతురు కిరణములను కనగొనగల శక్తిదేహములలోను వ్యాపించియున్నది. కాని బహుకణ ప్రాణులలో యిటులగాను. దేహములో ప్రత్యేకమైన కణములు మాత్రమే యాశక్తిని గలిగి యున్నవి.

సూక్ష్మమైన జీవజంతువులలో నేత్ర మనునది ఒక చిన్నకణము అయి యున్నది. ఇది యొకసన్నచి నరమువలన లోని యిదియ ముల (Central Organ) తో జేర్పబడి యున్నది. మనుజునిలోగూడ యిటులనే. కాని ఒక చిన్ని కణము మాత్రమే గాక వేలకొలది కలసి నేత్రాంతః పటము (Retina) గా ఏర్పరుప బడినే త్రి స్నాయువు (optic nerve) ద్వారా మెదడుతో కలయు చున్నది. ఇదియే నేత్ర ములోని ముఖ్యమైన భాగము. నేత్రములోని తక్కిన భాగములన్నియు యీ ముఖ్య భాగ ముచుకాపాడుటకుగాను నాహారపోషణజేయు టకుగాను చూపును యేర్పరుచుటకు గాను యేర్పరుపబడి యున్నవి. నేత్రములో మూడు పొర (coats) లున్నవి. నేత్రము బయటిపొర (cornea & Sclera) లోని వానిని కాపాడుటకు యేర్పరుపబడినది గాన చాలగట్టిదనముగలది గానున్నది. ఇదియేగాక దృష్టిలో కొంతభా గము పనిజేయును గాన మూదరి భాగము వెలుతురును పోనిచ్చునదిగా యేర్పరుపబడి నది. శుక్లమండలము (Cornea) వెలుతురు ప్రవేశించుటకు స్వచ్ఛముగా నుండవలయును గాన యీ శుక్ల మండలములో నెత్తురు గొట్టములు లేవు.

నేత్రములోని మధ్యపొరలో (uvea) విశేషముగా నెత్తురుగొట్టము లున్నవి. వాని నల్ల నేత్రమునకు ఆహారము వచ్చుచున్నది. లోనిపొర (Retina) యిది మెదడులోని భాగ మనియెన్న బడుచున్నది. యిది యెక్కువదృష్టి వచ్చునట్లుగా యేర్పరుపబడి యున్నది. యిది గూడ వెలుతురును పోనిచ్చునట్లుగా స్వచ్ఛ ముగా నుండును.

బింబము (Lens)

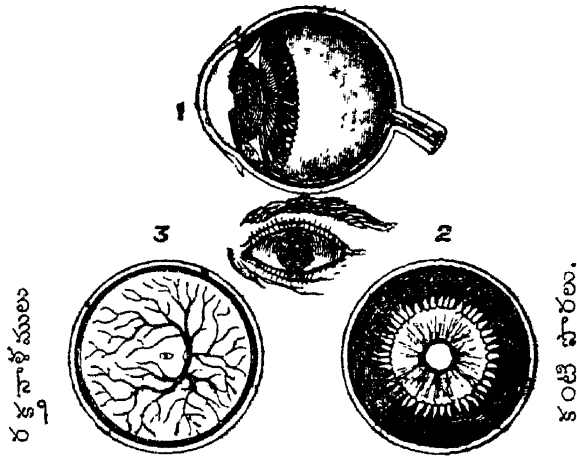
ఇది శుక్లమండలము మాదిరిగ నే ప్రసరించును. ఈ బింబములోని కణముల యభివృద్ధి మార్పులు (metabolic changes) చాల నెమ్మదిగా జరుగుచుండును. కాన ఏవిధమైన వెలుతురును జొరనియ్యని అస్వచ్ఛత యేర్పడినను అటులనే నిలువ బడును, కావుననే యీ అస్వచ్ఛత యెక్కువ గానతక్కువగాని చాలా కాలమువరకు కాదు.

నేత్రము దుగ్భిశయంత్రమునకు పోల్చ బడుచున్నది. ఏ నైపునకైనను నేత్ర మును తిప్పగలము. మన దేహములో మరియే యితర అంద్రియము యొక్కగమనిక గాని యీ నేత్రముయొక్క గమని కంత మృదువుగా నుండదు.

వెలుతురు కిరణము శుక్లమండలము (cornea) ద్వారా నేత్రములోనికి ప్రవేశించి కంటి వెనుకటి భాగమున నమర్పబడి యున నేత్రాంతఃపటము (Retina) మీదబడి దాని నుంచినేత్ర స్నాయువు ద్వారా మెదడులోని కొన్ని కణములతో కలియుచున్నవి. ఈకణ ములే బయటనుండినప్పు వర్తమానములను అర్థముజేసుకొనుచున్నవి. ఇవియే నిజమైన

కళ్లు. వానికొర కేకనురెప్పలు బాములు కంట్లో మాంసకండరములు నేత్ర గోళము నరములు నుండుట.

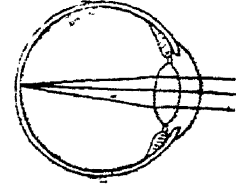
ఈ యీడ్రియములకు సూక్ష్మమైన యేయిబ్బంది గలిగినప్పటికి విశేషముగాపరిణమించుచుగాన తగుశ్రద్ధను తీసికొనవలయును. దృష్టిభేదములేమాత్ర మేర్పడి నప్పటికి నేత్రవైద్యుల సలహాను గొని లోపములను సవరించుకొనవలయును.

దృష్టియననేమి:-

వెలుతురు కిరణములు శుక్లమండలము ద్వారా ప్రవేశించి బింబమువలన మార్పబడి కంటివెనుకటి భాగములోనున్న నేత్రాంతఃపటముమీద ప్రతిచుగా నేర్పడును. దాని వద్దనుంచి స్నాయువులద్వారా మనఃకల్పన మేర్పడును. జబ్బులేని కంట్లో నిట్లుగును. ఇటువంటి కన్న దూరమున నున్న వస్తువునైనను, దగ్గిరవస్తువునైనను శ్రమ యనునది లేక జూడగలుగును. ఈప్రమాణమునకు ఏవిధమైన వ్యత్యాసముగలిగినప్పటికి నేత్రము విరామముగా నున్నప్పుడు దూరముననుండు వస్తువులను రెటీనామీద ప్రతిబింబమును

నేర్పరుపనేరదు. ఇందువలన స్పష్టమైన మనస్పృష్టి యేర్పడదు. దీనివలన అస్పష్టమైన దృష్టియేగాక వివిధములైన తలనొప్పలుకంటి కతిశ్రమ, మర్చల దృష్టి యేర్పడును.

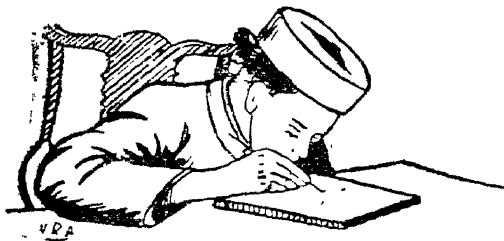
ఇందులో దూరమునుండి వచ్చుకిరణములు బింబమువలన మార్పబడి సరిగ రెటీనామీదబింబమేర్పరచుచున్నవి.

ఇటులకిరణములు రెటీనామీద పడకపోయిన అనేకలోపము లేర్పడుచున్నవి. అవి యేవన

1. చత్వారము (Old Sight)
  2. సమీపదృష్టి (Short Sight)
  3. దూరదృష్టి (Long Sight)
  4. మిశ్రమదృష్టి (Astigmatism)
- చత్వారము:-

ఈమార్పునహజమైనదియుజంతుదేహధర్మములకు సుబంధించినదియే ఈమార్పు ప్రతి కంటియందును కానబడును. 40,45 సంవత్సరముల యీడున నేర్పడును ఏవిధమైన మార్పున జెందని నేత్రము మామూలు అక్షరములను పది అంగుళములదూరముననుండున ఏమియు శ్రమజెందక జరువగలుగును. ఈచత్వారము ప్రవేశించినకొలది యీదూరము ఎక్కువగానుండవలసి వచ్చుచుండును. ఇది యేమొదటిసూచన ఈమార్పునకు కారణమన బింబము (lens) యొక్క స్థితిస్థాపకత్వము (Elasticity) వయస్సువలన తగ్గును. కాన

నేత్రముయొక్క దృష్టిని సర్దుకొనెడు శక్తి (Power of accommodation) తగ్గును. 40 వత్సరములు వచ్చినట్లై దగ్గర చూపుసరిగ నుండకుండునటుల యీ శక్తి తగ్గును. అప్పుడే చత్వారము వచ్చినదందురు.

జ్యోతిషశాస్త్రము

సమీప దృష్టి

చత్వారము

48 సంవత్సరములు వచ్చినట్లై 10 అం||ల దూరమున నుంచి చదవజాలక 13, 18 అంగుళముల దూరమున నుంచవలసి వచ్చును ఈ దూరమున సుఖముగా విరామము లేకుండా పనిజేయజాలడు.

చత్వారమువచ్చిన కొలది చదువుటకు యెక్కువదూరముగానుంచుకొనవలసివచ్చును అక్షరములు అస్పష్టముగ నుండును. సన్నని అక్షరములను చదువుట చాల కష్టముకాన ఎక్కువ వెలుతురు నుండవలెను. ఇటుల నుండిన కన్నునొప్పితలనెప్పి, అతిశ్రమ కన్ను నీరుకమ్ముట, దృష్టి మాంద్యము కనురెప్పల దురద మొదలవును. ఈగుణములన్నియు దీపము నొద్ద పనిజేయ వలసివచ్చినప్పుడు యెక్కువగా నుండును.

చత్వారము యొకటియేయున్న దూరముననున్న వస్తువులను జూచుటలో దృష్టిలోపము లేమియునుండవు.

చికిత్స:-

దృష్టిని సర్దుకొనెడు శక్తిలోపమునకు తగిన ఉబ్బెత్తు అద్దములను దగ్గరపనికియేర్పరుచుకొనవలయును.

ఈచత్వారము వచ్చు వయస్సు మనుజుని శక్తిని బట్టి మారుచుండును. బలహీనుని కన్న బలముగలవానికి అలస్యముగా రావచ్చును.

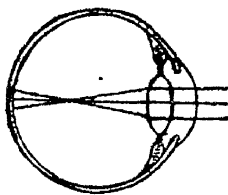
ఈఅద్దములను వృత్తినిబట్టి యేర్పరచవలెను. చదువను, చాఱును, నూదితోపని జేయువారికన్న సంగీతమువాయించు వారికి తక్కువశక్తిగలఅద్దములు గావలసి వచ్చును. ఏలన సంగీతము వాయించునపుడుపుస్తకము 20 అం||ల దూరమున నుండును.

వయస్సు ముదిరినకొలది చత్వారము కూడ ముదురును గాన అద్దములను కొన్ని వత్సరములలోనే మార్చవలసియుండును. మతీ తరుచుగా మార్చవలసి వచ్చిన అదియొక హాని

కరమైనకంటిజబ్బు (Glaucoma) యొక్కగుణముగాన శీఘ్రముగా నేత్రవైద్యుల సలహా గొనవలెను.

సమీపదృష్టి (Short Sight)

ఈదృష్టి దౌర్బల్యమీ నాగరికపురోజులలో చాలవిస్తారముగాగానవచ్చుచున్నది. ఇది చాల చిన్నతనములోనే ప్రవేశింప వచ్చును.

ఈదౌర్బల్యమున్న దూరమున నుండి వచ్చు వెలుతురు కిరణములు రెటీనామీద పడక దాని ముదర ప్రతిమ యేర్పడును. అందువలన దూరమున నున్న వస్తువులు స్పష్టముగా గనుపడవు. దగ్గరనున్న వస్తువులు స్పష్టముగా గానుపించును.

రెటీనాముదర తేజః కేంద్రము యేర్పడకుండా మధ్య పల్లముగా నుండు (concave) అద్దముల నుపయోగించవలెను సరియైన అద్దములను సరియైన కాలములో ధరించిన యీదుర్బలత్వము ముదరక మరియేయితరజబ్బులు రాకుండును. సాధారణముగ రెండు నేత్రములు రెండువిధములుగ నుండును కానసరిగ పరీక్ష చేయించుకొనవలెను.

ఈదౌర్బల్యమునకు ముఖ్య కారణము నేత్ర గోళము ముందు వెనుకల పొడవులో యెక్కువగును. లేక శుక్లమండలములోని పుచ్చుల వలన వంకర యెక్కువగును. కాని యిది అరుదు.

లేదా కంట్లో పొర (cataract) ప్రారంభమవుచున్నపుడు యీ సమీప దృష్టియేర్పడ వచ్చును. మనము కొంతవయస్సు నచ్చినతరువాత తమకు చత్వారముపోయి మరలజోడు లేకనే జరువ గలుగు చున్నామని యనుచుండుట వినుచున్నాము. ఇట్లుజరుగుటకు యీకంట్లో పొర ప్రారంభించుటయే కారణము. పొర ప్రారంభింపగనే నేత్రములోని బింబము కొంచముబ్బును. కాన చత్వారమునకు వాడబడు చున్న అద్దము ఆనవ. పొర ముదిరిన కొలది యీ అద్దము యొక్క బలము తగ్గవలసి యుండును. కాన కొంతకాలము యిటుల ముదిరిన అద్దము లేకనే జరువ గలిగి యుండును. ఇంకను ముదిరిన దగ్గరచూపు యేర్పడును.

ఈసమీపదృష్టి కొంత వరకు తల్లి దండ్రుల నుంచిరావచ్చును. కాని యీదృష్టి పుట్టుకలో మాత్రము రాదు.

కొద్దివయసులో కళ్ళను సరిగా వాడుకొనక పోయినను దగ్గరగ జనువుట యలవాటుపడినను యీదృష్టి మొదలిడును. వాని యొక్క శరీరారోగ్యము గూడ కొంతతోడ్పడును. ఈ దుర్బలత్వము పట్టణములలో యెక్కువ. సరియైన శరీరవ్యాయామములేక విశేషముగా జనువుట సన్నని అక్షరములు గల పుస్తకములను జనువుట సరియైన వెలుతురు లేకుండ జనువుట శుక్లమండలము మీద మహామారి మొదలగు వానివలన పుచ్చులున్న యిస్కూళ్ళలో సరియైన బెంచీలు డస్కులు లేకున్న ఆరోగ్యము బాగుగానుండకున్న యెల్లపుడు కూర్చుండియే

పనులను జేయుచున్న యీ దుర్బలత్వము యెక్కువ యగును.

బాల్యములో కొద్దిగానుండి యెక్కువగాక నటులనే నిలవ బడి వచ్చును. లేదా, బాల్యములోనే యెక్కువగానుండి 25, 30 సం॥ వరకు వృద్ధియైలోన యంతయు జెడి కొంత కాలమునకు దృష్టి నాశనము కావచ్చును.

గుణములు :—

కొద్దిగా యీ దౌర్బల్య మున్నపుడు స్వచ్ఛముగా దూరపు వస్తువులు కనపడక పోవుట తప్ప మరియేమి యుండదు. దగ్గర పనిని కష్టము లేకుండ జేయవచ్చును. దగ్గరగా పెట్టుకొని చదివినకొలది తేలికగా యుండును. కానరానురానుపుస్తకము మొదలైనవి కంటికి సమీపముగా నుండవలసి నుండును. అటులదగ్గర పెట్టుకొనిన కొలది దుర్బలత్వము హెచ్చును.

ఒక మోస్తరుగా ముదిరిన దూర దృష్టి మాంద్యమే గాక కొంతసేపు దగ్గర పనిని జేసిన కంటిలో నొప్పి ప్రారంభ మవును. కాన కొంతసేపైనను దగ్గర పనిని జేయజాలను. కళ్ళు త్వరలో అలయును. వెలుతురు జూడ జాలదు, కళ్ళుమంటలుగా నుండును. కళ్ళముందర నల్లటి చుక్కలున్నట్లు కాను పించుచుండును. ఒకప్పుడు కంటిముందర మెరుపు లున్నట్లుండును.

ఈ దౌర్బల్యము విస్తారమైన కళ్ళు ఉబికి యున్నట్లు గానుండును. పాపలు పెద్దవి గానుండును. కళ్ళరెప్పలను చిల్లించుచు

యేమాత్రముగూడ ఆనదు. దగ్గరపనిని నెప్పి లేకుండా జేయజాలడు.

సమీప దృష్టియున్నవాడు ఎంత చిన్న అక్షరము లైనను ఒదువ గలడు దృష్టి దోషము లేనివాని కన్న చాలదగ్గరగా పుస్తకము నుంచుకొనవలెను,

భవిష్యత్తు :—

కొద్దిపాటి దుర్బలత్వమునకు సరియైన అద్దములను ధరించిన సాధారణముగా ఎరుగదు. విశేషముగా నుండి క్రమముగా వృద్ధియగుచున్న కంటిలో జేయు పనులను మానవలయును. ఈ చివరవారు దృష్టిని జాల జాగ్రత్తగా గాపాడుకొనవలెను.

చికిత్స:—

సరియైన అద్దములను ధరించి కంటికి నొప్పిలేనంతవరకే పనిజేయుచు నీదౌర్బల్యము వృద్ధిగాకుండ జేసుకొనవలెను.

చిన్నలకు కంటిపాపలను పెద్దవిగా జేసి చీకటిగదిలో నేత్రాగ్రతః పట అద్దము తో (Reinoscope) పరీక్షించి సరియైన అద్దములను యేర్పరచవలెను. ఈ అద్దములను దూరపు చూపునకే గాక దగ్గరపనికికూడ వాడవలెను. చదువునపుడు అద్దములు వాడకపోయిన వృద్ధియగును. వీలైనంతవరకు దూరమునకు దగ్గరజూపునకు ఒకటే అద్దమును వాడవలెను. 5, 6, నంబకు అద్దము వాడక రెంటికి (దూరమునకు దగ్గరకు) ఒకే అద్దమును వాడవలెను. 45 సం॥ దాటిన ఒకే అద్దమును వాడుటకు నీలుండదు కాన చత్వారము అద్దముయొక్క బలమునుతగ్గించి

ఈ దుర్బలత మరీవిస్తారముగా లేనప్పుడు దూరమున కొకద్దము దగ్గరజూపు కొకద్దము పనికిరాదు. దూరమును దూరపు అద్దములోను దగ్గరపని క్రింది అద్దములోను చూచుచున్న కంటికి ండరములకు పనియుండదు. కాన అవిబలవిహీనముతాను. ఒకే అద్దమున్న దూరమునకు దగ్గరకు సరిపూర్వము కంటి కండరములు పనిజేయును కాన అవి చెడవు.

త్వర లో నృద్ధియగుటన్న వానిని అక్షి వంతునిగా జేసి కంటిపనిని తగ్గించి, శరీర వ్యాయామమును సరిగ నేర్పరచి దగ్గర పనిని తగ్గించ వలెను పుస్తకమును 13 అంగుళముల దూరమున పెట్టవలెను. సోయైన అద్దములను ధరించ వలెను. వెలుతురు సరిగ నుండ వలెను. వాని వెనుకనుండి వెలుతురు రావలెను. వెలుతురు బాగాలేనప్పుడు చమచ రాదు. దీపముముదగ పనిని మానవలెను.

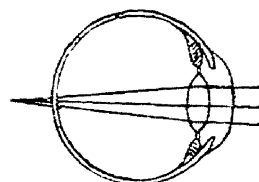
ఇస్కూలులో ఒల్లలమీద పిల్లవాళ్లు వంగి చదువు నలవాటు యుండ కూడదు.

ఈ శ్రద్ధ లన్నిటిని తీసికొనినను పృథ్వి యగుచున్న దగ్గర పనినిపూర్తిగామాననలెను. చదువును మాన్పించ వలెను. దగ్గరచూడ కుండజేయుపనియేదైన యున్నచేయ వలెను ఎల్లప్పుడు నారుబయలులో నుండుచు, తగిన శరీరవ్యాయామము తీసికొని నేత్రములను గా పాడుకొనవలెను.

చిన్నలలో యీ దౌర్బల్యము మరీవిస్తారముగానున్న (15 డిగ్రీలపై న) శస్త్ర చికిత్స చేయించవలెను. ఈకళ్ళలో బింబమును తీసివైచిన మరల మంచి చూపువచ్చును.

దూరదృష్టి:-

దూరవస్తువులనుండి ప్రసరించుకీరణములు యీదృష్టి దుర్బలతయున్న కళ్ళలో రెటినామీదగాక దాని వెనుక భాగమున ప్రతిబింబమేర్పడును.

దగ్గరనున్న వస్తువులనుండి వచ్చుకీరణము లొకను వెనుక భాగమున ప్రతిబింబమేర్పడును కాన యీ ప్రతిబింబము స్వచ్ఛముగా నుండదు.

సమీపదృష్టిలో నేత్రము ముందువెనుకలకు సాగును. ఈదృష్టిలో నేత్రగోళము ముందువెనుకలకు పొట్టిదగును. ఇదిగాక శుక్రమండలము మొదలగువానియొక్క ఉబ్బెత్తుతగ్గుట వలనను రావచ్చును లేక కంటిలోని బింబము లేనందువలనను రావచ్చును. అన్ని దౌర్బల్యములలో యీదూరదృష్టిచాల తరుచుగ కాననగును.

పుటుకలోనే యుండవచ్చును. తల్లి తండ్రులవద్ద నుండిరావచ్చును. జన్మింపగానే శిశువుల కళ్లు సాధారణముగా దూరదృష్టి గలవిగానే యుండును. శిశువులు యెదిగినకొలది యిదితగ్గును. తగ్గి దుర్బలత లేని నేత్రము గామారి తరువాత సమీపదృష్టి గలదిగా గూడమారవచ్చును.

దూరదృష్టిగల నేత్రము దగ్గర వస్తువుల నేని సరిగ జూడ నేరదు. చూడవలెనన్న కంటికండరములు బింబము మొదలైనవి కొన్నివిధములుగా మారుచుండవలెను. ఇందువలన నేత్రమునకు నెప్పుడును విశ్రాంతి యుండు

టకు వీలుండదు. విశ్రాంతియుండుటకు ఛార్బల్స్ మునకు సరియైన యద్దమును నమర్ప వలయును.

ఇటుల విశ్రాంతిలేకుండ పనిజేయు చుండుటవలన కన్ను అలయును. కంట్లోపాపకు సంబంధించియున్న కండరములు పనియొక్కవ వలన పెద్దవై పాపను సరిగ ఆడకుండ జేయు ను. ఇది విస్తారమైన కన్ను చిన్నదై మెల్ల కన్ను యేర్పడును.

లక్షణములు:—

ఈలోపము విస్తారముగా నుండకుండిన దూరముననున్న వస్తువులు బాగుగనే గాని పించును.

ఈనేత్రము గలవాడు చిన్నవాడుగా నున్నను ఆగోగ్యవంతుడుగా నున్నను శరీర వ్యాయామము బాగుగా తీసుకొనుచున్నను లక్షణము లేవియు గానపించవు. ఈ విధ ముగా యుండకపోయిన దృష్టి మాంద్యము కన్నునొప్పి యేర్పడును.

చదువుచున్న గాని కుట్టుచున్నగాని వ్రాయుచున్నగాని దీపము దగ్గర పనిజేయు చున్నగాని యీ కనునొప్పి దృష్టి మాంద్యము గానపించును. కంటిలోగాని లేక కంటిపై భాగమునగాని నొప్పి యుండును. తలనెప్పి నుదురులోగాని తల వెనుకటి భాగములో (మెడలపైన)గాని గానపించు. కన్ను యెర్ర పడుచుండును. కన్ను నీరుగురును. కళ్లుఆర్చు చుండును. వెలుతురును సరిగ జూడలేడు. కనురెప్పలు మంటలుగా నుండును. దగ్గర దృష్టి అలికి నట్లుండును. వయసు వచ్చిన కొలది యీబాధలు హెచ్చుచుండును.

బాల్యములో యీ ఛార్బల్స్ మేర్పడిన ఏకకేంద్రాభి ముఖమను మెల్లకన్ను యేర్పడును.

బాలురలో ఎదిగిన కొద్ది ఛార్బల్స్ ము తగ్గును వయసు వచ్చినవారిలో పెద్దవాడైన కొలది యిది వృద్ధియగును. లేదాఅటులే నిలువబడును.

ఈ దూరదృష్టిగలవారు యీవ్యాధి లకు లోనగుదురు. కిక్కురికలక, రెప్పలవాపు గుడ్డుమీద కురుపులు, లోపలివైపునకు మెల్లకన్ను (Glaucoma) దృష్టికటముల వలన పరీక్షించిన యీలోప మొత్తయున్నదియు సరిగ తెలియదు ఏల యన పాపకు సంబంధించియున్న కండరములు పనిజేయుచున్నంద వలన యీలోపము కొంత వరకు కప్పబడుచుండును సరిగా తెలిసికొనుటకు పాపను పెద్దదిగా జేసి చీకటిగదిలో నేత్రాంతః పటదిఅద్దముతో పరీక్షించవలెను.

కన్ను అలయుట కనుపడినతోడనే అద్దములను ఏర్పరచుకొన వలయును.

చిన్నతనములో మెల్లకన్ను యేర్పడుచుండిన తక్షణమే తగిన అద్దమును ధరించునట్లు జేయవలెను. అద్దముతో పరిశీలించి యివ్వవలసిన సులోచనముకంటె తిక్కువ శక్తిగలదాని నే యియ్యవలెను కన్నునొప్పి, రెప్పలనాపుకల్ల యెరుపు తలనెప్పులు గలవారు యీ అద్దములను యెల్లప్పుడును ధరించవలెను ఈ బాధలు లేకుండిన దగ్గరపనికి ధరించిన జాలును ఆరోగ్యులుగా నుండువాటిలుల ధరించగలుగుదురు 45 సం॥ దాటిన చత్వారముకూడ నుండును గాన దూరపుచూపునకు కావలసిన అద్దముల కన్న దగ్గరచూపునకు యెక్కువ శక్తిగల ఉబ్బెత్తు అద్దములు కావలసియుండును.

మిత్రమదృష్టి:

ఇది చాల తరుచుగా గానవచ్చుచున్నది. కంటిలోని బింబముక్రమముగా లేనప్పుడు, అసమమైన వంపుగలిగినప్పుడు యీ దౌర్బల్యత యేర్పడును అదిగాక శుక్లమండలములోని మచ్చలవలనను, శస్త్రచికిత్సవలనను వచ్చును.

నేత్రదృష్టి చాలమందముగా నుండును నక్షత్రములను చూచిన బుతిపువ్వులవలె గానవచ్చును పెద్దగడియారమును చూచుచుండిన కొన్నిగంటల మార్కులు స్పష్టముగా నుండును కొన్ని అలుగుకు పోయినట్లుగా నుండును. నిలువువి అయినా లేక అడ్డముగా నున్నవయినా స్పష్టముగా గానుపించును తక్కినవి స్వచ్ఛముగా నుండవు యీ దౌర్బల్యత సమీప దృష్టితోనైనా దూరదృష్టితోనైనా మిశ్రితమైయుండవచ్చును లేక బహుళము యుండవచ్చును.

లక్షణములు :-

దగ్గరవస్తువులుగాని దూరపువస్తువులుగాని స్పష్టముగా గానుపించవు దగ్గరపని జేయుచున్నవాళ్ళు క్రమముగా సలసిపోవును దూరదృష్టిలోని గుణములు జారీయిండును యీ దౌర్బల్యత కొద్దిగా నున్నప్పటికీ గుణములు చూతము విశేషముగా నుండును బలహీనులలో గుణములు మరీ విశేషముగా పని జేయవలసి వచ్చునుగాని నేత్రమునకు మితిమీరిన శ్రమగలుగును. అంకువలన తలతిరుగుట, విశేష తలనొప్పి, మనస్సుకు చిందర వందరగలుగును.

దృష్టి అట్టలతో పరిశీలించిన యే అద్దమును సరిగ ఆనదు. కాన పాపను పెద్దది జేసియే పరిశీలించుకొనవలెను. అన్నిదృష్టులలో కన్నయీ దౌర్బల్యమునకు అద్దములను యేర్పరచుట కష్టము. అందువలననే అనేక విధములైన యంత్రములను కనుపెట్టినారు (Astigmometer, Opthomometer) వీనికన్న చీకటి గదిలో నేత్రాంతః పటయద్దముతోనే తేలికయని జెప్పవచ్చును.

* ఈ ఆక్షరములు చిన్న గీతలతో అమర్చబడియున్నవి. చిన్న గీతలన్నియు ఒకేవిధమైన తరంగలవినగానున్నవి. ఒకకన్నమునుకొని యీ ఆక్షరములను చేయించి పట్టకొని చూచిన చిన్న గీతలన్నియు సమీపముగా నలుపుగా శుభ్రముగా గనుపడిన యీ దృష్టి దౌర్బల్యములేదని నిరూపవచ్చును. రెండవ కంటిని కూడ నట్లులే పరిశీలించవలెను.

చికిత్స:-

ఇతశాస్త్రీయముగా పరీక్షించి అద్దముల నమర్చినను మొదటచూపు బాగానుండుదు కాని కొన్నిదినము లిటుల అద్దములను వేసుకొనిన -చూపు బాగా వృద్ధియగును. "Retinoscope"తో గానుపించినదృష్టిలోపము నంతయు దిద్దవలయును. ఈఅద్దములను ధరించుటవలన వచ్చిన యుపశమము యంతని చెప్పుటకు ఏలుగాక ఈసుభ్య మైలవరము నుండి పి. శా. యస్సు నాతడురెండుసంవత్సరములు తలనొప్పివలన విశేష బాధపడి ప్రాణత్యాగము చేయవలెనను నంతబాధను గలిగినతరువాత వచ్చెను. ఈతలనొప్పి వర్ణించుట చాలకష్టముబాధాతయు యీమిశ్రమ దృష్టివలన గలిగినదే. కాన యీదృష్టి దోషమును సవరించు నద్దమునుయివ్వగనే చేతితో తీసినట్లుగాయీబాధవానిని విడిచెను. దీనిని బట్టి యీ దృష్టి దౌర్బల్యములు కలిగించు బాధనుగ్రహింపగలము.

బాలురదృష్టి:

పిల్లలను సోమధుని బద్ధకిస్తులని యనుచుండురు. అటుగాదు వాళ్లకు దృష్టిలోపమువలన నేత్రమునకు మితిమీరిన శ్రమ వలన నెమ్మదిగా చూచుట యలవాటగును. దానివలన వారుచువు సంగతులను గ్రహించుటయు గూడ నాలస్యమగును. కాన నిటుల నుండు శిశువుల నేత్రములను జాలజాగ్రత్తగా పరీక్షించవలెను.

తలనొప్పలు:-

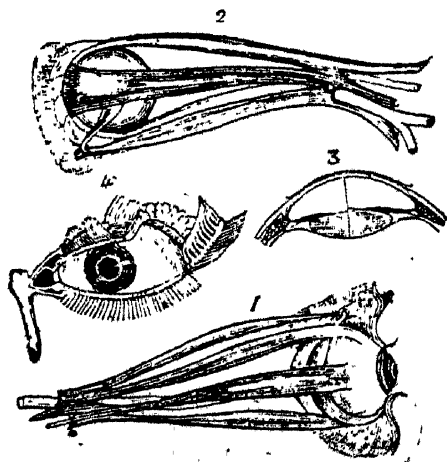
తలనొప్పలుగలిగిన సాధారణముగా అజీర్ణమువలననో, కార్జము మందముగా నుండుటవలననో యని యనుకొనుట యేగాని

యీవివిధ దృష్టిదుర్బలతల వలన గావచ్చునని మరచుచుండురు. తరుచు తలనొప్పి వచ్చుచున్న నేత్రదోషమువలననే యయియుండును.

దూరపు వస్తువులను కొంతసేపు చూచిన పిమ్మటగాని కొంతసేపు చదివినపిమ్మటగాని కళ్ళు అలసిపట్లుగా నుండి గగాని, చదువునపుడు అక్షరములు చెదురుచున్నట్లున్నగాని, చదువునపుడు పుస్తకమును మూములుకన్న దూరముగగాని దగ్గరగాని పట్టుకొనవలసివచ్చినప్పుడుగాని వెలుతురును జూడలేకుండినట్లున్నగాని కండ్లుచుంటలుగా నున్నను, నీరుకాగుచున్నను ఇటువంటి బాధలుగాని తలనొప్పిగాని యున్న యీనొప్పి నేత్రదృష్టి దౌర్బల్యములవలన ననిగ్రహించ వలసియున్నది; ఎంతెంత కాలమునుండియో యున్నతలనొప్పలు సరియైన యద్దములవలన శీఘ్రముగా బోవుట చూచుచున్నాము.

నేత్రమునకు మితిమీరినశ్రమ:- (Eye strain)

దీనిలో చాల లక్షణము లిమిడి యున్నవి. నేత్రములోని పాపకు సంబంధించిన కండరములుగాని నేత్రగోళముతో సంబంధించిన కండరములుగాని మితిమీరినశ్రమ

చేసినపుడు కలుగు బాధలన్నియు యీమాటలో యిమిడియున్నవి.

లక్షణములు:—

ఈ బాధలను చాల తరుచుగా చూచుచున్నాము గుణములుగూడ విశేషములే

1. నేత్రములోగాని నేత్రముచుట్టుగాని నొప్పిలేక విశేష తలనొప్పి ఈ బాధలు దగ్గరపని జేయునపుడు గాని జేయగనేగాని వృద్ధియగును.

2. అలసట. దగ్గరపనిని జేయగనే బాధగానుపించుట. దీనివలన కొలదిసేపు కన్న దగ్గరపని జేయలేకపోవుట. ఎక్కువసేపు పని జేసిన కళ్లకు మబ్బుగా గానుపించుట, మత్తు, కళ్లునీరుగ్రమ్ముట, కళ్లుఎర్రపడుట, వెలుతురు జూడలేకపోవుట, కళ్లరెప్పలు గురదలు, మంటలు, మొదలగును. ఇవన్నియు రాత్రియగు నప్పటికి యెక్కువయగును.

3. తలతిరుగుట ఏవస్తువైనను రెండుగాగానుపించుట.

4. పార్శ్వపు నొప్పులు. వికారము ముఖకండరములు లాగుచుండుటయు కానవచ్చును.

ఈగుణములన్నియు దృష్టిలోపము యొక్క పరిమాణముమీదనేగాక వాని యొక్క శరీరాంగ్యమును బట్టి కూడ యుండును. కాన దుర్బలులలో రక్తక్షీణమైన వారిలో నరములదౌర్బల్యముగల వారిలో యెక్కువగానుండును.

చికిత్స: దృష్టిలోపములను సరిగ సవరణ జేయవలెను.

నేత్రములకు సరిపోయిన విరామము శరీరాంగ్యమును సరిగనుంచుకొనుట శరీర

న్యాయామము సరిగనుండుట ఎల్లపనులను సరియగువేళలను చేయుచుండుట మొదలైనవి జేసిన యీ బాధలన్నియు తగ్గును.

పతనార్థము

శారద సచిత్ర మాస పత్రిక సంవత్సరవందా ఆరుకూపాయిలు అర్థ సంవత్సరవందా మూడు రూపాయిలు. విశిష్టతీ విమెడి అణాలు మూల్యము. ఉత్తమభంగి వెలువడుచుండును.

1 అడుగు

శారద సచిత్ర మాస పత్రిక. చిత్ర విచిత్రములగు పటములతో భాషాప్రకటనములతో ఆపూర్వ వ్యాసములతో వెలువడుచున్నది.

2 అడుగులు

శారద నూటసలభై పుటలతో ఘనమారు యూభై మొదలు అరవై వరకు వివిధచిత్రపటములతో వెలువడుచున్నది.

4 అడుగులు

వీలైనంతవరకు అద్దములను ధరించకుండనుండవలయునను మతముతప్ప. ఇట్టియజాగ్రత్త వలనకంటిజోడుమానిన మరలచికిత్సజేయుటకుకూడ వీలులేని నేత్రరోగములు రావచ్చును. ఇతరులకంటిజోడు నుపయోగించుట చాలతప్పు

సులోచనములను తయారుజేయుట :

ఈ నేత్ర బాధల యుపశమనము సులోచనముల నమర్చుటయందుగూడ కొంవరకుయున్నది. జోడునుజేయునపుడు అద్దములయొక్క తేజ: కేంద్రమును (optical Centre) పాపల సరిగ నెదురుగనుండవలెను అదిగాక తేజ: కేంద్రముల కొలతయు రెండుపాపల మధ్య కొలతయు సరిగ సరిపోవలయును. సులోచనములను ఎల్లప్పుడు ధరించవలసియండిన యీ తేజ: కేంద్రములు పాపలకు కొంచెము క్రిందుగానుండవలెను.

దూరపుజూపునకే వాడినయొకొక మోస్తరుగాను దగ్గరజూపునకే వాడిన మరొక

మోస్తరుగాను నచుర్చవలెను అన్నిటిలో నద్దములను నేత్రమునకు వీలైనంత దగ్గరగానుండవలెను. ముక్కుచివర నులొచ నములు పెట్టికొని చూచుట చాలతప్ప.

అద్దములు శ్రేష్టమైన చుద్దములతో (crown glass) జేయుచురు స్ఫటికములొనుండి తయారు జేసినవికూడ నుండును (pebbles) స్ఫటికము చలువజేయునని యనుకొనుట వట్టిభ్రాంతి యీ యద్దములు తుడిచిన తేలికగా గీతలుపడవు. మిశ్రమవృష్టికి కావలసిన అద్దములు స్ఫటికములతో తయారుకావు. యద్దములు సరిగ నమర్చక పోయిన యవి చేయుమేలుకన్న కీడెక్కువయున్నది.

చాయ అద్దములు:

పట్టణములలోయిల్లకు తెల్లనిసున్నము వలన అతి ప్రకాశ మెక్కువ (glare) ఈప్రకాశము వలన కన్ను సులభముగా అలయును. చుమారముకూడ కన్నును అలసట జెందించును. కాన యీ బాధకు లేత చాయగల అద్దములను ధరించిన మంచిది.

ఒక కాలమున నారింజ పసుపుపచ్చ కలసిన రంగద్దములు వాడుకలో నుండెడివి. తరువాత నీలవర్ణము వాడబడినది. తరువాత లేత ధూమచాయ వాడబడినది.

తెల్లని నెలుతురు ఇంద్రధనస్సులొగనపడు రంగులన్నియు కలసిన యగును.

ఈరంగులుగాక, పూదారంగు అవతలకొన్ని కిరణములు, ఎరుపు వెనుక కొన్ని కిరణములు, యున్నవి. ఇవి నేత్రమునకు హానికరములు. ఈపై రంగద్దములన్నియు నా కిరణముల నాపపు గాన కొన్ని అద్దములను తయారు జేసినారు. (Amphyl lenses & Crooks lenses) ఈ రెండు రకములు నా కిరణములను నేత్రమునకు హాని కలుగజేయ నీయవు. కంటికి నిర్మలత కలుగజేయును. ఎక్కువ వెలుతురు గల దీపముల ముందర పనిజేసినను బాధ యుండదు.

నేత్ర మర్దనము. (Massage) :

ఈమర్దనము నేత్రమునకు బలము నందము నిచ్చును. రక్తనాళములలోని ప్రవాహమును వృద్ధిపరచును. రక్తప్రవాహము వృద్ధియైనందువలన నేత్రములో నేదైన మురికి పదార్థములున్న కొట్టుకొని పోవును. ఈ ప్రవాహమునుమనచేతి వేళ్లతో వృద్ధి పరచ వచ్చును. బొట నప్రేలితోను రెండవ ప్రేలితోను కంటి చుట్టు నెమ్మదిగా మర్దన జేయు చుండవలెను. నేత్రగోళముమీద బహు మృదువుగా మర్దన జేయ వలెను. ఇటుల గొన్ని సముషములు జేయవలెను.

నేత్ర స్నానము.

ఈ మర్దనయైన తరువాత ఉప్పునీటి కంటి స్నానముజేసిన జాలమంచిది. లోతైన

కా ర ద .

విశ్వరూపదర్శనము.

వెడల్పాటి వల్చెములో నూతి నీళ్లనుగాని
కుళాయినీళ్ళుగాని పోసి చెమిచాడు మంచి
ఉప్పును గలుపవలయును.

ఊపిరి బిగబట్టి ముఖమును నీటిలో
ముంచి కళ్ళునీటిలో నుండగనే పలుమారు
నేత్రములను తెరచుచు మూయుచు నుండ
వలెను. ఊపిరిబిగబట్ట గలిగినంతనే పిటుల
జేయవలెను. మరల రెండు మూడు
మారులు జేయవలెను. ఈయలవాటు జేసిన
నేత్రములు జాల యారోగ్యముగ నుండును.

కొంతకాల మిటుల యలవాటుజేసిన కంటి
జోడునుగూడ వీడగలుగుదురు. ఎంతకాల
మునకు జోడును వీడగలుగుదురను సమస్య
వానిదేహరోగ్యమునుబట్టి నేత్రముయొక్క
రోపములనుబట్టియు నిర్ణయింపవలసియుం
డును. ఈపద్ధతి చాలనెమ్మదియైన చికిత్స
యని గ్రహింపవలెను. ఈప్రకారము
శ్రద్ధగా నవలంబించిన, నేత్రములు కొలది
కాలములో పూర్వారోగ్య స్థితికి వచ్చునని
సుప్రసిద్ధ నేత్రవైద్యులు వ్రాయుచున్నారు.

లీలా—కృష్ణ.

చ. రసములు చిప్పిలంగమధురానగరివనులందు రాగముల్
విసరుచు నందముల్ బిడుకువేలుపు నెమ్మియి నూనుకొంచుగా
జసపుటా యారపున్నడల శ్యామలకాంతులఁ జిమ్మికొంచుని
పెసఁగఁజరించు గోకులమణి కరుణామతి నన్నుజూడురా!

(సాధకుడు)

సయ్యద్ అహమ్మద్ అలీ షాఖాదర్ వలీయోగి చరిత్రము.

(బుద్ధ వ ర పు ప ట్టా భి రామయ్య గౌరు .)

ముప్పది సంవత్సరములకు పూర్వమొక భిక్షుడు అమలా పురము తలూకా కుండలేశ్వర గ్రామమున పీఠుల వెంబడి తిరుగు చుండెను. బాలబాలి కలా బిచ్చగానిపై రారువువుచు వానిని నానా విగ బాధల బెట్టుచుండిరి. గణి లేని వాడని యెవ్వరైన వయదలచి యింత యాహార మిడిన నాతడు భుజింపు చుండెడివాడు. అత డెవ్వరి నేమియు ననెడి వాడు కాదు. అందుచే రానురాను బాలబాలికల

చ్చాదనము లుండెడివి. ప్రస్తుత మాతడు దిగంబరి. ఆయూర నీయూర కొన్ని సంవత్సరముల పాటు సంచరించి కుండలేవ్వరమునకు మూడు మైళ మారములో నున్న కొత్తిలంకయను గ్రామ మందాత డిప్పుడు బహు శిష్య పరి స్థితుడై యున్నాడు. కాలక్రమమున నీతని యందు భిక్షి విశ్వాస గౌరవ ములు కలిగిన ప్రజలు వందల కొలది చేరి యాయనకు సుగ్రూప్ జేయ మొదలిడిరి. కాని వానికివి యన్నియు

దుండగములు కడముట్టినవి. ప్రజలకీతని యందు జాలికలిగెను. ప్రేమయు నంకురించెను.

అత డైదడుగులన్నర పొడవుండును. శరీర స్థూమ చామన చాయగా నుండును. బక్కచిక్కిన యాతని శరీరమున శల్యముల లెక్క పెట్టవచ్చును. కేశములు పెద్ద పెద్ద జడలుకట్టి యాతని పీపుపై పడు చుండును. పూర్వమాతని యొడలిపై యొక మలిన వ్రాము (దుప్పటివంటిది) ను, ఎల్కములైన శరీరా

నక్కర లేక పోయెను.

ఎవ్వరి పరిచర్య లాతని సంతృప్తి పరచలేదు. అంతకు పూర్వమున్న నల్కలముల గూడ తీసివేసెను. దుప్పటిగుడ్డను కూడ విసర్జించి వైచి మహాకవి వేమన యోగినలే పుట్టినప్పుడును గిట్టినప్పుడును లేని వన నవ్యసనము హధ్యకాలము నండల” అని మహా వైరా గ్యమును గనుపరచెను. ప్రత్యంశమును యోగపురుష జీవితము ననుక రించుచుండెను. గడియకొక స్థల

మందుండును. ఏకాంత స్థలముల ముండ్ల దొంగలలోను, చెట్లనీడలను, పొలములలోను పండుకొనుచుండును. ఒకసారి గోదావరీ తీరమున కేవల చూపట్టిన వాడు మరుచటి గడియ కానల నుండును. ఈది నట్లుగాని నానలెక్కి పోయినట్లుగాని తెలియరాదు. ఎంతసేపు నిర్జన స్థలముల విహరింప గోరును. ముఖ్యులగు తనశిష్యులలో కొందరితో నప్పుడప్పుడు మాటలాడుచుండును. కాని యవియొకటి గెండు కవాక్యములే. ఈతడు హిందూస్థానీ, తెలుగు, ఇంగ్లీషుభాషల మాట్లాడును.

ఏడేనిమిది మాసముల క్రిత మొకనాడీతడు యథారీతిని ముండ్లదొంగల లోనికిపోయి పండుకొన నొక త్రాచుపాము కరచినదట. దానిని చూచిన కొండలు త్వరితముగ వైద్యులకొరకునుమాంత్రికులకొరకునుపరువిడుచుండ, వారిని వారిచి దానివిషమునదియే తీసికొనును, మీపనియేమియును లేదనిచెప్పి మంద హాసము చేసెనట! తోడనే యాసర్పముట కరుచెంచి విషమునుగ్రోలి యచ్చట చచ్చి పడి పోయెనట!

ఈయన గొప్పధనికుడగు మహమ్మదీయుడని తెలియుచున్నది. బొంబాయిలోని కొందరు మహమ్మదీయ షర్తు లీతని సంరక్షణకై యాయన శిష్యులకు ధనపంపుదురు. క్రొత్తలంక గ్రామ కాపురములును ధన వంతులునగు గేదెల వెంటకరత్నము గోవిందరాజులు అను నిరువురన్నదమ్మ లీయోగివద్యుని ముఖ్య ఛాత్రులు. వార లీయన కృపచారములను చేయుచుండురు. వారిభక్తి శ్రద్ధల గణ్యము. ఈగేదెల వెంటకట రత్నం గారు తాము కాపురమున్న భవనమును యోగీంద్రునికి వారిని చూడవచ్చు యసంఖ్యాకులగు జనమునకు వదలి వేరొక పూరి యింటిలో కాపురముండుట చూడ చాల ఆనందము కలుగుచున్నది. ఇదివరకున్న భవనము సరిపడుట లేదనియు యోగికి ప్రత్యేక ముండుటకు వేరొక మందిర ముండ నలయునని యోజించి యిప్పుడు మఱి

యొకటి కట్టుచున్నారు. బొంబాయి, కలకత్తా ప్రేక్షాదరాబాద్ పంజాబ్ ప్రాంతములనుండి యాయోగీంద్రుని గాంచువేడుకతో వచ్చు ప్రజలకు విరామము లేదు. వచ్చినవారు యోగికి ఫలములను వివిధ సస్తువుల నొసగెదరు. కాని యాయోగి కట్టి వేమియు నక్కరలేదు. మనసుకుచె నా ఫలముల యందొకటి చెండింటి నారగించును.

దయ్యములు పట్టినవారు యోగిచెంతకు ఫలాదులను గొనిపోయి యాయనకు బ్రదక్షిణ చేసి నిలువబడుదురు. ఎవ్వరు తెచ్చిన ఫలముల నాతడు తిని .. పో?? అని యనునో వారి బాధ లానాటితో సంతరింప వలసినదే. ఇట్లనేక పర్యాయములు నిదర్శనముగాన వచ్చినది. ఈయనకు ౧౮౭౫ సంవత్సరములున్నవని వాడుక. ఈయన నామధేయము సయ్యద్ ఆహమ్మద్ ఆలీషాఖాదర్ వలీసాహేబ్ గారని తెలియుచున్నది. దూరదేశ వాసులైన యాయోగి భక్తులు చాలమంది యుత్తరముల మూలమున తమ కష్ట నిష్ఠూరములయోగికి తెలుపుకొందురు. ఆయుత్తరముల నాయన ముఖ్యానుచరులుచదివి వినిపించినంతనే వారికష్టములుదొలగునట.

ఈయోగిని చూచుట కేగవారు క్రొత్తలంక పోయి గేదెలవెంటకటరత్నంముగారియింటికిపోయెదరు. వారుకొందరు శిష్యుల వారికి తోడిచ్చి యోగి సాధాణముగ సంఛరించు స్థలములకు గొనిపోయి వారిదర్శనము కలుగునట్లు చేయుదురు. లేకున్న యోగి దర్శనము కలుగునట్లు చేయుదురు. లేకున్న యోగి దర్శనము కలుగట కష్టము. త్యాగ మూర్తులును, భక్తులును నగు వేంకటరత్నము గోవింద రాజుగార్ల నిండులకై చాలప్రశంసించ వలసి యున్నది. ఈవిశాల భారత భూమిని యిట్టి నిపురు గప్పిన భక్తావతంసము లెందరో గలరు. వారిని తెలిసికొని పూజించుట మనభాగ్యము. వేమన యోగిని పోలిన నీమహా మహూని జీవితము సంస్కరణీయము.

మోహిని

భండారు వెంకటేశ్వరరావు సూరపనేని రామగోపాలరావుగారు

అల్లయదిగో ! తుషారమేఘము
తెల్ల దొలచుచు భానుదేవుడు
జల్లుచుండె కరాళి కాంతుల
వెల్లివిరియగ జీవ కళలను
చూచుమీ — నిద్రను వీచుమీ !

నీవయః పగిపూర్ణ వార్షిధి
భావిసౌఖ్య తరంగ ముబికెడి;
భావగర్భము, తేట నగస్రల
జీవతేజము పొంగి పొరలెను
మోహిని — సుందర కామిని !

చరణ పల్లవ సౌష్ఠ్యవంబుల
మురువు గొల్పుచు బాలలీలల
కెరలు చుండెను పాలకేడ్పుచు
చిరుత బిడ్డడు బుద్ధుపవనుడు.
మోహిని — సుందర కామిని !

సార సౌరభ భాగ్యసారము
గోరి వచ్చెడి భ్రమర కటన
స్ఫారమోహన రాగలీలల
జేరిగాంచుము తన్మయత్వము
మోహిని — సుందర కామిని?

చిత్రవర్ణపు రచన నేర్పుల
జిత్రితంబగు సూప విభ్రమ
చిత్రస్పృష్టికి మనము లొగ్గుచు
చిత్రవిగ్రహ గతులు కంటిమి
మోహిని — సుందర కామిని?

భగవద్గీతా వల్లి.

(శ్రీ రాజామంత్ర పగడ భుజంగ రాయ కవి కృతము .)

స|| అంత నర్జునుండిట్లనియె

గీ|| కర్మమున కర్మజ్ఞానంబు ఘనతరముగ
నీకు సమృతమయ్యె నానీర జాతు?
ఘోరమైనట్టి యీకర్మ మాటమందు
నింతగానన్న నియమింతువేల కృష్ణ?
అకట! వికటంబుగాఁ దోచునట్టి వచన
మునమదీయ మనంబును మోహపరతు
వోయనితలంచుచుంటినే యుక్తివలన
నిక్కముగ మేలుగాంతు దానిని వచింపు
మొక్కదానిని నాకు మహోత్పలాక్ష:

స|| అంత శ్రీకృష్ణుండిట్లనియె

అనఘ! జగమున నిష్టాద్వయంబుమున్ను
గలయబల్కితి జ్ఞానయోగంబువలన
సాంఖ్యులకు గర్మయోగ సంశ్రయము వలన
యోగులకుఁ దరణోపాయ ముక్తమయ్యెఁ
గర్మ లానరింపకున్న నైష్కర్మ్య సిద్ధిఁ
నందనేరడు జ్ఞాన శూన్యమయిన ట్టి
కర్మసన్న్యాసమునను నైష్కర్మ్యసిద్ధి
గాంచనేరడు మనుజుడొక్క యణమైనఁ
గర్మ లానరింపక వసింపఁగలడె యెపుడుఁ
బ్రకృతగుణములచేఁ బరవశతఁ గాంచి
యెల్లజనుడును గర్మజేయింపఁబడును
ఎవఁడు గర్మేంద్రియముల నెల్ల గట్టి
తనమనంబున నింద్రి యార్థములఁ దలంచు
చుండునట్టిది మూఢాత్ముడుర్వియందు
చెప్పఁబడును మృషాచార శీలఁడనుచు

నెవఁడు జ్ఞానేంద్రియంబుల నెవదచేతఁ
గట్టి కర్మేంద్రియంబులఁ గర్మయోగ
మును ఫలాకాంక్ష లేక చేయునో యతండు
ఘనతరుఁడు గాన నిత్యమా కర్మనివా
సర్పుచుండుమ కర్మకన్నను ఘనంబు
గానొకొ కర్మ? ధాత్రినకర్మనలన
దేహయాత్రయునీకు సిద్ధింపదయ్య
భగవదర్థంబుగాని ప్రపంచకర్మ
నలన లోకంబు బంధింపఁబడును గాన
భగవదర్థంబు ఫలవాంఛ వదలిసివు
కర్మలానరించుచుంట యుక్తబుసుమ్మ
తోల్లి పరమేష్టి యజ్ఞాళి తోడఁ బ్రజల
సృష్టి గావించి యనె దీనిచేతమీరు
బ్రజల సృజియింపుఁడిది యిష్టవాంఛితముల
మీకొసంగును దీనిచే మీరు దేవ
తలను దన్పుడు మీము దేవతలును దనువు
వారలీరితి నన్యోన్య వర్ధనంబు
చేత నత్యంత భద్రంబుఁ జెందఁగలరు
క్రమతతులఁ దృప్తులైన దేవతలుమీకు
నిష్టభోగంబులను గూర్చి నీయఁగలరు
వారొసంగిన భోగముల్ వారికొసఁగ
కుండ భుజించు వాఁడు చోరుండుగాడె!
యజ్ఞశేషంబు భుజించునట్టివార
లఘువితతినుండి నిర్మోక్షమందఁగలరు;
ఎవ్వరాత్మార్థమై చనియింతు రట్టి
పాతకులు ఘోరపాపంబుఁ బడయఁ గలరు

అన్నమున భూతసంఘ ముత్సన్నమగును
 వారిదంబున నన్నంబు వసుధగల్గు
 యజ్ఞమున వారిదవితాన మనతరించు
 బహుళకర్మల యజ్ఞమేర్పడుచు నుండు
 వేదమునఁ గర్మనిరతంబు విహితమగును
 తవిలి పరమాత్మ వలన వేదము జనించుఁ
 గాన నామాయ మది గర్వగతము నగుచు
 నిత్యమును సద్వరంబున నిల్పియుండు
 నిట్లు వర్తించు చక్రంబు నెఁడు వెంట
 నేగడప్పాప జీవచండిండియైక
 తత్పరుడు ధాత్రిమనుట వృథాగదయ్య
 యేనరుండాత్మ నిరతు, డాత్మానుమోది
 యాత్మ తృప్తుండునగుచు నిత్యముజనించు
 నాతనికి జేయఁ దగిన కార్యంబులేల
 చేయనాతనికొక యగ్నిదిలేదు
 చేయమన్న నర్థంబు జనకబోదు
 ఎల్లభూతంబులందును నితనికొక్క
 యర్థసిద్ధికిఁ దగు నాశ్రయంబులేదు
 గాన నెల్లప్పుడును నీవు కార్యకర్మ
 ముల ఫలాకాంక్ష లేక యిమ్ముల నొనర్చు
 మమరఫలవాంఛ లేక చేయఁబడు కర్మ
 వలనఁ బురుషుండు వరదివ్య పదము నొందు
 మున్ను జనకాదు లీకర్మమాలమున నె
 చిత్త శుద్ధిని వెలయు గాంచిరిగదయ్య!
 లోకసంగ్రహమైనను లోనెఱింగి
 యర్హకర్మల నీవు జేయఁదగునయ్య
 శ్రేష్ఠుడే యేక్రియల నొనరించుచుండు
 నొరులు దత్కృత్యములనె చేయుదురు ధరణి
 నాతఁడేది బ్రమాణంబటంచుఁ దలంచు
 నవె ప్రమాణంబు గానెంతరఖిలజనులు
 నర్జునా! యీ జగత్రితయంబునందు
 నాకుఁజేయంగఁ దగినదింతయును లేదు
 పాపశేయంబు లేదనాప్తంబులేదు;
 ఐనఁ గర్మల నెపుడు సేనాచరింతుఁ
 గర్మలను నేను జాగరూకత వహించి

వీకనొనరింప నేని యీ లోకులెల్ల
 నన్నివిధముల నామార్గ మనుసరింతు
 కేను గర్మలనొనరింప నేని లోకు
 లెల్ల మత్సన్నులగుదు రాహేతువునె
 వర్ణసౌకర్య మొనరించువాఁడు నగుచుఁ
 బ్రజలనెల్ల నడంచిన వాఁడనగును.
 మూర్ఖు లాసత్తులై కర్మల నొనర్చు
 జాడ, విద్వాంసులెల్ల నాసక్తిమాని
 సలుపఁదగుఁ కర్మలను లోక సంగ్రహేచ్ఛ
 సక్తి గర్మలానర్చు నజ్ఞానులకును
 బుద్ధిభేదంబు గలిగింపఁ బోలెదెపుడు
 సావధానతఁ గర్మల నాచరించి
 యెలమి నజ్ఞులచేతఁ జేయింపవలయుఁ
 బ్రకృతిగుణములచేఁ జేయఁబడెను నెల్ల
 కర్మలందును మది వహంకార వివశుఁ
 డగుచు మూర్ఖుండుదాఁ గర్తననుచుఁ దలంచు
 నరసి గుణకర్మల విభాగ మెఱింగి నట్టి
 జ్ఞానియింద్రియములు తద్విషయములందుఁ
 గూడి వర్తించుననుచు సత్తుండుగాడు
 ప్రకృతిగుణముల నజ్ఞాన వికలులగుచు,
 గుణములందును దత్కర్మ కూటమందు
 సత్తులై నట్టి కించిత్ జ్ఞ జనులనెపుడుఁ
 జేరి సర్వజ్ఞుండు జలింపఁ జేయరాదు;
 సర్వ కర్మల నాయందు సన్న్యసించి
 సంతత వివేక బుద్ధి నిష్కాయవృత్తి
 మమతన్నరించి తహతహమది దొలంచి
 యాలమొనరింపు మిదియెశ్రేయస్సు సుమ్ము.
 శ్రద్ధ మదిఁ బాదుకొల్పి యీర్ష్యనడఁగించి
 హేజనులనారతంబు నాయామతంబు
 ననుసరించుచు నుందురా జను లశేష
 కర్మ నిర్మూలగుట నిక్కంబు, కాని
 కినుకచే నామతం బెవ్వరనుసరింప
 రఖిల విజ్ఞాన మూఢులౌ నట్టిబుద్ధి
 హీనులను బతికులనుగా నెఱుంగుమయ్య,
 జ్ఞానియైనను తనపూర్వ జన్మకర్మ

మునకుఁ దగినట్లు వర్తించు భూతగణము
బ్రహ్మకృతి వెంబడి నడుచు నిష్పగిదినుండ
నింక నిందియ నిగ్రహం బేమిసేయు
నెల్ల విషయంబులందు సర్వేంద్రియముల
కమరి యుండెను ద్వేషరాగములు చెందు'
నెన్నుడును దద్వశంబున నెసఁగరాదు
మార్తు రగుఁగాదె యని ముక్తిమార్గమునకు
భద్రముగ నాచరింపఁగఁ బడిన యితర
ధర్మమునకన్న నాత్మీయధర్మమగుణ
మైన శ్రేయంబు, నిజధర్మమగుదు మరణ
మైన నేమంబు, పరధర్మ మనభయంబు.

స॥ అనవుడు నర్జునుం డిట్లనియె.

సరసి జోదర! ధరణి నే పురుషుఁడైన
నిచ్చలేకున్న బల్మిమై భృత్యుపోల్కిఁ
దవలి యత్రేపరణమునఁ బాతక మొనర్చు
నానతిమృట్టి కారణమ్మ నఘనాను!

స॥ అంతఁ గృష్ణుండిట్లనియె.

తడయక రజోగుణంబునఁ బొడమినట్టి
కామమేద! యిందలి కారణంబు;
కోరిధముగ మారు నిదియె నిరోధమొంది
యమిత పాపాత్మకంబు మహాశనంబు
నిబిడ భూమంబుచేత నగ్నియునుబోలె
బ్రబల మలినంబుచేత దర్పణము బోలె,

గ్రమ్ముకొను మావిచేత గర్భంబువోలె
జ్ఞాన మిద్దానిచేత సంఘన్నమయ్యె.
చాలిమియులేక నిండింప పిలుగాక
జ్ఞానిహృదయంబునకు నిత్యశత్రునగఁచు
నమరు కామంబుచేత జ్ఞానము సమస్త
మానరింపఁగఁ బడియె ననారతంబు
బుద్ధియు మనంబు నింద్రియంబులును దీని
నిల్పు నిలయంబుగాఁగ వర్ణింపఁబడియె
వీనిచే నిది జ్ఞానంబు వెలయఁగప్పి
యెల్లవిధముల జీవునెఱింగింపఁజేయుఁ
గాన నీవిందియంబుల గట్టుతోలుత
జ్ఞాన విజ్ఞాన నాశకంబైన యట్టి
పాపరూపంబు గామంబు బాపుమయ్య
దేహమునకన్న శ్రేష్ఠమింద్రియ గణంబు
చిత్తిమింద్రియములకన్న సుత్రమంబు
చిత్తమునకన్న బుద్ధి యత్యుత్తమంబు
పరఁగు పరమాత్మబుద్ధి తత్త్వంబుకన్న
నిటులు బుద్ధికతీతుడౌ నీశుఁ డెలిసి
మానసము నాత్మచేత స్తంభన మొనర్చి
యత్నముననైన నిర్జింప నలవిగాని
కామము మేటిపగతు జక్కాడుమయ్య?

[ఇది కర్మయోగమును తృతీయాధ్యాయము.]

భక్త హృదయము

(పు తు ం బా క శ్రీ కృష్ణ య్య గా రు)

౧

చ॥ సదయత మంజురూపమున శారదనాహృదయంబులో పలన్
బాదలగదివ్యవాక్యము లపూర్వయురిన్ బ్రవహింప నక్కటా
మదిగల తాపమెల్ల చనుమానముతో నిను గూర్చి పల్కు నా
హృదయముదందడించునది యెట్లాడగూడగజేతువీశ్వరా!

మ॥ మతి జింతించుచు నిన్ నిరింతరము కామక్రోధలోభాదిసం
తనిచే గల్గెడు దుష్టబుద్ధుల వెసన్ ధ్వంసింపగా గోరినన్
హితమార్జీతినినానుగా? దనుచునాకెన్నాళ్లకేన్ దెల్ప కా
తెదదుఃఖిమ్మున ముంపనీకఘముగా దాభక్తకల్పద్రుమా!

శా॥ పాపాత్ముండని రక్షజేయవొకొ? నే బాపాత్ముడన్ గాని నీ
వే పాపాత్ముః బ్రోవలేదొ? మదిలోనెంతే విచారింపకే
యీపాపాత్ముని గప్టబెట్ట మనసాయెన్ నీకనో మానులే
యేపాపంబుల జేసిరో యెరుగవే యీశా జగన్నాయకా!

మ॥ వినలేదెప్పుడు ధర్మశాస్త్రతతులున్ వేదంబులున్ దర్శముల్
కనలేదెవడు పుణ్యతీర్థగరిమల్ కష్టంబు లెంతెంత లొం
దిన మంత్రంబొకపైన రాదిక “నమస్తే భక్తసంరక్షకా”
యను మంత్రంబును వల్లవేతు మదినయ్యా భక్తకల్పద్రుమా!

ఉ॥ ఎంతగ వేడినన్ గృపనొకించుక యేమియు జూపనక్కటా
వెంతగ దోచుచుండెనిది వేడుక గాదలపోయుచుంటివో
బంతము బూనినాడవొ కృపారహితాత్ముడవైతివోయికన్
బంతమువీడినీ దయకుబాతుని జేయుము భక్తవత్సలా!

శా॥ నీవేతిల్లివి దండివిన్ సఖుడవున్ బ్రేమించుబంధుండవున్
నీవేనేతపు నీవెదాతవనుచున్ నిక్కంబుగా నమ్మితిన్
లేవన్ లేనితనంబువచ్చెనిక నేలీలన్ సుఖన్ జేతువో
నావృత్తాంతము లియ్యవే తెలిపితిన్ నాభాజగన్నాయకా!

మ॥ దురితాఖ్యల్ ఘనరజ్జువుల్ గననిచో దుఃఖిమ్మువాటిల్లునా
యదిద్రాశ్యన్ దవులొం దకుండ భవదీ యోత్సేకనామాక్షరో
త్తరబాణానలకీలచే లయము నొందన్ జేయుదైర్యంబు, చే
కురజేయన్ నిను వేడికొందు సతమక్రూరాత్మ? విశ్వాధిపా!

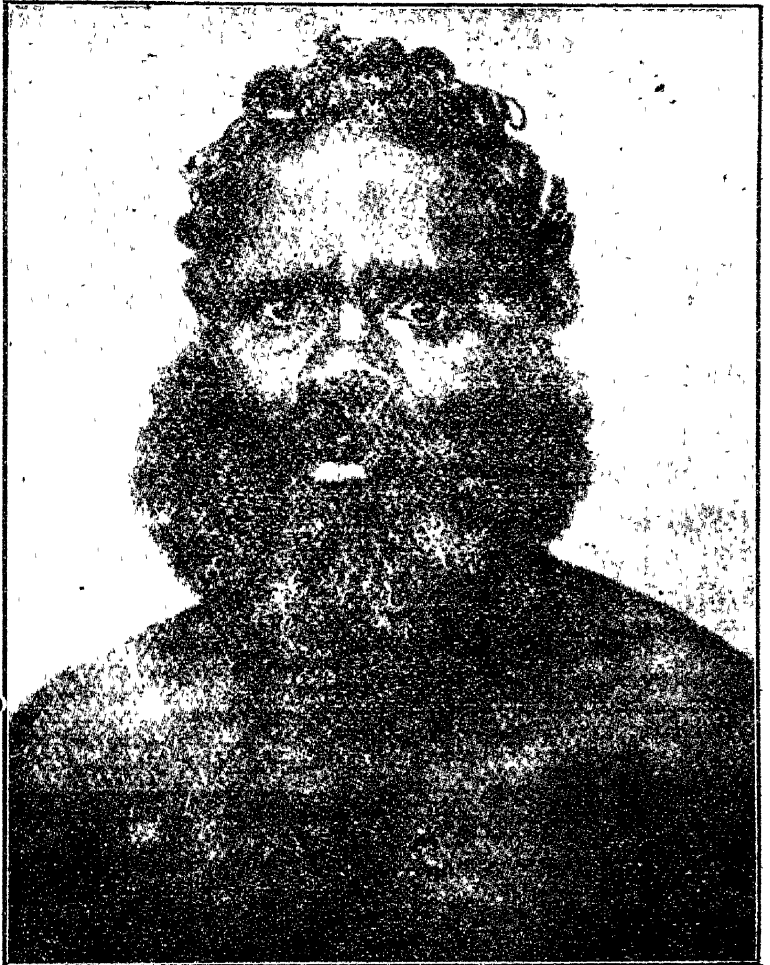
ఆ ప్టే లి యా.

[ఆర్. రంగ నాథ శాస్త్రి గారు]

—

ఆప్టేలియా యొకయుపనివేశదేశము. ఇది బ్రిటిషు సామ్రాజ్యాంతర్గతమై యున్నది. నేడు ఈ ద్వీపము సుసభ్యతతోడను సంపదతోడను నలరారుచున్నది. ఇది పూర్వకాలమున అనగా పాగైతిహాసిక యుగమందు దక్షిణ మహాప్రశాంత సాగరగర్భమునుండి వెల్వడియున్నది ఈ ద్వీపమున గల్గిన యనేక ప్రశయముల నల్లను ప్రబలములగు తుపానులచేతను అగ్నిపర్వతముల విజృంభణముల వలనను నిచ్చుటిపర్వతములన్నియు చూర్ణములాయెను. అందువలన పర్వత గర్భస్థమగు రత్నైశ్వర్యము బయల్పడియెను. కాని యాయైశ్వర్యము నాదేశవాసులనభవించు తెట్లు? వారనాగరికులు. బంగారము వెండిరాగి యినుము రాత్నసిబొగ్గు మొదలగు యమూల్య ఖనిజముల మంచి చెడుగులు తారతమ్యములు వారెరుంగకుండిరి. క్యాపెన్ మక్కు ఆనునాంగ్లేయుడా ద్వీపమును బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యాంతర్గతముగ నొనర్చెను. అంతవరకును ఈ ద్వీపమును గూర్చి సుసభ్యజాతులకు తెలియదు. ఇదిచేనా భారతవర్షములకు సమీపమందున్నది. అట్టిచో నిట్టి సమృద్ధిశాలియగు ఆప్టేలియా దేశమును వీరు చెలిసికొనకుండుటకు కారణ మేమియో తెలియుట లేదు. చరిత్రకారుల లింతవరకు సరియగు కారణమును చూపింపజాలకున్నారు.

చొకచిల్లిగన్నయైన నుపయోగించుకొని యుపనివేశము ట యతిశయోక్తకాదు. ప్రాకృతికైశ్వర్యలక్ష్మియగు ఆప్టేలియా రాకొమరి నర్వాలంకార భూషితయయినరణమాల్యమును నిగ్గిఱు రాకొమరుని గళమున

ముంగసర్గారు—ఆప్టేలియానుదలి యాదిమనివాసి.

ఈజాతివారికి న్యవసాయమొరచ్చి ధాన్యమును పండించుకొని తినుట తెలియదు. కండమూలఫలములు మొదలగువాని తినిజీవించెదరు.

ఇంగ్లీషు వారుగిడు నప్పటి కాదేశమందలి నలంక రించినటుల నోచుచున్నది. వారుభూగర్భమునను భూమిపైనను నున్న సంపద యు ఖనిజసంపద యందాప్టేలియాదైశ్వర్యశాలిని

యైనను సస్యసంపదయందు సంపూర్ణముగ శూన్యమై యుండెను.

ప్రథమమున నాదేశమున కాలిడినవాగూహార పదార్థములు మంచినారు మొదలగు యభావముల నలన మిక్కిలి కష్టముకొందిరి. కొలదికాలములో నాహారోప యుక్తములగు పదార్థముల యుత్పత్తి జేసికొనిరి. నేడు కాయశూన్యములు, కలములు, వెన్న, మాంసము, మొదలగునవి దేశ విదేశములకు మిక్కిలముగ నెగుమతి యగుచున్నవి.

నొనర్చుకొనిరి. ఈ నీలపర్వతము నతిక్రమించి దానిపైనున్న పీఠభూమిని చేరిరి. ఆవిశాలమగు భూఖండముం దెచ్చటజూచినను నిజపదార్థములు సమృద్ధిగా లభింపజొచ్చెను. దానికి పశ్చిమమున నున్న మిక్కిలి విశాలమగు భూమి సస్యోత్పత్తికిని పశుపాలనమునకు నెంతయు ననుగుణ్యమై యుండెను.

ఈ నీలపర్వతమును దాటి పశుపాలనకును సస్యోత్పత్తికిని అనుకూలమగు భూమినను సంధా

చెట్టుమీదనున్న శివమును దించి యెముకల పగులచేయుచున్నారు.

సిడ్నీ, (పట్టణము) సముద్రతీరముం దున్నది. దాని నలువైపుల కావలసినంత భోజనపదార్థము లభింప కుండెను. అందువలననుపని వేశికలు కృషికి భూమిని వెదకజొచ్చిరి. దీనికి పశ్చిమ భాగమున సముద్రతీరమున నల్లదై మైళ్ల దూర మందు విశాలమగు నీలపర్వత మొక్కటి మార్గము నరికట్టియుండెను. వీరంత ప్రయత్నించినను ఆపర్వతమును సహజముగ దాటుటకు మార్గముగాన్పింప లేదు. అందువలన విజ్ఞాన సహాయమున నానుశ్ఛేద్య పర్వతమును భేదించి యావల కేగుటకు మార్గము

నము చేయజొచ్చిరి. ఈ ప్రయత్నమున వారు పొందిన కష్టములు ఎర్లనాతీతములు. ఒక్కొక్కప్పుడు మార్గముతప్పి వారు తుంధా తృష్ణలవల్ల పరితపించుచు నాసన్న మృత్యువునుండి రక్షింప బడుటకు తంతి తీగలు తెగగొట్టి సహాయమున కెగురు చూచుచుందురు. అపుడు తంతివార్త లిటునటు చేరకుండుటవలన, సిడ్నీ నుంచికాని అంత కంటె సమీపమునందలి టెలిగ్రాఫు స్టేషనుల నుంచిగాని ఎవరుగాని వచ్చి తగుసహాయ మొనర్చుట యుండెడిది. ఒక్కొక్కప్పుడు వారు వచ్చులోపల

కొందరు క్షుధాత్మవలచే మృత్యువు వాతపడుటయు నుండెడిది. ఈనీలపర్వతముమీదినుండి సిద్ధి నుంచియు “వ్రయించనర్” నుంచియు రెండు ప్రశస్తములగు రాచబాబలను తయారుచేసిరి. రైలు మార్గముల గూడ వేసిరి. ఇదిగాక యాష్ట్రేలియా యుక్తర సీమాంతముగన్న “డార్విన్” రేవు స్థలము

లగు నాతపవాతములయందు సిద్ధావిహించు లొనర్చుచుండెడివారు. పరిశుక్తముగు నాహార గుణము వలనచుశుభ్రములగు నాతపవాతముల వలనను కృత్రిమ రహితచగు ప్రకృతియందు దిరుగుటలనను నాబాలు రన్యదేశీయులగు బాలకులకంటె స్వాస్థ్య ముచుగల్గి కౌర్యనాహన యుత్తులై యుత్సాహ

చనిపోయినవాని యెముకలు మొదలగువానిని మధ్యనుంచుకొని బంధువులు తీసికొని వెళ్లుచున్నారు.

నుండి దక్షిణ పార్శ్వమునను “అరలైర్” వరకు తంతితిగల నేర్పాటుచేసిరి మొట్టమొదట నాదేశముచు ప్రవేశించినవారు, పశువులు, గుఱ్ఱములు, కోళ్ల, మొదలగు జంతువులచుకూడ వెంట బెట్టుకొని పోయిరి. అచ్చట వీరుచేరిన తర్వాత వీరికి కావలసిన అవసరముల నన్నియును స్వయముగనే చేసికొనవలసి వచ్చెను. అప్పుడచ్చటవారికి గల్గిన సంతానము ప్రకృతియొక్క యంకమున స్వచ్ఛము

పూరిత ప్రయత్నముల నాద్యపమంగు నూతన శక్తి కాలినియగు నొక సర్వసుందర జాతిని నిర్మించిరి. ఈ నూతన శ్వేతజాతివారు ఆదేశమందలి యాది మజాతులవారి కెట్టిసహాయమును చేయలేదు. అతి నిపుణతతోడ నాయనాది బర్బరజాతివారినిపారగరము జొచ్చిరి ఈ శ్వేతజాతియందు విశుద్ధమగు నింగ్లీషు రక్తమే బ్రవహింప వలయునను తలంపున స్త్రీలను గూడ వెంటగొని వచ్చుచుండిరి. కాని వీరి

యందు విపత్తులు అవివాహితులగుయాననులు, మొదలగు వారిని సంతరించిన తగవులు నశాంతి మొదలగు వి కొంతకాలమున కుండెను. ఆకాలమందలి యుపనివేశకులు ఆరబ్బు దేశమందలి “చేయలూన్” జాలివారినలె లిమ గుట్టులు, కుక్కలు మొదలగు వానిరక్షణ కొఱకు గ్రామము లప్పించుటకుగూడ వెనుదీయకుండిరి. అతిథి నేనకు

నియు వివరముల వ్రాసిపోయెడివారు. ఎచ్చిన యతి ధియు తనకవిసరమైన వేశమాత్రమే యందున తనకు నలయునంత పదార్థమును మాత్రమే యుపయోగించు కొనెడువాడు. అతిథి అభ్యాగతుల యుండివిశ్వాస మపూర్వముగ దా! ఈయపూర్వవిశ్వాసమే యిప్పటి కినినునభ్యతా శిఖరమున నోలలాడిన భారతవర్షమున నామతాత్రావశిష్టమై యుండి యెచ్చట చూచిన వాని

శవమును చెట్టుమీదబెట్టి ఆకులతోఁడుప్పి వస్సరియు గాపాడెడిది.

నొకరిని మించియొకరు బ్రయత్నించుచుండిరి. సీమాంత మందు జవానులు మొదలగువారు కార్యార్థమై యేగవలసి నచ్చినపుడు నింటితలపుల దెరచియే వెళ్లుచుండిరి. ఏలయన నేపాంధ్రుడైనను మార్గముతప్పియో అన్నాతురుడయియో యరుదెంచిన యెడల సుఖారామము నిందు తీసికొనునని వారి ధర్మచింత. అగృహ కుడ్యముమీద యొకవిజ్ఞాపన పత్రమందు భోజనపదార్థములాయుంట నెంచెందున్న

చిహ్నములుమాత్రము గన్పడుచున్న విషయము స్మరణకు రాకమానము. నేడెన్నడైనను స్త్రీమరునెక్కి అట్టియాస్త్రైలియా ద్వీపమున రేచేవుస్థలమున దిగినను నింగ్లాండు నందలిరేవు స్థలములందునలెనే యుండును. అచ్చట బర్బరులు కనుపడరు. విషమును గ్రక్కచుండుభీషణ సర్పములుగోచరింపవు. కాంగురా మొదలగు భయంకరమృగములు సంచరింపవు. ట్రాములు, మోటారులు గుర్రపుబగ్గీలు, మేడలు

మిడ్డెలు, విద్యుద్దీపములు వెలుగుచుండును. భార్యలు తీర్చి రాజపథములను పోలీసువారు కాయుచుండును.

లండను మొదలగు పట్టణములకును, ఆఫ్ఝ్రికా యా యందలి పట్టణములకును, కొన్ని విషయముల మిక్కిలి భేదము కాన్పించును. ఆఫ్ఝ్రికా యందలి పట్టణములు రవికరోజ్వలములై యుండును. లండను భేదము వేషభూషణయందు. ఇంగ్లాండును

కొత్తవారి నాదేశపు స్త్రీలు సంజేహము తోడ జూడరు. బంధుభావమున జూచుచునిర్వికార చిత్తమున మాట్లాడుదురు.

ఇట్లా కిస్మిక పరిచయము గల్గి క్షణకాలము మాట్లాడిన యుండునది లేక వృద్ధుని తమగృహమునకు భోజనమునకు పిల్చుకొని వచ్చుటకు నచ్చటి స్త్రీలు రింకింపరు. లేకవారితోటి కనభోజనము, ఆకాద

చనిపోయినవానిని గూర్చి దుఃఖింపు చున్నారు.

బోలి యిచ్చట వేషభూషణ ధరించుట కెట్టి నియమములును లేవు. ఎవరి యిచ్చవచ్చిన దుస్తులను వారు ధరించి వారిచ్చవచ్చినరీతి సంచరింప వచ్చును. స్త్రీలు ధరించుదుస్తులమాత్రముమిక్కిలిమూల్యముగల్గియుండును. వీరివస్త్రములు నాటకసంఘములలో నుపయోగించు వస్త్రముల బోలియుండును. పట్టణములయందు నియమములు తక్కువని యిదివరకే చెప్పియున్నాము. అపరిచితులగు యువతీయువకులు మార్గమున గలిసికొని మాట్లాడుకొనుచుండురు. కాని వీరికి పరిచయ మొనర్చుటకు నుభయుల నెరిగిన మూడవ మనిషియొక్క యావశ్యకతలేదు.

ప్రమాదాలయందు గలయుటకును సంకయింపరు.

ఆఫ్ఝ్రిలియనుల చరిత్రయందు నిష్కాపట్యము అకృత్రము, సరళస్వభావము గన్పడుచుండును. పొచ్చినవిధి వ్యవహారముల యందు మిక్కిలి భక్తి శ్రద్ధలు వీరిలో కన్పించును. మిగిలిన గుణ దోషములయందు వీరింగ్లీషువానితో సర్వవిధముల సమానలు. ఇంగ్లాండు ధర్మమే వీరిధర్మము. కాని వీరియందు ధర్మసంబంధముగు కృత్రిమము కన్పట్టదు. ఇంగ్లాండువారి సాహిత్యమే లలితకళలే వీరివిద్యయున్నవి. వారివలెనే వీరు భుజింపుచు జీవనధారణము

నేతురు. ఆస్ట్రేలియానుండినోన్నత విభేదమంతిగా
లేదు. అనసరము తటస్థించిన స్వస్వర్యములయందు
దులమాగువారుకూడ కూలీలు చేయు పనులొనర్చుటకు
లజ్జింపరు. నేడు కూలిగా నుండినవాడు కేపుమంత్రి
పదవి నలంకరింపవచ్చును. “ఈతి డెన్వీడు” “కుల

పుత్రుడు. ఇంకొకడు బాగుగనులలో పనిచేయు
వారి కొమరుడు. మఱియొకడు చిల్లర దుకాణదారు
సంతతిను.

రాజ సత్తేత్రమును బోలి సాంఘికవ్యవహార

ఎముకలను చచ్చినవాని త డ్రిచేత బెట్టుచున్నారు.

మేమి? “స్థలమేమి?” “ఇదివరకేమి చేయుచుండె
ను.” మొదలగు ప్రశ్నల నెవరుగాని వేయరు.
ఇదివరకు ప్రధానమంత్రిలైన వారిలో నొక డతిదరి
ద్రుడు, స్వల్పవేతనముగల నొక రాజోద్యోగి కుమా
రుడు. మరియొకడు బండ్లు మరమ్మత్తుచేసి జీవించు
వృద్ధుని కొడుకు. వేరొకడు కూలిపని చేసుకొనువాని

ములయందుగూడ వానొకేవిధముగ బ్రవర్తింపు
చుందురు. పంశమర్యాదలతోడను సాంప్రదాయముల
తోడను వారికవసరములేదు. న్యక్తిత్వమునే గార
వింతురు. “వీనిగుణమేమి,” “స్వభావమెట్టిది”
“చరిత్రయేమి” “ప్రకృతి యెట్టిది” ఇవియే వారి
యాలోచనయ విషయములు

ఎముకలను గుడ్డలు మొదలగువానిని చుట్టుచున్నారు.

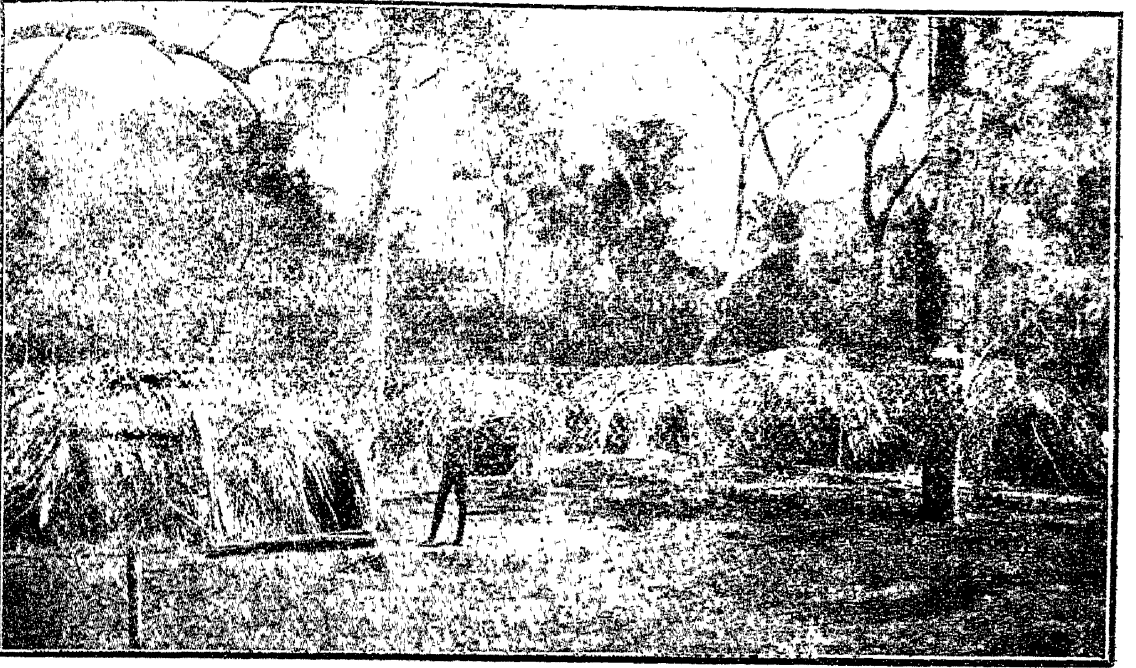
చఃఖి సూచకముగా వక్షస్థలముచందును, మోముచందును గాయములు వేసికొను చున్నారు.

సోందర్య స్పర్ధికిగానూ, నౌలిక పండ్లగాడ గీర్చిదున్నార.

పతి వియోగము వలన దుఃఖింపుచున్న సపత్నీద్వయము.

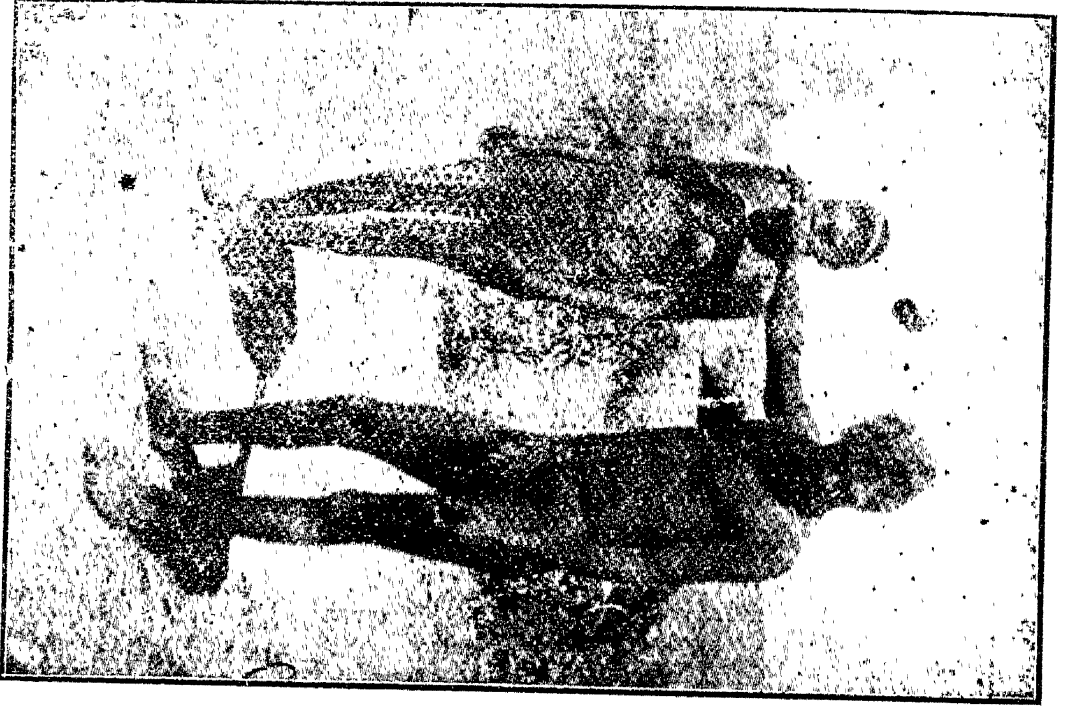

గుడిసెలు. ఈచింశిగుడిసెల యందు వారు సుఖముగ కాలముగడుపుదురు.

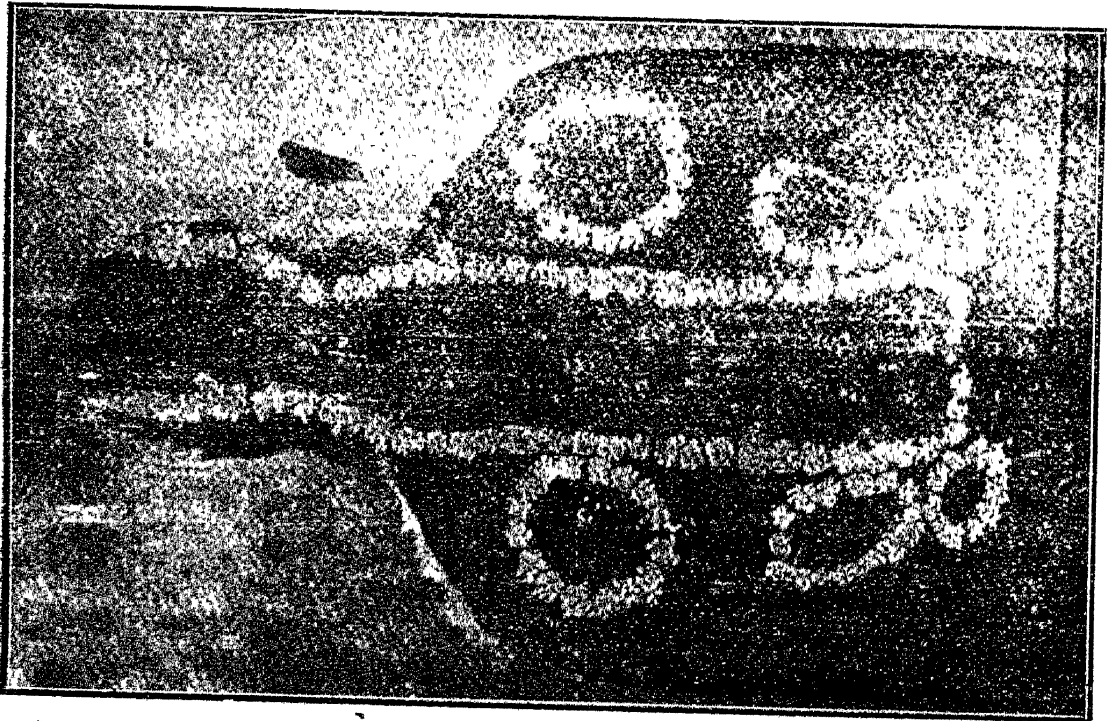

వీరు నృత్యము చెయుచు తగాదాలను పరిష్కరించు కొనుటకు గాని, స్నేహితుల సన్మానించుటకుగాని యుద్ధ మొనర్చు వారి వేషమున నిట్లుబయలు దేరి వెళ్లుచుందురు. ఇది దగాచుటకు మనోహరముగ నుండును.

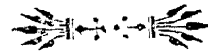

ఈమెం యిందగ్రిహింపేర్పాడైన జాలబివ్యలనుమ్మచో నగూని నుండి మునుముఖో గడిని బుట్టించగలదు

మానవ్రతము.— భగ్త మరసింగి నయోడల, వాసిపన్న కొండకాలము మానవ్రత వనలంబించవలయును. మాన ముపూర్తియైన పిమ్మట స్మృతపురుషుని యాత్మీయులు భోజనపదార్థముల చెచ్చియిచ్చెదరు. ఆప్పుడువారి చిటికెనవ్రేలు నామెకొరకు ఒక పురుషునికొరక మరియొక స్త్రీగూడ మానవ్రత మానుచుండును

ము కు థ ము లు .

అంత రంగమునందు నల్లారు సకల
భావముల పరిస్థితి సమలావ గాహ
మే మనుజులకు సమగ్రంబుగా ముగించు ?
భావజులకిది పరిధి చెన్నంకు నొనర్చు ?

*

*

*

భావ వీచికాడోలికిఁ బచ్చళించి
నిముస విరుసాబు మార్పఁ జెందెను విచిత్ర
మానవ స్వ భావమ్ము నా మంత్రణంబు
సేయఁజాలు నరుండెపో సృష్టికర్త
చెలువ మెల్లఁ దలంచి సంతసింపఁగలుగు;

*

*

*

సకల లోకేశు నాజ్ఞ విశ్వంబులెల్ల
దేలి మునుంగుచు చిత్ర సందిగ్ధమందు
జోలనా పర్యటించుటే ప్రోలుసేత
నుద్యమించియె తెలియ నద్దుండెనామ ?

*

*

*

తెలియ రానట్టి గీత సకలన మొంతు
హృదయ వేదనతో మేళవింపఁ దొడఁగు
సమయమున గల్గు వింతశాంతము తెఱంగు
ప్రియతమంబుగవోయి సుహృద్వచాళి !

(సత్యకామ)

౧౨ శంకరమంచి లక్ష్మీనృసింహ రాజ యోగిం ద్రులు.

[బుద్ధవరపు పట్టాభిరామయ్యగారు.]

వీరు ధవళేశ్వర గ్రామ వాస్తవ్యులు. గణ పతి పరమ హంస స్వాముల వారీయన కాధ్యత్వ కో పాధ్యాయులు. నిట్టల ప్రకాశ దాసుగారు తారక

శిష్యులున్నారు. ఆంధ్రదేశము నంతట వీరిబోధా మృతము ద్రావిని వారును వీరి నెరుగని వారును లేరు. చిన్నతనము నుండియు సాముగరిడీల నారితేరి మిక్కిలి బలిష్ఠమయిన శరీర సంపత్తిని సముపార్జించెను.

మంత్రోపదేశకర్త. ఈలక్ష్మీ నృసింహరాజ యోగిం ద్రులు గొప్పవేదాంతి. గంజాము, విశాఖ పట్టణము, గోదావరి, కృష్ణాజిల్లాల యందీయనకు వేలకొలది

ఈయోగిపుంగవుడు ౨౫-౮-౨౩ ననుషఃకాలమొందు రావ వత్సరమున పరమ పదమును జేరిరి. వీరియా త్మకు నుస్థిర శాంతి పరమేశ్వరుడు చేకూర్చుగాక?

య జ ము ల పృ భా వ ము .

(సు. నరిసింహశాస్త్రిగారు)

వైదిక యుగేతిహాసమును పరిశీలించి చూచిన యెడల ఆకాలమందు యజ్ఞముల ప్రభావము సమస్త సాంప్రదాయముల మీదను సంపూర్ణముగ వ్యాపించి యుండి నటుల దోచుచున్నది. బ్రాహ్మణ యుగ మందు యజ్ఞాది క్రియా కాండలు సగ్వశక్తి సంపన్న ములై యుండెను. ఈ సంబంధమగు ఉపాఖ్యానముల చదివినయెడల యాకాలమందలి సాంఘిక రాష్ట్ర విషయములుగూడ నొకింత గ్రాహ్యమగును. శతపథ బ్రాహ్మణము నందిట్లున్నది. “ఆ పా డీ మాశ్రోముడు యజ్ఞమును సరిగ జేయకుండుట వలన మృత్యువు వాతబడి యున్నాడు.” యజ్ఞములలో నొక్కొక దానికి యొక్కొక ఫలము లభించు చుండెను. బ్రాహ్మణమందొట్లున్నది. “కాపేయులు చిత్ర రథుని కొరకు ద్వీరాత్రుల యజ్ఞమును జేసిరి.” అనగా నీ వంశమును నెల్ల రాశ్రయింపు చుండిరి. బ్రాహ్మణుల ప్రభావము వృద్ధియైనకొలదిని కొన్ని వంశములవారు మాత్రము రాజ్యముచేయుట కర్హులయినటుల దోచుచున్నది. ఆ వంశముల వారిని ప్రజ లాశ్రయించి జీవింపు చుండిరి. జహ్నువంశజుడగు విశ్వామిత్రరాజు నాలుగు రాత్రుల యజ్ఞమును జేసి పృచివండు మొదలగు వారిని పారదరిమి, రాజ్యము నుద్ధరించి యుండెను. వశిష్ఠునకు ప్రతి ద్వంద్వియు, విశ్వామిత్రునకు బంధువునగు జమదగ్ని ఈయాగము వలన శక్తి యుతుడాయెను. ఆయన సంశీకులీ కారణము వలననే మిక్కిలి యభివృద్ధి నొంది యుండిరి. ఋగ్వేద మందిట్లున్నది. “విశ్వామిత్రుడు సుదాసునకు పురోహితుడై యుండెను.” విశ్వా

మిత్రుడు రాజు. ఆయనను పురోహిత్య మొనర్చుచుండెను. ఆకాలమున రాజైయుండి పురోహిత్య మొనర్చుట యసంభవము గాకుండెను. విశ్వామిత్రుడు శునశ్యేపుని పుత్రునిగ గ్రహించెను. అందు వలన శునశ్యేపుడు జహ్నువంశమునకు రాజగుటయేగాక, గాధివంశమందలి , దైవవేదునకు , ఉత్తరాధికారి యాయెను. బ్రాహ్మణమందు , రాజన్యరీ , దేవరాజ, అను శబ్దము లున్నవి. విదేహరాజగు జనకుడు , రాజరీ , యని ప్రఖ్యాతిగాంచెను. ఇందువలన వేద-బ్రాహ్మణ యుగమందు రాజకులమందు జన్మించిన వారలు వేదజ్ఞులై ఋషు లగుచుండిరని తేలుచున్నది. దేవాపి త్కత్రియుడు. ఆయనను పురోహితుడై యుండెను.

శతపథ బ్రాహ్మణమందు, దక్ష-పార్వతీయొక్క వంశీకులగు దాక్షాయణులు యాగ విశేషముల వలన బహుకాలము రాజ సన్మానమును బొందుచుండిరి. నథనైషధుడు దిగ్విజయము వలన యముని తుల్యమగు ప్రతిభాశాలి యాయెను. ఈతనినే , దక్షిణాగ్ని , యని శతపథ బ్రాహ్మణమందు చెప్పబడి యున్నది. ఈతడు దక్షిణ దేశపు రాజై యుండెను. యముడు దక్షిణ దిక్కునకు రాజుగదా ? ఆయన నీతని యముని తోడ బోల్చుటకు కారణము యముడు వివాశక్తికి దేవత యయి నటులనే యాతడు యుద్ధములయందు మిక్కుటముగ నాశనముచేయుచుండి నటుల దోచుచున్నది. గోపథ బ్రాహ్మణమందిట్లున్నది “ఒకప్పుడు జనమేజయ మహారాజు వేటకుజన ఆయనకు రెండుహంసలు గన్పడెను. మీరెవరని ప్రశ్నింపగా

మేమిరువరము “దక్షణాగ్ని ఆహవనీయము.” అని నుడివి బ్రహ్మచర్యగుణము—కాలము మొదలగు వానిని విడిచి చెప్పెను.

శతపథ బ్రాహ్మణమందు కథయున్నది. శ్యాపర్ణ సాయకాయను డిట్లనుచున్నాడు “నేనొనర్చు యజ్ఞము సమాప్తమయినయెడల నావంశీకులు బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య తుల్యులగుదురు.” ఇంచు వలన నొక వర్ణమువారు మరియొక వర్ణమున చేరుట కవకాశముండినటుల గోచరింపుచున్నది. అయితే రేయ బ్రాహ్మణమందు “యజ్ఞసంబంధముగు క్రియ లయందు లోపముజరిగిన వానిసంతానము అన్యజాతిగ బరిగణింపబడునని” యున్నది.

ఒకప్పుడు కేశీవంశమువారు సుత్రయజ్ఞమును చేయ మొదలిడిరి. అప్పుడు యజ్ఞముకొర కేర్పడిన ఆవును పెద్దపులి చంపెను. అప్పుడు కేశీవంశ గృహపతి పాయశ్చిత్త మేమియో చెలిసికొనుటకు ఖండికుని కడకు బయలుదేరునప్పుడు “ఖండికుడు నీకింకను అపకారమును చేయును. కావున నీవాతని కడ కేగవలదని” యాయన పరిషద్వర్గము నుడి వెను. కాని యాతడా మాటల నాలకింపక “యజ్ఞ ము సఫలమైనను కావలయును, లేదా యజ్ఞము తోడ నేనుగూడ నాశనమగుదును” అని శపథమొ నర్చి ఖండికుని కడకేగెను. అప్పుడు ఖండికుడు తన పరిషద్వర్గమును చూచి యిట్లనియె “నేను ప్రాయశ్చిత్త విషయమును చెప్పుచును. అట్లయిన నీవంశీకులు నావంశముమీద నాధిపత్యమును వహించెదరు. ఆందువలన నాకు మోక్షముగలుగును. చెప్పనియెడల సరిగ దీనికి తలక్రిందులగును.” ఆన వాటిట్లనిరి “మీరు చెప్పవలదు. క్షత్రియుడు పృథ్వీ యందంతటను తన యాధి పత్యమును వ్యాపింప జేయుటకు బ్రయత్నించుట వాంఛనీయముగదా?” దీని కాతడిట్లనియె. “కాదు. ఏలయన, అస్థా యినుగు నీజీవితముకంటె స్వర్గ ప్రాప్తి క్రీయము గదా” అని యాతడు ప్రాయశ్చిత్త విషయము ంతయు జెప్పెను.

ఈ కథనలన యజ్ఞముయొక్క క్రీష్టత్వము మనకు గోచరింపుచున్నది. యజ్ఞమును సఫలముగ జేసి తీరవలయునను భృథసంకల్ప ముండెడిది. ఈ సంకల్పము ననుసరించి కేశీయనువాడు, ఖండి కుని యుపదేశానుసారము ప్రాయశ్చిత్తమొనర్చెను. దీనికి ఫలముగా నావంశమువారు పృథ్వీయందు బహుకాలము పరాక్రమనానులై యుండిరి. క్షత్రి యుల యందు యజ్ఞములు నడిపించు జ్ఞానము మిక్కిటయుగ నుండినటుల తోచుచున్నది. ఈ విషయమున నాధిక్యతను సంపాదించుకొనుటకు వారిలో వారికి పోటీయుండినటుల గనుపడుచున్నది. కేశీ ఖండిక వంశీకు లిర్వురకు సఖ్యములేదని తెలియు చున్నది. రాజ్యభోగముల కంటెను సహాయమును గోరుచున్న శత్రువునకైనను సహాయమొనర్చి స్వర్గఫల మును జ్ఞానులు గోరుచుండిరని దెలియనగును.

శతపథ బ్రాహ్మణమందు మరియొక కథ యున్నది. వరుణపుత్రుడు భృగువు. ఆతడు తండ్రి కంటెను తానధి కజ్ఞానినని దలంపుచుండెను. అందు వలన వరుణుడు పుత్రునిజూచి తూర్పు దక్షిణ పశ్చిమ ఉత్తరదిక్కులకు, ఉత్తరపూర్వ కోణము నందును తిరిగి నీవు చూచిన విషయముల సంపూర్ణ ముగ నాకు తెలియజెప్పమని యాజ్ఞాపించెను. అటులనే భృగువు తూర్పుదిక్కున తిరుగజొచ్చెను. అచ్చట మానవులు మానవులచేతులు మొదలగు వానిని ఖండించి వైచుచుండిరి. దక్షిణదేశమున మానవులు మానవులను ముక్కలు ముక్కలుగ నరుకుచుండిరి. వారిని చూచి యిట్లొనర్చుటకు కారణమేమని యడుగ వారు పూర్వజన్మమున వీరు మమ్మిట్లు పీకుకుని తినుటవలన తిరిగి మే మిట్లు పీకుకుని తినుచున్నామని ప్రత్యుత్తరమిచ్చిరి. భృగు ఉత్తరతూర్పు కోణమునకేగెను కల్యాణీ, అతి కల్యాణీ, యను నిరువురు స్త్రీలమధ్య నొక పురు షుడు నల్లని శరీరమున, నెర్రని కండ్లతోడ చేత దండమును ధరించుచుండెను. ఆదర్శనమునలన నాత డతంత భీతుడై తిరిగవచ్చెను. సంగడిక నాను

చూచిన వానిని వివరించి చెప్పగా ఎరుణుడిట్లనియె.
“తూర్పు-దక్షిణ-పశ్చిమ-ఉత్తర దిక్కుల చూచి
నవి ఎరుసగ వృక్షములు-పశువులు-తృణము-జలము.
వీనిని అగ్నిహోత్రమందు యజ్ఞమొనర్చిన
యెడల వృక్ష-పశు-మొదలగునవి జగత్తునందు
సమృద్ధియగును. ఉత్తర పూర్వకోణమందు చూచిన
యిర్వరు శ్రీలు విశ్వాసము అవిశ్వాసమును వారు.
వీరిద్వరి మధ్యనున్న పురుషుడు క్రోధరూపము. యాగ
గ్నావరమున వీనిని జయింపవచ్చును.

యజ్ఞములవలన బహిరంతర జగత్తులను విశ
పరచుకొన వచ్చునని పురోహితులు దలంపు చుండిరి.
ఈశాన్యదిక్కును (ఉత్తర పూర్వకోణమును) దేవ
తలు శుభప్రదమైన దానిగ దలంపుచుండిరి. వీల
యన, అచ్చటనే (అంతర్జగత్తు) దేవత లసురులకు
(ఇంద్రియ గణమును) నోడించిరి. ఐతరేయ బ్రా
హ్మణమును దిలకించినయెడల దేవాసురులకు జరిగిన
యుద్ధములయందు తూర్పు-దక్షిణ-పశ్చిమ —
ఉత్తర దిక్కులయందు అసురులకే జయము కలిగెను.
ఈశాన్య మూలను జరిగిన యుద్ధమందు మాత్రము
దేవతలు జయించిరిని గనుపడుచున్నది. దేవాసుర
సంగ్రామమును గూర్చిన కథ లింకను అనేకములు
గలవు. ప్రజాపతి సంతానగణమగు దేవాసురులకు
యుద్ధము బ్రారంభ మాయెను. అసురులు భూలో
కమునకు ఇనుప ప్రాకారమును గట్టిరి. అంతరిక్ష
మును రజిత ప్రికారమున బంధించిరి. ద్యులోక
మును స్వర్ణప్రాకార యుక్తముగ నొనర్చిరి. దేవ
తలు ఉపసత్ వలన త్రిలోకములను జయించిరి. (శత-
బ్రాహ్మణము.)

ఈ సంగ్రామమును రూపకమని చెప్పవచ్చును.
‘ఉపసత్’, అనునది యజ్ఞమందలి యొక యంగ
విశేషము. దీనివలన మనస్సు ధృఢమును శక్తిశాలి
యై చంచల రహితమగును. “ఈ సంగ్రామము
ఆర్యులకు, అనార్యులకు జరిగిన యుద్ధమును సూచింపు
చున్నది. యుద్ధము తటస్థించి నప్పుడు అనార్యులు
ప్రాకార పరివృతమగు వాని యందుండి యాత్మరక్ష

ణను జేసికొను చుండిరి. స్వర్ణ రజిత ప్రికారయుక్త
మగు అంతరిక్షమును నది కల్పన. లోహ ప్రికార
మన ధృఢత్వమును సూచింపుచున్నది. ప్రచండ వేగ
మున అనార్యుల పురములను జయించుటకు తగిన
యస్త్ర శస్త్రములు ఆర్యులకులేవు. మరియు వీనిని
సిద్ధ పరచుకొనుట మిక్కిలి యాయాస మగుట వలన
ఆర్యులు సాధారణముగ ‘ఉపసత్’, ద్వారమున
అనగా దుర్గముల నరికట్టి దుర్గముల జయింపుచుండిరి.”
అని కొందరు తలంపుచున్నారు.

శతపథ బ్రాహ్మణమందు మరి యొక చోట
యిట్లున్నది. అగ్ని—సోమ—మఘ—విష్ణు—విశ్వ
దేవ గణ మొక సత్రిమును నిర్మించి యజ్ఞమును బ్రా
రంభించిరి. ఈ యజ్ఞ స్థానము కురుక్షేత్రము. అప్పుడు
దేవత లిట్లనిరి. మన యందు శ్రమ — తపస్సు —
శ్రద్ధ మొదలగువాని ద్వారమున యజ్ఞ ఫలమును
బొందువాడు సోమోత్తముడు. విష్ణువు ప్రథమమున
కృతకార్యుడగుట వలన ప్రధాన దేవత యాయెను.
అందువలన నాతడుగర్వితుడై జ్యాయుక్తమగు ధనువును
మెడమీద నుంచుకొని ముందుకు వచ్చెను. అప్పు
డొక విధమగు పీఠికమాతని మెడమీదనున్న ధను
వుయొక్క నారిని కొరికివైచెను. వెంటనే ధనువు
ప్రీతి, శబ్ద మొనర్చుచు నాతని మెడను ఘుండించెను.
అందువలన విష్ణువుయొక్క తల అంతరిక్షమునకేగెను.
అతలయే సూర్యుడాయెను. తాండ్య బ్రాహ్మణమందు
గూడ నీకథ యున్నది. కాని యంగు మఘుని తల
నవిధముగ ఖండింపబడి సూర్యుడాయెనని యున్నది.

ఈ కథ వలన యజ్ఞముయొక్క గురుత్వము
సూచింపబడు చున్నది విష్ణువు యజ్ఞము; సూర్యుడు
యజ్ఞముయొక్క శ్రేష్ఠాంశయని చెప్పబడినది. అక్షిణి
ద్వయమును కురుక్షేత్రమందలి యజ్ఞమున కావ్యవర్తి
పకుండిరి. అశ్వినీద్వయము పృథ్వియందు సమస్తజీవు
లకు చికిత్స చేయుచుందురు. అందువలన దేవతల
దృష్టియందు వీరు గణనార్హులు కారు. అందువలననే
వీరిని యజ్ఞమున కావ్యవర్తిని పరైరి. చికిత్స బ్రాహ్మణ

కార్యము కాదు. కురుక్షేత్రము దేశతల యజ్ఞక్షేత్రము. అంగువలన నిద్రి భూమండలమందత్సత్కృష్టస్థానమని బ్రాహ్మణములయందు చెప్పబడియున్నది. అధర్వణవేదమందు కురురాజగు పరీక్షీతునిఖ్యాతి హుముఖముల వర్ణింప బడినది. బ్రాహ్మణములయందు కురురాజగు జనమేజయుని గూర్చి పలు తావుల బేర్కొన బడెను. కురు పాంచాల బ్రాహ్మణులగు ఉద్దాలకుడు, ఆరుణియును వారు యజ్ఞకార్యములయందు ప్రామాణ్యులగు బరిగణింపబడుచుండిరి. కురుపాంచాల దేశములే వాదైవికి ప్రియస్థానములు. కురుపాంచాలరు సర్వశ్రేష్ఠమగు యజ్ఞముల నొనర్చుచుండిరి. అందువలన యజ్ఞములకాదిస్థానము కురుక్షేత్రమనియు, అచ్చటనుండియే బ్రాహ్మణాధిపత్యము భారతవర్షమందంతటను వ్యాపించెననియు తోచుచున్నది.

గోపథ బ్రాహ్మణమండీకథ యున్నది. “కాబంధుని పుత్రుడగు కాబంధీ యనువాడు, మేధావియు, మీమాంసశాస్త్రజ్ఞుడు. ఇందువలన నాతని కభిమానము మిక్కుటమాయెను. ఒకదినమున నాతని తల్లి యిట్లనియె. “కురుపాంచాల అంగ మగధ కాశీ కోసల సాశ్వ మత్స్య శవన ఉసీనర మొదలగు దేశవాసులు సంపాదించుకొని యుదర పోషణ జేసికొనుచున్నారు. కాని నీయభిమానము వలన మన కేమియు లభించుటలేదు. అనకాబంధి యశావ్యనాశ్వసార్వభౌముని సోమయజ్ఞశాలకేగెను. అసభయందలి ఫండితుల తోడ వాదమున కుపక్రమించెను. మరియు నచ్చట పునోహితుల కిటుల చెప్పెను. నలువైపులనుండి బుట్టి బ్రవహించు నదులన్నియు సముద్రముందు సంగమించిన పిమ్మట వాని ప్రత్యేకత యంతర్హిత మగుచున్నది. అజలరాశిని సముద్రమునుచున్నాము. అటులనే వేదరహస్యము బ్రాహ్మణములు పురాణములు - ఉపనిషత్తులు ఇతిహాసములు అను శాసనములు మొదలగునన్నియు యజ్ఞమందు పర్యవసితమైనయెడల వీనికి ప్రత్యేక నానుభేయములుండవు.”

ఈయుపాఖ్యానమువలన గూడ యజ్ఞముల యుత్కర్షప్రతిపాదింప బడుచున్నది. బ్రాహ్మణ యుగమందు బ్రాహ్మణ సభ్యత అంగ మగధ-మెదలగు దేశములయందు వ్యాపించి యుండెను. ఆకాలమున పురాణములు ఇతిహాసములు మొదలగు శాస్త్రములు వేరువేరుగా నుండినటుల తోచుచున్నది. శతపథ బ్రాహ్మణమందు అనుశాసనము-విద్యా-వాక్యోవాక్యో-ఇతిహాస - పురాణ - గాథా - నారాసంశీ - మొదలగు శాస్త్రముల పేర్లుదాహరింపబడినవి.

విద్యాః అనగా, న్యాయ- మీమాంస మొదలగునవియని సాయణుడు చెప్పుచున్నాడు. కాని సర్వవిద్యా, దేవభారవిద్యా, అపరవిద్యా, మొదలగునవాని పేర్లు గూడ శతపథమునందు గనుపడుచున్నవి.

వాక్యో వాక్యో యన ధర్మశాస్త్ర సంబంధమగు సంభాషణము లేక విచారమని దీనికుదాహరణముగ సాయనాచార్యుడు ఉద్దాలకుడు, ఆరుణి వైదాయనుని శాస్త్ర విచారమునుచూపించినాడు. ఇతిహాసమనగా సృష్టితత్వమని శాయనమతము. దీనికుదాహరణము శతపథబ్రాహ్మణమందలి సలిలమునుండి విశ్వోత్పత్తి వివరణమును చూపెను.

పురాణములన పురాతన పురుషులవృత్తాంతములు. దీనికి దృష్టాంతము పురూరవ యూర్వశియొక్క చరిత్ర. గాథయన నేదియో యొకసంబంధమగు గానములేక కవిత్వము.

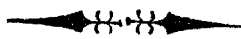
‘నారాశంసీ, ఏవడోయొక వ్యక్తినిగూర్చినగాథ. శతపథ బ్రాహ్మణ మందలి జనమేజయుడు అతని యశ్వసంబంధమగు వివరణము.

పై విషయముల వలన కురుపాంచాల; సవశ ఉసీనర; అంగ మగధ మొదలగునవి జంటలుగ నుదాహరింపబడుటవలన నాజాతులవారొకరి కొకరు సమీపమునని వనింపుచుండిరనియు లేక యుభయులూ కేయాచారవ్యవహారనీతి రీతులుగల వారనియు తోచుచున్నది.

జాతివిజ్ఞానము

అ

(ఆ . నామ సం ద ర రా వు గా రు.)

సృష్టి యందన్నిటికంటెను విస్మయ కరమగు సృష్టిమానవుడు. మానవప్రకృతిని బరిశీలించి చూచి నకొలదిని మానవ సంబంధమగు జ్ఞానము గలుగు చుండును. నృతత్వవిమలు మానవ ప్రకృతిని పరి శీలించుచుండును. జీవ జగత్తునందు మానవునకు స్థానమెచ్చట- మానవున కాదియేది- అనునవియో వారిపర్యాలోచన విషయములు. నృత్తికిని జాతికిని గల సంబంధమందు మానవ రూపము పచ్చువరకుండు పరిణామమును గూర్చి యెక్కుడు శ్రద్ధవహించెదరు. మరియు మానవుని కార్య ప్రణాళి నను సరించి భావములు భాష, ధర్మతత్వము, నీతివిజ్ఞానములు, పదార్థవాదము, సాంఘిక తత్వము మొదలగునవిగూడ నృతత్వ విదుల యాలోచన యందుండును.

మాన మెరిగినంతవరకు నృతత్వ విద్యకు ప్రగతి పువర్తకుడు హిపాక్రాటీస్. ఈయన క్రీ-పూ-160 మొదలు 357 వరకుండెను. తర్వాత యరిస్టాటలు ఈ నాయన నృతత్వ విద్యయందు ప్రవీణుడాయెను. ఈతడు మానవుని సాధారణ జీవుల యందు జేర్చెను. ఇట్లునుట వలన మానవుని విశిష్టతను గుర్తింప లేదని కాదు. మానవుని మస్తిష్కము సమస్త జీవులకంటెను మిక్కుటమని గ్రహించెను. మానవుడు రెండు కాళ్ళ మీద భారమాని నడచుచున్నాడు. అంగునలన నీతిని మస్తిష్కము సమస్త ప్రాణుల మస్తిష్కము కంటెను మిక్కుటము. ఈతని కనన్య సాధారణమగు మనస్సు కలదు. కావున మానవు డనన్య సాధారణ జీవుల యందు బరిగణింపబడుచున్నాడు. అని యాయన యభిప్రాయము.

నృతత్వమును గూర్చిన స్వతంత్ర చర్చ కొలది కాలము క్రిందటనే యూరపునందు ప్రారంభింప బడెను. అంగునలన పురాతన శాస్త్రముల యందు నృతత్వమునకు స్థానములేదు. కొలది వత్సరముల క్రిందటి వరకును దీనిని స్వతంత్రవిజ్ఞానముగ చర్చించుటకే యవకాశము గలుగకండెను. జీవ విజ్ఞానము, శరీరసంస్థాపనవిద్య, శారీరవిజ్ఞానము, మనోతత్వము ధర్మతత్వము, నీతి విజ్ఞానము, భాషాతత్వము, జాతి విజ్ఞానము- మొదలగువానియందు దీనివరకే నృతత్వవిషయములు చర్చింపబడియుండుటవలన నృతత్వమునకు ప్రత్యేక స్థానమిచ్చుటకు వైజ్ఞానికులంగీకరింపకుండెరి. ఆయనకు మిక్కుటముగ నభివృద్ధి నొందిన భూతత్వము- పౌగ్డెలిహానిక ప్రత్న యు తత్వము మొదలగు వాని మూలతత్వము నృతత్వంతరతములని వైజ్ఞానికులంగీకరింపుచున్నారు. ముఖ్యముగ నృతత్వము మానవ జాతి యొక్క పూర్వావస్థను తెలిసికొనుట తోడ పూర్తియగుచున్నది.

నృతత్వముతోడ ఇతిహాసమునకు సంబంధ ముండుటవలన కొందరు దీనిని విజ్ఞానపర్యాయభుక్తముగ నొనర్చుటకంగీకరింపకున్నారు. అట్లయినచో జీవతత్వమునుగూడ విజ్ఞానమున కంతర్భుక్తముగ నొనర్చుటకు వీలులేదు. జీవతత్వమును విజ్ఞానముయొక్క యొక యంగమని చెప్పుట కెట్టి యాజ్ఞేపణయు లేదుగదా? అట్లులే జీవతత్వముయొక్క కాఖయే నృతత్వము. జీవతత్వముతోడ నితిహాసమునకు సంబంధములేదని చెప్పుటెట్లు? జీవతత్వమున నాలోచింపబడు విషయము పౌగ్డెలితత్వము. పౌగ్డెలితత్వము జడ

తత్వమును నది యొకటికాదు. ఏలయన, జడము ధర్మముగతి; ప్రాణముయొక్క ధర్మము వినర్తనము. ఇందువలన నివి రెండును వేర్వేరని తేలుచున్నది. జడతత్వము అజ్ఞాతమగు నొక తత్వమువలన గుణింపబడి ప్రాణతత్వముగ మారుచున్నది. కాని యిది జడధర్మముకలది కాదు. వివర్తనమన పరివర్తనమని. జడరాజ్యమందు పరివర్తనములేదు. ప్రాణరాజ్యమందున్నది.

జీవతత్వమునకు ఇతిహాసముతోడ సంబంధము గలదు. దీనియందు ఇతిహాసధర్మముగూడ నుండినను విజ్ఞాన పర్యాయభుక్తమగుచున్నది. ఇట్లులనే యితీహాసధర్మముగల జీవతత్వముయొక్క యొక శాఖయగు నృతత్వమేల విజ్ఞానపర్యాయభుక్తము కాగూడదు? 'మ్యూరియెట్టు, అనునాయన యిట్లుచున్నాడు. నృతత్వమొక విశేషనత్యము నను సంధానమొనర్చుచుండినను జీవతత్వమునకు శాఖయైయున్నది. అందువలన జీవతత్వము యొక్క వివర్తనపద్ధతి నిది యవలంబించుచున్నది. అట్టిచో దీనిని యేల విజ్ఞానపర్యాయభుక్తముగ దలంపరాదు?

నృతత్వముయొక్క స్థానము విజ్ఞానమా, ఇతిహాసములకు మృగ్యమన్నది ఇతిహాసము, సాహిత్యము, కళలు, ధర్మవిషయికమగు చర్చలు మొదలగునవి నృతత్వమున కంగీభూతములు. అయినను విజ్ఞానరీతి ననుసరించియే పరిశీలనంబొనర్పవలయును. మానవజాతియందనేక శాఖలుగ నేర్చి నృద్ధినొందిన సాహిత్యము కళలు, ధర్మము మొదలగువానిని పరస్పరము చూచి మానవుని యొక్క యుత్పత్తిని గూర్చియు, వాని యుత్పత్తి యవసతులను పరిశీలించి కనుగొను ప్రయత్నమును నృతత్వమందురు.

నృతత్వమునకు శారీరక తత్వవిద్య యొక శాఖ. అనేకులు శారీరతత్వవిద్యను, నృతత్వమునుండి వేరుబరచుటకు బ్రయత్నింపుచుందురు. నృతత్వమునుండి శారీరతత్వవిద్యను వేరు పరచినయెడల నృతత్వ మనంబు శూన్యమగును. నృతత్వముతోడ నొకవైపున మనో

విజ్ఞానమునకు సంబంధముండి నటులనే రెండవవైపున జీవతత్వముతోడను విశేష సంబంధము గలదు. విశుద్ధభావమున జీవతత్వమునుగూర్చి యోచించువారు మనోవిజ్ఞానమును, ఇతిహాస విషయమును గమనింపరు. అందువలన నృతత్వవిచారణయందీ రెంటిని గమనింపవలయును. అట్లు యోచింపనియెడల నృతత్వవిచారణ యంగ విహీన మగును,

నిర్దిమాన శాలయన నృతత్వమును గూర్చి విచారించినటులపూర్వకాలమునంబున్నాడు ఇరుగలేదు. ఇప్పుడు ధర్మతత్వనసంధానములెల్లను నృతత్వమును గూర్చి విచారింపుచున్నారు. ఇందువలన నమూల్య రత్నములు బయల్పడెదలినవి. పృథ్వియందలి సమస్త జీవులకును దేహసంబంధముగలదు. మనశాస్త్రానుసారము దేహాత్మక సంయోగమువలన జీవుని యుత్పత్తి సంభవించుచున్నది. కావున దేహముతో సంబంధించని యాత్మ విషయమగు చర్చ ప్రకృతి విజ్ఞాన విషయముకాదు.

మానవునకు దేహమున్నటులనే యాత్మకూడ నున్నది. కాని యాత్మకును విశుద్ధమగు ప్రకృతికిని యేవిధమగు సంబంధములేదు. కావున ప్రాకృతిక విషయములే ప్రకృతి విజ్ఞానమందు యోచింపబడును. దేహయుక్తమగు ఆత్మయే మనుష్యుడు. దేహమువీడినయెడల మానవుని మనుష్యత్వము నిలువదు. కావున దేహముతోడ మానవునకు ధృఢమగు సంబంధముకలదు. అందువలన మానవదేహమును గూర్చి విచారించునప్పుడు మానవతత్వమునుగూర్చి మిక్కిటముగ విచారంపవలసియుండును.

బురుషులమతము ననుసరించి యాత్మనిత్యము. అదిదేహమునందుత్పత్తికాదు. కాని దేహమందు ప్రవేశించును. కొంతకాలమైన పిమ్మట యాదేహమును త్యజించును. పాశ్చాత్యపండితులలో కొందరు ఆత్మకుత్పత్తిస్థానము దేహమనియే దలంపుచున్నారు. మన శాస్త్రముల ననుసరించి యాత్మ తిరిగి తిరిగి దేహము నాశ్రయించును. దేహజాతమగు సంస్కారములవలన

నాత్మ యటుల తీరుగవలసియుండును. దేహమువలన గలిగిన సంస్కారములు నశించిన యెడల ఆత్మతీరిగి పుట్టదు. ముక్తాత్మకును, మానవత్వమునకును సంబంధము లేదు. కావుననే ముక్తాత్మసంబంధమగు విచారము నకును దేహతత్వమునుగూర్చిన యోచనకును సంబంధము లేదు. కాని ముక్తి నొందని యాత్మకు దేహజాతమగు సంస్కారములతోడ సంబంధముండును. కావున మానవత్వమునుగూర్చి యోచించునప్పుడు దేహతత్వ సంబంధమగు యోచన మిక్కుటముగ నచ్చును. మానవ దేహమందే మానవాత్మ యుత్పత్తియగునెడల మానవత్వ విచారణ సంబంధమందు మానవదేహతత్వ విషయముగూడ యాలోచనీయమై యుండును. ఎలయన, దేహమందే మానవాత్మ బుట్టుటవలన ఆత్మ దేహముచు వీడినను దేహజాతిమగు సంస్కారములను దప్పించుకొన జాలదను వాదమును, దేహమును వీడినను ఆత్మకు క్రమోన్నతి గలుగుచుండినను, ఆయున్నతి దేహజాతిమగు సంస్కారముల యున్నతి యను వాదమునకును, దేహతత్వముతోడ మిక్కిలి సంబంధముకలను.

హిందూశాస్త్రానుసారము యుత్పత్తియగునది నాశనమొంది తీరునను వాదమొంతయు యుక్తియుక్తము. అందువలన దేహమందు బుట్టిన యాత్మకు నాశనముండి తీరవలయును. పాశ్చాత్య పండితుల యందు కొందరు మానవాత్మయొక్క పుట్టుకను విశ్వసించుదురు. కాని వినాశనము మాత్ర మంగీకరింపరు. హిందువుల దర్శనానుసార మివాదన యుక్తివిరహితము; అసంగతము.

పాశ్చాత్య వైజ్ఞానికులు మానవాత్మయొక్క యుత్పత్తిని యంగీకరించెదరు. కాని యదినశ్వరమాయవినశ్వరమాయను విషయమును గూర్చి మానముచు నహింతురు. ఈవిషయమున పలుమతములు పలువిధములుగ జెప్పుచున్నను మానవ తత్వమును చెలిసికొనుటకు మానవ దేహతత్వమువలన మిక్కిలి ప్రయోజనము కలదనుట నిశ్చయము.

మానవశరీరమును బోలినయత్వమృత యంత్రము మరయొకటి లేదు. ఇందనేక భాగములున్నవి. అందు మస్తిష్కమునునది ముఖ్యము. ఇది మిగిలినజంతువులకంటెనుమానవునియందు మిక్కుటముగ నున్నది. దీనిభారము—పరిమాణము—సమస్త జంతువులయొక్క పరిమాణము భారముకంటెను మిక్కుటము. శరీర తత్వజ్ఞులు మస్తిష్కమును బుద్ధికే కేంద్రమని నిర్ణయించుచున్నారు. జడవాదులు బుద్ధికేకారణము మస్తిష్కమనుచున్నారు. ఆధ్యాత్మవాదులు బుద్ధి ప్రకాశించుటకు వీలగు యంత్రము మస్తిష్కమనుచున్నారు. మానవుని మస్తిష్కపరిమాణ మత్యధిక మగుటవలన మానవుని బుద్ధి మిక్కుటమనియు, మస్తిష్కము బుద్ధి ప్రకాశించుట కేర్పడిన యంత్రమేయైనచో యంత్రము పెద్దదిగ నుండుటవలన మిక్కిలి యుపయోగమనియు జడవాదు లనుచుందురు. కాని మానవ బుద్ధి యితర జంతువుల బుద్ధికంటెను మిక్కుటము. ఆయతనమందు మాత్రము చిన్నది. అంక గణితము ప్రకార ముండవలసినంత యుండినయెడల మానవుని మస్తిష్కము మిక్కిలి పెద్దదగును. అంత పెద్దదానిని మానవ శరీరము ధరింపజాలదు. ఆయతనముతో చాటు మస్తిష్కముగూడ వృద్ధికావలసి యుండును. మానవమస్తిష్కము మిక్కిలి జటిలముగ నుండును. దానిమీద భూసరవర్ణ యుక్తమగు ఆవరణ యున్నది. ఈయావరణయందలి పొరలు మిగిలిన జంతువులయందు గానరావు. మానవుని స్మృతిశక్తి సమస్త ప్రాణుల స్మృతి శక్తికంటెను మిక్కుటము. ఈపొరలు స్మృతి శక్తికి మిక్కుటముగ సహాయ మొనర్చుచుండును. జగత్తు సంబంధమున మానవునకున్న జ్ఞానమంతయు దీనివలన శ్రేణులుగ విభజింపబడుచున్నది. ఒక్కొక్క శ్రేణికొరకు మస్తిష్కమును చుట్టి యొక్కొక పొర యున్నది. మనయనుభవములకు సంబంధమగు జ్ఞానము నశింపక మస్తిష్కమందు సంచితమై యుండును.

మానవుని మస్తిష్కమొక భాండార గృహమునంటిది. చైతన్య మయజీవుడు ప్రయోజనము ననుసరించి భాండారగృహమందు సంచితమై యుండును.

దానిని వెలువరింపుచుండును. చైతన్య మయమగు జీవుడన కొన్ని శక్తుల సమష్టిభూతమగు క్రియతత్వ మరి వేరు లేదని జడవాదు లనుచుండురు. వెలుతురు వేడిమి మొదలగునవి యొక వస్తువుయొక్క భేన్న భేన్న రూపము లయినటులనే అనుభవముగూడ పైవిధమున జడశక్తియొక్క రూపాంతరమని నుడువుచుండురు. కాని రసాయనిక క్రియలవలన అనుభూతి సంచిత మగుచుండునను విషయమును విజ్ఞానమింకను ధృవపరచ లేదు. ఆయినను నీవిషయమును నిచట విఫలముగ చర్చించుటకు వీలుకాదు. కాని యీ సందర్భమున హిందూ సిద్ధాంతములే మిక్కిలి సంగతముగ నున్నవి. విశుద్ధాత్మకును, సాధారణానుభూతి సంపన్నుడగు జీవునకును మిక్కిలి భేదమును మనశాస్త్రములు గమనింపుచున్నవి.

జీవుడు జడశక్తియొక్క పరిణామమైనను, లేక అనుభూతి సంపన్నమగు చైతన్యమయమగు సత్తాయయినను, ప్రకృతిపురుషసంయోగమువలన దానియుత్పత్తియగుచున్నను, జీవునకు లీలానికేతనము దేహము. జీవదేహము మానవదేహముగ బరిణమించినప్పుడు జీవుని యందు మానవత్వ వికాసము గలుగుచున్నది. అనగా దేహముయొక్క క్రమవికాస ఫలితముగ మానవదేహమును బొందునప్పుడు జీవుడు మానవనాచుమున కర్హుడగుచున్నాడు. జీవులయందన్నిటియందును ప్రైక్యమును చూపించుట కెల్లరు బ్రయత్నింపరు. ఇప్పుడు మానవునకు గోచరమగు సమస్త జీనరాసులును సృష్టిచార్మకమందే వేరు వేరుగ సృష్టింపబడినవిని చెప్పువారు కొందరున్నారు. ఈవిధముగ చూచిన యెడల వివర్తనవాదము సమర్థింపబడదు. విజ్ఞానజాతుసంయోగము వివర్తనవాదము సర్వవిధముల సమర్థింపబడుచున్నది. బైబిలు సిద్ధాంతమునకు ముఖ్య శత్రువు వివర్తనవాదము. వివర్తనవాదము బ్రాహ్మంభింప బడినప్పుడు క్రైస్తవుల యందు విచిత్రమగు యాందోళన బయల్పడతెను. అప్పటివైజ్ఞానికులు బహిరంగముగ వివర్తనవాదమును బ్రచార మొనర్చుటకు సాహసించ జాలకుండిరి. అందువలననే డార్విన్ కు

పూర్వము యూరపునగు వివర్తనవాదము సరిగ ప్పచారముకాలేదు. మనశాస్త్రములు వివర్తనవాదమును సరిగ సమర్థింపు చున్నవి.

పురాతనకాలముననే భారతవర్షమందు వివర్తనవాదము ప్రచారమందుండెను. మానవునకును వానిని జాతి సంబంధమగు జీవునకును మూలమునందెట్టి భేదము లేదనువిషయము క్రైస్తవులకు విషసదృశమాయెను. కాని యట్లు భారతీయులు దలంపలేదు. ఏల యన భగవద్గీతయందెట్లు చెప్పబడియున్నది

విద్యావినయసంపన్నే ।

బ్రాహ్మణే గవిహంతరి ।

శునిశైవశ ఫాకేచ పండితా

స్వమదర్శినః॥

మానవదేహమును బొంది మానవుడయిన యాత్మయే గార్థభదేహమును బ్రవేశించి గార్థభమగుచున్నది.

మనశాస్త్రములు వివర్తనవాదము నంగీకరించును. కాని వైజ్ఞానికుల వివర్తనవాదమునకును మన శాస్త్రములయందు చెప్పబడిన వివర్తనవాదమునకును భేదమున్నది. మనశాస్త్రములు ఆత్మతత్వమునండి వివర్తనవాదమును జేరుచున్నవి. కాని నేటివైజ్ఞానము జడతత్వమునండి వివర్తనవాదమును గాంచుచున్నది. మన ఋషులు ఆత్మతత్వమును గూర్చి యర్చింతనూత్నముగ బఠింపించినటులనే విజ్ఞానవిదులు జడతత్వమును బఠింపించియున్నారు. ఋషులు ఆత్మతత్వముమీద మిక్కిటముగ లక్ష్యముంచి జడతత్వ విషయమున నొకింత యశ్రద్ధనుజూపి యుండిరి. అందువలననాత్మతత్వము నెరుంగగోరు వారికిగాని, మనవివర్తనవాదము సరిగగోచరింపదు. ఒకానొక యింగ్లిషు దేశీయు డెట్లు వ్రాయుచున్నాడు. “దార్వినిక గవేషణము నందు హిందువుల యెదుర నిలువలేగిన జాతి మానవకోటియందు మరియొకటి కానరాదు. కాని పదార్థవిద్యయందుమాత్రము హిందువులు శిశుకుల్గులు.” నేటి వైజ్ఞానికుల యందనెకులు పదార్థ విజ్ఞానమునండి

యాత్మితత్వము దిక్కునకు పరువిడుచున్నారు. ఒక వైజ్ఞానికుడు జడజగత్తు వెనుక విశ్వమానవుని యస్తిత్వమును గాంచివాడు. ఆతని మతము ప్రకారము జడపదార్థమున కనాదత్వమునిలువను. అనాదియగు మనోజగత్తు జడజగత్తునకు మూలకారణమని యాత డంగీకరించినాడు. ఈతని మతానుసారము యోచించి చూచినయెడల మనశాస్త్రములయందు చెప్పబడిన మతము వైజ్ఞానికుల వివర్తనవాదము లన నడ్డగింప బడుటలేదని దోచుచున్నది. మరియు విజ్ఞానము హిందువుల సిద్ధాంతమున కనుకూలమై క్రమక్రమముగ సహాయమొనర్చుచున్నది.

పాశ్చాత్య జీవ వివర్తనవాదులు ప్రథమమున జలమందు జీవి సృష్టింపబడెనని చెప్పుదురు. అది మొదటనొక విధమగు జలజ జీవియైయుండెను. తర్వాత నది కూర్మాది జీవులుగ బరిణమించెను ప్రథమమున పృథ్విజలమయము. జలమునుండి స్థలముద్భూతమైన పిమ్మట నీటియందును భూమియందును తీరుగు కూర్మాదిజంతువులు సృష్టియాయెను. పాశ్చాత్యుల జీవవివర్తనవాదము ననుసరించి గిరిగిట్ యనుజీవమై పక్షి రూపమున బరిణమించెను. మనబుఘలు కూర్మము తర్వాత పక్షిబుట్టెననుచున్నారు. పక్షితర్వాత వానరము వానరమునుండి మానవుడుద్భవించెనను విషయమును నుభయమతముల వారు స్వీకరింపుచున్నారు. అనేకలక్షల యోనుల యందు పరిభ్రమించిన గాని మానవజన్మ గలుగదని మన శాస్త్రములు చెప్పుచున్నవి. ఇదిక్రమవికాసమేగదా? ఇంతవరకు వైజ్ఞానిక వివర్తన

వాదమునకును మనవివర్తన వాదమునకును భేదముకాదు. మనశాస్త్రములయందు జన్మాంతరవాదమున్నది. కర్మఫలములన మానవుడు తీరిగి పశుయోనియందు బుట్టువచ్చును. కాని యావిషయము పాశ్చాత్య వివర్తన వాదమునకు సరిపోదు. పాశ్చాత్యవివర్తనవాదము జడజగత్తునందు బుట్టి వికసించినది. ప్రాచ్యవివర్తనవాదము ఆత్మితత్వమునుండి యభివృద్ధిగాంచినది. అందులన నెంతటికిని యిట్టి భేదము గలుగుచున్నది.

కొవున వివర్తనవాదము యూరపునందే బుట్ట లేదనియు అంతకుబూర్వమే మన దేశమందు వివర్తన వాదమున్నదనియు తేలుచున్నది. 1869 సం॥ వివర్తనవాదము యూరపునందు విజ్ఞానమృతముగా లేదు. కాని డార్వినుకు పూర్వమే యావాదమా దేశమందుండెను. అందులన డార్వినే వివర్తనవాదమునకు ప్రసిద్ధుడగుట న్యాయముకాదు.

మనరుఘలు వివర్తనవాదమును పురాతనకాలమున నే యెరింగి యుండరి. జీవుడు 29 లక్షలమారులు స్థానరయోనుల యందును 9 లక్షలమారులు జల జంతువుల యోనుల యందును 9 లక్షల మారులు కూర్మయోనులయందును 11లక్షలమారులు పక్షియోనులయందును, 3 లక్షలమారులు పశుయోనులయందును 4 లక్షలమారులు వానర యోనులయందును జన్మించిన పిమ్మట మానవయోని యందు జన్మించునని విచ్చు పురాణమందున్నది వైజ్ఞానిక వివర్తనక్రమముగూడ దాపుగ నిటులనే యున్నది

నృత్య కళ .

(నా రాయణ దాసు గారు .)

మనదేశమందలి యరువది నాలుగు విద్యలయందొక ముఖ్యమగువిద్య నృత్యము. పాశ్చాత్యదేశములయందు గూడ లలితకళల యందు నృత్యమునకు ముఖ్యస్థాన మొసంగి యున్నారు.

నృత్యము సుసభ్యజాతులకు మాత్రమే సుబంధించినది కాదు. అసభ్య జాతుల యంగు గూడ నీకళ స్వభావసిద్ధముగ విరాజల్లుచున్నది. అసభ్యజాతుల వారెల్లరు నృత్య విద్యాప్రవీణులైయున్నారు. అనాది కాలము నుండియు నృత్యవిద్యాపరిశీనము జరుగుచున్నది. ఆనందాభివృద్ధిని చిత్త వినోదము కొరకును మానవుడు లలిత కళల నాదరింపుచున్నాడు. మానవ ప్రవృత్తియందు మిడియున్న లలిత కళలు సరింతరము బహిర్గత మగుచున్నవి. మానవసభ్యతయొక్క క్రమోన్నతితోడ లలిత కళలు క్రమవికాసమును గాంచుచున్నవి.

నృత్యవిద్య సుసభ్యతకొర కెదురు చూచుచుండినది కాదు. ఏలయన నిది మానవునితోడనే బుట్టినది. అత్యంత పురాతన కాలమందలి మానవుని హృదయమందానందము పొంగి పొరలి నటులనే సుసభ్యతను గాంచిన మానవుని హృదయమందుగూడ ఆనందము వెల్లివిరియుచున్నది.

అసభ్యజాతుల సాశహృదయమునుండి వెల్వడు నృత్యమును గాంచిన వారీవిషయము నంగీకరించెదరు.

మనదేశమందనేకమంది యసభ్యజాతులవారు నివసింపుచున్నారు. ఆర్యసభ్యతాస్ఫుర్ణనలన కొన్ని జాతులవారు అర్థసభ్యులుగ మారిరి. మరికొన్ని యసభ్యజాతులంతర్హితములాయెను. కాని యూరపు మొదలగు ఖండములయందు మహాప్రళయతుల్యమగు సుసభ్యతయను జుర్జుమామారుతము వలన అసభ్యజాతులు నామ రూపములు గోల్పోయి నశించెను. మనదేశమునంది పుట్టికిని ననేక యసభ్యజాతులవారు పర్వతారణ్యములయందు నివసింపుచున్నారు. వేల కొలది వత్సరములుగ దివ్యతేజమున వెలుంగుచున్న మనదేశమందలి సుసభ్యతకు వారింకను సంపూర్ణముగ వశులుకాలేదు. సుసభ్యతయొక్క మూలమంత్రమేమి? ఆహింస, జీవదయలేగదా? అట్టి సుసభ్యజాతులవలన అసభ్యజాతులు నాశనమగుట యసంభవము

మనయాంధ్రదేశమందుగూడ కోయలు—చెంబులు—ఎరుకలు—వనాదులు—మొదలగువారు అసభ్యజాతులకు సంబంధించినవారు. ఇప్పటికిని నృత్యవిదుల పరిశీలన

జీజాతులవారెంతయు తిరియున్నారు. అర్ధసభ్యులగు జాతులవారినిగూర్చి విచారించుట నిష్ప్రయోజనము. చెంచులు మొదలగు వారెల్లరు నృత్యపరాయణులను విషయమెల్లఁ దెరింగినదే. తోడాలు—భిల్లులు—కోలు మొదలగువారుగూడ అసభ్యజాతికి చెందినవారేను. అబిసీనియా, అండమాను, న్యూజీలాండు, ఆస్ట్రేలియా, ఆఫ్రికా, దేశముల యందుగూడ అసభ్యజాతులవారు లక్షలకొలది యున్నారు. వీరియందు నృత్యమనేక విధములుగ జరుగుచుండును. సాధారణముగ బాల బాలికలు—యువక యువతులు—వృద్ధ వృద్ధాంగనలు గలసి నృత్యమొనర్చుచుందురు. ఈజాతివారి నృత్యమును సరళత వెల్లడి యగుచుండును. గీత వాద్యములు గూడ నుండును. కొందరు వాయిద్యములకు బదులు చప్పట్ల చరచుచు నృత్యమొనర్చెదరు. పరస్పరము చేతులు బట్టుకుని వృత్తాకారముగను కొంతవడి యర్థ వృత్తాకారముగను దిరుగుచుందురు. అప్పటి వారి శారీర భంగి మము మనోహరముగ నుండును. ఈ నృత్యమందొకమారు భూమికంపింపుచుండును. మరియొకమారు గతి సుఖోమలముగ నుండును. కాని వీరి యంగ భంగి మమునందశ్శీలత యుండదు. నీచపువృత్తి మేల్కొనుట కవకాశము గలుగదు. వార పూర్వమగు ఉల్లాసమున గంటలకొలది నృత్యమొనర్చెదరు. వీరినృత్యము పశుజగత్తు నకనుకరణమై యుండును. కొన్ని యసభ్యజాతులవారు అంత్య క్రియలప్పుడు మృతుని శవమునకు వెనుకనుండి యొక విధమగు నృత్యము సల్పెదరు.

మానవేతిహాసము భౌరంభమైనప్పటినుండియు నృత్యానురక్తియు, నృత్యపరాయణ

త్వమునుమానవునియందుగోచరింపుచున్నవి. ఇందువలన మానవున కెద్దియో యొకప్రయోజనముగడితీరవలయును. లేనియెడల నృత్యధార సభ్యాసభ్యజాతుల యందు బ్రవహించుటకు కారణమేమి? విహంగముల ప్రణయ సంబంధమగు నృత్యమును, లేగలు వైచుగంతులతో డనుండు నృత్యమును మానవునిచూపు నాకర్షింపుచుండుగదా?

ఆనందమే జీవితమని వేదములు చెప్పుచున్నవి. జీవనముయొక్క యభివ్యక్తి నేమనము లలితకళలనుచున్నాము. కావున దీని బునాది యానందము. యూరపునందు సుసభ్యజాతులవారెల్లరు నృత్యపరాయణులు. ఆదేశములయందు నృత్యవిద్య స్త్రీ విద్యయందొకప్రధానాంగము. ప్రాథమికవిద్య పూర్తియైనంతనే బాలికలుప్రెంచి జర్మనీభాషలను చదివెదరు. దానితోబాటు సంగీత నృత్యముల నభ్యసించెదరు. అంతటిలోడ దాదాపుగ వారివిద్యపూర్తియగును. పురుషులుగూడ నేకొలది నైనను నృత్యవిద్య నభ్యసించెదరు. వారియందు సాధారణముగ నృత్య శిక్ష సాంఘిక శిక్షకు ప్రధానాంగమైయున్నది. వారిలో జరుగుసాంఘిక యత్నములు మొదలగు వానియందెల్లడలను నృత్యము జరుగుచుండును. యూరపునందు జరుగుకొన్ని నృత్యములను మిక్కిలి నిందనీయముగదలంపుచుండుము. కాని యవినిందనీయమైనను గాకున్నను వానిపద్ధతయందును, సర్వజననీతయందును సనుమానపడవలసిన యవసరము గాన్నింపదు.

ప్రాచీన కాలమందు మన దేశమందు నృత్యము మిక్కిలిగనుండెను. నేటికిని కొంతవర

కున్నది. ధర్మాసక్తి పరులగు హిందువుల సృత్య గీతములు దాదాపుగ ధర్మసాధనకు సంబంధించియుండును. వివాహాది సుభకార్యములు సాంఘిక యత్నములు మొదలగువాని యందు గీతవాద్యములు అభినయసృత్యములు, జరుగుచుండెను.

హిందూసభ్యతయందు పలుకారణములచేత స్త్రీపురుషులు లింగత్యమునల్పుట యంతరించెను. కాని సృత్యసిపాసనతృప్తి పరచుటకు సర్వకీసాంప్రదాయమేర్పడెను. వారికి దేవమందిరముల యంగుగూడ స్థానముదొరకెను. దేవదాసియను పేరున బడుచున్న సర్వకీరణమునేటికి దేవాలయముల యందు సత్యగీతముల సల్పుచున్నారు.

మహాభారతకాలమున సంఘమునందు సర్వోన్నతస్థానము నహించిన రాజపరివారమందు స్త్రీపురుషులు సత్యగీతాభినయముల యందు ప్రవీణులై యుండిరను విషయమును విరాటపర్వమందు గాంచవచ్చును. అజ్ఞాతవాసమందున్న అర్జునుడు ఉత్తరకుసృత్యగీతములనేర్పుట కుపాధ్యాయుడుగ నియమింపబడెను.

మానవునకు లలిత కళాను శీలనము వలననే సౌందర్యానురక్తి, సౌందర్యపిపాసలు తృప్తియగుచుండును. మానవత్వవికాసము స్ఫూర్తికొరకు లలిత కళలనుస్థింపబడుచున్నవి. కావ్యములు సంగీతము చిత్తరువులు భాస్కర్యము మందిరములు మొదలగునవి మానవుని పరిపూర్ణవికాసమునకు దోడ్పడినటులనే సృత్యకళగూడ దోడ్పడుచున్నది. పశుపక్షిటీటకములుగూడ సృత్యమొనర్చుచుండును. ఒకవిద్వాంసుడిట్లు వ్రాయుచున్నాడు.

“మానవుడు స్వభావ సిద్ధముగ సృత్యప్రియుడు. కావుననే సృత్యమును లలితకళలయందు జేర్చిరి. సృత్యముద్వారమున సౌందర్యము పలుమఖిముల వికసించుటకు బ్రయత్నించుచుండును. కావున మానవుడత్యంత సృత్యప్రియుడు. జగత్తంతయు స్పందనాత్మకమై సృత్యమునగూడియున్నది. అందువలన మానవుడు సృత్యపరాయణుడనుటయందాశ్చర్యములేదు. స్పందనమేగదా జీవనము? కాబట్టి సృత్యమును జీవముయొక్క ప్రధానలక్షణమని చెప్పవచ్చును. మనదేశమందు పురాతనలు గ్రహనక్షత్రముల గానమువినుచు విశ్వసృత్యమును దర్శింపుచుండిరను విషయము కల్పనగాదు. విజ్ఞానముగూడ నాసంగీత సృత్యముల విషయమున సాక్ష్య మొసంగుచున్నది.

రసనకు తృప్తి కలిగినను, లేకమఱియొక కారణమువలననైనను ఆనందము గలిగినంతనే బాలుడు సృత్యము సల్పును. కాని యది నేర్చుకొనినది కాదు. విశుద్ధహృదయుడును, అనాసక్తుడగు ముదుసలిబాహ్మణునకు భిక్షములలోడ భోజనములభించిన నానందమువలన సృత్యమొనర్చును.

“సృత్యంతి భోజనేవిప్రా
మయూరామేఘదర్శనే”

ఇట్టి సృత్యకళాను శీలనమును కొన్ని సుసభ్యజాతులవారు నిందించుటకును మరి కొన్ని సుసభ్యజాతులవారు ఆత్యంతశౌరవముగ నాచరించుటకును కారణమేమి? హిందూసంఘమునుండి సృత్యమును పారదర్శముటకు కారణమేమి? కొన్ని ధర్మసంప్రదాయములవారు మిక్కుటముగ నేల నిందిం

రావు సామోజ్ కు నేగో పాలుడు గారు - ఏలూరు .

~*~

వీరు భూస్వాములు, నర్తకులు, ఏలూరునాదలి అన్నదాన సమాజము
మొదలగువానికి భూరి విరాళము లొసంగినారు.

‘శారద’ కు రు 116- సూప్యము లొసంగి శాశ్వత పోషకులైరి.

చెదరు? అనుప్రశ్నలకు ప్రత్యుత్తరమిచ్చిన చాలును. సృత్యముయొక్క యత్పత్తి వ్యాప్తి చరిత్రమొదలగు వానిని వీడి సృత్య విద్య మానవదేశమునకును మనోవికాసము నకును సహాయ మొనర్చునా? లేక నష్టమును గల్గించునా? అచువిషయముల యోచింప వలయును.

కొన్ని ధర్మ సాప్రదాయములవారీ యభిప్రాయమేమన “లలితకళల సభ్యసించుట వలన చిత్త విఘోభము కలుగును. ధర్మలత్వ మేర్పడును. ధృఢత-సంయమము-స్థైర్యము మొదలగునవి నశించును. అందువలన నిది ధర్మపథమున కంతరాయము” అని చెప్పుచుందురు.

క్రైస్తవ్యులయందు నీతివాదులును రోమన్ క్యాథలిక్కు సన్న్యాసులు, ఇస్లాం ధర్మము నకు జెందిన సమస్త సాంప్రదాయముల వారును అందు ముఖ్యముగ ‘ ఫరాజిరా ’ యను వారును సృత్యగీత వాద్యముల నంగీకరింపరు. మనదేశమందగూడ యోగమార్గావలంబులును సన్న్యాసులును లలితకళలయందాదరమును జూపింపరు. నీతివాదులుగూడ “లలితకళలు శ్రీ జనోచితిములు. వీనివలన చరిత్రనాశన మగును, ఇంద్రియభాగ వాంఛ మిక్కుట మగును” అని నుడుపుచుందురు.

అసభ్యజాతులు మొదలుకొని సుసభ్యజాతులవరకుండు సృత్యకళను హేయము గను మానవాభివృద్ధికి భంగకరముగను ధర్మాచరణమున కాటంకముగను దలంచుటకు కారణమేమి? పశుపక్షి కీట పతంగములు మొదలు మానవునివరకు స్వభావసిద్ధమై యలగానుదానిని విడనాడుట కర్తవ్యమా?

ఆటలు మొదలగువాని వలన అంగ ప్రత్యంగముల యంశ కదలికయు దానితోడ రక్తము బ్రవహించి శరీరబల మభివృద్ధియగుననుట కెట్టిమాటంకములు లేవుగదా? శరీర తత్త్వవిదలు సృత్యవిద్య సర్వోత్తమ మగు వ్యాయామమని యంగీకరింపుచున్నారు.

ఒక యింగ్లీషు విద్వాంసు డిట్లు వాయుచున్నాడు. “నర్తన మొనర్చు వారు బలయుత్సలై యుండవలయునా? లేక బలయుత్సలగుటకే నర్తన మొనర్చ వలయునా? యను విషయమును గూర్చి యేకాదినముల నుండి వాద ప్రతివాదములు జరుగుచున్నవి. కాని నర్తకులు, ఆరోగ్యము బలము మొదలగునవి నర్తన వలన గలుగునని నమ్ముచున్నారు.”

మార్గోటాఫిష్ యను ప్రసిద్ధికెక్కిన నర్తకి యిటుల వ్రాయుచున్నది. సుఖ సంతోషముల కాలము గడుప నెంచిన యెడల సృత్య మొనర్చుము. శరీరారోగ్యమును సంపాదించు కొనవలయుననిన సృత్యము చేయుము. ఇది సమస్త విధమగు రోగములకు మహాషధము. విషాదము నడంచి సంతసమును గలిగించుటకును, సౌందర్యాభివృద్ధికిని సృత్యముతోడసరియగు నాషధముమరియొకటిలేదు. ఈవిషయ మతి శయోక్తి కాదు. ఇంద్రెంతయు సత్యము కలదు. పలువిధములగు వ్యాయామములున్నవి. అందుకొన్నిటి వలనకొన్నియంగములకు మాత్రమే చలనము గలుగును. చలనములేని యంగములనుండి రక్తము బ్రవహించి చలించువానిని జేరుదు. చలించని యంగములకు మాత్రము నష్టము గలుగును. ఒక దానియొక్క క్షయము

రెండవ దానియభివృద్ధికి కారణమగుచున్నది. కాని నృత్యము వలన మానవ దేహముదలి యంగ పోత్యంగము లన్నిటికి వ్యాయామము గలుగును. సూక్ష్మస్నాయువులు—స్థూలమగు నస్త్రీకలు మాంసములు మొదలగు వానికి వ్యాయామము గలుగును. అందువలన నృత్యము సర్వోత్తమమగు వ్యాయామమనుటకు సాదియములేదు. మామ తినెదము. రుచ్యములగు భోజన పదార్థముల భుజించెదము. కాని యీరైతి వలన గలుగు ఆనంద మొక విధమగు నదికాదు. అటులనే నృత్యమునకును మిగిలిన వ్యాయామములకును ఆనంద విషయమున స్వర్గ సరకిములకున్నంత భేదమున్నది. సంగీతమువలన గలుగు ఆనందము వ్యాయామము వలన లభింపదు. కాని సంగీత ధ్వని మానవుని యుల్లసితునిగ జేయునప్పుడు నృత్యసూచన బ్రారంభమగును. వెంటనే మానవ దేహము స్పందితమగును. తాళము, మానము, లయ, మొదలగునవి గతియుక్తములు. ఈ గతి—స్పందనము—నృత్య రూపమున బయల్పెడలును. దానిని విశ్వముయొక్క గతియందు శృతి గలిపి నృత్య మొనర్చెదరు. ఈజగత్తునందు గతివిహీనము, శృతి విరహితములగునవి కక్షచ్యుతములై చూర్ణమై మృతమగుచున్నవి. ఈవిషయమునే యొకమహాకవి ఇట్లు వర్ణించియున్నాడు. “విపులమును, గంధీరమును మృదుమధురమగు మనము నందు విశ్వగానము తోడ విశ్వముయొక్క గతి బ్రారంభమైచంతనే చిత్తముమేల్కొనినది. నృత్యము బ్రారంభమైనది. వెంటనే బంధనములు పటపట తెగిపోయెను. మహదానందము పొంగిపొరలజొచ్చెను. నూతనసంగీతమున—

నవీనచందమున హృదయసాగరమున పూర్ణ—చంద్రుడు డుడయించెను.”

నృత్యముయొక్క భావరూపములు మనస్సును దేహమును ఆశ్రయించి యుండును. కావ్యములయంగుచందము—యతియు; సంగీతమంగు తాళమానములును; చిత్తరువులంగు వర్ణసంస్థాపనము సన్నివేశమును; భాస్కర్యమంగు కేళిలును, కౌశలము మొదలగునవి నృత్యములేగదా?

ఒకానొక శరీర తత్వజ్ఞుడగు వైద్యుడిట్లు వ్రాయుచున్నాడు “దుర్మతి పరాయణులు ఇందియా సక్తులగు నర్హత నర్తుల గూర్చి యోచించినయెడల నృత్యముయొక్క ప్రతిభ పొడగట్టదు. నేనొక వార్తాపత్రికయందు బ్రహ్మచర్యము నవలంబించిన యొకనర్తకి విషయమును చదివితినీ. అందు “నృత్యాభ్యాసము వలన నామె యప్పరసల ధిక్కరించు సౌందర్యమును, స్వాస్థ్యమును గలిగియున్నది. కోల్పోయిన సౌందర్యమును స్వాస్థ్యము మొదలగునానిని బ్రహ్మచర్యముతో గూడిన నృత్యాభ్యాసమువలన తిరిగి సంపాదించుకొనెనది.

ఆమె నృత్యమును గాంచుటవలన దర్శకులకుచిత్తవిహీభముకలుగదు. జగత్తునందలి సమస్త విషయములు ఆపవ్యయ మొనర్పబడినటులనే నృత్యముగూడ ఆపవ్యయ మొనర్పబడినది. నీచభావముల బుట్టించు హాసభావములు గల నృత్యము విసర్జనీయము.” అనియున్నది. నృత్యము యొక్క స్వాభావికతను మన భాషనుండి చూపించుటకు బ్రయత్నింతును. “ఆ దర్శనము వలన నాహృదయము తాండవంబాడినది.” ఆవిషయము విన నామన

మానందముజేత నృత్యము చేయును" అని సాధారణముగ వ్రాయుచుండుము. ఇందు వలన ఆనందమున్నచోటనే నృత్యమున్నది. మన హృత్పిండముయొక్క నర్తనమేగదా జీవితము. ఈనర్తన మాగినంతనే జీవితము ముగియును.

నృత్యానుశీలనములేని జాతిమృతప్రాయము. నేడుమనము దాస్యాంధకారమున దగుల్కొని యున్నాము. మనయందంతటను తమోగుణము రాజ్యముచేయుచున్నది. అందువలననే నృత్యమును మరచితిమి. ముముక్షు ప్రాయమున సీరానందముగ జీవితమును గడుపుచున్నాము. భక్తిపరవశులగు వారిలో

కొందరు మాత్రము నృత్యమొనర్చుచుండురు. వారిని చూచిన విద్యాధికులమనుకొను వారికి పరిహాసము. క్రమక్రమముగ జీవనశక్తి హ్రస్వమగుచున్నది. ఇట్టిజాతిని పునరుద్ధరింప వలయుననిన శిల్పసాహిత్యములను, సంగీత నృత్యములను అభివృద్ధిలోనికిదీసికొని రావలయును. ఆంధ్రుల హృదయ రాజ్యమందు స్థాపించియున్న యమృతవాహినిని వెల్లివిరియవలయు చేయవలయును. అప్పుడు నృత్యము బ్రారంభమగును. అది విశ్వ నృత్యమందు శృతిగలసినప్పుడు, బాలగోపాలుడు ప్రత్యక్షమగును. అంతటితోడ జాతికి బుధనవిముక్తిగలుగును.

ప్రణయకుమారి .

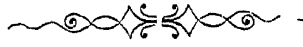
[అధికార్ల నూర్యనారాయణరావుగారు బి. యే., బి. యల్.,]

లిత లలితమా గాన మంజుల రవంబు
మృదుల సుకుమార హస్తంబు మీటుచుండ,
పారవశ్యంబుచే జేయి జారవిడచు
వీణియను బూని కళ్యాణ వాణితోడ
మధురముగ బాడె ప్రణయకుమారి యోర్తు
పాటచే మబ్బుగ్రమ్మెనె భావవీధి?
ముసుచుకొని పోయె రాగిణి ముద్దునొము!
కన్ను గవను నిర్మల బాష్పకణము లురలె

పాటతెచ్చెను మదికిఁ దుపానుగాలి?
దూరంపు జూపు కన్నులఁ జేరుకొనియె
మెరయు కన్నుల కన్నీరు కరుగుచుండె,
రెప్పలిడకుంట తెల్పెను హృదయచింత
చెలియ హృదయానరగిలిన చింతయెఱుమె.
వనిత మదిలోన నుండెడు వగపడేమొ,
వంతతోడ 'ప్రియా' యను పలుకొకండె
సెలగె నన్నట్ట గళరవంబులకు నడుమ ॥

సంఘము - భార్యాభర్తలు:

(క . వి శ్వ నా థ చ య ను గా రు .)

ప్రేయసీ!

రెండు వత్సరములయినది-నిన్ను వీడి. దుఃఖపూరితమగు నీయుత్తరములనంచుకొన్నాను. ప్రత్యుత్తరము వ్రాయకుండుటవలన నీకు మిక్కిలి కష్టముగ నుండు నను విషయమును నేనెరుంగుదును. దుర్భరదుఃఖమున మునిగియున్నటుల భావింపు చున్నాను. నేనునీవిరక్తి భాజనుడనగుచున్నాననియుదోచుచున్నది. కానియేమి చేయుదును? భగవద్విధాన మనుల్లంఘనీయముగదా?

నీమంచిచెడుగులు నాతోడ బంధింపబడినవి. వానిని వేరు పరచుటకు వీలులేదు. అకస్మికముగ నిన్ను ఎదలి బిచ్చమెత్తుకుని జీవించుమని చెప్పి వెడలి తిని. ఆవిషయము నొక విధముగ భావించిన నాకును మిక్కిలి కష్టముగనే యున్నది? అందువలననామీద నీకు విపరీతమగు కోపము గలుగుట సహజము. మనము మానవాతీతులము గాముగదా- మంచిచెడుగులను సమమాగ తలచి భరించుటకు. మానవసులభమగు దుర్బలత్వమువలన నీవు నాప్రయాణమును పలువిధముల నిరోధించియుంటివి; బ్రతిమాలితివి: చెప్పిచూచితివి. కాని ప్రయాణనంజేమి? నీకాశాభంగమాయెను. మనోక్షోభ నొందితివి. కాని యిందు నాతప్పేమి యున్నది? నామనో విషయమును నీకు తెలియజెప్పి తిని. కాని నీవు సరిగ గ్రహించలేదు. అందువలన నీకు దుఃఖము గలుగుచున్నది. అయినను నాప్రయాణమును ముగించుకొని త్వరలో ఎచ్చుచున్నాను. అప్పుడు ముఖస్థముగ మాటలాడుకొన వచ్చును. నీకుత్తరము వ్రాయనలయునని దలంచితిని. కాని యేమి చేయుదును? కలము సాగకుండెను. అందువలన శేపని యెల్లుండియని యనుకొనుటతోడ కాలము గడ

చినది. చినర కిప్పటికి బుద్ధి కుదినది. కలము సాగినది. కాని చెప్పదలచిన విషయమును సరిగవ్రాయ గలనో లేదో యనుశంక వొడముచున్నది. అయినను నామనోభావమును వెల్లడించుటకు బ్రయత్నించుట యందు లోపములేదుగదా?

మనము భార్యాభర్తలము. ఆశాపూరితలోచనముల కంపిత హృదయమున నీవునాచేతిని బట్టుకొనిన శుభముహూర్తమును నీవెప్పుడునుమరువవు. నాకెప్పుడును మరుపునకురాదు. అగ్నిహోత్ర సాక్షిగవివాహమైనప్పటినుండియు మనలో మనకెట్టి భేదములు లేవను మాట సత్యము. అప్పటినుండియు సమస్త కార్యముల భారమును మనము సరిగ నిర్వర్తింపు చుంటిమి. ధర్మార్థ కామమోక్షములను చతుర్విధ పురుషార్థముల యందు నీవునాకు సహధర్మిణివై యుంటివి. అంగులన మనమొనర్చు ప్రతికార్యమునకు మనమిర్వరము బాధ్యులముగ వర్తింపు చుంటిమి. కావుననే నొనర్చు కార్యాకార్యముల గూర్చి నీయెదుట యెటి దాపరికము నుండరాదు. ఏలయన, మనము అభిన్నులము. ఇందున కగ్నిహోత్రుడే సాక్ష్యము.

హిందూసంఘమునందుస్త్రీ పురుషుల కభేదత్వ మేర్పడి యది క్రమ క్రమముగ వికసించెను. కాని దాని చరిత్రను మాత్రము సరిగ చెప్పజాలను. హిందు సంఘ మేర్పడి నప్పటినుండియు స్త్రీ పురుషులకు సమానస్థలమున్నటుల దోచుచున్నది. లోక కల్యాణమునకును, సంఘస్థితికిని పురుషులతోబాటు స్త్రీల యాంతరంగిక సహాయ మత్యవసరమని గ్రహించి యుండిరి. అందువలన స్త్రీ పురుషుల మధ్యనుండు న్యవధాన మంతర్హితమాయెను. స్త్రీ పురుషునితోడ

సమముగ నడచుచు క్రమేన్నతని బొంది యభిన్నత్వమును గాంచెను. స్త్రీలయంతర్ని హితముగు శక్తిని గమనించిన కొలదిని పురుషుడు స్త్రీని సన్మానింపుచుండెను. అప్పటినుండియే నాయక నాయకల కలయిక మొదలగు విషయములు సాహిత్యమునందగ్రస్థానమును వహించెను. శిల్పములకు లక్ష్యమాయెను. గాయకుల విషయమునే బాడకొచ్చిరి. ఇంతయేల? మానవకోటి యితహిసమే నూతనరూపమునుదాల్చెను. శర్తనిందను సహింపజాలక భార్యతృణప్రాయముగ శరీరమును త్యజించెను. ఆశమమును మాపునధరించి యామెభర్త తన్మయుడై పిచ్చివానిని బోలి పృథ్వీయంతయు ప్రదక్షిణ మాచరించి యోగనిద్రితుడాయెను. విశ్వాస ఘాతకుడగు పరమదుర్మార్గుడొకడు భర్తనుచంపి యాతని శరీరమును ముక్కలు ముక్కలుగ ఖండించి దేశమందంతటను విరజిమ్మ, సాక్ష్యమతల్లి యగు నాతనిభార్య భర్త విరహమునకు తాళజాలక పిచ్చిదానిని బోలి మైమరచి దేశమంతయు తిరుగుచు ఆశరీర శకలముల నేరుకొనజొచ్చెను.

దంపతులు పరస్పర మాత్రసమర్పణ మొనర్చుకొని నప్పటినుండియు వారిసంబంధము ఇహలోకము నతిక్రమించి పరలోకమున గూడ స్థిరమాయెను. ఏననినైనను భర్తగత్యుక్తాలము భావించి మనస్సునందు సానమొసంగినయెడల నాతడే పతియనియు, మరియొకనిని పతిగ తలంచుటగూడ మహాపాతక మని స్త్రీ తలంప జొచ్చెను. మనసంఘము నందిట్టి భావము వికసించిన కొలదిని సావిత్రీ దమయంతి మొదలగు సాక్ష్యమతల్లి లావిర్భవించిరి సావిత్రీదేవి సత్యవంతుని యాయుర్దాయము ముగియుచున్నదని యెరింగియు నాతనినే పరించెను. అట్లుపరించుట కామె కెట్టియాటంకమును గలుగలేదు. ఇటులనే దమయంతి దేశతలనుగూడ గణనచేయక నలని వివాహమాడియుండెను. నలనివివాహమాడిన వారు సర్వవిధముల బాధింతురను విషయము దమయంతికి తెలియనిదికాదు. అయినను చలింపలేదు. కావుననే సావిత్రీ

దమయంతులు భారతవర్షమందలి స్త్రీలకు లక్ష్యమందున్నారు.

భార్యయందు నిస్వార్థభావము వికసించిన విధముననే భర్తయందుగూడ నిస్వార్థభావముపరస్పరులమాయెను. కాని భార్యతుల్యముగ భర్తయందు వికసించెనని చెప్పటకు ఎలమపడదు. భార్యను వెంట నిడుకొని భర్త సమస్తవిధ కర్మల నాచరింపుచుండెను. అందువలన భార్య కత్వంత గౌరవముగలుగుచుండెను. భార్యా విహీనుడగు వాడు యజ్ఞాదికర్మల నొనర్చునట్టి యధికారమును కోల్పోయెను. సహధర్మిణిని వెంటనిడుకొని యాధ్యాత్మిక కర్మలను లేక లౌకిక కార్యము లొనర్చుట సామాన్య విషయము కాదు. ఇందువలన నార్యసభ్యతయందు స్త్రీకి యుత్తమాసనము లభించెనని సుస్పష్టమగుచున్నదిగదా!

దంపతుల యందెట్టి భేదమును లేదు. వారిర్వురభిన్న హృదయములు. కేలముదేహములు మాత్రము భిన్నము. ఈభావము క్రమేన్నతని గాంచినకొలదిని భార్యభర్తల బంధన మీ జన్మయందే కాక జన్మజన్మాంతరములయందుగూడ, చిరస్థాయియాయెను. కావుననే భర్త దుర్మార్గుడయినను భార్య “జన్మజన్మాంతరములయందీతడే భర్తయగుగాత.” అని నిరంతరము భగనానుని ధ్యానింపుచుండును. కాని భర్తగూడ నీవిధముగ నొనర్చుచుండునని మాత్రము స్ఫులముగ జెప్పటకు వీలులేదు.

దంపతుల శరీరములు వేర్వేరయినను వాహిక మూర్తిగ భావింపబడుచున్నారు. అందువలన ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వములో పించి యిద్వరదేహము లర్థములగుట వలన నీరెండునుగలసిన దేహమె పూర్ణదేహముగ బరిగణింపబడెను. ఇదియపూర్ణత్వము ఇట్టి కలయికయే వ్యక్తిత్వము. ఈభావమే సంఘమందలి ప్రతికార్యమందును గన్పడుచున్నది. ఇందువలననే సంఘరక్షణకు నేపథ్య- ఇర్వురుభాగ్యులు. భర్తకు ధర్మమైనదే భార్యకుగూడ ధర్మము. భార్యగృహమునను రాణి;

గృహకృత్యముల నిర్వహింపుచుండును. ఛర్తగృహము నెలుపలి కార్యముల చేయుచుండును. ఛర్తయారా ఙ్గించుదేవుని భార్యయారాఙ్గించును. కాని భార్యకు పతియే ధైవము. అందువలన పతినే యారాఙ్గింపు చుండును. ఈవిషయమును విని నప్పుడు శ్రీని బానిసగ జేయుట కేర్పడిన విధానమిది యని ప్రభుమున మన మునకు నోచును. విచారించిచూచినయెడల నిట్టి దరఖ ప్రాయమునకు తావులేదు. ఏలయున, ఛర్తయొనర్చు సాధనభజనలకు భార్య సహాయము చేయుచుండి ఎల యును. అందువలన భార్యకు నిష్కామకర్మ ఫలముల భింపుచున్నది. ఛర్తతో సంబంధించిన పూజాపున స్కారములు భార్యకులేవు. కలయంచై నను, కల్పనయందుకాని మరియొకటి కానరాదు. “ఒక శ్రీ, నేను ఛర్తనైన విడతునుగాని గురువును వీడ నఁను.” అని నాకొకమిత్రుడు చెప్పెను. అమాట విని నప్పుడు నాకాశ్చర్యము గలిగినది. నేటి వ్యక్తి గతమగు స్వేచ్ఛలన నిట్టి మాటలు ఇతరదేశముల యందు వచ్చిన రావచ్చును. కాని హిందూ స్త్రీ నోట యిట్టిమాట వచ్చుట శోచనీయము కదా?

హిందూదేశ మందలి దంపతులకు ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వములేను. దంపతుల కలయికనలననే వారికి వ్యక్తిత్వము గలుగుచున్నది. ఛర్తకంటెను గురువున కగ్రస్థాన మొసంగ ఎలయునని తలంచుట భారతీ య సభ్యతకు విరుద్ధ విషయము; అపితకరము. స్వాతంత్ర్యమును నార్జించుకొనవచ్చును. కాని యిట్లు కాను. దంపతు లిద్వరకు స్వాతంత్ర్య ముండ వలయును. ఇరువురును గోరవచ్చును. ఇట్టి స్థల మునకాను. ఆవిషయమును సంఘమునుబట్టి నిర్ణయించు కొనవలయును. మనము సాంఘిక జీవులము- అందు వలన సంఘ సంబంధమగు బాధ్యతలను నేవిధముగను విడనాడుటకు వీలులేదు. ఈవిషయమును గూర్చి తరువాత విపులముగ ముచ్చటెంతును.

అశ్రమ చతుష్టయమందు గృహస్థాశ్రమము సగోష్ఠ్యవృత్తి మైనది. ధర్మసాధనకు దీనితో తుల్య

మగు అశ్రమము మరియొకటిలేదు. అందువలనే మన దేవలి లందరు గృహస్థులు. బ్రహ్మచారి కాని, సంసార నిరక్తుడగు దేవుడుగాని లేడు. పితా మహాడు సత్వగుణ ప్రధానుడు. ఆయన భార్య నామధేయము సావిత్రి, లేక గాయత్రీ. విష్ణుమూర్తి లక్ష్మీ దేవిని వీడి యుండనే యుండదు. నిరంత రము సృశానముల యందే దిరుగుచు, సంహారమేనియ మిత కార్యమై ఛస్రము కపాలమాలలే యాధరణ ములుగా గలగిన శివునిభార్య యన్నపూర్ణ. ఇంక యేల త్రింశతోటి దేవతలు గృహస్థులు.

దేవతలు గృహస్థులగుటకు కారణమేమి? గృహస్థాశ్రమమే ఒకద్వికాసమునకు మూలము. ఒక ద్వికాసమునకు భగవానుడు శ్రీపురుష రూపమున విడివడి నాడని వినుచున్నాముగదా? ఒక్కపురుష సృష్టితోడనే భగవానుడు తృప్తి నొందలేదు. అట్లు తృప్తి చెందినయెడల శ్రీని సృష్టింపవలసినయావశ్యకత యే యుండదుగదా? గృహస్థాశ్రమమే యుండని యెడల మానవకోటి యభివృద్ధి నొందుటకేవీలులేదని దోచుచున్నది. పశుతుల్యులమై యుండియుండుము. సుసభ్యత నేత్రములకుగోచర మయ్యెడిదే కాదు.

మానవకోటియొక్క స్థితికి గృహస్థాశ్రమము సహాయకారి. అందువలననే దీనికింత గౌరవము. భార్య ఛర్తలిద్వరు స్వాధ్యరహితులై పరస్పర మొకరిమీద మరియొక రాధారపడుటయందే గృహ స్థాశ్రమ ముత్పన్నమైనది. ఇదిప్రకృతి సిద్ధము. దంపతులిద్వరు సమముగ సంసార భారమును మోయుచుందురు. అందువలన నీయాశ్రమమం దిద్వరు సమానులు. సమానాధికారులు. వీరి యందు కొద్దిగొప్పలులేవు. దంపతులిద్వరు గలసి యొక్కటియేజీవి. ఒక్కజీవి ద్విరూపముల దాల్చి కర్తవ్య కార్యముల సరిసమానముగ నిర్వహింపు చుండును. సమానమగు బాధ్యతనుగలిగి యుండును. కావున గృహస్థాశ్రమాభివృద్ధి కిరువు రభివృద్ధి నొంద వలయును. ఇందొకరియున్నతి యదార్థమగు యున్నతి కాదు. శ్రీపురుషులిద్వరుసరిగనభివృద్ధిగాంచియోగ్యత

నాజ్ఞించు కొనినయెడల నాశ్రమము సుభకరమగును. ఇరువురి కలయిక సార్థకమగును. అప్పుడా దంపతులు గాంధీదంపతులబోలి లోక హితకరమగు దేవతలుగ బరిగణింపబడుదురు. భార్యా భర్తలిరువురు యోగ్యత మొదలగువానిని ధర్మసంగతముగ నార్జించుకొనవలయు ననుటవిధి. ఈవిధి మల్లంఘింపరాదు. ఉల్లంఘించిన పాప గ్రస్తులగుదురు. ఈవిధి ననుసరించినయెడల పుణ్యమూర్తులై విరాజిల్లెదరు. కావుననే భార్యాభర్తలిరువురు సహధర్మిలు.

నీవునాకు సహధర్మిణివి. నా సకల కార్యములయందు సహాయురాలవు. నిన్నువీడి నేనొకయడుగైనను ముందిడుటకు వీలులేదు. ఏలయన నీవు నా కర్థాంగివి. నీవు నాయందు గుప్తముగ బ్రవహింపుచున్నావు. నేనునీయందు గుప్తముగ వెలుంగుచున్నాను. మనమొక స్థలమున నున్నపుడు మనయందలి గుప్తమూర్తి ఘోర నేత్రములకు గోచరముగా కున్నను హృదయమందు జాగరితమైయుండును. ఆమూర్తిని మరచుటకేరికిని సాధ్యముకాదు. సమస్త కార్యములయందును, వేశలయందును మన యందా మూర్తి పరిస్ఫుటమై యుండును. అందువలన లోకముగ గలిగిన నీయెడ బాటునందేమయిన సత్యము గలదా, భ్రమకాదా? అట్లుజరుగుట యసంభవము. అస్వాభావికము. ప్రకృతివిరుద్ధము. విరుద్ధమగునది యెట్లు ఘటెను? మనయిర్వరి భౌతిక దేహములు దూరమై

పండ్రెండుమాసములైనవి. నాకువిడిపడి నటులేలేదు. ఆలోపము గాన్పించుటలేదు. కాని నీతోనుగాంచి. నేనును దుఃఖింపకరెప్పుకున్నది. దుఃఖింపకుము. లోకము విచ్ఛేదమునందుసత్యములేదు. అంతరంగిక విచ్ఛేదమే నిజముగు విచ్ఛేదము. హిందూ దంపతులయందు ఓట్టి విచ్ఛేదము గలుగుట యసంభవము. ఈ విషయమును నీకు బోధించియుంటిని. రామమ్మ విషయమునుగూర్చి నీకు తెలియజెప్పితిని. ఆమెభర్తను హృదయమందు గాంచలేదు. అందువలన భర్తధర్మమే తన ధర్మమనితలచి కర్మసాగర మందోలలాడుకున్నది.

మనయందోకే మూర్తి విరాజిల్లుచున్నది. ఆసజ్జీన మూర్తి యొక్కభావ్యా ప్రకాశమే మన మిర్వరము. ఓక్కమానవుడుకార్య సాఫల్యముకొరకు తననుతానురెండుగ భాగించుకొనుచున్నాడు. నీవు గృహకృత్యముల చేయుచున్నావు. నేను వెలుపలి కార్యములు చేయుచున్నాను. మనమిర్వరము పరస్పర సహాయ మొనర్చుకొనుచున్నాము. నన్నువీడి నీవు నిలువజాలవు. నిన్నువీడి నేనునిలువజాలను. మనము దంపతుల మైనప్పటినుండియు నీధర్మ విభాగము నంగీకరించితిమి. ఇప్పుడావిషయమున తోభ నొందుటవలన బ్రయోజనంబేమి? నీవుకల్పిత దుఃఖమున తలక్రిందులగుచున్నావు. నేను నాకర్తవ్యకార్యము కొరకట నున్నాను; కర్తవ్యక్రమముడనుకాలేదు. నీ యర్థాంగమును పాపపంకిలమున ముంచలేదు. ఏల దుఃఖించెదవు?

భగవద్గీత . ౧౧

(యోగ వ్యాఖ్యానము)

(౧౦)

శ్లో॥ యద్యచ్ఛేతనపశ్యంతి ।

లోభోపహత చేతసః

కులక్షయ కృతం దోషం

మిత్రద్రోహే చ ఫాతకమ్॥ ౩౨

కథం నక్షేయ మస్మాభిః ।

పాపాదస్మాన్నివర్తితుమ్

కులక్షయ కృతందోషం

ప్రపశ్యద్భిర్జ్ఞానార్దనమ్॥ ౩౩

శ్లో॥ కులక్షయే ప్రణశ్యంతి

కులధర్మాస్సనాతనాః

ధర్మనష్టే కులం కృత్స్న

మధర్మోభి భవచ్యుతమ్॥ (౪౦)

తా॥ కులనాశనము సంభవించినప్పుడు చిరకాలమునుండి పరంపరగా నాచరింపబడుచున్న కులధర్మములు నాశనము నొందును. అట్టి యాచారములు నశించినయెడల కులమంతయు నధర్మమున బ్రవర్తిల్లును.

కులధర్మమననేమి? జీవుని స్వాభావిక ధర్మము. బ్రహ్మాండమునంతను చుట్టియున్న మహాశక్తి నే ధర్మమందురని యిదివరకు చెప్పియున్నాను. అశక్తి దేహరూపమగు తుద్రబ్రహ్మాండమును ధరించియున్నది. దానినే కులధర్మమని చెప్పదురు. ఇదియే యాకర్షణ శక్తిలేక ప్రణవమును విషయమును నిదివరకే చెప్పియున్నాను. సూర్యుడు స్వీయశక్తి ప్రభావమువలన పృథ్విని ధారణచేసినటులనే పృథ్వితనపై నుండు వస్తువులను నాకర్షించి నిలుపుచుండు విధముననే ప్రణశక్తి జీవాత్మను జీవాత్మదేహమును ధారణచేయుచున్నది. కులక్షయమనగా యింద్రియములు మొదలగునవి నిర్మూలంపబడినయెడల మనమాకులధర్మము నుండి విచ్యుతుల మగుదుము. అత్మను ఇంద్రియాదులే బాహ్య ప్రకృతితోడ సంయుక్త మొనర్చి యుంచును. ఇంద్రియాదులు వినష్టమగుటవలన సంగమము నాశనమగును. శబ్దస్పర్శరూపరస గంధములు మొదలగువానిరూపమున బహిఃప్రకృతి కులము

తా॥ రాజ్యమునందలి పేరాసచేత మనస్సుచెడిన వారుగాన ఈ దుర్యోధనాదులు స్వకులక్షయముచే కలుగు దోషమును మిత్రద్రోహముచేనగు ఫాతకమును నెంచువారుగాకున్నను జనార్దనా? కులక్షయమువలన కలుగు దోషమును పరికించునట్టి మనమీపాపమును పరహరింప నుపాయము గానక పోవుటెట్లు?

ఇంద్రియముల నిర్మూలనంబొనర్చుటవలన కులక్షయమగు నను శంక సాధకుని మనంబున బుట్టుట యుక్తి సంగతము. వ్యానహరికార్థమందు జ్ఞాతి వధవలన మిత్రవధయు కులక్షయమును సంభవించునట్లే యాగికార్థమందు ఇంద్రియాది రూపమగు వానిని వధించుటవలన కులక్షయముగలిగి తీరును. కులమనగా తుర్వింశతత్వములే ప్రకృతి. అత్మ ప్రకృతి నవలంబించియుండుటవలన ప్రకృతికి కులమను పేరువచ్చినది.

ప్రధమావస్థయందు నేననునది పరిపూర్ణముగ వికసించుటకు ప్రకృతిలేక ఇంద్రియముల ప్రయోజనము మిక్కుటమని యిదివరకు చెప్పియున్నాను.

సందులేక జీవభావాపన్నాన్వయము ప్రతి ఫలంపడు. ఆ కులధర్మము నాశనమగును. మనము జీవభావాపన్నులమై ప్రకృతి గర్భమందున్న విషయమును గూర్చి యొకింత ముచ్చటించెదన.

ఒక్క మహత్తరమగు ఆకర్షణశక్తి ద్వారమున బ్రహ్మాండము లన్నియు చుట్టబడియున్నవని యిదిగర కేచెప్పియున్నాను. జీవుని సంస్కారములు ఇంద్రియముల ద్వారమున విలసిల్లి శబ్దస్పర్శరూపరస గంధ రూపమున బ్రహ్మాండమున లేక బాహ్యప్రకృతిని నుపభోగింపుచుండును. అనగా బాహ్యప్రకృతి యింద్రియముల ద్వారమున జీవసంస్కారములయందు ప్రతిఫలించి శబ్దస్పర్శరూపరస గంధముల రూపమున వికసించును. ఈ శబ్దస్పర్శరూపరస గంధములు గూడ ప్రణయము యొక్క (ఆకర్షణశక్తి) రూపాంతరములు. ఇవి కులధర్మరూపమున జీవిని యహర్నిశలు ధారణ చేసియుండును. వీని సత్త్వాలననే మనము నేను, అనుదాని నుపలబ్ధి నొందుచున్నాము. జీవుని దేహరూపమగు మాతృమందిరము, వాని ద్వారముననే రచింపబడుచున్నది. మరియు నవి మాతృపూజకు పాదానములైయున్నవి. వీని నుండి విమృతముడగు సాధారణ జీవుడు, తన యస్తిత్వమును తానుపలబ్ధిగాంచజాలడు. కావున ప్రణయము యొక్క రూపాంతరసమూహములను జీవుని పక్షమునకు లధర్మములని పేర్కొనియున్నారు. అద్దపు కలపుపుల్లను నూర్చునికేసి త్రిప్పి చూచినయెడల, దానియందు నూర్యాలోకము సప్తవర్ణవిశిష్టమై గన్పడును. అటులనే జీవుని సంస్కారములయందు విరాటమగు ఆకర్షణ శక్తి ప్రతిఫలితమై శబ్దస్పర్శరూపరస గంధాది రూపమున ప్రతి ఫలంపుచుండును. మన యింద్రియముల నిర్మాతలనం బొర్చుకొనినచో శబ్దస్పర్శరూపరస గంధాది రూపమున ప్రబలమగు శక్తి ప్రవాహము వచ్చి మనల నాకర్షింపలేదు. మనల విరాటమగు

సిస్టుప్రీతోడ సంయుక్త మొనర్చి లేక పట్టుకొని యుండజాలను; ధర్మము నష్టమగును. ఈ విధముగ ధారణ చేసియుండుటకలననే యాకర్షణశక్తికి ధర్మమను నామము నచ్చినది. ఇంతకంటెను విఫలముగ జెప్పుటకు యత్నంతును. ప్రణయము (ఆకర్షణశక్తి) భవనములనున్నటిని యోతప్రోతభాసమున పరిష్కావితమై యాకాశగంగా రూపమున ప్రవహింపుచున్నది. ఆ కులశక్తి యొక్క యాకర్షణ శ్రీవాహము, సంస్కార రూపమగు ఉపకూలము (గట్టు) నలన నంబుట్టినచు బొందుచు, కాలరూపమగు మహోద్ధమని జటాజాలముల క్షేదించుకొని యనంతకాలము నుండి బ్రవహింపుచున్నది. సంస్కార రూపమగు ఉపకూలమువలన, ఆ కులప్రవాహము ప్రతిఘాతమును బొంది శబ్దస్పర్శరూపరసగంధములను తరంగ భంగిమములతోడ విశిష్టించున్నది. సాధకులూ సముద్రముకడ కేగి యందలి జలమును దోసిలితోడ దీసి భగవాను నుద్దేశించి నూజలమును తీరిగి నముద్రమునందు బోయుచుండునటులనె, జీవులొప్పవాహ జలమును వేరు పరచి చూత్మపూజ యొనర్చుచుందురు. ఆకాశగంగ ప్రత్యేకములు వ్యాపించి బ్రవహించుటకలన దానిని త్రిధారా, లేక త్రిపథగా, యని నుడువుదురు. సురధుని భాగీరథీ భోగవతీయును మూడు నామధేయములు కల్పితములు. స్వాము, రజస్సు, తమస్సులేక జ్ఞాన, శక్తి, కర్మల రూపమున ప్రవహింపుచున్నది. అందువలననే దీనికి త్రిప్రోతమను పేరు వచ్చినది. అనంతకోటి జీవరాసుతీ లీగంగయందు కంఠమువరకు మునిగి కరాంజుల నింపుకొని త్రివిధముల బ్రవహించు ప్రవాహమును పరిదర్శన మొనర్చుచున్నది. తటోగుణ రూపమగు సోతమందు నమజ్జితులై యుండు జీవమండలి కరాంజులియందు శబ్దస్పర్శరూప రసగంధాది భోగములను గైకొనుచున్నవి అందలననె పాతాళమందు బ్రవహించు

దానికి భోగవేషమును నామమువచ్చినది. రిజోగుం
స్రోతమందు నిమగ్నమగు జీవమండలి యాప్రవాహము
నుండి శబ్దస్ఫర్శరూప రసగంధములను అదృష్టము లేక
భాగ్యఫలముగ దలంచి కరాంజలి నిండునటుల గైకొ
నుచున్నది అందువలననే మర్త్యలోకమున దీనినామ
ధేయము భాగీరథి. సత్వస్రోతమందు జీవమండలి
యాప్రవాహమును సమృతి ప్రవాహ రూపమున
గ్రహింపుచుండుట వలన దీని నామధేయము సురభు
లేక యమృతప్రదాయనీ యన బరగుచున్నది.
జీవుడా! ఒక్కగంగా ప్రవాహము క్రోకోకముల
యందు త్రివిధముల పరిగ్రహింపబడుచున్నది. శబ్ద
స్ఫర్శరూపరస గంధరూపముగు తరంగ సముదాయ
మును కొందరు పభోగ్యములని గ్రహింపుచున్నారు.
స్వయముగ భోక్తలగుచున్నారు. కొందరు కర్మఫల
ములేక యదృష్టమని దలచి యందుభోగ సుఖమును
గాంచక విరాటశక్తియొక్క తరంగములని యను
వించుచున్నారు. దానినుండి దప్పించుకొని
ఉద్ధృతృష్టిని సంపాదించుటకు యత్నించుచున్నారు.
కొందరాశబ్దస్పర్శాది తరంగములు ఆమరపురమందలి
యమృత ప్రవాహమని దలచి ఆమరనాథుడగు మహా
శ్వరుని మృత్యుంజయ రూపమున నుపలబ్ధి నొంది
యమరత్వమును బొందుచున్నారు. లేక మృత్యుం
జయులగుచున్నారు.

జీవుడా! నీవు చివరచెప్పిన విధమున ఆకాల
గంగాకేసిచూడుము. శబ్దస్పర్శరూప రసగంధముల
తోడ ఆకాశగంగా ప్రవాహము సంస్కార రూప
మగు నీకులమందు బ్రవేశించి తరంగ భంగములసృజిం
పుచున్నది. అదిభోగమైనను భోగమని దలచి
గ్రహింపకు. కర్మఫలమైనను నిరాశ నొందకుము.
దీనినమృతమని దలంపుము. అమృత ప్రవాహమందం
యమృతవాని శబ్దస్పర్శ రూపరసగంధ యుక్తమగు
యమృతాంజలియని భావింపుము. ఉద్ధృతముఖమున
మృత్యుంజయుని పదకమలముల యందర్పింపుము.

ఆప్పుడు స్రోతము ఉద్ధృగతి నొందును. ప్రవా
హమునబడి మృత్యుంజయుని పద పద్మముల
జేరుగవు ఉపకూలమును వీడి కులమును గలియుచువు.

ఇదియే కులధర్మము. ఈవిధముగ జగన్మోగ
మును దర్శించుటయే మన సనాతన ధర్మము. ఇట్టి
జగన్మోగముల నుపలబ్ధి నొందని యెడల సంస్కా
రరూపముగ ఉపకూలమునం దిటునటు తిరుగుచుం
డవలసినదే కాని, ప్రవాహము ఉద్ధృగతి నొందదు.
అట్టిది గోచరముకాదు.

ధర్మములు లేనియెడల నమృతస్వాదన
పొందగలముని దలచి, యూర్ధ్వస్రోతము నను సంధాన
ముచేయు నంతవరకును, ఉపకూలమందే యుండవల
యును. అందువలన నాకులమును నాశనముచేయుటకు
వీలులేదు. అట్లు నవ్వుమొనర్చునెడల సనాతన కుల
ధర్మము వినవ్వనుగును.

ధర్మము నవ్వుమొనను లేక సంస్కార జని
తమగు ఇంద్రియరూపమైన ఉపకూలము భంగ
మొనయెడల గలుగునది ధర్మనవ్వుమేకాదు. ఒక్క
ధర్మనవ్వుమేయైన యెడల జీవునకు పరితాప ముండదు.
ధర్మమునవ్వుమైన యెడల అధర్మము నచ్చి చుట్టుకొనును.
ధర్మమృతమైన వాడధర్మమునకు కబళము కాక
తీరదు. మహాస్రోతస్వీనియందు జీవుడు స్థిరముగ
నిలుచుండజాలడు. ఉండిన యూర్ధ్వమందు, లేకుండిన
క్రిందనుండక తెప్పము. గతి యేదియో యొకచోటు
నకు లాగితిరును. వెలుతురు చీకటి, సుఖదుఃఖములు
సంతోష విషాదములు, పాపపుణ్యములు, ధర్మాధర్మ
ములు, మొదలగువాని యందున్నంతకాలము గతి
యుండి తీరును. పాపపుణ్యములు, ధర్మాధర్మములు
లేవను స్థితికులమును జేరినగాని సంభవింపదు. అందు
వలన యింద్రియములు, లేక సంస్కారరూపముగు
ఉపకూలమునందు ధృఢముగ నుండవలయును. ఉద్ధృ
తముఖముగ స్రోతస్వీనిని గాంచనంతవరకు ప్రవాహము
నందు భాస్విజాలవు. అందువలన తల్లిరచించిన యిసు

కతిన్నెలమీదనుండి ప్రవాహముకొర కెనుదుచూచుచుండుము. అట్లుండని యెడల ధర్మము నవ్వమగును. అధర్మము నిన్ను చుట్టుముట్టును. పాతాళలోకమున బ్రవహించు భోగవతీ ప్రవాహమున మునుంగుచువు. అనేకదినంబులు మునుగుచు జేలుచు ప్రవాహమునంటి యుండు నిసుకతిన్నెల దిరుగుచు మనుష్యరూపమున నిండియి సంబంధమగు నుపకూలమునకు దిరిగివచ్చెదవు. భోగవతీ జలముల నీది భాగీరథీజలముల నేడు భాసిల్లుచున్నావు. కర్మమయమగు భాగీరథీ కూలమును కర్మక్షేత్రముగ గాంచుము. కాని భోగవతి యొక్క భోగమయ కూలమని నిరసించునగు. సురభునీ కూలమును జేరుటకు బ్రయత్నించుము. ఇంత పరకును మనకు ఊర్ధ్వముఖమున బ్రవహించు ప్రవాహము గనుపడలేదు. నిమ్నముభియగు కల్లోలస్రవంతి యందుబడి యలసి సాలసి కూలమునుమాత్రము చేరగల్గితిమి. ఇట్టి సితియందు సాహసముతోడ జలప్రవాహమున దుమికెన మునిగి పాతాళలోకమును జేరుదుము. కావున రాత్రింబవళ్లు జాగ్రత్తగ మెలగవలయును.

ఇదియే కులధర్మము. తంత్రీశాస్త్రములయందు వీని ఆచారపద్ధతినే కులాచార మందురు. ఇడా, పింగళ, సుషుమ్న, యనునవి తాంత్రికనామములు. ఉపకూలమునే యాజ్ఞాచక్రమందురు. సహస్రార మనకులము. నిమ్నాధికారియగు సాధకుడు ఆయాజ్ఞాచక్రమును చేరగల్గిన యెడల దానియందుండి యార్థవీ సోత్తమును నిరీక్షింపుచుండవలయును. కాని నిమ్నాధికారి యాజ్ఞాచక్రమును చేరగల్గినను నధిక కాలమచ్చుటనుండజాలడు. భోగవతీయొక్క యాకర్షణవలన గ్రింది కాకర్షింపబడును. భోగక్షేత్రమందు బడిపోవును. యాధాప్రకారముగ జగదోభగములందు మత్తుడగును. ఈవిధముగ నాజ్ఞాచక్రమును జేరుచు గ్రింద పడిపోవుచు దిరిగి తిరిగి చివరకు నాచక్రమందు స్థిరముగనుండగల శక్తికల్గును. అప్పుడూర్ధ్వసోత్తమును నిరీక్షింపుచుండనమర్తుడగును. ఒక్క సాధకుడేకాదు.

ప్రతిమానవుడును ఆజ్ఞాచక్రమును స్పృశింపుచు దిరిగి క్రిందకు వచ్చుచుండును. మానవుడైన నొకకార్యమును నిర్వహింప గల్గెనని నాజ్ఞాచక్ర స్పృశలేక నాకార్యము జరిగెనని దలంపజనదు. ఏకార్యమొనర్పవలయునన్నను మనోమయ క్షేత్రమందు లేక నా యాజ్ఞాచక్రమందు నొకింత సమాధి గల్గితీరవలయును. కావున ప్రతికార్యమును యోగిమని ధానింపుము సమస్తకార్యములందును షటంగ యోగము నిర్వర్తింపబడుచుండును. ప్రతికార్యమందును, ఆసనము ప్రాణాయామము, ప్రత్యాహారము, చారణ ధ్యానము, సమాధులనునవి యున్నవి. ఈయారు సోపానములును లక్షితములగుచున్నవి. ఈయారు సోపానముల వ్యతీతముగ నేకార్యమును నిర్వహింపబడజాలదు.

ఏకార్య మొనర్పవలయు నన్నను కిర్రోప యోగమగు ఆసన - పాశాయామ - ప్రత్యాహార ధారణ - ధ్యానములు గల్గినపిమ్మట సమాధి గల్గిననే కార్య సాఫల్యమగును. నీవు వ్రాయదలచిన యెడల, పరుగెత్తు చున్నటులగాని, పోట్లాడు సమయమున నున్నటులగాని నిద్రించు చున్నటులగాని, శరీరమండిన యెడల నీవు న్యాయజాలవు గదా? కావున వ్యతిరేక సాంగమగు పద్ధతిని నీవు గూర్చుండ వలయును. అట్లు గూర్చుండుటనే యాసనమని గ్రహింపవలయును. అనగా కార్య సానుకూలము కొరకు గరియగు విధమున శరీరమునుంచుకొనుటను ఆసనమందురు. విశేషకార్యముల కుపయోగ పడునటుల నిశ్వాస ప్రశ్వాసలను సుయమమొనర్పుటను ప్రాణాయామ మందురు. మననుండి శ్వాస యెప్పుడును నొకే విధముగ బ్రవహింపదు. భుజించునప్పు డొకవిధముగదు, నడచునప్పుడు మరియొక విధముగను, నిద్రించునప్పు డింకొక విధముగను భక్తిభావముపొంగునప్పుడు వేరొక విధముగను వెల్వెడలుచుండును. ఏలయన, మనోభావము మారిన కొలదిని శ్వాసగూడ మారుచుండును. కావున నట్లు మనో

భానము ననుసరించి బ్రవహించు శ్వాసనే ప్రాణా యామమందురు. ఈశ్వరచింతనము కొరకు లేక సమాధికొరకు శ్వాసప్రశ్వాసల నియమబద్ధముగ నొన ర్చుటకు ప్రాణాయామ మందురు. కావున వ్రాతకు వీలగునటుల గూర్చుండినటులనే శ్వాసను వాయుట కుపయోగకరముగ నుంచుకొనుటను, ప్రాణాయామ మందురు. ఇటులనే ప్రత్యాహార ధ్యానధార ణలు మొదలగువానిని గ్రహింపవలయును.

ఏ కార్యమును నిర్వహింపవలయు ననినను ఆజ్ఞా చక్రమును స్పర్శించి తీరవలయును. యోగ విషయమును వ్రాయునప్పుడు దీనినిగూర్చి సవిస్తరముగ విస్తరించెదను.

ప్రకృతితోడ సంయుక్తమై యుండినియెడల కులధర్మమునుండి విచ్యుతుల మగునుమనియు, వెంట నే యధర్మము మనల చుట్టుకొనుననియు చెప్పియు న్నాను. ధర్మహీనతయే యధర్మము. ధర్మమగు కార్యముల చేయకుండుటవలన నధర్మము సంభవిం

దని యనేకులు తలంపుచున్నారు. కాని యది సత్యముకాదు. అధర్మ కార్యములొనర్చుట వలన అధర్మము గలుగును. “ధర్మము,, నాచరింపకుండు టయే యధర్మమను విషయమును మరువజనను. ధర్మమును ధ్వంసముచేయు అధర్మకార్యము నొన ర్చుటవలన అధర్మము చుట్టుకొనునను విషయమునెల్ల రంగీకరించెదను. కాని ధర్మజనకమగు కార్య ములు చేయకుండుట వలన అధర్మము వాటిల్లనను విషయమును సాధారణముగ ధారణజేయురు. మన యందు విశుద్ధమగు సాత్వికాంతురములు ప్రచ్ఛన్న ముగ నున్నవి. ధర్మజనకమగు కార్యము లొనర్చు చుండినయెడల నవి క్రమక్రమముగ అభివృద్ధినొందు చుండును. అధర్మజనక కార్యములొనర్చినను లేక, ధర్మజనకమగు కార్యములు చేయకున్నను, మనయందలి యాసాత్వికశక్తి వికసింపదు. మరియునది బంధింపబడి జడముగ బరిణమించును. ఈయశంక వలననే యర్జును డీక్రింది విధముగ బ్రక్షింపు చున్నాడు.

ద రి ద్మ ని యా కాంక్ష .

(ఉ. ల క్షీ నా రా య ణ గారు .)

౧

నాకు గావలసినది యత్యల్పము. నాకుమించిన దానిని నేను కోరుటలేదు. ఎక్కువయవసరమునులేదు. భగవానుడను గ్రహించి మహామూల్యమగు ప్రాణము నొసంగియున్నాడు. ఆ ప్రాణమును నిలుపుకొనుటకు తగినదిచాలును. రెండుపూటల కడుపునిండ తినుటకు కూడు దొరికినత్యప్తి. గంజిదొరికిననుసరే. ఇదేనాకు గావలసినది. నేనడుగునది యిదియే. నేనునడచుటకు సిద్ధముగ నున్నాను. ఎంతదూరమైనను నడచుటకు వెనుదీయను. సంతసముతోడ నడచెదను. కానియెప్పుడు గూర్చుండియుండజాలను. అందువలన నేమైనసుఖమున్నదేమో నాకు తెలియదు. సోమరులై యుండువారలు సుఖము నెరుంగరని పండితులు చెప్పుచుందురు. ఉదరపోషణకొరకు కదల మెదలక గూర్చుండవలసినవారు గూడ సమయము దొరికినయిటు నటు తిరుగుచుందురు నెను పాటతిప్పల కెప్పుడు తిరుగుచుందును. నడవక గూర్చుండుటవలననే సుఖముండినయెడల యెల్లరు ఎప్పుడు గూర్చుండియే యుందురు కదా! అట్లుండరు. భూమాండల మందందరు నడచుచుందురు. నడచుటయందే సుఖమున్నది. కావున నేను నడచుటకు సంసిద్ధుడను. నడచుచు నెసే భూలోకమునకు వచ్చితిని. తిరిగి నడచుచు మరణించెదను. నడువవలసి వచ్చెనను భయము నాకు లేదు. నాకు కావలసినది రెండుపూటల రెండుముద్దలన్నము. అంతమత్రము చాలును. అంతకంటె మిక్కుటముగ నాకక్కరలేదు. నాయీకోరికయంద త్యాగయున్నదా?

అకలివలన శరీరము మండుకొని పోవుచున్నది. ఒక్కముద్ద యన్నము దొరికినయెడల నాహృదయమా

నందమున తాండవంబాడును. అనందనిశ్వాసము బయల్పడెను. ఇదియేగదా భుజించుటవలన గలుగు సుఖము? కడుపునిండిన తర్వాత గారెలు బూరెలు తినుటవలన గలుగు సుఖమెద్దియో నాకు తెలియకున్నది. అందువలన సుఖము లేదనుకొనెద. క్షుధానివృత్తియందే కదా సుఖము? అకలిలేని భోజనమున నానంద ముండునా? బాగుగ తిరుగనియెడల అకలి యుండదు. అందువలననే నేను తిరుగుచుందును. తిరిగినకొలది యాకలిమంట బయలుదేరును. అప్పుడు వాని కౌహుతీపడని యెడల నడచుటెట్లు? అన్నము దొరకకయుండుటవలన కడుపుమాడిపోవును. అప్పుడు క్షుధానివృత్తివలన గలుగు సుఖమునుండి వంచించబడుచును. తినుటకును నడచుటకును గల సంబంధ మిట్టిది. అందువలననే “శ్రీరామచంద్రా! పూర్తిగ తిరిగినతర్వాత రెండుముద్దలన్నమును బ్రసాదించుము. కష్టించితినును. తిని కష్టించెదను. నాకోరిక యిదియే.”

౨

ప్రపంచము నందందరు కోరుదానినే నెనును కోరుచుందును. అంతకుమించిన కోరిక నాకెప్పుడును లేదు. జీవకోటియందు మానవు డగ్రగణ్యాడుగదా? మానవులయందు ఋషులు, మునులు, భక్తులు, యోగులు మొదలగువారు ముఖ్యులు. వారు కోరుదానినే గదా నెనుకోరుచున్నాను. అనందము దేనియందున్నది. అకలగునప్పుడు తినుటయే యానందము. అందువలన నేను తినబ్రయత్నింతును. ఆరోగ్యముతోడ నడచుటయం దానందమున్నది. అందువలననే శరీరారోగ్యమును గోరుచుందును. ప్రేమించుట

యందు మిక్కిలి యానంద ముండుటవలననే నేను ప్రేమించుటకును, ప్రేమయొసంగుటకును ప్రయత్నింతును. నేను ప్రేమించువారికిని, నన్ను ప్రేమించువారికిని సేవజేయుటకు నాకానందము. ఆగువలన సేవజేయుటకు తగినవాని నగుటకు గోరుచుండును. నాపిల్లలు చంద్రకళల బోలి దిన దిన మభివృద్ధి నొందుచుండిన యెడల నెనానందింపుచుండును. వారానందముగ విహరింపు చుండుటకు గాంచిన కొలదినినాకానందము వృద్ధియగుచుండును. కావున నేను వారికిరెండుపూటల బొట్టనిండు యన్నముబెట్టుటకు యత్నింతును. వారికి మంచి బట్టల నిచ్చుటకు యోచింపుచును. నాకడుపునిండు కున్నను పిల్లలకడుపు నింపుటకు కోరుదును. నేను పస్తుండి యైనను పిల్లల కన్నము బెట్టుటకు బ్రయత్నింతును. వారికొరకే నేను తిరుగుచుండును. బాగుగ తిరుగ గలుగుటకే తినుచుండును. తిరుగుట తినుటవలన నానందమున్నదనిన యేమి? తినుట తిరుగుటయం దానందములేదు. నన్నాశ్రయించి యుండుభార్య పుత్రులు మొదలగువారికడుపునిండి, బట్టకట్టుకొనుట యందున్నది. అందువలన నేను వారికొరకు తినుచుండును. నడచుచుండును. వారారోగ్యవంతులై సునిర్మలమగు మనమున నభివృద్ధి నొందుచుండిన కొలదిని వారికెట్టి యభావములుగాని యభివృద్ధి కాటంకములుగాని కలుగుకుండు గాక యని గోరుచుండును. వానిసుఖము మొదలగునవి నాతోడ సేవసేసుకొనినదినము నుండియు నేనిట్లు కోరుచున్నాను. ఇట్లు గ్రహింపు చున్నాను.

3

కేవలము నాకొరకు నేను నడచుటలేదు. అట్లు నడచుటవలన సుఖ మేముండును? జానెడు పొట్టయెదోవిధముగ నిండును. ఒక చిన్నిగుడ్డ నొరకిన సవృద్ధి. తలదాచు కొనుట కొక కుటీర మయినను లేక తరు తలచ్చాయ యైనను కాలము గడచును. వీనికొర కంతగా భావింపను. అంతగా యాతుర

తయు లేదు. పశుపక్షులీ విధముగ నే జీవింపుచున్నవి. కీట పతంగములు గూడ నిటులనే కాలమును వెళ్లయిచ్చు చున్నవి. ఇట్లు బ్రతుకుట యందుగూడ నొక విధముగ ఆనంద మున్నది. భగవానుని యాశీర్వాదనము వలన జీవన ధారణయందే జీవు లానందమును బొందుచున్నవి. ఆనందమును బొందు చుండుట వలననే బ్రతుకుటకు బ్రయత్నింపు చున్నవి కాని యా యానంద మత్యల్పము. చాల దినము బుండు నదికాదు. దీనితోడనే మానవ జీవితము పూర్తికాదు. మానవుడు కేవలము జీవించి యుండుట తోడనే సుఖమును బొందజాలడు. మానవుడు ప్రేమించును. ప్రేమ నొసంగును. సేవ యొనర్చుచుండును. సేవను కోరుచుండును. సమస్త విషయముల (శరీరము-మనస్సు భావము) నభివృద్ధి నొంద యత్నించును. తనచుట్టు ప్రక్కల నుండువారినిగూడ వికసింప జేయుటకు పాటుపడును. మానవుడు పదిమందితోడ తిరుగుటకును, మాట్లాడుటకును, అభివృద్ధి నొందుటకును బ్రయత్నించును. అందువలన సంసారమును-సంఘమును-రాష్ట్రమును గోరుచుండును. ఇవి లేనియెడల మానవునకు జరుగదు. స్వార్థసిద్ధి యందే మానవునకు సుఖములేదు. పదార్థ సాధనయందే యాతని సుఖముండును. అతని సుఖము కేవలము గ్రహణమందేకాదు. వితరణయందు. ఇతరులకు తన నర్పించుకొని సుఖంప జూచు చుండును. మానవకోటియందందరికంటెను నెక్కుడుగ సుఖము నొందువాడెవ్వడు? నిశ్శేషముగ తనను దా నర్పించుకొనినవాడు. పరమానందమునుబొందుచుండును. తనకొరకు తాను చేయు ప్రయత్నమగుదు సుఖములేదు. ఒంటిరిగ భుజించుటవలన నంతకంటెను సుఖములేదు. అందువలన నేను పరివారము కొరకును పరిజనుల కొరకును తిరుగుచుండును. పదిమందితోడ భుజించుటకు బ్రయత్నింపు చుండును.

౪

నాకును బ్రాణ మున్నది. నాకు భూమి బొట లేకుండుట వలన ప్రేమింపబడు వారు లేరని తలంప

ఎలదు. నాకు బాంకునందు లక్షలకొలది ధనము లేనిమాట నిజము. కాని నా ప్రియజనులకు కడుపు నిండ భోజనము-బట్ట - నగ లుండవలయునను కోరిక నాకులేదా? నాకు చదువుగాదు. చదువుకొనుట కనికారము గలుగలేదు. అందు ఎలన జ్ఞాన పిపాస నాకు లేదని యెవ్వరును దలంపరాదు. నాయితీ యందు చిత్తరువులు లేవు. ఇంటిని చుట్టిన యుద్యాన వనము కావరాదు. అందువలన సౌందర్యమును గాంచి నంతనే నా హృదయమందానంద ముద్బుతమగు నను విషయమును మరువ జనదు. కుత్సిత మగునది నాకంటికి కంటకమునలె నుండును. కర్కశ స్వరము నా చెవులకు బాధను గలిగించును. విధాత యెల్లర ప్రకృతికిట్టి ప్రకృతిలే యొసంగియున్నాడు. ఒక్క ప్రాణమే సమస్త మానవులయందు స్పందిత మగు చున్నది. ఒక్క మనమే యెల్లరియందు తేజో మూర్తియై వెలుంగుటకు బ్రయత్నింపు చున్నది. ఒక్క యాత్మయే యెల్లరియందు వికసించుటకు బ్రయాస పడుచున్నది. ఒక్క మానవుడు కోరు దానినే సమస్త మానవులు గోరుచుందురు. ఒక్క మానవుని ప్రాణము బొందు ప్రయాసయే సమస్త మానవులు బొందు ప్రయాస. నవరత్న ఖచితమగు నగలను పిల్లల కలంకరించి నీ వానందమును బొందు చున్నావు. నేను నక్కపల్లి గిలకపండును పిల్లవాని చేతికిచ్చి యానందింపు చున్నాను. కుసుమముకంటె నుసుకుమారమగు నీపిల్లలు జబ్బుపడిన యెడల నీప్రాణము పరితపించు. అనశనమున పరితపించు చుండు నాపిల్లలు రోగగ్రస్త లయిన యెడల నాప్రాణము తల్లడిల్లును. మనుష్యత్వమను వీత భూమి యందు ప్రాణమను దర్బారులో ప్రేమ, స్నేహము, ప్రీతి, సేవయను రాజ్యమందు సమస్త మానవులు సమానులు. ఒక మానవుడు గోరు దానినే సమస్త మానవులు గోరుచుందురు. కాని యీ సత్యము నెల్లరు భావింపరు. కన్ను విప్పి చూడరు. అందు వలననే సంసార మందిత పాపము, విరోధము, దుఃఖము.

గీ

సమస్తదేశముల - సకల యుగములయందలి మహాపురుషులీ విషయమును కలిసికొనియున్నారు. అందువలననే వారు మోసపునియందు ధేదముచుగాంచి యెరుంగరు. దివ్యచక్షువుల ద్వారమున సమస్త ప్రాణువులయందు విరాజిల్లుచుండు భగవానునిగాంచి పలువిధముల స్థుఃస్థుతులొనర్చి యున్నారు. మహా భక్తుడగు క్రైస్తు విట్లు నుడివియున్నాడు “చివర విచారణయంద నేకుట నన్ను ప్రభూ, అని సంభాధించెదరు. కాని యప్పుడు నేను వారిని గుర్తింపజాలను. నేను క్షుధితుడనై వారిద్వారములకడ కేగితిని. కాని వారునాకు భోజనమిడలేదు. పిపాసవలన నొక గ్లాసు జలమును గోరితిని. వారునాకొక బొట్టుజలమైన నీయలేదు. నిరాలయుడనై శీతకాలము రాత్రి వారింటియందొక మూలస్థలము గోరితిని. వారు తలుపు దీసి నన్ను లోనికి దీసికొని యేగలేదు: ఈమాటలు వినిన యెడల వారు విస్మితులై యిట్లు బ్రశ్నించెదరు. “ప్రభో మీరెప్పుడు ఆకలివలన మమ్ము అన్నము బెట్టుమని యడిగినారు? దాహమువలన మమ్మెప్పుడు మంచితీర్థము నడగినారు? ” క్షుద్రాదపి క్షుద్రతమమగు సోదరులకన్న మొసంగలేదు. దాహ మియలేదు. అందువలన పిపాసితుడనగు నేను మివలన తరుమబడితిని. ఆవిషయము మీకుచెలియలేదా? ఏను క్రీస్తును క్రైస్తవులు పరమేశ్వరావతార జ్ఞానమున భజన చేయుదురు. ఆ క్రైస్తు తిరిగి ప్రతిమానవుని తన విగ్రహముగను, తనయవతారముగను భావించి యున్నాడు. మానవుని గుర్తింపజాలనివాడు భగవానుని యెట్లుగుర్తించును? మానవుని ప్రేమింపజాలని వాడు భగవానునకు భక్తియెట్లు నెరపును? మానవ దేవత యానందమును బొందనప్పుడు భగవానుని సేవ యందానంద మెట్లు గలుగును? మానవుని వీడి భగవానుని బొంద యత్నించు వానికిని భగవానునకును అనంతకోటి యోజనముల దూరముండును. భగవానునిబొందవలయుననిన మానవునివీడరాదు. సమస్తదేశ

మందలి సాధువుంగవులు యీవిషయమును నేక కంఠమున బలికియున్నారు.

౬

నేను సాధువుంగవుడగాను. భక్తియంతకంటెను తెలియదు. జ్ఞానమును విషయమేమియో యెరుగను. శేనత్యంత దరిచుగిడను. సాధారణ మానవుడను. మహాజన సముద్రమందొక గణించుటకు వీలుగాని తరంగభంగమును. భగవన్నామమును వినునప్పటి నుండియు, నామోపాసనకు గడంగి నప్పటినుండియు, భగవానుని ద్వారమున మానవుని భావించి, మానవునే భజింపుచుంటిని. నాదేవుడు సుందరులయందు సుందరుడు. ప్రతిభాశాలలయందు ప్రతిభాశాలి. బలవంతులయందు బలవంతుడు. ప్రేమికులయందు ప్రేమికుడు. అందువలననే నాభక్తిని యనంత విధముల నాకర్షించియున్నాడు. నేను కాళీ, కరాళీయందు ప్రకాశించు ప్రళయరూపమగు శక్తినిగాంచి, భయవిహ్వలుడనై కపాలమాలినిని బిలచుచున్నానని దలంపజనదు. కాళీయందు, మాతృమూర్తిని సందర్శించి, తల్లీ, తల్లీ, యని పిలచుచున్నాను. నెనల్లాహో అగ్గరనుటవలన మానవున కతీతమును నిరాకార ప్రభువును బిలచుచున్నానని యనుకోనకుడు. అతడు నిరాకారుడు. మానవుడు గాడనుమాట నిజము. మానవాకారము ఈదేహమందు బ్రకాశింపుచున్నది. ఈదేహమునకు గోగములున్నవి. ఇది కుల్లిపోవును. ఇట్టిదేహము భగవానున కెట్లుండును? మానవునకు భ్రమప్రమాదములు, ఈర్ష్య ద్వేషములు, మానాభిమానములు మొదలగునవి యున్నవి. మానవుడు మృత్యువున కధీనుడు. అందువలన పరమ ప్రభువగు పరమేశ్వరుని మానసికరూప కల్పనకు చోటియను. అట్లొనర్చినయెడల మహాసాప మొనర్చినవాడ నగుచును. కాని మనఃఖోదా మనకు ప్రభువు. మనశాహన్ మే అనంతకాలమునకు ప్రభువు. నేనాతనికి నిత్యదాసుడను. ఈప్రభుదాగు సంబంధ మధ్యమున మనుష్యత్వ భావము వికసింపుచున్నది. ఈభావము నాశ్రయించి

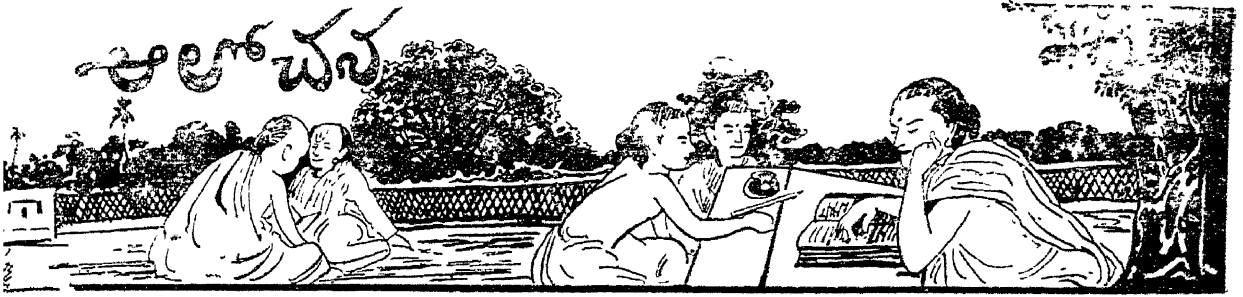
యే ప్రభువునకు సర్వస్వమొసంగి నేవజేయుచున్నాను. ఈమానవి భావాశ్రయము వలననే ప్రభువును బంధువుగను ప్రియతమునిగను భావించి భజనచేయుచున్నాను. నేను చిరదినములుగ నాప్రభువునందు మానవునియనుసంధాన మొనర్చుచున్నాను. అజ్ఞానమున నన్వేషణ మొనర్చితిని. జ్ఞానమున నెదకితిని. కాని ప్రయోజనం బేమి? లభింపలేదు. నేను మానవుని సరిగ గుర్తింపలేదు. అందువలన దొరకలేదు.

౭

తనను తానుగాంచలేదు. తలమీదమణి తలమీదనే యుండును. దానిని మరచి సర్వము పరిపరి విధముల పరువిడుచుండును. అటులనే మానవుడు తన్ను దానుమరచి సంసారమం దంతటను పరిభ్రమింపుచుండును. ధనికులు ధనగర్వమునను, దరిద్రులు దారిద్ర్యమువలనను, జ్ఞానులకు జ్ఞానజ్యోతివలన చక్షువుల సంధికార గ్రమ్ముటవలనను ధార్మికులు ధర్మాభిమానమువలనను, తమనుదాముమరచుచున్నారు. తనను దానుగుర్తింపజాలనివాడు భగవానుని యెట్లుగుర్తింతును? నేను నాదేవతను గోరుచున్నాను. ఈనేత్రములతోడనే నాదేవతను గాంచయత్నింపుచున్నాను. నాదేవతతోడ నేను ప్రత్యక్ష సాంగత్యమును వాంఛింపుచున్నాను.

౮

మానవులయందు కొందరు గొప్పవారలై భగవానుని బిలచుటను మరచుచున్నారు. కొందరతి సామాన్యులు భగవానుని ధారణచేయజాలకున్నారు. నేనీ కొద్దిగొప్పలు సమానమగుటను వాంఛించెదను. అప్పుడుగాని భజనకు సమభూమి యేర్పడదు. ఈయాకాంక్షయందు పెద్దలయందఱుమాత్రమైనను అసూయలేదు. చిన్నలయందు నిర్లభ్యములేదు. వీనియందు నాదైవమును బొందవలయునను అకాంక్షమాత్రమున్నది. ఈబీదవాని యాకాంక్ష యెప్పుడు పూర్తియగును?

ముస్త పాకములు పాపా కిలాఫతును తలకిందులుగ నొనర్చెను. అందువలన మహమ్మదీయ జగత్తంతయు ఊబిల్లు చున్నది. ఆరబ్బు - మిశరు - మొసతూ - మియా - సిరియా - పర్షియా - అఫ్ గె - స్థానములయందు జరుగుచున్న యాందోళనమునకంతము లేదు. వారు కిలాఫతుయొక్క కూన్య పీఠమును తలకింపజాల కున్నారు. ఈ సంక్షోభము భారత వర్ష మందలి మహమ్మదీయులను గూడ కలవరపరచుచున్నది.

* * *

భారతీయ మహమ్మదీయులను కిలాఫతు సమస్య ఘోరత రతమో నిద్రనుండి మేల్కొల్పినది. దానిని సాధించుట కనేక విధముల యత్నించిరి. మహత్తర త్యాగ మొనర్చిరి. ఆశలు సఫలమైనవని యనుకొనుచుండ నిరాశ కలిగినది. ధర్మ విశ్వాసమునకు భంగము వాటిల్లినది. వీరింతవరకును కేంద్రముగ దలంపుచున్న ధర్మ పీఠ మంతర్ధాన మైనది. ఇందువలన ధర్మమునే కేమెవలంబనముగ దలంచి కాలము గడపుచున్న మహమ్మదీయ సోదరులవిచారమున కంత మెచ్చుట?

* * *

కిలాఫతు వలనను, కమూల్ పాపాయొక్క దుర్జయ శక్తి సామర్థ్యము వలనను మహమ్మదీయ ప్రపంచము కన్ను దెరుచెననుట సత్యము. స్వవిషయముల వర్తమాన కాలమున కనుగుణ్యముగ మార్పుకొని సర్వవిధముల నభివృద్ధి నొందుటకు వారెల్లరు బ్రయత్నింపు చున్నారు. ఈ సందర్భమున భారత వర్షీయ మహమ్మదీయుల కర్తవ్యమేమి? ప్రపంచమందలి మహమ్మదీయుల పురాతన భావము లంత

ర్హితము లైనవి. నవీ నోత్సాహమున భవిష్యత్కాలమునకు తగిన సంఘవ్యవస్థలను - రాష్ట్రములను - నిర్మించుకొనుచున్నారు. స్త్రీల స్వాతంత్ర్యమును గమనించి న విషయము ముఖ్యము. వారికి స్వాతంత్ర్య మొసగుచున్నారు. మంత్రపదవి యందొక స్త్రీ యున్నదని నుడివి నప్పుడు ప్రపంచమునందు సంతసింపనివారుండరు గదా? ఆ ప్రయత్నము భారతవర్ష మందలి ముసల మానులయందుగూడ లీలగ గోచరమగుచున్నది. కాని యది స్ఫుటము గావలయును. ధర్మ జగత్తునకు హద్దులు లేవు. ఆటంకములు లేవు. సముద్రములు దాటవలసి వచ్చినను, కొండల నెక్కవలసి వచ్చినను నెక్కవచ్చును. కాని మహమ్మదీయుల దృష్టి వారు నివసించు దేశమునందే నిలువలయును. అదియే కేంద్రము గావలయును. అప్పుడే హిందూ మహమ్మదీయ సఖ్యత - హిందూ మహమ్మదీయ శాంతి నెక్కు పార్సీ క్రైస్తవుల యైక్యదృష్టితో గూడిన జాతీయత - దానితో గూడిన రాష్ట్రము మొదలగునవి యేర్పడును. భారతజాతి మహత్తరమగుజాతీయగును. అది శౌర్య సాహసోపేతమై మానవజాతీయందు సరి సమానస్థాన మాక్రమించి జగత్కల్యాణ మునకు దోడ్పడును. హిందూ దేశీయ మహమ్మదీయ క్రైస్తవ పార్సీ జైనలకు ముక్తి గలుగును. కాని యింగ్లండు ముక్తి క్రైస్తవులకు ముక్తి నివ్వజాలము. ఆటలనే టర్కీ ముక్తి మహమ్మదీయుల విముక్తులు నొనర్చుజాలదు. అందువలన గలుగవలసి నంతఫలము భారత మహమ్మదీయులకు లభించినది. మిగిలినది స్వప్రయత్నముమీద నాధారపడి యున్నది.

* * *

చుహమ్మదీయుల విజయనివాదమునందు వెల్లడిన మహామంత్రమేమి! జాతీయ భావమేగదా! ఇది ఎరకు జాతీయభావము ధర్మాంతర్గతమైయుండెను. పాశ్చాత్యదేశములయందు ధర్మవిహీనమైయుండెను. కాని యాజాతీయభావము— మానవకోటియంగదూర్భతమై పొంగిపొరలుచున్న జాతీయభావము ధర్మరహితమైనదికాదు; ధర్మసంగతమైనది. దేశవిరహితమైనదికాదు. దేశమునంతద్భక్తముగ చేసికొనినది. అందులన వ్యక్తిని వీడిన సంఘమునకుగాని, సంఘమునువీడిన వ్యక్తికిగాని, దేశమును గమనించని ధర్మమునకుగాని, ధర్మమును గమనించని దేశమునకుగాని లోకకళ్యాణమునువీడిన దేశమునకుగాని దేశకళ్యాణమీడిన లోకకళ్యాణమునకుగానితావులేదు. అందువలన వ్యక్తి-సంఘము-దేశము-ధర్మము-మతములకిదివరకు రక్షకములైయున్న బంధనములు తెగి సహస్వయమేర్పడుచున్నది. ఈమహాసమస్వయమందే మానవకోటికళ్యాణమిడిమిడియున్నది. మానవవికాసమున్నది. ఇదియే మానవకోటియొక్క హృదయమును డి యమృతప్రవాహరూపమున బయలుదేరుచున్న నూతనయుగము. భగవద్గీత. ఒక్కమారు బ్రదర్శింపబడినది తిరిగి పునర్దర్శింపబడను. ఆట్లు బ్రదర్శించబడినయెడల నాశనముకాని వికాసముకాదు. ఆవి మానవుడు దాటిన సోపానములు.

* * *

ఇదివరకు మానవకోటి తీవ్రమగు న్యతిరేకపథమున నడచినది. న్యతిరేకముగ నడువనిది సమస్వయముకాదు. తన్ను దాను చెలిసికొనజాలనివానికి జగత్తెట్రుగును? మానవకోటితోడ ధృఢసంబంధమెట్లుగలుగును?

నేడు మానవకోటియందు సేహ్నాభావము నృద్ధియగుచున్నది. దానిని మానవసౌభ్రాతృత్వమందురు.

మానవసౌభ్రాతృత్వముకొరకే వేలకొలదివత్సరములనుండి న్యతిరేకసాధన జరుగుచుండెను. ఈసాధనయందుక్తనను లబ్ధపొందినవి. జాతులున్నయమైనవి. కొనియిక వానికి తావులేదు. ఆమార్గమంతరించినది. వానితోడ మానవులయందుండు కల్పితముగు అంతరాయములు నశించినవి. మానవునిదృష్టి మానవకోటియొక్క మధ్య బింగువునందు లగ్నమగుచున్నది. అందువలననే తనమీద తాను, తనదేశముమీద తాను నిలచి జీవించుట స్వధర్మమనిదలచి; జాతులు—ధర్మములు—మొదలగువానికి చెందిన సమస్తమానవులు వ్యక్తిత్వమును గాపాడుకొనుచు సమన్వయమునుబొందు ప్రయత్నమందున్నారు.

* * *

మహమ్మదీయ ధర్మ మొక ముఖ్యమగు ధర్మము. భూవాండమందంతటను సిధ్ధార్థాలంబులున్నారు. వీరియందున్యతిరేక సాధన మిక్కుటము. ఆసాధనకొరకు తృణప్రాయముగ ప్రాణముల నర్పించెదరు మహత్తరమగు నీ జాతిని భగవానుడు కదలింపుచున్నాడు. మూసయంగు బోసి కరిగింపుచున్నాడు. ఆమూసమండి శోడశ కళాపూర్ణమగు చంద్రధ్వజముతోడ నూతన తుర్కీరాజ్య ముద్భవించినది.

ఇప్పుడు వారియందు కొద్ది గొప్పలు లేవు. నేరినిసచులుగ భావింపరు. తాము సచులుగ భావింపరు. సచులుగ భావింపబడుట కంగీకరింపరు. స్త్రీపురుషులెల్ల గు సమానస్వాతంత్ర్యమున సౌభ్రాతృత్వమున ధర్మమంత ర్భుక్తమైన జాతీయ భావమున మాతృపూజకు పాపాయనముల కర కమలముల యందుంచుకొని విశ్వమాతృమందిరముకేసి పరుగిడు చున్నారు. కమాలు పోషా జయ జయధ్వానము లానర్చుచుందుమహామహులున్నారు. భారత స్వర్ణమందలి చుహమ్మదీయ సోదరులారా! మనధర్మమేమి?

ఆంధ్ర కర్తా గారములిమిపెద్ద గుంటూరు

(1913) సం॥ ఇండియాకంపెనీల చట్టము ప్రకారము రిజిస్టరు చేయబడినది.)

ప్రాప్టిస్ స్థానేట్టుమొట్టు జాయింట్ స్టాక్ రిజిస్టరుగారివద్ద దాఖలు చేయబడినది.

మూలధనము **5,00,000** రూపాయలు.

12 వేలపేర్లు దరఖాస్తుకాబడినవి. స్థలముకొనబడినది. పేర్లు మొత్తమువసూలు

కాగా నేపని ప్రారంభింపబడును.

వాటాలు, **50,000** లు. వాటా 1కి రు 10 లు మాత్రమే సొమ్ముకొను నొక్కసారిగా

చెల్లించనవసరములేదు. దరఖాస్తుతో 1 రూపాయిన్ని, మంజూరు అయినతరువాత రు 5 లున్న పిచ్చుట రెండేసి మాసములకు తక్కువకాని వ్యవధితో దఫాకు రు 2 లు చొ॥ మూడుదఫాలు గాను వసూలుచేయబడును. సామాన్యస్థితిమంతులగుచే అవకాశముండుట కిట్టి సులభమైన ఏర్పాటు చేయబడినది నూరుభాగములు పుచ్చుకొన్నవారు డైరెక్టరుపదవికి అర్హులు.

—♦ డైరెక్టర్లు ♦—

1. నడివల్లి వెంకటలక్ష్మీనరసింహారావు పంతులుగారు ఎం. ఏ. ఎల్. ఎల్. బి. బాక్—
ఆల్-లా; ఏజాటు కలకత్తా రాయకట్ ఇండస్ట్రియల్ బ్యాంకు, గుంటూరు బ్రాంచి ప్రొప్రియిటరు, మ్యూనిసిపల్ చైర్మన్, గుంటూరు.
2. పొతకమూరి వీరబ్రహ్మయ్యగారు, ప్రొప్రియిటరు, పి యిం, పండితఅండ్ సన్స్ గుంటూరు.
3. మోతే నారాయణరావుగారు, జమీందార్, ఏలూరు.
4. బాకురుపండా వెంకట రమణమూర్తిగారు, జమీందార్, విశాఖపట్నం.
5. మోతే నరసింహారావుగారు, జమీందార్ ఏలూరు.
6. గడ్డె వెంకట్రాయుడుగారు, బ్యాంకర్, భూస్వామి, గుంటూరు.
7. శంకర వెంకట్రావు పంతులుగారు, ఎల్. ఎం. అండ్ ఎస్. గుంటూరు.
8. రుద్రవరపు కాశీపతిరావుగారు, ప్రొప్రియిటరు, గుంటూరు.
9. నూకా వెంకటరత్నంగారు, మచ్చుటు బ్యాంకరు, అండు డైరెక్టరు తెనాలి. వెంకటేశ్వర రయిస్ మిల్లు, గుంటూరు.
10. నేరెళ్ల వెంకటసుబ్బారావుగారు, మర్చంటుఅండ్ బ్యాంకరు, గుంటూరు.
11. పన్నాల వెంకటకృష్ణమూర్తిగారు, బ్యాంకరు భూస్వామి. గుంటూరు.

(1) ఒక ఫౌండ్రీని నిర్మించి, అందు ఐరన్ కాస్టింగు (ఇనుము కరుగుట మోల్డింగు (ఆచ్చలు వేయుట) సైజింగు, ప్లేయినింగు, సాయింగు రైపింగు క్రాస్ కట్టింగు (మూలకోయుట) మైటరింగు బాయిటింగు, రిపెంటింగు టంటింగు, గ్రూయింగు, పాలిషింగు, టర్నింగు డ్రిల్లింగు సాప్టింగ్ మొదలగు పనులను చేయుటకు కావలసిన యంత్రములను (మెషీనరీ) యేర్పరుచుట (2) ఇనుము వుక్కు ఇత్తడి మొదలగు లోహములను కలపలను కొనుట అమ్ముట వాటిలో పని ముట్లను తయారు చేయుట తయారు చేసిన వాటిని ఆన్మాట (3) మంచములు కుస్తీలు ఇనుప పెట్టెలు పలక కమ్ములు సంప్రదికమ్ములు పటాలు సోడా మెషీనులు తాళములు చాకులు కత్తెరలు బ్రష్సులు పాతలు పూటెక్ వెన్లు చగయిరాలు చేయుటకు (4) బుగారు వెండి రేకులు తీయు మెషినులు రాములనారు లక్ష్మీహనుమంతుడు మొదలగు మహానీయుల విగ్రహముల దిష్కెలు మొదలగు నవి నిర్మించుట (5) మిషనులతో సున్నము గానుగాడించుట పుంగుళూరు పెంకులు చేయుట, టైపు పోతపోయుట.

ఈ పరిశ్రమము లాభకరమైనదా కాదా యని సందేహించినవారు ఇంగ్లాండు, ఆమెరికా, జర్మనీ మున్నగు దేశముల భాగ్యస్థితులను గమనించినచో దీనియందు ఉత్సాహము గలుగక మానదు. మనదేశమున తాతాకంపెనీవారి లాభములను గూర్చి వినియేయుండును, మన ఆంధ్ర దేశమున నిదియొక నవీనమైన పరిశ్రమము. ఫ్యాక్టరీలు, షిల్లులు కొల్లగానున్నవి వీటికిన్ని టీకి సామానులు సప్లయిచేయుటకు నెన్ని ఫౌండ్రీలు స్థాపించినను లాభము రాకలదు అన్ని పరిమలకంపెనీ పరిశ్రమ యందెక్కువ లాభము రాగలదని, గొప్ప యింజనీయరుల యభిప్రాయము ప్రస్తుతము మన దేశమున నట్టి ఫౌండ్రీలు లేకుండుటచేచిన్న మేకు దగ్గరనుంచి యితర దేశములపై నాధారపడి ధనము గోల్పోవుచున్నాము మనదేశమున నిట్టి పనితనము, నట్టి శిల్పవిద్య కుదురునాయని కొందరు సందేహించుండురు అవకాశములు లేక వేలకొలది శిలవిద్యాధికులు మన దేశమున హింసస్థితి యందున్నారు. అట్టివారికిందగిన ప్రోత్సాహ మిచ్చిన యెడల చేయరాని దేదియు లేదు. మనము తగినంత పి. యమ్. పండిత అండ్ సన్స్ కంపెనీవారు ఈ కంపెనీకి మేనేజర్లుగా నుండుటవలన వివిధములగు శిల్పములను నిర్మించుటకు సుచి మార్గము యేర్పడినది. ఈ కర్మాగారమునందు ధనము వెచ్చించిన కొలది లాభము చేకూరును.

ఇందున పాలుకు 100 లకు సుమారు రు 50 లాభము రాగలదని అంచనా వేయబడినది. గాన ధనాధికు లెల్లరు దీనిలో వాటాలు త్వరితముగ పుచ్చుకొన గోరెదము.

బ్యాంకర్లు!— రాయల్ ఇండస్ట్రీయల్ బ్యాంక్ ఆఫ్ కలకత్తా, గుంటూరు బ్రాంచి మేనేజింగు డైరెక్టరు—

నడింపలి వెంకట లక్ష్మీనరసింహారావు పంతులుగారు ఎం, ఏ, ఎల్, ఎల్, బి.

రిజిష్టర్డ్ ఆఫీసు:—గుంటూరు

బ్రహ్మశ్రీచిలకమర్రి లక్ష్మీనరసింహము పంతులుగారి పుస్తకముల
 నెట్టు రూ 15-14-0 లువిలువగలది మార్చి ఆఖరువరకును రూ10
 లకే ఇయ్యబడును

శ్రీపాసుగంటిలక్ష్మీనరసింహారావు పంతులుగారి సాక్షి నాలుగు భాగములు,
 వారి యితరనాటకములు మావద్దదారకును.

భీష్మప్రతిజ్ఞ:-కర్త-మల్లాది సూర్యన్నారాయణ శాస్త్రి. చక్కని శాస్త్రనాట
 కము. వెల రూ0-12-0 లుమాత్రమే.

అద్భుతవంగుపరిశోధక నవలలు

కన్నపుదొంగ చేయు సాహసకృత్యము లత్యద్భుతములుఒక దానిని మించిన దుండ
 గము మరియొకటి. ఇట్లే కథ యంతయు అనేకవిధములైన చిత్రవిచిత్ర
 ములతో నిండియుండును. వెల 0-12-0

పగటిచుక్క పీని సాహసము వర్ణింప నలవికాను ప్రతివిషయమును ముందుతెల్పియే
 చేయుచుండును. అన్నియు నద్భుతములే. ఒకదానిని మించిన సాహసము
 మరికటి, అన్నియు నిజమే-ఈమూటి కథయు ఒకదానికొకటి సంబం
 ధించిన పాటు దేవునికొక. కథ అత్యద్భుతము చదు
 వరులకే విశదము, వెల 0-12-0

రెండవభాగము వెల 12-0

ఆగ్నిరాముడు—0-10-0 ఇదియును నవలయే ఇందలి కథ విశేషము రామచంద్ర
 పురంతాలాకాలో సుమారు పది సంవత్సరముల క్రితము అద్భుత పు యంతనములలో
 విపరీతపుచర్యలు —యెప్పుడు కనివిని యెరుగనివి —చేసిన ఆగ్నిరాముని కథయే !!

శాస్త్ర నాటకములు		చ రి త్ర లు		న వ ల లు	
అనసూయ	0-12-0	సంగీతజగజ్జోహిని	1-0-0	గాంధీచెరసాలఅనుభవము12	
సంపూర్ణభారతము	1-4-0	శ్రీరామనిర్యాణము	0-8-0	చిత్ర రంజనదాసు	0-8-0
కీచకవధ	0-10-0	సతీతులసి	1-4-9	ధీరేనివైద్యము	0-2-0
పీష్యనారాయణరావు	0-12-0	కనక సేన అనుకనక	1-0-0	గోఖలే	0-8-0
బొబ్బిలి	1-0-0	భక్తకబీరు (తార	1-0-0	అగోగ్యదిగ్దర్శని	0-10-0
సావిత్రి	1-0-0	బుద్ధనాటకము	0-0-0	బొబ్బిలి వచనము	0-2-0
చింతామణి	1-0-0	పాదుకాపట్టాభిషేకం	1-0-0	మహాప్రభువు	0-12-0
				నారాయణశీర్షనలు	0 2 0
				ధరణికోట	1 4 0
				యుగంధరవిజయం	2 0 0
				కర్ణ సామ్రాజ్యము	1 0 0
				తేజసింగు	1 0 0

అణాబిల్లి పంపినచో క్యాటలాగు పంపబడును.

కె. యల్. యన్. సోమయాజులు
 గోదావరి బుక్కుడిపో రాజమండ్రి

లోద.

ప్రీలకుకొంగు

బంగారువంటిది.

గర్భాశయరోగ నివారిణి.

12 బౌను 1-3-0 లు 6 బౌను 10-0 లు

కేసరిపట్టణం, ఆయుర్వేదాషధశాల

ఎగ్మూరు, మద్రాసు,

బాల్యేన బాలాం సంప్రాప్తం
భార్యాం మాంసహంకారీణాం *

బాలాం అనుపదమునకు పిన్ని వయస్కురాలని పీరియర్థము. రాముని విషయములో 'బాలా' ద్వారక వన్యోయం' అని జెప్పిన దానికి పదియాశే స్థలము బాలు డని చెప్పుచునుగాన రాముడు పదియారేండ్లకు తక్కువ వయస్కుగ అవాదనియర్థము జెప్పినాయి వ్యాఖ్యాతలు "బాల ఆహ్లాదకాద్యర్థాన్ తేషాం డిశ్యతే కథ్యతే" ఈసిద్ధాంతము స్త్రీలపక్షమున చెప్పగూడదాగాన బాలాం అనగా పదియారేండ్లకు పిక్కువ వయస్కురాలనియే యర్థము చెప్పవలెను. ప్రాథమకం త్రూర్వదక స్త్రీలపక్ష బాలదశ. దీనినిబట్టి భర్తతో మాత్రరాని వయస్కురాలని దెప్పటకేమైన ప్రమాదము చూపగలరేనా మనస్యస కర్తలు?

"పతి సంయోగ సులభం సయోగ్యస్తాం మే షితా" అను వాచ్యమునకు వెలమిటితోగలయుటకుదగిన వయస్కుల దానినిగాజూచి అని యర్థము స్పష్టముగా గనిపించుచున్నది. పతిసంయోగమునకు దగినవయస్సు స్త్రీలకే! పండ్రెండేళ్లుపైనా? లేక అంతకు లోపున బానివాహమైన తిర్వాత ఆయాధ్యతు వెల్లిన తోడనే యెవరి భర్తలతో వారు స్వేచ్ఛగా విహరించి నటు 1. 77. 16 లో జెప్పబడియున్నది.

"తేమిరే మునితాం; సర్వా భర్తృభిన్నవతారహా"
(అందరు ముదంబు వారల నేకాంతమున
జమతమ కాంతలం గూడి క్రీడించుదుండలి.)

29వ శ్లోకములోని రామస్తు సీతయా సార్థం విజహార
బహూన్యయాన్" *

(రాముడును అనుకూలంబగు మనముగలిగి నీత
యంగు మనసునెలిపి యాచిడ మనస్సునందు దాసును
సెలకొని పెక్కు ఋతువు లామెతోడంగూడి విహరిం
చుచుండెను.)

* V. 26. 1. ఆధోమఖముఖీ బాలావిలస్తామపవ
క్రహే, యిచ్చటకూడ 'బాలా' అనగా పిన్నవయ
స్కురాలనియేయర్థము చెప్పగూరేమో.

ఋతువులని దెప్పటకు తారణ మొక్కా
తెయిగ్లు ప్రానియున్నాడు. అయో ఋతువులకు దగిన
భోగోప కరణములతో భోగి ముత్యవించినారని తెలి
యదగినది.

ఇట్లు వివాహమైన వెంటనే భర్తతో గావున
ముజేసినట్లు స్పష్టముగా గిన్నించుచున్నమా శ్రీవ్యాస
కర్తయు వివేచి లల చేల చేసిరో వారు జెప్పినట్లు వివా
హమునాటికి నీత కేడేండ్లకి యున్న యెడల ఆప్యడే
రహస్యమును శ్రీనిమిత్తే! ఆ గాఢమువులను దగి
నట్లు విహరించు తెల్లు?

ఇది సవ ప్రాచుర్యానముగానకన్యలకు వివాహ
ముచేయు కలనాటికబట్టి యాదాతలకుండు తిరుమిలు
'మహానంధ్ర' ప వివాహమునైన వెంటనే అర్చివారిం
డ్లలో పదని వేరునున్నాగా స్త్రీలకు వివాహాని
విధానమలలయి భర్త సద్వసుండి యగ్నిసింఘు బుద్ధికిం
చియున్నాడుగాన విన్నవించునచ ఆపదలలకు వివాహ
ముచేయున దినదని వ్యాస భర్తలు జెప్పినారు. ఇట్లు
యెవరైనా వియ విన్నవించు నెప్పుడలరా!

"నైవాహికోవిధి స్త్రీకాం సంస్కారో వైవాస్మత
పతినేవాగురావారిగ్గృహ్యార్థ్యే" శబ్దేనగా
అని పిక ప్రమాదము జూపినారు. దీనియర్థమే
మోగమనింప నలసియున్నది. 'నైవాహికోవిధి' అను
పదములకు యిక్కడ లగుండు బగుదున్న చిన్నసిల్లల
వివాహములేయని అర్థముచేసినారు. అదేనిజమైన
యర్థమైన యెడల పతినేవా మొదలైన గృహోపచార
ములుచేయుతెల్లు? 'వైదికస్మృతి' ఆకాశ వేదములలో
జెప్పిన నైవాహికోవిధి వివాహకర్మయే స్త్రీలకు బరిగే
ముఖ్యసంస్కారము. వేదములోనూ యిట్లే జెప్పబడ్డది.
(అధర్వణవేదము I. 14. 2) నివాహ సంస్కారముజరుగ
నిదియేగృహస్థులు చేయుకర్మలకు స్త్రీలపనికిరారు. వేద
ములోజెప్పిన విన పంకర్మయును ఈనాడు జరుగుచు
న్నపిల్లల వివాహమున్ను యొక్క టియేదనియర్థముజేయు
గూడదు. అదే అర్థమైన వివాహమైనప్పటికిరజస్సు

గాని నిల్లలను పితృకర్మలయందు యేలచేయి
చేసుకొనినప్పుడు తిష్టతైవవారు అట్టినిల్లలచే భుజించు
చేలకృత్యములను ధర్మములను చేయుటకు వివాహమైనప్పు
టికి కన్యతైవవారు నివేదించ బడినట్లు ప్రస్తుతాచారి
మువల్ల గన్పించుచున్నది. ధర్మశాస్త్రములో కాచా
రమువల్లనే న్యక్తమగును. కావున తైవస్వరత్నోకము
లోనున్న పివాహమునకు నిర్యాణలో భాగమగునట్లు
చిన్నినిల్లల వివాహములని యర్థము గాదు.

నేడములలో జెప్పిన వివాహాలోపభీగవాస్తీయక
జెప్పిన ప్రధమ సగస్కారము? అవేదములో యెట్లు
చెప్పబడియున్నదో చూతము. ఆధర్వణవేదము III. 13.
లో స్త్రీలపయోక్తనమున్నుగాగా కేవివాహమునెయ్యె
నని మాత్రమేమున్నది గాని యిన్ని సంవత్సరముల
ప్రాయముగాగానే వివాహముచేయవలెనని జెప్పలేదు.
యుక్తవయస్సుగా కేవిచుర్రగున అనే మునుష్యుని
బడిన మార్పు వివాహమును బట్టిలివిన మనాత్మము
న్యక్తమగును. వివాహాన్ని అంతయు మగిసితవాతీరాత్రి
యే ఎఘావయల సంధానముజరిగియున్నది. VII. 36.
“సంతోష మౌదయముతో మంచముచెక్కము. ఈ
ర్తనసంతాపమున్ను VII. 37. గావునయుక్తవయస్సున గా
రావూ. ను నములో జెప్పినదికనియోగ ములభంబయి.
అనియెను. అనగా రజస్వల ఆయన పిమ్మట యనిగాని
అయిచ్చెము గాదని స్పష్టమే. సంధానమైన మరునటి
యమనములపురుషుడు స్త్రీని యిట్లుబిలువెను. “నేను
పురుషుడను. నీవు స్త్రీవి. నేను ఋషిని, నీవు వాక్య
మును. నేను ఆకాశమును, నీవు భూమిని. కాన పుట్టబోయె
నిల్లల తలితండ్రులు గా మనము కలసియుండిము” వివా
హముగాని పురుషులు వివాహము చేసుకో కోరెదను.
విస్తార దానములను చేయువారు కొమార్తెనుకోరెదరు.
యెమ్మన అయిశ్వర్యము కొరకు వశించని శక్తిగలవా
రమై మనమిద్దరమూ కలసియుండము, (ఆధర్వణవే
దము VI. 71. 72) రజస్వలామముందజరిగెడికూనా
టినిగాహమయియుండెయావక్యములకర్త మేమిగావున
విధువువివాహమునాటికి రజస్వలాఅయ్యేయుండవలెను.

ఇదియేపూర్వార్థము. సీతకు వివాహముకాకచా
ప్రకారమే జుగిసినది. పూర్వపుష్పాభ్యాసగుడ వివా
హమునాటికి సీతకు భర్తతో గావునము చేయదగిన
వయసుండెనయే నిరబచిరి.

మాయూత్రతో నిర్విక రామముతో సీతతన
యొక్కయు తన భర్తయొక్కయు వయస్సులను
జెప్పట యుక్తమా అయిక్తమా యనునది విమర్శిం
చిత క్రితంబనేయుల వారిలో జెప్పిన యంశములన్నీ
మహాయుక్తముగా చున్నవికేవల్యాసకర్తలు సమర్థులవి
నారు. ఈమఱుకులతో అశోకిత్యము క్రింద
సీత జెప్పిన మునుషులలో నొక్కటియైన అయుక్త
వయస్సులు గ్రాధించు గన్పించెను. అయినను
గ్యాసకర్తల కెట్లు దోచెనోగాని అవి యన్నియు
యుక్తములేమని స్థిరమిది. అవి ఏదలైనా అయుక్త
ములందేవా.

మాయవేషకారియైయున్న రామము అది
గనజేమి? సీత జెప్పినదేమి? III. 46.

- 15. కాత్వం కాంచన వర్ణాభే
వీతకాశేయ వాసిని?
- 31. కానసి కన్యకుతత్పత్నం
కిన్నిమిత్రంచ దండకా
ఏకాచరసి కల్యాణి
మోరా వ్రాతనసేవితాక ||

ఈశ్రవ్యల కెంత ఎగన అనఁబరమ అంతవరకే
ప్రశస్తికర మివ్వవలెనా లేదా? అంతకు నధికముగా
ప్రసంగించుట సీతవంటి గుణవంతురాలికి యుక్తము
గానందునా? ఇది గౌరవంకియులగు స్త్రీలకు దగి
యున్నదా?

ఇట్టి ప్రశ్నలకుకుదుయే గాను. మర్యాద
గల స్త్రీలతో అనరాని పలుకులు గూడ నాడినాడు.
(III. 46)

- 19. విశాలంజఘనంవీర
మూరూకరికరోదమా |
ఏతాన్విపచితౌ వృత్తౌ

సంహతౌ సంప్ర వర్తితౌ॥
 వీనోన్నత ముఖౌ కాస్తా
 స్నిగ్ధౌ తాళభ్రోవమా॥)
 20 మణిప్రవేశభరణౌ
 రుచిరాతే పయోధకా
 చారుస్మితే చారుదతి
 చారునేత్రేవిలాసిని
 మనోహరసి మేకాస్తే
 నదీకూల మివాంభసా ॥

సరస్వతీ ఒక్కరితే యుండగా పెద్దహని పైన
 వాడైన దైనదిట్లు బలుకునా? ఈపలుకుల నలవనే
 వాడెంత పవిత్ర వేషము పైకివేసుకున్ననూ వాని
 గుణవైఖరి స్పష్టబడగలను. అటువంటి నీచవాక్కులను
 బలుకుచున్నవై మొగవానితో నీతవంటి పుణ్య
 చారిత్ర మంటనైనా మాట్లాడునా? మాట్లాడిన
 గౌరవించునా? గౌరవించిన తనయొక్క, ఎయిస్సును
 జెప్పనా? ఈసందర్భములో నీతనుడివిన నుడువులవల్ల
 నీరయొక్కగరియతయెంత తగ్గియున్నదో చూడుడి!

బ్రాహ్మణ వేషము లోనుండి వాడుగాన
 చెప్పకపోతే శపించునేరా యన్నభీతిచే జెప్పెనని
 ఒక శ్లోకమున్నది.

III. 47. 2 “బ్రాహ్మణశ్చాతిథిశ్చాయ
 మనుక్తోహిపేతమామ్”

చెప్పకపోతే శపించునని భయపడ్డది. ఏమిటి
 చెప్పకపోతే? వాడిడిగినదానికి సరియైన ప్రత్యుత్తరపు
 కాని అడగనియంశములు చెప్పకపోతే అనిగాదు *
 రావణుడిడిగిన ప్రశ్నలలో నీతవయస్సును రాముని

నయస్సునుగోరినది ఒక్కటైనలేదు. అయిననూ మర్యాద
 హీనముగా మాట్లాడిన వానితో గౌరవ ప్రసరనకు
 లోపమును గలుగజేయు తన వయస్సును జెప్పట
 నీతకు యుక్తముగా నున్నదనుట యెట్లు?

నీత మరయొక సమయములో తనను ప్రశ్ననడి
 గిని నెట్లు మాట్లాడెనో చూతము. అంకలో ఆశోక
 వృక్షమునకు ఊరిబోసుకొనుటకు నిధముగా నుండగా
 వాసుమంతుడు నీతను ప్రశ్నించెను. ఈప్రశ్నలు
 రావణుడిడిగినప్రశ్నలకు సమానములే. V. 33.

1 కాను పన్నపలాశాక్షీ

స్నిగ్ధ కాశేయవాసిని ।

ద్రుమిన్యశాఖామాలంబ్య

తిస్ససిత్వమనిందితే ।

... ..

కావ్యంభనసి శోభనే.

2 కొను పుత్రఃపితా భ్రాతా

భర్తావాతేసుసుధ్యమే

రావణుడిడిగిన ప్రశ్నల కంటే ఈప్రశ్నలు
 పెచ్చు విషయముగా నున్నవి గానిరావణుడు బలికిన
 అమర్యాద సంభాషణ ఇచ్చటలేదు. మరియు,
 మహామర్యాద గాను, అతిశయముగాను నడిగినాడు
 వాసుమంతుడు. అయినప్పటికి నీతియొక్క ప్రత్యుత్తరపు
 రువు మాత్రము కించిద్దీరముగా నున్నది. ప్రశ్నలు
 అడుగువారి గుణముల తమగుణముగానే యున్నవి.
 దుర్మాగుడైన రావణునిప్రశ్నలుదృష్టవాక్కులలోనున్న
 సన్మార్గుడైనవాసుమంతునిప్రశ్నలమర్యాదతోగూడిన
 వాక్కులతోను నున్నవి. అయిననూ, ప్రత్యుత్తరపు
 ఇయ్యవలసినది నీలేగాన ఒక్కరితని జబాబుచెప్పెను.

* అనుక్తోహిపేతమామ్, అని మరయొక ఉద్దేశమున అనునని యుండవచ్చును. నీత పుణ్యచారిత్రుని.
 వాడు దుర్మాగు లాడుచున్నవాడు. గాన అట్టివాడడిగిన ప్రశ్నలకు జబాబు చెప్పివచ్చునలేదు. కాని
 అతిధిగా నచ్చినాడు. వానికిప్రత్యుత్తరము ఇవ్వకపోతే శపించునని అనుకున్నది. గావుననే తరువాత
 శ్లోకములో, కొంచెము సేసాలాచించిన దని యున్నది. ఈఅలాచించుట యెందుకో? వాడాడిన
 పరుష వాక్కులకు కోపమువచ్చి ఆకోపమునణచుకొనుటకు గాదా?

గాని హనుమంతునితో చెప్పన హంశములు రావణునితో నేలజెప్పినో తెలియ కున్నది రావణునికిన్ని హనుమంతునికిన్ని ఇచ్చిన ఉత్తరువులను ఒక్కటే మని జూపుటకై, ఆయుత్తరువులు గల స్లోకములిందు హిందుబరచి చూపనైయున్నది.

రావణున కిచ్చిన యుత్తరువు. III. 49.

- 3 దుహితా జనకస్యాహమ్ మైథిలస్య మహాత్మనః!
నీతానామ్నాకస్మి భద్రంతే రామస్యమహీషీద్విజ!
- 4 ఉషిత్యా ద్వాదశ సమా ఇత్యక్షాణాం నివేశనే!
భుంజానామానుషాన్భోగాంత్యర్వకామసమృద్ధిం
- 5 తతః స్త్రయోదశేవర్షే రాజాఽమ స్త్రయత ప్రభుః!
అభిషేచయితుం రామం సమేతో రాజమన్త్రిభిః॥
- 6 తస్మిన్త్యంభ్రియ మాణేతు రాఘవస్యాభి షేచనే!
కైకేయా నామభరార మార్యాసాయాచ తేనరమ్॥
- 7 ప్రతిగృహ్యతు కైకేయా శ్వసురం సుకృతేఃమే!
మమప్రవాజనం భర్తు ర్భరతస్యాభి షేచనమ్॥
- 8 ద్యావయాచ భర్తారం సత్యసంధం నృపాత్మమమ్
నాద్యభోక్షేన చస్వప్నేన సహస్యేచ కథంకన
- 9 ఏషమే జీవితస్యాంతో రామాయద్యభిషిచ్యతే!
ఇతిబృవాణాం కైకేయాంశ్వసుగోమేసమానదః॥
- 10 ఆయాదతార్ధైర్వర్షైర్న చయాజ్ఞాంచ కారసా!
మమభర్తా మహాతేజా వయాసాపంచ వింశకః॥
- 11 ఆప్తాదశవా నరాణిమమజన్మ నిగణ్యతే॥
రామేతిప్రథితోలోకేగుణవాన్తస్యవాన్శుచిః॥
- 12 విశాలాక్షోమహాబాహుఃసర్వభూత హితేరతః॥
కామారస్తు మహాతేజాపితా వరశధన్వయమ్॥
- 13 కైకేయాప్రియకామార్ధంతంరామంవాఙ్మిషేచయత్!
అభిషేకాయతు పితౄ స్సమీపంరామ మాగతం॥
- 14 కైకేయా మమభర్తార మిత్యువాచ ధృతం వచః॥
తపసితాసమాజ్ఞాంతం మమేదం శృణు రాఘవ॥
- 15 భరతాయ ప్రదాతవ్య మిదం రాజ్యమకంటకమ్!
త్వయాహి ఖలువస్తన్యం నవనరాణి పంచచ॥
- 16 వనేప్రవ్రజ కాకున్ధ పితరం మోచయాన్యతాత్!
తథేత్యుక్త్వాచతాం రామకైకేయామృతోభయః॥
- 17 చకారత్వ దచస్త స్యామమభరా దృఢవ్రితః॥
దద్యాన్న ప్రతిగృహ్నియాత్సత్యం బ్రూయాన్న చాన్యతమ్॥
- 18 ఏతద్బ్రాహ్మణ రామస్య ధ్రువంవ్రత ముత్తమమ్!

హనుమంతున కిచ్చిన యుత్తరువు. V. 33.

- 16 స్తుషాదశరథస్యాహం శత్రువైన్య పృథాపిన॥
దుహితా జనకస్యాహం వైదేహ స్య మహాత్మనః॥
- 17 నీతేతినామ నామ్నాహం భార్యారామస్యధీమతః!
సమావ్యాదశ తత్రాహం రాఘవస్య నివేశనే॥
- 18 భుజాంనామానుషాన్భోగాన్సర్వకామసమృద్ధిం॥
తత్రత్రయోదశేవర్షే రాజ్యేనేత్వృకు వందనమ్॥
- 19 అభిషేచయితుం రాజాసోపాధ్యాయ ప్రచక్రమే!
తస్మిన్త్యంభ్రియమాణేతు రాఘవస్యాభి షేచనే॥
- 20 కైకేయానామ భర్తారం జీవితవన మబ్రవీత్
21 1/2యత్ర సుక్తంత్యమా వాక్యం ప్రీత్యావృతపితృమ
22 తచ్చేన్న వితథంకార్యం వనంగచ్ఛతు రాఘవ॥
20 1/2నపి చేయగ నభాదేయం పృత్యహం మమభోజనం॥
21 ఏషమే జీవితస్యాంతో రామాయద్యభిషిచ్యతే॥
22 1/2సరాజాసత్య వాద్దేవ్యా వరదాన మనుస్మరణ॥
23 మమోహవచనంశ్రుత్వాకైకేయాః మారమప్రియమ్!
తతస్తుస్థవిగో రాజాసత్యే ధర్మేవ్యవస్థితః॥
24 క్షేప్తం యశస్వినంపుత్రం దదన్వాజ్య మచాయత్
సమితుర్వచనంకీమానభిషేకాత్పరం ప్రియమ్॥
25 మహాపూర్వమాసాద్యవాచాప్రతిగృహీతవాన్॥
దద్యాన్న ప్రతిగృహ్నియాన్న బ్రూయాత్కించి దప్రియమ్॥
6 అపిజీవిత హేతోర్వా రామస్సత్య పరాక్రమః॥

అరంగములో నిద్దరితో జెప్పినవి సమానముగా మళ్ళీనూ రావణునితో జెప్పిన యంశములలో నీత పెద్దలైన దశరథులను నిందించిన ట్లున్నది. తన యొక్కయు, తనభర్త యొక్కయు వయస్సులు ఒకటి పెక్కుజెప్పినది. ఇద్దరడిగిన ప్రశ్నలు ఒక్కేలాగుమన్నిప్పును, జబాబు ఒక్కేలాగుండ వలెను. హనుమంతునితో జెప్పటకు నవసరములేని యంశములు రావణునితో జెప్పటకేమి యవసరమో! భ్రాతృహృదయ, అతిథి చెప్పకపోతే శపించువేమియని భయముచేత చెప్పినదంటే, అడిగినప్రశ్నలకు యదార్థమైనయుత్తరమును చెప్పకపోయిన శపించునని

భయపడువా లేదా? ఆనందమును తనయొక్కయు
 తనపెనిమిటి యొక్కయు నయస్సులు జెప్పకపోతే
 శపించునని భయపడువా? గొప్పయింటి స్త్రీలు, గొప్ప
 యింటిశోడలు. గొప్పవాని భార్యా; స్వతహాగా
 నిష్కళంకమైన గుణకారముగలది? అట్టియా పె
 పరపురుషునితో (ఎంతచాస్త్రమైనా) పెద్దలకు
 దూషించుమా తనయస్సు చెప్పినదనట యుక్త
 ముగాడున్నదా? ఏకాలకుంచైననూ, ఏజాతియిందై
 ననూ కులస్త్రీలు పైపురుషునికి తనయస్సు జెప్పు
 వాచారమున్నదా? ఏదర్థనా స్త్రమైననూ నొప్పుకొను
 చున్నదా? లోకాచారమైన గలదా?

ఇట్టి గుణహీనతను గలుగజేయు వాక్కులను
 నీతనున్నట్లు వాల్మీకివ్రాసియుండునా? రామాయణ
 మునందు మరియెచ్చటైననూ నీతి ఇల్లుచూట్లాడి
 నట్లున్నదా? నీతను తనవృత్తాంతము జెప్పమని చూడి
 గిన వారు మువ్వురు. ఆనమాము బ్రాహ్మణవేషము
 వేసుకున్న రావణుడు, అంజనేయులు. ఆననూయా
 జేవి కేసిన ప్రశ్న ఇది:—

24. స్వయంవరేకిలపాస్తాత్వమనేనయశస్వివా
 రాఘవేణేతి మేనీతే కదాశృతియుపాగతా॥

తాంకథాం శ్రోతుమిచ్ఛామి
 విస్తరేణచ మైథిలి
 యదాను భూతం కాశ్చస్యేన
 తస్మైత్వంవక్తు మర్హసి॥

నీతా! మహాకీర్తి మంతుడైన రాముడు నిన్ను
 స్వయంవరమున బొందెను గదా. ఈసంగతి నేను
 వినియున్నాను. మైథిలీకుకథనంతయు సవిస్తరముగా
 వినగోరుదున్నాను. కావున జరిగినది జరిగినట్లుగా
 నాకు దానినంతయు జెప్పవలయునని యడిగెను.

ఈప్రశ్నకు ఇచ్చిన ప్రత్యుత్తరములో వివాహ
 మనాటికి తనయస్సు చెప్పులసిందే. తోటిస్త్రీ
 మహాపతివ్రత ముదసని అట్టియా పెతోన పతిసు
 యోగ సులభం నయోదృష్ట్యతుమేపితా చింతామస్య

గమద్దీనో నిత్య వాశాదీవాధకం అగమభావముగా పె
 మిటితో గలయుటకు శరణయస్సు కాగానే యని
 జెప్పింది. అయస్సింతయాయే జెప్పలేదు.

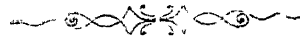
తనవృత్తాంతం అంజనేయులవారు నీతిను వృత్తాంత
 ముడిగినవారు. వారితోనూ తనయస్సింతయని జెప్పలేదు.
 యోగ్యులు సాధువులు మర్యాదస్థులు అయినవాతో
 ఆనందమైనను నయస్సు జెప్పలేదు. ఆయోగ్యుడు ఆ
 మర్యాదవాక్కులను బలుకుచుండువాడు అయినగాన
 బునితో పెద్దల నిందించుట తన నయస్సుజెప్పుట
 మొదలైన హీనవాక్కులు బలికనట్లు వాల్మీకినింద
 కవివ్రామునా! వ్రాసిం యొకచోవ్రాసి మరియొ
 కచో వ్రాయుకుండువా, రావణునితో స్వీక
 షాపాదశపనాని మహావృత్తాంతమునయస్సుతో
 శాసిత్యా ద్వాదశశతమా, అనల్లోకములో స్వేదపది
 రెండువర్షములు తీసివేయగామిగిలినది ఆరేండ్లకదా!
 యనమిచ్చితో స్వేదస్వదు ఆరేండ్ల వయస్సుదానను
 కాగానేయని యేలవ్రాయుడు. వాల్మీకికి గణితము
 తెలియదేమో!

మరియు రావణునితో స్వేదని యున్న శ్లోక
 ములలో 8 1/2 మొదట 11 1/2 వరకూ (బ్రాహ్మ
 లోజూపినవి.) ఐదలి బదివినను కథాసందర్భము
 చెడదు. ఇంతేగాదు. దశాధుని దూషించు వాక్కులు
 పైతముండవు. బ్రాహ్మణులచి దప్రియమే ఇదిరా
 మని శృంగారముగదా! అట్టివానిభార్యమాత్రం ఆప్రి
 యమును బలుకునా? ఆందులో పూజ్యులైన మామగా
 రినిమాషించువా! గావున ఈశ్లోకములు మొదటికవవి
 గావని స్పష్టమగుచున్నవి. వీటిని తొలగించుటవలను
 నప్తమేమిలేదుగాని గ్రంథమునకు గౌరవమువృద్ధికాగ
 లక. ఇట్టి ఆసందర్భములు చూచియే శ్రీవైవ్యా
 గారు దిండిలో ఆఫ్ రామాయణ (The Riddle of
 Ramayana) లోబాల్యనివాహనుడకు ప్రమాణములను
 జూపుటకై యెరిచేతనో యిదిగల మార్పబడిన శ్లోక
 ములని యన్నాడు. కైవ్యాగారేకాను. ఈవ్యలేని

హృదయముతో జనుచు వారెన్నెనమా యిగమాట
ఆనక తీరదు.

ఇట్టిదూర్పుడుల్లోకి ములెన్నియోరామా యణచుం
డున్నది. వీటిల్లనే సుగ్రంథముయొక్క యద్యము
కప్పివేయ బడియున్నది. నిజమైన దేశాభిమానుల
ట్టివాటిని తొలగించి గ్రంథమును శుద్ధిపరచి యద్య
క్షును వెల్లడిచేసి మనదేశమునకు ప్రఖ్యాతి తేలెనే
గాని వాటివేబట్టుకొని అవే యద్యములని సాపింప
ప్రయత్నించుట నల్లాభములేదు. విరుద్ధవాక్యము

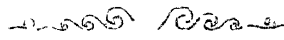
లెన్నియోయందుటచేతనులోకాతితములైన సంగతు
లన్నియో యుండుటచేతను రామాయణగ్రంథముందు
జెప్పిన కథ నిజముగాదనియు అందు సర్వత్రాంగము
లేని లేనియు అనేకమంది విద్వాంసులు కొట్టి వార
లైనారు. ఇందులకు గ్రంథమునకు గలముఖ్యత
చేడినది. అట్లుగాక దానిలోనుండు నిజమును దైటదెట్ట
ప్రయత్నము దేశాభిమానులగడచును. చేయవలసినదే
నిజమును దైట వెట్టుటకల్ల మన మతాచారముల కెట్టి
లోటులేదు. మరింత గౌరవమువచ్చును. విమనగా
చర్యమే ప్రహ్లాదు ఓం తత్సత్.

వ సంత కోకిలము .

— :::: —

(అనంత పంతుల తామలింగ స్వామి గారు.)

- శా|| సూక్తిభావముఁ బూని తేలఁ ద్రుటిలో మోమోటవకాసీగు-నీ
వేకాంతంబున నుండ నేల భయమో- యింపైనపి గానమీ
లోకుల్నింట రుచించదో- పలుకుచూలో కైకనమ్మోహన
శ్రీకంఠ స్వర మొత్తినామ మనవిన్ జెల్లించు మాకోయిలా!
- క|| పలుగాకులతో లోకం బలరుట నేకాంతవాస మతి యోగ్యముగా
దలంచుచు వృతనాగ్రమునన్ దలదాచుకయుండువో ముదంబునఁ బిఁమా!
- ఉ|| కాకులలోనఁ గాకినయి కాటుకవన్నియఁ గల్గినిల్వనిన్
లోకులెఱుంగు పెట్టు లిలలోపలఁ బాచమ నుస్వరంబుతో
నీకలకంఠ మొత్తినధనించెడుగానముఁ బూచుమంతుటన్
కాకి నిసుగదేదో, కలకంఠమదేదియో తేటతెల్లమా!
- ఊ|| నీయమృతా భగానమును నేవిని నిన్నతనంబు నందునీ
వేయొడనోకనుంగొన మసీగుహముల్లని కాంచలేకకో
కోయని నేను కూయుటనె కోయనిహాయిని గూర్చుచుంటి, వా
తీయనికంఠ మిప్పుడలఁ తింబడె గాకటు పల్కరింపగన్!

క॥ నవరస పోషి శీవనము వసంతాశ్రయముఁ గలిగిమోహన మగునో
నవకవితాకలకంఠమ! పవనంతపికంబు బదులు పుకఁ బలుకుమా!

చ॥ పలికితె కోయిలా! విబుధవర్ణిత కీర్తి విరాజి తాన్ముఖో
త్కలితమృదూక్తి నాతత సుధామయ భావ మరున్న వాగకురం
బులఁజలియించు నవ్వరస పూర్ణమ హానభినీచికాశిర;
స్థలమున ఘనఖండ సదృశంబుగనన్ నటింపఁ జేయుచున్ ॥

క॥ కల, కల, కలయని ముమ్మారవలెకదవాతత్వ మెఱుక పడెనఖల జగం
బులు, బరభృతములుగా నెందలరగనిను మాత్రముట యదికల మెచుమా

క॥ అమరగఘుణాక్షర న్యాయ్యముగ రసంబమరెనొకట నందురొ యనుభా
వముఁ గొని ముమ్మారటులే యమృతమయదుతమును జలిపియలరె దోషికమా

క॥ నీకలగానము కన్నన్ బ్రాకటముగ మించిపాడు వారరయఁగభూ
లోకములో నాకములోఁ గోకోయను చడిగెదీనొకో... కోకిలమా!

క॥ అలవిష్ణుపదము నొరనెడు నిలారునాము నెక్కిచూచితే! మాధవునిన్
గలఁడు, కలండని, కలండని కలరుతమునఁ బలుకెనేను కితమో పికమా!

క॥ వనరమకును మాధవునకు ఘనతర కల్యాణమగును కాపున రంజో
జనులార! యావినోదము గనుడను చెలుఁగెత్తి పిలువగా వచ్చితిరో.

క॥ వాచాలత నీచంబని తోచగమిత భాషణంబుతో మనుటకునా
లోచించి కొసరిపాడెదొ మేచకనిచయమున మెఱుపుమెఱుగును లీలన్ ॥

గీ॥ దివ్యశారీర మాధురీ దేటవడగ | వసుధ జనులకుఁ దెల్పఁగ నచ్చివట్టి
నవ్యదివి దూతవందఁ గర్ణానుమోద | నవసుధాసార కలితగానంబు వినుచు

మ॥ నవచూతాగ్రము నెక్కినిక్కిన, వసంతావాసముజ్జేజేసినన్,
జివురుగొన్నులఁ జేరి పల్లవమునొత్తే మెక్కినన్ గిన్నగ
నవనత్యంతము నెఱ్ఱఁ జేసిననుగాకం బొందఁగాఁ జూచునే
భవదీయాద్భుత మాధురీ కలితదివ్య స్ఫూర్తిగా నార్పణిన్.

క॥ కవిభృతమాన ససరసీ ప్రవిమల కల్లోల కవితభావ జనకమా
భవదీయమధుర గాఁము సెపులంబక మ్రోడులైనఁ జివురించుఁ గదే!

చ॥ సరసులు కల్గుచోటు, సురసంబులు గ్రాలెడుచోటు, పద్మినీ
కరమల గారుచోటు, గణికామను లొప్పెడిచోటు, పల్లవ
స్ఫురితము లైనచోటు, మధుచోరులు ద్రిమ్మరుచోటునా వనాం
తరమిరవౌట నీకిటు సుధామధుర స్వరమబ్బేనే మోకా!

మ॥ చివురుం గొమ్మలపల్లవాధర రసశ్రీనానుటన్ లోకనం
స్తవనీయంబగు గాన కాశలమహత్వం బబ్బెనోసీకు, లే
కవసంత ప్రథితైక సంగతిని రాగాలాప మీవొంది తో
నవనవ్యామృత సద్రసాక్తమగు గానంబూని మారాడుమా!

మ॥ నలువారాగముఁ గల్గుఁ గొమ్మలలపున్నాగంబు లెన్నన్దమిన్
దలలూపున్ మధుపాలి మత్తి లెడు, మోదాంభోధి నోలాడిరం
జలునెంచన్ గవిసంచయంబు, సుమనశ్శ్రీ మంత్ర సంపూతని
ర్మల మాతావకగాన కూజితస మీరస్పర్శ మూలంబునన్॥

క॥ రూపముగలిగిన సద్గుణ మోషనిచో విధలమందు; నొగిహేమంబౌ
రూపమునొందిన సగుణ సుకూపివినీ వగుటను సుకూపిప కావే!

చ॥ కనఁగఁ జరాచరాత్మక జగంబుననిండియు నందునందు నిం
పొనరనిజాంశ మొండ ఖలముంచుచు లీలఘటించు నీశ్వరుం
డనుటఁ బత్రతిలోకమున నాతని గానకళావతారమం
చనియెడఁ గోయిలా! నిను; నవామృతసారము నించి పాడుటన్.

మ॥ కనులన్ రాగము, కర్ణ పేయమగు నీగానంబునన్ రాగమున్
మనునాహారమునందు రాగము, వసంతప్రాప్తిమై రాగమున్
వనితాపాంథగణాదు యోగరచనా ప్రాచక్షవ ద్రాగమున్
గనిరాగాత్మిక దివ్య రూపిణినిన్ గామింతునో కోయిలా!

గీ॥ నీలమశీ నీలవర్ణగో పాలుఁడెటులభువన మోహను డయ్యెనో పొనరెనెటుల
రాగమయుడయ్యు నశ్రువిరాగు డగుచు నోపికమ నీప్రళటులగుచుండుడు॥

ఉ॥ పాదపనాసమునీ, మృదులపల్లవభక్షణ, మంబుపానమున్,
మోదవికీర్ణ మానసము, మోహనమాధవ సన్నిధానమున్,
భేదచ యీషణత్రయ వినిర్జితజీవనమున్ జెలంగనిన్
నాదుమదిన్ దలంచెద ననారతమింక విరాగ మూర్తిగాన్॥

భద్రాచలయాత్ర.

(పెద్దిభొట్ల వీరయ్య గారు వి. యే. వి. యల్.)

గోదావరీనదీతీరమంగుల దండకారణ్య మభ్యమున శ్రీభద్రాచల డేత్రముగలదు. శ్రీరామచంద్రుడు సీతా లక్ష్మణ సమేతుడై భద్రగిరియం దుండుటయు సుప్రసిద్ధభక్తులగు కంచర్ల గోపన్నగారను రామ దాసుగారు ప్రస్తుతము భద్రాద్రి యందుండు దేవాలయ మునకై విశేషము సామ్యు వెచ్చించిన సంగ తియు నెల్లరకువిదితము. ప్రతిసంవత్సరము చైత్రశుద్ధ నవమినాడు శ్రీరామ కళ్యాణోత్స వమత్తివైభవముతో జరుగుటయు వేసవేలు యాత్రికులప్పట్టున నచ్చటికిపోవు చుండు టయు ననేకసంవత్సరములుగా జరుగుచున్న ది. కాని యీ కోధనసంవత్సరమునగత (ఏప్రిల్ 2 తారీఖున) జరిగిన శ్రీరామనవమి మహోత్సవమునకు భద్రాచలమునకు వచ్చిన యాత్రికులసంఖ్య యపరిమితమై యుండెను. ఈ సంవత్సరము కాలమా నము చక్కగనుండి కలరా మొదలగు జాడ్యములు దూర మగుట చేతను ప్రతి గ్రామమునకు రైలుస్టేషను 50 మైళ్ల దూరములోనుండినను భోద్దు మోటారుబండ్ల సౌకర్యమును బట్టి మారుమూలలనున్న ప్ర జలుసహితము యాత్రికుబోవుట కెక్కువ అవ కాశము గలుగుటయు బొగ్గగనుల ప్రదేశ

మగు సింగ తేణి స్వాంతమున భద్రాద్రివరకు కొంతదూరమురైలు కొంతదూరము మో టారు బోవుచుండుటయు యాత్రికులకెక్కువ ప్రోత్సాహ మునకు గారణము అయ్యెను. రైలుమోటారుల సౌకర్యములు హెచ్చినకొల దిని యాత్రికులు భద్రాద్రి కపరిమితముగ బోవుట కెక్కువ వీలుగలుగును.

ప్రస్తుతములో భద్రాచలమునకు నా లుగు మార్గములు గలవు. రామ మహేంద్రవర ప్రాంతమువారు గోదావరి నద స్తీమరులోను బోట్లలోను పయనమగుచుం డుదు. పాపికొండల నందున గోదావరివై శాల్యమునుక్కిలి తక్కువగుట చేతగాలి విప రీతమైనచోనచ్చట పడవలురాతికదిలి బద్ద లగుట కవకాశముగలదు. కానియీప్రయా గము శరీరమున కామానములేదు. నదిలో నీరు తక్కువగుటచేత స్తీమరు ప్రయాణము సుకరముగాదు. నీలూరుచింతలపూడిప్రాం తములజనులు చింతలపూడి అశ్వారావుపేట మార్గమున అరణ్యములోనుంచి భద్రాద్రి చేరుదురు. బెజనాడకు దక్షిణమున పశ్చి మముననున్న వారు ఏద్రుపాలెం రైలుస్టేషను దగ్గరైలుచిగి బండ్లమీద తిరువూరు మీ దుగానదిగ్భ్యమునుంచి పోవుదురు. నాల్గవ

మార్గము. సింగరేణిబొగ్గుగనుల వద్దనుంచి బండ్రమీద నరణ్యమున బోవలెను. ఇచ్చటనే మోటారుబండ్లు నూలనముగా నడుపుచున్నారు. బెజవాడనుంచితిరువూరువరకు రోడ్డుగలదు. కొండపల్లి మీదుగా మోటారులచ్చటికి బోవుచున్నవి. బెజవాడకునుకొండపల్లికిని 11 మైళ్ళదూరము. కొండపల్లినుంచి తిరువూరుకు 39 మైళ్ళదూరము. తిరువూరుకు భద్రాచలమునకు 48 మైళ్ళదూరము. ఇందుమూడు వంతులరణ్యము. అరణ్యములో నొక్కబాడిమాత్రము పోవుటకు దగినవెడల్పుగల మార్గముండును. అరణ్య మంతయు నైజాం దొరతనము వారిది.

గోదావరికినుత్తర భాగమున భద్రాచలమున్నది.

భద్రాచలం తాలూకాశనివారప్పేట జమీం దారులగుశ్రీరాజా పార్థసారథిఅప్పారావు బహదరు జమీందారుగారికి జెందియున్నది. ఇదియేజస్సి, అనగా; మన్యపు ప్రదేశముగోచేరినది. భద్రాచలంలో బ్రిటీషువారి కచ్చేరీలుపోస్టుఆఫీసు తెలిగ్రాపుఆఫీసు ఆసుపత్రి గలవు. ఇచ్చట నుండు తహసీలుదారుక్కడేనబురిజియ్యారుగిరన్నదారుమేజిస్ట్రేటు హెడ్డు అక్కంటెంటు మొదలగు పనులన్నిరూపింపుచుండును. వీరికి రివెన్యూ సీవిల్ అధికారములు కూడా గలవు. దేవాలయము మాత్రము నైజాం ప్రభుత్వము వారిపాలనలోనున్నది. అమీల్దారుగారికిదుదేవాలయమును గురించినపనులు నైజాంగారి తరపున నెరవేర్చుచుండును. దేవాలయము వద్దనుభయరక్షక భటులుప్రక్కొడుము. స్వామి దర్శనమునకై యాత్రికులు పొందు ప్రయా

ననువర్ణింప నలవికాదు. శిశువుగాని ధనవ్యయముగాని బేస్మిష్ వెల్చినదారిని స్వామి గర్భవర్ణలేకుండు నింటికి తిరిగిరావలసినదే. అటుల వచ్చినవారిలో సూమిత్రులగు కాంభొట్లుగా రొకటి. రక్షక భటులకును యాత్రికులకును దేవాలయముకడ నుత్సవ కాలము లందుజరుగు సంఘర్షణము ఘోరముగ నుండును. క్రిందబసువారిలోను దెబ్బలుతిసువారిలోను యాత్రికులురక్షక భటులును గలరు.

భద్రాచలమునకు నుత్తరముగ 22 మైళ్ళ దూరమునపర్ణశాలగలదు. అచ్చటికి బోవుబాట తక్కువవెడల్పు గలదగుటచే బండ్లుతలక్కిందగుట గలదు. అచ్చట ముఖ్యముగసీతాదేవి యుండిన ప్రదేశమును ఆమె యారవేసిన చీరెయుండుప్రదేశముమొదలగు వాటిని జూడవచ్చును. భద్రాచలమునకేగు యాత్రికులలో బెక్కండు పర్ణశాలవరకు బోవుచుండును. భద్రాద్రి కాక్షేయమున 5 మైళ్ళదూరమున ఉష్ణగుండములు గలవు. గోదావరినదిలో నినుక ప్రదేశమందు 6 అడుగులలోతున చలమిదీసి యచ్చటనుంచి చెంబులతో నీరు చేరుదురు. అనీరు మిక్కిలి వేడిగనుండి గంధకపువాసన గలిగియుండును. పూర్వము యాత్రికు లిష్టము వచ్చిన రీతి నూతినీరు దీసికొనెడి వారు. తర్వాత చెంబుకు అర్ధణాచువరకు జనసమృద్ధమైనదినమున చెంబు కణావోప్పున జరులెగబడియొకరినొకరుత్రొక్కుకొని తోసికొనిమిక్కిలికష్టముతో వేడినీటిని సంపాదించ గలిగిరి. కొందరికి గుండమును చూచుట కేయవకాశము కలుగలేదు. వేడినీరుచిక్కనిరాశజెందిన యాత్రీ

కుల గొందరజూచితిని. అచ్చటికిఁగల్గిండు లోనున్న గోదావరినీటిలో యావేడినీరుగలిపి జనులు స్నానము చేయుదురు. కొందరు వేడినీటిని శిరస్సున చల్లుకొని స్నానము చేయుదురు. ఉష్ణగుండములనుంచి గోదావరియొద్దకు కెక్కుచోట పెక్కు గుఱ్రాళ్ళు చిన్న రాళ్ళు గలవు. యాత్రీకులు తీసికొనిపోగలిగినన్ని రాళ్ళు గైకొందురు. ఆరాళ్ళునునుపుగ నుండును. అందు కొన్ని మిక్కిలి మనోహరముగ నుండును. భద్రాచలమునందు నూతులుబోతు. డూరోదకము. గోదావరినుండి మంచినీరు నెల్లరు చెచ్చికొనవలెను. తిరుపూరుబాట చావరాల చల్లి నూతిబో జలముతప్ప మిగిలినచోట్ల సరియైన దాహదోదకములేదు. కాలి నడకను, బొట్లను, మోటారులలోను, వచ్చినజనులుగాక బండ్లమీద వచ్చిన జనుల సంతకము నూడ హెచ్చుగ నున్నది. కొన్నివేలబండ్లు గోదావరికిఁబరిగినదనియుండె. చెట్లనీడ లేక యేయెప్పుడెందులకు బడెడు కష్టమునకు కాళ్ళక్రింద కాలుచున్న యిసుక తోడ్పడజూచువారికి వేదనకలిగించక మానదు. యాత్రీకులకు భోజన సౌకర్యమునకు సత్రములున్నవికాని నోరులేని జీనము లెండకు ఘోషిల్లుచుండ వాని యిబ్బందుల దప్పింప నెట్టి ప్రయత్నము జరుగకుండుట శోచనీయము. గోదావరి యొద్దకు ధార్మికులు చెట్లనువేసి పెంచి పుణ్యము గట్టుకొనగలరని నమ్ముచున్నాను. నర్సారావువేట పాఠములకు జెందిన కీర్తిశేషులగు పైడిగంటం వెంకట్రామయ్యగారు యాత్రీకులకై యనేకవేల ద్రవ్యమును వెచ్చించి భద్రాద్రిలో పెద్ద ధర్మసత్రమునుగట్టించియుండెను.

ఈ సత్రములో 15000 రూప్యముల పాత్ర సామగ్రిగలదను నప్పుడు దీని యుపయోగమును వర్ణించవలెనా? ఇప్పుడు ఈసత్రమును నైజాంవశీలు తుంగుర్తి నరసింహారావు పంతులుగారి యాజమాన్యముక్రిందనవచ్చుచున్నది. ఇదిగాక గోదావరయొద్దకు భద్రాద్రిలో కొంతకాలము పోస్టుమేష్టరుగ కొండముది, వరదయ్య పంతులును వారుంసిరి. ఆయననాకు బాల్యమిత్రులు. ఆతఁడువిశేషధనముభిల్లునెట్టి సత్రమును గట్టించెను. వీరు ప్రతిసంవత్సరము స్వయముగ శ్రీరామంబమి నాటికి భద్రాద్రి చేరి సత్రమును సమీక్షించుచున్నాడు. స్వల్పజీతము దెచ్చుకొనునానై నను మిక్కిలి శ్రమచేసి కొన్నివేలు స్వంతస్వమునువినియోగించిన వరదయ్య పంతులుగారి త్యాగసాక్ష్యములను నర్జించ నాతరముకాదు. ఈ సత్రమునకు ప్రహరీ నిర్మాణ మవసరము. త్యాగశీలుడు శ్రీ వరదయ్య పంతులుగారికి నోడ్పడి వనిని పూర్తిచేయించగలరని నమ్ముచున్నాను. గోదావరి మిక్కుటముగ వచ్చినప్పుడు సత్రము తలుపులు తీసియుండబడును. ప్రవాహము సత్రములోనుంచి పోవుచుండును. అందునలన పునాదులకు జాల వ్యయమైనటుల జెలియుచున్నది. మంగళగిరిభక్తురాలగు బాలాంబ గారు ఈ సత్రమును మొలకలవల్లిలోని సత్రమునునిర్వహించుటకుమిక్కుటముగదోడ్పడుచున్నటుల జెలియుచున్నది. భద్రాద్రియందు లక్షలకొలది వచ్చినజనుల సహసాయమునకై తగు కూరగాయలు పెరుగు దగ్గరవల్లెలనుంచి వచ్చుచుండును. వీధులు పరిశుభ్రముగ నుంచుటకై మంచి ప్రయత్నములే జరుగుచున్నవి. ఈ దినములలో ఆ కాంపాండ

ఆస్తి యా దేశము.

(ఆర్. రంగనాథ శాస్త్రి)

ఆస్తి యా దేశములు సర్వజనప్రియులు. కొనుచున్నారు. వారొకింత యుల సన్నిభా
వీరు జర్మనుజాతికి సంబంధించిన వారు న్నలు. నెల్లొదిగ కాళ్ళనాలడే ముడిచుగిరి
అయినను వారికియున్నంత ధనాశ వీరికిలేదు. తును. కాని మానాదీ పరికిరాదు.

మంచిదుస్తులను ధరించిన కృషక బాలిక.

ధనాశాపరునిజూచిజగత్తెప్పుడు అసహ్యించు
కొనుచుండునుగదా? ఇప్పు డాస్తియావారు
తమవ్యక్తిత్వమును స్వతంత్రితను గాపాడు

వియన్నా నగరమందలి స్త్రీలు

పూర్వమిట్టిదుస్తుల ధరింపుచుండిరి.

వారియందొక గొప్పదోషముగలదు. అది
యేదియన మన దేశమందలి రాజకర్మచారుల

బోలివారును నిద్రింపుచున్నారు. అందువలన శాసనకార్యములు, శాసనపరిషత్తు కార్యముల యందు అసమర్థులను పేగువచ్చినది. జర్మనీ యందు సంచరించు నప్పడొక మిల్లునందు తిరుగుచున్నటులుండును. కాని యాస్త్రియా యందు సంచరించునప్పుడు సువిశలదేశ

యాస్త్రిలియాకు వచ్చువాని కట్టి యానందము గలుగుననుట యతిశయోక్తిగాదు. ఆస్త్రియాకు ముఖ్యనగరమగు 'వియన్నా' స్వాభావిక సౌందర్యమునవలరాదుచుండును.

ఒక భూస్వామి.

మున విహరింపుచుండినటులుండును. జర్మనీ యందు గడియారమునుబోలి కార్యములు నడచుచుండును. కాని యిచట మానవులు మౌనవులుగనే పనిచేయుచుండును. యంత్రములలోని భాగములు మానవుడింకను మారలేదు. అందువలన నాస్త్రియా యందు తిరుగుబాటు మానవుల కానందముగలుగుచుండును. అట్లు - ఆటంకములు - నియమనిష్ఠలకు వెలుపల సంచరించుచుండుటకు మానవుడెప్పుడును గోరుచుండును. జర్మనీనందు

ఫీడేలు వాయింపుచున్నాడు.

ఈ పురవాసులు నిరంతరము సహజ సరళభావమున ఆమోదప్రమోదముల కాలముగడుపుచుండును. ఆనందతరంగములునిచుచుండును. వియన్నా పట్టణమున కేగినవాడు సంతసమున కాలము గడువక తప్పదు. అచ్చటి పరిస్థితులట్టివి. ఇన్నిచు నగరవాసులు కఠోరమగు ముఖభావము ఉద్వేగపూరితమగు గంభీ

౪

దృష్టితో నుందురు. కాని వియన్నా నగర వాసుల చిరునగవున గూడిన మోము-కోమల దృష్టియు యాత్రీకుల హృదయమునందా నందమును గలిగింపుచుండును. ఈస్త్రీలు ధరించు దుస్తులనే యనేక సభ్యజాతుల స్త్రీలనుకరింపుచుండురు. సుసౌందర్యమున నలరారు స్త్రీలాదేశమందన్ని తరగతుల వారెందును గలరు. వీరు పిరికివారుగాదు.

నగరవాసుల పద్ధతులు చాలవరకు పట్టణ యందును చిన్నచిన్న పట్టణముల యందును వ్యాపింపుచున్నవి. సాధారణముగ ప్రతి దేశస్థులును రాజధాని ననుకరించుట స్వాభావికమేకదా? అచ్చట పల్లెలయందు ధనికులు మొదలగువారెల్లరు మన దేశమందువలెనే వియన్నా నగరమున నివసించుటకై బ్రయత్నింపుచుండురు. వియన్నా నగరముందలిస్త

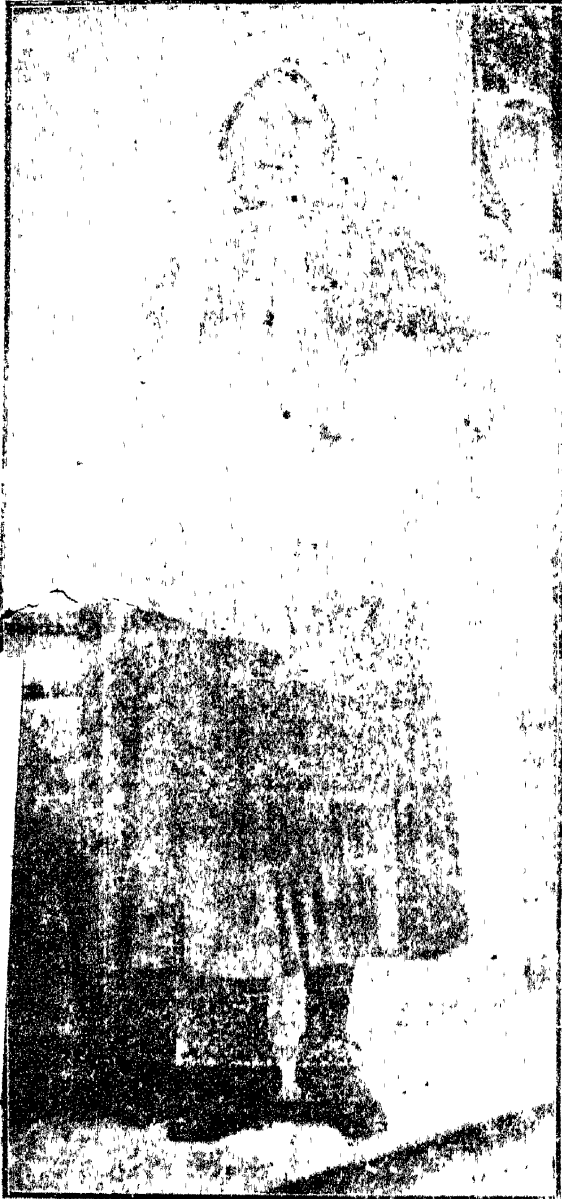

వియన్నా పట్టణమందలి పండ్లబజారు.

విపత్తుల నుండి త్రమైనను గణనచేయరు. ఎట్టి దుర్ఘటననైనను సాధారణ భావమున గొంతును. రాజనితి-వ్యాపారములయందు జక్కుకొని తల బగులకొట్టుకొనను. వారెప్పుడును నాటకములు-సంగీతము-నృత్యము-మొదలగు లలితకళలయందు మునిగి జేయుచుండురు. వనభోజనము - వనవిహారము మొదలగువిచార ప్రయమైనవి. వియన్నా

యిలంతయు రింగుస్త్రిటువందుమూక్తి భవించియుండును. ఆస్త్రియామందుత్తరభాగము నకు దక్షిణభాగమున నివసించు జనులు కృషకులు. సరళస్వభావులు. వారికి రాజకీయ సంబంధముగూర్జూమే లేదనవచ్చును. అందువలన విదేశ రాజకీయములతోగాని స్వదేశ రాజకీయములతోగాని వారికి సంబంధమే లేదు. ఇట్లునుటవలన చమత్కరాని మూర్ఖు

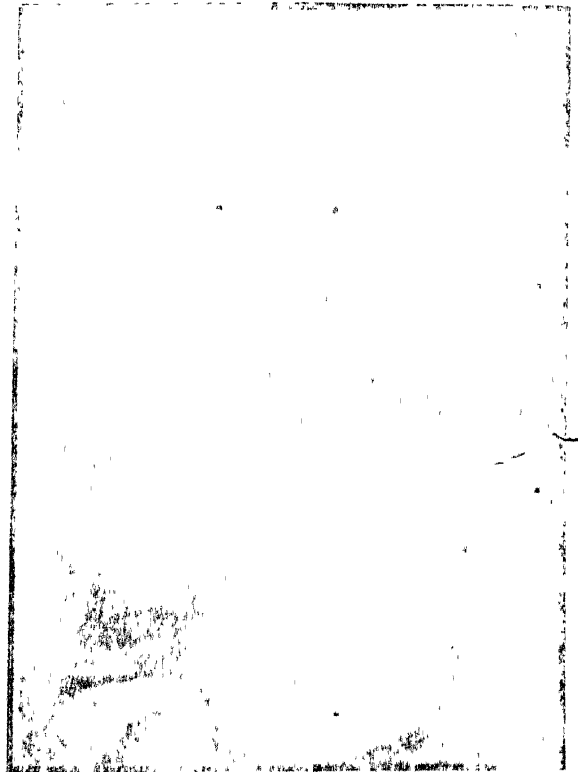
లుగారు. బాగుగ చదువుకొనిన వారలు. ఉత్తమగ్రంథములను బ్రంహచంద్రుడు. ఆస్తియూ యందలిది గాఢించి

ఈ శ్రీసీమరేణు సంద్యమ్మ చున్నది వెదకినను నిరక్షరుడు వేయింట నొడుండిన ముండవచ్చును.

జర్మనీయందువలె ఆస్తియాయందు పట్టణములు వీధులు బాటలు మొదలగునవి

పరిశుభ్రముగ నుండవు. మ్యూనిసిపాలిటీలు నిద్రమత్తుతోడ పనిచేయుచుండును. నవ్వుకరులు చటపటకార్యములొనర్చు కార్యచతురులుగారు. అయినను వారికార్యములువాశే చక్కబెట్టుకొనుచున్నారు. భారతీయులమగు మనము సోమరితనమంద్రగ్రేసరులము. స్వరాజ్యమొవచ్చినచో ఆస్తియూవారిని బోలి

హాలి వాడు.

మన కార్యములు మనము చక్కబెట్టుకొన గలమునుటకు సంశయింపవలసిన పనిలేదు.

ఆస్తియూచుండు "క్రిస్టియన్ సోషలిష్టును" పేరున నొకరాజకీయసంఘమున్నది. వీరు పేరుకు సోషలిష్టుయినను కార్యమున కాకుండుటయే గాక తద్విపరీతముగ వీరప్పుడును ధనికుల స్వార్థమును రక్షించుటకై యుత్పింపుచుందురు. వీరి ప్రయత్నములు

